

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

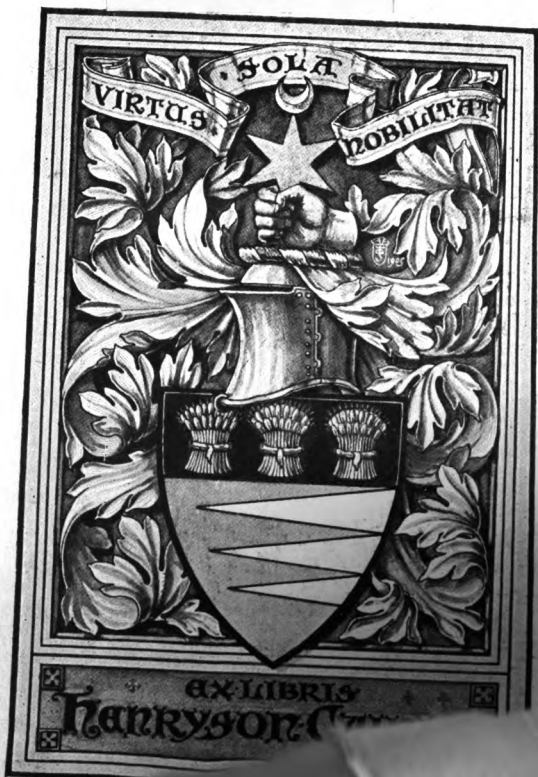
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

10/- cat 527

A 468391

DUPL

878

P 19

S. 28

C. PEDONIS ALBINOVANI
ELEGIÆ III,
ET
FRAGMENTA,
CUM
INTERPRETATIONE
ET NOTIS

JOS. SCALIGERI, FRID. LINDEN-
BRUCHII, NIC. HEINSII, THEOD.
GORALLI ET ALIORUM.

AMSTELÆDAMI,

Apud HENRICUM SCHELTE.
M DCC III.

Henricus Schelte

Bates
Hefner
7-6-38
36643

PRÆFATIO

THEODORI GORALLI,

In qua consilium ejus aperitur, & ratio interpretandi Veteres traditur.

A M dudum audiveram probos ac eruditos homines queri, à summo viro *Jos. Scaligero*, cum *Catalectis*, quæ dicuntur, *Virgilii* illustraret atque ederet, non esse prætermittendos obscænos illos versus in Priapum, quibus tota illa collectio dehonestatur. Carmina sunt ceteroquin illic alia dignissima, quæ ab adolescentibus terantur; dignissimi item lectu Commentarii, in ea Carmina, *Scaligeri*; sed quis Poëmatia illa, aut tanti viri vigilias auderet adolescentibus tradere, unà cum nefandis illis Priapeis? Nemo profectò, nisi imprudentissimus, aut honesti æquo negligentior. Itaque optandum erat exoriri aliquem, qui Poëmata illa castiora, cum notis Scaligeranis, seorsim ederet; ne aut adolescentes utilis lectionis fructu carerent, aut venenum, unà cum bonæ frugis Carminibus, haurirent. Nonnulla quidem, ne dissimulem, seorsim dudum edita fuerunt; sed neque omnia, neque additis integris *Scaligeri* animadversionibus, & immani commentariorum ac digressionum mole onerata. Sic *Culex & Ciris*, à *Frid. Taubmanno*; sic *Val. Catonis* Diræ, à *C. Arnoldo*; sic *Sulpitiæ* satira, ab aliis, in lucem emissæ sunt.

Hæc mecum aliquando reputanti visum est, animi à gravioribus studiis avocandi causâ, utque eadem operâ de auncenioribus litteris, si quâ possem, bene

bene mererer ; eligere ex Catalectorum fasciculo , duos aureæ ætatis insignes Poëtas , *C. Pedonem Albinovanum* , & *P. Cornelium Severum* , quos notis *Scaligeri* messique illustratos seorsim legendos proponerem . Quod quâ ratione præstiterim paucis dicam , ut de instituto meo Lectores rectius judicium ferre queant ; tum etiam subjiciam quibus subsidiis , ad hanc opellam Reipublicæ Litterariæ navandam , adjutus animum appulerim .

Semper mihi summopere placuere ratio atque institutum , quæ ineunda , hac in re , visa sunt elegantiorum litterarum peritiâ excultissimis , & judicio subactissimo præditis hominibus , quos Galliarum Rex *Ludovicus XIV.* filii sui *Sereniss. Delphini* educationi præfecerat ; quamvis omnes , qui illustrandis , eorum jussu , Veterum monumentis adhibiti sunt , non æquè feliciter in eo sint labore versati . Tria potissimum illi , quæ meritò reprehendi possent , aut quæ deessent in plerisque Interpretibus Criticis antiquorum monumentorum , animadverterant .

Nonnullos videbant loca dumtaxat aliquot attigisse , prout varias lectiones in MSS. Codicibus invenerant , aut conjecturis ea emendanda putabant , aut denique in collectaneis suis silvam habebant paratam , quâ aliquid in Scriptore quem edebant illustrarent ; ceteroquin eos alia obscura loca minimè explicare . Horum labor quin meritò susceptus & valde probandus esset minimè quidem dubitabant ; si modò Scriptores illi diligentiam ac judicium , rerumque & linguæ cognitionem adhibuissent . Ante enim profectò constituenda est certa contextûs lectio , quàm eam interpretari aggrediaris ; nec ii ferendi , inter recentiores notarum scriptores , qui vitiosas editiones , eâ re neglectâ , expresserunt ac explicare conati sunt ; nam , pro verbis Scriptorum veterum , Librariorum aut Criticorum commenta sæpe interpre-

P R Æ F A T I O.

pretantur. Quod tamen, ne quid mentiar, non uni ex iis qui in usum Galliarum *Delphini* notas scripserunt contigisse questi sunt rerum illarum periti. Attamen Scriptores sic illustrati, ut diximus, & ad quos Critici quod voluerunt, non quod necesse erat, congefserant; non poterant satisfacere non tantum adolescentibus, sed ne maturioris quidem iudicii viris; qui, animi causâ, Veterum scripta solent lectitare. Abhorrent enim plerumque à tricis illis Criticis, & quam primum ac rectissimâ viâ ad Scriptorum, quos legunt, mentem properant. Ac sanè, in ejusmodi notulis, ne centesima quidem pars eorum, quæ iis viris necessaria sunt ad intelligendum id quod legunt, inveniri queat. Itaque si velimus hujusmodi Lectoribus, qui profectò nonnisi à Grammaticis sperni possunt, consulere; præter observationes Criticas, utiles ac necessarias, paucis explicanda sunt quæcumque iis obscura esse possunt. Ita se gessit, inter alios, *Iustus Lipsius*, in *Seneca* præsertim & *Tacito*; ubi, non neglectis observationibus Criticis, obscuriora omnia loca paucis illustravit. Quem, quamvis stylum hominis laudare nolim, optimi Interpretis propterea exemplar esse existimo. Alioqui nihil est facilius, quàm, quod nonnulli putant esse Artis Criticæ summum apicem, hîc illic syllabas quasdam admordere, memorare varias lectiones Codicum MSS. & congesta dudum collectanea, commodâ occasione datâ, effundere; ceterum altum silentium servare, ubi maximè Interpretis opera indigent Lectores. Equidem puto non paucos fuisse, esseque etiamnum, inter Criticos, qui triumphant in id genus conjectaneis, nec nisi Codices antiquos crepant, at omnia interpretari, serièmq; orationis probè evolvere non possent. Sunt in omnium manibus plurium ejusmodi Interpretum animadversiones in unum Scriptorem collectæ, quæ ne omnes quidem simul satis esse possunt.

P R Æ F A T I O.

sunt ut intelligatur ; quamquam nimis multæ , nî-
misque operosæ , ut sine tædio legi , pretiûmque
temporis in iis legendis collocati rependere queant.
Itaque solis Grammaticis placent , hominibus verò
elegantioribus & rerum quàm verborum amanti-
bus fastidio sunt. Attamen tanta supercilia gerere
solet id hominum genus , ut se solos litteratos esse ,
sibique omnia Reipublicæ Litterariæ præmia , atque
omnes honores deberi putent.

Rursus alii fuerunt , qui verè quidem alia ab In-
terprete desiderari animadvertentes , non ea tantùm ,
quæ diximus , attigerunt ; sed & vastissimos com-
mentarios ediderunt , in quibus latissimè omnia cla-
ra , obscura , sine discrimine , persecuti sunt , Lecto-
résque ingrata copiâ obruerunt. Illic videas in-
gentem numerum locorum , ut loquuntur , paralle-
lorum ; etiam in iis , in quibus nemo hæsitat , atque
ubi nulla est singularis loquutio , quæ negotium cui-
quam faceßere , aut in legentium animis dubitatio-
nem creare possit. Hîc eorum , quæ interpretatio-
ne digna erant , adedè prolixas dilucidationes ; ut
multi ignorare quid Scriptor velit , quàm tam lon-
gas interpretationes legere malint. Alibi digrediun-
tur in locos communes , de rebus sat notis iis , qui
nonnihil temporis in lectione Veterum absumserunt.
Nimirum , hoc agunt boni viri , non ut interpre-
tentur Scriptores , quos edunt , sed ut multijugem
lectionem ostentent , eruditionémque suam copiâ
verborum & crassitie voluminum venditent. Atta-
men quæ habent ejusmodi sunt pleraque , ut ad quo-
rumvis Scriptorum explicationem æquè adhiheri po-
tuissent ; si modò similia verba occurrant , aut ea-
rundem opinionum vel consuetudinum mentionem
obiter fecerint. Horum viam ac rationem si pro-
bent Grammatici nonnulli , longè maxima pars eo-
rum , qui antiqua legunt , damnat , & fastidit ; nec
emere

P R Æ F A T I O.

emere solet eorum libros, nisi ut eos datâ occasione consulat, si fortè in iis occurrat quod investigatum cupit. Sententiam de hisce eam dixit *Justus Lipsius*, in præfatione ad *Senecam*, cui nemo sanus nomen suum non adscribat. Itaque hanc quoque methodum non immeritò prudentes homines, quos dixi, in Gallia rejecerunt. Verùm debuerant cavere multi, qui munificentissimo Mæcenati operam suam addixerant, ne, pro nimia copia atque, ut ita loquar, prægravi commentariorum pinguedine, jejunas notulas, & arida ossa nobis apponerent; quod tamen ab iis factum esse non immeritò homines non obesæ naris queruntur. Videas enim in eorum notis, ut barbariem styli atque infantiam omittam, utque concedam probè intellectam ab iis Scriptorum sententiam, jejunas explicationes, nullo Veterum testimonio, nullâ auctoritate confirmatas; quasi nos eis credere, sine argumentis, necesse esset. Si quid antiquæ historiæ, rituum, consuetudinum ac opinionum prisce ævi attingatur; id non modò nimis breviter fit, sed ne digitus quidem ad uberiores fontes, ex quibus plura peti possint, intenditur; quod tamen magni momenti erat, cum ut Lector, qui interdum rem sibi copiosius explicari cupiebat, unde eam peteret rescire posset, tum etiam ut adolescentes paullatim præstantium, iis de rebus, Scriptorum cognitionem sibi adipiscerentur.

Præterea utriusque generis Interpretibus memoratis, quamvis recta constituatur lectio, quamvis singulæ voces, singulæve loquendi genera explicantur, quiddam deest quod non satis exercitatis, aut iis, qui satis temporis ejusmodi lectionibus tribuere nequeunt, negotium faceffit. Sunt, nimirum, ita contextæ atque connexæ Poëtarum præsertim sententiæ; ut vix ac ne vix quidem earum seriem, connexumque expedire possint. Quod experientur etiam ha-

P R Æ F A T I O.

rum litterarum multò callentiores, si modò hoc attendere velint; animadvertent enim sæpe se sententias sejunctas non ægrè adsequi; quæ tamen quo nexæ vinculo sint, & cur ita collocatæ minimè intelligent. Non ita pridem cum magna voluptate legi primarii cujusdam Poëtæ novam editionem, à viro doctissimo & elegantissimi ingenii curatam, cui propterea gratias debet orbis eruditus. Sed, ut fatear quod res est, quamvis singula quæ attigit cultissimus Interpres, rectè explicuisse videretur, non rarò mihi in sententiarum connexu aqua hæsit. Itaque vehementer optassem à viro illo erudito, qui diu in eo opere insudasse fertur, perpetuam Poëtæ interpretationem aut paraphrasin concinnatam fuisse, nec dubito quin idem multis aliis usu veniat. Hinc intellexi, non sine summa ratione factum esse, ut Galli Proceres, ab iis qui antiquos Poëtas ediderunt, eorum jussu, ejusmodi interpretationem exegerint. Noluerunt sanè illi ut verbis contextûs totidem verba idem significantia, in interpretatione, opponerentur; quod rarò commodè fieri potest, éstque paullò peritioribus tædiosum; verùm ut sensum aptè redderent, ordinémque narrationis aut ratiocinationis, transitionésque ostenderent. Quod si minùs rectè præstitum est, quàm totius negotii moderatores animo conceperant ac cupiebant, non est propterea eorum consiliium vituperandum.

Hæc cùm animo versarem, antequàm manum hisce Poëtis admoverem, intellexi mihi operam esse dandam ut vitia illa, quæ in aliis Interpretibus notari videbam, vitarem, adsequerérque contrariâ viâ ac ratione, si modò possem, quod adsequuti esse negabantur. Quod an præstiterim, aliorum quidem erit judicium; at si minimè præstiterim, mea hæc erit unius culpa, non viæ, quàm ingressus sum, tribuenda. Nihil verius quàm multò facilius esse
mo-

P R Æ F A T I O.

monere alios, quid ab iis præstitum cupias, quàm ipsum præstare, quod *Philemon* eleganter hisce versiculis expressit:

Αὐθροῦπον ὄντα ῥάδιον ὁρῶνίσου
ἔστιν, ποιῆσαι δὲ αὐτὸν ἔτι ῥάδιον.

Primùm igitur nactus ab amico, quod gratus ac libens commemoro, Editionem Catalectorum *Virgilii* collatam cum antiquis Editionibus Venetis anni MCCCC LXXXIV & anni M D XVII, quæ est *Aldi Manutii*, quam etiam ipse inspexi; collationem diligenter consului, ut lectiones antiquissimarum Editionum cum *Scaligeranis* lectionibus & conjecturis conferrem. Vir ille summus membranas quidem nonnullas, & alias Editiones veteres consuluerat, ut ex comparatione intelleximus; sed quas ne verbulo quidem descripsit, nedum ut locum & annum, ut par erat, Editionum indicarit. Consentiunt eæ quidem sæpe cum memoratis Editionibus Venetis, sed sæpe ab iis diversæ abeunt. Cùm verò omnes mendosissimæ sint, & imperitiâ Librariorum, potiùs quàm Criticorum, corruptæ, ita ut videantur ex Codicibus MSS. expressæ; earum collatio nobis antiquorum Codicum instar fuit. Igitur ubicumque consentiebant, ac sententiam non spernendam complectebantur, eas sequuti sumus; nec contrarias *Scaligeri* conjecturas, minimè quippè necessarias, audiendas censuimus. Dissidentium verò eam expressimus, quæ ad sæculi Scriptorisque ingenium, & rem ipsam propiùs accedere videbatur. Quòd si neque earum consensus, neque dissensus quidquam sani legendum præberet, sed manifestò vitiosa ac sensu carentia nobis offerret; *Scaligeri*, aut nostras etiam conjecturas sequuti eas deinum sumus, quæ quàm minimè à prisca lectione abirent, commodissimùmque sensum fun-

P R Æ F A T I O.

funderent. Sed in *Pedonis Albinovani* Elegia I. *Nicolai* potissimum *Heinssi*, qui eam unà cum *Ovidio* ediderat, lectiones amplexi sumus. Utinam vir ille, restituendis Poëtis Latinis natus, utrumque hunc Poëtam integrum illustrasset! Minus sanè laboris nobis exantlandum fuisset. Nam *Scaliger* quidem, ut ipse fatetur, ad calcem notarum in *Severum*, ita festinavit; ut mirari potiùs possis ab homine ea, quæ vides, præstita, quàm plura præstari non potuisse. Itaque utriusque notas integras sub contextu hîc habes, nisi quodd Heinfsianæ nonnullæ sint in præfixas *Pedoni Cûras Secundas* rejectæ; ne *Pedo*, scriptor alioqui sat luculentus, notis nimium onustus videretur. Utrumque quidem, & præsertim *Scaligerum*, subinde confutavimus; sed iis, ut puto, rationibus quibus nihil sani possit opponi; neque enim temere à tantis viris dissentire ausi usquam sumus. Alia si quæ admiscuimus, quales sunt notulæ aliquot *Frid. Lindenbruchii*, quæ erant in Editione Batava anni M DC XVII. ea potiùs addidimus, nequid omissum à nobis videretur, quàm quodd essent valde necessaria. Potuissent etiam omitti, sine magna Lectorum jactura, quædam eorum digressiones; sed quia erant breves, nec indoctæ, nihil rescuimus.

Cùm verò doctissimorum virorum animadversiones, quamvis omnes veræ fuissent, satis magnam lucem Poëtis nostris non fœnerarentur; præter eas, quæ lectioni constituendæ causâ, scriptæ erant, addendæ nobis fuerunt notulæ, quibus & verba & adlusiones ad antiquas historias, opiniones ac consuetudines explicarentur. Quâ in re, ita versati sumus, ut primùm nihil fermè protulerimus, quod non uno aut altero exemplo, vel testimonio antiqui Scriptoris confirmaverimus; nisi res fortè ageretur, quæ in quovis Lexico posset reperiri. Ut enim doctis planè viris hæc non scribimus: sic nec prorsus imperitis,

P R Æ F A T I O.

ritis, & qui Linguae Latinae tirocinium nondum deposuerunt. Deinde si res à viris doctis pluribus explicata fuerit, ut cum sermo est de ritibus ac opinionibus antiquis, de quibus de industria homines eruditi egerunt; postquam eam exemplo uno ac altero breviter illustravimus, amandamus rem accuratius cognoscere cupientes ad Scriptores illos, qui amplecti persequi aggressi sunt. Sic ad Elegias *Albinovani* passim funebres apud Romanos usus, quorum non exiguam partem complectuntur, paucis attigimus; amandatis lectoribus ad eos, qui de Funeribus scripserunt, indicatque diligenter loco, in quo quod necesse erat inventuri essent. Sed & cum *Pedo* passim ad historiam illius ævi respiciat, verbis veterum Scriptorum paucis fuit exponenda, ne, si hoc prætermitteretur, obscura esset mens Poëtæ; vel, si indicarentur tantum loca Historicorum, verbis minimè prolatis, aut nobis non crederent ii qui nihil credunt nisi quod vident; aut sibi ea invideri quererentur, qui libros eos non habent; aut etiam indignarentur ii, quibus non vacaret, aut non placeret ea loca quærere, quamvis libris instructi essent. Verum in hisce omnibus, quædam omissa fateor, quæ in tempore non occurrerunt; quamobrem ea rejeci in *Indices* aut in *Curas Secundas*, quod & nonnulla alia consilio sunt amandata. Si umquam fiat altera Editio, in notis contextui subjectis diligenter monebimus Lectorem quo loco *Indicis*, aut *Curarum Secundarum* possint inveniri; nunc enim nobis integrum non fuit.

Denique Interpretationem è regione contextus addidimus, in qua quamvis à Scriptoris sententia minimè recesserimus, brevitatèque ejus imitari studuerimus, totidem tamen verba rependere nolimus, cujus rei rationem antea reddidimus. Eam autem adjecimus, non ut legeretur ab iis, à quibus
verba

P R Æ F A T I O.

verba Poëtæ , corúmque nexus satis intelliguntur ; cur enim quod bonis versibus expressum legerunt , & intellexerunt , idem frigidâ prosâ recoctum denuo manderent ? Sed , ut dixi , multi sunt , qui , lectâ demum Interpretatione , Scriptoris mentem adsequuntur. Hoc auxilio indigentibus scripta est , quibus auctor sim , ut paraphrasin , si ita iis videatur , prius legant , deinde Poëtam. Hinc enim fiet non tantum ut clarior sed & elegantior Poëta videatur ; nam præter numeros , quibus blandè afficiuntur aures nostræ , stylumque figuris ac tropis distinctum , qualia in Interpretatione esse nequeunt ; Interpres alienarum cogitationum finibus coactus , necessariò , præ Scriptori quem illustrat , friget ; & ordinis , sine quo prosa vix ferri potest , gratiam facere solemus Poëtis. Itaque necesse est sordere Interpretationem collatam contextui , ac proinde eâ splendorem hujus ac elegantiam augeri ; quemadmodum in pictura solent umbræ lucem addere coloribus. Ejusmodi Interpretationibus non quæritur fama eloquentiæ , quæ nulla iis inesse potest , sed Lectoris aut rudioris , aut festinantis utilitas.

Utrique Poëtæ addidi suos Indices , satis , nisi fallor , pro Poëmatum magnitudine , amplos atque accuratos. Neque enim probo eos Indices , in quibus sunt omnia omnino vocabula , & quidem solitaria. Primùm enim res ipsas non complectuntur , quæ non minùs sæpe quærentur quàm Scriptorum voces. Deinde magni & copiosi cùm videantur , sunt re verâ inopes ac jejuni ; nam tametsi habent particulas omnes orationis , etiam eas quæ passim leguntur & solito ac frequentissimo significato proferuntur , carent tamen loquutionibus ; quæ non minùs frequenter , quàm singulæ dictiones , quærentur. Sed utiles sunt , inquires , illi Indices locum quærentibus , cujus vocem unam dumtaxat recordamur.

P R Æ F A T I O.

damur. Interdum utiles non diffiteor; si, nimirum, vox illa rariùs occurrat in Scriptore; aut si sola quærat, nec conjuncta cum aliis; nam si frequens sit, & dumtaxat in certo quodam situ investigetur, tum verò integræ paginæ numerorum sunt sæpe evolvendæ, & id quidem interdum frustra; quem laborem quis temporis sui non prodigus ferre possit? Multò satius ergo fuisset in iis Indicibus omitti **IS, ILLE, HIC, QUI, ET, SI, NUNC** & similes particulas, verbum item substantivam cum suis omnibus modis ac temporibus, aliâque id genus; quibus frustra totæ implentur paginæ, nisi quæ significatio singularis eorum occurrat; contrà verò phrasés omnes, quæ non sunt nimium frequentes, diligenter adnotari; quod in suis Indicibus viri industrii, & de litteris optimè meriti *Matthia Berneggerus & Joannes Freinshemius*, magna cum laude, fecerunt.

Hæc est tota instituti nostri ratio, quâ expositâ, nihil est cur Lectorem ampliùs moremur; nisi ut eum rogemus primùm quidem ut ignoscat typographicis peccatis, quorum potissima aliud agendo in *Secundâ Curâ* indicavimus; deinde ut, propter ea quæ cum fructu fortasse hîc legerit, hallucinationibus nostris, quas, in sat magna rerum & conjecturarum varietate, nonnullas finedubio deprehendet, ne nimium indignetur. Aliis gravioribus studia nostra addixeramus, neque hæc, nisi animi recreandi causâ, attingimus; sat felices futuri, si modò recreationibus hisce nostris prodesse litterarum studiosis nonnihil possimus. Nunc quidem, si Parodiam hanc Virgilianam Catalecti usurpare licet,

*Nos ad beatos vela mittimus portus
Sacram petentes docta dicta Scriptorum,
Vitæque ab ista vindicabimus cura.*

Itē

P R Æ F A T I O.

*Ite hinc, Camœnæ, vos quidem hinc leves, ite,
Dulces Camœnæ; nam fatebimur verum,
Dulces fuistis; & tamen meas chartas
Revisitote, sed pudenter & rarò.*

Hic eram clausurus hanc Præfationem, nisi subiisset animum, fore fortasse ut nonnulli quasdam ex hisce meis notulis carpant; eò quòd ausus sim, quamvis rarò & mollioribus verbis, nescio quid in *Pedone* & in *Severo* reprehendere. Sunt enim homines, qui omnia in Veteribus admirari nos volunt, etiam repugnante rectâ Ratione; aut certè quemvis lapidem movere, ne eos ulla in re deliquisse fateri cogamur; quod est, ut eleganter loquitur *Aristides* in I. Oratione contra *Platonem*, ἀντὶ τῆ ἀληθείας ὁ νόμος θαυμάζειν. Rem ipsam expendere, hoc quidem in loco, non aggrediar. Alii eam causam jam perorarunt, &, quamvis indignantibus Grammaticis, apud sapientes omnes viros obtinuerunt. Video tamen Scriptorem nuperum *Artis Criticæ*, Amstelodami anno M D CC recusæ, ad tribunal Criticorum vocatum à viro longè eruditissimo, qui *Æliani* Varias Historias nuper edidit; quod, ut ille quidem putat, *Criticæ Artis* Scriptor acerbiorẽ æquo censuram in *Quintum Curtium* exercuisset. Qua de re, nonnulla mihi hîc dicenda existimavi, non ut rixer cum viro, cujus doctes & eruditionem suspicio; sed ut Litterariæ, hoc est, liberæ Reipublicæ civis liberam sententiam hac de re dicam; tam enim, nisi fallor, liberum mihi est à *Curtii* patrono dissentire, quàm illi à me. Auctoritatem enim, hisce in rebus, sine rationibus nullam agnoscimus; nec, si minùs probemus aliquam cujuscpiam sententiam, propterea de ejus ingenio ac doctrina, in ceteris, inale sentimus. Non sum, Dei beneficio, in eorum numero, qui dolent aliena Scripta legi & laudes in
eos

P R Æ F A T I O.

eos collatas eripi sibi existimant; aut qui Druidarum quorundam favorem ambiunt adulationibus ac vituperatione eorum, qui sacro illi hominum generi sine causa invisi sunt; inter quos numerantur plerumque ii, qui humaniores litteras colunt, vel profitentur; nisi serviliter iis ut palpentur à se impetrare possint. Alienum pariter est à meis moribus contemtum loqui in circulis & conviviiis, de viris bonis, in cuiusquam gratiam; aut ex alieno iudicio eligere eos, de quibus honorificè, aut secus loquar. Qui ita se gerunt viderint, quàm morum suorum. Deo & hominibus rationem reddere possint. Soli hîc Veritati ac Reipublicæ Litterariæ Libertati litare volo, nec virum doctissimum candorem meum ægrè laturum spero; certè non debebit, nisi quod ipsi licuit aliis illicitum esse velit, à qua opinione eum abhorrere existimo.

Negat in notis ad Cap. XXII. Lib. X. *Æliani*, se scire cui bono reprehendantur aliquando delicta Veterum, *cùm non ea utique agamus tempora, quibus periculum sit ab anxia nimia lectionis disigentia.* Sed id non fuit *Clerici* consilium, adolescentes à bonorum Scriptorum, aut ipsius *Curtii* lectione deterere; nec laudes ab eo in humaniores litteras profusæ, conatûsque ad eas juvandas ac promovendas, nec exemplum etiam quidquam simile eos, qui hominem norunt, aut opuscula ejus legerunt, suspicari patiuntur. Sed cùm Philosophiam doceat, credidit sui muneris esse iudicium Juventutis excolere, nec pati ab ea legi Veterum monumenta, ad instar Grammaticorum, qui nihil quærunt præter frigidam verborum & historiæ cognitionem; verùm cavere ne miraretur quæ admiratione minimè digna sunt, neve imitaretur, quæ meritò reprehendi possunt, quod sæpe fieri videmus. Idem olim consilium fuit *Plutarchi*, in aureo libello, in quo ostendit quo modo

* *

P R Æ F A T I O.

modo juveni audienda sint poemata; nec quisquam in eum propterea inductus est.

Errores Auctorum occultari, aut dissimulari nentiquam opus, imo ineptum est; sed neque par est tam acerbo & professo investigari studio plures, quam revera existunt. Rectè sanè, sed negabit Clericus quidquam simile à se factum esse in Curtium; quem pro meritis quidem laudavit, at noluit quasi perfecti Historici exemplar haberi. Non judicavit multò benigniùs de Floro suo celeberrimus Criticus Joan. Georgius Grævius; quem tamen commendatum Juventuti sine dubio voluit. Non tantùm de Solino, sed & de Plinio, quem tanto opere illustravit, multa dixit parum honorifica Claud. Salmasius, cui par Criticus nemo vivit; nec tamen, nisi fortè à Pædagogis nescio quibus, invidisque hominibus propterea est vituperatus.

Sed ἀκρολογίας reprehendit Clericus in Curtio nonnullas, qualis esset, si locus sanus esset, sic enim loquitur, virtus virium, quæ loquutio occurrit Lib. IX. c. 4. Vir eruditissimus, ut probet hoc posse dici, ea habet de significatione vocis virtus quæ nemo nescit; sed non profert ex ullo alio Scriptore id loquendi genus; nam locus Plauti Mostel. III. 1. 17. Virtute formæ id evenit, ut te deceat quidquid habeam; nihîl habet simile. Quæritur enim exemplum, non quo constet virtutem sumi pro efficacia, ut in loco Plauti; quis enim hoc neget? sed ubi legamus virtutem virium; nam duas illas voces nusquam puto conjunctim lectas, nisi in eo Curtii loco. Non sunt aptiora verba Sallustii, qui de Historia agens, initio belli Jugurtini, cujus, inquit, de virtute, quia multi dixerè, prætereundum puto. Virtutes enim Historiæ sunt ejus dotes, atque utilitates. Postea vir acutissimus: specimen, inquit, hoc sit non quæsitum, ut vi-des, Lector, sed ultro oblatum illius exhibitionis, quâ

P R Æ F A T I O.

quâ Curtium exceperit vir eruditus. At præstabat, ut mihi quidem videtur, diutius quæsisse exemplum, & aptius protulisse; nam hoc quidem, cum bona ejus venia, nihil adrem. Quamvis etiam immeritò loquutionem ἀκυρολογίας damnaſſet Clerius; nihil faceret hoc ad defenſionem Curtii, à cujus manu eam non eſſe credit.

Sane, ſubjicit diligentiffimus Interpres Aeliani, ſi cæſeveritate, captando etiam minutiffima quæque, cum omnibus ageretur; quid tandem foret in rebus humanis, etiam utiliſſimis, quod non, hinc illinc arripiendo ſingula & arguendo, facile exponi ludibriò poſſit? Atqui non videntur levia eſſe quæ à Clerico reprehenduntur in Curtio, ad artem conſcribendæ Hiſtoriæ quod attinet; neque Grammatica peccata, quæ gravia eſſe non poſſunt, niſi apud Grammaticos; ſed contra Aſtronomiam, Geographiam ac rectam Rationem admiſſa, eaque crebra. Res eſt uſque adèd perſpicua, iis qui judicium de Curtio latum non oſcitanter legerunt, ut ſine pertinacia negari nequeat. Quare cordatioribus omnibus nulla Artis Criticæ pars probata magis eſt, quàm examen illud Curtianæ Hiſtoriæ, ut ex pluribus intelligere licuit. Nec omnes profectò res humanæ ſimiles ſunt operi Curtiano; quamvis vitia ſint, ubicumque ſunt homines. Nemo, qui quidem ſapiat, ſeriò & ex animo Polybium & Dionyſium Halicarnaſſeum totidem vitiis laborare ac Curtium dixerit; nemo ſanus eos in Hiſtoriis, pro meris declamatoribus, habuerit. Quis etiam Franciſco Guicciardino, ut de recentioribus loquar, aut Jacobo Auguſto Thurno, ſi ſtylum excipias, Curtium æquiparare ſuſtinerit, præter Ludimagiſtros? Quis tot & tantorum peccatorum reos eos peragere poſſit? Quod de omnibus aliis præſtantioribus Hiſtoricis dictum velim.

Sed vir doctiſſimus ad Lib. XI. c. 3. impru-
** 2
den-

P R Æ F A T I O.

denter vult reprehensum *Curtium*, ob peccata Geographica, & præsertim quòd Parapamisadas, sub clementissimo cœli climate degentes, quasi Lappones descriperit. Ut clientem defendat, ostendit *Curtium* ex antiquioribus hæc habere, unde etiam similia hauserit *Diodorus*, qui non aliter de Parapamisadis est loquutus. Sed non agitur an *Curtius* præeuntes habuerit vanos homines; nullius enim res gestæ tot mendacia pepererunt Scripta, quàm Alexandri vita. Agitur *Curtii* peritia Geographica, quam, cùm multis aliis exemplis, ostendit *Clericus* nullam fuisse, tum etiam iis quæ habet de Parapamisadis; in quorum situ describendo nec *Curtius*, nec *Diodorus* sequi debebant tam turpiter errantes. Sat causæ est cur miremur victoriarum Alexandri portentosam rapiditatem, quamvis eas, in iis oris coercemus intra regiones quæ sunt ad meridiem Maris Caspii, aut magis ad Septentrionem non adsurgunt; nec opus est eum ad gelidissimos Septentrionis axes pervenisse.

Vult vir doctissimus *Curtium* sequi debuisse antiquiores Scriptores; verùm an etiam errantes, ac ineptientes? An nullus adhibendus ea in re delectus, & tutus erit Historicus, si modò præeuntem aliquem habeat, vanum licèt ac mendacem? Annon poterat *Curtius* eos, quos sequutus est, emendare ex iis, quos *Plinius* vocat *mensores itinerum* Alexandri, ut Cap. VII. illius *Artis Criticæ* Sectionis, animadvertit *Clericus*? Nihil manifestius, cùm præsertim notiores essent omnes illæ regiones, tempore *Curtii*. Si posteriores, inquit tamen *Curtii* disertissimus patronus, *Geographi demisere Paropamisadas ad mollius cœlum, infra, vel extra suos montes, nihil hoc ad Curtium*. Imò multùm hoc ad *Curtium*, qui ex ratione itinerum Alexandri intelligere potuit Parapamisadas illos quos Macedonum Rex adiit, debuisse esse ad
meri-

P R Æ F A T I O.

meridiem Oxi fluvii, in Caspium mare ab ortu decidentis; & reverà intellexit, quandoquidem eorum *meridianam regionem ad mare Indicum* vergere ait. An quisquam, non imperitissimus Geographiæ, potuit credere Parapamisadarum agros à Mari Indico ad septemtrionalis fermè Asiæ littora porrigendos? Si quis possit talia seriò defendere, idem omnia omnium peccata facilè defendet, & optimos quosque Historicos cum vanissimis miscebit. Nam hæc est indoles hujusce Rhetoricæ, ut non difficiliùs præstantia deprimat, quàm contemptu digna extollit. Quod tamen consilium absit ut viro doctissimo tribuam!

Pergit nihilo feciùs tam manifesto errori patrocinari, hisce verbis: *Sed & notissimum est mutatos sæpe fines, imò & ipsas sedes gentium, aliquot sæculorum decursu.* Non nego gentes ipsas aliò se transferre potuisse; sed nullà fide Grammaticà, si ita loqui fas est, transferri potest mons Parapamisus, quem Alexander adiit; neque rationes itinerum ejus planè turbari ab Historicis, sine gravi culpa, queunt. Oportet Parapamisus fuerit intra ejus expeditionis ambitum, cujus septemtrionalis terminus fuit Orxantes, quem *Tanaïm* vocarunt Macedones; &, quo trajecto, victisque in septemtrionali ejus ripa Scythis, continuò ad meridianos tractus redierunt.

Sufficere nobis debet, subjicit vir doctissimus, *Veteres adsentiri Curtio.* Mihi verò non sufficit, *Curtium* vanis Scriptoribus, quamvis antiquis, adsensum, mare Caspium cum Euxino, vicinàsque oras miscuisse. Non ita se gessit *Arrianus*, haud paullò melior Historicus, qui initio operis se *Aristobulum & Ptolemæum* potissimùm sequutum prodit, gravesque rationes sui delectûs addit. Attamen vir ingeniosus contendit hanc *Crisin* esse *acerbam nimis, & nimis quasitam, quâ si quis in tales vicissim uteretur Censores,*

P R Æ F A T I O.

res, longè major & certior illi nasceretur Jeges talium Notarum. Ego verò non esse nimis acerbam puto, præsertim cùm videam esse qui gravia & aperta delicta putet posse defendi; unde magis ac magis intelligo debuisse scapham scapham vocari. Quid enim? Si quis hodie Historiam ad id exemplum scribere aggrediatur, & similia peccet, an non à *Cur-tii* nimiis admiratoribus, non tantùm admissis veniam, sed laudem etiam sibi jure poscet? Quis rectam Rationem, judiciùmque excolere conabitur, quibus tamen potissimùm à brutis distinguimur; si delicta contra eorum leges levissima habeantur? Non puto multos fore, inter homines liberaliùs educatos, & qui pluris judicium, quàm memoriam, faciunt; qui non malit moneri de talibus Juventutem, quàm in servili admiratione Veterum, neglectâ judicii culturâ, educari. Quod attinet ad *Censores*, ad quos hîc respicit vir celeberrimus, eos mihi ignotos esse profiteor; nec quemquam sanè umquam legi, qui *Curium* talium delictorum infimularit, cùm esset ipse similium, vel etiam majorum reus. Itaque ad *Clericam* hæc non pertinent, quamvis nec eum, nec alios expertes omnium errorum esse putem. Sed est inter hallucinationes discrimen aliquod, nec quia aliqua in re errasti, continuò propterea es eadem notâ afficiendus, quâ quivis alius, qui errarit. Delictum, exempli causâ, Grammaticum, quidquid aliter nonnulli sentiant, non est ejusdem generis & gravitatis, ac admissum contra rectam Rationem.

Pluribus hac de re non agam, nec verbulum umquam facturum fuissèm, nisi vidissèm auctoritate doctissimi viri, quæ sanè in elegantioribus litteris magna est, posse nonnullos transversos agi; cùm præsertim eum laudatum à *Clerico* animadvertissent, quod meritò factum puto. Quæ hætenus dixi ea dixi, non contendendi gratiâ, sed ut uni Veritati pa-

P R Æ F A T I O.

patrocinarer ; quam ita colo , ut tamen neminem læsum velim.

JUDICIA ac TESTIMONIA

Veterum & Recentiorum de

C. PEDONE ALBINOVANO.

Ovidius ex Ponto Lib. IV. Ep. 10. quæ est ad Albinovanum.

At tu non dubito , cùm carmine Thesea laudes,
Materiæ titulos quin tueare tuæ ;
Quémque refers imitare virum ; vetat ille profecto
Tranquilli comitem temporis esse fidem.
Qui quamquam est factis ingens , & conditur à te
Vir tanto , quanto debuit ore cani.

Ibidem Ep. XVI.

Iliacúsque Macer , fidereúsque Pedo.

Quintilianus Inst. Orator. Lib. X. c. 1.

Rabirius ac Pedo non indigni cognitione , si vacet.

Martialis Lib. II. Ep. 77.

Disce quod ignoras , Marfi , doctique Pedonis
Sæpe duplex unum pagina tractat opus.

Idem Lib. V. Ep. 5.

Sit locus & nostris , aliqua tibi parte , libellis,
Quâ Pedo , quâ Marfius , quaque Catullus erat.

Sidonius Apollinaris Carm. IX. v. 256.

Non Gætulicus hîc tibi legetur

Non Marfius , Pedo , Silius , Tibullus.

Lil. Gregorius Giraldus Hist. Poët. Dial. IV.

Erat cum his & Pedonis Albinovani imago , cujus , si
vacet , oratore non indignam fuisse lectionem putavit
Fabius. Reponit eum quidem inter Poëtas Heroïcos.

P R Æ F A T I O.

cos. Ejus meminit & *Seneca*, à quo & ejus quædam afferuntur carmina, atque ea in primis quæ sunt de Germanici navigatione, quæque magno spiritu dicta fatetur. Alibi verò idem fabulatorem fuisse ait elegantissimum. Meminit hujus & *Martialis*. Exstat *Ovidii* Elegia ad hunc ipsum *Albinovanum*, ex qua colligimus eum Thesei gesta scripsisse, præter Epigrammata. Sublimem verò & altiloquum *Pedonem* fuisse ostendit idem *Ovidius*, qui propterea & alicubi *sidereum* eum appellavit. Sunt qui putent hunc eundem Abinovanum fuisse, ad quem exstat *Horatii Flacci* Epistola; quod ut ego non refello, temporum ratione: ita non comprobo, nominis & Poeticæ differentiâ. Ille enim *Clarus Albinovanus*: hic *Albinovanus Pedo*. Hic Poëta cognoscitur: ille ex *Horatii* carmine parum videtur.

Jos. Scaliger initio Comment. in Eleg. de morte Mæcenatis, quæ in ejus editione Elegiæ ad Liviam sunt præfixæ.

Hoc opus Epicedium scripsit idem, qui & de morte Drusi ad Liviam, hoc est, *C. Albinovanus Pedo*. Nam sanè nimium sinistrè quidam judicaverunt, qui id non ab ullo illius felicissimi seculi Poëta, sed ab alio potius qui multò posterior ætate, exercitationis gratiâ, scriptum esse contendunt. Exstiterunt & qui *Lactantio*, propter styli, si Diis placeat, affinitatem, attribuerunt. Primum ego neque *Lactantii* esse dicebam; neque verum esse, quod ipsi adstruunt, stylum similem esse *Lactantiano*. Aliter enim, ut ille ait, catuli longè olent, aliter fues. Deinde scriptum esse bono illo seculo, non ob stare humilem καὶ λιπὴν λέγειν, non enim propterea non purè Latinam esse consequens est. Deinde in hac Elegia multa sunt cognitu digna, quæ illis Scholasticis Poëtis in mentem venire non potuissent, certò scio. Præterea de præsentire loquitur, tamquam testis,

P R Æ F A T I O.

testis. Nam de Lollio, qui fuit amicus *Horatii*, mentionem facit, ut & propter sermones, quos de Mæcenate cum *Pedone Albinovano* ille faciebat, excitatum se ad hanc Elegiam faciendam testetur, cum alioqui Mæcenati ipsi de facie notus non fuisset. Sic enim ait: *Nec mihi Mæcenas tecum fuit usus amici* &c. Quid quodd hujusmodi tam exactè ἐν μελέταις fingi non possunt? Quare eo sæculo scriptam esse dubitare non possumus.

Hoc Scaligeri judicio certius nihil esse multò magis intelliget, qui notas utrique Elegiæ subjectas legerit.

Idem initio Notarum in l. Elegiam.

Hujus quoque Elegiæ idem auctor, qui & superioris. Quamquam enim superiùs mollem virum Mæcenatem, & discinctum pari, ac ipse vixit, licentiâ; hoc est, molli ac remisso stylo prosequutus est; hîc verò principem matronam accuratiore ac graviore dicendi genere alloquitur; non tamen in omni sui dissimilis est. Quod enim hîc legitur, *Non novisse ulli & fortunam habuisse nocendi*, quid aliud est, quàm quod suprà dixerat:

Omnia cum posses tanto tum carus amico,

Te sentis nemo velle nocere tamen?

Item quod hîc de Fortuna:

Ille rapit juvenes, sustulit illa senes,

idem extulerat de morte:

Ille rapit juvenes, primâ florente juventâ,

Non oblita tamen & rapit illa senes.

Quamquam hic, pro *sustulit*, quidam Veteres Codices habent *sustinet*. Videtur autem Neronum, vel potius Drusorum familiæ cliens fuisse *C. Albinovanus*, nam & is ejusdem Drusi Germanici navigationem in Oceano carmine conscripsit; cujus hodièque fragmentum exstat. Deinde fratris Drusi comes & scriba fuit, ut ex *Horatio* odorati sumus. Quodd enim *Ovidio* hanc Elegiam attribuerunt frustra-

P R Æ F A T I O.

strati sunt, nihil enim diffimilius. Quamquam versiculum, qui hîc legitur:

Altiùs & vitiis exseruisse caput,
invenias in Fastis:

Altiùs humanis exseruisse caput.

Sed hæc non mirabitur, qui scit & Tibullianum versiculum, in *Ovidio*, reperiri:

Cùm cecidit fato Consul uterque pari,

& multa talia. Quare cùm hanc opinionem ex hominum mente sustulerimus, extorquenda est & alia quoque iis, qui putant hæc scripta esse de morte Drusi ejus, qui in Germania periit, filii; cùm contra sit is Drusus, qui in Germania occidit. Nam cùm Livia convenit in manum mariti Augusti, erepta priori viro Tiberio Neroni, non multò post eum enixa est jam grvida ex priore viro, ex quo & antea Tiberium Claudium Neronem, qui postea rerum potitus est, primo partu ediderat; postea in domo Augusti hunc Drusum, nullâ postea sobole. Est ergo is Drusus frater Tiberii, qui postea, ut dixi, rerum potitus est. Is cùm, post partum de Suevis ac Sicambriis victoriam, Consul absens factus esset, morte præventus nec triumphum, nec honorem inire potuit. Vide Epitomen *Livii* & *Dionem*. Sunt quædam pauca admodum hîc animadvertenda. In ceteris diutiùs nobis immorandum esse non duximus.

Ger. Joannes Vossius de Poëtis Latinis.

Æqualis *Ovidio* *Pedo Albinovanus*, quem *fidereum* vocat *Ovidius*, elegiâ ultimâ Ponticorum. Atque ad eundem est *Ovidii* Eleg. X. ejusdem libri, ubi inter alia hic versus:

Si roget hæc aliquis cur sint narrata Pedoni.

Unde is qui edidit Thesaurum Linguae, sive Romanum forum, colligit Pedonem *Ovidio* *Pedomium* vocari. Quod ridiculum est, cùm *Pedoni* sit dandi,

P R Æ F A T I O.

di, non vocandi casus. Thesēida scripsisse indicat paullo post *Ovidius*. Sed non injuriā multi referunt sic scribentem:

*Qui quamquam est factis ingens, & conditur à te,
Vix tanto, quanto debuit ore cani.*

Videtur enim detrudere *Pedoni*, quasi dictione sua non exprimat Thesēi magnitudinem. Sed corruptus est locus, &, quod *Josepbo Scaligero* est observatum, pro *Vix*, legendum *Vir*. Scripsit quoque de navigatione Germanici, quo ex opere *XXIII.* versus refert *M. Seneca* Suasoria I. Etiam Epigrammata scripsisse colligitur ex *Martialis* Lib. II. Epigr. 77. quod est in Cosconium. At superest Elegia ejus in mortem Drusi Neronis, ad Liviam Augustam, sanè elegantissima & digna *sidereo* Poëta. At aliter videtur, de tributa ei Elegia in obitum Mæcenatis. Quare in animum inducere non possum esse ejusdem Poëtæ, licet non ignorem aliam fuisse mentem *Josepbo Scaligero*.

Idem de Arte Grammat. Lib. II. c. 27.

Quod Poëma, ut falsò tribuatur *Ovidio*, indignum tamen eo non est, ob egregia in illo ingenii lumina. Ob quæ tam facilè *Josepbo Scaligero* credimus esse *Pedonis Albinovani*, quàm difficulter ei subscrībimus contendenti ejusdem *Pedonis* esse Elegiam in obitum Mæcenatis. Nam quidquid vir summus dicat, tota penè languet, nec aliquid dignum habet Augustæo ævo; ut nobis quidem persuasissimum sit esse fœrtum Scholastici cujusdam sequioris ævi.

Fatemur nonnulla esse loca languidiora, in iis Elegiis, sed sunt Elegiæ, pro argumento, minas aut magis elatæ; ut satis liquet vel ex Propertianis, quæ omnes pares non sunt. Nec minimum hîc est vestigium sequioris ævi, sed purissima Latinitas, & allusiones non modò ad summam rerum gestarum, sed & ad earum

rum

P R Æ F A T I O.

*rum circumstantias , quales nullæ in Scholasticis. Li-
quebit hoc ex notis nostris.*

*Nicol. Heinſius initio notarum ad Elegiam in mor-
tem Druſi.*

Poëmatium hoc , quantivis pretii , & dignum Ge-
nio ac majestate ſæculi Naſoniani qui primus eruit
è tenebris , næ ille inſignem theſaurum uſibus pu-
blicis eſt largitus. *Pedonem Albinovanum* ejus au-
ctorem *Scaliger* aliique conſtituunt. Ego , etſi nihil
temerè adfirmo , videor tamen mihi non omnino
falli , qui *Naſoni* hunc foetum haud eſſe adſcriben-
dum arbitrer. Inſcriptionem ejus , quam primæ
editiones & ſcripti Codices conſtanter agnoſcunt ad-
mittendam duxi , niſi quòd in iis ad *Ovidium* au-
ctorem hæc Elegia refertur , cùm ad alium potiùs
quemvis illorum temporum poëtam debuerit. Eſt
quidem carmen longè præſtantiffimum indignis mo-
dis acceptum , per librariorum oſcitantiam ; nobis
tamen vel ſic curæ erit , ut aliquantò emendatius in
poſterum legatur ; quamquam in libris vetuſtis mi-
nimùm præſidii fuit. Quorum unum Romæ , apud
amicum , vidi ; ſecundum Florentiæ , in Medicea
Bibliotheca. Tertius & quartus penès me exſtant ,
quorum altero heredes Combiani Venetiis me do-
naverunt , altero vir amiciffimus Lucas Langer-
mannus , Neapoli advecto Omnes poſt inventam
artem typographicam exarati , & per omnia prope-
modum primis editionibus reſpondentes , quas etiam
religioſè conſuluimus. Interim dum ſubſidia majoris
momenti circumſpiciuntur , videamus ſi quid con-
ferri à nobis poſſit , ad detergendos nævos , qui
Scripto pulcherrimo non pauci etiamnum adhærent.
In iis autem indagandis , quemadmodum non om-
nino infelicitè verſati ſumus : ita conjecturæ inter-
dum nobis ſunt ſubnatæ , quas *Scaligero* , *Lipſio* ,
Rutgerſio , aliis in mentem ante nos veniſſe ſeriùs
cùm

P R Æ F A T I O.

cùm essemus edocti, viros tamen præstantissimos sua laude non fraudavimus; id quod suis locis, ni fallor, apparebit.

Non intelligo quí vir acutissimus dicat se veterum Codicum inscriptionem sequi, cùm inscripserit hoc Poëma: incerti Auctoris consolatio &c.

I N

C. PEDONEM ALBINOVANUM

CURÆ SECUNDÆ

Ubi omissa adduntur & commissa emendantur.

I N E L E G I A M I.

Vers 5. *Nec tua te pietas*] Malim, *se distendit.* Heinsius.

Ibid. *Pios* parentes à Latinis dici, qui *ἥπιος* à Græcis, multa exempla optimorum Scriptorum dubitare nos non finunt. Sic apud *Homerum* Iliad. Θ, 40. Jupiter alloquens Minervam filiam, *ἥπιον δὲ πρὸς εἶναι*, *pius erga te esse volo.* Sic quoque loquitur, Iliad. X, 184. Iliados verò Ω, 770. Helena sic de Priamo:

- - - *ἐνυρὸς ᾗ, πατρὸς ὡς, ἥπιον αἰεί.*

socer verò, patrū instar, semper erga me pius fuit. Vide & 1 Thessal. II, 7. Quibus allata Etymologia mirè mihi confirmari videtur. *Gorallus.*

9. *Quamvni hoc contigit omnes, Alterius lætū.*] Scribe:

Hei mihi! quàm facile est (quamvni hic contigit omnes) Alterius lætū, fortia verba loqui?

Quam-

Quamvis hic luctus omnes contingit. Viderunt ex parte veram lectionem in Variis *Rutgersius* & *Behotius* in Apophoretis. *Heinsius*.

24. *Et quoscumque coli est*] Tollendum est, ex fide priscaum Editionum. *Idem*. Iis quæ ad hunc verum dicta sunt, de sacris peregrinis, si satis esse non videantur, adde locum *Dionysii* Halicarnassei Lib. II. p. 91. Ed. Vechel. ὁ πάντων μάλιστα ἔργα τετυύμακα, καίπερ μυρίων ὄσων εἰς τὴν πόλιν ἐληλυθόντων ἐθνῶν, οἷς πολλὴ ἀνάγκη σέβειν τὰς πατέρας θεὰς τοῖς οἰκοῦντοίμοις, ἡδὲνός εἰς ζῆλον ἐλήλυθε τῷ ξενικῶν ἐπιτηδευμάτων ἢ πόλιν δημοσίᾳ, ὃ πολλαῖς ἤδη συμβέβηκε παθεῖν καὶ τὰ ἑξῆς. *quod omnium maximè miratus sum, quamvis innumere nationes in eam urbem convenerint, quibus necesse sit patrios Deos, domestico ritu, colere; nulla tamen peregrina sacra publicè imitatur civitas, quod multis jam urbibus accidit &c.* Gorallus.

29. *Præceptaque*] Plura hujusce vocis exempla vide, apud politissimum *Propertii* Interpretem nuperum ad Lib. IV. Eleg. II, 11. *Idem*.

34. *Collaque & os oculosque*] Libri scripti, cum priscais Editionibus, partim ὄσque oculosque, partim os, oculos; ut fortassis legendum sit, *bos oculos*, vel, *boc oculos illius ore premam*; hoc meo ore premam illius oculos. *Heinsius*.

37. *Gaudia magna foves*] *Vana* omnino legendum, quod notat ex libris *Bersmannus*, nec aliter postrema Aldi. *Idem*.

39. *Veluti pars altera vestri*] Lege: *voti pars altera vestri*. Ovidius Lib. V. Fastorum:

En ego dimidium vestri, parsque altera voti,
idem Drusus *duplicem pars altera partis*, non semel infra vocabitur. *Idem*.

43. *Quidque pudicitia tantum inviolata bonorum*] *Locus contaminatissimus*, cui utcumque consuletur, si *meruisse pro inviolata* reponas, quod ex veteri

S E C U N D Æ.

teri libro *Bersmannus* notat. Sed cùm nostri omnes pro vulgata lectione stent, *Bersmanno* nihil temerè hîc deferam. *Muretus* notarat in libro suo corrigendum, *cùmque pudicitia*, sed ne sic quidem sensus constabit. Cogitabam aliquando:

Quidque pudicitia tantum cumulare bonorum.

Certè tale quid voluit auctor. *Heinsius*. Sed tu vide quæ adhuc versum notavimus. *Gorollus*.

50. *Quàmque libet citra constituisse domum*] Puto *continuisse* legendum. Continuisse te vires tuas, citra quamcumque domum. *Heinsius*.

53. *Ne quid non improba carpat*] Puto *neu quid*. *Idem*.

61. *Sacer ille locatus in arce*] *Sacer ipse*, priscæ editiones, cum membranis, constanter. *Idem*.

70. *Perficit officium*] *Percipit*, *Lipsius* ad Consolationem Senecæ ad Marciam. *Idem*.

79. *Nec tu tot verba bonorum*] Optimè avunculus meus *Joannes Rutgerfius*, in variis lectionibus: *nec cui tot turba bonorum*. Atque ita tres scripti, cum veterrima Editione. Minùs bene *Scaliger*, *nam cui turba bonorum*. *Heinsius*. Huc facit elegantissima inscriptio Romana, in Cæsiorum ædibus, *Hectori* nescio cui Phrygio aurigæ consecrata, quam totam proferemus:

*Qui colitis Cybelen & qui Phryga plangitis Attin,
Dum vacat, & tacitâ Dyndima nocte silent;
Flete meos cineres; non est alienus in illis
Hector, & hoc tumulto Mygdonis umbra teger.
Ille ego qui magni parvus cognominis heres,
Corpore in exiguo RES NUMEROSA fui.
Flectere doctus equos, nitidâ certare palæstrâ,
Ferre jocos, astu fallere, nosse fidem.
At tibi dent superi quantum, Domitilla, mereris,
Quæ facis exiguâ ne jaceamus humo.*

Quæ

C U R Æ

Quæ quia hoc & sequens distichon illustrant digna erant quæ hîc legerentur. *Gorallus.*

86. *Pallida promissâ flere per ora comâ*] Malim *squalida ora*, & sequenti versu : *proficiente dolorem*, vel *prodente*. Noster infra :

At comitum squalent immixtis ora capillis.

Pontic. Lib. III. Eleg 4.

*Squalidus immittat fracta sub arundine crines,
Rhenus &c.*

Trist. Lib. I. El. 3.

Squalidus, immixtis hirta per ora comis.

Lib. IV. Eleg. 2.

Squalida promixtis qui tegit ora comis.

Fast. III.

Squalenti Dido sanguinolenta comâ

Heinsius.

88. *Quam toto luctus in orbe fuit*] In ore omnino scribendum, cum *Rutgerfio*. Idem.

91. *Affigique suis moriens tua pectora sensit*] Malim : *adffigique*, quia *fixa lumina* sequitur. Idem. Propter tam levis repetitionis metum, nihil equidem mutarim; præsertim cum *adffigere pectus pectori* non sit loquendi genus, cujus vulgaria sint exempla. *Gorallus.*

95. *At miseranda parens suprema neque oscula fixit*] *Fregit* duæ Editiones ex vetustioribus. Fortè *legit*, ut de Hecuba, Met. XIII.

Osculâque ore legit, consuetâque pectora plangit.

Sic enim veteres nonnulli libri exaratum illic exhibent. *Sumfit* tamen hîc codex unus; alii tres *figit*. An *figit*? ut Metam. IV. de Thisbe :

- - gelidis in vultibus oscula fingens.

Sed *figere oscula* usitatum, nec loco movendum. *Heins.*

96. *Frigida nec movit membra, tremente sinu.*] Ne dubita *fovis* reponere, vel contra libros. Quod & *Lipsio*,

S E C U N D Æ.

Lipſio in *Epistoliciſ* Quæſtionibus probatur. *Tibullus*
Lib. I. Eleg. 8.

Ut molli foveat frigida membra ſinu.

& apud *Maronem* *Æneid.* IV. de *Anna* :

Semanimémque ſinu germanam amplexa fovebat.

Idem.

98. *Nec traxit cæcas per tua membra comas.*] *Seſſas*
comas corrige, atque ita idem *Lipſius*. *Ovid.* *Met.* III,

Naiſes & ſeſſos fratri impoſuere capilloſ

Statiuſ Thebaïd. VI.

Mæſtarúmque ſuper libamina ſeſſa comarum.

Ita ſcribe, cùm vetuſ liber *Tiliobrogæ ſerta* exhibeat.

Idem Statiuſ. Lib. XII.

Cæſariem ferro minuit, ſeſſiſque jacentiſ

Obnubit tenuia ora comiſ.

Martialiſ. Lib. II. *Epig.* 66.

Hoc facinuſ Lalage ſpeculo, quo viderat, ulta eſt,

Ceditur & ſeſſiſ iſſa Plecuſa comiſ.

Sic emendo. *Et cecidiſ ſeſſiſ* inconcinne illic nunc
legitur. *Propertii* enim illa cogitabat. Lib. IV. *El.* 7.

Ceditur & Lalage tortiſ ſuſpenſa capilliſ.

Valeriuſ Flaccuſ Lib. II.

Huiſ Dea, cum lacrymiſ & nota veſte Neæræ,

Seſſa genas; utinam non hiſ tibi nunciuſ eſſem,

O ſoror!

Sic corrogo. Vulgò perperam *iſſa genas*, unde *picſa*
& *fiſſa* faciunt. *Epift.* *OEnoneſ* :

Et ſecui madidaſ ungue rigente genas.

Hoc tamen loco fortäſſe *cæſaſ comas* legi ſit ſatius,
ut *Mediceuſ* liber agnoſcit. *Idem.*

106. *Deſlet Threiciuſ Dauliæ alet Ityſ*] Videtur
Pedo hîc *Ityoſ* matrem facere *Philomelam*, ut &
Ovidiuſ in verbis ad ſuperiorem verſum allatiſ. Nam
feritaſ in matrem pueri meliùſ quadrare videatur,
cùm cum ipſa occiderit, quàm in amitam; quam-
quam & hæc particeps facinoriſ fuit. Attamen idem

Ovi-

C U R Æ

Ovidius in *Metamorphosis* Procne Terei uxorem fuisse statuit. Sed sic sæpe variant Poëte, ut rectè animavertit *Nicol. Heinsius*, in Epistolam Ulyssis ad Penelopen v. 33. *Gorallus*.

111. Sic & *Clymeneides altæ*] *Alto* Rutgerfius. *Altè* libri scripti. Distingue:

— sic & *Clymeneides, altè*

Cùm juvenis patriis excidit ictus equis.

Martialis Lib. XII. Ep. 29.

Casuras altè sic rapit Iris aquas.

Seneca *Hercule Furente*, Actu primo, ex veteri Codice: *altè virtus animosa cadit*, nam alio nunc vulgatur. *Hercule Oetæo*:

Altè illa cecidit, quæ viro caret Hercule.

Noster infra, ut est in antiquis libris:

Imposuit te altè Fortuna —

& postea:

Nata quod es altè —

Heinsius.

114. *Suspensâsque oculis fortior ictus agit.*] *Lege*, *oculus fortior intus*. Vidit ex parte veram lectionem *Rutgerfius*. Idem.

120. *Tetenta*] Mendum est typographicum, pro *retenta*. *Gorallus*.

122. *Gloria confectæ, nate, parentis*] *Confectæ*; scilicet, mœrore. At veteres Editiones *conspectæ*. *Heinsius*.

134. *Et vorat hos ipsos flamma rogûsque suos.*] *E-vocat* libri veteres. *Combianus* præterea *sinus*, pro *suus*. *Rutgerfius*, *suos*. Parvo negotio corrigendum:

Et vorat hos ipsos flamma rogûsque sinus.

Prudentius *œi τὸ πάαν*, passione S. Hippolyti:

Sit pyra, quæ multos devoret una reos.

Et passione S. Romani.

Ignis parandus jam tibi tristis rogi

Qui sine digno corpus istud devoret.

Sic

S E C U N D Æ.

Sic *edere flamma* dicebatur , pro urere. Vide not. ad Eleg. ultimam. Lib. I. Amorum. v. 41. *Idem.*

133. *Scelerata vide: e*] Hoc est, infelix , eaque vox sæpe in Inscriptionibus antiquis eo sensu legitur, ut viri docti observarunt. *Gorallus.*

138. *Affigoque manu*] Rectè veteres Editiones: *effingoque*, ut jam monuimus ad Epist. XX. 134. *Heinsius.*

141. *Quo primum vidi fasces, in funere vidi*] Quos probè Combrianus liber & vctus editio, ut & *Pitbœus.* Quum, *Rutgersius.* *Idem.*

142. *Et vidi everfos*] *Inversos Lipsius*, & ad *Catalecta Linlenbrogius.* Nil remerè mutem. *Ovidius* in mortem *Tibulli*:

Ecce puer Veneris fert everfamque pharetram.

Heinsius. Sed vide notata ad hunc locum.

143. *Lux hac carissima venit*] Contrarium vult Poëta. Quare *mœstissima* legendum, cum postrema *Aldi.* *Heinsius.*

149. *Nec cum victorem referatur*] *Referetur veteres.* *Idem.*

161. *Quod licet, hoc certè tumulo ponemur in uno*] *O certè* scribendum videri monuimus, ad Epistolam *Penelopes.* v. 101. *Idem.*

163. *Miscebor cinerique cinis &c.*] Sic *Propertius* Lib. II. El. I, 85.

Et sua cum miserae commiscuit ossa puellæ

Ad quem locum vide à nupero Interprete congesta, si plura talia aveas. *Gorallus.*

168. *Exsequiis caruit, Livia, penè suis*] *Tuis* olim legeram. Quod *Barthio* quoque in *Adversariis* probatum. Sed nil necesse, ut *suis* sit sibi debitis exsequiis. *Heinsius.*

10 *Inter quæque ruit*] *Inter quæ periit* verè legebat *Rutgersius.* *Infra:*

Ille meus periit, periit arma inter & enses.

*** 2

Barthius

C U R Æ

Barthius in *Adversariis*: *meruit*. *Inter quaque recens*, veteres nonnulli, quod *Naugerius* sequutus. *Idem*.

172. *Et Drusum prunæ*] *Primæ* plerique veteres, nisi quod *Combianus*, cum duabus vetustis Editionibus, *patriæ*, eleganter; quomodo *Andreas* quoque *Naugerius*, nitidissimi vir ingenii, & ad *Senecam Lipsius*. *Idem*.

177. *Consuluit fractis*] *Consul* inquit veteres nonnulli, probè; id quod jam ab aliis est deprehensum. *Id.*

179. *Cui figere latus &c*] Plura hanc rem, si necesse est, suppeditabit nuperus *Properitii* interpres ad Lib. III. El. VII, 26. ubi Poëta:

Atque onerare tuam fixa per arma domum. Gorall.

193. *Quid ego jam credulus, inquit*] *Lege* cum vetustis libris: *quid ego autem credulus*. Alii, *quid ego aut*, mendosè, sed verum proximè. *Heinsius*. Sic autem frequenter in interrogationibus adhibetur, ut apud *Virgilium*. *Æneid.* II, 101.

Sed quid ego hæc autem nequidquam ingrata revolvo? Gorallus.

207. *Certat onus luctu*] Imò lecti, cum uno veteri libro & *Naugerio*. *Heinsius*. Vide notata ad hunc versum.

211. *Tu lethum optasti, Diis averfantibus, omen par tibi*] Legendum & distinguendum aliquando videbatur hoc modo:

Tu lethum optasti, Diis averfantibus omen

Par tibi, si sinerent te tua fata mori.

Agit hoc loco, ut passim, Poëta de Augusto, tamquam de Deo. Optasti, inquit, mori, jure Diis omen averfantibus, quod & ipsis par foret ac conveniret morituris, si fata te mori sinerent. Vulgata tamen scriptura defendi potest. *Heinsius*. Imo vulgatæ scripturæ optimus est sensus, *Heinsianæ* conjecturæ nullus, aut perabsurdus. Vide ad eum versum notata.

215. *Quid*

S E C U N D Æ.

215. *Quid petiit? tulit ille*] *Quod petiit libri veteres.* Corrigendum itaque:

Quod petiit tulit ille, tibi ut sua facta placerent.

Et sic cum *Naugerio* codex unus antiquus. *Quod petii, tulit ille*, *Lipfius* Epistolice Quæstionibus, minùs bene. *Heinsius*. Fallitur *Heinsius*, nam *Lipfius* legit *quod petiit*. Vide notata ad hunc versum. *Gorall*.

218. *Et pedes exsequias reddit*] Libri veteres, est; præter *Combianum* in quo *at*. *Heinsius*.

221. *Abhorruit*] Tres libri *abhorruit*. Unus *inborruit*, quod *Naugerio* arridebat *Idem*.

222. *Sustulit è medio nubilus amne caput.*] *Et medio*, priscae editiones, cum *Naugerio*. *Et tulit è medio* &c. *Combianus* *Lege: extulit è medio*. *Idem*.

224. *Ceruleum magnâ legit ab ore manu*] *Ceruleo*, margo Editionis *Gryphianæ*. *Lego*:

Ceruleo magnâ tergit ab ore manu.

Sic Cydippes Epistolâ.

Spissaque de nitidâ tergit amoma comâ.

Idem. Sed vide notas ad hunc versum. *Ovidii* versiculus non est huic similis, neque enim idem est loquendi genus *tergere amoma comâ*, & *ab ore tergere comas*. Nemo posterius dixerit, prius rectum est & usitatum. Sæpe magni Critici dissimilia quasi similia conferunt & sana emendant. *Gorallus*.

227. *Fluminis ictu*] *Actu*, *Rutgerfius*. Ego nihil tentem temerè, quamquam poteram *actu*. *Heinsius*.

229. *Cursusque inhibebat equorum*] Quid cum equis *Tiberino*? Unus vetus liber, *aquarum*, quod ex suis arripuit *Naugerius*. Sed hoc jam præcessit. Locus mendo inquinatus. *Idem*. Vide notas ad hunc versum, & ad 150.

239. *Non tibi, non ulli vincere fata datur.*] *Nulli*, veteres libri. Fortè, *alii*, vel *ulli*. *Heinsius*.

234. *Periitque arma inter enses.*] *Periit arma inter*, bene veteres. Producit enim ultima syllaba,

ut jam alibi non semel monuimus. *Heinsius*,
236. *Et dux pro patria, funere causa latet.*] Hæc
corrupta sunt, haud dubiè, *Scaliger*:

Et lux prob patriæ funere clausa latet.

Veteres omnes, *funera*. Unus etiam *patriæ*, Cogita-
bam aliquando:

Et lux prob patriæ lumine cassa latet.

vel *jacet*. Sed hoc agit Mavors, ut Druſum sibi vindi-
cet. Quare aliud quid exsculpendum. *Idem*. Vide quæ
ad eum versum textui subiecta sunt.

240. *Pollice quæ certo pensa severa trahunt*] Sap-
pho:

Et data sunt vitæ fila severa meæ.

Perperam igitur vetustæ editiones, in quibus:

Impia quæ certo pollice pensa trahunt.

Nisi *invida pensa* reponas. *Heinsius*.

248. *Nec tu, Tiberine, repugna, Irrita*] *Irrite*
legendum, ut ex suis jam notavit *Naugerius*. *Idem*.

250. *Vade age admissis*] Mendum est typographi-
cum, pro *et admissis*. *Gorallus*.

Ibid. Admissis aquis] *Immissis*, veteres omnes, nec
damno; atque ita, ex suis, *Naugerius*. *Heinsius*. Sed
vide notas, in quibus hæc lectio confutatur.

252. *Pendenti pumice*] Hanc loquutionem multis
illustravit exemplis nuperus *Propertii* interpres ad
Lib. III. El. II, 28. paritèrque *Hædr. Valesii* emen-
dationem rejecit. *Gorallus*.

254. *Lenta sub usque toro*] Veteres, *sibi usque*. *Le-
ge subitque*, cum *Lipſio*, Epistolice Quæstionibus:

Flamma, diu cunctata caput contingere sacrum,

Erravit posito lenta subitque toro.

Nisi malis, *lenta subisse*. Sic *lentus sedere* *Tibullus*
Lib. I. Eleg. X. quod perperam mutant. *Heinsius*. Vi-
de confutationem harum conjecturarum, in notis
huic versui subiectis.

260. *Et facilis vultus*] *Faciles* vetustæ Editiones,
Heim-

S E C U N D Æ.

Heinsius. Notum est adjectivorum in IS nominativos & acusativos plurales terminatos in IS, ES & E IS, ut multis ostendit Eminentiss. Cardinalis *Norissius* ad *Cenotaph. Pisana Dissert. IV. c. 3.* Itaque est una ac eadem lectio, quâ nominativus pluralis significatur.

279. *Latissque oculis, latissque videbo*] Ne bis idem dicat, videtur scribendum :

—— *lentissque oculis, latissque videbo.*

Sic *lentum risum* dixit *Horatius* Lib. II. Od. XVI. eleganter.

Lætus in præsens animus quod ultra est

Oderit curare, & amara lento

Temperet risu.

Ita codices plerique. Perperam *latum risum* *Muretus* reposuit, cum *lætus* paullo antè præcesserit. *Heinsius.* Vide quæ habent idem *Heinsius* ad *Epist. Sapphus ad Phaonem*, vs. 169. & nuperus, idemque eruditissimus interpres *Propertii* ad Lib. II. Eleg. XI, 14.

285. *Principiis*] *Typothetarum* est, pro *Principis.*

288. *Nec sua præ Templi*] *Pro Templi*, unus ex nostris, quod *Naugerio* placebat. *Noster* Pont. II.

Vicima pro templo cur cadat icæ Jovis.

Heinsius.

289. *Sape Nero in lacrimas*] *Ilacrimans*, cum eodem *Naugerio*, ex veteri libro. *Idem.*

294. *Invenit tota mæror in urbe locum*] *Invenit &*, *Mediceus.* Reliqui omnes *invenit in tota.* Puto : *invenit en tota.* *Heinsius.*

302. *Altera jam forti*] *Lege, tam forti.* *Idem.*

303. *Tu filia Cæsaris illi*] Distingue cum priscis libris :

—— *tu filia Cæsaris: illi*

Non minor es magni conjuge visa Jovis. *Idem.*

321. *Ferienda coruscis*] *Furibunda*, prima Editio. Puto *feriunda.* Sic *potiunda* & similia, apud *Ovidium.* *Heinsius.*

330. *Inter honoratos excipietur avos*] Sic apud *Propertium* Cornelia Lib. IV. Eleg. XI. vs. ultimo, ex emendatione nuperi cultissimi Poëtæ Interpretis:

— *sim digna merendo*

Cujus honoratis ossa vehantur avis.

Cum quo loco hunc Albinovani confert. *Gorallus*.

338. *Quod solum domito*] Scribe *solus*, cum veteri libro. Primo enim *Drufo*, inter Romanos *Germanici* nomen est delatum. *Heinsius*.

349. *Imposuit te alto Fortuna, locumque tueri*] Libri veteres *altè*, ut supra diximus: deinde, *locumque tueri*, ex Combiano & priscis Editionibus scribendum. *Heinsius*.

359. *Quo potes*] *Quod*, cum veteribus libris. *Idem*.

356. *Quàm si Romanæ principis edisopus*] *Quintu*, veteres Editiones. Et tum superiori versu, *jam melius*, sit legendum. *Idem*.

358. *Portitor*] Qui portorium exigebat, quam ob rem *avarus* hîc dicitur, ut rectè animadvertit *Propertii* nuperus Interpretes ad Lib. IV. El. XI, 7. *ubi portitor ara recepit*. *Gorallus*.

367. *Sed mortalis erat*] *Erit* Veteres plerique. Fortè refingendum enim, nam *erat* jam præcessit. *Heinsius*. Repetitio *râ erat* elegantior multò est, quàm, *sed mortalis enim*. *Gorallus*.

371. *Arbitriis tempus dispensat iniquè*] *Iniquè*, Veteres nonnulli. Emenda, *arbitrii iniquis*. *Heinsius*.

382. *Gessit & invictâ prospera bella manu*] *Gestat* libri veteres. An *gestat telâ*? *Idem*.

387. *Danubiiisque capax*] *Rapax* in Combiano est & duabus vetustis editionibus. Vide notas Lib. IV. Fastorum, vs. 568. Sequentia valde depravata sunt. *Idem*.

391. *Et modò Germani*] *Germanu orbis* cum *Mediceo* reponatur. *Idem*.

392. *Ad-*

S E C U N D Æ.

392. *Adspice quàm meritis*] Emendandum puto: *adspice quod meritis culpa sit una minor.* *Idem.*

395. *Qui dolor & menti*] *Quique dolor menti* *Vetustæ Editiones.* *Idem.*

396. *Acciperes luctus*] *Lege, accipere es, quomodo Rutgerfius, neque aliter veteres libri.* *Idem.*

410. *Et mergi Stygiâ nobile numen aquâ*] *Lege omnino Lamen, & sic una ex vetustis Editionibus cum Scaligero.* *Idem.*

413. *Perque annos diuturnus eas fratriſque tuosque*] *Sic Propertius Corneliam immaturâ morte defunctam inducit liberos adloquentem :*

*Quod mihi detractum est vestros accedat ad annos,
Prole meâ Paulum sic juvet esse senem.*

Ad quem locum vide Interpretes. *Gorallus.*

417. *Tu tamen ausa potes tanto, &c.*] *Hæc omnia corruptissima sunt. Sensus utcumque constabit, si usque potes, vel ora potes.* *Heinsius.*

423. *Servandi cura parentis*] *Imò servandæ, ut verè Combianus & primæ Editiones.* *Idem.*

437. *Consortesque Dea centum*] *Propertius similiter Lib. III. Eleg. V, 23.*

*O centum æquoreæ Nereo genitore puellæ
Et tu materno tacta dolore Thetis.*

Gorallus.

441. *Prisca quid huc repeto?*] *Hæc Medicus.* *Idem.*

445. *Ipse tibi emissus nebulosum littus averni.*] *Medicus & Combianus cum prima Editione, nebulosi in littore. Rectè si tollas in, quod supervacuum est.* *Idem.*

450. *Hostibus eveniat longa senectæ metu*] *Scribe meis, etiam Scaligero id probante.* *Idem.*

453. *Cæsaris alti*] *Hoc est, nobilitatis antiquæ, quod multis exemplis ostendit nuperus Propertii Interpres, vir eruditissimus, ad Lib. II. El. I, 26.* *Gorallus.*

*** 5

458. *Qui*

458. *Qui fuit beu mortis*] Lege, *cui fuit* ; atque ita *Lipsius* ad *Facitum*. *Heinsius*.

466. *Et merui*] *Emerui*, cum *Mediceo*, nec aliter *Naugerius*. Sic *Ovidius* passim pro *merui*. *Idem*.

Ibidem. *Lacrimas elicuique Deo*] *Propertius* Eleg. ultimâ vs. 60. de *Augusto* :

Ille sua nata dignam vixisse sororem

Increpat, & lacrimas vidimus ire Dea.

Non mirum *Augusto* tribui lacrimas, nondum in *Deorum* numerum relato, quamvis *ὁ θεὸς ἀνψι* *Deus* vocetur, cum ipsi majorum gentium *Dii*, *Jupiter*, *Juno*, *Venus*, aliique flentes, passim apud *Poëtas*, inducantur, ut multis exemplis ostendit *Propertii* eruditus *Interpres* ad *Lib. II. El. XIII, 54*. Non dissimulandum tamen alios *Poëtas* interdum negare *Deorum* esse lacrimari, ut idem eorum verbis demonstravit. Sed hæc est libertas *Poëtica*, ut nunc ex *Philosophorum* saniore sententia, nunc ex *Vulgi* stultis opinionibus, pro arbitrio, loquantur ; qua de re diximus ad vs. 469. *Gorallus*.

IN ELEGIAM II.

vers. 3. **E***T tam Longius annoſo vivere dignus avo.*]

Sic habet etiam *Aldina* Editio. *Jam & tam* non semel temerè sunt permista, cujus exemplum vide in hisce *Curis Secundis* ad vs. 302. *Elegiæ I. Gorallus*,

8. *Non oblita tamen sed rapit illa senes*] *Aldina* Editio habet, ut *Scaligeri* membranæ, *sed repetitque senes*. Sed propterea ei non adſentimur. *Idem*.

13. *Regis eras genus Etrusci*] Hoc est, quamvis es-ſes antiquâ nobilitate, tantâque gratiâ apud *Augustum* floreres, attamen nec superbus fuisti, nec impotenter potentia tua usus es. *Propertius* *Lib. III. Elegiam VII.* ita orditur :

Mæ-

S E C U N D Æ.

*Mæcenat eques, Etrusco de sanguine Regum,
Intra fortunam qui cupis esse tuam.*

Quam Elegiam præ oculis habuisse videtur noster *Albinovanus*. *Idem*.

29. *Quis te spoliavit.*] Non minùs rectè Aldina: *quis te violavit.*

31. *Majus erat potuisse, tamen nec velle triumphos*] *Propertius* similiter *Mæcenatem* laudat Lib. III. Eleg. VII, 23.

*Quum tibi Romano dominas in honore secures,
Et liceat medio ponere jura foro;
Vel tibi Medorum pugnaces ire per hostes,
Atque onerare tuam fixa per arma domum;
Et tibi ad effectum vires det Cæsar, & omni
Tempore tam faciles insinuentur opes.
Parcis & in tenues humilem te colligis umbras,
Velorum plenos subtrahis ipse sinus.
Crede mihi, magnos aquabunt ista Camillos
Judicia, & venies tu quoque in ora virum.*

Idem.

47. *Fugientis terga sequutus.*] Rectè emendavit *Propertius* idem Interpretes *fugientia* ad Lib. III. El. VIII, 57. quem vide. *Idem*.

54. *Dotalem stupri*] *Propertius* Lib. III. El. IX, 31.

*Conjugii obsceni pretium Romana poposcit
Mœnia, & addictos in sua regna patres.*

Ad quem locum, vide eundem Interpretem. *Idem*.

56. *Exorientis*] *Solis*. Sic *Propertius* Lib. III. El. III, 49. *Qua venit exoriens, qua deficit*. *Idem*.

58. *Galea dulce levante*] In aliis Editionibus est *juvante*, quod mutandum censent nonnulli in *jubante*, hoc est, jubam equinam è summo cono emittente. Sic *Turno*, apud *Virgilium* *Æneid.* VII, 785
— *triplici crinita jubâ galea alta Chimeram.*
Sustinet.

Alioqui *levare* est in altum tollere. *lis* quæ de galea,
ca-

calicis usum præstante, ab aliis allata sunt adde exemplum Cæsaris apud *Senecam* de Beneficiis Lib.V. c.24. *Siti confectus, quia impeditus ire ad fontem non poteram, repere manibus volebam, nisi commilito homo fortis ac strenuus, aquam mihi in galea sua attulisset.* Sed hîc, ubi de Baccho agit noster, aquæ vinum substituit. *Idem.*

62. *Purpurea*] De hac voce adi, si vacat, præterea quæ habet nuperus Interpres *Propertii* ad Lib.II. El. XX, 5. *Idem.*

80. *Pede suspenso*] Levi saltando pede. Alioqui *pede suspenso* dicuntur gradi, qui lento passu progrediuntur, cavéntque sibi ne strepitum pede excitent. *Phædrus* Lib.II. Fab. IV.

Inde evagata noctu suspenso pede
Ad quem locum vide *Conr. Rittersbusium* & *Joan. Schefferum.* *Idem.*

88. *Dicitur in nitidam procubuisse bovem*] *'Aldina* Editio habet, cum Scaligerana membrana, *dicitur in nitidum procubuisse diem.* *Idem.*

90. *Vina referre Jovi*] Est quoque in *Aldina* signa, quemadmodum in *Scaligeri* membrana. *Idem.*

108. *Cyaneosque metus*] *Aldina*, *Cyaneos fremitus.* *Idem.*

112. *Colchidos herba*] Hoc est, *herbæ.* Sic & de herbis magicis *Propertius* Lib. IV. El. VII, 72.

Si non te totum Doridos herba tenet. *Idem.*

113. *Redditur arboribus florens revirentibus ætas*] *Aldina:* *flores revocantibus ætas.* Non malè. *Idem.*

140. *Florent*] Mendum est Typographicum, pro *forent.*

144. *Non umquam sitiens, florida semper erit*] Contraria optabant iis, quibus infensi erant. *Propertius* Lib. IV. Ep. V.

*Terra tuum spinû obducat, lena, sepulcrum,
Et tua, quod non vñ; sentiat umbra sitim.*

Idem.

SECUNDÆ.

IN ELEGIAM III.

16. **M**E potuisse velim] Aldina te potuisse. Quo sensu nescio ; sed & hæc lectio mihi nonnihil suspecta est. *Idem.*

20. *Non sibi qui moritur desinit esse tuus*] Sic debuit edi, non *tibi qui moritur*, ut liquet ex adnotatione nostra. Videtur *Martialis* hunc locum imitatus Epigrammate LXXIII Libri IV. quod propterea integrum subijciemus.

*Cum gravis extremæ Vestinus duceret horæ,
Et iam per Stygias esset iturus aquas,
Ultima volventes orabat pensa sorores,
Ut traherent parvâ flamina pulla morâ,
Jam SIBI defunctus, caris dum vivit amicis;
Moverunt tetricas tam pia vota Deas.
Tum largas partitus opes à luce recessit,
Sæpe mori posthac credidit ille senem. Idem.*

IN P. CORNELII SEVERI

Æ T N A M

CURÆ SECUNDÆ.

Verf. 7. **I**N Nova Pierioproperent à fonte sorores Vo-
ta] *Lucretio*, qui sine dubio ante *Cornelium*, de rerum natura carmina scripsit, addendus fortè *Manilius*: neque enim audiendi sunt, qui eum ad IV. demum sæculum amandant; quo nullus similis Poëta, ne *Claudiano* quidem excepto, floruit. Is sanè non immeritò, ab initio Poëmatis, se rem novam aggressum gloriatur:

Cæ-

*Cælestis rationis onus, deducere mando
Aggredior, primisq; novis Heliconæ movere
Cantibus.* Gorallus.

79. *Tytyon*] Imò *Tityon*. Typographicum est mendum.

99. *Idem, Terra foraminibus*] Lege: *isdem Terra foraminibus*, &c. & præfige comma voci, *isdem*. *Idem*.

153. *Summis concedere causis*] Editum oportuit *causis*.

218. *Nunc princeps, &c.*] Pro *nunc* rectius legeretur *Ac*, nam sequens versus inchoatur eadem particulâ *nunc*. *Idem*.

231. *Hæc bisseuos cita pervolet axes*] *Axes* pro orbibus, seu circulis menstruis Lunæ sumuntur. Quæ acceptio rarior est. Alias vocis significationes vide ad vs. 240. *Idem*.

261. *Fertilis hæc segetique feracior, altera viti*] In animo habuit versum *Virgilii* Georg. Lib. II, 228: ubi de ratione, quâ terras experiebantur agricolæ, agit.

Altera frumentis quoniam favet, altera Baccho.

Densa magis Cereri, rarissima quæque Lyæo.

Idem.

384. *Nunc superent, quæcumque regunt incendia silvæ, &c.*] Hic versus & sequentes duo videntur aliqua in re corrupti. Itaque sensum ex conjectura, veluti palpando, expressimus; donec ex antiquis codicibus medicina loco fiat. Sensus à *Scaligero* allatus contrarius est sententiæ Poëtæ, qui antea contendit numquam exauriri materiam quæ in *Ætna* uratur. Vide vers. 365. & seq. Fortasse, *nunc superent*, referendum ad ventos, ita ut sensus sint, *nunc superiores sint*, aut sat vehementes. Quod si admittamus ita erit interpungendus hic locus.

*Nunc superent, quæcumque regunt incendia silvæ,
Quæ flammæ alimenta vocant, quod nutriat Ætnam,
Incendi poterunt; &c.*

S E C U N D Æ.

Videant doctiores, aut qui antiquis hujusce Poëmatii Codicibus sunt instructi. *Idem.*

408. *Servans aciem*]. Quid sit hîc *domus servans aciem* non intelligo, nisi *acies* significet vim ignis. In Glossis antiquis est αἷς, hoc est, splendor & calor solis. Scio quid de cotibus habeat *Scaliger*, sed ea nihil huc faciunt. *Idem.*

421. *Nec desinit ante, Quàm levis excocto defecit robore pumex. In cinerem putresque jacet dilapsus arenas*] Lege & interpunge hoc modo: *defectus robore pumex in cinerem, &c.* *Idem.*

434. *Obesa cavamine terra est.*] Ex hoc loco liquet obesum dici ab *obedo*, hoc est, circum edo, & merito *Aulum Gellium* observasse non tantum pingue hac voce significari sed & gracilentum, Noctium Attic. Lib. XIX. c. VII. Cùm ad eum (Julium Paulum) & apud mensam ejus audissemus legi *Levii Alcestin*, redierimusque in urbem, sole jam ferè occiduo, figuras habitusque verborum, novè aut insigniter dictorum, in *Leviano* illo carmine ruminabamur, & ut quæque vox indidem digna animadverti subvenerat, quàm nos quoque possemus uti, memoria mandabamus. Erant autem verba quæ tunc suppetebant hujuscemodi:

Corpore, inquit, pectoréque undique obeso,

Ac mente exsensâ, tardigenulo senio oppressum. *Obesum* hic notavimus, propriè magis quàm usitatè dictum, pro exili ac gracilento. *Vulgus* enim αἰώπας, vel κατ' ἀντίφωρον *obesum* pro pingui atque uberi dicit. Locum *Levii* profert etiam in eundem sensum *Nonius Marcellus*, de varia significatione sermonis. *Idem.*

482. *Facilemque sibi induit annem*] Adjectivum conjunctum est cum *annem* genere & numero, cum mente sit referendum ad solum, quasi dixisset Poëta: *facile solum sibi induit annem*. Sic vs. 144. *Occultam fidem* vocat Poëta, quæ habenda est rebus occultis. *Idem.*

540. *Len-*

CURÆ SECUNDÆ.

540. *Lentitiem plumbum non exuit?*] Annon pro *lento*, seu molli ac ductili, fit liquidum? Sic Glossæ Veteres *lentum* μαλακόν, hoc est, molle interpretantur. *Orientius* Poëta Christianus sæculi quinti, nuper Rotomagi editus, Lib. I. Commonitorii:

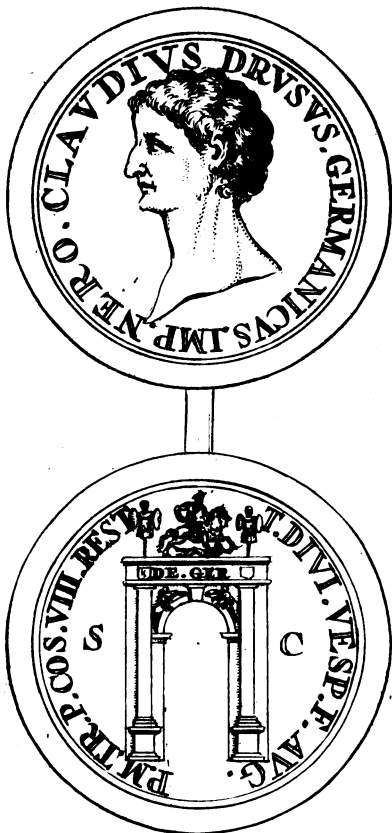
*De saxis gemmas, aurum producis arenis,
Lentâque de terris igne metalla coquis.*

Quæ lectio MSS. Codd. malè à non nemine sollicitata est, quasi legendum esset aut *secta*, aut *lecta*. Idem.

571. *Cerneréque hîc fratres*] Horum monumentum etiamnum ostendebatur *Pausaniæ* ævo, cujus hæc verba sunt è Bœoticis pag. 567. Ed. Hanovianæ: Ζήθω δ' μνήμα καὶ Ἀμφίωνι οὐ κενὸν γῆς χώματι δ' μέγα: *Zetho & Amphioni monumentum est non magnum in communi terræ tumulo*. Inde rapiebant terram Tithorenses, ut in suos agros inferrent, dum sol esset in signo Tauri, quòd sic crederent agros suos mirè fœcundari. At vetabant Thebani, quòd putarent suorum fertilitati detrahi quod Tithorensibus dabatur. Hæc in sequentibus *Pausanias*, unde liquet cur adhuc viseretur id monumentum. *Idem*.

573. *Invitata pio nunc carmine saxa*] Credulis ostendebantur, ad Amphionis monumentum, aliquot saxa quæ dicebantur ex iis fuisse, quæ cantui Amphionis paruerant. Idem *Pausanias* pag. 568. Τὰς δ' ὧδα Ἀμφιόνος μνήμα λίθους, οἱ κάτωθεν ὑποβέβλωται, μήτε ἄλλως εἰργασμένοι πρὸς τὸ ἀκρεβέστατον, ἐκείνας εἰναὶ φασὶ τίς πέτρας αἰ τῇ ᾠδῇ δ' Ἀμφιόνος ἠκολούθησαν. *Lapides ad Amphionis monumentum, qui infra jacent, neque in commodiorem formam elaborati sunt, illas ajunt esse rupes, quæ cantum Amphionis sunt secutæ.*

C. PED.

**C. PEDONIS
ALBINOVANI**

**QUÆ
SUPERSUNT.**

C. PEDONIS ALBINOVANI
ELEGIA I.
AD LIVIAM AUGUSTAM.

De morte Drusi Neronis, filii ejus, qui in Germania morbo periit.

VISA diu felix mater modò dicta Neronum,
Jam tibi dimidium nominis hujus abest.
Jam legis in Drusum miserabile, Livia, carmen;
Unum qui dicat, jam tibi, Mater, habes.
Nectua te pietas distendit amore duorum, 5
Nec, posito filii nomine, dicis: uter?
Et quisquam leges audet tibi dicere flendi!
Et quisquam lacrimas temperat ore tuas!
Hei mihi! quàm facile est (quamvis hic contigit omnes)
Al-

NOTÆ:

Versu 1. *Mater Neronum*] Vide *Suetonium* in *Tiberio* C. IV. & in *Claudio* C. I. ac *Interpres* ad ea loca. *Gerallus*.

3 *Miserabile carmen*] Ad misericordiam movendam aptum, quod sine tui commiseratione nemo legat. *Virgilius* *Georg.* Lib. IV, § 14. de *Philomela*:

*Flet noctem, ramoque sedens miserabile carmen
Integrat, & mœstis latè loca questibus implet.*

Prava sine dubio est lectio *Vossiani* Codicis, qui habet *mirabile*. *Idem*.

5 *Pietas*] *Religio* est, inquit *Cicero* de *Invent. Rhetor.* Lib. II. cap. 53. qua superioris cujusdam naturæ (quam divinam vocant) curam caritativamque affert. *Pietas* per quam sanguine conjunctis, patriæque benivolis officium & diligens tribuitur cultus. Vide ejusdem Libri c. 22. Nimirum, pius est ab ἥμιος, mitis, mansuetus, placatus, benignus, quales nos decet esse erga sanguine conjunctos: & pietas est ab ἁολικό ἡμιόρας, mansuetudo. Resecatur prima littera, ut simili aphæresis dantes sunt ab ἰδόντες, rno ab ὀγύα & similia. Inde piare Deos est eos

INTERPRETATIO

ELEGIÆ I

*In Mortem Drusi, qua contigit anno U.C. DCCXLV.
ante Aeram Vulgarem IX.*

BEATA diu habitas, ò Livia Tiberii Claudii Neronis & Neronis Claudii Drusi mater, ob duplicem hancce prolem; at hodie alter tantum eorum superstes est. Nunc in Drusi mortem mœstam legis Elegiam, unusque Tiberius te Matris nomine appellat. Non amplius maternus amor, quo utrumque complectebaris, in duos filios dividetur; nec acceptis litteris, in quibus filii nomen præscriptum videbis, dubitare poteris ab utro Neronum adferantur. Quod cum ita sit, ecquis tam audax est, ut sustineat luctui tuo modum imponere, aut verbis lacrimas tuas coercere? Facillimum est aliis lugentibus (quamquam
pu-

eos reddere *in* *pius* placatos, ac benevolos. Dura sunt alia omnia verberbia, quæ viri docti commenti sunt. Idem.

Ibid. *Distendit*] *Distinet*, hinc atque inde trahit. Sic apud Livium Lib. xxvii. cap. 40. *Consules diversis itineribus profecti ab urbe, veluti ad duo pariter bella, distenderant curas hominum.* Idem.

7. *Et quisquam*] Hic & perinde est quasi et tu Græcorum; hoc est, hæc cum ita sint; ut Æneid. i. 52. *Et quisquam numen Junonis adoret præterea.* Quod rectè conferunt viri docti cum Ovidiano versu è III. Amor. El. 3. *Et quisquam pia iura focis imponere curet!* Alii temerè sollicitant, reponerèque conantur *ecquisquam*, vel aut *quisquam*. Idem.

9 *Hæi mihi quàm facile est*] Eam sententiam prius extulerat *Æschylus* Prometheus:

Ἐλαφρόν, ὅστις πημάτων ἴζω πόδα
Ἐχέ, παραινεῖν, νυθεῖν τι τοῦ κακῶς
Πράσσοντος.

A 2

Fa-

Alterius luctu, fortia verba loqui!

10

Scilicet, exiguo percussa es fulminis ictu,

Fortior ut possis cladibus esse tuis!

Occidit exemplum juvenis venerabile morum,

Maximus ille armis, maximus ille togâ.

Ille modò eripuit latebrosas hostibus Alpes,

15

Et titulum belli dux, duce fratre, tulit.

Ille

N O T Æ.

Facile est, quisquis pedem extra mala habet, adhortari, & monere infelices. Dio Historicus: ὅθεν περ πάνυ καλῶς εἰρηται, ὅτι ῥᾶον παραινέσαι ἑτέρους ἐστὶν ἢ αὐτὸν παθόντα καρτερεῖναι: unde rectissime dictum est, facilius esse alios adhortari, quàm ipsum perperessum patienter ferre. Terentius: Facile, cum valemus, recta consilia agrois damus. Scaliger.

Ibid. *Contigit omnes*] *Contingere luctus* aliquem dicitur, eodem modo ac *contingere affinitate*; quia quos fato functi consanguinitate aut affinitate *contingebant*, ii solebant mortuos lugere. Hæc porro Poeticâ adulandi licentiâ dicta non esse docebunt Suetonius initio vitæ Claudii, & Dio initio Libri xv. ubi funus Drusi describunt. Quibus adde Tacitum Ann. Lib. xl. 5. Gorallus.

11. *Scilicet*] Ironicè ponitur *scilicet*, affirmandi particula, ut contrarium significetur, sicut apud Terentium And. Act. I. Sc. 1, 14. *id populus curat, scilicet.* Ubi rectè à Donato profertur locus Virgilii ex Æn. IV. 379.

Scilicet is superis labor est, ea cura quietos sollicitat. Vide infra v. 55. Idem.

12. *Cladibus*] Elegans metaphora, nam *clades*, ut ante Vossium vidit Rob. Stephanus, est ἀπὸ τοῦ κλάδεν, hoc est; ramos, seu κλάδες amputare. Ad quem significatum respexit Livius Lib. II. cap. 13. *Mucium dimissum*, inquit, cui postea Scavola, à clade *dextra manûs*, cognomen inditum, legati à Persena Romam consequuti sunt. Liberi, nimirum, quasi rami parentum habentur, & morte ab truncis suis amputari censentur. Idem.

13 *Venerabile*] Qui, sanctitate ac gravitate senili, exemplo juvenibus erat. Nam *venerabiles* dicuntur senes, potiùs quàm juvenes. Ab ἔνθ' annus, factum videtur ἐνερὸς, *annosus*, unde murato, pro solita Analogia, spiritu denso in Digamma Æolicum, factum *veneror*, seu ob senectutem colo, deinde simpliciter quavis de causâ honoro. Sic & apud Græcos γερὰς, γερῶν, *honorandus*, & γεραιῶν *honore afficio*, sub eadem radice collocantur, ac γέρον, *senex*. Idem.

14. *Maxi-*

INTERPRETATIO ELEG. I. 5

publicus est hic luctus) ¹⁰ fortia consilia dare. Quasi verò non fulminis, sed exiguo ictu, prostrata sis, ut faciliè calamitatem tuam ferre queas ! Imò verò obiit juvenis qui, virtutibus suis verendus, omnibus exemplo esse potuit, quique pacis ac belli artibus ornatissimus fuit. ¹⁵ Non ita pridem Rhætos ex Alpium latibulis deturbavit & collega fratris Tiberii honorem confecti belli unà cum illo retulit. Deinde

¹⁴ *Maximus ille togâ*] Non opus est monere *togâ*, quod nomen est vestis quâ Romæ per pacem utebantur, nisi tumultus bellicus, aut seditionis metus subitus exstitisset, significari pacis artes. Res est pueris nota. Sed civilis animi indicium majus edere non poterat Drusus, quàm quod hisce verbis describit *Suetonius*, in quibus & militaris gloriæ cupidissimum juvenem pingit, in Tiberio C. I. Fuisse autem creditur non minùs gloriosi, quàm civilis animi. Nam ex hoste, super victorias, opima quoque spolia captasse, summòque sapius discrimine duces Germanorum totâ acie insectatus; nec dissimulasse umquam pristinum se Reipublica statum quandoque restitutum, si posset. Vide & *Velleium Paterculum* Hist. Lib. II. p. 63. & seq. editionis *Lipsianæ* Moreti. *Idem*.

¹⁵ *Eripuit latroscus &c.*] Rem narrant *Velleius* loco memorato, & *Dio Cassius* Lib. LIV. ad an. U. C. DCCXXXIX. Primùm Rhætos ac Vindelicos ad Alpes Tridentinas solus aggressus erat Drusus, ut prodit *Dio*, qui docet iis victis Drusum *πρὸς στρατηγὸς ἐπὶ τῷ λαῷ*, hoc est, Imperatorem esse salutatum, ab exercitu, quamvis rem distulerit Augustus. Vide *Dionem* Lib. LIV. & *Tacitum* An. Lib. 1. cap. 3. Deinde & Tiberius ei adjunctus bellum unà cum illo confecit, populòsque feroces aliò abduxit, relictis tantùm qui agros colerent. Ita *Dio*. At *Velleius* unicam, utroque duce, expeditionem memorat, ut laudem Tiberii augeat. *Idem*.

¹⁶ *Titulum belli*] Quamvis usus obtinuerit ut *titulus* significaret inscriptionem statuarum, monumenti & similium rerum, in honorem cuiuspiam; attamen interdum honorem sonat simpliciter, pro sua origine, quam à verbo, *τίω*, honoro, quod habet *τίπτει*, honoratus est. in 3 pers. Præteriti Passivi, deducit; qua de re consulendus G. J. *Vossius* in Etymologico. *Livius* Lib. IV. cap. 34. Nisi in iraejectu seriè fluminis prohibendo, aliquarum navium concursum in majus, ut sit, celebrantes navalis victoriæ vanum titulum appetivere. *Idem* Lib. XXVIII. cap. 41. Sicut penès C. *Lutatium* prioris Punici perpetrati belli titulus fuit: ita penès te hujus fuerit? *Idem*.

Dux, duce fratre] Vide ad v. 15. *Idem*.

Ille genus Suevos acre, indomitósque Sycambros,
 Contudit, inque fugam barbara terga dedit;
 Ignotúmque tibi meruit, Romane, triumphum,
 Protulit in terras imperiúmque novas. 20
 Solvere vota Jovi, fatorum ignara tuorum
 Mater, & armiferæ solvere vota Deæ;
 Gradivúmque Patrem donis implere parabas,
 Et quoscumque coli júsque, piúmque Deos.

Ma-

N O T Æ.

17 *Suevos*] Gentem nobilissimam & fortissimam totius Germaniæ, de qua vide *Cæsar* Comment. de B. G. Lib. IV. c. 1, 2, 3. & *Taciti* Germaniam Cap. XXXVIII. virorúmque doctorum congeſta ad utrumque collectanea. *Idem*.

Sycambros] Quorum nomen variè scribitur; dicuntur enim *Sicambri*, *Sycambri*, *Sygambri*, *Sycambri* & *Sugambri*. Horum sedes primùm fuit secundùm Rhenum, ad Luppiam usque fluvium; deinde, cùm se dedidissent Tiberio, in Galliam sunt translati, ut habet *Suëtonius* in Augusto C. XXI. *Idem*.

Inque fugam &c.] *Suëtonius* in Claudio cap. 1. de Druso. *Hostem etiam*, inquit, frequenter casum in intimas solitudines altum, non prius desistit insequi, quam &c. Vide *Dionem* Libb. LIV. & LV. *Idem*.

19 *Ignotúmque tibi meruit*] Hoc est, triumphum de ignota antea gente, & Romanos etiam ignorante. *Seneca* in Consolatione ad Marciam, cap. IV. Intraverat penitus Germaniam, & ibi signa Romana fixerat, ubi vix ullos esse Romanos notum erat. Hæc sunt tamen hyperbolica, nam à Julii Cæsar's temporibus, fama Romanorum ad Germanos Rheni accolæ pervenerat, imò & armorum timor; ut ipse Cæsar nos docuit, de B. G. Lib. I, 54. & IV, 18. *Idem*.

Triumphum] Non est intelligendus major triumphus, sed ovatio, de qua *Dio*. Lib. LIV. διὰ μὲν ἐν ταῦτα τὰς τι ἑθνικῆς πρῶτος, καὶ τὸ ἐπὶ κλήρῳ εἰς τὸ αὖτις ἐλάσαι - - ἐλας: Ob hæc ornamenta triumphalia & ut singulari equo in urbem invehetur accepit. *Idem*.

20 *Terras - - novas*] Quas nondum attigerant Romani. Contigit hoc præsertim ultimâ expeditione, in qua ad Albim usque, trajecto Visurgi, populabundus pervenit, ut docet *Dio* initio Lib. LV. *Idem*.

21 *Solvere vota Jovi &c.*] Quæ Jovi, Minervæ & Marti pro reditu filii nuncuparat. *Idem*.

23 *Gradivúmque*] *Festus* quidem & *Servius* deducunt hoc nomen à

gra-

Deinde Suevos & Sycambros, bellicosissimas Germaniæ gentes, secundis aliquot præliis coercuit, & fugam in interiores sylvas capeffere coëgit. Quibus rebus gestis, effecit ut Romani de iis hostibus primùm triumpharent, ²⁰ útque imperium in terras antea ignotas proferrent. Interea dum ille abesset, parabas, ò mater nescia eorum quæ te manebant, solvere vota pro reditu ejus concepta Jovi, & Minervæ; ac templis Martis ceterorúmque Deorum donaria, quibus gratum erga eos animum ostenderes,

gradiendo, quòd *gradum* inferant qui pugnant, aut *impigrè gradiantur*, aut *huc illuc gradientur*; at non satis accuratè ac perspicuè rationem originis explicuisse videntur. Existimarim ego *gradi*, in cascorum Latinorum sermone, significasse interdum idem ac frequentativum *grassari*, hoc est, latrocinium exercere; quòd latrones seu *grassatores* huc illuc gradientur, ut inveniant quem spolient; quod & milites facere solent. Igitur *Pater Gradvus*, idem est ac *Pater latrocinans*. Sic Minerva dicitur à Græcis *Ληϊστὴς* & *Ἀγλαΐα*, hoc est, *prædatrix*. Idem.

Patrem] Nomen est quo singulos Deos appellare consueverant, plenumque venerationis, ut observavit dudum *Adrianus Turnebus* *Advers.* Lib. XIII. cap. 8. Cujus rei etiam sat exemplorum suppeditabit *Rob. Stephanus* in *Thesaur.* Sed nemo melius rem doceat *Lactantius*, cujus hæc sunt verba Lib. IV. *Inst. Divin.* cap. 3. *Omniem Deum, qui ab homine colitur, necesse est, inter sollemnes ritus, & preces, & precationes, PATREM nuncupari; non tantum honoris gratiâ, verùm etiam rationis; quod & antiquior esse homine & quòd vitam, salutem, victum præstat, ut pater. Itaque ut Jupiter à precantibus, pater vocatur & Saturnus & Janus & Liber & ceteri deinceps; quod Lucilius in Deorum Concilio irridet.*

Ut nemo sit nostrum, quin pater optimus Divom.

Ut Neptunus pater, Liber, Saturnus pater, Mars,

Janus, Quirinus pater, nomen dicitur ad unum. Idem.

24 *Coli jussuque, piisque*] Ex moribus, nempe, Romanis, apud quos ignotis, aut peregrinis Diis sacra facere non licebat. Vide *Livium* Lib. IV, 30. & XXIX, 15. & seq. Hinc *Cicero* initio *Legum*: *separatim nemo habessit Deos, neque novos, sed ne advenas, nisi publice adscitos, privatim colunt* &c. Temporibus Augusti & Tiberii, cum Romæ peregrinæ superstitiones invalescerent, ex Urbe pulsæ sunt. Vide *Dionem* Lib. LIV. & *Tacitum* *Annal.* Lib. II. cap. 85. & ad eum *Interpretes*. Idem.

Maternaque sacros agitabas mente triumphos , 25

Forſitan & curæ jam tibi currus erat.

Funera pro ſacris tibi ſunt ducenda triumphis ,

Et tumulus Druſum, pro Jovis arce, manet.

Fingebas reducem, præceptaque mente fovebas

Gaudia & ante oculos jam tibi victor erat. 30

Jam veniet, jam me gratantem turba videbit ,

Jam mihi pro Druſo dona ferenda meo.

Obvia progrediar, felixque per oppida dicar ,

Collaque & hoc oculos illius ore premam.

Taliſerit, ſic occurret, ſic oſcula junget, 35

Hoc

NOTÆ.

25 *Sacros — triumphos*] Quibus in Capitolio ſacra ſolemne in modum fieri ſolebant, quæ obrem victiæ in pompa ducebantur, donaria templis inferenda geſtabantur. Idem etiam *Ovidius ſacrum triumphum* vocat, Amor. Lib. I. El. 2. Ergo cum poſſim ſacri pars eſſe triumphi. Idem.

26 *Jam tibi currus erat*] Antea, ut vidimus ad v. 19. equo in Urbem invecus erat; nunc poſt majores relatas victorias & conſectum, ut videbatur, bellum, juſtum Triumphum acturus erat; adeoque curru vecus urbem ingreſſurus. Qui hæc ignorat, adeat libellum *Onuphrii Panvini* de Triumpho, aut ejuſdem argumenti *Opuſculum Jul. Caſaris Bullingeri*. Idem.

27 *Funera — ducenda*] Ut ducere pompam dicuntur, qui alios antecedunt: ſic & *funus*, aut *exſequias* qui aliis præibant; qua de re egit *Joannes Meurſius* in Libello de Funere Cap. XVII. ubi oſtendit parentes, conjuges, conſanguineos & propinquos præviſſe aliis, atque inde ductam loquutionem, qua utitur hic *Albinovannus*, & cujus exempla pluſcula profert. Idem.

28 *Pro Jovis arce*] Pro Capitolio, ut illic ſacra facerent & epularentur. Vide Capp. xxxiii, & xxxiv. libelli *Bullingeri* antea memorata. Idem.

29 *Percepta*] *Lego præceptaque mente*. Virgilius: ſi lac præcepit aſtus. Scaliger.

Ibid. Sic edidit *Nic. Heinfius*, nec aliter debuit. Sed poterat Scaliger aptius exemplum verbi præcipio hoc ſignificatu intellecti proferre ex *Ciceronis Philippi* XIII. cap. 20. ubi ſic M. Antonius in Ep. ad *Hirtium* & *Cæſarem*: ſi me rectis ſenſibus euntem Dii immortales,

ut

res, inferre. ²⁵ Jam cogitabas de filii tui triumpho, deque triumphali curru ei parando fortè sollicita eras. At loco triumphi, ducendum tibi est funus, & loco Capitolii, quod triumphans ingressurus erat, sepulcrum ei subeundum. Animo eum reducem tibi fingebas, gaudiúmque ex ejus reditu præcipiebas, ³⁰ & præ oculis tuis jam ille versabatur. Mox aderit, inquiebas, méque populus Romanus Diis gratias agentem videbit & sacra facientem. Obviam illi ibo, urbésque Italiæ, per quas transibo, beatam me prædicabunt cùm in ejus amplexum, atque oscula ruam. ³⁵ Ejusmodi erit ejus vultus, sic mihi occurret, sic me osculabitur, res suas

ut spero, adjuverint, vivam libenter. Sin autem aliud me fatum manet, præcipio gaudia suppliciorum vestrorum. Sic verò respondet disertissimus Romuli nepotum: Præcipias licet gaudia, non enim tibi cum Pompeianis, sed cum universa Republica bellum est. Gorallus.

31 Jam veniet] In reditu ipso mortuus est Drusus. Cùm enim ad Albim pervenisset, frustra fluvium trajicere tentasset, tropæis constitutis recessit; quòd, ut aiebant, species barbaræ mulieris humanâ amplior victorem tendere ultra sermone Latino prohibuisset. Ei narrationi fidem non abrogat Dio, qui subjicit: παραχρημα γὰρ ἀπὸ τῆς ἀπαθῆς τοῦ ὑποστρέψαντος αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ αὐτοῦ πνί, ὡς ἐπὶ τὸν Πῆνον ἐλθεῖν, ταλῶτησαν: nam & continuo retro ire Drusus cepit & in itinere, priusquam Rhenum attingeret, morbo decessit. Idem.

Ibid. Gratantem] Hoc est, illi & Diis gratulantem, seu verbis ostendentem quàm gratus sit mihi ejus reditus, Diisque gratias propterea agentem. Livius Lib. VII. cap. 13. sic milites inducit alloquentes Dictatorem Sulpicium: Te, Imperator, milites tui oramus, ut nobis pugnandi copiam facias. Cùm vincere cupimus, tum, duce te, vincere, tibi lauream insignem deferre, tecum triumphantes urbem inire, tuum sequentes curram Iovis Opt. Max. templum gratantes, ovan- teque adire. Idem.

32 Jam mihi pro Druso &c.] Repetitio est eorum, quæ dicta sunt v. 21. & seqq. Idem.

34 Hoc oculos illius ore premam] Sic meliùs, quàm hos oculos, ut edidit Nic. Heinsius post Scaligerum; hoc est, hoc meo ore, premam collaque & oculos illius, seu eum osculabor. Nonnisi durè dicere potuit, premam illius ore collaque & hos oculos, pro eo quod est oscula ejus excipiam. Idem.

Hoc mihi narrabit, sic prior ipsa loquar.

Gaudia vana foves, spem pone, miserrima, falsam,
Desine de Druso læta referre tuo.

Cæsaris illud opus, voti pars altera vestri,

Occidit: indignas, Livia, solve comas. 40

Quid tibi nunc mores profunt, actumque pudicè

Omne ævum & tanto tam placuisse viro?

Quidque pudicitiae turba inviolata bonorum,

Ultima sit laudes inter ut illa tuas?

Quid tenuisse animum contra sua sæcula rectum, 45

Al-

NOTÆ.

38 *Lata referre*] Narrare. *Idem.*

39 *Cæsaris illud opus*] Ita vocat institutum & formatum à Cæsare.
In Mæcenatis Epicedio:

Et magnum magni Cæsaris illud opus.

Ergo se ipse imitatur. *Scaliger. Ibid.* De Bruto quidem ita loquitur in Epicedio Mæcenatis, quem Serviliæ natum, ex consuetudine Cæsaris, multi suspicabantur; hic verò de Druso, de quo ita *Suetonius*, initio vitæ Claudii: *Patrem Claudii Cæsaris Drusum, olim Decimum, mox Neronem prænominis, Livia, cum Augusto gravida nupsisset, intra mensem tertium peperit; fuitque suspicio ex vitrico, per adulterii consuetudinem, procreatum. Gorallus.*

Ibid. Voti pars altera vestri] Inter quem & Tiberium partiebamini vota. *Votum* ergo dicitur is, pro quo vota nuncupabantur. *Idem.*

40 *Indignas*] Quæ indignæ erant quæ solverentur. De more solvendarum comarum in funere, adi *Ioan Meursium* de Funere c. XXI I. *Idem.*

41 *Quid tibi nunc mores &c.*] Hoc est, virtutes. Vide infra v. 51. Omnia plena sunt ejusmodi quæstibus de inutilitate virtutis, in Veterum Scriptis, qui in hac vita præmia ei esse volebant. *Idem.*

Actumque pudicè] Adulatur. Vide ad v. 39. *Idem.*

42 *Omne ævum*] Tota vita. Sic αἰών, unde Latina vox, passim, apud Græcos, pro vita. *Idem.*

43 *Quidque pudicitia turba*] Legebatur quidque pudicitia tantum, nullo planè sensu; sed primum legendum pudicitia ostendit verbum profunt, ex v. 41. ὅτι τὸ καὶ τοῖς necessariiò repetendum. Deinde liquidum erat sequi oportere nomen substantivum, quod in syllabam

suas gestas sic mihi narrabit, hisce verbis cum prior salutabo. Verum, ô infelix Livia, fallax hæc erat tua lætitia, inanis spes animo ejicienda fuit, lætos de Druso tuo nuncios omittere necesse habuisti. Adolefcens ille tantâ curâ ab Augusto formatus atque educatus, inter quem & fratrem vota vestra dividebatis, 40 obiit; quare, ô Livia, quamquam indigna tali calamitate, solutâ comâ cum lugeto. Quid tibi profunt sancti mores, vitæque castissimè exacta, & constantissimus Augusti erga te amor? Quid pudicitiam juverunt tot aliæ virtutes, nullo umquam turpi factò à te violatæ, ita ut ne pudicitia quidem ipsa sit inter potissimas dotes tuas; cùm non obsisterint quominus Dii à te filium abstulerint. 45 Quid tibi profuit, in vitiorum fluctibus, quibus hæc

bam unam resolveretur, quod regeret genitivum *bonorum*, conveniretque genere cum adjectivo *inviolata*. Quænam verò hæc erat vox? An *tantum*? Minimè sanè; ideoque locus pro conclamato habebatur. Nos verò ex ipsius Poëtæ stylo, ac re ipsa, substituímus *turba*, qua in voce omnia sunt quæ postulabantur à constructione. Sic infra v. 79. *turba bonorum*, pro magno virtutum numero, ut rectè emendavit vir summus. *Idem*.

Bonorum] Integra loquutio est *bonorum animi*, quæ est virtutum circumloquutio. *Horatius* Lib. I. Sat. III, 70.

Nam vitiis nemo sine nascitur, optimus ille est

Qui minimis urgetur; amicus dulcis, ut æquum est,

Cum mea compenset vitiis bona.

Turba autem inviolata bonorum, est ingens numerus virtutum, pravo nullo facinore violatarum, seu inquinatarum. Has pudicitiz Liviz quidquam profuisse negat, quia non effecerant ut Dii, in tantæ & tam ornatæ pudicitiz honorem, Drusum servassent. *Idem*.

44 *Ultima sit laudes &c.*] Ut minima sit virtutum, quæ in te laudantur. *Horatius* Lib. I. Ep. XVII, 35.

Principibus placuisse viris non ultima laus est.

45 *Contra sua sæcula rectum*] Est metaphora à clavo navis deducta, quem contra irruentes fluctus rectum tenet nauta. *Quintilianus* Lib. II. cap. 17. *Gubernator vult, salvâ nave, in portum pervenire. Si tamen tempestate fuerit abreptus, non ideo minus erit gubernator, dicique notum illud: dum clavum rectum teneam. Vide Desid. Erasmi Chiliad. III. Cent. I. Ad. 28. Idem.*

Altiùs & vitiis exseruisse caput?

Nec nocuisse ulli & fortunam habuisse nocendi?

Nec quemquam nervos extimuisse tuos?

Nec vires errasse tuas, campóque, foróque,

Quámque libet citra constituuisse domum? 50

Nempe, per hos etiam Fortunæ injuria mores

Regnat, & incertâ est hîc quoque nixa rotâ.

Hîc quoque sentitur; ne quid non improba carpat,

Sæ-

NOTÆ.

46 *Altiùs & vitiis exseruisse caput*] Translatio petita ab eo, qui in mare demersus caput tamen exfereret, undis immerabile. Sic loquutus & Ovidius Fastor. Lib. I. ubi de Astrônomis:

Credibile est illos pariter vitiisque, locisque

Altiùs humanis exseruisse caput. Idem.

47 *Fortunam habuisse nocendi*] Hoc est, ad eam fortunam cum pervenisses, in qua impune nocere potuisti, attamen nulli nocere voluisti. Similem sententiam habet *Pædo Eleg. II, 15.* ubi vide notata. *Idem.*

48 *Nervos*] Hoc est, vires, seu potentiam. Nihil est frequentius. *Idem.*

49 *Nec vires campo*] Significat Comititia libera Populo Romano relicta, nec vi extortas electiones Magistratum. Non tamen hoc ita intelligendum, quasi Populo Romano antiquum jus electionum illibatum fuerit. C. Julius Cæsar Dictator Comititia, ut docet Suetonius Cap. XLI. ejus vitæ, cum populo partitus est, ut, exceptis Consulatus competitoribus, de cetero numero Candidatorum, pro parte dimidia, quos populus vellet, pronunciarentur, pro parte altera quos ipse edidisset. Etebat per libellos, circum Tribus missos, scripturâ brevis: Cæsar Dictator illi Tribui. Commendo vobis illum & illum, ut vestro suffragio suam dignitatem teneant. *Admisit ad honores &c.* Hæc forma Comitiorum, cum per bella civilia & Trium Virorum tyrannidem turbata fuisset, ab Augusto est instaurata, ut idem Scriptor docet, Augusti, cap. XL. *Comitiorum*, inquit, *pristinum jus reduxit*; ad quem locum vide *Is. Casauboni* notas, ubi ex *Dione* ostendit *jus pristinum* esse jus non antiquum, sed à Julio Cæsare antea constitutum. Si quis autem ignoraret Comititia, eligendorum Magistratum causâ, in Campo Martio habita fuisse, eum amandarem ad

hæc ætas inundatur, rectum clavum tenuisse, superiorémque omnibus eorum illecebris fuisse? Quid te juvit clementia, quâ, tametsi impunè nocere poteras, neminem tamen umquam injuriâ afficere sustinuisti; ita ut causa nulla fuerit, cur quisquam potentiam tuam timeret? Quid emolumenti ad te rediit, ob animi civilitatem, quâ & Magistratus à populo liberè creari, & jus à Prætoribus dici, nulla vi adhibitâ, 5° civésque omnes tranquillè facultatibus suis uti passa es? Fortuna tot & tantis virtutibus æquior propterea non fuit, ostenditque, etiam in te, incertissima esse sua munera. Vim ejus tu quoque sensisti, & ne quid esset, quod non adimeret,

ad P. Manutium de Comitibus Rom. Cap. VII. & Nicol. Gruchium Lib. I. cap. v. *Idem*.

Forôque] Libera hic significat judicia, nec auctoritate Augustæ turbata. Suetonius in Augusto cap. LVI. *Testem se in judiciis & interrogari & refelli æquissimo animo patiebatur*. Paullò post: *Amicos ita magnos & potentes in civitate esse voluit, ut tamen pari jure essent, quo ceteri, legibusque judicariis æquè tenerentur*. Sequentia apud ipsum Scriptorem vide, civilis animi in Augusto clara indicia; sed quæ non pertinent ad Livæ laudes, nisi statuamus numquam esse conatam Augustum à tam laudabili proposito deducere, sed viri rectè facta ac instituta probasse. Quod si verum est, laudum viri participes sit necesse est; sin minus, dum Pedit adularetur uxori, virum meritò laudabat. *Idem*.

50 *Quamque libet citra* &c.] Hoc est, nulli domui vim illatam esse; nempe, ex quo Augustus rerum solus potitus est. *Citra* opponitur hic *trâ intra*, perindeque est ac si Pedit diceret vires, seu copias Augusti nullas in ædes irrupisse, sed citra parietum & murorum terminos semper constitisse; hoc est, nihil vi actum esse, sed legibus omnia. Exempla clementiæ Augusti vide in libris Seneca de Ira & Clementia. *Idem*.

51 *Per hos — mores*] Quamvis hæc virtutes sint Augusti & Livæ. Vide v. 41. *Idem*.

Fortuna iniuria] Hoc est, iniquitas Fortunæ, quamquam injuria de singulari iniquo facinore frequentius dicitur. Ceterum Fortuna figmentum est humani ingenii, adversus quod querelas effundit, quibus Numen ipsum appetere non audet, & delicta sua tribuit. Vide quæ hæc de re habet Joan. Clericus Artis Criticæ. P. 2. S. I. c. 9. *Idem*.

Sævit; & injustum jus sibi ubique facit.

Scilicet, immunis si luctûs una fuisset

55

Livia, Fortunæ regna minora forent!

Quid si non habitu sic se gessisset in omni,

Ut sua non essent invidiosa bona?

Cæsaris adde domum, quæ certè funeris experts

Debuit humanis altior esse malis.

60

Ille vigil, summa sacer ille locatus in arce,

Res hominum ex tuto cernere dignus erat;

Nec fieri ipse suis, nec quemquam flere suorum,

Nec, quæ nos patimur vulgus, & ipse pati.

Vidimus ereptâ mœrentem stirpe sororis.

65

Luctus,

NOTÆ.

54 *Injustum jus*] *Ius* hic potestatem sonat, quæ injusta esse potest; non τὸ δίκαιον, quod immutabile est. Sic Prætor *jus dicere* dicebatur etiam cum contra leges & æquitatem judicaret, quod accepta à populo judicandi potestate abuteretur. *Paulus* Jurisconsultus aliter Digg. Lib. I. Tit. I. de Justitia & Jure l. XI. Prætor quoque *jus reddere* dicitur, etiam cum iniquè decernit; relatione, scilicet, factâ non ad id quod Prætor facit, sed ad illud quod Prætorum facere convenit. Hoc demum est *jus injustum*. Idem.

55 *Scilicet*] Ironia, quæ vim negationis obtinet, ut supra v. 11.

57 *Habitu*] *Habitus* non modò statum, formam, conditionemque animi, corporis & vestium sonat, verum etiam fortunarum. *Horatius* de Arte Poëtica, v. 108.

Format enim natura prius nos intus ad omnem

Fortunarum habitum.

Vult ergo *Pedo* ita se gessisse *Liviam*, ut nullus ei magis invideret, ad summam dignitatem evectæ, quàm antea in tenuiore sorte inviderat. Idem.

58 *Invidiosa*] Quæ illi invidiam & odium hominum crearent, quod summâ comitate adsequuta erat. *Tacitus* Annal. Lib. I. cap. 5. *Sanctitate domûs priscum ad morem, comis ultra quàm antiquis feminis probatum, mater impotens, uxor facilis* &c. Idem.

59 *Cæsaris adde domum* &c.] Pudenda adulatio in domum, quam Romanis satius fuisset numquam in rerum natura fuisse. Sed ut Romanorum effrenis fuerat libertas, dum Respublica stetit: ita & adula-

ret, in te, ablato filio, crudelem se præbuit, iniquaque omnia miscendi facultate abusa est. ⁵⁵ Quasi verò, si una Livia mœroris exsors esset, minus regnum ejus in mortales fuisset! Quid aliud factura erat, si Livia ita se in quacumque sorte non gessisset, ut nemo ejus opibus invidere posset? Adde quòd ab Augusto ducta erat, cujus domum funeris expertem esse ⁶⁰ decebat; hominum quippe malis omnibus jure superiorem. Cùm humani generis sit custos, & veluti in rerum humanarum arce collocatus; ex tanto fastigio, res humanas ab eo tutò despici æquum erat. Nefas esse debuit aut ipsum à suis lugeri, aut ab eo suos desleri; ac, uno verbo ut omnia complectar, iisdem calamitatibus, ac hominum vulgus, obnoxium esse. ⁶⁵ Contraria tamen omnia

adulatio sine modo fuit, postquàm uni parere coacti sunt. Qua in re, Poëtæ præsertim pudendum ceteris exemplum præbuerunt. *Idem.*

⁶¹ *Ille vigil*] Hoc est, custos qui, ceteris quiescentibus, Reipublicæ negotiis intentus caret ne quid detrimenti capiat. Æquales Poëtæ propterea Augustum Romula gentis & rerum custodem vocabant. Vide *Horatium* Lib. IV. Od. 5. & 15. Hinc *Ciceroni* Phil. I, 1. cura Reipublicæ est *vigilia consularis ac senatoria*. Vide & Phil. XII, 10. Noster, Eleg. II, 54. *tu vigil urbis eras*. *Idem.*

Summa locatus in arce] Ut vigiles in summis arcibus collocabantur, qui latè prospicerent, si quid insidiarum alicunde exoriretur: sic Cæsar, qui summæ rerum præerat, è longinquo omnia providebat. Alioqui regnum Augusti posset significari, Regum enim aut Tyrannorum erat arcem occupare, vel tenere. *Asconius* ad *Divinationem Ciceronis* cap. v. *Arx vel sedes tyranni dicitur, ut sape alibi, vel editus in civitate, & munitionis ad salutem civium locus, ut Virgilius: Quo res summa loco, Pantheu? quam prendimus arcem? Ergo prima spes in muris est, secunda in arce, si muros hostis irruerit*. Præterea sacer hic dicitur Augustus, quasi Deus, quorum Tempia vulgò in arcibus locata, ut Jovis in Capitolio Romæ, Minervæ in arce Athenis, &c. *Idem.*

⁶⁵ *Erepta marentem stirpe sororis*] M. Marcello Octaviæ filio, qui obiit Cæf. Augusto XI & Cn. Calpurnio Pisone Coss. anno U. C. DCCXXXI. Vide *Dionem* Lib. LIII. cujus hæc sunt verba de Marcello: *Ἐρπύνη δ' Αὐγυῆς δημοσία τὴν Ἰδαίην ἐπαίνισας, ὡς αὐτὴν ἔδωκεν — τῇ τὴν μητέρα τὴν δεῖναι τὴν ἀποκαταβάνειν τὴν μὲν*

Luētus, ut in Druso, publicus ille fuit.

Condedit Agrippam, quote, Marcelle, sepulcro

Et cepit generos jam locus ille duos.

Vix posito Agrippâ, tumuli bene janua clausa est;

Perficit officium funeris, ecce, soror. 70

Ecce, ter ante datis, jactura novissima Drusus

A magno lacrimas Cæsare quartus habet.

Claudite jam, Parcæ, nimiùm referata sepulcra,

Claudite; plus justo nam domus ista patet.

Cedis

N O T Æ.

τῷ Καίσαρι, Μαρκίῳ δὲ ἀνουασμίνῃ ἐτίμησεν καὶ οἱ καὶ εἰκόνα χρυσῇν, καὶ στέφανον χρυσοῦν, διθροῖν τε ἀρχαίων εἰς τε τὸ θέατρον καὶ τῇ τῷ Ρωμαίων πανηγύρῃ ἐσφérique καὶ εἰς τὸ μίσην τῷ ἀρχόντων τῷ τελέωντων αὐτὰ τίθεσθαι ἐκέλευσε : eum Augustus publicè, pro more laudatum, sepeliit — memoriâque eum theatri ejus, quod ante cœptum à Cesare Marcelli dictum est, honestavit; jussitque ludis Romanis imaginem Marcelli auream, aureamque coronam & sellam curulem in theatrum inferri, mediâmq; inter præfectos iis ludis Magistratus collocari. Idem.

66 Luētus ut in Druso &c.] Vide ad vñ. antecedentem. Servius ad Æneid. VI, 86. Ubi Poëta Marcelli laudes inchoat: Hujus, inquit, mortem vehementer civitas doluit. Nam & affabilis fuit & Augusti filius. Ad funeris hujus honorem sexcentos lectos intrare civitatem jussit; hoc enim apud Majores gloriosum fuerat. Etiam dabatur pro qualitate fortuna, nam Sulla sex millia habuit. Igitur cum ingenti pompa relatus & in campo Martio est sepultus. Idem.

67 Condedit Agrippam &c.] Dio inter verba allata de Marcello ad vñ. 67. καὶ εἰς τὸ μνημεῖον ὃ ἐκδομίζετο κατέθετο : in sepulcrum, quod adificabatur, condidit. Libro verò LIV. de Agrippa : τὴν ἐκφοράν αὐτῇ ἐν τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ καὶ αὐτὸς μὲν ταῦτα ἐξενέχθη, ἐποίησεν, καὶ αὐτὸν ἐν τῷ αὐτῇ μνημεῖῳ ἔθηκε : funus ejus exiulit in eundem locum, in quem ipse illatus est, eumque in suo monumento sepeliit. Anno U. C. DCCXLII. Idem.

68 Cepit generos] Mortuo enim Marcello, Augustus Juliam Agrippæ collocaverat, ut omnes norunt. Vide Dionem Lib. LIII. Idem.

69 Vix posito Agrippa] Hoc est, sepulto. Alioqui positus, & compositus simpliciter mortuum sonat, quod mortui ponantur aut componantur sepulcro. Anna ad Didonem in busto jacentem Lib. IV.

681. Sic te ut posita, crudelis, abessem. Ubi Servius : exanimata,

Sta-

omnia vidimus, Marcellum enim Octaviæ sororis filium, eundemque generum suum, ante quindecim annos, luxit, & quidem totâ cum eo lugente Republicâ, quemadmodum nunc Drusi causâ luget. Deinde M. Agrippam alterum generum eodem sepulcro, quo Marcellum, duodecimo post anno condidit, adeoque duos Augusti generos unum idemque Mausoleum habuit. Anno verò post Agrippæ mortem, sepulcri tertiùm janua 70 reſerata eſt, ut ei inferrentur Octaviæ sororis cineres. Nunc autem, poſt tria cariſſima capita ſepulcro illata, amiſſus, quarto loco, Druſus lacrimas Auguſto elicit. Tumulum tandem, ô Parcæ, crebrò nimis apertum claudite; plus æquo æterna illa patuit domus.

75 Ab-

Statius: poſitusque beatâ morte pater. *Vix poſitus* fuiſſe hîc Agrippa dicitur, cum mortua eſt Octavia, quia anno ſequenti, U. C. DCCXLIII, mortua eſt. *Dis*, memoratis ejus anni geſtis: Ἐν δὲ τῇ ἐτὶ ἐκείνῃ τῷ τε Ἰουλίῳ τῇ Τιβερίῳ συνέκτισε, καὶ τῷ Ὀκταυίῳ τῷ ἀδελφῇ ὑποθαυῦσαι προέβητο ὅτι τῷ Ἰουλίῳ ἡρῶν, καὶ τῷ ἰῆῤ: illo anno & Iuliam Tiberio collocavit, & Octaviam ſexto mortuam propoſuit in ſacrario Iulio &c. Idem.

70 *Perficit officium ſuneris*] Eſt ἄκωρον, neque enim mortuus, ſed qui mortuo juſta facit *perficit officium ſuneris*. Sed Poëtis ut talis ignoſcamus facit adſtriçta numeris oratio. Poſſimus tamen legere *percepit*. Idem.

71 *Ter ante datis*] Hoc eſt, tribus ante Orco datis, vel ter ſepulcro datis Auguſti conſanguineis ac propinquis. *Ovidius Metam. II. de ſepultura Phætonis*:

Naiades Hesperia trifida ſumantia flammâ.

Corpora dant tumulo. Idem.

74 *Plus aque jam patet iſta domus.*] Sic *Horatio Lib. I. Od. VIII, 17.* ſepulcrum eſt domus *oculis Plutoniæ*. Nec mirum domum dici, in qua in æternam manere cadavera hominum putabant, cum domos vocarent, quæ diverſoria potiùs dici debuerant. *Diodorus Siculus de Ægyptiis, Lib. I. pag. 47.* τὰς μὲν τῶν ζώντων οἰκίσεις κατελύσεις ὀνομάζουσιν, ὡς ὀλίγον χρόνον ἐν ταύταις οἰκνύτων ἡμῶν, τὰς δὲ τῶν πεπλευμένων τῶν αἰδίου οἴκου προσαγορεύουσιν, ὡς ἐν αὐτῇ διατελλάντων ἢ ἀπειρον διῶνα: vivorum quidem habitacula vocant diverſoria, cum in iis per breve tempus habitamus; mortuorum vero ſepulcra domos æternas dicunt, cum in inferis per infinitum tempus æquamus. Idem.

B

75 Cedidit

Cedis; & in cassum tua nomina, Druse, levantur. 75

Ultima sit fati hæc summa querela tui.

Iste potest implere dolor vel sæcula tota,

Et magni luctûs obtinuisse locum.

Multi in te amissi; nec, cui tot turba bonorum,

Omnis cui virtus contigit, unus eras. 80

Nec genetrice tuâ fœcundior ulla parentum,

Tot bona per partus quæ dedit una duos.

Heu! par illud ubi est totidem virtutibus æquum?

Et concors pietas, nec dubitatus amor?

Vidimus attonitum fraternâ morte Neronem 85

Squal-

N O T Æ.

75 *Cedis*] Nimirum, è *vita*, quod frequens apud *Ciceronem* & alios. *Idem*.

Et in cassum tua nomina &c.] In cassum & frustra Consul inscriberis. *Infra*:

*Nunc primum adspicere Consul, victorque parenti
Sic mihi, sic misera nomina tanta refert.*

Scaliger.

Tua nomina levantur] Attollitur nomen tuum, Consulis titulo addito, inscriptum imaginibus præliorum, populorumque devictorum; qualia fercula contis & plaustris ab omnibus conspicienda altè ferebantur. Vidè laudatum antea *I. C. Bullingerum* de Triumphis, cap. xxvi. *Gorallus*.

77 *Iste potest implere* &c.] Satis habemus, quod vel per integrum sæculum fœcimus, quamvis nullus alius intercederet luctus. *Idem*.

79 *Multi in te amissi*] Quòd, nimirum, esset πολλῶν ἀντ' ἑξ ἑαλλων, ut Homericis verbis utar, seu multis aliis æquiparandus, ut sequentia docent. *Idem*.

Ibid. *Nec cui tot verba bonorum*] Lege:

— nam cui tot turba bonorum,
Omnis cui virtus, contigit unus eras

Scaliger.

Ibidem. Nemo non laudavit mutationem vocis *verba* in *turba*, quam meritò in contextum admisit *Nic. Heinsius*. Sed fallitur vir summus, cum pro negatione legit *nam*. Sequentia non patiuntur nos hac de re dubitare, quam paraphrasi satis expressam non repetemus. Vide dicta ad v. 43. & 82. *Gorallus*.

75 Abisti, ô Druse, & frustra nomen tuum Consul-
lis titulo cohonestatur; at hæc justissima, de acerbo
hoc tuo fato, querela, ultima tandem sit quam do-
mus Augusta effundere cogatur. Luctus, quo tuam
mortem prosequimur, animos nostros vel per to-
tum sæculum occupare possit & quasi recens per mul-
tos annos renovari. Non unum virum, te defun-
cto, amisimus; multorum enim loco nobis eras,
80 cui obtigerant tot virtutes, ut vel multos ornare
potuissent. Nulla mater fecundior haberi potuit Li-
viâ, quæ bis dumtaxat enixa filios tot virtutibus or-
natos peperit. Interiit, alterâ sui parte, par illud
fratrum, omni virtutum genere parium, & fraternâ
pietate invicem certantium. 85 Vidimus Tiberium,
ob

82 Tot bona] Tot virtutibus ornatos filios duos peperit, ut iis solis
vel multo plures insignes fieri possent. Audi *Velleium* Lib. 11. de
Druso solo: pag. 63. Ed. Lipsianæ Moreti. *Cura deinde atque onus*
Germanici belli delegata Druso Claudio, fratri Neronis, adolescenti tot,
tantarumque virtutum, quot & quantas natura mortalis recipit, vel in-
dustria perficit; cuius ingenium virum bellicis magis operibus, an civi-
libus suffeceris artibus in incerto est. Morum certe dulcedo ac suavitas,
& adversus amicos aqua ac par sui asinatio inimitabilis fuisse dicitur.
Idem.

83 Par illud] Unus enim dumtaxat supererat. Idem.

84 Concors pietas] Hoc est, & erga parentes, & erga se invicem.
Vide ad v. 5. Idem.

Nec dubitatus amor] Nec dubius. Sic *Ovidius* Lib. 11. *Metam.*
hæud procul ab initio fabulæ Phaëthontis:

Venis & intravit dubitati tella parentis.

Attamen quibus postea innotuit ingenium Tiberii, simulantis ac
dissimulantis omnia, ii poterunt dubitare an fratrem verè amaret;
cujus filium Germanicum, quem se amare fingeat, summo odio
prosequutus est. Verum nondum eo tempore, quo hæc scripta sunt,
ita innotuerant Tiberii vitia. Idem.

85 Attonitum fraternâ morte] Notum est voce *attonitus* significari
hominem stupentem præ vehementi quâpiam admiratione, metu,
aut alia animi perturbatione: quemadmodum qui audito tonitru ful-
mine feriuntur, aut afflantur. At hic simpliciter designat, præ do-
loris magnitudinæ, stupentem. Nimirum, *cura leves loquuntur,*

Squallida promissâ flere per ora comâ,
 Dissimilémque sui vultu profitente dolorem;

Hei mihi! quàm toto luctus in ore fuit?

Tu tamen, extremo moriturum tempore, fratrem

Vidisti, lacrimas vidit & ille tuas. 90

Affigique suis moriens tua pectora sensit,

Et tenuit vultu lumina fixa tuo,

Lumina cæruleâ jam jámque natantia morte,

Lumina fraternas jam subitura manus.

At miseranda parens suprema neque oscula fixit, 95

Frigida nec fovit membra, tremente sinu.

Non

NOTÆ.

ingentes stupent. Ovidius *Metamorph.* V. de Cerere, cùm audisset
 filiam à Plutone raptum:

Mater ad auditas stupuit, cœn saxea, voces

Attonitaque diu similis fuit. Idem.

86 *Squallida promissâ flere per ora comâ*] Squallorem & intonsas
 comas, in viris, fuisse luctus & calamitatis indicia nemo nescit.
 Eodem, nempe, habitu lugebant fato functos, quo reorum peri-
 culum deprecabantur. Sic M. Terentius Varro, ut lugeret eos qui
 Cannis ipsius culpâ perierant, *barbam capillúmque submisit*, ut docet
Frontinus Stratag. Lib. IV. cap. 5. Sic Julius Cæsar, *auditiâ clade Ti-*
turianâ, barbâ capillúmque submisit, nec ante demisit quàm vindicasset,
 ut habet Suetonius in ejus vita, cap. LXVII. Sic mortuâ Drusillâ,
Caligula mœroris impatiens, cùm repente noctúque profugisset ab urbe,
transcurrissetque Campaniam, Syracusâs petiit, rursumque inde propere re-
diit, barba capillóque promisso; quod idem auctor prodidit, Cal. c. 24.
Idem.

87 *Dissimilémque sui vultu &c.*] Hoc est, cum Tiberius, vir
 aliàs constantis vultus, etiam in adversis, dolorem suum minimè
 dissimularet. Propriè vultus, præter solitum mœstus, *dissimilis sui*
 dici debuit, non dolor. Sed non infrequentes, apud Poëtas, tales ad-
 jectivorum metatheses. Sic *Virgilius* *Æneid.* II, 714.

— *templúmque vetustum*

Deserta Cereris;

hoc est, templum vetustum Cereris, idémque desertum, seu in quo
 facta ampliùs non sunt, neque ullus habitat ædituus. *Idem.*

90 Vi-

ob fratris mortem, veluti stupentem, promissâque
cæsarie & squallidâ barbâ flentem. Vidimus con-
stantissimum illum vultum summum dolorem, præter
morem, præferentem, & minimè fucatâ tristitiâ to-
tum perfusum. Tu tamen, ô Tiberi, quod solari te
queat, vidisti fratrem tuum etiamnum spirantem;
90 viditque ille pariter te ad lectulum suum flentem.
Sensit moriens complexus tuos, téque attentis ocu-
lis adspexit, quamvis jam vicinâ morte humefierent,
& mox essent manibus tuis claudendi. 95 Verùm
miseranda mater filium, antequàm mortem obiret,
osculari non potuit, nec frigida ejus membra in
sinum

90 *Vidisti] Dio Lib. LV. non procul ab initio: αὐτοὺς δὲ μὲν ὁ*
Αὐγύστης ὅτι νοσεῖ (ὡς γὰρ ἦν πρόβα) τὸν Τιβερίον καὶ ταχὺ ἐπιμ-
νη, καὶ ὅς ἐμπνυνε τὸ αὐτὸν κατέλαβε: cum prius audivisset Au-
gustus eum agrotare (non enim procul aberat) Tiberium celeriter misit,
qui & eum spirantem invenit &c. Idem.

92 *Lumina caruleâ] Caruleâ mors dicitur, ut ab Horatio pallida,*
quod cæruleos, hoc est, lividos vultus mortuorum reddat. Idem.

Natantes morte] Natantes oculi sunt qui natant, seu inundantur
humore quodam, qui somnum solet antecedere, & quo etiam mor-
rientium oculi madefiunt. Virgilius Æneid. v. 856. de Deo qui
dormituriensem Palinurum prorsus sopivit:

Ecce Deus rammum lethæo rere madentem

Vique seperatum Stygiâ super utraque quassat

Tempora, cunctanti/que natantia lumina solvit.

Ovidius Lib. v. Metam. in fabula Perfei:

Iam moriens, oculis sub nocte natantibus atra,

Circumspexit Athin. Idem.

94 *Faternas jam subitura manus] Hoc est, quæ frater jam compo-*
siturus erat. Vide vs. 160.

95 *Suprema neque oscula fixit] Hæc verba Seneca observabantur,*
cum hæc de re scriberet in consolatione ad Marciam cap. III. Non
licuerat matri ultima filii oscula, gratumque sermonem oris haurire.
Osculabantur morientes, quod probatum à Ioanne Meursio, cap. III.
Libri de funere, cum hoc loco Pedonis, tum multis aliis, quæ apud
ipsum legere licet. Idem.

96 *Frigida nec fovit] Sic rectè emendavit Iuss. Lipsius Epistol.*
Quæst. Lib. III. Epist. 3. cum antea legeretur movit. Foventur sinu
membra moribundi, cum in sinum recepta calefiunt, aut mollius
collocantur. Quintilianus Decl. VI. Non morienti pater adfedi, non
agri caput molliori sede composui, non fatigatum laqus mutavi, non spi-

Non animam appposito fugientem excepit hiatu,

Nec traxit cælas per tua membra comas.

Raptus es absenti, dum te fera bella morantur,

Utilior patriæ, quàm tibi, Druse, tuæ. 100

Liquitur ut quondam, Zephyris & solibus iætæ,

Solvuntur teneræ vere tepente nives.

Te queritur casûsque malos, atque exitiales,

Accusâtque annos, ut diuturna, suos.

Talis, in umbrosis mitis nunc denique sylvis, 105

De-

NOTÆ.

ritum excepit. Quem locum & alios protulit memorato loco *Meursius*. Adde *Ovidii* descriptionem luctûs sororum *Meleagri*, *Metam.* Lib. viii.

Dúmque manet corpus, corpus reseruentque, fovéntque, Oscula dant ipsi. Idem.

97 Non animam appposito &c.] Vide ad vss. 95. & 96.

98 Nec traxit cælas] Legebatur *perperam cacar.* *Iust.* *Lipsius* quidem *Epist. Quæst.* Lib. iiii. *Epist.* 3. legebatur *sectas*, aut *lasas*. Sed posterius vix dicatur, prius à scriptura nimium recedit. Ostendit autem *Petrus Morellus* *Pontica Feralis* Lib. ii. cap. 32. solitas mulieres evulsas comas conjicere in cadavera eorum quos amaverant. Sic apud *Petronium* *Matrona Ephesia* cap. lxxi. ignota consolatione percussa laceravit vehementius pectus, ruptisque crines super pectus jacentis imposuit. Ubi vide *Interpretes*. Quin & *Statius Theb.* Lib. vi. in funere *Archemori*, inducit *Lycurgum* similia facientem;

At genitor, sceptrique decus, cultusque Tonantis

Injicit ipse regis tergoque & pectore fusam

Cæsariem ferro minuit, sectique jacentis

Obnuit tenuia ora comis.

Ad quæ verba adi *Joan. Bernartium.* Idem.

101 Liquitur] Imitatus videretur *Virgilium Georg.* I, 43.

Vere novo, gelidus canis cum montibus humos

Liquitur, & Zephyro putris se gleba resolvit.

Quod transtulit ad descriptionem lugentis *Livix*. Sic & *Ovidius de Ponto* Lib. i. *Epist.* i.

Nil igitur mirum, si mens mihi tabida facta

De nive manantis more liquecit aqua.

Debent omnes eam comparisonem *Homero*, qui sic describit *Œntem* *Pænclopen* *Odyss. T.* v. 205. Idem.

finum suum reposita calefacere. Non excepit ultimo osculo fugientem tuam animam, neque comis suis cælis cadaver tuum, ô Druse, sparsit. Abiens mortuus es, in Germania, ubi atrox bellum te detinuerat, ¹⁰⁰ atque ubi utiliore patriæ operam, quàm tibi, navasti. Nunc liquefcit illa in lacrimas, non aliter ac calidioribus ventis & ferventiore sole, verno tempore, liquefiunt nives. Te queritur repente, exitiali morbo, miserandoque casu raptum; vitæque eam. quasi nimis longæ, tædet. ¹⁰⁵ Sic in densis sylvis Philomela, mitior tandem facta, luget

¹⁰³ *Erisæque tales*] Sic edidit *Heinsius*, cùm *Scaliger* habeat *irrisæque*, quæ videtur esse emendatio, at inutilis, quippe quæ sensum nullum parit. Ex prioris scripturæ vestigio melius legeris *atque exitiales*; tortè enim *atque* omissum superimpositum fuit τὸς *exitiales*, cùmque interstitium à librario negligente aut dormitante relictum esset, postea scriptum videtur *exiatquestiales*, quod iterum mutatum in *erisæque tales*, & in *irrisæque tales*. Sic ex facili sententia factum ænigma, quod Criticorum ingenia torfit. Unum hoc obijci queat, paullo frigidiorẽ esse versum & spiritu poetico destitutum: *Te queritur, casusque malos atque exitiales*. Sed omnes *Pedonis* versus non sunt æquè δεινότητι illa poetica pleni, ut vel ex duabus posterioribus Elegiis liquet. Igitur donec melius quidpiam afferatur, hanc emendationem retinebimus. *Idem*.

¹⁰⁴ *Ut diuturna*] Vide vs. 413. Græci dixerint ὡς πολυχρονία, hoc est, quasi diutius æquo vixisset. *Diuturnus* autem de personis æquè ac de rebus aliquando dicitur, ut apud *Ovidium* Fast. vi. ad Junium.

Est mihi, sisque precor nostris diuturnior annis
Filia. *Idem*.

¹⁰⁵ *Mitis nunc denique*] Hoc est, Philomela in Lusciniam conversa, postquàm filium Ityn Tereo comedendum præbuisset. *Metamorph.* Lib. vi. Observarunt viri eruditi Græcos & Latinos Poëtas ex hac fabula descriptiones lugentium certatim desumisse. Unius *Ovidii* verba subijciam ex Epistola Sapphonis ad Phaonem, quia sunt simillima hiscè *Pedonis*:

Quin etiam rami positis lugere videntur
Frendibus, & nulla dulces queruntur aves.
Sola virum non ulta piè mæstissima mater
Cecenis Ismarium Daulias ales Ityn.

Idem.

Deflet Threïcium Daulias ales Ityn.

Alcyonum tales ventosa per æquora questus

Ad furdas, tenui voce, sonantur aquas.

Sic plumosa novis plangentes pectora pennis

OEnidem subitæ concinuistis aves.

110

Sic flevit Clymene, sic & Clymeneïdes, altè

Cùm juvenis patriis excidit ietus equis.

Congelat interdum lacrimas, duratque, tenetque,

Suspensâsque oculus fortior intus agit.

(115

Erumpunt, iterumque gravant gremiumque, sinusque

Effusæ gravidis, uberibusque genis.

In vires abiit flendi mora; plenior unda

Effluit, exigua si qua tetenta mora.

Tan-

N O T Æ.

106 *Daulias ales*] Daulis urbs Phocidis dicitur tunc à Thracibus culta, & imperio Terei paruisse. Vide *Stephanum Byzantinum* in *Daulis*, & ad eum notas *Luca Holstenii*. Idem.

107 *Alcyonum tales* &c.] Nota est ex *Ovidio* *Metamorph.* Lib. XI. fabula Ceycis & Halcyones. Notum & id quod de Halcyoniis diebus inde est deductum, quod confutavit olim pater meus *Quaest. Academicâ* V. In consolatione serio lugentis, prastitisset eas fabularum ineptias omittas; sed ita iis aures erant aduetæ, ut Poëta non videretur, qui non ita ineptiret. Idem.

190 *Sic plumosa* &c.] Sorores Meleagri, quæ, cùm præter modum fratrem lugerent, in Meleagrides aves conversæ. Vide *Ovidium* *Metamorph.* Lib. VIII. Idem.

111 *Clymene*] Phaëthontis mater & sorores. *Metam.* II. Idem.

Altè] Sic rectè edidit *Nic. Heinsius*, cùm malè legeretur *alta*. *Altè* cecidit qui ex alto cœlo derubatus est. *Cicero* in *Oratore* cap. 28. *Si quando minus succedet, ut sape fit, magnum tamen periculum non adibit; altè enim cadere non potest.* Idem.

112 *Ietus*] Fulmine. *Metamorph.* Lib. II. Fuerunt, inter Patres, qui in Phaëthontis fabula latere crediderint vestigia veræ historiz deflagrationis Sodomitici agri. Scriptor antiqui Poëmatis, quod Sodomâ inscribitur, solèturque operibus *Tertulliani* subijci:

*Hinc habet in falso de vero fabula famam,
Solis progeniem cursus optasse paternos,*

Nec

luget Ityn Terci Thraciæ Regis filium, suâ causâ, interfectum! Sic Halcyones, dum maria pervolitant, etiamnum tenui cantu Ceycis naufragium frustra deplorant. Sic sorores Melagri, in aves mutatæ, ¹¹⁰ novarum pennarum motu mortem fratris subito planxerunt. Sic Clymene Phaëthontis mater, ejusque sorores flere, cum è coelo atque ex curru solis fulminis ictu deturbatus est. Interdum quidem coërcet Livia lacrimas, introrsumque singulari animi constantiâ repellit. ¹¹⁵ At mox prorumpunt, totumque ejus sinum madefaciunt, uberiorius quàm prius ex tumentibus oculis effusæ. Majore vi quàm antea, aliquamdiu coërcitæ profluunt: quemadmodum amnes plures undas, si vel brevi tempore retentæ sunt, devolvunt. Denique, cum

fi

*Nec valuisse levem puorum frenare superbos
Ignis equos, arsisse orbem; tunc fulmine raptum
Aurigam, illicitum planctum mutasse sorores.*

Crediderim potius intolerandum æstus, atque in antiquissimis Ægypti annalibus celebrem, sic poëtice descriptum fuisse; sinxisseque rationem æstus Poëtam, quisquis ille fuit, qui primus hæc cecinit; tum etiam sorores lugentes mutatas in populos, quod præ nimio æstu arbores, etiam ad fluvios sitæ, quales populi, exaruiscent. Hæc quoque credibilia mihi videntur, quàm conjectura Vossii luctum Adonidis, cum luctu Phaëthontis, contra omnia fabularis historiæ monumenta, miscentis. Vide eum Theol. Gentil. Lib. 11. cap. 4. Sed hæc nihil ad Pedonem. Idem.

¹¹³ *Constat.*] *Homerus* de lacrima, ὡς κλέα ἵστατο, stetit instar cornu. Scaliger.

Ibidem] *Locus Homeri* est *Odyss.* T. v. 210. ubi de *Ulyssæ* quis esset, coram flente *Penelopa*, dissimulante:

Θυμῷ δ' ὀρώσων ἦν ἑλπίδι γυναικᾶ,
Ὁφθαλμοὶ δ' ὥς κλέα ἵστασαν, ἢ σίδην.
Ἀπείμας ἐν βλεφάροισι.

Animo quidem *lugentem* suam uxorem miserabatur; oculi vero tamquam cornua stabant, vel ferrum, immoti in palpebris; hoc est, nullæ defluebant lacrimæ, haud aliter ac si concretæ fuissent. Eo sanè respexisse videtur *Pedo*. *Gorallus*.

Suspensæque oculis fortior intus agit.] Verissima hæc lectio est, quam habet *N. Heinsius*, non *Scaligerana*: oculis fortior idus. Idem.

Tandem ubi per lacrimas licuit, sic flebilis orsa est,

Singultu medios impediēte sonos. 120

Nate, brevis fructus, duplicis fors altera partus;

Gloria confectæ, nate, parentis ubi es?

Sed neque jam duplicis, neque jam fors altera partus,

Gloria confectæ nunc quoque matris, ubi es?

Heu! modò tantus ubi es? tumulto portaris & igni, 125

Hæc sunt in reditus dona paranda tuos.

Siccine dignus eras oculis occurrere matris?

Sic ego te reducem digna viderę fui?

Cæsaris uxori, si talia dicere fas est;

Jam dubito magnos an rear esse Deos. 130

Nam

NOTÆ.

121 *Brevis fructus*] Respicit ad fructus æstivos, qui ἀεικαί dicuntur, quòd per eam solam tempestatem servari queant, qualia cerasa, pyra variorum generum &c. Ininitatus fors est *Lucretium*, qui Libro III. sic de vita humana loquitur:

*Hoc etiam faciunt, ubi discubuerē, tenentque
Pocula sæpe homines & inumbrant ora coronis,
Ex animo ut dicant: brevis hic est fructus hominibus.*

Idem.

Duplicis fors altera partus] Fors dicitur quidquid sorte obtingit, hoc est, nobis insciis. Hujusmodi autem sunt liberi, quos nemo sibi ipse polliceri queat. Sic etiam loquitur Juno Fastrorum VI.

*Si genus adspicitur, Saturnum prima parentem
Feci, Saturni fors ego prima sui.*

Idem.

132 *Gloria confectæ*] Non annis, sed dolore. *Catullus*, ob fratris mortem mœstus, sic *Ortalem* alloquitur *Carm. LXVI.*

— me assiduo confectum cura dolore
Sevocat à doctis, Ortale, virginibus.

Gloria autem matris dicitur is, propter quem mater gloriatur, qui matri honori est. Eo sensu, in sacris Litteris, vir dicitur ἡξ & Θεῶν, gloria Dei, mulier verò ἡξ & ἀνδρῶν, gloria viri, 1 *Corinth. XI. 1.* Sic & *Proverb. XVII. 6.* Corona senum filii filiorum, & gloria filiorum patres. Idem.

fiverunt lacrimæ , sic cœpit loqui , ¹²⁰ ita tamen ut frequentibus singulibus sermo ejus interrumperetur. O fili , qui instar fructûs citò maturescentis & contabescentis , mihi raptus es ; ò quem altero partu enixa fueram ; ò decus matris dolore coniectæ , ergone ad plures abiisti ? Non amplius numero filiorum meorum censeris . neque , ò fili , quo etiamnum glorior , usquam es. ¹²⁵ Qui non ita pridem tantum virum te præstabas , fatis concessisti ; gestarisque ut in cineres redactus sepulcro inieraris ; quæ infelicia munera in reditum tuum paranda fuerunt. Quâ noxâ commertus eras ita obijci oculis meis , aut quo scelere hanc mihi ipsa pœnam contraxi ? Si fas esset u. ori Cæsaris , in numerum Deorum referendi , dubitare an sint Dii , ¹³⁰ nescirem an sint qui orbem

123 *Sed neque jam &c.*] Qui non amplius erat non poterat cujusquam patris fors dici. *Idem.*

124 *Gloria &c.*] Vim singularem orationi addit hæc repetitio , & illud *ubi es ?* vehementissimum desiderium graphicè exprimit. Sic Accites Æneid. Lib. V, 391.

— *Ubi nunc nobis Deus ille magister
Nequidquam memoratus Eryx ?*

Idem.

125 *Tumulo portatus &c.*] Tumulo condendus , & igne absumendus. *Idem.*

126 *Hæc sunt &c.*] Rogus , ignis , sepulcrum &c. *Idem.*

130 *Iam dubito magnos &c.*] Fragili tibi cine nitebatur religio plurimorum Ethnicorum , quæ in secundis tantum inconcussa erat ; si quid adversi contingeret , vacillabat. *Martialis* ad Domitianum Lib. 11. Epig. 91.

*Rerum certa salus ; terrarum gloria , Cæsar ,
Sessite quo , magnos credimus esse Deos.*

Vide & Epig. I. Lib. V. *Claudianus* Lib. 1. in Rufinum , postquam dixit se ordine eximio , qui in rerum universitate cernitur , adductum credidisse Numen esse , subjicit :

*Sed cùm res hominum tantâ caligine volvi
Adspicerem , lætæque diu florere nocentes ,
Vexarique pios , rursus labefacta cadebas
Religio &c.*

Vide & infra v. 194. *Idem.*

Nam quid ego admisi? quæ non ego Numina cultu,
Quosego non potui demeruisse Deos?

Hic pietatis honos? artus amplector inanes,
Et vorat hos ipsos flamma rogusque sinus.

Téne ego sustineo posittum scelerata videre? 135

Téne meæ poterunt ungere, nate, manus?

Nunc ego te infelix summum teneoque, tuorque,
Effingoque manus, oraque ad ora fero.

Nunc

N O T Æ.

131 *Qua non ego Numina &c.*] Exprobrabant Diis cultum, quem
iis exhibuerant, si minus secundos experirentur. Hippolytus mor-
ibundus apud Euripidem v. 1364.

Ο' δ' ὁ σεμνὸς ἐγὼ καὶ θεοσέπεια,

Ο' δ' ὁ σωφροσύνη πάντας ὑπέρβιων

Προὔπιον ἐς ἄδην σείχω κατὰ κρας

Ο' λίσσας βίοντον.

Μόχθος δὲ ἄλλως τῆς διασείας

Εἰς ἀνθρώπους ἐπὶ νόημα.

*Ille ego castus & cultor Deorum, ille qui temperantiâ cunctos supera-
bam, ad certam mortem eo, prorsus amissâ vitâ. Frustra verò pietatis
labores erga homines suscepi. Frequentes ejusmodi querelæ, apud
Tragicos. Idem.*

133 *Hic pietatis honos*] Pietatis Liviæ erga Drusum, Drusi erga
Liviam. Virgilius prior Æneid. I. 257,

Hic pietatis honos? sic nos in scepra reponis?

Idem.

Ibidem. Artus amplector inanes] Animo. *Idem.*

134 *Et vorat*] In Scaligerana editione male vocat. *Idem.*

Ibidem. Sinus.] Sinus pro visceribus sumitur, ut in Epist. OEno-
nes ad Paridem:

Attoniti micuere sinus, gelidusque cucurrit,

Ut mihi narraisti, dura per ossa tremor.

*Igitur idem vult Pædo ac infra v. 264. Iste rogus misera viscera matris
habet. Sinus autem viscera videntur dicta, quòd vestium sinu re-
gantur. Idem.*

135 *Posittum*] Mortuum ac lecto compositum. Vide ad vf. 69.
Dudum hoc observarat Adr. Turnebus Advers. Lib. II. cap. 10. & ita
illud Maronianum II. Æneidos explicari posse:

Sic ô sic posittum adfati discedite corpus,

Idem.

orbem regant. Quodnam enim piaculum admisi, tanto supplicio dignum? Imò verò quos Deos, religiofissimè cultos, non debui mihi facere propitios? Hoccine præmium est pietatis maternæ erga liberos? Membra animo vacua complector; brevique hæc mea viscera flammis absumenda tradentur. ¹³⁵ At sustineone te, ad rogam compositum, contemplari? An potero te, pro more, manibus meis inungere? Ultimùm, me miseram! te amplector, ac video, manus tuas compono, vultumque meo premo.

¹³⁶ *Tene mea poterunt ungere &c.*] Respicit ad morem antiquitus usitatum, videlicet, ut mortui ungerentur. Virgilius: (in descriptione funeris Miseni, *Æneid.* IV, 219.) *corpúsque lavans frigentis & ungunt.* Dicebatur hoc *pollingere*. Glossarium: *pollingo*, *πασίλλω νεκρὸν, συροπλοκέω, ἐνταφιάζω.* Videtur confundere cum *vespillonibus* (eorum enim officium mortuos sepelire) in quo tamen subscriptorem habet *Sidonium Apollinarem* Lib. XIII. Epist. 13. Hæc & alia alieniora à *Pedone Frider. Lindenbruchius*, quæ omittimus. Consule potiùs, de hoc more, *Ioan. Meursium* de Funere cap. IV. *Ios. Laurentium* de Funeribus Antiquis, Cap. I. *Pet. Morellum* de Pompa Ferali Lib. I. cap. 10. & seqq. & alios de re funeraria Scriptores. *Idem.*

¹³⁸ *Effingoque manus*] Sic rectè *Heinsius* non *affigo*. Hoc est, manus aptè compono. Cadaverum enim membra, si fortè ultimis convulsionibus contorta fuissent, extendebantur. Sic apud *Euripidem* in *Hippolyto*, descriptâ morte *Phædræ*, quæ sibi laqueo gulam fregerat, sic colloquuntur Nuncius & Chorus v. 786. & seqq.

ΑΓ. Ο'ρθώσατ' ἐκτίνοντες ἄθλιον νέκυν

Πικρὸν τόδ' οἰκέρημα διασώταίς ἡμοῖς.

ΧΟ. Ο'λωλιν ἡ δούλην, ὡς κλύω,

Ἡδὴ γὰρ ὡς νεκρὸν τιν ἐκτίνουσιν δὴ.

NUN. Rectam collocate, extendentes miserum cadaver. Acerbum est hoc ministerium dominis meis. CHO. Perit infelix mulier, ut audio; jam enim ut cadaver eam extendunt. Quin & moribundus *Hippolytus* *Theſeum* sic alloquitur v. 1445.

Λαβὲ πάτερ μου καὶ κατέβασον ἄμας

accipe pater & rectam collocato corpus. De loquutione ipsa, *effingere manus*, non est quod quisquam dubitet; nam etiam *agro manus effingi* dicuntur, cum jactanti & retegenti brachia, intra stragulas vestes reponuntur. *Acronius* apud *Ovidium*, de *Cydippe* decumbente agens,

Ma

Nunc primùm adspiceris Consul, victorque parenti?

Sic mihi, sic miseræ nomina tanta refers? 140

Quos primùm vidi fasces, in funere vidi,

Et vidi versos, indiciûmque mali.

Quis credat? matri lux hæc mœstissima venit,

Quâ natum in summo vidit honore suum. (145

Jámne ego non felix? jam pars mihi rapta Neronum,

Materni celeberrimo nomine Drusus avi?

Jámne meus non est, nec me facit ille parentem?

Jámne fui Drusi mater? & ipse fuit?

Nec cùm victorem referetur adesse Neronem,

Dicere jam potero: major, an alter adest? 150

Ultima contigimus, jus matris habemus ab uno,

Unius

NOTÆ.

Me miserum! quoddam non Medicorum iussa ministro,

Effringoque manus, infideoque toro.

Sic melius quàm & fingoque. Deinde tertio ab hoc versu:

Ille manus istas & fingit & adsidet agra.

Idem.

Oraque ad ora fero] Non tantum morientes, sed & mortuos osculabantur. Vide *Iacob. Gutherium* de Jure Manium Lib. I. cap. 12. ubi hunc versiculum laudat. Idem.

139 *Adspiceris Consul]* Fuit enim Consul anno U. C. DCCXXXV. cum T. Quintio Crispino. *Velleius Paterculus* L. II. Ed. Lipsianæ pag. 64. *illum magna ex parte domitorem Germania, plurimo ejus gentis, variis in locis, profuso sanguine, satorum iniquitas Consulem, agentem annum tricesimum, rapuit.* Idem.

142 *Et vidi versos]* Sic emendavit *I. Lipsius* Epist. Quæst. Lib. III. Epist. 3. cùm legeretur *eversos*. Quod firmavit loco *Taciti* de Germanici Drusi F. funere agentis *Annal.* Lib. III. cap. 2. *Prædebant in comita signa, versi fasces.* Vide quæ præterea habet ad eum *Taciti* locum. Adi & *Ioan. Meursium* de Funere cap. XVII. ubi de militari funere. Idem.

Ibidem. Eversos] Lego *inversos*. Mos hic priscus, nempe, in funere magnorum virorum, insignia & imagines eorum anteferre. *Horatius* Epod. VIII.

— funus

mo. Nunc primum te visura fui & Consulem & victorem; ¹⁴⁰ an tam magnifica nomina ad me mortuus refert? Primum falces tibi præferri in funere, & quidem, præter morem, versos, ut calamitatis meæ commonefierem, vidi. Quis crederet hunc fuisse matri lætuosissimum diem, quo filium summos honores consequutum primum vidit? ¹⁴⁵ Nunc demum infelix sum, cum alter Neronum mihi ereptus est, patris mei nomine insignis. Jam meus amplius non est, nec me matrem in posterum vocitabit. Ergone Drusi mater non ero, postea quam vitâ functus est? Cum victorem Neronem adventare posthac accipiam, ¹⁵⁰ non erit cur quæram majorne sit natus, an minor filiorum. Ad ultimam lineam perveni, nec mater dicor, nisi propter unum. Ti-

— funus atque imagines

Ducant triumphales tuum.

Ubi vetus Commentator: Solebant in funere nobilissimi cujusque imagines majorum præferri, ad ostentationem nobilitatis, quod adhuc observari videmus in funeribus principum virorum. Observabant autem ne erectæ, sed inversæ gererentur, id quod hic factum vides, & apud Statium Thebaïd. vi.

*Tunc septem numero turmas (centenus ubique
Surgit eques) versis ducunt insignibus ipsi
Grajugena reges.*

Lindenbruchius.

¹⁴⁶ *Materni celebræ &c.]* Is Brutum sequutus, victis partibus, post Philippensem pugnam, se interemit. *Velleius Lib. ii. Drusus Livius, Julia Augusta pater, & Varus Quinctilius, ne tentatâ quidem hosti misericordiâ, alter se ipso in tabernaculo interemit, Varus autem &c. Gortallus.*

¹⁴⁷ *Nec me facis ille parentem]* Non amplius me matrem vocat. *Idem.*

¹⁴⁸ *Ipse fuit]* Hoc est, ut notum, mortuus est. *Vide Eleg. III, 14. Idem.*

¹⁵⁰ *Major, an alter]* Simile quid jam dixit v. 6. *Idem.*

¹⁵¹ *Ins matris habemus ab uno]* Videtur Livia se propemodum orbam esse conquesta, quamobrem jure trium liberorum ab Augusto donata est. *Dio Cassius Lib. xv. memoratâ morte Drusi: ἡ δὲ διὰ Λivia εὐχόμενος τοῦτον παρ' αὐτῆς ἔτυχεν καὶ ἐκ τῆς μητέρας τὰς τοῦ*

78-

Unius est munus quod tamen orba negor.

Me miseram! extimui, frigúsq; per ossa cucurrit.

Nil ego jam possum certa vocare meum.

Hic meus ecce fuit, jubet hic de fratre vereri. 155

Omnia jam metuo, fortior antè fui.

Sospite te saltem, moriar, Nero! tu mea condas

Lumina & excipias hanc animam ore pio!

Atque utinam Drusi manus altera & altera fratris

Formarent oculos, comprimeréntque meos. 160

Quod licet, hoc certè tumulto ponemur in uno,

Druse, neque ad veteres conditus ibis avos.

Miscebor cinerique cinis atque ossibus ossa.

Hanc lucem celeri turbine Parca neat.

Hæc & plura refert, lacrimæ sua verba sequuntur, 165

Oráque nequidquam per modò quæsta fluunt.

Quin

NOTÆ.

ταύτης τὸς γάμον : *Livia autem solatiis causa statuis donata & in matrum, qua ter peperissent, numerum relata est.* Idem.

153 *Extimui*] Cum cogitavi & præuè dixi: si moriatur Tiberius, orba ero. Se, nimirum, ominis causâ, plura dicturam coërcuebat. Idem.

157 *Nil ego jam possum certa vocare meum*] Nam nostrum dici certò non potest, quod singulis momentis amittere in perperuum possumus. Ita Stoici, nec immeritò. *Seneca* Epist. xcvi. *Quidquid est, cui dominus inscriberis, apud te est, tuum non est.* Vide & *Consolationis ad Marciam* cap. x. Idem.

157 *Tu mea condas lumina*] Officium propinquorum erga propinquos, sed præsertim liberorum erga parentes. *Ovidius* Epist. *Penelope* ad *Ulysses*, de *Telemacho* filio:

*Dii precor hoc jubeant, ut, euntibus ordine fatis,
Ille meos oculos, comprimat, ille tuos.*

De ipso *Ulysses*.

*Respice Laërtem; ut jam sua lumina condas,
Extremum fatis sustinet ille diem.*

Vide

Tiberium; qui solus, quò minùs orba dicar, obstat. Ah, me miseram! cùm hoc animo reputo, tota metu ac tremore concutior; nec quidquam possum, quasi proprium, mihi vindicare. ¹⁵⁵ Postquàm Drusus meus vivere desiit, nequeo non esse, fratris ejus causâ, anxia. Quæ fortiori animo eram, cùm ambo viverent, nunc uno superstite omnia timeo. At saltem, utinam, ô Tiberi, mihi superstes oculos meos claudas, animamque meam ore tuo excipias! Utinam ambo filii mei superstites ¹⁶⁰ simul mortuæ oculos comprimerent! Verùm quando hoc fieri nequit, certè uno sepulcro omnes condiemur, ô Druse; neque solus illinc ad Majores tuos, in campis Elysiis agentes, te conferes. Cineres ac ossa mea tuis miscebuntur, atque utinam Parcæ filum vitæ meæ celeriter neverint! ¹⁶⁵ Hæc & plura alia dixit Livia, donec tristitia verba lacrimis sint interpellata, & frustra per os querulum iterum defluerint.

Vide *Ioan. Meursium de Funere* cap. III. & alios, nam cui non dicitur Hylas? Idem.

¹⁵⁸ Excipias hanc animam &c.] Vide dicta ad v. 97. Idem.

¹⁶² Ad veteres conditus ibis avos] Subaudiendum, solus. Animi fato functorum credebantur ad animos Majorum suorum ire. Hinc, apud Orientales, ire ad patres, & aggregari populis suis perinde erat ac mori. Vide *Gen. XV, 15. XXV, 8.* Idem.

¹⁶⁴ Hanc lucem celeri turbine Parca neat] Lux pro vita frequens quidem est, sed nare lucem hanc, pro eo quod est stamina vitæ hujus necesse, nescio an alibi occurrat. Turbinem hic vocat circumactionem celerem fusi, qui vertatur

*Ceu quondam torto volitans sub verbere turbo,
Quem pueri, magno in gyro, vacua atria circum*

Intenti ludo exercent; ille ætius habenâ

Curvatus fertur spatium, stupet inscia turba.

Impubè que manus, mirata volubile buxum.

Virgilius Æneid. VII, 378. Sic & Casullus in Argon. de Parca:

Libratum tereti versabat turbine fustum.

Idem.

¹⁶⁵ Lacrima sua verba] Hoc est, verba tristitia, lugubria, digna quæ cum lacrimis conjungantur. Hoc Hemistichium legitur & in *Ep. Hypermetreæ*, v. 67. Idem.

C

167 Quin

Quin etiam corpus matri vix, vixque remissum

Exsequiis caruit, Livia, pænè tuis.

Quippe ducem arsuris exercitus omnis in armis,

Inter quæ periit, ponere certus erat.

170

Abstulit invitis corpus venerabile frater;

Et Drusum patriæ, quod licuitque, dedit.

Funera ducuntur, Romana per oppida, Drusi;

(Heu facinus!) per quæ victor iturus erat;

Per quæ deletis Rhætorum venerat armis.

175

Hei mihi! quàm dispar huic fuit illud iter!

Con-

N O T Æ.

167 *Quin etiam corpus matri &c.*] Seneca in Conf. ad Polybium cap. iv. sic loquentem Claudium Imp. inducit: *Cæsar patruus meus Drusum Germanicum patrem meum, minorem natu, quàm ipse erat, fratrem, intima Germania recludentem, & gentes ferocissimas Romano subicientem imperio, in complexu & osculis suis amisit. Modum tamen lugendi non sibi tantum, sed etiam aliis fecit, ac totum exercitum non solum mæsum, sed etiam attonitum, corpus Drusi sui sibi vindicantem, ad morem Romani luctus redegit; judicavitque non militandi tantum disciplinam esse servandam, sed etiam dolendi.* Idem.

169 *Arsurus armis*] Sic in funere Julii Cæsaris factum. Suetonius, in ejus vita, cap. lxxxiv. *Injecere flamma & veteranorum militum legionarii arma sua, quibus exculti funus celebrabant.* Idem.

170 *Certus erat*] Hoc est, decreverat, nam certus est à cerno, hoc est, decerno, κρίνω. Vide & v. 228. Aliàs frequentius dicunt certum ei erat, ἐκείνῳ τινὲς εὐτόλμα. Idem.

171 *Corpus venerabile*] Hoc est, cui major honor debebatur, quàm ut tumultuario exercitus funere offerretur. Idem.

172 *Drusum patriæ*] Antea legebatur *pruna*, sed emendavit Juss. Lipsius in Comment. in Seneca Consolat. ad Polybium cap. xxxiv. *patria*, & quidem necessariâ emendatione. Nam volebat quidem miles Drusum *pruna* tradere, in ipsa Germania; sed cum patriæ, quâ potuit, reddidit Tiberius. Hanc emendationem in textum jam receperat Nic. Heinsius. Idem.

Quod potuitque dedit] Idem Lipsius emendabat *quâ potuit*; hoc est, quatenus licuit. Sed non opus est, nam *quod* sæpe perinde est ac *quoad*, frequentiusque apud Veteres eo significato occurreret, nisi à Librariis ac Criticis temerè esset mutatum. Sic Patres apud Livium Lib.

rint. Atqui, ò Livia, memorem te esse oportebat, felicitatis tuæ esse, quòd cadaver integrum filii tui videre potuisti, & iusta ei, more majorum, persolvere. Exercitus enim, cui præfuerat, exsequias ei facere voluit, ¹⁷⁰ coniectis in rogam armis, in quibus tractandis interiit. Sed Tiberius cadaver venerandum fratris invitis eripuit, &, quoad licuit, Drusum patriæ suæ reddidit. Ductum est funus per urbes Romano Imperio parentes, per quas victor Drusus mox Romam rediturus erat. ¹⁷⁵ Per Alpes, confecto Rhætico bello, ovans in Italiam redierat; me miserum! quàm id iter huic pompæ funebri

Lib. xxvi, 32. in causa M. Marcelli & Syracusanorum, promiserunt se mandaturos Consuli Lavino, quod sine jactura Reipublica fieri posset, fortune ejus civitatis consularet. Lib. xxxix. 45. Id eos ut prohiberet, quod ejus sine bello posset, Pratori mandatum est. Sic habent utrobique MSS. Codd. ut animadvertit Joan. Frid. Gronovius; non quoad, ut est in vulgatis editionibus. Idem.

173 *Romana per oppida*] Sic Suëtonius cap. i. Claudii: *Corpus ejus per municipiorum coloniarumque primores, suscipientibus obvius scribarum Decuriis, ad urbem devehit sepultum est in Campo Martio.* Dio l. xv. *δορυδανόντα εἰς τὸ ῥώμην ἐκόμενον, τὰ μὲν πρῶτα μίχρει τῷ χειμαδίᾳ τῷ σπασί, διὰ τε τοῦ ἰκατοντάχων καὶ διὰ τοῦ χιλιάχων, ἐκείθεν δὲ διὰ τοῦ καὶ ἰκσίην πύλων πρῶτων βασιλείας: Tiberius mortuum Romam detulit, primum quidem, usque ad hiberna, per centuriones & tribunos, deinde per primores singularum urbium bajulatum.* Vide & Senecam, in Conf. ad Marciam cap. iiii. Idem.

175 *Deletis - armis*] Hoc est, exercitiis, confectoque bello. Vide ad vll. 15. & 16. Idem.

176 *Quàm dispar huic fuit illud iter?*] Quòd hoc mæstum esset, illud lætum; alioquin honorificentissima fuit feralis Drusi per Italiam pompa. Seneca in Consol. ad Marciam cap. iiii. de Druso: *Accedebat ad hanc mortem, quam ille pro Republica obierat, ingens civium, provinciarumque, & totius Italia desiderium; per quam, effusis in officium lugubre municipiis, coloniisque, ductum oras in urbem funus triumpho simillimum. Non licuerat matri ultima filii oscula, gratumque extremi sermonem oris haurire, longo itinere reliquias Drusi sui prosequuta, tot per omnem Italiam ardentibus rogis, quasi torrens illum amitteret, irritata. Integrum exscripsi locum, quia ex eo optimè liquet quale fuerit hoc iter, de quo Peto.* Idem.

Consul init fractis mœrentem fascibus Urbem,

Quid faceret victus, sic ubi victor init?

Mœsta domus plangore sonat, cui figere lætus

Parta suâ dominus voverat arma manu. 180

Urbs gemit & vultum miserabilis induit unum.

Gentibus adversis forma sit illa precor.

Incerti clauduntque domos, strepitantque per Urbem;

Hic, illic pavidum, clamque palamque dolent.

Jura

NOTÆ:

177 *Consul init*] Antea legebatur *consuluit*, sed emendavit locum *Jos. Scaliger*, quem merito sequutus *Nic. Heinsius*. Deleto I & primo crure N in INIT, injuriâ temporis, superfuit VIT, quod cum superiori voce junctum. *Idem*.

Fractis fascibus] Non tantum versis, sed etiam fractis. Quod ex hoc *Pedonis* loco animadvertit *M. Ant. Muretus* ad *Tacit. Annal. Lib. 111, 2. nec scio an sit à Libitinariis Scriptoribus observatum. Idem*.

Quid faceret victus] Non memini me legere victis Magistratibus, Romam redeuntibus, fasces fractos fuisse. Si quis legerit, exemplum verbis *Pedonis*, me auctore, adscribat. *Idem*.

179 *Figere lætus &c.*] More prisco. *Plinius Lib. xxxv, 2. de antiquioribus Romanis: Alia foris & circa limina domitarum gentium imagines erant, AFFIXIS hostium SPOLIIS, qua nec emtori refugere liceret; triumphabantque, etiam dominis mutatis, ipsa domus, & erat hac stimulatio ingens, exprobrantibus telis, quotidie imbellem dominum intrare in alienum triumphum. Hinc post Cannensem cladem, cum arma Romanis decissent, vetera, apud Livium Lib. xxxv, 57. hostium spolia detrahunt templis, porticibusque; privatarum, nempe, ædium. Idem*.

180 *Parta manu*] Vide locum *Suætonii* allatum ad v. 14.

181 *Vultum miserabilis induit unum*] Hoc est, omnes lugent, contra quam fieri solet non tantum in privatis, sed & in funeribus malorum Principum, quos pauci adulatores lugent, ceteris gaudentibus, aut leviter mortem eorum ferentibus. Eadem amoris significatio, erga Germanicum Drusi F. eleganter describitur à *Tacito Ann. Lib. 111. cap. 2. Postquam (Agrippina) duobus cum liberis secalem urnam tenens, egressa navi, defixit oculos; idem omnium gemitus, neque discerneret, proximos, alienos, virorum, seminarumve planctus. Idem*.

182 *Gentibus adversis*] *Adversis*, ævæ quæ adversariis, *Arminianus Marcellinus: Adversos fortius oppresserunt. Dixerunt etiam adversos. Festus:*

nebri diffimile fuit ! Consul Romam ingreditur. fractis fascibus. Quo ergo habitu victum redire oporteret, qui victor honoris insignibus ruptis in patriam rediit ? Domus Drusi planctu resonavit, cujus vestibulo, post victoriam ¹⁸⁰ voverat arina, manu suâ hostibus detracta, affigere. Urbs tota uno vultu, luget; quæ lugubris omnium species hostibus nostris sit precor, potius quàm nobis. Præ mœrore, incertus, clausis tabernis, per Urbem vagatur Populus Romanus, pavidusque, non palam tantum, sed clam

Festus : *Adversum, adversarium, hostem.* Glossarium : *Adversus, adversus.* Est autem in his verbis formula sollempnis, quâ utebantur, quando hostibus mala imprecabantur. *Plantus*, de eo, qui malum nuncium adferebat : *Principium inimicis dato.* *Apuleius* : *Hostes & omnes inimici tam duram, imò vero Ulyssæam peregrinationem incidant.* *Lindenbruchius.*

Ibidem] Est genus abominationis, ut ita loquar, quâ non tam hostibus malè precabantur, quàm rem à se voto amoliebantur. *Virgilius Georg. III, 512.*

— ipfiquæ suos jam morte sub agra
(Dii meliora piis, erroremque hostibus illum !)
Discissos nudis laniabant dentibus artus.

Gorallus.

183 *Incerti clauduntque domos*] *Tacitus Ann. Lib. II.* de hoc ipso agens sic scribit : *Hos vulgi sermones audita mors adeo incendit, ut ante edictum Magistratum, ante Senatûs-Consultum, sumto iustitio, desererentur fora, clauderentur domus, passim silentia & gemitus, nihil compositum in ostentationem.* Non solum autem domos, in quibus mortuus servabatur, claudere moris erat, sed ne focum quidem in iis facere. *Apuleius Miles. Lib. II.* *Abi, inquit, satne, qui in domo funesta cenat, & partes requiris, in qua totijugis jam diebus ne sumus quidem visus est ullus.* *Lidenbruchius.*

Ibidem. Aut vir doctissimus oblitus erat hîc agi de Livîæ filio, aut *Tacitum* nimis oscitanter exscribebat, qui loquitur de morte Germanici, Drusi nostri filii, Livîæ nepotis, *Annal. Lib. II. cap. 82.* Verbis tamen gravissimi Historici *Pedo* noster illustratur. *Gorallus.*

Ibid. *Strepitantque per urbem, hic illic pavidus*] *Tacitus Ann. L. III. cap. 2.* de populo, ex animo, Germanicum lugente : *Magna pars populi viam complerere, disjecti & ut cuique libitum flentes.* Mox plena urbis itinera memorat. *Idem.*

184 *Clamque, palamque dolent*] Ut in vero luctu, & à quo aberat adulatio. *Martialis* de ficto & vero luctu *Lib. I. Epig. 34.*

Jura silent, mutæque tacent sine vindice leges; 185

Adspicitur toto purpura nulla foro.

Dique latent templis, neque iniqua ad funera vultus

Præbent, nec poscunt thura ferenda rogo.

Obscuros delubra tenent, pudet ora colentum

Adspicere, invidiæ, quam meruere, metu. 190

Atque aliquis de plebe pius, pro paupere nato,

Sustu-

NOTÆ.

Amissum non flet, cum sola est, Gellia patrem;

Si quis adest, iussa profiliunt lacrima.

Non dolet hic, quisquis laudari, Gellia, querit;

Ille dolet verè qui sine teste dolet;

Sed & qui dolorem non dissimulat, ubi nulla dissimulandi ratio est. Contrà allatis Romam cineribus Germanici, cum lætam sibi ejus mortem malè dissimularet Tiberius; ipse atque Augusta publico abstinere, inferius majestate suâ rati, si palam lamentarentur; an, ne omnium oculis vultum eorum scrutantibus, falsi intelligerentur. Verba sunt Taciti Ann. Lib. III. cap. 4. *Idem.*

185 *Jura silent*] Indictio, pro more, justitio, ut in funere publico. Vide locum Taciti ad v. 183. allatum. Plura qui volet exempla, adeat præsertim Jacobum Gutherium de Jure Manium, Lib. III. cap. 29. ubi de funere publico. *Idem.*

Mutæque tacent sine vindice leges] Prætor, nempe, jus minimè dicente; qui vindex est, hoc est, defensor legum, quas præfactas vindicat, sive ulciscitur. *Idem.*

186 *Adspicitur toto purpura nulla foro*] Tacitus in descriptione funeris Germanici, Ann. Lib. III. cap. 4. *Miles cum armis, sine insignibus Magistratus;* hoc est, sine toga purpurâ prætexta, sine lito clavo. Vide ad eum locum Interpretes, & Pet. Morellum de Pompei Ferali Lib. II. cap. 22. Tertullianus Lib. de Jejuniiis cap. XVI. similiter purpuras poni dixit à Magistratu, quamvis in alio luctûs genere: *Cum supet cælum, inquit, & aetæ annus, nudipedalia denunciantur, Magistratus purpuras ponunt, fasces retro avertunt, precem indignant, hostiam inflavant.* *Idem.*

187 *Dique latent templis*] Hoc est, clausis Templis nulla sunt sacra. Contrà si eos, quos mortuos crediderant, vivere acciperent, in Tempia irrupebant. Sic Tacitus Ann. Lib. II. cap. 82. de iis qui crediderant fospitem esse Germanicum, cujus mors antea nunciata fuerat: *currunt per urbem, moliuntur Templorum fores.* Vide & Suetonium in Caligula cap. VI. *Idem.*

188 *Thura*

clam etiam luget. ¹⁸⁵ Justitio indicto, jus nemini dicitur, nec ullus Magistratus, prætextâ indutus, in foro cernitur. Ipsi Dii latere, præ pudore, videntur, in clausis Templis; neque à quoquam, funeris acerbi causâ, adeuntur; thûsq; in eorum aris alioquin adolendum, ad rogam Drusi undique comportatur. In delubris abditos pudet adspici à colentibus; ¹⁹⁰ invidiam, quam sibi, morte Drusi, contraxerunt, timentes. Quin etiam fuit non nemo, ex paupercula plebe, qui pro filio vota nun-

cu-

¹⁸⁸ *Thura ferenda rogo*] In pompa funebri, post lectum lances plenz thure alissque aromaribus ferebantur, quæ postea in rogam accensum conjiciebantur. Multis hoc probarunt *Joan. Meursius de Funere* Cap. xvi i & xxvi. & alii. *Idem.*

¹⁸⁹ *Obscuros delubra tenent &c.*] Gravius etiam aliquando plebs indignabatur Diis. Sic mortuo Germanico, Drusi F. *quo defunctus est die, lapidata sunt templa, subversa Delum ara, Lares à quibusdam familiares in publicum ejecti, partus conjugum expositi.* Verba sunt *Suetonii* in *Caligula*, cap. v.

¹⁹⁰ *Invidia, quam metuere, metu*] Quasi timerent sibi ab odio hominum. *Lucanus* Lib. 11, 35. de precibus Romanarum matronarum, exorto bello civili:

—— nullis defuit aris

Invidiam sacra parens.

Martialis Lib. 1. *Epist.* 83. de morte *Reguli*, quem æquo diutius vivere, in bonorum virorum perniciem, multi querebantur:

Nimirum timuit nostras Fortuna querelas,

Qua par tam magna non erat invidia.

Sic legendum, potius quàm tenuit nostras &c. vel *Pedonis* verba ostendunt. Hi sunt fructus furoris poetici, qui, postquam homines consceleratos in Deorum numerum retulit, Deos ad conditionem non hominum tantum, sed hominum nequam depressit. O Poëtas acutos in nugis, hebetes verò in iis in quibus sine piaculo errare non licet! O perversè ingeniosos, qui sua dicendi scultate, ut Numini malè dicerent, abutebantur! Sed ó nos infelices, quorum eruditionis non exigua pars sita est in conquiritendis, prorrhendisque in lucem hominum nugis ac ineptiis, imò verò & scelexibus! Ecquando aderit tempus, quo, missis humanis deliriis, in tranquilla contemplatione Veritatis acquiescemus? Vide not. ad v. 130. *Idem.*

¹⁹¹ *Pius*] Vide ad v. 5. *Pius* hic erat erga filium, at parum religiosus erga Numen. *Idem.*

Sustulerat timidas sidera ad alta manus.

Jámque precaturus; quid ego autem credulus, inquit,

Suscipiam in nullos irrita vota Deos?

Livia non illos, pro Druso, Livia movit. 195

Nos erimus magno maxima cura Jovi?

Dixit & iratus vota infuscepta reliquit,

Duravitque animum destituitque preces.

Obvia turba ruit, lacrimisque rigantibus ora

Consulis erepti publica damna refert. 200

Omnibus idem oculi, par est concordia flendi.

Funeris exsequiis adsumus omnis eques.

Omnis

NOTÆ.

192 *Sustulerat manus*] Id est, orare sublatiis manibus coeperat, unde factum ut *manus tollere* perinde sit ac Deum orare. Vide i Tim. II, 8. & quæ ad eum locum collegit *Ioan. Pricæus*. Idem.

193 *Quid ego autem credulus*] Quia plerique homines Religionem à parentibus acceptam, legibusque in patria sancitam, credunt esse veram; quamvis numquam expenderint an liceat, ea in re, Majoribus per omnia credere, & cæcum Legibus obsequium præstare. Religio vulgi mera est credulitas, non fixa animo, pondere rationum, sententia. Hinc ex facili nascuntur, in adversis, querelæ de Providentia,

Plurimæque in favos populi convicia Divos,
ut utar verbis *Lucani*, Lib. VII, 725. Idem.

194 *Suscipiam in nullos &c.*] Hoc est, qui reverà nulli sunt, ut censuere *Diagoras* & alii Athei; vel, qui non magis res humanas curent, ac si nulli essent, quod existimabat *Epicurus*. Perinde est si dicas nullum esse Numen, aut humanum genus ad ejus curam non pertinere. *Lucanus* Lib. VII, 445. de clade *Pharsalica*:

— sunt nobis nulla profecto
Numina, cum cæco rapiantur sæcula casu;
Mentimur regnare Iovem; spectabit ab alto
Æthere Thessalicas, teneat cum fulmina, cades!

Paullò post,

— mortalia nulli
Sunt curata Deo. Idem.

195 *Livia non illos*] Quasi verò *Liviæ* vota prætiora esse oporteret, quàm pauperis *marronz*! Quasi *Drusum* necesse esset vivere, potiusquàm quemvis alium! Atqui nesciebant qualis futurus esset *Dru-*

cupaturus ad Jovis Templum se contulerat, atque Deum oraturus ad coelum manus sustulerat. At cum jam esset precaturus, animum ejus hæc cogitatio subiit, se frustra, fide habitâ auctoritati Majorum, suscipere inania vota, veluti audientibus Diis, cum res humanas non curent. ¹⁹⁵ Nam, inquit, si Livia, si ipsa Livia, votis pro Druso nuncupatis, ejus incolumitatem à Diis impetrare non potuit, an ego majori curæ Jovi essem? Hæc ubi apud se reputasset, Diis iratus vota omisit, animoque obdurato precari eos desiit. Interea Populus Romanus obviam ibat funeri, & flens: ²⁰⁰ narrabat quantam, morte Drusi, jacturam Respublica fecerit. Omnes æquè mœsti erant, lacrimisque pariter indulgebant. Omnes Equites funeri adfuimus, reli-

Drusus, si summæ rerum præfuisset; aliud enim est ingenium parentis, aliud imperantis, quod in Tiberio ejus fratre cernere licuit. Sed & probè norant non opes, non dignitates placere Diis, verum animum ac mores. Poëta tamen sic potuit hominem è vulgo loquentem inducere, quem meliora de Numine edoctum non fuisse mirum non esset. At v. 130. haud aliter fermè loquentem Liviam induxit, & notum est nonnullos criminosos esse Augustum, quasi, classibus tempestate perditis, exclamaveris, etiam invito Neptuno victoriam se adepturum, ac die Circensium proximo, sollemni pompa simulacrum Dei detraxerit. Quod narrat Suetonius, in ejus vita, cap. xvi. Idem.

¹⁹⁸ *Duravitque animum*] Id est, obfirmavit. Sic Paulus J. C. l. xviii. de quaestione: *Repeti in quaestionem potest, maxime si in tormenta animum corpusque duraverit.* Quintilianus Declamatione cclxxix. *Non omnium animos maritorum durare ad sanguinem, esse quosdam misores, qui ne conspiciere quidem cruorem sufficerent.* Et alibi passim hoc verbum ita usurpatum reperitur. Lindenbruchius.

²⁰¹ *Omnibus idem oculi*] Vide ad v. 181. ubi idem habet Poëta. Gorallus.

²⁰² *Ex equis adsumus omnis eques*] Non quivi tamen Equites lectum ejus subierunt, sed ii tantum quibus equestrem censum esse planè constabat. Dio Lib. lv. *Ὁ μὲν ἔς τε τὸ Ἀρεῖον πεδῖον, ὑπὸ τοῦ Ἰππιῶν, ὅς τε ἐς τὴν ἰππῖδα ἀπερχόμενους πάντων, καὶ ὅς ἐν τῷ βαλὸν πικρὸν γόνυ ὄντων, ἠνέχθη:* ille in Martium campum, ab equitibus, & quidem qui censum equestrem integrum habebant, & senatoria stirpis erant, elatus. Idem.

Omnis adest ætas, moerent juvenesque, senesque,
Aufoniæ matres, Aufoniæque nurus.

Auctorisque sui præfertur imagine mœstâ, 205

Quæ victrix Templis debita laurus erat.

Certat onus lecti generosa subire juvenus,

Et studet officio sedula colla dare.

Et voce & lacrimis laudasti Cæsar alumnum,

Tristitia cùm medius rumperet orsa dolor. 210

Tu letum optasti (Diis averfantibus omen)

Par

N O T Æ.

205 *Auctorisque sui præfertur imagine mœstâ*] Hoc est, laurea mœstâ præfertur in imagine ejus, cujus prudentiâ ac fortitudine parva fuerat. *Laurea mœsta* tunc fuisse potest dici, quia funeri non triumpho adhibebatur. Non dissimulandum tamen, imaginem quoque mœstam meritò vocari potuisse, quia reverâ mœsta imago præferobatur, in ejusmodi funeribus, ut docet *Herodianus* in descriptione consecrationis Cæsarum, initio Lib. IV. Η' ἡ εἰκὼν ἐκείνη ἐν ᾗ ἔκειτο τοῦ σῆντος τοῦ κατὰ τὴν ἀρχαίαν, imago illa ad egroti speciem pallida præpenitur. Talem autem imaginem gestatam in funere Drusi docet *Tacitus* Ann. Lib. III, 5. ubi profert verba nonnullorum Germanici funus cum funere Drusi patris comparantium: ubi illa veterum instituta? propositam toro effigiem &c. De qua consuetudine, adi ad eum locum *Taciti* Interpretes, & *Ioan. Meursium* de Funere cap. XIX. Imagines autem illæ laureatæ erant, in habitu quippe triumphali, ob res gestas eorum quorum erant. Augusti ipsius, ut docet *Dio* in ejus funeris descriptione, εἰκὼν κηρὶν ἐν θήνικῃ σολῇ ἐξεραισσο, imago cerea, in triumphali habitu cernebatur, ac proinde laureata; nemo enim nescit, triumphalia ornamenta non fuisse sine laurea. Igitur Drusi, cùm præsertim ei paratus fuisset triumphus, imago etiam laureata in funere conspecta est. *Idem.*

206 *Qua victrix Templis debita laurus erat*] Laureas Imperatores, quas re bene gestâ victisque hostibus reportabant è provincia, deponere in Capitolio solebant, in Templo Jovis. *Iulius Obsequens*: Cùm in agro Pistoriensi Casilinam Antonius devicisset, laureatos fasces in Provinciam tulit. Ibi à Dardani oppressus, amisso exercitu, profugit. Apparuit eum hostibus portendisse victoriam; cùm ad eos laurum victricem attulerit, quam in Capitolio debuerat deponere. Hæc habet *Adr. Turnebus* Adversar. Lib. II. cap. 10. quibus subjicit versiculum hunc *Pedonius*. Sed quisquis pluribus, de hoc more deponendæ in Capitolio

reliquique cives , cujuscumque sint ætatis , ne ullâ quidem matronâ exceptâ. ²⁰⁵ Laurea, quam Drusus victoriâ sibi pepererat , mœstæ ejus imagini imposita est ; cùm eam ipse debuisset triumphans in gremio Capitolinî Jovis deponere. Equites feretro adstantes certatim se se obtulerunt , ut funebrem lectum efferrent , humerósque suos ei præstando officio sedulò præberent. Augustus verò privignum, quem summâ curâ educaverat , in Circo Flaminio laudavit, tanto affectu, ²¹⁰ ut inchoatam orationem interromperent lacrimæ. Imò verò , optasti tibi mor-

tolio laurex , testimoniis indigebit , is adeat oportet Interpretes *Suëtonii* ad Domitiani cap. vi. & *Jul. Cesar Bullengeri* Librum de Triumphis cap. xv. ubi plurima vir eruditus coacervavit. *Idem.*

²⁰⁷ *Certat unus lecti generosa &c.*] Vide jam dicta ad v. 202. Caderet in hominum nobilium funeribus lecto imponebatur, eumque lectum subibant juvenes lectissimi, ferebantque lentis passibus primum in forum, deinde ad rogam, in quo summo collocabatur. Hæc multis exemplis, argumentisque comprobantur *Joan. Meursius* de Funere cap. xx. & seqq. aliisque eadem de re Scriptores. *Idem.*

²⁰⁹ *Et voce & lacrimis*] Erant qui suspectum Drusum Augusto tradiderant, quod confurat *Suëtonius* hisce verbis, cap. i. Claudii, quæ maximè faciunt ad illustrationem *Padenii* nostri. *Quod equidem*, inquit, *magis ne prætermitterem, retuli, quam quia verum, aut verisimile præterem, cùm Augustus tantopere & vivum dilexerit, ut coheredem semper filiis instrueret, sicut quondam in senatu professus est; & defunctum ita pro concione laudaverit, ut Deos precatus sit, similes ei Casares suos facerent &c.* Dio similiter Lib. i v. αὐτὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ προστιθέντες διπλῆς ὁ ὀπταριῶν ἐλέχθη ὅτι περὶ Τιβερίου ἐνταῦθα αὐτὸν ἐπαίεσε, καὶ ὁ Αὐγустὸς ἐν τῇ Φλαμινίᾳ ἰπποδρόμῳ ἐξιστάμενο περὶ τοῦ, καὶ ὡς ἦν οἱ ὅποι μὴ καὶ καθύκουσα ὅτι τοῖς καταιγισμένοις παρ' αὐτὴν τῶν εἶσω τῶ παμμελὲς εἰσοδὸν ἐπιτιλέσει: *Eo in foro propositio, duplex dicta est funebri oratio; nam & Tiberius hic eum laudavit, & Augustus in Circo Flaminio; nam quia bellum gesserat, ea prætermittere nefas erat, quæ (post bella confecta) in ipso pomerii introitus de more præstabantur.* *Idem.*

²¹¹ *Tu letum optasti*] Proximè sequuntur, apud *Suëtonium*, in loco superius allato, hæc verba: *sibi quæ tam honestum quandoque exitum darent, quam illi dedissent.* Nec contentus, subdit Historicus, *elogium tumulo eius versibus à se compositis insculpsisse, etiam vitam memoriam prosæ oratione composuit.* *Idem.*

Diis

Par tibi, si finerent te tua fata mori.
 Sed tibi debetur cœlum, te fulmine pollens
 Accipiet cupidi regia magna Jovis.
 Quod petiit tulit ille, tibi ut sua facta placerent, 215
 Magnaque laudatus præmia mortis habet.
 Armataeque rogum celebrant, de more, cohortes;
 Et pedes exsequias reddit, equesque duci.
 Te clamore, vocant, iterumque iterumque supremo,

At

N O T Æ.

Diis averfantibus omen] Non erat cur Diï averfarentur omen rei, quam norant, ut quidem *Alvinovanus* putabat, numquam futuram. Mendacem oportuisset esse memorem. Sed quia, si quid finistri forè diceretur, solebant addere, *Diï omen avertant*, propterea fingit, Augusto de morte sua loquente, Deos omen esse averfatos. *Cicero Philipp. IV, 4. Quibus M. Antonius (ô Diï immortales avertite & detestamini, quaso, hoc omen) urbem se divisurum esse promissit. Philipp. XI, 5. Quid Bestiam? qui Consulatum in Bruti locum se petere proficitur; atque hoc quidem detestabile omen avertat Jupiter! Talia passim occurrunt. Qui loquitur de Augusto quasi de Deo, idem de Diis sentit quasi de hominibus. Idem.*

213 *Sed tibi debetur cœlum*] Vide ad v. 245. *Idem.*

215 *Quod petiit, tulit ille*] Sequuti meritò sumus emendationem *Jussi Lipsii* Epistol. Quæst. Lib. III. Epist. 3. cum malè legeretur: quid petiit? tulit ille. Sensus est, ut optimè vir summus censuit: quod unum Drusus voluit, ut tibi Augusto placeret, id jam consequutus est; laudas ecce mortuum, & laudas publicè. *Idem.*

216 *Magnaque laudatus &c.*] Perfunctoriè sanè ab Augusto laudatus non est, ut ostendimus ad vss. 209. & 211.

217 *Armataeque rogum &c.*] Aderant, nempe, milites Prætoriani, & si qui Romæ erant, eo tempore, qui sub Druso meruissent; ut in funeribus Sullæ & Cæsaris aliisque principum virorum. Exemplum unum subjiciemus ex *Dione*, qui in descriptione funeris Augusti, sub finem Lib. LVI. ita habet: ἐπει ἔς τιν' πρὸν τιν' ἐς τὸ Ἀρείω πῶδ' ἐντίθη, ποῶ τοι μὲν ἱερεῖς πάντες ἀελῆλδον αὐτὴν, ἔπειτα ἃ οἱ τε ἱππεῖς, οἱ τε ἐν τῷ τέλει καὶ οἱ ἄλλοι, καὶ τὸ ὀπλιτικὸν τὸ φερετικὸν ἀελῶδραμον, πάντα τὰ νικητήρια ὅσα πινὲς αὐτῶν ἐπ' ἀριστεία ποτὶ παρ' αὐτῷ εἰλήφουσιν ἐπὶ θαλόντες αὐτοῦ: postquam impositus fuit rogo, qui in Campo Martio erat, primi quidem Pontifices omnes eum circumvenerunt; deinde equites, tam ex dignitate quam alii, & prætoriani milites circum cunctantur, in eum conspicientes omnia mi-

mortem similem, ò Auguste; quod fieri tamen nequit, quoniam fata te immortalem esse voluerunt. Meritis tuis debetur cœlum, tēque regia ipsius Jovis, qui fulmen vibrat, cupidè excipiet. ²¹⁵ Ad Drusum quidem quod attinet, id quod cupiebat adsequutus est; nempe, ut tibi ipsius facta probarentur; satīque mortem suam laudibus tuis pensatam putat. Milites cū prætoriani, tum alii, quicumque sub Druso stipendia fecerant, armati ad rogam concurrerunt, peditēsque & equites duci suo iusta facere sategerunt. Aliquoties magnā voce ultimū vale,

militaria dona, qua ab eo aliquando, fortitudinis causā, acceperant. Idem.

Ibid. Celebrant] Hoc est, frequentes ad rogam adsunt; qui non rarus est verbi *celebro* significatus.

²¹⁹ *Te clamore vocant* &c.] Non semel videntur valedixisse mortuis, sed & antequam faces rogo subicerentur, & postquam reliquī sepulcro essent conditī. Sic Virgilianus Æneas Pallanti valedicit feretro imposito, ut ad Patrem Evandrum ferretur Lib. xi, vl. 97.

—— *salve aternū mihi, maxime Palla,
Æternūque vale.*

At Lib. iiii, 67. post instauratum funus Polydori :

—— *animāque sepulcro
Condimus, & magnā supremū voce ciemus.*

ad quem locum Servius: Est autem hoc loco quod dicimus *mors sollemnis*; id est, *tertio vale*: NOS TE ORDINE QUO NATURA PERMISERIT OMNES SEQUEMUR. Quidam dicunt eorum mortuorum nomina ter vocari, qui in aliena terra dimittuntur, ut in VI. & magnā manes ter voce vocavi. Ceterū de ultima illa mortuorum compellatione, vide quz collegerunt Ioan. Meursius de Funere C. xxvii. Iac. Gutherius de Jure Manium Lib. ii. cap. ii. & Pet. Morellus de Pompa Ferali Lib. viii. cap. 7. Idem.

²²⁰ *At vox adversis* &c.] Quasi Echo responderet, pro Druso. Erant & qui sepulcrales inscriptiones ita concipiebant, ut viator eas legens valediceret mortuo, & vice versā saluari à mortuo videretur. Quādam ejus generis collegit Iac. Gutherius, cap. xiiii. ejusdem Libri, qualis hæc est, quz Pilius visitur:

PARTHENI. HAVE.
BENE. VALEAS. QUI. ME. SALUTAS.

At vox adversis collibus ista redit.

220

Ipse pater flavis Tiberinus inhorruit undis,

Sustulit & medio nubilus amne caput.

Tum salice implexum, muscōque & arundine crinem,

Cæruleo magnâ legit ab ore manu.

Uberibusque oculis lacrimarum flumina misit,

225

Vix

N O T Æ.

221 *Ipse pater flavis* &c.] Nullam memorant Scriptores, qui de funere Drusi egerunt, exundationem Tiberis; nec sanè hîc *Albinovanus* tam exundationem, quàm minas exundationis innuit. Videtur hoc finxisse, quia tempore, quo Marcellus, Octaviæ filius, mortuus est, *Τίβερης ἀνέκλειε τὴν τοῦ ξυλίνου κατὰ οὐρ, καὶ πλωτῶν πάλιν πλωτὴν ὅττι τρεῖς ἡμέρας ἐπαίνοσσι*: pontem publicium evertit, fecitque ut urbs per triduum esset navibus pervia. Sunt ultima verba Lib. LIII. *Dionii*. Ne Drusus Marcello posthaberi à Diis videretur, finxit, ut opinor, *Pedo* minas eluvionis, cùm eluvionem non posset. *Idem*.

Ibid. Flavis — *undis*] Nempe, propter flavam arenam, quam secum devehit. *Virgilius* *Æneïd.* VII, 30.

— *fluvio Tiberinus amano*,
Vorticibus rapidis & multâ flavus arenâ,
In mare prorumpit.

Qua de re adi & *Turnebum* *Adversar.* Lib. XXII. cap. 7.

Ib. Tiberinus] Scribimus hanc vocem per I, in prima syllaba, non per Y, quod vox Latina sit, non Græca; deinde quodd Græci accuratiores, ut *Dionysius* *Halicarnassicus*, *Strabo*, & alii, scribant *Τίβερης*. Scio nonnullos scribere *Θύμπερης*, sed vitiosa erat Græculorum pronuntiatio, & versibus fortè adcommodata. Certè ea *Dionysius* *Petriegetes* utitur. *Tiberinus* autem non est *Tibris*, hoc est, fluvius ipse, sed Numen quod fluvio præesse censebatur. Liqueat hoc cùm ex ipsa nominis forma, tum ex usu optimorum Scriptorum. Sic *Virgilius* *Æneïd.* VIII, 31.

Hic Deus ipse loci fluvio Tiberinus amano,
Populeas se inter senior attollere frondes
Visus &c.

Attamen *Servius* ad hunc locum, aut quisquis doctissimi Grammatici schedas commaculavit, hanc habet quæstionem: *Cùm ipse fluvius Tiberinus sit, quid ita intulit Deus fluvio? Tiberinus enim Deus genus loci, imò fluminis & riparum.* Postea subjicit: *Sene Tiberinus, quia sè-*
præ

vale , ut adsolet , ei dixerunt ; ²²⁰ at pro Drusi responso , quod à clauso in æternum ore reddi non potuit , mœsta Echo è collibus vicinis eadem verba retulit . Numen ipsum , quod Tiberi præst , in aquis suis , audito clamore , inhorruit ; caputque nube tectum , ne à mortalibus cerneretur , ex fluvio extulit , ut pompam videret . Igitur cæsariem salignis frondibus , muscisque & arundine implicatam , ab oculis manu amovit ²²⁵ conspectoque busto , tantam emisit

præ dixerat Deus. Nam in sacris Tiberinus , in cænolexia Tiberis , in poemate Tibris vocatur. Nimirum , in sacris agebatur non de aqua , sed de Deo aquæ præside ; & in versibus pangendis interdum conducit dissyllabum esse hoc nomen , nec tamen quidquam vetat quominus , ubi commodius est , dicatur *Tiberis* . Veteres , cum non intelligerent rationes naturales perennis aquæ decursus , existimarunt nullum esse ejusmodi decursum , sine Deo , hoc est , immortalis Mente quæ aquam illam profunderet , nec arescere pateretur . Aliquando nomen ejusmodi Numina distinctum à nomine aquæ habuerunt ; quod in *Tiberino* , & *Tiberi* animadvertere licet ; sed sæpius , uno nomine , & decursum aquæ , & decursus præsidem Deum significarunt . *Idem.*

²²³ *Tum salice implexum &c.*] Tiberinum hic nobis describit *Pedo* , quasi cancerum qui non in limpida aqua , sed inter lapides musco & arundinibus mistos reptaret . Quod & alii Poëtæ faciunt . Postea tamen melius speluncam finxit habitaculum fluviatilis Dei , sequutus *Virgilium* , Georg. Lib. iv. in Aristi fabula . *Idem.*

²²⁴ *Caruleo*] Epithetum omnium fluviorum , propter colorem aquæ profundioris . Ideo & hic noster , & *Virgilius* Tiberim *caruleum* , non minus ac flavum vocitant . Ceterum hic nobis pingitur parum *desuperans* : Numen emergens , instar pueri , qui ex alto in aquam defiliisset , aut urinatoris , capillis ante oculos sparsis , muscoque , arundinibus , & salicum frondibus implicatis . Sed ita solent Poëtæ , in hacce Theologia , absurda ingeniosis miscere ; quibus tamen , propter verborum & numerorum elegantiam , sententiarumque & descriptionum concinnitatem , non ignoscimus tantum , sed etiam plaudimus . *Idem.*

²²⁵ *Lacrimarum flumina*] Non est sanè absurdum fingere Deum fluminis uberrim lacrimari posse ; sed ipsa suâ immortalitate miseriorum erant Dii illi mortalibus , si morientibus illustribus quibusque vitis flere eos necesse fuit . *Idem.*

Legit ab ore] Hoc est , elegit , ac separavit , ita ut ad dextram rejiceret , quos ex ea parte capitis pendere oportebat , pariterque ad sinistram .
Nic.

Vix capit adjectas alveus altus aquas.

Jamque rogi flammæ exstinguere fluminis ictu,

Corpus & intactum tollere certus erat.

Sustentabat aquas, cursûsque inhibebat equorum,

Ut posset toto proluere amne rogam. 230

Sed Mavors, templo vicinus & accola Campi,

Tot dixit ficcis verba nec ipse genis :

Quamquam amnes decet ira, tamen, Tiberine, quiescas;

Non tibi, non ullis vincere fata datur.

Iste

NOTÆ.

Nic. Heinsius legebat *tergit*, minùs commodè, nam aliud est capillos ante oculos pendentes amovere, aliud *tergere*. Possit etiam interpretari *collegis*, hoc est, in ore sparsos versùs tempora collegit. Sanè simplex *lego*; pro *colligo*, frequens est, & *colligere comas* dicunt Latini. *Idem*.

227 *Fluminis ictu*] Æquè commodè dicere potuit *Pedo*, *ictum fluminis*, subitum undarum impetum, & appulsum, ac dixit *fulminis*, id est, flammæ *ictum*, v. 11. Sic & *Lucretius* Lib. 11. dixit colores in cauda pavonum generari *luminis ictu*. *Ianus* tamen *Rutgersius* legebat *auctu*. Var. Le&. Lib. VI. cap. 19. *Idem*.

228 *Certus erat*] *Decrèverat*. Vide v. 170.

229 *Cursûsque inhibebat equorum*] Non quòd Dii fluviorum quadrigis sequi decursum aquarum crederentur; sed allegoricè hic aquas intellexit, quæ equorum instar præcipientes aguntur. Non poterat sanè repeti *aquarum*, quod est in nonnullis libris antiquis, ut docet *Heinsius*. Itaque idem eleganti allegoriâ aliter expressit *Pedo*, nec video cur locus corruptus censeretur; poruit enim equos Tiberino tribuere, quemadmodum alii Neptuno. Vide *Virgilium* Æn. 1, 160. *Idem*.

231 *Mavors Templo vicinus*] Habebat enim Mars Templum in Campo ab ipsius nomine dicto, ut ex hoc loco probavit *Famianus Nardinus* Romæ Veteris Lib. VI. cap. 7. ubi addit locum *Dionis Cassii* Lib. XVI. ad ann. U. C. DCC LXIII. ὁ τῷ Ἀπείρῳ ναὸς ἐν τῷ πεδίῳ αὐτοῦ ἐκαταστάθη: Martis templum in ejus campo fulmine ictum est. *Idem*.

Ibid. Accola campi] Hoc est, accola Tiberis, quia erat Campi vicini incola, vel accola ex vicino campo. Alioquin *accola campi* esset qui ad campum incoletet. De situ, magnitudine & ædificiis Cam-

fit lacrimarum copiam, ut eas vix alveus caperet. Mox paratus erat, impetu aquarum in rogam converso, flammam extinguere, constitueratque igne illæsum etiamnum cadaver undis suis abripere. Quod ut posset præstare, aquas supra Martium Campum sustinebat, ne effluerent, ²³⁰ toto flumine rogam proluere cupiens. Sed Mars, qui in Campo sibi consecrato Templum habitat, Tiberisque riparum accola est, lacrimans & ipse eum hisce verbis compellavit: tametsi non indecora est ira fluminibus, attamen, ô Tiberine, melius erit nihil hac in re moliri; neque enim tibi, aut alii cuiquam Deorum fata-

pi Martii consule Eruditum Italum quem antea laudavi, ejusdem Libri Cap. v. & seqq. *Idem.*

²³³ *Amnes decet ira*] Quia quò pleniori alveo & quò vehementius defluit aqua, eo amoenior adspèctus est fluvius; qui tamen torrens, intra ripas, tunc irasci videtur. *Lucanus* de Nilo per Catadupos delabente Lib. x, 315.

— *Quis te tam lenes fluentem*

- Motuum tantæ violenti gurgitis iras,*
- Nile, putet? sed cum lapsus abrupta viarum*
- *Excepere tuos, & præcipientes cataracla,*
- Ac nusquam vetitis ullas obfistere cautes*
- Indignaris aquis, spumâ tunc astra laceffis,*
- Cuncta fremunt undis, ac multo murmure montis*
- Spumeus invictis canescit fluctibus amnis.*

Vide elegantissimam descriptionem fluviorum *ῥοαίμων*, ut loquitur Poëta, *iratorum*, hoc est, exundantium *Iliad.* φ. 234. & seqq. *Idem.*

²³⁴ *Non ullis vincere fata datur*] Hoc est, aliis Diis, nam Deus hic Deum alloquitur. Quod diximus de Fortuna ad v. 51. idem dicendum de Fato, seu de æterna quadam causarum, necessario se se evolventium, catena. Figmentum est in quod homines omnia rejiciunt malæ, cui tribuunt delicta sua, atque in quod impunè debacchantur, cum in Numen ipsum invehi non audent. Quia visi fuissent Dii crueles, si ab iis quæ omnes optabant impetrari non potuissent, si modò ea in potestate haberent; idè ne Diis nimia convicia fierent, finxerunt esse Fatum, quod ne à Diis quidem ipsis mutari posset. Quo commento hic utitur *Pedo*, ut alii omnes & numeris adstrictæ & solutæ orationis Scriptores. Sed si ita res habebat, erunt delenda quæ habentur v. 187. & seqq. contra Deos. Verùm hoc jus est Poëtis quod

Iste meus periit, periit arma inter & enses, 235

Et dux pro patria; funere causa latet.

Quod potui tribuisse, dedi; victoria parta est;

Auctor abît operis, sed tamen existat opus.

Quondam ego tentavi Clothôque duâsque sorores,

Pollice quæ certo pensa severa trahunt, 240

Ut Remus Iliades & frater conditor Urbis

Effugerent aliquâ stagna profunda viâ.

De

NOTÆ.

quod Pictoribus, ut quæ unâ nequeunt consistere, ea audacter conjungant; nec sine lectorum laude, si modò *δούσαντα* illa somnia eleganter expresierint. *Idem.*

235 *Arma inter & enses*] Hoc est, in castris, nam ceteroqui morbo periit, non ex vulnere, quod in acie ei inflatum esset. Sed honorificentius erat dicere mortuum inter arma, quàm inter culcitas & pulvinaria, præsertim Marti. *Idem.*

236 *Dux pro Patria*] Non agebatur hîc patriæ, hoc est, Romæ aut Italix salus; sed tantum Imperii magnitudo. Attamen sanctum Patriæ nomen adhibetur, potiusquàm Imperii, quod meræ est ambitionis, ut major honor concilietur Druso. Vide v. 100. *Idem.*

Ibid. *Funere causa latet*] Lege:

Et lux proh! patria funere clausa latet.

Scaliger.

Ibid. Conjeciebat N. Heinsius:

Et lux proh! patria lumine clausa latet.

Malim, minori mutatione, legere tantum *patet*, pro *latet*, ut sit sensus, ex funere patere quæ sit causa mortis; quia, nimirum, publico ejusmodi funere efferrî non debuisset Drusus, nisi ob Rempublicam mortuus fuisset, aut certè de ea bene meritus esset. *Grællus.*

237 *Quod potui tribuisse dedi*] Si fatale fuit Germanos vinci à Druso, qui hoc à se tributum jactat hîc Præses Campi Martii? Debuît hoc Drusus Fato, non ei, qui in hoc negotio ministrum tantummodò Fati se dicere potuit. Si fatalis non erat hæc victoria, tótque Germani præter Fatum occisi sunt, qui potuissent non mori eo tempore; cur mors Drusi fatalis fuit? Verùm hæc omnia sunt, si verum amamus, sine mente sonus, præterea nihil; & tamen omnibus admirationi erant, neque quemquam pudebat inanibus hisce loquutionibus ui. *Idem.*

fatorum mutandorum potestas est attributa. 235 Perit Drusus meus, & quidem, ut alumnum meum decebat, inter arma; dum bellum pro patria gerit, quod ex funere publico, quod ei facit Populus Romanus, satis liquet. Quod in mea potestate fuit ei concessi; victoriam de hostibus retulit, cujus, quamvis auctor obierit, fructus etiamnum colligunt Romani. Quondam ego Clothonem, Lachesium & Atropon flectere conatus sum; 240 quæ constantissimè nent filum vitæ singulis hominibus attributum; ut Romulus & Remus, quos ex Ilia susceperam, aliquā

238 *Auctor abit operis &c.*] Hoc est, victoriæ auctor obiit, nec eo secius Populus Romanus fructibus victoriæ potitur. *Idem.*

239 *Quondam ego tentavi*] Nonne ergo norat fata Deum flecti non posse rogando? si norat, fatuus erat; si non norat, Martem oportet Theologiæ illius ævi valde fuisse ignarum. Sed Deos fingebant, quasi quibusdam in rebus hominibus præstantiores, in aliis haud multò vulgo doctiores; nec multum suū referre putabant homines ingeniosi, an secum consentirent. *Idem.*

240 *Pensa severa trahunt.*] Notum est *pensum* dici propriè certum pondus cannabis, aut lini, nondum in fila deducti, quod ancillis à matre familias pendebatur (unde *pensum* dictum) ut certo tempore nerent. Ideò *pensum* dicitur certum vitæ spatium, unicuique, ut putabant, attributum. Qua de causa, *certum* etiam *pollicem*, dicit noster, quo semper eadem celeritate circumagitur fusus, cui circumvolvitur filum; & *severa* fila, hoc est, quæ nullis precibus longiora fieri poterant. Adi & Eleg. II, 14. & de nomine *Parcarum*, vide quæ nuper ad *Hesiodi* Theogoniam v. 217. notavit *Joan. Clericus*. *Gorallus.*

Ibidem. Trahere pensa,] Eleganter. *Martialis* in *Xeniis*: *improba eum morsu fila, manūque trahes.* Hinc *tracta*. *Glossarium*: *Tracta, ἐλκυσματα, μωρύματα.* *Varrō*: *lanea tracta ministrasset in'ectori.* Contrariam huic, *retractare*. *Apuleius* Miles ix. *Qui fatorum etiam inextremabiliter retractas liciā.* *Lindenbruchius.*

242 *Effugerent aliquā &c.*] Hoc est, immortales fierent. *Horatius* *Carm.* Lib. III. *Od.* 3. postquam enumeravit Heroas aliquot, qui virtute immortales erant facti, addit:

hac Quirinus

Martis equis Acherunta fugit;

hoc est, curru Martis in cælum subvectus est. *Stagna profunda* fluvios inferorum vocat. *Idem.*

De tribus una mihi; partem accipe quæ datur, inquit
Muneris, ex istis quod petis alter erit.

Hic tibi, mox Veneri Cæsar promissus uterque; 245
Hos debet solos Martia Roma Deos.

Sic

N O T Æ.

243 *Partem accipe quæ datur*] A Fato, nimirum, cuius decretorum interpretes habentur Parcæ. *Catullus* in *Argonauticis*, sive *Carmine* LXV. de tribus sororibus:

*Talia divino fuderunt carmine fata,
Carmine, perfidia quod post nulla arguet atas.*

Paullo post:

*Accipe, quod latâ tibi pandunt luce sorores,
Veridicum oraculum; sed vos quæ fata sequuntur,
Currite ducentes subtegmina, currite fusi.*

Idem.

244 *Quod petis*] Immortalis, sive Deus.

245 *Cæsar promissus uterque*] Hoc est, Julius Cæsar & Augustus. Si ferius vixisset, Tiberium iis, ejusque successores adjecisset, & numerum Divorum fatalem, scilicet, prout adulandi turpis necessitas postulabat, adauxisset. Qua in re, non possumus non mirari Romanos, ingenisque humani cæcitatem. Quis enim non obstupescat, si animo reputet homines aut supersticiosos, qualis fortè erat noster *Pedo*, aut Epicureos, qualis *Horatius*, certatim detulisse divinos honores Julio Cæsari & Augusto? De posterioribus ætatibus non agam; nam hæc illis exemplo fuit. Qui credebant esse Deos immortales, à quibus omnia regerentur, quomodo audebant iis mortales homines, nec eos bonorum numero censendos, æquare? Qui non credebant ullos esse, aut putabant vivere Deos in intermundiis, sine ulla rerum humanarum cura; annon illudebant hominibus, quos quietis Deorum cœtibus adscribebant? Mirum etiam est Augustum (nam Divum Julium nemo vivum dixit, aut coluit) ejusmodi nomen ac honores accepisse, non à Græculis tantum, omnibus adulationum ludibriis Romanam majestatem prosequi dudum adfectis, sed ab ipsis Romanis, *Virgilio*, *Horatio*, &c. à quibus *Domini* & *Regis* nomina sibi delata accipere noluisse. Quis intelligat quâ fronte divinos honores sibi vindicantem Alexandrum (cui profecto Augustus rebus gestis par non erat) irriterent, plauderentque Callistheni & Macedonibus eò insanitæ devenire nolentibus, dum ipsi paria & turpiora etiam faciebant? Sed fortè imperantes qui-

dera

aliquâ ratione mortem effugerent. Tum verò una
triam sororum ; impetrabis , inquit , partem postu-
lati tui , nam Romulus , ut optas , immortalitatis
particeps fiet. ²⁴⁵ Hic Deorum numero adscriben-
dus precibus tuis è Romanis conceditur ; sed & Ve-
neri fata olim tribuent C. Julium Cæsarem & Au-
gustum ; præter quos nulli ampliùs erunt è Roma-
nis

dem non minùs ἀδούτοις , quàm adulatores , hanc inter artes impe-
randi habuerunt , ut populi libentiùs atque addictiùs quasi humanâ
naturâ majoribus parerent ; adulatores verò , Religionis omnis ex-
pertes , parati erant facere quæcumque rebus suis conducere existi-
mabant. Quid sibi etiam volebant conscelerati homines , qui non
satis habentes tyrannidi suæ cultum divinum deferri , sibi met ipsi
sacra faciebant ? Certè hoc de L. Ælio Sejano memoriæ prodidit Dio
Lib. LVIII. ἐκάλει δούσειν ἑαυτῷ μέλλοντες (τί τε γὰρ ἄλλα καὶ
ἑαυτοὶ ἴδουσιν) χορίον πρὸς τὸν αὐχένα αὐτοῦ περικείμενον εὐρέσθαι ;
cùm sibi ipse sacra sacra facturus esset (nam & aliàs solebat sibi rem divinam
facere) inventus est funis collo ejus (statum) circumjectus. Quidquid id
est , necesse est Deos quidem illos facticios ac mortales à nobis dam-
nari aut intolerandæ superbix , aut ἀδούτοις , aut stuporis hac in
re incredibilis ; cultores verò aut abjecti animi , aut Religionis ipse-
trix , aut extremæ dementix , & fortè omnium illorum vitiorum utros-
que simul. Quæ omnia si probè expendantur , non mirabimur am-
pliùs homines ejus aut nequitix , aut insanix , ad res divinas quod at-
tinet , veræ Religionis in Judæa exortæ usque ad eò incuriosos fuisse.
Idem.

Ibidem. Videtur omnino respicere *Albinovanus* ad promissum Jo-
vis , quod legitur apud amicum vatem , *Metamorphoseos* xv , v. 816 ,
& seqq. ubi utrumque Cæsarem Veneri Deum fore promittit. Sic
Jupiter de Julio :

Hic sua complevit (pro quo Cytheræa laboras)
Tempora , perfectis quos terra debuit annis ;
Ut Deus accedat cælo , templisque colatur ,
Tu facies.

De Augusto verò :

Nec nisi cùm senior similes aquaverit annos ,
Æthereas sedes , cognatasque sidera tanget.

²⁴⁶ *Hos debet solos*] Hoc est , fatale est hos solos Deos è Romanis
fieri. Vide versus *Ovidii* , de Julio Cæsare , ad antecedentem versum
allatos. *Idem.*

Sic cecinere Deæ, nec, tu Tiberine, repugna,

Irrite; nec flammæ amne morare tuo;

Nec juvenis positi supremos destrue honores,

Vade age, admissis labere pronus aquis.

250

Paret & in longum spatiosas explicat undas,

Structæque pendenti pumice tecta subit.

Flamma diu cunctata caput contingere sanctum,

Erra-

N O T Æ.

247 *Nec tu, Tiberine, repugna*] Vide ad v. 234. Sic, apud *Ovidium*, *Metam.* xv, 87. Jupiter alloquitur Venerem:

— *sola insuperabile fatum,*

Nata, movere parat &c.

Tibullus Lib. i. El. 8. sic inchoat:

Hunc cecinere diem Parca, fatalia nentes

Stamina, non ulli dissoluenda Deo.

Passim similia apud Poëtas. *Idem.*

249 *Supremos destrue honores*] Ne disjicito struem lignorum, quæ ultimi honores persolvuntur Druso. Itaque *destruere*, quod est stru-cta dejicere, hic propriè dicitur. Sic *Cicero* de *Senect.* cap. xx. *Ædificium idem destruit facillimè, qui construxit.* *Idem.*

250 *Admissis labere pronus aquis*] Præstat hoc, quàm *immissis*, quod, ut docet *N. Hensius*, Codices nonnulli habent. Est enim metaphora ab equis deducta. (Vide infra v. 320.) Quæ eò aprior est, quòd v. 219. sub imagine *equorum* aquas descripsit *Pedo*. Sic *Ovidius* in Ep. Phyllidis ad Demophoontem v. 114.

Et fuser admissas exigit Hebrus aquas.

Idem.

251 *In longum*] Secundùm longitudinem fluvii, seu intra alveum. Contrà, apud *Horatium*, Od. 11. Lib. i. exundans Tibris *sinistrâ* labitur ripâ, hoc est, Romam inundat. *Idem.*

252 *Structæque pendenti &c.*] Sic solent describi fluviorum domicilia, ut apud *Virgilium* Georg. 1v, 374. de sedibus matris *Aristæi*:

Postquàm est in thalami pendentia pumice tecta

Perventum.

Quem locum malè tentat vir ingeniosissimus & doctissimus *Adr. Valerius*, in *Valesianis*, pag. 200. Vult enim legi *splendentia*, quia, ut ait, pendent quæ sunt in montibus, aut celsis in locis tecta; at hæc sub amne & in imis locis posita. Verùm marmor quidem *splendere* dici potest, at non pumex. Deinde pumex, qui est in forni-

ce

nis Dii. Sic vaticinatae sunt Parcae, quarum dictis ne adverſeris, ô Tiberine, frustra enim eſſes; neque adlutione morare flammam, Drusi cadaver mox abſumturus; neque impedito quominus cadaveri composito ultimi perſolvantur honores. 250 Aquas ergo tuas, per ſolitum alveum, devolvito. Martis monitis paruit Tiberinus, atque undas ſuas, non in Campum Martium, ſed ſecundum alvei longitudinem explicuit; ipſe verò antrum punice veluti concameratum, in quo habitare ſolet, repetiit. Interea flamma rogi, quae diu arſerat antequàm attingeret cada-

da-

ceantri, reverà pēdet, quamvis antrum ad Tartara uſque detruderetur. Niſi hoc ex re ipſa liqueret, vel hic *Pedonius* verſus omnem controverſiam tolleret. Sic etiam loquutus *Ovidius* in Epistoſa Sapphus ad Phaonem, v. 141.

Antra vident oculi ſcabro pendentia topho.

Sic & alii plures, quorum loca colligere non vacat, nec ſanè opus eſt; quamquam propter viri famam, & quidem meritis in Rempublicam Litterariam debitam, pauca hæc afferenda fuerunt. *Idem.*

253 *Caput ſanctum*] Hoc eſt, ipſum cadaver, nam *caput* dicitur paſſim pro homine. Cadaver autem hic vocatur *ſanctum*, quaſi *inviolabile*, quòd Veteres cadavera, buſta & ſepulcra, quaſi Diis Manibus, Inferiſque ſingulari ratione conſecrata, violare vererentur. Vide *Joan. Meurſum* de funere cap. XLIII. & *Jacob Guſtherium* de Jure Manium Lib. III. Hinc *Seneca* Epigr. IV. ſe, quòd exſularet, quaſi mortuum deſcribens, & inimicos compellans:

Ipoſ crede Deos nunc hoc tibi dicere, Livor,

Hoc tibi nunc Manes dicere crede meos.

Res eſt ſacra miſer, noli mea tangere ſata,

Sacrilega buſtis abſtinuere manus.

Sanctus porrò dicitur à *ſancio*, quaſi lege ſancitus, hoc eſt, conſtitutus; ac proinde *inviolabilis*, niſi poenam legis ſubire velis; unde factum ut *ſanctus* poſtea *inviolabilem ſimpliciter ſignificaret*. Reſtò ergo *Marcianus Digg.* Lib. I. Tit. VIII. l. 8. *Sanctum eſt quod ab injuria hominum deſenſum atque munitum eſt*. Ideò *ſancti* dicebantur municipiorum muri, ut idem docet § 2. In municipiis quoque, inquit, muros eſſe ſanctos *Sabinus* reſtè reſpondiſſe *Caffius* reſert, prohiberi quoque oportere ne quid ſis immitteretur. Sed perperam *ſanctum* dictum vulè à *ſagminibus*, hoc eſt, herbis quas legati populi Romani ferre ſolebant, ne quis eos violaret. Melius multò, in ſequenti lege, *Ulpianus*, §. 3. *Proprie dicimus ſancta qua neque ſacra, neque profana ſunt,*

D 4

Erravit posito lenta sub usque toro. (255)
 Tandem ubi complexa est filvas, alimentaque sumsit,
 Æthera subjectis lambit & astra comis;
 Qualis in Herculeæ colluxit collibus OEtæ,
 Cùm sunt imposito membra cremata Deo.
 Uritur heu! decor ille viri, generosaque forma,

Et

NOTÆ.

sunt, sed sanctione quadam confirmata, ut *Leges sanctæ sunt*. Sanctione enim quadam sunt subnixæ. Quod enim sanctione quadam submixtum est, id sanctum est, etsi Deo non sit consecratum. Hoc tamen Pedonis loco, ut ad eum redeamus, sanctum dicitur cadaver, non tantum legum & consuetudinis sanctione quâ violari vetabatur, sed etiam consecratione quâ cadaver quodammodo *iuris divini* est, ut loquitur *Gaius Jurisconsultus* eodem Titulo, *Lege I. Idem*.

254 *Lenta sub usque*] Emendabat *J. Lipsius* Epist. Quæst. Lib. III. Ep. 3. *subitque*, hoc est, erravit flamma & tandem lenta subiit. Sed necessaria non est emendatio, ut rectè animadvertit *Joan. Frid. Gronovius*, qui *Observationum* Lib. III. cap. 19. negat se videre cur *Scaligeri*, *lenta sibi usque*, aut *Lipsii*, *lenta subitque*, huic lectioni præferat. Significat certè, ut subjicit, *to usque* continuum alicujus temporis, aut moræ spatium. *Plautus Pseudolo*: *sed te volo domi usque adesse*. *Terentius*: *cui hodie usque os præbui*. *Virgilius*: *licet usque, minus via ladet, eamus*. Flamma igitur, dum diu metuuit attingere sanctum corpus, sub posito lecto usque lenta erravit, lentè ambedit & corripuit circumjecta ligna, non rectà emicuit in summum rogi, ubi cadaver erat. Hæc optimè vir doctissimus, quæ pluribus exemplis comprobare in proclivi esset, si res dubia ageretur. *Nicolaus tamen Heinsius* conjecturam *Lipsii* probabat; nisi quis mallet *lenta subisse*, quod tamen superiori conjectura durius est. Ad *Rob. Stephanum* in *Thesaurò*, ad ultimam significationem particulae *Usque*, quam in hoc loco obtinet. *Idem*.

255 *Silvas*] Hoc est, ligna è silvis petita.

256 *Subjectis*] Hoc est, ex inferiore parte jactis. Sic *Virgilius*, *Eclog. x. 74.*

Quantum, vere novo, viridis se subjicit alnus.

Hoc est, ut interpretatur *Servius*, *sursum jacet, vel subter jacet*. Similiter de flamma (quod exemplum hic aptius est) *Georg. iv. vs. 385.*

Ter flamma ad summum tecti subjecta reluxit.

At ecce tibi Criticum, cùmque sanè eximium, *Adrian. Valesium*, qui hic menda esse contendit, legitque priori loco *subrigit*, altero *sub-*

daver, & semper sub lecto huc illuc erraverat;
 255 tandem, ubi subjectam omnem materiam corripuit, ad cœlum usque, complexa cadaver, sublata est. Talis fuit olim, quæ, in jugo montis Oetæ, imposita rogo Herculis membra concremavit. Uta sunt

subiecta. Verùm quamquam absurda non est viri acutissimi conjectura, minimè necessaria est, ut ostendit vel hic versus *Pedonis*, nisi fortè cum mutatum etiam velis. Sed sic quoque alibi loquutus *Virgilius*, ubi correctioni *Valefi* nullus potest esse locus; libro, nempe, *Æncid.* XII, 288.

———— corpora saltu
 Subjiciunt in equos.

Nonius Marcellus, de varia significatione verborum, interpretatur *sursum jacere, excrescere*, profertque tria loca allata *Virgiliis*. Quamobrem retinenda vulgaris lectio, quæ posset & aliis exemplis firmari, ut hoc *Liviano*, Lib. XXXI, 36. *Saluti suis eques, qui raptim ipse desiluit, pavidumque Regem in equum subjecit.* Hæc obiter, ne quis, viri eruditissimi auctoritate, ad mutanda quæ mutari non debent adducatur. *Idem.*

Ibid. Comis] Nova sed felix translatio, quâ flammæ superiores partes *coma* dicuntur; nec sanè sunt passis *comis* figurâ dissimiles. *Virgilius* prior dixerat flammam præaltam sidera lambere *Æn.* III, 574. ubi de *Ætna*:

Attollitque globos flammarum & sidera lambit.

Idem.

258 *Imposito — Deo*] Hoc est, eo, qui Deus mox futurus erat. Vide *Ovidium Metam.* Lib. IX, 243, & seqq. Nec tamen quod divinum fuit in Hercule combustum credebatur, ut docet illic Poëta. Quod albis dentibus meritò risit *Lucianus* in *Dial. Mortuorum*, ubi *Herculem & Diogenem* colloquentes inducit. *Idem.*

259 *Generosusque forma*] Qualis decebat hominem generosum, sive nobilem. De eo *Velleius* Lib. II, pag. 64. *Pulcritudo corporis proxima fraterna fuit.* Sic autem à *Snütonio* describitur *Tiberius*, cap. LVIII. *Corpore fuit amplo atque robusto; staturâ, quâ justam excederet; latus ab humeris & pectore; ceteris quoque membris, usque ad imos pedes, aequalis & congruens, sinistrâ manu agilior ac validior &c. Facie honestâ, in qua tamen crebri & subiti tumores, cum praevalidis oculis.* Deformem tamen describit *Tacitus Annal.* IV, 57. sed senem. *Idem.*

Et faciles vultus, uritur ille vigor, 260
 Victricésque manus, facundáque principis ora,
 Pectoráque ingenii magna capáxque domus.
 Spes quoque multorum flammis uruntur in îdem.
 Iste rogos miseræ viscera matris habet.
 Facta ducis vivent, operosáque gloria rerum; 265
 Hæc manet, hæc avidos effugit una rogos.
 Pars erit historiæ, totóque legetur in ævo,
 Séque opus ingeniis, carminibúsque dabit.
 Stabis & in rostris tituli speciosus honore;

Cau-

N O T Æ.

260 *Et faciles vultus*] Comem & mansuetam intelligit faciem, quæ animi & morum facilitatem indicabat. Qua in re dissimillimus erat fratri, qui, ut habet Suetonius eodem loco, *incedebat cervice rigida & obstipa, adducto serè vultu; plerumque tacitus, nullo aut rarissimo etiam cum proximis sermone, eoque tardissimo, nec sine molli quadam digitorum gesticulatione. Quæ omnia ingrata atque arrogantia plena &c. Vocem vultus propriè adhibuit hic Peto, nam vultus est voluntas, quæ pro motu animi in facie ostenditur, ut habet Nonius de Diff. Verborum. Idem.*

Ibidem. Ille vigor] Nimirum, vultus. Livius Lib. XXI, 3. de Annibale: *Amilcarem viventem redditum sibi veteres milites credere, eundem vigorem in vultu, vimque in oculis, habitum oris, lineamentáque intueri.* Itaque melius hæc dicta fuissent de recenti cadavere, cuius vultus nondum lividus fuisset; quod narratur de Alexandro, cuius mortui, post septem dies, *vigor quoque, qui constat ex spiritu, non defuerat vultum.* Ita Curtius Lib. X, 10. *Idem.*

262 *Domus*] Eos sequitur, qui in corde, aut in pectore collocabant sedem animi; quod vulgo sensitse videntur Romani veteres, quibus cor pro sapientia, *cordatus* pro viro sapiente frequenter dicebatur. Magnam autem & capax domum vocat Peto, quod Drusus Iato esset pectore. Vide ad v. 259. Eleganter porrò atque ex Philosophorum interiori doctrina & stylo, corpus dicitur domus animi. Exemplum vide apud Hug. Grotium ad 2 Cor. v, 1. *Idem.*

263 *Spes quoque multorum*] Matris, consanguineorum, familiarium, clientium, actoris denique Reipublicæ. *Idem.*

264 *Miseræ viscera matris habet.*] Vide ad v. 134. Liberi dicuntur viscera parentum, & præsertim matrum. Canace ad Macareum v. 90. de puerulo, quem pepererat:

Cum

sunt ergo Drusi virilis forma; ²⁶⁰ comis ille vultus, quo se facilem omnibus præbebat; vigor ille eximius totius corporis; manus, quæ tot victorias retulerant; os eloquentissimum; & pectus, in quo summum habitaverat ingenium. Eadem flammâ spes de Druso concepta interit, & viscera miserandæ matri, comburuntur. ²⁶⁵ At res ejus gestæ, gloriâque iis parta numquam in hominum memoria intermorientur; hæc demum æterna est, solâque rogi flammis minimè absumitur. Historia facta ejus narrabit, atque æternitati consecrabit; & poëtæ operum suorum argumenta inde desument. Statua tibi, ò Druse, in Rostris, ponetur, cum honorifica in-

*Cum mea coram me silvas inimicus in altæ
Viscera montanis ferret edenda lupis.*

Et v. 118.

Diripiunt avida viscera nostra fera.

Idem.

²⁶⁵ *Operosâque gloria rerum*] Hoc est, gloria, magnis rebus gestis, difficulter parta, non ex facili orta. Sic *Lucanus* in *Panegyrico* ad *Pisonem*:

*Quam mihi priscorum titulos, operosâque bella
Contigerit memorare.*

Idem.

²⁶⁷ *Totâque lægetur in ævo*] Hoc est, in æternum, nam totum ævum est æternitas. *Virgilius* de *Hippolyto* immortalitatem consequuto, *Æneid.* VII, 776.

*Solus ubi in silvis Italæ ignobilis ævum
Exigeret.*

Ubi Servius: *Ævum* est ætas perpetua, cuius neque initium, neque extremum notatur; sed hoc modo ævum ætatem *Hippolyti* posuit. Veteres ævum etiam *Deorum* vitam dicebant, nam & *Virgilius* inter *Deos* colitur. *Adi & Censorinum* de *Die Natali*, cap. XVI. Idem.

²⁶⁸ *Opus ingenis*] Hoc est, argumentum operum suppeditabit *Poëtis*. Idem.

²⁶⁹ *Stabis & in rostris*] Statua in Rostris fuit inter honores à *Suetonio* summam memoratos *Claudii* cap. I. ubi *Senatus* inter alia *Amplura*, marmoreum arcum, cum tropæis, in via *Appia* decrevisse dicitur. *Dio* etiam disere statuas memorat, *Liv.* LV. ubi ait cum *τιμὰς ἐθνικῶν λαβόν*. *Statuarum* honore affectum. Qui honos civibus, cum aliis de causis, tum etiam, quod *Reipublicæ* causâ interissent, tri-
bui

Causâque dicemur nos tibi, Druse, necis. 270
 At tibi jus veniæ superest, Germania, nullum,
 Postmodò tu pœnas, Barbare, morte dabis.
 Adspiciam Regum liventia colla catenis,
 Durâque per sævas vincula nexa manus,
 Et tandem trepidos vultus, inque illa ferocum 275
 Invitis lacrimas decidere ora genis.
 Spiritus ille minax, & Drusi morte superbus,

Car-

N O T Æ.

bui solebat, & quidem in Rostris. Liqueat hoc ex Ciceronis Philippica IX. ubi de Servio Sulpicio, qui cùm legationem nomine Senatûs ad Antonium obiret, mortuus erat, suadet Senatusconsultum esse faciendum, in quo scribi oportere censebat, (cap. VII.) *cùm talis vir ob Rempublicam in legatione mortem obierit, Senatui placere Servio Sulpicio statuam pedestrem aneam in Rostris ex huius ordinis sententia statui.* Quod cùm oppugnassent nonnulli, quod morbo obiisset Sulpicius, sic eam sententiam confutaverat Cicero cap. I. *Quibus à te dictis* (Pansam Consulem alloquitur) *nihil præter sententiam dicorem, nisi P. Servilio respondendum putarem, qui hunc honorem statua nemini tribuendum censuit, nisi ei qui ferro esset in legatione interfectus. Ego autem, P. C. sic interpreter sensisse Majores nostros, ut causam mortis censuerint, non genus esse querendum. Etenim cui legatio ipsa morti fuisset, ejus monumentum exstare voluerunt, ut in bellis periculosis obirent homines legationis munus audacius.* — *Lar Tolumnius Rex Vejentium quatuor legatos Populi Romani Fidenis interemit, quorum statua steterunt usque ad meam memoriam in Rostris. Iustus homo; iis enim Majores nostri, qui ob Rempublicam mortem obierant, pro brevi vita diuturnam memoriam reddiderunt.* Postea profert exemplum Cn. Octavii, cui, simili de causa, decreta etiam erat in Rostris statua, aliâque eandem in rem habet, quæ non exscribam. Similiter Druso, ob Rempublicam mortuo, statuam poni voluit Augustus. Ceterum de Rostris statuifque ad ea positis, lege quæ habet *Famianus Nardinus*, in *Roma Vetere Lib. v. cap. 3. Idem.*

Tituli] Hoc est, inscriptionis. Vide ad v. 16. *Idem.*

270 *Causâque dicemur*] In inscriptione, nempe, ubi ob Rempublicam mortem in Germania obiisse diceris. *Cicero*, in sequentibus verbis Senatusconsulti, *cujus particulam attulimus ad v. 269. circûmque eam statuam locum ludis gladiatoribusque liberos, posterisque ejus, quoque versus pedes quinque habere, quod is ob Rempublicam mortem obiit, quoque causam in basi inscribi.* Sic quoque Philippicâ XII. c. 4.

com-

inscriptione, ²⁷⁰ in qua pro Republica occubuisse diceris. At, ô Germania, nullo jure veniam petere à ducibus nostris poteris, sed tuorum morte scelus hoc expiabitur. Videbimus colla Regum tuorum livida gravibus catenis, quibus onusti & manibus revincti in triumphum ducentur. ²⁷⁵ Aliquando trepidabunt, & quamquam feroces, lacrimis sortem suam inviti prosequi cogentur. Minaces illi spiritus & qui, propter Drusi mortem, superbiebant, in

commemorat statuam in Rostris cum inscriptione praclara, quæ M. Lepido posita fuerat, & de qua pluribus agit Philip. v. c. 15. *Idem.*

²⁷² *Morte dabis]* Vide ad v. 278.

²⁷³ *Regum liventia colla catenis]* Is mos Romanorum fuit, ut catenis & quidem gravibus vinctos Reges, Ducisque hostium in triumpho ducerent. *Ovidius* Tristium Lib. iv. El. 2. de triumpho Tiberii:

Vinctaque captivâ reges cervica ferentes

Ante coronatos ire videbit equos.

Qua de re plura vide apud J. Cas. Bullingerum, Libro de Triumpho cap. xxix.

⁷⁴ *Per saxas vincula nexa manus]* *Ovidius* ibidem:

Vincula fert illâ, quâ tulit arma, manu.

Idem.

²⁷⁵ *Et tandem trepidos vultus &c.]* *Idem*, eodem loco:

Et cernit vultus aliis, pro tempore, versos;

Terribiles aliis, immemoresque sui.

Paullo post:

Hic qui nunc in humo lumen miserabile figit,

Non isto vultu, cum tulit arma, fuit.

Ille serox, oculis & adhuc hostilibus ardens,

Hortator pugna, consiliūque sui.

Idem.

²⁷⁷ *Spiritus ille minax]* Hoc est, animus minax; sed voce spiritus; potius usus est *Pedo*, quod spiritus non animum tantum sed & animum elatum sonet, ut apud *Casarem* de B. C. Lib. iiii. cap. 72. *His rebus tantum fiducia ac spiritus Pompeianis accessit &c.* *Idem.*

Ibid. *Drusi morte superbus]* Poëtice dictum hoc est, aut oratorie quod de Druso legimus apud *Senecam*, in Consol. ad Marciam c. iiii. *In expeditione victor decesserat, ipsis illum hostibus agrum, cum veneratione & paco mutua prosequentibus, nec optare quod expediebat audantibus. Quod si verum esset, non superbiissent Germani morte Drusi. Sed Jussus Lipsius oratorie loquutum censet Senecam saum; nam quis credat,* in-

- Carnifici in mœsto carcere dandus erit.

Consistam, lætisque oculis, lentisque videbo

Strata per obscœnas corpora nuda vias.

280

Hunc Aurora diem, spectacula tanta ferentem,

Quam-

NOTÆ.

inquit, *Germanos tunc sic aut mites, aut satuos?* Ergo Philosopho hîc Poëta noster erit antefereudas. *Idem.*

278 *Carnifici in mœsto carcere dandus erit*] Fiebat hoc, postquam triumphans in Capitolium pervenisset, quamquam non erat perpetuum, ut ostendit *J. Casar Bullingerus*, cap. xxix. libri de triumpho. Has Poëtæ minas exsequutus demum est, aliquot post annis, Germanicus Drusi F. cujus res gestas narravit *Tacitus Annal.* Lib. i, & ii. *Idem.*

279 *Lætis oculis, lentisque videbo*] Sic rectè in contextu Editionis Heinshanz, nec scio cur in notis conjiciat vir doctissimus legendum, *lætisque oculis, lætisque videbo.* Nam quod ait, ita emendandum ne Poëta bis idem dicat, id ad hanc lectionem nihil attinet, sed tantum ad Scaligeranam, quæ ita habet: *lætisque oculis, lentisque videbo.* Poëtæ sententia hæc est, se non tantum obiter, sed otiosè, utque oculos pascat spectaturum, quod est hominis re delectati. Ab iis enim quæ abhorremus avertimus illico oculos, & refugimus, ne spectare cogamur. Sed sumitur etiam lentus pro moveri nescio, non tantum ad iram, sed etiam ad misericordiam. Sic apud *Suëtonium Augustus*, de *Tiberio* cap. xxi. *miserum Populum Romanum, qui sub tam lentis maxillis erit!* & cap. xvii. *Sava ac lenta natura ne in puero quidem latuit, quam Theodorus Gadareus, Rhetoricæ præceptor, & perspexisse primus sagaciter & adsmilasse aptissime visus est;* subinde in oburgando appellans eum *πῶλον αἰματι πρὸς αὐτόν.* Ad quum locum vide *Is. Casaubonum*, & *Lavin. Torrentium.* Sic *Ovidius* in *Ep. Sapphus*, v. 169.

— Versus amor tetigit lentissima Pyrrha
Pectora.

Item in *Ep. Heronis*, v. 81.

Certè ego tum ventos audirem lentâ sonantes.

Similiter hîc *lentus* significare queat nullâ motum misericordiâ. *Idem.*

280 *Strata per obscœnas*] *Obscœna viæ* sunt viæ mali ominis, quales quæ circa carcerem erant, nam *obsœnam* vocabant veteres quidquid erat mali ominis, ut docet *Festus* in *Oscum*. Solebant autem cadavera occisorum in carcere nuda projici in vias vicinas, quæ propterea ominosæ habebantur, quod paucis probandum. Apud *Li-*

VIII

in carcere à carnifice corporibus eorum expelluntur. Quod cùm factum erit, consistemus ad carcerem, ut læto ejusmodi spectaculo otiosè fruamur; ²⁸⁰ dum corpora per vicinas vias, quæ ominis causâ vitari solent, nuda jacebunt. O utinam dies tain

vium Lib. XXXVIII. cap. 59. dicit Scipio Nasica, damnato L. Scipione Asiatico, fore ut in carcerem inter fures nocturnos & latrones vir clarissimus includatur, & in robore ac tenebris exspiret, deinde nudus ante carcerem projiciatur. Valerius Maximus Lib. VI. cap. 9. Exemp. Rom. XIII. 2. Catio — in publicis vinculis spiritum deposuit, corpûsque ejus funesti carnificiû manibus laceratum, in Scalas Gemonias jacens, magno cum horrore totius fori Romani, conspectum est. Inter omnia mortis Sejani hoc memoratur à Dione Lib. LVIII. quod per viam ad carcerem tendentem, & Gemonias Scalas servi transiissent, eo die quo captus est. Επειδὴ καὶ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ θύσας εἰς τὴν ἀγορὴν κατήλθον, οἰκίται αὐτῷ οἱ δορυφόροι διὰ τὴν ὁδὸν τῆς ἐς τὸ δεσμωτήριον ἀνάσσης ἐξεστράποντο μὴ δουθῆντες αὐτῷ ὑπὸ τῷ ὄχλῳ ἰπακοῦσθαι, καὶ ἤναι ἀνακαθμῶν, καθ' ὃν οἱ διακαίμυροι ἔρριπνυντο, καπνόντες ὠλίσθεν καὶ κατέπασον: cum in Capitolio sacra fecisset ac inde in forum descenderet, servi ejus stipatores, quod propter turbam eum sequi non possent, in viam, qua ad carcerem ducit, diverterunt, ac per Scalas Gemonias descendentes lapsi deciderunt. Sanè Sejanus occisus in Gemonias projectus est, eumque totum triduum populus illic ludibrio habuit, ut postea narrat Dio. Ceterum de carceris, & vicinarum viarum situ ad Romam Veterem Fam. Nardini Lib. V. c. II. ubi & multa hanc in rem. Ejusmodi igitur spectaculo, post proximum de Germanis triumphum, pascere oculos suos parabat noster Pedit; quod barbaræ immanitatis, non Romanæ indolis fuit. Sed sic erant affecti Romani, ut crudelitatem eam demum vocarent, quæ exercebatur à Barbaris in Romanos, non à Romanis in Barbaros; quasi ejusdem humanæ naturæ participes non fuissent, aut exigere non potuissent, à Romanis, ut se haberent, quemadmodum ipsi haberi cupivissent, si in Barbarorum potestatem venissent! Sic unusquisque sibi ipse favet, ut alieni juris negligens est. Idem.

²⁸¹ Hunc aurora diem &c.] In turpissimo voto pergit Poëta, quod dignum fuit ultima barbaria, & vix etiam ei condonandum; quidni enim Germanis licuit patriam suam defendere, contra Romanos? Sanè haud paullò meliori jure se & sua tueri armis poterant, quàm Romani aliena invadere. Quâ ergo humanitate potuit Pedit optare interesse spectaculo miserando cadaverum virorum sortium, qui non alia de causâ occidi poterant, quàm quia patriam suam constantius, quàm optassent Romani, propugnaverant? Profecto si sunt quæ miseræ in Romanis, non desunt quæ meritò detestemur. Idem.

Quamprimùm croceis roscida portet equis.

Adjice Ledæos, concordia sidera, fratres;

Templâque Romano conspicienda foro.

Quàm parvo numeros implevit principiis ævo, 285

In patriam meritis occubuitque senex!

Nec sua conspiciet (miserum me!) munera Drusus,

Nec sua pro Templi nomina fronte leget.

Sæpe Nero illacrimans submissâ voce loquetur;

Cur adeo fratres, heu sine fratre! Deos? 290

Certus

N O T Æ.

283 *Adjice Ledæos &c.*] Duo Tempia, suo fratrisque nomine, dedicavit Tiberius. *Dedicavit Concordiæ Ædem, item Pollucis & Castoris suo fratrisque nomine, de manubiis.* Sueton. Tib. cap. 20. Solius Templi Concordiæ meminit Dio Lib. lv. & lvi. utriusque nomine inscripti. *Idem.*

284 *Romano constituenta foro*] Hic locus addendus est iis, quos habet *Famianus Nardinus*, Lib. v. cap. 4. Veteris Romæ, ubi ostendit Ædem Castoris & Pollucis fuisse in Foro. Idem docebit hæc Tempia non fuisse primùm à Tiberio condita, sed tantùm instaurata. *Idem.*

285 *Numeros implevit principis*] Satis quidem constat *numeros ex- plere principis*, idem esse ac *evadere principem omnibus numeris absolutum*; sed peritane est, in utraque illa loquutione, tralatio à rationibus, vel ab harmonia? Sanè cùm ubi de harmonia, tum ubi de quarumvis rerum certo ac definito numero sermo est, *expleri numeri* dicuntur, cùm nihil deest eorum quæ adesse oportet. Verùm hisce missis factis, satius erit animadvertere vox *princeps*, quæ dumtaxat præcipuum, ac primarium virum, aut qui primus in suo ordine esset; aliquidde faceret, ante hæc tempora, significabat, paullatim detortam fuisse ad significandos Augustos ac Cæsares eorùmque propinquos, cùm sola occurrit, ut hoc in loco; unde factum ut seriùs dominum, potiùs quàm primarium virum, sonaret, quem significatum in Linguis omnibus hodiernis, ex Latina deductis, obtinet. Sic sensim ac sine sensu iisdem vocabulis diversæ subjectæ sunt potestates. Hoc ergo vult *Pedo Drusum*, intra paucos annos, ad eam peritiam rerum civilium ac bellicarum pervenisse, tantarùmque virtutum specimina exhibuisse, ut princeps Reipublicæ esse posset, qualis erat Augustus. Vide vll. 303, 352, & 344. *Idem.*

286 *Senex*] Vide ad v. 448. *Idem.*

288 *Net*

tam grati spectaculi quamprimum illucescat! Libenter etiam videbimus ædem Castoris & Pollucis, in foro à Tiberio, suo & fratris nomine consecrandam. ²⁸⁵ Brevissimâ licet vitâ, principem virum omnibus numeris absolutum explevit Drusus, & de patria ita meritus est, ut senex plura in illam merita sua commemorare non possit. At ædem Castoris & Pollucis, quam cum fratre conditurus erat, non videbit, nec nomen suum, cum fraterno, fronti Templi insculptum legere poterit. Tum verò sæpe Tiberius, non sine lacrimis, ædem illam visens, submurmurabit ²⁹⁰ non esse cur ingrediatur Templum illud Deorum fratrum, carissimo fratre ipse

²⁸⁸ *Nec sua pro templi nomina fronte leget.*] Dio de Templo Concordiæ, quod anno demum U. C. DCCLXXIV. dedicavit Tiberius: τὸ δὲ ἐξ ἑκ τῶ, τὸ Ο' μόνον τὸν τῶ Τιβερίου καὶ Δρουίδου, καὶ αὐτὸ τὸ, τὸ ἐκείνῳ ὄνομα, καὶ τὸ τῶ Δρουίδου τῶ ἀδελφοῦ καὶ τῶ Τιβερίου ἐπιγράψαι: anno sequenti, ædes Concordia est à Tiberio dedicata, eique nomen ipsius, & Drusi fratris licet mortui inscriptum. Situm erat hoc Templum ad clivum Capitolinum & forum Romanum, ut docet *Alexander. Donatus* de Urbe Roma Lib. 11. cap. 8. præsertim ex *Ovidio Fastor. Lib. 1, 637. & seqq.*

Ibid. Fronte] Sic solebant, ut cum ex aliis Antiquitatis ruderibus liquet, tum ex reliquiis Panthei, supra cujus Pronaum legitur: M. AGRIPPA. L. F. COS. TERTIUM. FECIT. Ceterum videtur Tiberius & Castorum & Concordiæ ædes instaurasse, suoque & fratris nomine inscripsisse, ut concordiæ & amicitiæ, quæ inter vivos fuerant, memoriam perennem redderet ac veluti consecraret. Hinc namque eorum temporum adulationes, cujus vide insignè specimen apud *Valerium Maximum* Lib. v. c. 5. Exemplo Rom. III. *Idem.*

²⁸⁹ *Submissâ voce*] Obmurmurans, nempe, quasi fratres illi indigni essent qui colerentur, quod ipsi incolumem non servassent fratrum. Antea non obmurmurationes, sed apertas querelas de Diis vidimus ad v. 187. & seqq.

²⁹⁰ *Cur adeo fratres &c.*] *Scaliger* 1.

Cur adeo frater heu! sine frater tuo es?

Sed vulgata lectio optime habet. *Adire Deos*, usitatus loquendi modus. Hinc Lib. III. *Amorum* El. 6. *Naso*:

*A tenera surgit sic quisquam manens puella,
Protinus ut sanctos possit adire Deos.*

Certus eras numquam nisi victor, Druse, reverti.

Hæc te debuerant tempora; victor eras.

Consule nos, duce nos, duce jam victore caremus;

Invenit en tota mœror in urbe locum.

At comitum squalent immixtis ora capillis, .. 295

Infelix, Druso sed pia turba suo.

Quorum aliquis, tendens in te sua brachia, dixit:

Cur sine me, cur sic incomitatus abis?

Quid referam de te, dignissima conjuge Druso,

Atque eadem Drusi digna parente nurus? 300

Par bene compositum, juvenum fortissimus alter,

Al-

NOTA.

Propertius Lib. II. El. ult.

Solum te nostros lazar adire Deos.

Et lib. III. El. 23.

Cogor & undifonos cum precæ adire Deos.

Tibullus Lib. I. El. 2.

Num feror incensus, sed ad iussu Deorum?

In obsceno Carmine similis Ep. III. Lex duodecim tabularum,

apud Ciceronem Lib. II. de Legibus: AD DIVOS ADEUNTO

CASTE. Fratres autem Dei, Castores dicebantur, aut fratres

καταίφρον, quomodo castam τὰς Οὐαί Grazoi, Latrones τὰς Ξιδ

dixerunt. Niso Pont. II. El. 2.

Fratribus adsimili; quos proxima templa solantes.

Divus ab excelsa Jolius ade videt.

Lib. I. Fastorum, v. 707.

Fratribus illa Deis fratres de gente Deorum.

Circa Juturna compositione lacus.

Suetonius in Caligula: Ad Castoris & Pollucis in vestibulum transfigu-

rata consistens saepe inter fratres Deos medium se adorandum advenitibus ex-

hibebat. Quare & gratificaturi Tiberio postmodum affectum ejus

erga Drulm cum affectu Castorum componebant. Valerius Maxi-

mus Lib. v. cap. 5. postquam Tiberii pietatem in Drusum multis

commendarat; His scio equidem nullum aliud, quam Castoris & Pollucis

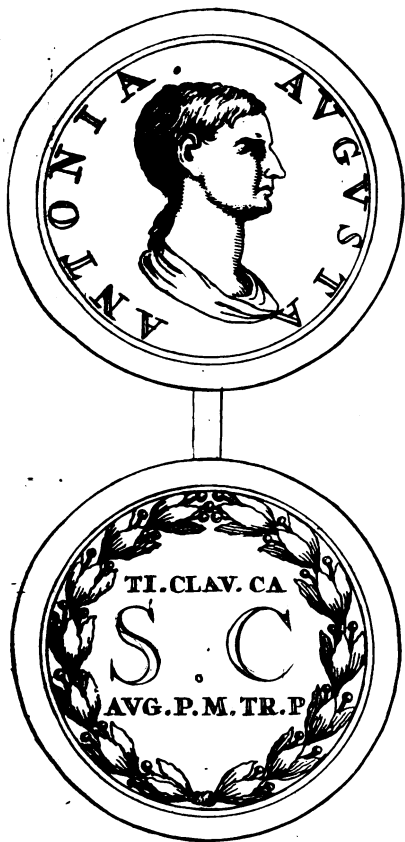
specimen, consanguinea caritate adjici posse. Hæc Nicol. Heinsius, quæ

integra præter morem adscripsi, quod Pedonem nostrum mirè illu-

strarent. Adiri porro Dii dicebantur ab iis qui ibant ad eorum sta-

tuas, quibus Deorum nomen, non aliter quam ipsis Diis, imposi-

rum erat. Idem, 292 Hæc

ipse orbatus. Statueras, ô Druse, minimè reverti, nisi devictis Germanis; debuisses ergo nunc ad nos incolumis redire, quandoquidem eos debellaveras. Verùm & Consule & Duce victore nunc caremus, ejusque mors & à militibus & ab aliis civibus æquè lugetur. 295 Omnes submissis capillis & squalido ore, funus tuum prosequuti sunt; infelix sanè turba, sed quæ pium exsequiarum officium proluxa voluntate tibi præstitit. Nec defuerunt inter eos, qui funus celebrarunt, qui, ad bustum brachiis protensis, questi sunt Drusum sine se in inferos ire, libenterque eum comitati essent. Quid verò dicam de te, ô Antonia, uxor viro tuo Druso 392 & murus socru tua Livia dignissima? Non potuit pat conjugem melius componi; nam juvenum fuit ille longè fortissimus,

292 *Hac te debuerant tempora*] Nimirum, nobis, vel Romæ.

294 *Invenis en tota*] Deflentibus militibus ducem, togatis Consulem. *Idem.*

295 *At comitum squalent*] Vide ad v. 86. Hoc distichon, ne quid mentiar, frigidum est, & alieno loco, ut & sequens, positum. Debebant hæc legi, ubi describebatur funus Drusi; quamvis prius horum distichorum ne illic quidem, sine odiosa repetitione, addi potuerit. At furor poëticus, qui tamen semper æquè vehemens non est, legibus vix coercetur. *Idem.*

297 *Quorum aliquis &c.*] Fortè Livia mater, aut uxor Antonia. *Idem.*

299 *Dignissima conjuge Druso*] M. Antonius Triumvir, ex Octavia Augusti sorore, duas filias susceperat; Antoniam majorem, quam collocavit Augustus Domitio Ahenobarbo, avo Neronis, qui postea imperavit, ut docet *Suetonius* Ner. cap. v. & Antoniam minorem Druso nuptam, ut idem scribit Cap. i. vitærum Caligulae & Claudii. Prior initio principatus, Antonia avia quidquid unquam Livia Augusta honorum cepisset, uno Senatus Consulto congesta: Verba sunt Suetonii, vitæ ejus cap. xv. At idem postea secretum præstanti denegavit, nisi ut interveniret Macro præfectus, ac per istiusmodi indignitates, & tradita causa exstitit mortis; dato tamen, ut quidam putant, & venena lb. c. xxxv. At Claudius ejus filius, membris in honorem ejus cultis, qui etiamnum manibus reteruntur, memoriam ejus revocenter habuit.

391 *Pæteat compo*] Videtur hæc lequutio à gladiatoribus petita, qui singuli singulis componi dicebantur; & pæteat gladiatorum vulgo dicta: nemo desit. Nihil tamen erat quominus annus aut alterum

Altera tam forti mutua cura viro.
 Femina tu princeps, tu filia Cæsaris; illi
 Nec minores magni conjoge visa Jovis.
 Tu concessus amor, tu solus & ultimus illi; 305
 Tu requies fesso grata laboris eras.
 Te moriens, per verba novissima, questus abesse,
 Et mota in nomen frigida lingua tuum est.
 Infelix recipis non quem promiserat ipse,
 Nec qui missus erat, nec tuus ille redit. 310
 Nec tibi delectos poterit narrare Sycambros,
 Ensis & Suevos terga dedisse suis.
 Fluminæque & montes & nomina magna locorum,
 Et si quid miri vidit in orbe novo.
 Frigidus ille tibi, corpusque refertur inane; 315
 Quem-

N O T Æ.

terum exemplum: similitum loquutionum proferamus. Sic ergo Lucilius Satir. Lib. iv.

*Æscrinus fuit, Flaccorum munere, quidam
 Samnis, spurcus homo, vita illa digna locoque.
 Cum Placidiana hic componitur, optimus longe,
 Post homines natos, gladiator qui fuit unus.*

Ad quem locum vide Franc. Dionys. Quintilianus Inst. Orat. Lib. 11. cap. 17. *Sapientia gladiatores sub eodem magistro erudiri inter se componuntur.* Plinius Hist. Nat. Lib. viii. cap. 12. postquam descripsit elephantorum & draconum pugnam: *Quam quis aliam, inquit, tanta discordia causam arularum, nisi naturam specterimus sibi ac paria componentem?* Lib. xxi. cap. 8. *de his qui colores storum tincturâ vestrum æquare conabantur: Paria nunc componuntur, & natura atque luxuria depugnant.* Igitur leuissimorum conjugum par hoc compositum dicitur, ut mutuo amque inter se, & conjugalibus ceteris virtutibus, certarent. Idem.

302. *Mutua cura.* Quæ cum amaret visum, ab eo redamabatur. Voluit tamen *Plat.*, vel in superiore versu dotem viri memorare, ita in hoc doremant indolem uxoris exprimere; sed versus necessitate, veluti fluctu, alio delatus est. Debebat enim dicere, ut Drusus erat juvenem castissimus: sic Antonius omnium castissimam, virique aman-

INTERPRETATIO ELEG. I. 69

mus, hæc verò ejusmodi ut dignissima esset, quam mutuo amore prosequeretur. Inter principes matronas, Octaviæ quippe Augusti sororis filia, primum locum obtinet; nec sanè viro minor ipsa Junone videbaris. 305 Legitimo ille tui amore, & quidem solo, ad finem usque vitæ, flagravit; nec jucundiùs à laboribus, quàm apud te, quiescebat. Moribundus aliud nihil questus est, nisi quòd abesses, noménque tuum ultimum titubante lingua pronunciavit. Eum nunc quidem recipis, at non qualem se promiserat rediturum, 310 nec qualis ab Augusto missus fuerat, nec ita ut vir tuus etiamnum esse possit. Non poterit tibi narrare quâ ratione Syambros fuderit, aut quâ Suevi arma Romana fugerint; non describere flumina, montes & loca victoriis insignia; non si quid novi, in regionibus Romanis antea non satis notis, viderit exponere. 315 Refertur

amantissimam fuisse, aut simile quiddam. Nunc verò dixit, ut vir fuit fortissimus juvenum: sic fuisse illam mutuum curam, seu mutuum amorem viro; quod significat quidem amatum ab ea fuisse virum, sed non satis perspicue, cum hoc solum debuisset dici. Cura porro dicitur, quod cura est, ut apud Horatium Carm. Lib. 1. Od. XIV, 18.

*Nuper sollicitus quia mihi latusum,
Nunc desiderium, curaque non levis.*

Sic & Ovidius Amorum Lib. 1. 16.

*Non mihi mille placent, non sum desultor amoris,
Tu mihi (si qua fides) curæ potantur eris.* Idem.

303 *Femina in principis*] Vide ad x. 285. Idem.

Tu filia Caesaris] Quia Augustus Antonii & Octaviæ sororis liberos suorum loco habuerat. Idem.

304 *Nec minor es illi conjugis visa Jovis*] Melius filiam Jovis dixisset, cum Drusum cum Jove conferre nollit.

314 *In orbe novo*] Vide v. 26. Hoc est, in oris nondum Romanis satis notis. — Eas tamen jam obiter descripserat Cæsar de B. G. Lib. vi. cap. 21. & seqq. Idem.

315 *Corpusque te vixit inane*] Ut dixit v. 133. *artus inanis*. Sic etiam loquitur Ovidius Ep. Sapphonis ad Phaonem, v. 116.

*Non aliter quam si gnati pia mater adempti
Porro ad exstructas corpus inani rogos.* Idem.

Quémque premat sine te sternitur ecce torus.

Quò raperis laniata comas, similisque furenti?

Quò ruis? attonitâ quid petis ora manu?

Hoc fuit Andromache, cùm vir religatus ad axem

Terruit admissos sanguinolentus equos.

320

Hoc fuit Euadne, tunc cùm ferienda coruscis

Fulminibus Capaneus impavida ora dedit.

Quid

N O T A.

316. *Quémque premat sine te etc.* Legus, nimirum, fatalis, de quo ad v. 207. Idem.

318. *Attonitâ manu* Hoc est, animo usque adeo perturbato, ut manibus uti faceret. De voce attonitas diximus ad v. 85. Sed videretur hic attonita significare, quæ præ luctu nescit quid agat. Quâ potestate sumitur & in loco Seneca, prolato antea ad v. 167, ut Græcum ἐμ. ἄγνοιας. Nec multum abijt ab eò significatione eadem illa vox, apud Valerium Maximum Lib. v. c. v. Exemplo Romano 3. quem locum antea jam indicatum plenius hic proferemus, cùm propter eam vocem, tam quia ad historiam impetis Drusi, atque adeo ad hoc Poëma pertinet. Sit etiam Valerius: Tantiùm autem princeps, parentis hæret infelix animo. Fuit Drusi habebat; ut cum Tiberio, qui victor hostiam ad complendos parentes, venerat, gravissimam & periculosa valetudine in Germania fluctuante cognosset, priusquam inde iret ATTONITUS erumperet. Iter quoque quàm rapidum & præceps, velut uno spiritu, corripuerit eò pariter, quod Alpes Rhenumque transgressus, die ac nocte, mutato subinde equo, decem milia passuum, per modo devictam barbariam, Antabagis duce solo cunctis contentis, vixisset. Idem.

319. *Hoc fuit Andromache* Nimirum, attonita subita morte Hectoris, atque erga cadaver ejus immant Achillis barbarie; eam simile nihil cōtingit Druso. Respicit Poeta ad Iliad. 2. 458. ubi Andromache, audito ejulatu, suspicata occisum esse Hectorem, se praecipit.

Idem Idem. Vnde apud Homerum, ubi animi deliquium & luctus Andromachæ describuntur.

320. *Terruit admissos* Ipsos equos Achillis terruit, qui eurrentes, Trojæ muros, cadaver Hectoris rapaverunt. Ovidius in Epist. Iphigeniæ ad Ulysseni v. 38.

Hic tædè admissos terruit Hector equos.

Admitti

fertur ille tibi mortuus, lectusque funebri, in quo sine te jaceat, paratur. Quod te confers, comis evulsis, & quasi insanires? Quod properas? Cur faciem tuam perturbata laceras? Non est cur ita impotenter lugeas virum, quemadmodum fecit Andromache, cum cadaver Hectoris vinctum currui Achillis ³²⁰ ipsos ejus equos eruentum terruit. Ita se gessit furibunda Euadne, cum vesanus Capaneus fulmini caput suum ferendum præbuisset, & à Jove per-

Admitti equi dicuntur, qui mittuntur effusis habenis, subiectisque calcaribus ad metam, locumve alium quem petere volumus. Frequens est, apud optimos quosque Scriptores, loquutio, ut vel unus Rob. Stephanus, in Thesuro Linguae Latinae, docebit. Itaque admissus equus perinde est quasi concitatus. Quamobrem admissa aqua dicuntur etiam fluvius celerius decurrentes, ut vidimus, v. 250. Sic & apud Ovidium Amorum Lib. I. Eleg. VIII, 50.

Labitur occulte, fallitque volatilis aetas,

Ut celer admissis labitur annis aquis.

Sic rectè ex Cod. MS. emendavit Nic. Heinsius, cum antea légeretur *annus equis*. Idem.

321 *Hoc fuit Euadne*] Quæ se præcipitem dedit in rogam Capanei. Respexisse videtur *Pedo* ad *Æticipidis*, in Supplicibus, locum, ubi describitur desperatio Euadnes, cujus aliquot verba excribemus. Sic ergo loquitur v. 999.

Περίβαι δρυμὰς ἐξ ἱμῶν

Οἰκῶν ἐν βαρυθύταις,

Πυρρὸς φῶς κατέξυσται, τὰρ ὅν τι

Βατῶσιν τὸν

Αὐτὸν εἰς Ἀΐδαν, καταλύουσ' ἱμμορῶν

Βίον, αἰῶνι τι πόνος.

Ἥδιστον γὰρ τοι θάνατον

Συνθίσκειν θνήσκουσι φίλοις,

Ἢ δάϊμων τὰ δὲ κακίῃσι.

Accessi canticulo ex meīs adibus fuit, decubata ignis flammis, sepulcrumque ingressura idem ad inferos, finitura laboriosam vitam, atatisque dolores. Dulcissima enim est mors, mortuum amicis morientibus, si hac satum patiat. Quibus & paucis aliis dictis, in flammam se conjecisse fingitur. Idem.

322 *Fulminibus Capaneus dicit.*] Nimirum, cum ad Thebarum moenia dixisset.

Μηδ' ἂν τὸ σιμὸν πῦρ νιν ἐργάθει Διὸς

Τὸ μὲν ἔκαστ' ἀπὸν ἀργάμων ἰλεῖν πόλιν,

Quid mortem tibi mœsta rogas? amplexaque natos

Pignora de Druso sola relicta tenes?

Et modò per somnos agitaris imagine falsâ, 325

Téque tuo Drusum quæris habere sinu?

Et subitò tentâsque manu, sperâsque receptum,

Quæris & in vacui parte priore tori?

Ille pio (si non temerè hæc creduntur) in arvo,

Inter honoratos excipietur avos. 330

Magnâque maternis majoribus, æqua paternis

Gloria, quadrijugis aureus ibit equis;

Regalique habitu, currûque superbus eburno,

Fronde triumphali tempora victus erit.

Accipient juvenem, Germanica signa ferentem 335

Consulis imperio, conspicuûmque decus.

Gaudebuntque suæ meritò cognomine gentis,

Quod

NOTÆ.

ne venerandum quidem ignem Jovis impediturum quominus à summa arce caperet Urbem, ut habet nuncius apud Euripidem in Phœnissis, v. 1182. Jupiter illum, scalam conscendentem fulmine præcipitem dejecit. Apud Statium Thebaïd. Lib. x. extremo, sic Jovem alloquitur Capaneus:

*Nunc age, nunc totis in me connitere flammis,
Jupiter &c.*

Idem.

330 *Inter honoratos excipietur avos*] Vide not. ad v. 162. Idem.

331 *Magnâque maternis &c.*] Liviorum familia materna fuit, Claudiorum paterna, quæ priore nobilior, magnisque viris illustrior. Idem.

332 *Quadrijugis aureus ibit equis*] Existimabant enim animos mortuorum, donec aquam Lethes bibissent, iisdem studiis teneri, quibus vivi delectati fuerant. Itaque fingit *Albinovanus* Drusum, qui libenter triumphaturus erat, si vixisset, in inferis inter umbras triumphum egisse. Ad *Virgilium* *Æneidos* VI, à v. 458. ubi inter alios describit *Idæum*, *Priami aurigam*,

~~etiam currus, etiam arma tenentem.~~

Sed

percussus arderet. Cur unà cum illo mori cupis, dum liberos tuos, sola amoris Drusi pignora, complecteris? ³²⁵ Cur in somnis Drusum, quasi etiamnum vivum, mente agitas, & adhuc amplecti te putas? Cur excitata subito eum in lecto quæris, quasi revivisset, & vacui tori partem, in qua jacere solebat, palparis? Illè, si credimus iis quæ à Majoribus accepimus, in campis Elysiis, à piorum Manibus cultis, ³³⁰ excipietur ab avis ex Claudia, Liviaque gente, ut unà cum illis versetur. Cùmque magnam gloriam & maternæ Liviorum & paternæ Claudiorum familiæ pepererit, in quadrigis apud illos, quod apud superos facere non potuit, triumphabit, palmatæque veste indutus, eburnæque curru vectus, & laureâ redimitus conspicietur. ³³⁵ Libenter Livii & Claudii nepotem signa Germanis erepta ferentem, & Consulari dignitate auctum excipient. Gaudebunt ab familiæ suæ partum Germanici

Sed paullo inferiùs rem pluribus exsequitur, vs. 651. & seqq.

*Arma procul, currûsque virum miratur inanes,
Stant terra defixa hasta, passimque soluti
Per campos pascuntur equi. Qua gratia currum,
Armorumque fuit vivis, qua cura nitentes
Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.*

Quæ excrimo, non quasi ignota, sed ne Lectori, qui ea fortè legere illico avebit, deponendus sit hic libellus, ut Virgilius in manus sumatur. Idem.

³³³ *Regalique habitus*] Triumphali veste, quæ fuerat vestis priscorum Etruriæ Regum, deinde Romanorum, ut multis ostendit *Jul. Caesar Bullingerus* Cap. xviii. libri de Triumpho. Idem.

Ibid. Currûsque superbus eburno] Vide ejusdem libri cap. xx. ubi copiosè actum de curru triumphantium. Idem.

³³⁷ *Cognomine gentis*] Suetonius Claudii C. 1. *Senatus*, inter alia complura marmoreum arcum, cum tropæis viâ Appiâ decrevit, & Germanici cognomen ipsi posterisque ejus. Juvat & de cognominibus, ex devictis gentibus relatis, integrum Ovidii locum, ubi ultimo loco recensetur Drusus, subjicere. *Fastorum* Lib. 1, 593.

*Africa victorem de se vocat; alter Isauras,
Aut Cretum domitas significatur opes.*

Quod solus domito victor ab hoste tulit.

Vix credent tantum rerum cepisse tot annos;

Magna viri latum quærere facta locum. 340

Hæc ipsum sublime ferent; hæc, optima mater,

Debuerant locus attenuare tuos.

Femina digna illis, quos aurea condidit ætas,

Principibus natis, principe digna viro.

Quid deceat Drusi matrem, matrêque Neronis, 345

Adspice; quo surgas adspice mane toro.

Non eadem vulgusque decent & lumina rerum,

Est quod præcipuum debeat ista domus.

Im-

NOTÆ.

Hunc Numida faciunt, illum Messana superbum,

Ille Numantina traxit ab urbe notam.

Et mortem & nomen Druso Germania fecit;

Me miserum virtus quam brevis illa fuit!

Idem.

339 *Tantum rerum cepisse tot annos*] Hoc est, tam paucos annos (mortuus est enim anno ætatis trigesimo) tantas res gestas capere potuisse; seu, tanta potuisse fieri intra tam paucos annos. Vix alibi reperias res pro tam paucis, cum ubivis occurrat pro tam multis.

Idem.

340 *Magna viri &c.*] Supple, *dicunt enim.* Idem.

Locum] Hic locus pro temporis spatio sumitur. Sic loco fieri dicuntur quæ opportune sunt; & contra non suo loco quæ non sunt suo tempore. Sic & adverbia temporis ac loci quando, ubi, ibi &c. mittuntur. Idem.

341 *Sublime ferent*] In sublime. Virgilius de nomine Vari Ecl. ix, v. 29.

Cantantes sublime ferent ad sidera cynthi.

Idem.

343 *Quos aurea condidit ætas*] Qui mortui sunt ac sepulcro conditi, sub aurea ætate. Idem est ac quod descripta illa ætate dixit Hesiodus Oper. & Dies. v. 121.

Ἀυτὰρ ἐπεὶ κεν αὖτις ἦεν ἡ γαῖα καλυψέ,
Postquam hoc genus terra abscondit; hoc est, postquam ejus ætatis homines sepulcro conditi sunt. Idem.

344 *Principibus &c.*] Vide ad v. 303.

INTERPRETATIO ELEG. I. 75

nici cognomen ; quod primus ille . ex novis terrarum tractibus subactis , retulit . Vix credere poterunt tam paucorum annorum spatio , tantas res , quantas ille gessit , potuisse geri ; ³⁴⁰ dicentque majori tempore opus fuisse . Quibus laudibus summo-
pere extolletur , tuumque proinde , ô optima matrum Livia , luctum minui oporteret . O femina ætate aurea , viroque & filiis , qui ad Reipublicæ clavum sedent , digna , ³⁴⁵ quid deceat matrem tam fortium virorum , uxoremque Augusti , reputa . Idem luctus ignobile vulgus , & Romanæ Reipublicæ lumina non decet ; singularisque constantia à
Julia

³⁴⁷ *Non eadem vulgusque decent &c.*] Tiberius in Edicto , quo immodicum luctum , ob mortem Germanici , compescuit , monuit , non eadem decora principibus viris & Imperatori , populoque ; modicis domibus , aut civitatibus convenisse recenti dolore luctum , & ex more solatia ; sed referendum jam animum ad firmitudinem . Tacit. Annal. Lib. i. cap. 6 . Ad quem locum similis dicta congestit J. Lipsius . Idem .

Ibid. Lumina rerum] Subaudiendum Romanarum , vel , si mavis , humanarum . Sic Horatius Carm. Lib. iv. Od. 15 . Augustum vocavit *custodem rerum* :

*Custode rerum Cæsare , non furor
Civitis , aut vis exitio totum .*

Pariter Roma caput rerum dicebatur , ut apud Tacitum Annal. Lib. i . *Inimicis adversus eos sermones , fixumque Tiberio fuit non omittere caput rerum , neque se Remque publicam in causam dare .* Apud eundem Hist. Lib. ii. cap. 32 . Suetonius Paullinus memorat Italiam & caput rerum *idem* . Annal. Lib. xv. 47 . plenior loquendi modus legitur , ubi consulti haruspices de prodigiis , quæ mortem Neronis antecesserant , respondisse dicuntur *parari rerum humanarum aliud caput .* Ovidius Metam. xv. 736 .

Jamque caput veterem Romanam intraverat urbem .

&c v. 758 . de Augusto :

*quo præsidere tam
humano generi , superi , caussis aliquid .*

Igitur lumina rerum sunt Reipublicæ Romanæ lumina . Vide ad v. 410 . Idem .

³⁴⁸ *Præcipuum*] Non est , quod vulgo dici solet *principale* , sed *singulare quidpiam* ; quæ potestate sæpe ea vox apud Ciceronem legitur . ut Epist. ad Atticum Lib. xi. Epist. 14 . *Non me offendis veritas in-*

Imposuit te alto Fortuna, locumque tueri

Jussit honoratum, Livia; perfer onus. 350

Ad te oculos auresque trahis, tua facta notamus,

Nec vox missa potest principis ore tegi.

Alta mane, supràque tuos exsurge dolores,

Infragilemque animum, quod potes, usque tene.

An melius per te virtutum exempla peteris, 355

Quàm si Romanæ principis edis opus?

Fata manent omnes, omnes expectat avarus

Portitor, & turbæ vix satis una ratis.

Tene

NOTÆ.

tum litterarum, quod me cum communibus tum præcipuis malis oppressum, ne incipis quidem, ut solebas, consolari. Vide & Epist. 2. ejusdem Libri. Idem.

349 Imposuit te alto] Nimirum, loco, quæ vox in sequentibus expressa est. Itaque hanc lectionem prætulimus *non alie*, quomodo Nic. Heinſius testatur veteres quosdam Codices habere. Idem.

350 Perfer onus] Hoc est, onera cum dignitate, quam obtines, conjuncta æquo animo ferre, si eam dignitatem tueri velis. Inter onera autem magnæ dignitatis hoc est, ne qui ea ornati sunt intemperantius lætentur, aut doleant, sed affectus suos in potestate habeant. Idem.

351 Ad te oculos auresque trahis &c.] Seneca Lib. 1. de Clementia cap. viii. Principes alloquitur: *Vestra facta, dictaque rumor excipit, & ideo nullus magis curandum est qualem famam habeant, quam qui qualemcumque meruerint, magnam habituri sunt.* Paullo post: *Nostros, matius pauci sentiunt; prodire nobis ac recedere, & mutare habitum, sine sensu publico, licet; tibi, non magis quam soli, latere contingit.* Multa contra te lux est, omnium in istum conversi oculi sunt. *Prodire te putas? oriris.* Loqui non potes, nisi ut vocem tuam, qua ubique sunt, gentes excipiant. Idem.

354 Infragilem] Hoc est, ostende animum tuum nullâ calamitate frangi posse. Expressit vim Græcæ vocis ἀπὸ τοῦ, quemadmodum Ovidius Tristium Lib. 1. El. iv. 53.

Si vox in fragili mihi esset firmior are,

Plurâque cum linguis pluribus ora ferent;

Ordo est: si vox in pectore mihi esset firmior are in fragili; non in fragili pectore, ut est in editione Heinſiana; nam præterquam quod in pectore

Julia domo expectatur. Ad sublimem dignitatem te evexit Fortuna, locumque obtinere voluit ³⁵² quo altior nullus est; quare si quid oneris cum tam insigni sorte sit conjunctum, æquo te id animo sustentare par est. Omnium oculos ad te convertis, omnes dictis tuis aures patulas præbent, quidquid agis diligenter observatur; nullum principis femina dictum aut factum latere potest. Igitur ita te semper gerito, ut nihil facias quod dignitatem tuam deccat, luctuque tuo superior sis, &, quoad potes, animum tuum calamitatibus nullis umquam frangi patiaris. ³⁵⁵ Cum nobis virtutum omnium exempla præbere te deceat, quæ melius hoc officio fungi queas, quam si constantiam principe Romana dignam præ te feras? Mors omnes expectat, neque cuiquam ignoscit Charon, qui quasvis umbras, per fluvios infernos, trajicit; ita ut ejus cymba tantæ

mo-

store fragili non potest esse vox firmior ære, Ovidius, ut post alios habet Heinſius, imitatus est Homeri versus Iliad. B. 489, & 490.

Οὐδ' εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δ' ὅσ' ἔστιν

Φωνῇ δὲ δῶρηκλον, χαλκρον δέ μοι ἄπορ εἶναι.

Non si mihi decem quidem lingua, & decem ora essent, voxque infragilis & cor aneum inesset. Firmiorem ære vocem dixit Ovidius, quod apud Homerum χαλκρον & δῶρηκλον idem valeant; non hæc suntum sed & alibi, ut Odyss. Σ. 4.

———— Τεῖχος

Χαλκρον, δῶρηκλον

Murus æneus, nec perforandus. Cave autem ne putes, cum nonnullis Interpretibus, infragilem idem esse ac infractum; nam infractum est fractus, quod contrarium planè est menti Pedonis. Idem.

Ibib. Quod potes] Sic rectè Heinſius, nam quod hic est idem ac quoad; ut v. 172. Idem.

Ibid. Usque] Id est, semper, ut v. 254.

356 Romana principis opus] Hic opus idem est ac quod vulgò *actionem* vocamus, ut Græcum ἔργον. Idem.

358 Turba vix satis una ratis] Petronius:

———— vix nativa Portmens

Sufficiet simulacra virum traducere cymhæ,

Classis opus est.

Lindenbruchius.

Tendimus huc omnes, metam properamus ad unam,
Omnia sub leges mors vocat atra suas. 360

Ecce necem intentam cœlo, terræque, fretoque,

Casurumque triplex vaticinantur opus.

In nunc &, rebus tantâ impendente ruinâ,

In

NOTA.

361 *Ecce necem intentam &c.*] Platonici, Stoici, Epicurei alique docebant aliquando adfore tempus, quo rerum universitas in pristinum chaos rediret. Vide quæ collegit hanc in rem *Iustus Lipsius* Physiol. Stoicorum Lib. II. Diss. XXI. & XXII.

Ibid. *Instantum*] Alii *intentam*. Lego ego:

Ecce necem intentam cœlo, terræque fretoque,

Casurum triplex vaticinatur opus.

Opus Lucretii. Ovidius:

Explicat ut causæ rapidi Lucretius ignis,

Casurumque triplex vaticinatur opus.

Multa enim alia scripserat Lucretius, ex cujus XXI. libro citat Varro:

Ætheris & terræ agnoscibile quærens tempus.

Scaliger.

362 *Casurum triplex*] Videtur significare tria volumina illa Sibyllæ Cumanæ à Tarquinio mercede comparata, & magnâ cum veneratione in Capitolium reposita; unde xv viri fatalium librorum, si quid forte durius inciderat, oracula ac sortes rerum futurarum peterent sibi. Dicit ergo, secundum illorum vaticinia, mundum hunc & quidquid sub ipso est, finem suum aliquando habiturum. Hæc Janus Douza pater. *Londonbruchius*.

Ibid. Lege: *casurumque triplex vaticinantur opus*, ut Sibyllina oracula, aut Philosophos intelligat, Epicureos potissimum, qui mundum non fore æternum censebant. Ovidius Tristium Lib. II.

Explicat ut causæ rapidi Lucretius ignis,

Casurumque triplex vaticinatur opus.

Sic enim scribendum, cum *casurumque* insulse exstet in libris vulgatis; quod magno Scaligero temerè persuasit, hoc etiam loco, *casurum* reponendum esse. Ad Lucretii illa respexit noster lib. v.

tria talia tota.

Una dies dabit exitio.

Meinius.

Ibidem. Si Sibyllini versus dicerentur alicubi de *causis* egisse, quâ inscriptione opus ediderat Callimachus Cyrenæus, non caret verisimili-

morientium multitudini trajicienda vix satis esse possit. Eò omnium vita tendit, quasi ad curriculi metam ad quam frangatur propositam, ³⁶⁰ neque quisquam est qui mortis legibus solutus sit. Nec hominibus tantum obitus est praestitutus; sed & ipsi rerum naturæ, cœlo, terrâ & mari constanti intendunt finem, ac triforme illud opus collapsurum aliquando Poëtæ & Philosophi vaticinantur. Quod cum ita

multitudine conjectura Jani Douze. Nunc verò, cum simile nihil usquam exstet, admitti non potest. Ac sanè versus Ovidii Trist. Lib. II. El. 1, 426. qui non semel Pedonem nostrum imitatus est, rem extra omnem dubitationis aleam collocat, admittendamque Heinssii emendationem persuader. Itaque intelligendi Philosophi, quos memoravimus, &, si ita videatur, Epicurei praesertim, quandoquidem ad Lucretium respexit, sine dubio, Albinovanus. Quinque ejus versus subjiciam ex Lib. v. p. 591. Ed. Lambinianæ, ne fortè Lectori quaestioni sint:

*Principio, maria ac terras celumque tuum,
Florum naturam triplicem, tria corpora, Mermi,
Tres species tam dissimiles, tria talia texa
Una dies debet exiit, multoque per annos
Sustentata cadet moles & machina mundi.*

Hinc Ovidio Metam. Lib. xv, v. 859. dicuntur mundi regna triformis. Nomen Ovidii admonet me ejus quod modo dicebam, imitatore cum fuisse Pedonis, cum quo, ut liquet vel ex Epistola ad eum ex Ponto missa, amicitiam coluit. Præter hunc versiculum ex Albinovano desumptum, crediderim eidem deberi duos alios Ovidii, quos addam. Ex versu 120 hujus Elegiæ desumptus est 42. El. III. Lib. I. Tristium:

Singula mediis prapediente sonos;

ut ex versu 204. adumbratus est 54. Epistolæ Sapphūs ad Phaonem:
Nisiadeque matres, Nisiadeque nurus.

Gorallus.

363 I nunc & rebus &c.] Similem consolationem adhibet Sengca, Capite ultimo consolationis ad Marciam, in quo, memoratis mutationibus quas in variis terrarum orbis partibus factum iri putabat, ita tandem orationem partis Marciz, quem inducit loquentem, claudit: Et cum tempus advenerit, quo se mundus renovaturus existimuet, viribus ista se suis cadent & sidera sideribus incurrent, & omni flagrante materia, uno igne, quidquid nunc ex disposito luctu ardebit, &c. Goullus.

In te solam oculos & tua damna refer.

Maximus ille quidem juvenum & spes publica vixit;

Et, quâ natus erat, gloria summa domûs. (365

Sed mortalis erat; nec tu secura fuisti,

Fortia progenie bella gerente tuâ.

Vita data est utenda; data est sine scœnore nobis

Mutua, nec certâ persoluenda die. 370

Fortuna arbitriis tempus dispensat iniquis,

Illa rapit juvenes, sustinet illa senes.

Quaque ruit, furibunda ruit; totumque per orbem,

Ful-

NOTÆ.

369 *Vita data est* &c.] Fœnus præstitutâ die dabatur, at mutua pecunia, interdum nullâ die præstitutâ. Itaque creditorî, quando-cumque collibitum erat, repetendi jus erat. Hæc habet *Adr. Turnebus* *Adversar. Lib. 11. cap. 10.* quod ut probet, profert hoc *Pedonis* distichon; tum addit eum hanc esse à *Cicerone* mutuatum sententiam, qui *l. Tuscul.* scribit: *At ea quidem (natura) dedit usuram vitæ, tamquam pecunia, nullâ præstitutâ die.* Quod & *Plutarchum* imitatum esse vult. Existimo *Turnebum* respexisse ad hunc locum *Plutarchi*, ex consolatione ad *Apollonium* pag. 107. *Μοιρίδιον χρεῖσθ' ὅδ' ἀνάγκη τὸ ζῆν, αἷς δ' ἀποδοῖν σόμῳρον ὃ ἐδανείσταν το ἡμῶν υἱ πονηρότερος.* ὃ δὲ καὶ διόλως κατεβλητίον καὶ ἀνεύκτως ὅταν ὁ δανείσας ἀπαίτῃ: *Fatale debitum dicitur esse vitæ, quod contraxerint majores nostri, estque reddendum.* Itaque facile est numerandum & sine gemitu, cum is qui mutuum dedit repetit. Ut non dubitarim quin *M. Tullium* imitatus sit *Albinovanus*; vix crediderim *Plutarchum* imitatum hîc fuisse. Potius vulgare dictum protulit, quæ etiam in *re Ciceroniani* dicti elegantiam minimè æquavit. *Idem.*

Ibidem. Sine dubio, imitatione *Lucretii*, dixit: *Vitæque mancipio nulli datur omnibus usû.* *Scaliger.*

372 *Ille rapit juvenes*] Vide *Eleg. 11. v. 7.*

Sustinet illa senes] Possis interpretari, conservat, alit, sive non occidit, ut *Georg. 11, 515.*

Agricula incurvus terram dimovit aratro;

Hinc anni labor, hinc patriam, parvosque nepotes

Sustinet, &c.

Sed malim de dilatione intelligere, ita ut *sustinere senes* penitende sit quasi

ita sit, in tuam unius jacturam animum intendere indecorum est; quasi pereuntem quidem rerum naturam æquo animo ferres, filii verò mortem ferre non posses. ³⁶⁵ Mortuus quidem est fortissimus juvenis, spes Reipublicæ, & familiæ suæ maximum ornamentum. Sed natus erat, ut moreretur; nec polliceri tibi certò ipsa potuisti eum diutius victurum, præsertim cùm periculosum bellum fortiter gereret. Vita nobis à Numinibus data quasi mutua, at sine fœnore, ³⁷⁰ & quotiescumque eam repeterent reddenda. Fortuna iniquè vitæ tempora hominibus distribuit, & sæpe juvenes, senum morte dilatâ, occidit. Furibunda totum terrarum orbem depopulatur

quasi eos in aliud tempus differre; ut apud *Ovidium* in Ep. Penelopes ad Ulyssæm v. 114.

*Respice Laërtem; ut jam sua lumina condas,
Extremum fati sustinet ille diem.*

Sic & *Livius* Lib. v. cap. 45. *Vix temperare animis quin extemplo impetum facerent, compressique à Caditio Centurione, quem sibi met ipsi præfecerant, rem in nossem sustinere.* *Gorallus.*

Ibid. Suspiris illa senes Imò *sustinet*, cum veteribus libris, etiam *Naugerianis*. Frustra vulgatam lectionem *Scaliger* ruerit. Ad verbum ferè hæc expressit *Cælius Firminianus*, in *Catalectis Veterum Poëtarum*, carmine de Fortuna:

*Hæc aufert juvenes & retinet senes;
Injusto arbitrio tempera dividens.*

Heinsius.

³⁷³ *Quæque ruis* &c. J. Elegans sanè distichon; si verba spectes; sed si corticem illum detraxeris, ut nucleum edas, nihil invenies. Etenim, ne jam commenta Fortunæ & Fati exagitem, à se ipse dissentit Poëta, qui antea Fato & Parcis immutabili necessitate omnia, sine odio, ac gratia, regentibus eventus omnes & præsertim mortem hominum attribuit. Nam hæc descriptio Fortunæ iniquis arbitriis omnia administrantis, & mutabilis, nec convenit Fato, nec cum eo stare potest. Itaque alterutrum horum figmentorum eligendum fuit, altero planè prætermisso, ac repudiato. Si variam Fortunam commemorare voluit, debuit omittere Fatum; aut vice versâ, admissio Fato, nuncium Fortunæ remittere, quemadmodum fecit *Homerus*. Alioquin deterius hoc est, quàm

*Humano capiti cervicem pictor equinam
Jungere si velit, & varias inducere plumas;*

R

quod

Fulminat & cæcis cæca triumphat equis.
 Regna Deæ immitis parce irritare querendo, 375
 Sollicitare animos parce potentis heræ.
 Quæ tamen hoc uno tristis tibi tempore venit,
 Sæpe eadem rebus favit amica tuis;
 Nata quod en altè es, quod fortibus aucta duobus,
 Quodque etiam magnò confociata Jovi; 380
 Quod semper domito rediit tibi Cæsar ab orbe,
 Gessit & invictâ prospera bella manu;

Quodd

N O T A.

quod summus Artis Magister meritò carpit. Nihil veriùs, quàm quod dixit *Plutarchus* in libello, quomodo juveni audienda sint poemata, Ed. Grotianæ pag. 7. Οὐτε μέθην, ἔτι πρόπῃ, ἔτι λήξεως ὄγκῃ, ἔτ' ὀκωρία μεταφορῶς, ἔθ' ἀρμονία καὶ σύνδεσις ἔχει τοσούτον αἰμυλίας καὶ χάριτος, ὅσον εὖ πεποιημένη διάδοσις μυθολογίας: Neque enim aut pedum mensura, aut figura, aut dictionis sublimitas, aut translationis commoditas, aut numerus & compositio tantum habent venustatis ac gratia; quantum rectè inventa dispositio fabula. Dixerit fortè non nemo & alios Poëtas nunc figmento Fortunæ, nunc phantasmate, ut ita loquar, Fati, prout visum est, esse usos. Non diffiteor; sed quod noto in *Pedone* meo, ceteris profectò Poëtis non ignosco. Quod facio ut adolescentes, in quorum manus hæc fortè incident, sibi caveant ab eleganti sono vocabulorum, figurisque sublimioribus, quibus sæpe absurdissima commenta & maxima in artem ipsam poëticam peccata teguntur. *Gorallus*.

375 *Regna Deæ immitis* &c.] Si noster cæcam Fortunam credidit, at surdam existimasse non videtur; quandoquidem ne nimiras querelas *Livix* audiat veretur. Sed cur ipse non sibi motuebat ab ejus ira, postquam illam iniquam, furibundam & cacam vocaverat? Quare Deam tam potentem immitem esse ait? Hæc, inquires, somnia sunt Poëtica. Sint sanè; at sunt somnia vigilantis, quæ prudentius excogitata, & sibi ipsis consentanea esse oportuit. Talis de Fortuna, quasi Dea, dicens dignus fuit, qui audiret, quod audivit *Timotheus*; cui *Dianam* in Theatro laudanti, eamque vocanti *μαρτυρῶν, θυατῶν, φοιτῶν, λυσιτελῶν*, quæ *lymphatam* ac *furientem* significant, *Κηνισίας* εὐθύς ἀπεθόνησεν, τοιαύτη σοι θυγάτηρ ἦσσις το: *clarâ voca* illico respondit *Cinesias*: talis sit tibi filia. Quod scriptum reliquit *Plutarchus*, in aureo libello, quem modò laudabamus. Nulla fuisset causa, cur quæreretur *Pedo*, si recitanti hoc carmen, & de poten-

tissi-

tur, quasque cæca ac cæcis equis vecta omnes æquè conculcat, deque omnibus promiscuè triumphat. 375 Cave ne crudelis Deæ nimis querelis iram provoces, tamque potentem dominam reverere. Nec sanè est cur usque adeò de ea queraris, hoc enim uno tempore adversa tibi fuisse videtur; ceteroquin enim rebus tuis propitia favit. Illi debes quòd Majoribus nobilissimis orta sis; quòd duos filios pepere-
ris; 380 quòd sis Augusto nupta, qui instar Jovis rerum habenas tenet; & quòd, ex omnibus bellis,
vir

rissima, ut putabat, Dea ita loquenti, exclamassent auditores: *talis erga te sit Livia, qualem Fortunam describis.* Idem.

376 *Sollicitare*] Est quidem propriè sollicitum atque anxium habere ac reddere, sed hic est provocare ad iram, ut *Fastor. v, 40.*

*Exstruere hi montes ad sidera summa parabant,
Et magnam bello sollicitare Jovem.*

Idem.

Potentis hera] Quæ, nimirum, homines habet quasi mancipia, herilique imperium in eos exercet. Hinc simpliciter *Hera* dicitur ab *Ennio*, in versibus prolatis à *Cicerone* Lib. i. de Officiis, cap. xii. ubi ita loquitur *Pyrrhus*:

*Vosne velit an me regnare Hera; quidve ferat fors,
Virtute experiamur.*

Sic & Plautus in *Mercatore* Act. iiii. Sc. iv, 12. *Divum atque hominum qua spectatrix, atque Hera eadem es hominibus.* Ad quem locum vide, si necesse est, *Frid. Taubmanni collectanea.* Idem.

378 *Rebus favit amica tuis*] Si tunc cæca erat, nullas ei gratias debebat *Livia*; si oculata, quando oculorum amisit usum? Idem.

379 *Nata quòd es altè*] *Altè* es veteres plerique, ne peccet in rationem meri versus. Sed puto scribendum: *nata quòd es*, ut in illo *Statii*: *Et celsè natorum aquavit honori*; vel: *nata quòd excelsè es.* Nam *Naugarii* Codices: *nata quòd ex alte es.* *Heinsius.*

380 *Magno consecrata Jovi*] Eo nomine sæpe honestatne, an infamat *Ovidius* *Augustum*, ut *Tristium* Lib. i. Eleg. i, 81.

Me quoque, qua sensi, facer Jovis arma timere.

& *El.* iiii, 128.

*Parcite carulei vos parcite Numina Ponti,
Infestumque mihi sit satis esse Jovem.*

Gorallus.

382 *Gessit & irvisitâ*] *Gessit*, libri veteres; an *gessat* — sola? *Heinsius.*

Quòd spes implerunt, maternaque vota Neronēs ;

Quòd pulsus toties hostis, utròque duce.

Rhenus & Alpinae valles, & sanguine nigro 385

Decolor, infecta testis Itargus aqua,

Danubiúsque rapax & Dacius orbe remoto

Appulus (huic hosti perbreve Pontus iter)

Ar-

N O T A.

385 *Rhenus & Alpina valles*] In bello Rhætico, quod uterque frater administravit, qua de re ad v. 15. & 16. *Gorallus*.

186 *Decolor*] Non est sine colore, sed cujus mutatus erat color, propter sanguinem ad eum effusum. *Ovidius* Trist. Lib. IV, 41. de victoria, quam Tiberio pollicebatur:

Cornibus hic fractis, viridi male testis in ulva,

Decolor ipse suo sanguine Rhenus erit.

Idem.

Ibid. Testis Itargus] Dicitur & *Visurgus*, pro varietate idiomatum Linguae Germanicae; nam Saxones & omnes Oceani accolae Tusurpant, alii duplex S; *ῥέλανα*, *ῥέλανα*. Sic *wasser*, *water*, aqua. *Scaliger*. De victoria Drusi ad occasum & ad ortum Visurgis, quem trajecit, ducto ad Albim usque exercitu, scripsit paucis *Dio*, initio Lib. LV. Sed omnia copiosius persequutus erat *Livius* Libris CXXXIX. & CXL. quorum habemus brevissimas Epitomas. *Gorallus*.

Ibid. Itargus] *Itargus Scaliger*, sed omnino de hoc loco consulendus, in Germania antiqua, diligentissimus *Claverius*, qui receptam scripturam tuetur. *Heinsius*. Sunt qui putent *Pedonem praefectum finibus Frisiorum*, tempore Germanici, & de quo *Tacitus* Annal. Lib. I. cap. 60. esse hunc nostrum. Quod si verum est, probè notum ei esse oportuit nomen hujus fluvii. Sed oporteret etiam nobis de ejus manu constare. Credibile est tamen eum W, quo Latina lingua caret & quo nomen *Weser* inchoatur, elisisse. *Gorallus*.

388 *Appulus &c.*] Hæc valde depravata esse ait *Nicol. Heinsius*, nec medicam manum eis afferre tentat. Ego verò, interea dum ex antiquo Codice alia proferatur melior lectio, existimabo *Appulum* dici populum Daciarum, qui ubi esset ut intelligerent Romani, addit *Pedo* *ἡ παρενηχην*, huic hosti perbreve (una voce, non per breve, duabus) Pontus iter; hoc est, huic hosti ita vicinus est Pontus Euxinus, ut perbrevis itinere eò perveniat. Nec mera hæc est conjectura, ex solo *Albinovani* loco, qui corruptus censeriqueat, ducta; nam *Ptolemaeus* Geogr. Lib. III. cap. 8. inter urbes Daciarum *Ἰθαγασίρα* memorat *Ἀπυλον*, *Apulum* ad fluvium Alutam, ex qua paucorum dierum itinere adiri potest Pontus Euxinus. Fateor equidem loquutionis,

INTERPRETATIO ELEG. I. 85

vir tuus victor redierit ; quòd duo filii tui , per tot annos , spem de illis conceptam expleverint ; quòd , utriusque ductu , Populi Romani hostes tam sæpe victi sint. ³⁸⁵ Victoriarum enim à filiis tuis reportatarum testes sunt Rhénus , & Alpium valles , ac sanguine Germanorum cruentatus Visurgis , & rapidus Danubius , & Daci ad ultimos septemtriones incolentes , brevique itinere Ponto Euxino vicinif-
que

tionis , qualis hæc est , *Pontus est perbreve iter huic hosti* , exemplum nullum me posse nunc proferre ; sed facili supplemento expedietur si quid sit impediti , modò suppleas *adeundus* : *perbreve est iter huic populo Pontus adeundus*. Ad bellum quidem hoc quod attinet cum Dacis , vivo Druso , à Tiberio gestum , quamvis ejus paucis meminerit Dio , Lib. xiv. sub finem , vix dubito quin magnum fuerit & conjunctum cum bello Pannonico ; nemo enim nescit Pannoniam Daciæ vicinam , & vicini vicinos solent ad bellum concitare. Prodidit autem Dio Lib. lv. paullo post mortem Agrippæ , qui eas gentes coërcuerat , Pannonios rebellasse , & victos fuisse à Tiberio ; quam ob victoriam triumphum illi decrevit Senatus , quamquam eum agere non sivit Augustus , satisque habuit triumphalia Tiberio præberi ornamenta. Hoc bellum gestum anno ab U. C. DCCXLII. Sed & anno sequente , tertium rebellantes vicit , qua de causa ovans in urbem investus est , ut docet Dio initio Lib. lv. Postea cum omnia pacata viderentur , & Jani Templum esset laudandum , obstitērunt Daci : οἱ Δάκαιοι τὸ Ἱσθμὸν περὶ τὸν ποταμὸν διαβάντες λείαν ἐν τῇ Παννονίᾳ ἀπὸνέμοντο : Daci Istrum concretum transgressi prædæ ex Pannonia egerunt. Verba sunt Dionis sub finem Lib. xiv. Ad hæc bella respexisse videtur Suetonius Augusti Cap. xxi. ubi sic loquitur : *Demisit autem partim ductu , partim auspiciis suis , Cantabriam , Aquitaniam , Pannoniam , Dalmatiam cum Illyrico omni ; item Rhatiam , (per ambos fratres) & Vindelicos ac Salassos , gentes Inalpinas . Coërcuit & Dacorum incursiones (per Tiberium) tribus eorum ducibus cum magna copia castis , Germanisque ultra Albim fluvium submovit ; per Drusum , scilicet . Idem .*

Ibidem. Appulus] Valde depravatus locus , lego :

Angulus , hinc hosti perbreve pontis iter .

Veteres scribebant *aggulus* , unde Appulus fecerunt . Dacia tunc finis Imperii Romani , Danubio terminata . Itaque pons jungens Danubium , fuisset perbreve iter hosti ad fines Imperii Romani . Scaliger . Sed idem dixeris de omnibus finitimis Populo Romano gentibus , nam cum fines earum tangerent fines Imperii Romani , perbreve erat iis iter ex agro suo in agrum Romanorum ditioni subiectum .

Armeniúsque fugax & tandem Dalmata supplex,

Summáque dispersi per juga Pannonii, 390

Et modò Germanus Romanis cognitus orbis.

Adspice quot meritis culpa sit una minor.

Adde quòd est absens functus, nec cernere nati

Semineces oculos sustinuere tui.

Quisque dolor menti lenissimus influit agræ, 395

Ac-

NOTÆ.

Deinde quis dixerit hinc hosti perbreve pontis iter est, pro eo quod est, hostis illinc ad nos per breve pontis iter venire potest? Gorallus.

389 *Armeniúsque fugax*] Quisquis legerit vitam L. Luculli, apud Plutarchum, faciliè intelliget cur Armeni hîc *fugaces* dicantur; præsertim à pag. 508. Ed. Vechelianæ, ubi fugæ Armenorum multis narrantur; nam adversa prælia dici non possunt hominum, qui vix Aquilarum Romanarum conspectum ferebant. Respicit autem Pseudo ad expeditionem, quam sic describit Suetonius, Tiberii Cap. ix. Stipendia prima expeditione Cantabricâ Tribunus militum fecit, deinde du-ctò ad Orientem exercitu regnum Tigranti restituit, ac pro Tribunali Diadema imposuit. Sic & Velleius Lib. ii. pag. 62. Ed. Lipsianæ Moreti: Nec multò post missus ab eodem vitrico cum exercitu, ad visendam ordinandâque, qua sub Oriente sunt, provincias, præcipuis omnium virtutum experimentis in eo tractu editis, cum legionibus ingressus Armeniam, redactâ eâ in potestatem Populi Romani, Artavasdem tradidit. Ad quem locum vide Lipsium. Gorallus.

Ibid. *Et tandem Dalmata supplex*] Ait tandem, quia jam à multis annis Dalmatis bellum intulerant Romani, nec dum tamen eos subegerant Velleius Lib. ii. pag. 61. Sepulcris bellis civilibus, coalescentibusque Reipublica membris, & curante eo (nempe Augusto) qua tam longa armorum series lacravérat, Dalmatis (annis) scilicet xx rebellis ad certam confessionem pacata est Imperii. Vide & Dionem Lib. xrv. Postea tamen non parvo animo rebellavit, estque iterum victa à Tiberio, sed post mortem Drusi, ut idem Historicus prodidit sub finem Lib. lv. Idem.

390 *Summáque dispersi per juga Pannonii*] Coniiciat Lector oculos in Tabulas Austriæ, Hungariæ inferioris, vicinarumque tractuum, inter Dalmatiam & Danubium; intelligetque Pannonios, qui eas oras olim incolabant, non falso dici per juga *sparsos*. Quo tempore bella gesserit Tiberius cum Pannoniis, jam indicavimus ad v. 387. ex Dion. Idem.

391 *Germanus* — ubi] Sic rectè ex Codice Mediceo emendabatur

que oris infesti, & fugaces Armeni, & Dalmatæ tandem, post acceptam à Tiberio cladem, supplices, ³⁹⁰ & Pannonii per altissimos montes sparsi, ac denique Germani, non ita pridem Romanis noti. Tot ac tantis Fortunæ in te collatis beneficiis, hæc sola, in rapiendo tibi Druso, culpa æquiparari, si rem probè apud te reputes, non potest. Hoc quoque beneficium est Fortunæ, quòd absens mortem obierit Drusus, neque eum animam efflantem videre necesse habueris. ³⁹⁵ Dolor etiam hic tuus, modo

bat Nic. Heinſius, cùm antea legeretur Germani. Vide vs. 314. Idem.

³⁹² Adſpice] Hoc est, vide, tecum reputa, ut v. 346. Idem.

Ibid. Quot meritis] Antea legebatur *quam meritis*. Malebat Heinſius quod. Prætulimus quot, quia una culpa opponitur tot meritis; quibus multò minor est, si cum iis attento animo componatur. Non opus est nos monere culpam hic poni pro delicto: quemadmodum Æneidos Lib. iv, 19.

Huic uni forſan potui ſuccumbere culpa;
& ejuſdem Libri v. 172.

Conjugium vocat, hoc præterit nomine culpam.

Idem.

³⁹³ Adde quod est absens functus] Ita legendum non factus, ut rectè vidit J. Lipſius Epist. Quæſt. Lib. iir. Ep. 3. Pars, ait, ſolatii est quòd in oculis tuis & ſinu, non ſit mortuus: & audiſti dolorem tuum, Livia, non vidisti. Idem.

Ibidem. Fletus] Functus cum Medicæ & Combiano reponere. Sic in Sabini Epistola ſecunda, functa prope ſortis annus est prope mortuus; idque Lipſio in mentem venit. Alii duo Codices factus, quod editiones nonnullas occupavit. Heinſius. Nihil certius; ſubaudiendum autem morte, aut vita, nam Latini dicunt fungi & defungi vita & morte, pro eo quod est mori; unde ſit ut ἡλκεπικνῶς fungi & defungi idem ſonent. Hinc in Gloſſis: Κτερεα, functa, hoc est, cadavera. Nimirum, fungor in iſſdem Gloſſis est παλιν, hoc est, absolvo, perſcio; & in Gloſſis Iſidori: fungitur, absolvit, nam ſic legendum, non ſolvit. Igitur fungi & defungi vita & morte, perinde est ac vitam aut mortem absolvere, hoc est, mori. Sic Horatius Carm. L. ir. Od. ix, 13. Neſtorem vocat ter avo functum, hoc est, qui tres hominum ætates abſolverat. Adi Etymologos Matth. Martinium, & Joan. Ger. Veſſium, ac, ſi vacat, ipſum Robertum Stephanum. Goullus.

Accipere es luctus aure coacta tuos.
 Prævertitque metus, per longa pericula, luctum,
 Tu, quibus auditis, anxia mentis eras.
 Non ex præcipiti dolor in tua pectora venit,
 Sed per mollitos antè, timore, gradus. 400
 Jupiter antè dedit fati mala signa cruenti,
 Flammiferà petiit cùm tria templa manu.
 Junonisque gravi nocte, impavidæque Minervæ,
 San-

N O T Æ.

396 *Accipere es luctus aure coacta tuos*] Vix dubitem quin Livia hoc ipsum haberet quasi majus doloris irritamentum: quòd filio præfens præsentì omnia officia materna præstare non potuisset. Nec auctorem hujusce opinionis alium dabo, quàm ipsum *Pedonem*, qui in hac ipsa Elegia v. 89. & seqq. prætulit sortem Tiberii, qui fratrem morientem viderat, sorti Liviz, quæ neque suprema oscula filio fixisset, neque frigida membra sinu fovisset, neque animam fugientem ore excepisset, neque denique adfuisset ejus morti. Igitur hoc solatium Delphicus est, ut dici solet, gladius, qui luctum tam irritare potest, quàm sedare. *Idem.*

397 *Prævertitque metus*] Nam Drusus non subito, sed longiusculo morbo periit. Etenim, ut est in Epitome libri ultimi *Livii*, ex fractura, equo super crus ejus collapsa, tricesimo die, quàm id acciderat, mortuus est. Graviter eum ægrotare nunciatum est Augusto, qui ad eum raptim Tiberium misit, ut observavimus ad vll. 90. & 318.

401 *Jupiter ante dedit &c.*] Alia etiam prodigia memorat Dio initio Libri xv. cujus verba mox proferemus. Mirum est illo tempore, quo Philosophia coeperat Romanorum animos superstitionibus ejusmodi curare, talia observata, aut jactata fuisse, quasi præfagia. Primum enim si dixerimus eorum magnam partem aut non contigisse, aut perperam narratam, facile omnes nobis adsentientur. Deinde si Drusus mortuus non fuisset, homines superstitiosi ea ostenta, seu vera, seu ficta, ad alia retulissent; ut ad conspirationes contra Augustum, seu ad bella quæ postea contigerunt. Mirum profecto fuisset si per plures annos aliquid alicubi non contigisset calamitatis, in tanto Imperio, cui ambigua præfagia possent aptari; nam neque certam quandam calamitatem, neque præstituto tempore futuram, ultra quod non erat expectanda, præfagiebant. Sin verò omnia secundiora Augusto, Imperioque Romano fuissent; paratum erat effugium

modo omnium lenissimo, ad animum tuum appulit; quippe quem, non oculis, quorum sensu vehementissimè afficimur, sed auribus, excepisti. Antequàm filium lugeres, diu ei formidolosissimum bellum gerenti metuisti, sæpèque, acceptis periculis, quæ adibat, sollicita ejus causâ fuisti. Luctus hic non prorsus inexpectatus animo tuo oblatus est, 400 sed per varios gradus, quibus paullatim majorem metum concepisti. Jupiter ipse antea portentis tibi mortem ejus denunciarat, cùm tria Tempia fulmine feriisset, unâ procellosâ nocte; Junonis,

ni-

gium superstitiosis, è sacris petitur. Dixissent enim ea prodigia ritè procurata fuisse, per sacrificia, ex responso haruspicum, placatis iratis Numinibus. Quid autem facias hinc superstitioni, quæ contrariis eventibus æquè confirmatur, atque alitur? Necessè est eam inter morbos, qui artem medicorum superant, habeas. *Idem.*

402 *Flammis etâ petiit cùm tria templa manu*] Paullo aliter Dio, initio Lib. LV. *αὐτὸ σημεῖα ἐκ ἀγαθῶ συνήχθη· πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα καὶ χειμῶνι, καὶ καταιγίδεσσι, πολλοὶ δὲ καὶ ναοὶ ἑρδαιήσαν, ὥστε καὶ τὸν τῷ Διὶ Καπιτωλίῳ, τὸν τε συνιαὸν αὐτοῦ χαλκιδῆναι :* illi (nempe, Druso) signa non bona contigerunt, nam cùm multa alia et tempestate et fulminibus, tum etiam templa corrupta sunt, ita ut Jovis Capitolini et vicinum templum laesa sint. Sed quid mirum si fulmine icta fuissent aliquot Tempia, in urbe usque adeò superstitiosa, ut illic facilius, ut ille aiebat, in Deum, quàm in hominem incidere? Præsertim si reputemus Tempia multa fuisse in montibus sita, in quibus altiora ædificia transversis fulminibus facilius feriuntur quàm humilia. Deinde neque plura, neque pauciora mala patitur humanum genus, siue Tempia, siue desertæ rupes fulminibus feriuntur. *Idem.*

403 *Junonisque gravi nocte &c.*] Hoc distichon, ait *Heinsius*, aut adulterinum est, aut pro conclamato habendum. *Combi Codex*: *Junonisque Gravis nota.* Primæ editiones: *gradus nota.* Hæc vir doctissimus. Fortè tamen hæc lectio sensu commodo non caret, si *gravi nocte* interpretemur *nocte procellosâ*, seu *periculosâ*: ut *grave tempus* anni dicitur calidissimum, quo corpora æstu tentari & morbi grassari soleant. Fortè non malè legas *gradus*, ita ut intelligantur gradus, quibus Tempia Junonis & Minervæ adibantur in Capitolio; solebant enim Templis gradus addi, ut vel figuræ *Alexand. Donati* docebunt. Potuit fieri ut *noctis* fulmen utriusque Deæ gradus diffrigerit, & quidpiam in Palatio dejecerit. *Idem.*

Sanctæque & immeriti Cæsaris ista domus.
 Sidera quin etiam cœlo fugisse dicuntur, 405
 Lucifer & solitas destituisse vias.
 Lucifer in toto nulli comparuit orbe,
 Et venit, stellâ non præeunte, dies.
 Sideris hoc obitus terris instare monebat,

Et

N O T Æ.

404 Sanctæque & immensi Cæsaris ista domus] Sanctæque divini, quidam ex veteribus. Fortè:

Sancta quoque immeriti Cæsaris ista domus.

Nam domus in suis invenit Nangerius. Heinsius. Nihil præterea mutaverim, nam & idem est ac etiam, hoc est, quamvis meritis non sit, domum suam fulmine feriri, ut in illo Virgilli Æneid. 11, 49.

timeo Danaos & dona ferentes;

hoc est, etiam cum dona ferunt. Grællus.

405 Sidera quin etiam &c.] Notæ sunt sulphureæ exhalationes, quæ inter nubes accenduntur, & quas stellas cadentes vulgus vocitat. Has Poëtæ & rerum Astronomicarum imperiti, quales Epicuri discipuli, miscebant cum ipsis stellis, immensâ intercapedine ab iis remotis, & quæ non minores sunt nostro sole. Lucretius Lib. 11. pag. 174. Ed. Lambinianæ:

Nocturnasque faces cœli sublime volantes

Nome vides longos flammarum ducere tractus,

In quascumque dedir partes naturæ meatum?

Non cade-e in terram stellæ & sidera cerni?

Vide Epicurum, apud Diogenem Laërtium Lib. x, 114. Ex hac opinione vulgi, aut Philosophorum vulgo, hac in re, nequaquam acutiorum, loquutus Dio, inter præfagia mortis Drusi, recenset *διασπορὰς ὑπερφανέων*. Idem.

406 Lucifer] Fingit noster inter *ἀστέρων διαθέοντες*, ut loquitur etiam Aristoteles Meteorologicorum Lib. 1. c. 4. fuisse ipsum Luciferum, hoc est, Venerem, inrer Tellurem nostram & Mercurium circa solem circumactam. Quod ei non esset ignoscendum, nisi Philosophi ipsi stellas fixas cœlo decidere in terras putassent, quare pueriliter nihil fingi potest. At delirantibus Philosophis, liceat sanè Poëtæ insanire, & mentiri. Idem.

409 Sideris hoc obitus &c.] Miror Pedonem hæc dumtaxat protulisse prodigia, cum alia, si Dioni credimus, narrarentur multa, & quidem mirabiliora. Postquam enim narravit Drusum Albim trajicere non potuisse, subjicit: *Γυνὴ γάρ τις μείζων ἢ χεῖρ ἀνδρῶν φῶς ἐκ παντὸς αὐτῇ φέρον. πρὶ δὴ δαίμων ἐπέγρη, Ἀγέσθι ἀνέρις; ἢ πάντας*

οὐκ

nimirum, Minervæque ædes, & Augusti quamquam immeriti domum. 405 Quin etiam Itellæ feruntur fereno cælo cecidisse, & Lucifer pristinum iter deseruisse. Lucifer à nemine, illâ nocte, per totum terrarum orbem, conspectus est, diésque, eo præter morem minimè antecedente, exortus est. Hoc prodigium lucidissimi, apud homines, sideris occasum,

σοι ταῦτα ἰδεῖν πρότερον· ἀλλ' ἀπιδι, καὶ γὰρ σοι καὶ ἤδη ἔρχων καὶ τῷ βίῃ τελευτῇ πέροςιν ἦδη: *Mulier quædam major, quam finit humana natura, cum obviam illi venisset, dixit: quò properas, Druse insatiabilis? Omnia hæc à te cerni fatale non est; sed abi, etenim tibi & rerum gestarum & vitæ finis adest.* Similiter Suetonius Cap. 1. Claudii: *Hostem etiam frequenter casum — non prius desistit insequi, quam species barbara mulieris, humanâ amplior, victorem tendere ultra sermone Latino prohibuisset.* Fortasse commentum hoc fuit militum Drusi, quod nondum Romam delatum erat, eo tempore quo hæc Elegia à Pedone facta est, hoc est, summum aliquot diebus post funus. Alioqui tam bellam occasionem extollendi Drusum, & solatium præbendi Livæ numquam prætermisisset; ne jam dicam locum hunc fuisse, cum quo omnibus Poëtes ornamentis optime conveniebat. Quin & ipse Dio, propter alia portenta, ei fabulæ adfensum præbuisse se nequaquam dissimulat in sequentibus verbis: *Θαυμάζον μὲν εἶναι, inquit, τὸ πρὶν φωνὴν παρὰ τοῦ Διαιμονίου τοιαύτην τῷ γυναικὶ καὶ αὐτῷ τοι καὶ ἀπιστεῖν ἔχω, παρὰ χρεμα γὰρ ἀπίστῃ, αὐτοῦ γὰρ ὑποτρέψατο· αὐτῷ, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ νόσῳ πνί, πρὶν ὅτι τὸ Πῆνον ἔλθεῖν, τελευτήσῃ· καὶ μοι τεκμηριαὶ τὸ λεχθὲν, ὅτι καὶ λυκοὶ πρὶν τὸ στρατοπέδον ὑπὸ τῷ θανάτῳ πεινοσύντες ὠρούτο, καὶ ναυίσχοι δύο δια μέσου τοῦ παρεδύμετο· διηπύοντες ὠροῦσαν, ἀρῆνός τε τίς γυναικὶς ἠκούσθη, καὶ ἀστέρων διαδρομαὶ ἐξήδυντο:* *Mirum quidem est quædam vocem à Numine sic missam; astamen non possum fidem derogare, statim enim contigit; nam celeriter reversus in via morbo quodam, antequam ad Rhenum pervenisset, obiit.* Quod dictum est etiam mihi confirmatur, quod lupi sub mortem ejus circa castra vagantes ululabant, & juvenes duo per medium vallum equo transvecti conspecti sunt, ejulatusque muliebri auditus est, & trajectiones stellarum factæ sunt. At dubium quidem non est quin Drusus in castris ab Albi rediens mortuus fuerit, sed propterea certum non est auditam vocem quam memorat; mors enim Drusi non est necessarium confectarium portenti, sed malè curatæ fractionis cruris, si modo potuerit curari. Reliqua nihil habent, præter solitum naturæ ordinem, aut etiam sunt falsa. Certe silentio Pedonis, Elegiam suam iis alioquin, ut dixi, ornaturi, dubia fiunt. Idem.

Et mergi Stygiâ nobile lumen aquâ.

410

At tu qui superes mœstæ solatia matri,

Comprecor illi ipsi conspiciare senex.

Pérque annos diuturnus eas fratrisque tuosque,

Et vivat nato cum sene mater anus.

Eventura precor, Deus excusare priora

415

Dum volet, à Druso cetera læta dabit.

Tu tamen ausapotes tanto indulgere dolori,

Longiùs ut nolis, heu male fortis ! ali ?

Vix etiam fueras paucas vitalis in horas,

Obtulit invitæ cùm tibi Cæsar opem ;

420

Admovitque preces & jus immiscuit illis,

Ari-

N O T Æ.

410 *Mergi Stygiâ nobile numen aquâ*] *Lege lumen*, nam *fidus* supra vocavit. *Scaliger*. Cujus conjecturam ex veteribus editionibus firmat *Heinsius*, ac sanè cùm *Numen Stygiâ aquâ mergi* aut exstingui dici nequeat, de lumine commodissimè ita loqui potuisse *Pedonem* nemo non videt. *Idem*.

413 *Pérque annos diuturnus*] De voce *diuturnus* dixi ad v. 104. Optat Poëta vivere Tiberium, præter ipsi fatales, per totidem annos per quot frater victurus erat, si ad senilem ætatem pervenisset. Sic moriens nescio quis apud *Statium* :

Pars anima victura mea, cui linquere possim.

O utinam quos dura mihi rapit Atropas annos !

Sic populus in adclamationibus ad Imperatores :

De nostris annis tibi Jupiter augeat annos.

Ridicula erant vora, in eorum ore qui fatalia omnia credebant. Sapientius Jupiter Ovidianus *Metamorph. Lib. ix.* alloquitur Deos tumultuantes, quòd mortales quos amabant juvenescere cuperent, quia audierant juventam Iolao esse restitutam, & Callirhoës liberos infantes subito factos esse viros :

Quo ruitis tantumne sibi quis posse videtur

Fata quoque ut superet ? Fatis Iolau in annos

Quos egit rediit, fatis juvenescere debent

Callirhoë geniti ; non ambitione, nec armis.

Vos etiam quoque hoc animo meliore feratis,

Me quoque fata regunt &c.

Idem.

sum, 420 demergendumque lumen Reipublicæ in aquam Stygiam prælagiebat. At te, ô Tiberi, qui unicum solatium, tristi parenti, superes, precor senem ab illa cerni; & vivere non tuos tantum annos sed & eos qui fratri tuo debebantur; ita ut mater anus cum sene filio, diu vivat. 415 Nec dubito quin preces meæ exaudiantur, Fortuna enim, ut apud vos priorem cladem veluti excuset, omnia vobis posthac secundabit. Tu tamen, ô Livia, usque adeo sustinisti dolori tuo indulgere, ut alimenta sumere nolles. Intra paucas horas fame extincta fuisses, 420 cum te invitam Augustus servavit. Necesse habuit & pre-

414 *Mater anus*] Vixit sanè Livia anus cum filio jam provectæ ætatis, sed eam indolem filii experta, ut multo ei præstitisset, diu antequàm imperaret, interiisse. Vide *Suetonium* in *Tiberio* Capp. 1, & 11. Nimis ergo diu sibi vixit Livia, nimis diu Imperio Romano Tiberius. I nunc & dic Poëtas scire quid optent! Ego quidem eos & quosvis alios, talia à Numine petentes, amando ad *Satiram Juvenali* x. Idem.

415 *Deus*] Græcè ὁ Δαίμων, quâ voce aliquando Genium, aliquando Fortunam intelligebant. Vide quæ de hac vocula observavit *Joan. Clericus* in *Arte Critica* P. 11. Sect. 1. C. 2. §. 9. Idem.

Excusare] Sibi ignosci prius delictum, ob sequentia merita. *Gorallus*.

417 *Tu tamen ausa potes &c.*] Hæc omnia corruptissima sunt. Sensus utcumque constabit, si usque potes, vel ora potes refingatur. *Heinsius*. Nihil hîc esse mutandum existimo; perinde enim est ac si *Pedo* dixisset: audes, vel sustines usque adeo indulgere dolori, ut alimenta sumere recuses. *Gorallus*.

418 *Malè fortis*] Si hæc sint vera, quod vix dubitare licet, cum; si falsa essent, Liviz contumeliosa fuissent; *Seneca* nimis rhetoricè constantiam Liviz descripsit in *Consolatione ad Marciam*. Illa, inquit Cap. IV. in primo fervore cum maxime impatientes ferocisque sunt miseria, se consolandam *Aræo Philosopho* viri sui prabuit, & multum eam rem profuisse sibi confessæ est &c. Et cap. III. Ut primum intulit tumulto, simul & illum & dolorem suum posuit; nec plus doluit, quàm aut honestum erat *Cæsari*, aut æquum *matri* &c. Idem.

421 *Jus immiscuit illi*] Jus, nempe, viri in uxorem. Tiberiî quoque non fuere sine jure preces; quia si parentes iure possint à liberis petere, ut vivant, nec se sinant morore, si contigerit, extinguere, quò possint eorum, quibus vitam debent, senectam solari: sic

Aridaque affusâ guttura tinxit aquâ.

Nec minor est nato servandæ cura parentis,

Hic adhibet blandas, nec sine jure, preces.

Conjugis & nati meritum pervenit ad omnes, 425

Conjugis & nati Livia sospes ope es.

Supprime jam lacrimas, non est revocabilis istis,

Quem semel umbriferâ navita lintre tulit.

Hectora tot fratres, tot deflevire sorores,

Et pater & conjux Astyanâxque puer, 430

Et longæva parens; tamen ille redemptus ad ignes,

Nullaque per Stygias umbra renavit aquas.

Contigit hoc etiam Thetidi; populator Achilles

Iliaca, ambustis ossibus, arva premit.

Illi cæruleum Panope matertera crinem 435

Solvit, & immensas fletibus auxit aquas.

Con-

N O T Æ.

sic & vice versâ liberi jure à parentibus postulant, ut ne vitæ tædio eos, quos possunt ac debent operâ & consiliis, quoad licet, juvare, deferant. Sic cum Octavia, præter modum, Marcellum lugeret, contumeliosum id factum visum est liberis & nepotibus. *Adfidentibus liberis & nepotibus*, inquit Seneca de Octavia, ejusdem Libri Cap. 11. *lugubrem vestem non depasuis; non sine censumelia omnium suorum, quibus salvis, orba sibi videbatur.* Idem.

425 *Conjugis & nati meritum &c.*] Hoc est, Augustus & Tiberius non sibi tantum consuluerunt, cum impediessent ne inedia, præ morore, perires; sed etiam bene de Republica meriti sunt, cui consiliis tuis, ut antehac fecisti, utilem operam navare potes. Res est clæra, nec monendus Lector fuisset, nisi vidissem nescio quem interpretem, cujus notæ Heinisianis misceri solent, hic rursus cepisse, ut passim solet. *Meritum ad omnes pervenire dicitur*, quos juvat, ut antea *luctus contingere dicebatur*, v. 9. eos quibus mors Drusi nocebat. Sic Lib. iv. ad Herennium: *injuria ad paucos, an alieno parato, pervenit.* Idem.

precibus & imperio viri uti, ut aliquantulum aquæ biberes. Quin & Tiberio cura gerenda fuit salutis tuæ, qui pariter blandas preces adhibuit, quamvis & ipse pro suo jure, ut viveres, postulare potuerit. 425 Uterque sanè optimè de Republica meritis est, cùm effecerunt ut sospes esse velles. Desine ergo Drusum deslere, cùm lacrimis revocari ad superos non possit quisquis semel ad umbras naviculâ Charontis transmissus est. Hectorem in cassum fratres, sorores, quamvis ingenti numero, 430 Priamus, Andromache, Astyanax, & Hecuba luxerunt. Lacrimis suis nihil effecerunt, nisi ut ab Achille redimi ejus cadaver posset, ut combureretur; sed non impetrarunt ut ejus umbra, iterum ad vivos reditura, per flumina inferorum trajiceretur. Idem experta est Thetis, Achilles enim, qui tot urbes ac regiones depopulatus erat, combustus est ac sepultus, in Trojano solo. 435 Frustra matertera Panope passis comis eum luxit, & marinas aquas lacrimis suis auxit, unâ

428 *Quem semel umbriferâ &c.*] Eleganter *umbrifera* ratis dicitur, quæ fert umbras; alioqui de arboribus dici solet. Sic Statius Thebaidos Lib. I, 41.

—— *umbrifero Styx livida fundo.*

Et Lib. VIII, 18. de Charonte:

Umbriferaque fremit sulcator pallidus unda.

Idem.

432 *Nullâque umbra*] Hoc est, ejus umbra non renavit. Nam nullus hic, pro non, ut apud Terentium & alios. Idem.

433 *Populator Achilles*] Scio quid sentiant viri docti, cùm de Epithetis omnibus oriosis, tum etiam de Homericis; sed hoc Epitheton rectius abfuisse, quia quisquis *populatorem* Achillem legit, non potest mirari eum, qui tot homines occiderat, simili fato subjici. Idem.

435 *Paupe matertera*] Filia, nimirum, Nerei zquæ ac Thetis. Hesiodus Theogoniæ v. 250. De luctu Nereidum, post obitum Achillis, vide Odyss. Æ. & Quinti Smyrnaei Lib. III. Idem.

Ibid. *Crinem solvit*] Vide ad v. 86.

436 *Flatibus auxit aquas*] Vide v. 226.

Confortésque Deæ centum, longævâque magni

Oceani conjux, Oceanúsque pater,

Et Thetis ante omnes; sed nec Thetis ipsa, neq; omnes

Mutarunt avidi tristia jura Dei.

440

Prisca quid huc repeto? Marcellum Octavia flevit,

Et flevit populo Cæsar utrumque palam.

Sed rigidum jus est & inevitabile mortis,

Stant rata non ullâ fila tenenda manu.

Ipse tibi emissus nebulosi littore Averni,

445

Si liceat, forti verba tot ore sonet:

Quid

N O T Æ.

437 *Confortésque Deæ*] Hoc est, quæ eandem sortem incolendi maris habebant; nisi malis intelligere, *generis*, ut apud Ovidium in Æp. Briseïdis, v. 47.

Vidi consortes pariter generisq; , necisq; Tres cecidisse.

Idem.

Ibid. *Centum*] Quinquaginta dumtaxat Nereïdas memorat Hesiodus Theogoniæ v. 264. Sed & aliæ Deæ marinæ intelliguntur, & centum pro quovis ampliore numero poni solet, ut Georg. II, 43.

Non mihi si centum lingua sint, orâque centum.

Idem.

441 *Marcellum Octavia flevit*] Et quidem immodicè, si Seneca credimus, in Consol. ad Marciam, Cap. II. Nullum finem, inquit, per omne vita sua tempus, flendi, gemendique fecit; nec ullas admisit voces salutare aliquid adferentes, ne advocari quidem se passa est. Intenta in unam rem & toto animo affixa, talis per omnem vitam fuit, qualis in funere. Idem.

442 *Et flevit populo Cæsar &c.*] Vide ad. v. 65.

Ibidem *Palam*] Hic locus addendus est iis, quibus Gerardus Joannes Vossius Lib. IV. de Analogia Cap. XXI. probavit, contra vulgus Grammaticorum, *palam* esse præpositionem quæ regit ablativum.

Idem.

444 *Stant rata*] Stare aliquando dicuntur quæ fixa ac immutabilia sunt, ut in illis Virgilianis Æneid. x, 467.

Stat sua cuique dies, breve & irreparabile tempus Omnibus est vita.

Idem.

Ibid.

INTERPRETATIO ELEG. I. 97

unà cum sororibus omnibus Nymphis marinis, Oceanique conjuge Amphitrite, & ipso Oceano. Frustra præsertim filium Thetis mater deflevit, neque enim ipsa, omnesque unà marini Dii 440 Flutonis legibus inexorabilibus eum solvere potuerunt. Sed cur vetustate obsoleta repeto frustra lugentium exempla? Augusti soror Octavia Marcellum suum immodico luctu frustra prosequuta est, Augustusque ipse, non aliter ac Drusum, lacrimis, in populi concione, cohonestavit. Mors exorari non potest, nec fatale filium, quominus abrumpatur, retineri. 445 Si Druso ex inferis, per speluncam lacus Averni, redire liceret, sic te alloqueretur. Qua-

Ibid. *Non ullà fila tenenda manu*] *Renenda*, quomodo *Salmasius* ad inscriptionem Herodis Attici, tam hinc quàm Lib. VI. Fastorum:

At Clotho Lachesisque dolent sua fila reneri.

Apud *Statium* tamen, in *Silvis*:

————— *Parcarum fila tenebo*
Extendamque colos,

nisi & illic *tenebo* legendum, ἀνακλωθῆναι Græcis. Apud *Lucianum*: τὰ μὲν παραθῆντα ὑδὲ Κλωθὼ ἐπὶ ἀνακλώσειν ἀν. *Revolvare fila* dixit *Ovidius* *Metam.* II, 654. ubi vide quæ notamus. *Heinsius*.

445 *Nebulosi littore Averni*] Notum est *Avernum* lacum esse Campaniæ à Græcis ἄοργον dictum, quod noxium exhalet halitum, quo ita offenduntur ipse aves, ut prætervolare eum nequeant, unde fit ut nullæ illic conspiciantur. Quem Græci ἄοργον vocabant, quod esset ἀνδρὶ ἐγνίστων, sine avibus, eum, Æolico Digammate interposito, *Avernum* vocarunt Latini. Apud eum spelunca esse fingebatur, per quam ad inferos descendere liceret, & per quam eos adiisse fingitur *Æneas* à *Virgilio* *Æneidos* VI, quem vide à v. 237. & ad eum Interpretes. Sed consule præsertim *Lucretium* Lib. VI. ab hoc versu:

Nunc ego Averno tibi, qua sunt loca cùmque lacusque
Expédiam &c.

Fossent hac de re non injucunda fortè dici, nec proleteria, sed non hujus loci; hæc enim satis sunt, ut intelligat tiro cur ex eo loco *Mannes* *Drusi* emerfuros, si liceret, dicat *Pedo*. *Litus* autem hic ἀκρωγῶς vocat quæ debuit *ripa* dici. Sed illa sæpe miscentur apud Poëtas. *Idem*.

Quid numeras annos? vixi maturior annis,

Acta senem faciunt, hæc numeranda tibi.

His ævum fuit implendum, non segnibus annis.

Hostibus eveniat longa senectæ meis!

450

Hoc atavi monuere mei, proavique Neronēs.

Fregerunt ambo Punica bella duces.

Hoc

N O T Æ.

447 *Quid numeras annos*] Multa hanc in sententiam habet, eaque elegantissima Seneca Epist. xciii. ubi agit de morte Metronactis Philosophi, qui juvenis obierat. Pauca dumtaxat subijciam: *Longa est vita*, inquit, *si plena est*. Impletur autem, cum animus sibi bonum suum reddidit, & ad se potestatem sui transtulit. *Quid illum octoginta anni juvant*, per inertiam exacti? *Non vixit iste*, sed in vita moratus est, non sero mortuus est, sed diu. *Octoginta anni vixit*. Interest, mortem ejus ex quo die numeres. At ille obiit viridis; sed officia boni civis, boni amici, boni filii exsequutus est, in nulla parte cessavit. Licet ejus ætas imperfecta sit, vita perfecta est. *Octoginta annis vixit*; imò octoginta annis fuit, nisi forte sic vixisse eum dicis, quomodo dicuntur arbores vivere. Obsecro te, mi Lucili, hoc agamus, ut quemdammodum pretiosa rerum, sic vita nostra non pateat multum, sed multum pendat. ACTU illam metiamur, non tempore. Similia habet Cap. viii. Libri de Brevitate vitæ. Idem.

Ibid. *Vixi maturior annis*.] Senes vocantur *maturi*, ut *maturusque senex*, apud Flaccum de Arte Poëtica, & *avi maturus Acastes*, apud Maronem v. Æneidos. Nam & Græcos *παιδείων* pro avo dixisse adnotat Hesychius & anus apud Aristophanem ait:

Οὐ γὰρ ἐν νόσῳ τὸ σφόδρ' ἔνεστιν, ἀλλ' ἐν παιδείῳ.

Non juvenibus sapientia inest, sed maturis. Hæc habet Adrian. Turnebus Adversarior. Lib. ii. cap. 10. quibus allatis, subnectit locum hunc Pedonis. Idem.

448 *Acta senem faciunt*] Martialis:

Dum palmas numeras credidit esse senem.

Scaliger. Est Epigr. lxxx. Lib. x. in Scorpum aurigam. Vide ad v. antecedentem. Idem.

449 *His ævum fuit implendum*] Sic Seneca in loco superius allato: *Longa est vita, si plena est*. Idem.

450 *Hostibus eveniat*] De hac formula diximus ad v. 182.

Longa senectæ] Et iners. Vide ad v. 447.

451 *Hoc atavi monuere mei &c.*] Parum abest quin legendum censeam, hoc *Livi monuere mei*, praviq; Neronēs. Nam sequens versus omnino respicere videtur ad C. Claudium Neronem & ad M. Livium,

Quare numeras annos , quibus vixi , quasi æquo brevior fuisset vita mea ? Senex prudentiâ fui , & is demum grandævus est censendus , qui multa edidit præclara facinora , quorum solorum ratio habenda est. Rebus gestis implendum fuit vitæ spatium , non otiosis annis. 450 Iners ejusmodi senectus hostibus meis concedatur. Livii & Claudii , proavi materni ac paterni , qui pro Republica tantos labores subierunt , idem mihi faciendum esse , nisi degener esse vellem , satis monuerunt , & præsertim am-

vium , qui COSS. anno ab U. C. DXLVI. fregerunt Annibalem , victo ad Metaurum Asdrubale , ut narrat *Livius* Lib. xxvii. *Idem*.

452 *Fregerunt ambo*] Hæc mihi videntur designare duces qui simul bellum gesserunt , & fregerunt Carthaginensium animos ; quales fuerunt memorati duces. Hæc certè propria est vocis *ambo* potestas. *Ambo* , ait *Sosipater* apud *R. Stephanum* , nam ipsum auctorem ad manum non habebam cùm hæc scriberem , non est dicendum , nisi de iis , qui uno tempore quid faciunt , ut puta , *Eteocles* & *Polynices* *ambo* perierunt , quasi dicas , unâ. *Romulus* autem & *Africanus* non *ambo* triumphaverunt , sed uterque , quasi diverso tempore. Nulli autem ex Majoribus *Drusi* dici possunt *ambo* fregisse *Punicas* opes , præter eos quos memoravimus. *Frangerè bellum* dixit etiam *Cicero* de *Provinciis Consularibus* , Cap. xiii. *C. Pontinius* , fortissimus vir , ortum repente bellum *Allobrogum* , atque hac sceleratâ conjuratione exci-tatum , præliis fregit. Est aliquid porro in hac oratione hiulcum , hoc enim vult *Drusus* : *Livii* & *Claudii* majores mei satis me docuerunt , exemplo suo , nullum mihi laborem , Reipublicæ causâ , retusandum esse , si vel cum manifesto vitæ periculo conjunctus sit ; & præsertim *M. Livius* & *C. Claudius* , qui *ambo* fregerunt audaciam *Pœnorum*. Sic antea ad v. 126. ostendimus necessariò subaudiendam vocem *solus* , & v. 140. non minùs liquet supplendum esse *contendent* , dicent , aut simile quidpiam. Hoc incommodo , sanè magno , laborant poëtæ , quòd , propter mensuram versuum , nec omnia liceat semper dicere , quæ dicenda iis essent . ut oratio esset perspicua : nec ea sola lectori dare legenda , quæ satis sunt ut eorum mentem planè adsequatur. *Purpureo* profectò panno alius coloris laciniz aliquando adsuuntur , non ut aliquid dicatur , sed dumtaxat ut mensura versûs , aut distichon impleatur. Vide infra v. 472. De Elliptica dictione *Statii* , vide quæ observavit *Janus Casperius Gevartius* ad *Epithalamium Stellæ* & *Violantillæ* , in hæc verba :

— jam *Tibridis* arces
Iliacæ. Idem.

Hoc domus ista docet, per te mea, Cæsaris alti.

Exitus hic, mater, debuit esse meus. (455)

Nec meritis, quamquam illa juvant magis, absuit istis

Mater, honos; titulis nomina plena vides.

Consul & ignoti victor Germanicus orbis,

(Cui fuit heu! mortis publica causa) legor.

Cingor Apollineâ victricia tempora lauro,

Et sensi exsequias funeris ipse mei; 460

Decursûsque virûm notos mihi, donâque Regum,

Cun-

NOTÆ.

454 *Exitus*] Mors, ut Græcè ἔξοδος. Apud optimos quosque Scriptores frequentissima loquutio. *Idem*.

Debuit] Aut fato, aut officio, dum Reipublicæ potius quàm valetudini meæ servio. *Idem*.

455 *Magis absuit illis*] J. Lipsius Epist. Quæst. Lib. III. Epist. 3. emendabat *adfluit non adsuit*, quod legebatur in Editionibus & sensu caret. Non illi, inquit Drusus, me juvant meritis suis; potius à me, ô Mater, novus honoris *adfluit*, vel accedit. *Idem*.

Ibid. Nec meritis quidquam illa juvant] Locus corruptus. Quid si reponamus:

*Nec meritis quidquam illa juvat, magis obsuit iste,
Mater honos.*

Nil, inquit, mihi adoptivo profuit domus Cæsaris, imò magis obsuit, dum tituli & honores festinantur. Lipsius in Epistolicis, *magis adfluit illis*, & sic codex Romanus. Gronovius, suis ad me literis:

*Nec meritis (quamquam illa juvant magis) absuit istis
Mater honos.*

Inducit ipsum Drusum, matri pro solatio ingentem res à se gestas. Tum subjicit: etsi majus in his momentum, tamen & illud pro solatio valere potest, quod virtus mea illustri gratiâ excepta est, quod pro ea honores & præmia tributa sunt. Hæc vir ille sagacissimus, quibus subscribo. *Hensius*.

456 *Titulis nomina plena vides*] In triumphalibus ferculis, quæ funeri etiam adhibebantur, & ubi Consul, Victor, Germanicus &c. inscribebatur. *Idem*.

457 *Ignoti orbis*] Vide ad vll. 19. & 20. & v. 314.

INTERPRETATIO ELEG. I. 101

ambo illi duces, qui, Asdrubale cæso, Carthaginiensium spiritus fregerunt. Idem etiam me docuit Julia familia, quæ, postquam Augusto nupsisti, mea facta est; adcò ut, dum pro Republica bellum gero, is vitæ exitus à me expectari debuerit, 455 Quamquam hæc potissimum luctum tuum debent minuere, attamen hoc quoque solatio tibi sit oportet, quòd merita mea in Rempublicam non sine honore fuerunt, cum tot titulos nomini meo adjectos videris. Etenim in ferculis pompæ feralis, me Consulem, & ignotorum antea Populo Romano tractuum debellatorem, & pro Republica obiisse me legisti. Imago mea lecto prælata lauro cincta est; 460 nec sine voluptate splendida, quæ mihi factæ sunt, exsequias vidi. Animadverti non semel de-

458 Cui fuit, heu! mortis] Sic legendum optimè censuit J. Lipsius ad Taciti Annal. Lib. 11. cap. 83. ubi de honoribus Germanico mortuo decretis: *Arcus additi Romæ & apud ripam Rheni, & in monte Syria Amano, cum inscriptione rerum gestarum, ac mortem ob Rempublicam obiisse.* Vide & ad v. 270. *Gorallus.*

459 Cinger Apollineâ] Vide dicta ad v. 205.

461 Decursusque virum notos mihi] Vide not. ad v. 217. *Decursus* sibi notos ait, quòd non tantum Romæ sed in ipsa Germania, circa rumulum ejus honorarium decurrisset exercitus. *Suetonius Claudii Cap. 1. Ceterum exercitus honorarium et tumulum excitavit, circa quem deinceps, statò die, quotannis miles decurreret.* Ad quem locum vide Interpretes. Honor fuit militaris, à temporibus usque Heroicis deductum, ut liquet ex Homeri *Odyss. 2.* ubi exsequias Achillis describit Agamemnon, v. 68.

πολλοὶ δ' ἄγχιος Ἀχαιοὶ
τὸ δ' ἔστιν ἑρπύσαντο πύρην περὶ κασιγέρωιο,
Πεζοὶ δ' ἰπώης τε.

Multi heròes Græci armati irruerunt circa rogam combusti cadaveris, pedites & equites. Vide & Jac. *Gutherium de Jure Manium Lib. 11. c. 3. Idem.*

Ibid. Donaque Regum] Solebant hæc in triumphi pompa ostentari, qua de re lege Capp. xxvi. & xxvii. Libri de Triumpho à J. *Cæsare Bullingero* scripti. Si quis autem triumphaturus, ante triumphum, obiret, aut etiam postquam triumphasset, in ferali funeris ejus pompa iterum ferebantur. Ideò apud *Lucanum* Lib. vii, 733. qui,

Cunctaque per titulos oppida lecta suos;
 Et quo me officio portaverit illa juvenus,
 Quæ fuit ante meum tam generosa torum.
 Denique laudari, sacrato Cæsaris ore, 465
 Emerui, lacrimas elicuique Deo.
 Et cuiquam miserandus ero? Jam comprime fletus.
 Hoc ego, qui flendi sum tibi causa, rogo.
 Hæc sentit Drusus, si quid modò sentit in umbra;
 Nec

N O T Æ.

tumultuario funere, Pompeii cadaver ussit & sepeliit, ait cum non petere à Fortuna,

Præferat ut veteres feralis pompa triumphos.

Vide *Joan. Meursium* de Funere, Cap. xix. Igitur *Pedo* noster hoc vult, Manes Drusi non sine voluptate vidisse *dena Regum*, Rhætorum, nempe, aut Germanorum ferri in pompa funeris. *Idem.*

462 *Cunctaque per titulos oppida lecta suos*] Hoc quoque è triumphali pompa ad feralem translatum. Lege Cap. xxvi. memorati *Libelli Bullingeri.* *Idem.*

Ibidem. *Vistaque* præstabit scribi, ni fallor; pro *oppida lecta*, malim quoque *lata*, à ferendo, cujus verbi usus frequens est, cum de tropæis aliisque rebus agitur, quæ in triumpho, aut ferali pompa circumferebantur. Ipse *Ovidius* Trist.

Crinibus en etiam fertur Germania passis.

Heinsius. At tu cave ei credas, nam in pompa triumphali, imagines oppidorum captorum ferebantur, cum nominibus adscriptis, ut quænam essent populus legendo intelligeret. *Ovidius* in eadem Elegia, quæ est Lib. iv. Tristium secunda, v. 20.

*Ergo omnis poterit populus spectare triumphos,
 Cùmque ducum titulis oppida capta LEGET.*

Similiter *Propertius*, in descriptione triumphi, Lib. iii. Eleg. 3.

*Inque sinu cara nixus spectare puella
 Incipiam, & titulis oppida capta LEGAM.*

Gorallus.

463 *Et quo me officio &c.*] Vide ad v. 202. & 207.

464 *Qua fuit ante meum*] Parum abest quin resingam, etsi audaciori conjecturâ,

Qua

decursus militum, circa rogam meum, Rhætiaeque & Germaniae regulorum dona, quæ in funere meo prælata sunt, & urbium omnium à me captarum imagines ac nomina. Delectatus sum Equitum Romanorum officio, qui circa lectum meum in funere processerunt, ut vicibus eum subirent. 465 Denique à sacro ore Cæsaris funebrem retuli laudationem, lacrimasque ex divinis ejus oculis profluentes meritis sum. Quæ cum ita sint, invidia, potius quam commiseratione, dignum omnes me judicent necesse est. Igitur lacrimas tuas, ô mater, compescito, cum præsertim hoc à te ipse, cui eas tribuis, enixè postulem. Hæc est sententia Drusi, si modò

Qua subire meum tam generosa torum,

ut supra :

Certat onus lecti studiosa subire juvenus.

Heinsius. Noli etiam hic homini, aliòquin acutissimo, credere; cum enim equites Romani certatim niterentur subire lectum feralem, & vicibus subirent, necesse est eos circa lectum, tam ante, quàm post, funus duxisse. *Gorallus.*

465 *Denique laudari &c.]* Vide ad v. 209.

467 *Et cuiquam &c.]* Tò & eodem sensu hic est ac v. 7. ubi vide dicta.

469 *Si quid modo sentit &c.]* De hisce rebus dubitanter ferè loquuntur Veteres, etiam Poëtæ, qui tot commenta tam confidenter nobis propinant. Vide & v. 329. Sed hoc jure gaudent Poëtæ, ut idem nunc ajant, nunc negent, nunc in dubium revocent, prout videtur. *Sectis Philosophorum*, inquit *Servius* ad *Æneid.* x. 467. Poëta, pro qualitate negotiorum, semper utuntur; nec se umquam ad unam alligant, nisi quorum hoc propositum est; ut fecit *Lucretius*, qui *Epicureos* tantum sequutus est. Scimus autem inter se sectas esse varias. Unde fit ut in uno Poëta aliqua contraria inveniamus; non ex ipsius vitio, sed ex varietate sectarum. Illud namque quod ait, in quarto, sed misera ante diem, *Epicureorum* est, qui casibus cuncta concedunt. Nunc quod dicit, Stat sua cuique dies, *Stoicorum* est qui dicunt fatorum statuta servari. Quo sanè jure contraria dicendi, vel in uno poemate, gnæviter usus est noster, qui *Fortuna* & *Fato*, figmentis unà minime consistentibus, rerum humanarum regimen tribuit; loquiturque de *Fato*, nunc quasi inexorabili, nunc quasi contrariis votis mutando. Vide ad vll. 234. & 242. *Idem.*

Nec tu de tanto crede minora viro.

470

Est tibi, sitque precor, multorum filius instar.

Parsque tui partus sit tibi salva prior.

Est conjux tutela hominum, quo sospite vestram,

Livia, funestam decedet esse domum.

NOTÆ.

471 *Multorum filius instar*] Vide vss. 79. & 80.

472 *Parsque tui partus*] Hic versiculus, cum minus quiddam exprimat, quam prior, nec quidquam novi addat; priori subjectus est à Pedone, dumtaxat ut eadem sententia distichon impleat. Vide ad v. 452. *Idem.*

Ibidem. Lego: *is tibi salva*, ut in illis Ovidianis, Fastor. IV.

—— *sospes eas, semperque parens.*

Elegia de Nuce:

In columis tanto præsidi raptor eat,

ut scribendum censeo Metam. II.

Tutus eas, lapis iste prius tua furta loquetur.

Epist. Leandri:

—— *I felix littera, dixi.*

Remedia Amoris:

Ille Machaonia vix ope sanus eat.

Sic vetus liber. *Heinsius.* Ut exempla hujus loquutionis, quæ præfert vir doctissimus, rectè atque ordine prolata habeamus; non video tamen cur receptam lectionem mutemus, hoc in loco, aut potius cur eam non tucamus. Nam posterior distichi versiculus idem vorum complectitur ac prior, meliusque multò cum eo coheret, quam si legamus *it.* *Idem.*

473 *Est conjux tutela hominum*] Quamvis *tutela* dici possit qui tuetur, ut *decus* qui decorat, & *præsidium* qui præsidet; attamen ma-

modò post mortem ullus superest sensus; 470 nec fanè de tam forti viro aliter existimare potes, & superest tibi major natus filius, qui multorum intar esse possit, & quem diu tibi superstitem esse precor. Superest & Augustus, cui humani generis commissa est tutela; &, quo incolumi, luctum esse in familia vestra non decet.

lim eo sensu accipere, quo Dii in puppe picti dicebantur *navium tutela*; ut sumitur apud *Horatium* Carm. Lib. IV. Od. XIV. 43.

ô tutela praesens

Italia, dominaque Roma.

Nam vox *praesens* ostendit Augustum *tutelam* dici, Dei instar; non quasi homo, qui *Italiae* praesidet. De tutela autem *navium* in puppi picta, quae probè distinguenda *ὁρὸν τῷ πρᾶξοντι*, seu insigni, quod erat in prora, & unde navis nomen trahebar, vide quae collegit vir diligens & eruditus *Joannes Schefferus* Lib. III. cap. I. Operis de Militia Navalis, vel *Sam. Bochartus* in *Chanaane* Lib. II. Capp. 3. & II. *Idem*.

474 *Quo sospite*] Sic *Martialis* Lib. II. Ep. 91. ad Domitianum:

Rerum certa salus, terrarum gloria, Caesar;

Sospite quo, magnos credimus esse Deos.

Et lib. V. Ep. I. ad eundem:

Mittimus, ô rerum felix tutela, salusque,

Sospite quo, gratum credimus esse Jovem.

Quae non modò *ἀδύτητα* redolent, sed planè insana sunt; quid enim absurdius quàm, quem Deum habeas & vocites, statuere possè *sospitem* non esse? Sed repugnantia conjungere, ut jam aliquoties observavimus, juris est poetici. *Idem*.

Funestam] Hoc est, funere ac luctu pollutam, uno verbo funestam; quasi, sospite Augusto, nihil deberet amplius Julia domus desiderare, cum ille solus omnium instar esse posset. *Idem*.

C. PEDONIS ALBINOVANI

ELEGIA II.

In Obitum Mæcenatis.

DEFLERAM juvenis, tristi modò carmine, fata ;
Sunt etiam merito carmina danda seni.

Ut juvenis, deflendus enim tam candidus, & tam

Lon-

NOTÆ.

1. *Juvenis*] Drusi, qui trigesimo anno mortuus erat in Germania, anno ante Mæcenatem, ut mox videbimus. Sed audiamus quæ hæc de re *Jos. Scaliger* scripserit. *Gorallus*.

Ibidem. Epicedium suum de morte Drusi non intelligit, qui juvenis in Germania periit, ut ibi adnotamus. Non enim potest esse, cum post Agrippam mortuus sit. Quare puto Marcelli, Octaviæ filii, Epicedium intelligi. *Scaliger*. Ego verò non puto, quia nihil est in hisce duabus Elegiis, ex quo colligere possis scriptas esse etiamnum vivente Agrippâ; nam v. 32. Elegiæ 111. aliò planè referendus, ut ad eum ostendemus. Nec sanè, si verè sit *Alvinovani* hæc Elegia, ut mæstò existimat *Scaliger*, potuit in ea *Pedo* de Agrippa, quasi vivo, loqui; cum Mæcenæ, cujus suprema verba complectitur, quadriennio post Agrippam mortuus sit. Agrippa enim obiit Anno U.C. DCCXLII Mæcenæ verò anno DCCXLVI. ut liquidò constat ex *Dione*. Narrat enim mortem quidem Agrippæ Lib. LIV. inter ea quæ contigerunt sub Consulatu Valerii Messalæ & P. Sulpicii Quirini; mortem verò Mæcenatis Lib. LV. inter ea quæ C. Asinio Gallo & C. Marcio Censorino COSS. gesta sunt; qui Consulatus tribus Consulatum paribus divisi sunt. Igitur vir summus eo tempore, quo hæc primum scripsit, nondum Chronologicos calculos posuerat. *Gorallus*.

2. *Senis*] Non constat quidem quando sit natus Mæcenæ, at quandoquidem hic *senex* vocatur, quin ad provectam ætatem pervenerit dubium esse nequit. Si credimus *Varroni* ad sexagesimum minimum ætatem pervenisse eos oportuit, qui dicebantur *senes*, teste *Censorino* die Natali Cap. XIV. *Varro*, inquit, *quinque gradus ætatis æquabili-*
liter

INTERPRETATIO

ELEGIÆ II.

*In Mortem Mæcenatis, qui obiit anno U. C. DCCXLVI,
ante Æream Vulgarem VIII.*

ANNO quidem superiore, tristi Elegiâ juvenis
Drusi mortem luxi, nunc verò in Mæcenatis
senis honorem, quæ sunt viri erga me merita, lu-
gubre carmen scribendum mihi est. Etenim dignus
est

liter putat esse divisos; unumquemque, scilicet, præter extremum, in
annos xv. Itaque primo gradu usque ad annum xv. pueros dictos, quod
sunt puri, id est, impubes. Secundo ad xxx annum adolescentes, ab ado-
lescendo sic nominatos. In tertio gradu, qui erant ad xlv. annos, juvenes
appellatos; eo quod Rempublicam, in re militari, possent juvare. In quarto
autem, ad usque lx annum, seniores esse vocitatos, quod tunc primum se-
nescere corpus incipiat. Inde usque finem vitæ unusquisque, quintum
gradum factum, in quo qui essent, senes appellatos, quod ea atate corpus
senio jam laboraret. Propriè ergo, ex sententia togatorum doctissi-
mi, hic loquutus est Peto, cum Drusum juvenem vocavit; nec sanè
puro, in poematio ab omni tumore remotissimo, appellatum Mæ-
cenatem ab eo senem fuisse, nisi sexagenario major, aut certè proxi-
mus fuisset. *Idem.*

3 *Ut juvenis &c.] Lege ex manuscripta membrana:*

Ut juvenis deslendus enim tam candidus & jam &c.

Nam Mæcenas non minùs, inquit, deslendus quàm quivis acerbâ
morte juvenis præventus; ut pote qui quovis sene dignus erat lon-
gius vivere. *Scaliger.* Hæc est sine dubio verborum *Pedoni* sententia,
sed quam corrumpit absurda membranz lectio & jam. Multò rectius
editiones & tam dignus vivere longius auno sèvo. Cum Codd. MSS.
screant mendis, non possunt eorum lectiones sine examine arripi,
nisi nos ridendos præbere velimus. *Gerallus.*

Ibid. Tam candidus] Eodem epitheto Mæcenatem cohonestat *Ho-
rati* Epod. xiv. 5.

Candido Mæcenat, occidi sape rogando &c.

Quamvis candidos dici bonos, quemadmodum vetus Scholiastes eam
vocem hîc interpretatur, negare nolim; attamen candidum Mæce-
natem

Longiùs annoso vivere dignus avo.

Irreligata ratis numquam defessa carina

5

It, redit, in vastos semper onusta lacus.

Illā rapit juvenes, primā florente juventā,

Non oblita rapit sed tamen illa senes.

Nec mihi, Mæcenas, tecum fuit usus amici,

Lollius hoc ergo conciliavit opus.

10

Fidus

N O T Æ.

nam ab utroque vate dictum potius putem, ob singularem ingenuitatem animi, quā quod sentiebat liberē & apertē amicis dicere solebat. Sic ab Horatio Carm. Lib. I. Od. XVII, II. Bacchus candidus dicitur, quod ebrii nihil dissimulent.

— non ego te, candida Bassaren,
Inquitum quatiā.

Sic & Lib. I. Epist. IV. ad Tibullum:

Albi nostrorum Sermonum candida iudex;

Hoc est, qui apertē dicis quid sentias de nostris Sermonibus; ubi vetus Scholiastes: integer, pure, verax, sine suco, sine fallacia. Eodem sensu hac voce usus est Cælius ad Ciceronem Lib. VIII. Epist. ad Fam. Ep. 6. Si ad illam summam veritatem legitimū ius exegeris, cavendum tibi erit ne parum simpliciter & candidē posuisse inimicitias videaris. Huiusmodi autem fuit Mæcenatis indoles, ut ex Dione intelligere est, qui singulare eximii ejus candoris hoc argumentum nobis suppeditat: διμαζοντι ποτὶ αὐτῷ πρῶτος καὶ ἰδὼν ὅτι πολλὰς θανάτωσεν μάχαις, ἐπεχείρησεν αὐτῷ δώσειν τὸν ἀνελκυστήρα καὶ ἔρξαι οἱ πρῶτος αὐτῷ δυνάμεις ἃ ἔχουσιν ἐς τὸ γράμματιον, ἀνδρῶν δὲ ἡδὴ ποτὶ δέμῃ καὶ αὐτὸς αἰε καὶ ἔπειτα πᾶσι ἔχον, ἐς τὸν κόλπον αὐτοῦ ἔρριπεν: cum aliquando ei (Augusto) ius dicenti adstaret, animadvertētiq; fore ut multos morte damnet, aggressus quidē est submovere circumstantes & propius ad eum accedere; cum verō non potuisset, scripsit in tabellis: surge tandem carnifex, edisque quasi aliud habentes in sinum ejus coniecit. Quod ita placuit Augusto, ut ē vestigio surrexerit, nec quemquam morte damnarit. O rarum candoris exemplum, in amico Principis viri! O mite Principis ingenium! Idem.

4 Annoſo avo] Quia plerumque nemo avus est, nisi senex. Hinc apud Senecam in Troade, transcendere avum aetate est diu vivere. Idem.

6 Vastos lacus] Aut amplos, aut desertos, quod nemo illic sit, praeter umbras. Idem.

3 Non

est qui à me defleatur tam candidus senex & diuturniore vita, si quis alius, dignissimus. 5 At Charontis cymba numquam ad ripam, ut interea requiescat nauta, religatur; sed semper onusta umbris inferos fluvios trajicit, aliàsve iterum vectura redit. Juvenes quidem ætate florentes, qualis fuit Drusus, avehit, at senes minimè relinquit. Mæcenas nullâ initio amititiâ mecum conjunctus fuerat, ¹⁰ verum Maximus Lollius cum mihi conciliarat. Fidu-

3 *Non oblita rapit*] Vetus membrana:

Non oblita tamen sed repetitque senes.

Putarem:

Non oblita tamen subripit atque senes.

Nam *subrepet* scriptum fuisse facile mihi persuadeo, quæ fuit illorum librorum oscitantia. *Scaliger*. Magis placet vulgata lectio. Videur respicere ad v. 372. Elegiæ I. *Gorallius*.

9 *Ufus amici*] Si solutâ oratione scripssisset, dixisset potius *usum amicitia*, non *amici*. Nihil frequentius occurrit quàm *usus* pro consuetudine amicorum, quibus æquè frequenter *vis* dicimur. *Idem*.

10 *Lollius*] Maximus Lollius. *Horatius*:

Trojani belli scriptorem, Maxime Lelli.

In vetustioribus excusis non *Lollius*, sed *Ilus* legitur. Posset *Ailius*; nam *Ailius* & *Aimilius* scribebant, pro *Elius*, *Emilius*. Hic & amicus Horatii fuit, estque *Elius Lamia*:

Eli vetusto nobilis ab Lamo.

3 Sed vetus codex calamo exaratus retinet *Lollius*. Quare nihil mutandum. *Scaliger*.

Ibid. Ad eum scripsit Horatius Oden 1x. Lib. iv. & Epistolas 11. & 2x. Lib. 1. Sed audi quod mireris. *Joan. Henr. Meibomius*, vir sanè doctus, qui hæc duas posteriores Elegias ad calcem Mæcenatis sui edidit, adnotat à *Podens* intelligi Maximum Lollium, *belli Trojani scriptorem ex Horatio notum*. Atqui *Horatius* non Lollium sed Homerum vocat Trojani belli scriptorem Epist. 11. Lib. 1. cujus hoc est initium:

Trojani belli scriptorem, Maxime Lelli,

Dum tu declamas Roma, Præneste relegi.

Aliud ergo agebat vir eruditus. *Idem*.

Ibid. Ergo] Hoc est, sed. Vide ad v. 114.

Ibid. *Conciliavit opus*] Hoc est, rem hanc, seu amicitiam, conciliavit. Hæc *opus* idem est ac Græcum *ἔργον*. *Idem*.

11 *Fidus*

Fidus erat vobis nam propter Cæsaris arma,
 Cæsaris & similem propter in arma fidem,
 Regis eras genus Etrusci, tu Cæsaris almi
 Dexteræ, Romanæ tu vigil Urbis eras.
 Omnia cùm posses, tanto tam carus amico,
 Te sensit nemo velle nocere tamen.

15

Pal-

N O T Æ.

11 *Fidus erat vobis*] Lege ex veteri MS. *Fidus erat vobis*; nam vobis amicissimus fuit Lollius, tibi & Cæsari, quo magis illi de te narranti fides haberi potuit. *Scaliger*. Aut potius tibi ab eo commendatus in amicorum numerum facile à te receptus sum. *Gorallus*.

12 *Similem propter in arma fidem*] Hoc est, similem tux fidei, & Mæcenæ, erga partes Augusti. *Idem*.

13 *Regis eras genus Etrusci*] Reponendum ex veteri membrana:

Regis eras, Etrusco, genus —

Tu Etrusce, genus regium, eras Cæsaris dexteræ; hoc est, primus, secundum Imperatorem. *Statius*:

—— Vidi omni te pridem in flore juventa,
 Te magna propius, propiusque accedere dextra.

Habebant enim gradus quosdam amicorum illi summates viri, ut & vina primæ ac secundæ notæ. *Seneca* Lib. v. de Beneficiis: *Habuerunt itaque isti amicos primos, habuerunt & secundos, numquam veros*. Sed sine dubio significat assiduum comitem Cæsaris. *Martialis* de Canis Lydia:

Lydia dicebar domino fidissima dextra.

Regium genus fuisse Mæcenatis qui nescit *Horatium* non legit. Filius enim Menodori fuit, qui Cæsari contra Pompeium adfuit. Illi vero Menippus pater, filius, sive, ut alii, nepos Cæcinnæ Regis Etruscorum. *Horatius*,

Mæcenæ atavis editæ Regibus.

Nam Cæcinnæ, Rex Etruriæ, atavus Mæcenatis. *Scaliger*.

Ibidem. Verum quamvis Mæcenæ Etruriâ oriundus esset, *Etruscus* dici vix potuit, cùm à multis annis, Etruriâ à Romanis subactâ, Majores ejus Romani cives essent. Itaque hîc quoque vulgatam lectionem prætulcrim. Sic *Propertius* Lib. III. Eleg. 7.

Mæcenæ eques Etrusco de sanguine Regum.

Vide quæ collegit J. Henr. Meibomius de genere Mæcenatis, ejus vitæ Capp. II. & III. *Gorallus*.

Ibid. Cæsaris almi] Fortè scripserit *Pedo alti*, ut v. 453. Eleg. I. Nihil

Idus enim erat Cæsarianis partibus, pro quibus, haud secus ac Mæcnas, pugnaverant. Ortum ducebas, ô Mæcnas, ab antiquis Etruriæ Regibus, erâsq; Augusto dexteræ instar, quamobrem te absens Urbi præfecerat, cui summâ vigilantiam præfuisisti. 15 Verum cum tantâ gratiâ apud Cæsarem, rerum potitum, floureres; ea tamen in nullius perniciem umquam

Nihil tamen muto, nam hoc est Epitheton Cereris, Veneris & Pal-ladis; quod etiam in Augustum conferri potuit, quasi in Deum. Ab *alendo* deducunt Grammatici, & *pulcrum*, ac *illustrum* præterea significare docent: *Festus*: A L M A, sancta sive pulcra; vel *alens*, ab *alendo*. Glossæ Veteres: *Alma*, κλυτή, ἀγνή, ἀειδα, ἀπὸ πει-
ρα. *Almetes* (pro *Almitas*) καλῶς, ἀνατροφή. *Almities*, αὐξή-
σις δεξιᾶς, ἐν ἀρεταῖς. *Almitius* (imò *Almitas*) ἀνατροφή, ἀναγω-
γή. *Almus*, κλυτός, ἰσθδξ, ζείδωρ. Hinc intelligere licet cur Cæsar *almus* dici queat. *Idem*.

14 *Dextera*] Ad me quidem quod attinet, si quod ex Antiquitate exemplum proferri posset, malletm interpretari *dextram Cæsaris*, cum cujus opera Cæsar frequentissimè in administratione Reipublicæ uteretur; quemadmodum & hodie *dextram Principis* ejusmodi hominem vocamus. Metaphoræ ratio perspicua est, potuitque *Pedonis* animo, æquè ac nostris, obversari. Ad exemplum *Martialis*. quod attinet, *Scaliger* ipse in translatione Græca Epigrammatis, quod est xxx. Libri xi. damnavit interpretationem suam, nam legit *Dextro*, ut nomen sit domini catellæ; habet enim Δίξτρο τῷ κλίτορ πσιή. *Idem*.

15 *Omnia cum posses*] Vide similem sensum v. 47. Eleg. i. Hunc versiculum egregiè illustravit J. Hem. Meibomius Mæcenatis sui c. vii. Sæpe prudentia potius est, aut timiditas in iis, qui non nocent aliis, quod sine periculo nocere non possint; sed mera magnanimitas in iis qui, cum impune quidvis possint, sua tamen potentia non abutuntur. Hi in rebus florentissimis, non magis insolescunt, quàm si cum adversis confisterentur; at illi metu in officio continentur, quem metum ubi primum excusserunt, ostendunt quales re verè essent. Hinc natum proverbium: ἀρχὴ τὸν ἀνδρα δείκνυσσι, *imperium virum indicat*, ad quod vide *Erasmum*. Addemus dumtaxat elegantissimum hac de re *Plutarchi* judicium, in vita Luculli p. 508. Ed. Vechelianæ, ubi de stulta Tigranis confidentia ac superbia: Οὐτε σέμελῳ παντός ἐστι πολὺν ἀκρατον ἐισγχεῖν, ἔτε διανοίας τῆς τυ-
χεύσεως, ἐν εὐτυχίαισι μεγάλῳις, μὴ ἐκστῆναι τῷ λογισμῶν: neque corporis cuiusvis est multum metum ferre; neque vulgaris animi, in ma-
gna felicitate, rationis normam non excedere. *Idem*.

Pallade cum docta Phœbus donaverat artes,

Tu decus & laudes hujus & hujus eras.

Vincit vulgares, vincit Beryllus arenas.

Littore in extremo quas simul unda movet.

20

Quod

N O T Æ.

17 *Pallade cum docta*] Si esset *forti*, existimarem artem militarem intelligi; sed cum *doctam* dicat Palladem, litteras potius intellexerim, quarum Pallas & Apollo *μουσῶν* præsidēs erant, ut omnibus notum. *Idem*.

18 *Hujus & hujus*] Loquutio poëtica; hoc est, utriusque. Cave adfentiaris *Meibomio* legenti *hujus & ejus*. Prius enim potius Latini dixerunt. Monitus Lector satis exemplorum animadverteret; nunc mihi quidem non occurrunt, quæ subjiciam. *Idem*.

19 *Vincit vulgares*] Occurrit hic duabus objectionibus, quæ in Mæcenatis cum studium lapillorum, tum luxum & delicias jactabantur. Nam de studio lapillorum respondet hoc versiculo:

Vincit vulgares, vincit Beryllus arenas.

De luxu & animi mollietate, illo: *quod discinctus eras* &c. Ac cum lapillorum studiosissimus fuerit Mæcenas, videtur habuisse in deliciis Beryllos. Ergo ita diluit objectionem Poëta, eum gestasse Beryllum non immerito; cum, scilicet, illa gemma omnibus præcellat. Quare enim obijciant illi, quod rem pretiosissimam, nec vulgarem, in pretio habuerit? Nam sanè studium suum in lapillos ipsemet hoc Epigrammatio, de morte Horatii Flaccii, ita profiteatur:

*Lugent, ô mea vita, te smaragdus,
Beryllus quoque, nec nitentes
Nuper candida margareta quaro!
Nec quos Thynica lima perpolivit
Annellos, nec iaspides lapillos.*

Scaliger.

Ibidem. De studio gemmarum, quo Mæcenas flagrabat, multa collegit J. Henr. Meibomius Mæcenatis sui Capp. XXI, & XXV. Ceterum viderur obiectio prolata à Philosopho quopiam, qui pretiosos lapillos vulgaribus anteferendos non putabat, quia non sunt vitæ humanæ utiliores, ideoque irridebat Mæcenatem, quod eos usque adeo adamasset. Criminationi respondit Poëta, non insciando Mæcenatem gemmarum studiosum fuisse, & præsertim Berylli, sed contendendo aperte anteferendum esse Beryllum vulgaribus lapillis. *Gorallus*.

20 Lit.

quam abusus est. Apollo & Minerva te summa eruditione, poeticaque facultate donarant, ita ut utrique honori esses. Neque quisquam te adamatorum lapillorum, quasi insaniae, infimulet; quis enim dubitet, Beryllum, à te tanto in pretio habitum, aliasque gemmas vulgaribus anteferendas lapillis, 2º quos in extremo littore abluunt marinae aquae?

20 *Littore in extremo*] Alii habent *Etrusco*, absurde, nam in Etruria nulli Berylli; alii *Erythrao*, quod ferri possit, quia reverà in mari Erythraeo, & in mari Indico, quod Erythraeum etiam dici solet, Berylli inveniuntur. *India eos gignit*, ait Plinius, raro alibi repertos, Lib. XXXVII. cap. v. ubi hunc lapillum accurate describit. Sed vulgaris lectio optima, etenim in *extremo littore* & ripis inveniuntur Berylli. *Dionysius* Periegetes de solo Babylonico, quod, ut notum, ad Euphratem fuit, v. 1011.

Ναὶ μὴν καὶ χερσαίῳ φέρει χαλκίτερον ἄλλο,
Ἵς ἦεν βερύλλης γλαυκὴν λίθον, ἢ δὲ δολιχὴν
φύεται ἐν ποταμῷ, ὅστις ποταμὸς ἐνδοπι πύρεος.

Sic vero & auro gravior aliud profert; humidi berylli glaucum lapidem, qui in illo loco nascitur in ripa intra serpentinam lapidem; hoc est, quo lapide fracto, invenitur Beryllus. *Claudius* quidem *Salmastus* in *Solinum* pag. 605. contendit *ποταμῷ* significare hic cautes aut rupes, non ripas; sed obstat epitheton *ἵς*, quod non coniungitur cum Beryllo, nisi quia in ripa inventum docet *Dionysius*, qui & inferius sic loquitur de Indis, v. 1118.

Ἄλλοι δ' ἐχιδύσιν, ἐπὶ ποταμῷ ἐν κύματι,
Ἵς ἦεν βερύλλης γλαυκὴν λίθον, ἢ δὲ δολιχὴν.

Atti querunt, in ripis torrentium, aut berylli glaucum lapillum, aut addamantem. Qui plura de Beryllo cupit adeat *Salmastum* ad *Solinum* pag. 778. & seq. Ed. Ultrajectina. *Idem.*

Ibid. Unda movet] Sic in secunda editione *Salmasteri*, recte; non *manet*, quod nullam, aut *vomit*, quod falsam patet sententiam; neque enim mare, instar succini, vomit Beryllos, sed tantum abluunt eos qui in littore sunt inter arenas. *Attatien Casparus Barthius* *Adversariorum* Lib. XII. cap. 3. & *Animadversionum* in *Claudiano* Lib. II. adversus *Ruffinum*, v. 241. legit *vomit*; ut magna insignif. que intelligatur Beryllorum copia. *Virgilius*: *Mare saluberrimum totis vomit adibus undam.* *Prudentius* *Cor. Hippolyti*: *Obfusa sunt suos vomit, effunditque Quirites.* *Quibus idem Meibomius* *Musæum* Lib. IV. Et *vomit* *Ottobanus Pontum*, *fitientique resorbet*; & *Serenus* Cap. XII. ubi *vomicas* vocat *quos dicit vomitus habere tumores*. 2º Verum hac minime persuadent legendum *vomit*, propter rationem allatam. *Idem.*

Quòd discinctus eras, animo quoque, carpitur unum;
Diluitur nimia simplicitate tuâ.

Sic

N O T Æ.

21 Quòd discinctus eras] En alteram objectionem. Jam diluebat, quòd illi objiciebatur luxus in vestitu. Nunc quòd & animo quoque, nedum corporis cultu, discinctus dicebatur, defendit ab ejus simplicitate. Seneca, postquam produxit in medium Mæcenatis versiculum, mox : *alè cinctum*, inquit, *putes dixisse*. Neque solum cultum ejus mollem & dissolutum; sed & orationem *πυρρῶσαν* fuisse adnotat idem Seneca : ut etiam ejus *μεροερεχέα καὶ βοσρύχας* orationis cavilletur Augustus. Sed melius ex hominis oratione *no-veris*; ut illa : *amne, silvisque ripâ comantibus, vide ut alveum linteribus arant, versisque vado remigant hortos*. Voluit dicere quod Virgilius :

—— viridésque secant plano aquore silvas.

Sanè non minùs ambitiosè hic de aqua, quàm de aëre, apud Aristophanem ὄνισσι :

Ἀλλήμῳ αἰθέρι αὔλακα τέμνων.

Idem : *femina circumcristata labris columbatur*; incipitque suspirans, *ut si cervicis laxâ ferantur*. Tamen columbatim ferere basia dixit Cn. Martius; & *αἰετὸς εἶδος φιλέμαλτος*, apud Græcos. Idem de domo, quæ diriperetur : *Tyranni irremediabilis factio rimantur epulis, lagenæque tentant domos & sape mortem exigunt*. Nam tyranni irremediabilis Græcissat ambitiosè, *πυρρῶν ἀνηκέστων*, pro quo optimus Poëta, *implacabilis, implacatus*. Rimari autem domos lagenâ aut epulis in direptione, cum milites *ἀνω καὶ κάτω* ferunt, aguntque; ut quidquid esculenti, aut poculenti invenerint, diripiant. Illud verò mortem exigunt, cum etiam interficiunt, nec, uti alii, pecuniam exigunt. Item tenuitatem familiæ cum describit : *Genium festo vix suo testem, tenuisque Cereris filia & crepacem molam*. Focum mater, aut uxor investiant. Magna sanè hyperbole, ut Genius à tam tenui familia absit in suo festo, sine quo festum esse non potest; & farinam in molendino, per fistulam, manantem vocavit filatenuis Cereris; quòd tenuis ejus ductus, ut fili. Deinde *investire focum*, pro fovere ac calfacere, ambitiosè nimis à Vesta vocavit; & melius legeretur *investant*, quàm *investiant*. Hæc vix intellecta à multis, itemque valde corrupta, apud Annaum Senecam, & simul cum ipsius Seneca verbis conturbata, idè adduxi & exposui, ut Lectori de Mæcenatis oratione gustum darem; quantum ex ejus his pauculis reliquiis & analectis colligere potui, & ut apud Senecam emendatiora legerentur. Scaliger. At optimæ editiones multum discedunt à Scaligeri conjecturis. Vide Senecæ Epist. cxiv.

Ibidem.

aquæ? Ne id quidem jure in vita tua carpi potest, quod non vestibus tantum discinctus, sed & animo mollior fuisti; etenim ea criminatio morum tuorum sum-

Ibidem. Olim qui aliquid ferri facere parabant, cingulo vestes, alioqui fluxas, constringebant; quod propriè Latini dicebant *accingere se operi*. Quomodo & Medici, opus aggressuri, succingere se solebant; quam cincturam Veteres *habitum medicum* dixere, ut pluribus docui Comment. ad Jusjur. *Hippocratis*. Hinc *cinctura* hominis gravis & modestæ disciplinæ; *habitus laxus & discinctus* hominum nobilium ac delicatiorum, morumque dissolutorum habebatur argumentum. Hoc est, quod Anthemonides miles, apud *Plautum*, A&. v. Sc. 5. dicebat:

Sanè genus hoc mulierosum est, cum tunicis demissis.

Et Sulla apud *Suëtonium*, Julio Cap. xlv. de Julio Cæsare: *optimates sapiens monens, ut male præcinctum puerum caverent*. Cæsar enim τῆ τε ἰσότητος χαυνοῖσιν ἐν πᾶσι συνέκρινετο, καὶ τῆ ὑπερβολῆς: & vestis laxiore per omnia delicate utebatur, & calcatus, inquit *Dion Lib. xliii.* Etiam *Cicero* Catilinar. II. in Carilina notavit *amicam atque ad tales demissam purpuram*. Nec aliò respexit *Persius* Sat. III. dum ait:

Non pudet ad morem discincti vivere Natta.

Vide plura huc facientia, apud *A. Gellium* Lib. vii. cap. 3. & *Servium* ad Lib. xii. *Æneidos*. Ejusmodi autem habitu vestituque Mæcenatem usum testis est *Seneca* Ep. cxiv. in qua ostendit molli-
tiam styli Mæcenatis consensisse cum animo deliciis dedito. *Non statim*, inquit, *hæc cum legeris, tibi occurret hunc esse, qui solutus tuni-*
cis in Urbe semper incesse? Nam etiam cum absentis partibus Cæsaris sum-
geretur, signum à discincto petebatur. Hæc aliâque ejusdem generis
habet Mæcenatis sui Cap. xix. *Jo. Henr. Maubomius*.

Ibidem. *Carpitur unum*] Repellit quidem, ut rectè animadvertit *Scaliger*, superiore disticho, quod obiciebatur Mæcenati de nimio lapillorum studio; sed quia id non habebat vitii loco, hoc *unum carpi* ait; nimirum, cum aliqua specie; quod non tantum discin-
ctus ambularet, sed molliorem etiam æquò vitam ageret. *Gal-
lus*.

22 *Nimiâ simplicitate tuâ*] Nemo nescit nimis perinde sæpe esse ac
ἀγαν, hoc est, valdè, unde nimius summus in suo genere dicitur.
Monendum dumtaxat simplicitatem esse eam animi affectionem, quâ
nihil dissimulamus, sed animum nostrum cuius aperimus, & ne
vitia quidem ac delicta occultamus. Hoc ergo vult *Peto*, si Mæce-
nas instar multorum fuisset, potuisse eum fronte severâ, subdecto
supercilio & altè præcinctâ tunicâ, vitam voluptariam dissimulare;

Sic illi vixere, quibus fuit aurea virgo,

Quæ bene præcinctos postmodò pulsa fugit.

Invidè, quid tandem tunicæ nocuere solutæ?

25

Aut

N O T Æ.

sed animi nimis aperti ac *simplicis* fuisse, quàm ut ejusmodi fucato vultu atque habitu uti veller. Idem nos docet *Seneca* in Epist. cxiv. in qua *Mæcenatem* mollietiei reum facit. *Quomodo*, inquit, *Mæcenat* vixerit notis est, quàm ut narrari nunc debeat; quomodo ambulaverit, quàm delicatus fuerit, quàm cupierit videri, quàm vitia sua latere noluisset. Sane *simplex* dicitur homo aperti animi, & qui dissimulare nescit; & *simpliciter* agere ac loqui dicimur, cum palam esse volumus quod cupimus. *Martialis* Lib. xii. Ep. 35.

Tamquam simpliciter mecum, Callistratè, vivas,

Dicere præcisum te mihi sæpe soles.

Non es tam simplex, quàm vis, Callistratè, credi,

Nam quisquis narrat talia plura tacet.

Simplicitas denique est, ut dixi, apertior animus, quem *ingenue* prodit oratio. Sic apud *Senecam* Lib. iiii. de Beneficiis Cap. 26. sub *Tiberio* *Cæsare*, fuit accusandi frequens & panè publicæ rabies, quæ omni civili bello gravius togatam civitatem confecit. Excipiebatur *Chætorum* sermo, *SIMPLICITAS* jocansum, nihil erat tutum. Sic *Tacitus* inducit *Tiberium* Annal. Lib. vi. cap. 5. ne verba prædetoria, ne consularium fabularum *SIMPLICITAS* in crimen duceretur postulante. Miror *Pedonem* non vidisse, aut dissimulasse reponi sibi posse, malè quidem eos facere qui severo vultu atque habitu nequitiam occultarent, sed propterea laudandos non esse, qui palam deliciis diffuerent. Acerrimè quidem invehit *Cicero*, in Oratione pro *Sextio* Cap. viii. in *Pisonem*, qui truculento vultu & terribili adpectu animum voluptatibus omnibus deditum abscondebatur; sed minime laudavit *Gabinianum*, unguentis affluentem & calamistratâ comâ *Consulè*. Laudanda est *simplicitas*, quæ vitia non dissimulat specie virtutis, quæ non ore promittit contraria iis quæ in animo latent; ac non ea, quæ vitia deculanda aperti ganeones ostentant. Talis *Petribomii* apud *Juvenalem* ejusque similitum *simplicitas*, Sat. ii, 16.

— hunc ego satis

Impulso quæ vultu morbum, in seffique saterur.

Horum simplicitas miserabilis, his furor ipse

Dat ventam.

Talem *Mæcenatem* suum *Pedo* haberi noluisse. Idem.

23 Sic illi vixeret Aut quia simplex illa fuit ætas, aut quia sine labore, ac proinde discincta erat, Aureæ centè ætati, simplicitas summa

summo candore facilè diluitur. Sic vixerunt olim
 sæculi aurei homines, quibuscum Astræa versaba-
 tur; quæ postea duriores, quippe injustos, fugit.
 25 Quid tandem, ô invidi, detrimenti ex solutiore
 vita

ma tribuebatnr, eaque conjuncta cum omnium honestarum vo-
 luptatum aperta fruitione, sine jurgiis, ac bello. *Hesiodus* in
 Operibus & Diebus v. 115.

Τίεποντ' ἐν θαλίῃσι κακῶν ἔκποδεν ἀπάντων.

Suaviter vivebant in conviviis, extra mala omnia. Aratus in Phæno-
 menis v. 110. descriptis populis, quibus familiariter utebatur *Δίκη*,
 seu *Justitia*, habet: αὐτὼς δ' ἔζων, quod interpretatur Theon
 ἀπλῶς, ἀκακῶς, χωρὶς ἀδικίας καὶ τῶν ἄλλων κακῶν, simpliciter,
 sine malitia, sine injustitia, & aliis malis. Non erat etiam cur se se
 accingerent labori, neque enim eo indigebant; cum fructus sponte
 suâ terra ederet, ut habent duo memorati Poëtæ Græci, & Latini
Virgilius, *Ovidiusque*; qui eos sunt imitati, ille quidem *Georg.* 1. hic
 verò *Metam.* 1. Itaque discincti vivebant, nulla enim erat ratio cur
 se præcingerent. At Poëtæ finxerant ætatis aureæ homines nullis vi-
 tiis inquinatos fuisse, & paratis dumtaxat deliciis usos; ac proinde
 eorum vitam multum à luxu Mæcenatis abfuisse. *Idem.*

23 *Quibus fuit aurea virgo*] Nempe, Dea quæ ad virtutes omnes in-
 citabat humanum genus, quam *Hesiodus* vocat Νέμειν, in Operibus
 & Diebus v. 119. ubi vide notata à *Joanne Clerico*. Sic & *Ovidius*
 Astræam terras deferentem, sub ætate demum ænea, describit *Me-
 tamorph.* 1, 149.

——— *Virgo cade madentes*

Ultima cælestium terras Astræa reliquit.

Vide & *Aratum* in Phænomenis, v. 114. & seqq. *Idem.*

24 *Qua bene præcinctos*] Ætatis æneæ homines accincti & ad varios
 labores & ad bellum gerendum. Vide ad v. antecedentem. Qua-
 rendum fuisset à *Pedone*, num Astræa virgo, quæ alios fugiebat,
 Mæcenatem aut comitaretur aut inviseret aliquando? Nam illa qui-
 dem

——— ἔδρεπον ἀνδρῶν

Οὐδέποτε ἀρχαίων ἀνάλιστο Φύλα γυναικῶν
 Ἄλλ' ἀγαμὶξ ἐκείνητο, καὶ ἀθανάτη περ ἔῴσα.

*Numquam virorum, nec veterum genus vitabat mulierum, sed permixti
 sedebat, licet immortalis esset; ut habet Aratus, v. 102. Idem.*

25 *Invide*] Vetus membrana livide. *Scaliger.*

Ibid. Tunica soluta] Quamobrem discinctus dicebatur. *Gorallus.*

Aut tibi ventosi quid nocuere sinus?
 Num minùs Urbis erat custos, aut Cæsaris obses?
 Num tibi non tutas fecit in Urbe vias?
 Nocte sub obscura, quis te spoliavit amantem?
 Quis tetigit ferro, durior ipse, latus?

30

Ma-

N O T Æ.

26 *Ventosi sinus*] Tunica sinus fit *ventosus*, cum distincta tunica venti statui exponitur. *Idem*.

27 *Num minùs*] Hoc est, non propterea minùs diligenter Urbi præfuit. *Ovidius* in Epist. Canaces ad Macareum v. 19.

*Num minùs infestum muliebria munera ferrum
 Femineâ teneo, non mea tela, manu?*

Ad quem locum ejus loquutionis plura exempla profert *Nic. Heinsius*. *Idem*.

Ibidem. Urbis erat custos] Præfectus Urbi curabat potissimum ne quid tumultus in ea oriretur, néve latrocinia ulla fierent; cujus munus originem & rationem sic describit *Tacitus*, *Annal. Lib. vi. cap. 11. Antea profectû domo Regibus ac Magistratibus, ne Urbs sine imperio foret, in tempus deligebatur qui jus redderet, ac subitis mederetur; feruntque à Romulo Dentrem Romulium, post ab Tullo Hostilio Numam Marcium, & ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium impositos. Deinde Consules mandabant, duratque simulacrum, quoties ob serias Latinas præficitur, qui consulare munus usurpet. Ceterum Augustus, bellis civilibus, Cilnium Macenatem, equestris ordinis, cunctis apud Romanos atque Italianam præposuit. Mox verum potius, ob magnitudinem populi, ac tarda Legum auxilia, sumpsit à Consularibus, qui coerceret servitia & quod civium audaciâ turbidum, nisi vim metuas. Itaque non instituit hoc munus Augustus, sed instauravit & majore auctoritate, quàm antea, instruxit. Sic intelligenda verba *Suetonii Augusti Cap. xxxvii. Quoque plures partem administranda Reipublica caperent, nova officia excogitavit; curam operum publicorum, viarum, aquarum, alvei Tiberis, frumenti populo dividundi, præfecturam Urbis &c. Qui postremo hoc munere fungebantur, dicebantur Custodes Urbis, munusque ipsum Urbis Custodia. Juvenalis. Sat. xiii. 157.**

*Hac quota pars scelerum qua custos Gallicus Urbis
 Usque à Lucifero, donec lux occidat, audit?*

Is est *Rutilus Gallus*, de quo *Statius Sylvar. Lib. i. in Soteriis* pro ejus salute:

Quem penes intrepida mitis custodia Roma.

Vide id Poëmatum ejusque Interpretes. *Idem*.

28 Num

vita Mæcenatis passus estis? Quid incommodi, ex laxiore ejus tunicæ sinu, ad vos pervenit? An propterea minore vigilantia Romæ præfuit, aut minùs Augusti, apud nos, veluti obses fuit? Annon æquè tutò quibuscvis per Urbem, quovis tempore, ire licuit? Qui grassatores vos noctu, commissatum cuntes, dum præfectus Urbi fuit, spoliare ausi sunt?
30 Quis ab illis occisus est? Cùm posset, ex victoriis

28 Num tibi non tutas] Vetus scriptura: *nunc tibi*. Corrigo: *numcubi*. Interrogat verò quasi de nocturno infessore & præmiatore. Pro *Caesari hospes*, calamo exarata membrana habebat, *Caesaris obses*, item antiquitus excusi. Ea verior est lectio. Reliquerat enim Mæcenatem in Urbe Augustus, tamquam obsidem & pignus sui, cùm in Orientem proficisceretur. Quo circa subjungitur: *Romana tu vigil Urbis eras*. Cor. Tacitus Lib. v. *Ceterum Augustus bellis civilibus Cilnium Macenatem equestris ordinis cunctis apud Romanam atque Italianam præposuit*. Scaliger.

Ibidem. Multò rectior est vulgata lectio *num tibi*, ut superius distichon ostendit. At altera emendatio sine dubio vera est, quamvis Mæcenas aliquando fuerit *Caesaris hospes*. Suëtonius in Augusto, cap. LXXII. *Eger in domo Macenatis cubabat*. Sed hic sermo est de tempore, quo Augusto in Oriente absente Urbi præerat Mæcenas. Miror summum virum, cùm scriberet Animadversiones in hanc Elegiam, eam præ oculis non habuisse. Si habuisset, non scripsisset subiungi *Romana nam vigil urbis erat*, cùm hæc legantur v. 14. At mendum est Typothetæ, cùm laudatur Tacitus Lib. v. verba enim hæc leguntur Annalium Lib. vi. cap. 11. *Gorallus*.

29 Quis te spoliavit] *Κοιμῶντος* ad amicam. Scaliger. Aut furtum amoris molientem, vel januam dominæ occurrentem &c. De periculis nocturnis Romæ, lege *Juvenalis* Sat. III, 218. & *Suëtonium* in Nerone cap. xxvi. *Gorallus*.

30 Quis tetigit ferro] *Tangere latus ferro* proverbialiter dixit. Et *Plautus* *Bacchidibus*:

Peris bercla, limbus ille mihi ladit latus.

In latere enim sunt partes *καλπαι*. A quo dicitur *tegere latus* alicui, τὸ δὲ ποιοῦν. Scaliger.

Ibidem. *Tangere* *τῷ μελὶ* dicitur qui ferit. *Plautus* in *Amphitruone* Act. 1. Sc. 1. v. 156. *Quid si ego illum tractim tangam, ut dormias?* Hoc est, colaphum impingam. Hinc apud *Comicos* *tangere pecuniâ*, & *ferire pecuniâ* unum idemque sonat. Qua de re, vide *Frid. Taubmanni* collectanea *Epid. A. v. S. 2 v. 40*, Ad rem ipsam quod

Majus erat potuisse, tamen nec velle triumphos;

Major res magnis abstinuisse fuit.

Maluit umbrosam quercum, Nymphasque canoras,

Paucasque pomosi jugera culta soli.

Pieridas, Phœbūmque colens in mollibus hortis, 35

Sederat argutas garrulus inter aves.

Mar-

NOTÆ.

attinet, non adulatur Mæcenati suo *Pedo*, nam & sequentis ætatis Scriptores, ejus vigilantiam laudant. *Velleius Paterculus* Lib. II. pag. 60. Editionis Lipsianæ Moreti: *Tunc* (hoc est, dum ultimam Bello Asiatico, Alexandrinōque Cæsar imponit manum) *urbis custodiis prepositus C. Mæcenat*, equestri & splendido genere natus; vir, ubi res vigiliam exigeret, sanè exsomnia, providens, atque agendi sciens; simul vero aliquid ex negotio remitti posset, otio ac mollitiis parè ultra seminam fluens. Quæ verba eò libentius exscripsi, quòd ad *Pedonem* prope modum respexisse videatur *Velleius*; ut & in sequentibus, quæ postea proferam. *Gorallus*.

31 *Majus erat potuisse*] Semper enim contentus fuit manere privatus. *Seneca*. Item *Propertius*:

*Mæcenat eques Etrusco de sanguine Regum,
Intra fortunam, qui cupis esse tuam.*

Scaliger. Adde verba sequentia *Velleii*, cujus memoriæ obversatus videtur hic *Pedonis* locus, eum ea scriberet: *Nec minùs Agrippa Cæsari carus, sed minùs honoratus; quippe vixit angusto clavo plano contentus; nec minora consequi potuit, sed non tam concupivit; hoc est, Consulatus, imperiæque, ex quibus victoriæ, triumphus, opes &c. Qualia adeptus est M. Agrippa. Huic videtur à Pedone tacite opponi, ut dicatur Mæcenat majorem animum ostendisse, in honorum contemptu; quàm ipsum Agrippam, qui eos consequutus est. Gorallus,.....*

33 *Maluit umbrosam quercum*] *Epicurum* suum sequutus maluit, quatenus licuit, à Republica abstinere, vivereque in hortis, quàm honores amplissimos, divitiâsque majores consequi. De hortis Mæcenatis frequens mentio apud *Veteres*, quorum dicta diligenter collegit *J. Henr. Meibomius* Mæcenatis Cap. XXVIII. Adde de eorum in *Esquilis* situ quæ habet *Famianus Nardinus* *Veteris Romæ* Libro IV. cap. 2.º *Idem*.

Ibid. Nymphasque canoras] *Aquas*, nimirum, intelligit, per saxa præcipitia delabentes, quâ ratione gratum murmur excitant; quas

nos

riis triumphum referre, superior ea cupiditate fuit; majorémque animum ostendit dum abstinet à magnis rebus gerendis, quàm si amplissimos honores, ea de causâ, ambivisset. Maluit vitam agere in hortis, juxta fontium susurros, atque pauca jugera exculi agri possidere, quàm si i ex administratione provinciarum & bellorum majores opes comparare.
35 Dum Apollinem & Musas, litterarum præsides Deos colit, in delicatis hortis, versiculos fundere &

nos hodie *Cascatas*, hoc est, *cadentes*, vocamus. Nymphæ aquæ vocantur, quod fontibus perennibus minorum gentium Numina, quas *Nymphas* vocabant, hoc est, animas præstare crederent. Sic *Ceres* pro segetibus, *Bacchus* pro vino &c. De Nymphis vide quæ notavit Joannes Clericus ad *Hesiodi Theogoniam* v. 187. Res notior est, quàm ut probari debeat. *Seneca*, qui nihil *Mæcenati* ignovit, non omisit ejus *aquas canoras*, Lib. de Providentia Cap. 111. ubi laudato Reguli exitu: *Feliciorem*, inquit, *ergo tu Mæcenatem putas, cui amoribus anxio & morosa uxoris quotidiana repudia deslenti, somnus per symphonicarum cantum, ex longinquo resonantium, queritur. Mero se licet sopiat, & AQUARUM FRAGORIBUS auget & mille voluptatibus mentem anxiam fallat, tam vigilabit in pluma, quàm ille in cruce.* Idem.

34 *Paucæque pomosi*] Intelligit hortos Mæcenatianos, subjungit enim:

Pieridas Phœbūmque colens in mollibus hortis.

Scaliger.

Pomosi] Ubi mali, aliæque pomorum feraces arbores multæ sunt. *Propertius* *pomo/am coronam* vocat Lib. iv. El. 2. coronam vinetis pomis constantem:

*Insitor hîc solvit pomosâ vosa coronâ,
Quum parvis invisio stipite mala tulit.*

Gorallus.

35 *Pieridas Phœbūmque colens*] Hoc est, carmina scribens, ut sequens versiculus indicat. Cur Musæ Pierides dicantur docuit nuper *Joan. Clericus* ad *Theogoniam Hesiodi* v. 53.

36 *Sederat argutâs*] *Janus Douxa* pater ita legit:

Sidere & argutas.

Lindenbruchius.

Marmore Mæonii vincunt monumenta libelli;

Vivitur ingenio, cetera mortis erunt.

Quid faceret? Defunctus erat, comes impiger, idem

Miles & Augusti fortis & usque pius.

40

Illum piscosi viderunt saxa Pelori

Igni-

NOTÆ.

Argutas] Hoc est, canoras. *Virgilius* Eclog. IX, 36.

*Nam neque adhuc Vario videor, nec dicere Cinna
Digna, sed argutos inter strepere anser olores.*

Sed hisce avibus designari crediderim Poëtas Mæcenatis amicos, Virgilium, Horatium, Tibullum, Propertium &c. qui in hortis Mæcenatianis interdum versus suos recitabant, & Mæcenatianos vicissim audiebant. *Idem.*

Ibid. Garrulus] Quis & ipse versus componebat. De Operibus Mæcenatis, quorum nonnisi tenuissima fragmenta supersunt, copiose egit J. Henr. Meibomius Capp. XXI. & XXIV. quæ vide. *Gorallus.*

37 *Marmora Maonii*] Legebam: *marmora Aonii*. Sed manu scripta lectio aliter docet legendum. Ea habet: *marmora Minai*. *Legō*: *marmora Smyrnai*. Nam sanè prius scriptum puto, *mirnei*. *Marmora monumenta* dictum ut *rete jaculum*, *lapide silice* &c. ut in Catalectis adnotamus. *Scaliger*. Malim *marmore monumenta*, hoc est, è marmore facta; nam præpositio nunc additur, nunc omittitur. Sic apud *Virgilium* *Æneid.* III, 286.

*Aere cavo clypeum, magni gestamen Abanti,
Postibus adversis figo.*

Vide *Joan. Ger. Vossium* de Arte Grammatica Lib. VII. cap. 66. *Sensum eundem habes apud Ovidium* Amor. Lib. I. El. ult. v. 31.

*Ergo cum silices, cum dens patientis aratri
Depereant avo, carmina morte carent.*

Maonium & *Maonidem* dici *Homerum*, à Lydia, ejus, ut nonnulli putabant, patria nimis notum est, quàm ut testimonia Veterum eam in rem proferri necesse sit.

Vivet Maonides, Tenedos dum stabit & Ide.

Sic *Ovidius*, memoratâ Elegiâ. *Gorallus.*

38 *Vivitur ingenio*] Multis hoc elegantissimè ostendit *Ovidius*, Elegiâ ultimâ Libri I. Amorum. Hac autem in re, de immortalitate famæ

& cantillare fatius habuit. At non minùs æternam sibi famam peperit, cùm suis, tum alienis, in ejus honorem, versibus; ejusmodi enim opera, qualia Homeri Poëmata, diuturniora sunt marmoreis monumentis. Soli foetus ingenii sunt æterni, reliqua omnia tempore absumuntur. Ac sanè nihil erat quo potiùs tempus tereret, omnibus enim fidi amici officiis erga Augustum defunctus erat; comes periculossimarum ejus expeditionum fuerat, 4° ac militiæ munera quævis fortiter ac fideliter obierat. Adfuerat prælio, cum classe Sex. Pompeii, ad fretum

Sicufamæ Mæcenatis, non vanus fuit vates *Pedo*; nam profectò si ille non ingenio suo, at ingenio amicorum immortalitatem consequutus est. *Idem.*

39 *Quid faceret.*] Hoc est, nihil erat ampliùs cur operam suam Augusto offerret ac venditaret; nec quidquam rectiùs facere poterat, quàm si orio frueretur. *Idem.*

Defunctus erat, comes impiger] Hoc est, defunctus erat omnibus periculis, & itineribus, quibus necesse habuerat comitari Augustum, cum Sexto Pompeio & M. Antonio bellum gerentem. Sic verbo *defungi* absolute sumto, aut potiùs subaudito nomine eodem, aut simili, usus est *Terentius* Eunucho Prologo v. 15.

Dein me frustretur ipse se, aut sic cogitet:

Defunctus jam sum, nihil est quod dicat mihi.

Hoc est, ut rectè *Donatus*: *desini periclitari.* *Idem.*

40 *Usque pius*] Quid propriè significet vox *pius* ostendimus ad v. 5. Elegiæ 1. Hic verò *miles pius* est æquè benevolus erga Imperatorem suum, quàm esset erga parentes ac consanguineos, ad quos, ex Latini sermonis usu, pertinet propriè *pietas*. Sic etiam loquutus est *Statius* in Epithalamio Stellæ & Violantillæ, & ita quidem ut hunc *Pedonis* locum in animo habuisse videatur. Sic enim Cupido Venerem alloquens inducitur:

— noster COMES illo, PIUSQUE

Signifer, armiferos poterat memorare labores.

Voculam verò *usque* significare semper, vel *usque ad finem* rei de qua sermo est, monuimus ad v. 234. Elegiæ 1. *Idem.*

41 *Illum piscos*] De pugna navali quæ commissa est in freto Siculo, cum Sexto Pompeio Cn. F. *Propertius* Lib. 11. Eleg. 1. & *Appianus*. Scaliger.

Viderunt saxa Pelori] Meibomiana editio habet *sata*, nescio an pro *vada*, an errore Typothetæ pro *saxa*, ut est in Scaligerana & aliis, quæ

Ignibus hostiles tradere ligna rates.

Pulvere in Æmathio fortem videre Philippi;

Quàm nunc ille tener, tam gravis hostis erat.

Cùm freta Niliacæ texerunt lata carinæ, 45

Fortis erat circum, fortis & ante ducem.

Militis Eoi fugientis terga sequutus,

Terri-

NOTÆ.

quæ melior videretur esse lectio. Nemo enim nescit non procul à Peloro fuisse Scyllam & Charybdin, scopulos Poëtarum figmentis celebres. Sunt tamen & in illis locis vadosa littora. Appianus de Bellis Civilibus Lib. v. pag. 733. Ed. Stephani. narratâ pugna ad Pelorum: Ἀγρίππα δὲ ἐπιβάρησαν τοῖς αὐτοῖς ἑσθλὸν ἐκ τῆς τοῦ αἰγυπτίου, ἀλλ' ὅσα τ' ἐπαλάσσης οἱ ποταμοὶ πεναγῶν πεποιήκασαν: Agrippa verò urgente refugerunt, non in aspera littora, sed in ea quæ à fluviis limosa facta fuerant. In prælii hujus descriptione, omnes primas partes Agrippæ tribuunt; at nulla mentio Mæcenatis, qui tamen adfuit, ut liquet non modò ex hoc Pedonii loco, sed etiam ex Propertii Lib. II. El. I.

Bellæque ré, que tui memorarem Caesaris, & tu,

Cæsare sub magno, cura secunda fores.

Nam quoties Mutinam, aut civilia busta Philippos,

Aut canerem Sicula classica bella fuga;

Eversisque focos antiqua gentis Etruscæ,

Et Ptolemææ littora capta Phari;

Aut canerem Egyptum & Nilum, cùm tractus in Urbem

Septem captivis debilis ibat aquis;

Aut regum auratis circumdata colla catenis,

Altiâque in Sacra currere rostra via;

Te mea Musa illis semper contexeret armis,

Et summa & posita pace, fidele caput.

Hæc paullò pluribus, quia illis & sequentes Albinovani versus illustrantur. *Idem.*

42 *Ignibus hostiles]* Lego:

Ignibus hostilis tradere ligna ratis.

Scaliger.

43 *Pulvere in Æmathia]* Cave credas Philippos fuisse in Æmathia, seu ea Macedoniæ parte, quæ ita propriè vocabatur; cùm fuerit ea Urbs in finibus Thraciæ sita, in ora, quam Edonidem nuncupat Ptolemæus. Quod moneo, non tantùm quia Veteres hac in re peccarunt,

Siculum commisso, ubi hostilibus navibus ignem injecerat. Adfuerat pugnae Philippensi, in finibus Macedoniae, ubi quam mollem se hodie praebet, tam fortem hostem se praestitit. 45 Adfuerat Actiaco bello, ubi Antonius numero & magnitudine navium mare veluti texit, & dum praetoriae Augusti infensus comes adest, coram illo, insignia fortitudinis specimina ediderat. Tum, ut persequeretur fugientes

carunt; sed etiam quia video Recentiores, aut similiter errare, aut certe parum accurate de situ hujus urbis loqui. *Idem.*

44 *Quam nunc ille tener &c.] Melius vetus membrana:*

Tam nunc ille tener, tum gravis hostis erat.

Ille qui nunc tener & fluxi animi incessitur. Gracis melius exprimitur ὁ ἀνυδρίας, ὁ ἡδοναδίης. *Scaliger.* Pratulerim Scaligeranis Schedis Codices, quos primi editores sequuti sunt; neque enim dubito, quin rationem etiam habuerint lectionum, quas in suis Codicibus inveniebant. Non est continuò verum quod in nonnullis MSS. invenitur, quia differt ab antiquioribus Editionibus. *Gerallus.*

Tener] Nam Mæcenas tantum aberat ut durum se praeberet, hoc est patientem injuriarum aëris; ut contra, instar tenerae puellae, vel minima vitaret incommoda. *Seneca* Epist. cxiv. de Mæcenate ait, hunc esse, qui in tribunali, in rostris, in omni publico cœtu, sic apparuerit, ut pallio velaretur caput, exclusis utrimque auribus, non aliter quam in Mîmo divitiis fugitivi solent, &c. *Idem.*

Ibid. Tam gravis hostis erat] Hoc est, acer, deinde Græcè. Sic Pyrrhus gravis adversarius dicitur à Cicerone Officiis. Lib. III. c. 22. Magnum illud bellum persuga unus, & gravem adversarium imperii sustulisset. *Idem.*

45 *Cum freta Niliaca texerunt lata carina.]* Sic loquitur propter magnitudinem, & numerum navium Antonii, in bello Actiaco. Vide *Dionem* Lib. L. *Plutarchum* in Antonio, *Florum* in hujus belli descriptione, *Horatium* Epod. Od. I. *Idem.*

46 *Fortis erat circum, fortis & ante ducem]* Sequebatur, nempe, Liburnicâ praetoriam Cæsaris navem, qui ei parti destinatus, in quam à fortuna vocaretur, ubique aderat, ut loquitur *Velleius* Lib. II. Igitur Mæcenas quoque per totam aciem volitavit, ita ut dum circa ducem navigat, interdum ante Imperatorem pugnam iniverit. *Idem.*

47 *Militis Eoi fugientis &c.]* Fuit fortasse Mæcenas in Liburnicis, quæ Antonium ex Actiaco mari ad Tænarum promuntorium fugientem

Territus ad Nili dum fugit ille caput.

Pax erat, hæc illos laxarunt otia cultus;

Omnia victores, Marte sedente, decent. 50

Aëtius ipse lyram pleuro percussit eburno,

Postquàm victrices conticuere tubæ.

Hic

NOTÆ

tem aliquamdiu sequuntur sunt, at quæ Antonium proram obvertentem aggredi non sustinuerunt, ut prodidit *Plutarchus*. Certè viri docti Liburnicis præfuisse Mæcenatem colligunt ex Epodon Od. I. Meminit etiam *Dio*, initio Lib. LI. classis, post victoriam, ad insequendos Ægyptios, frustra emissæ; cui fortè præfuit Mæcenæ, si modò hæc alia classis fuit, nec eadem quam memoravit *Plutarchus*. Sed quomodocumque intelligantur hæc, Poëtica adulatione tument. *Idem*.

48 *Ad Nili dum fugit usque caput*] Nescio quid simile moliebatur Cleopatra, quam, post Aëtiacam cladem, in Ægyptum redux Antonius εὖρος ἐπιτολμῶσαν ἐργῶ παραβόλῃ καὶ μεγάλῃ, τῇ γὰρ εἰργονίῃ ἰσθμῷ τῷ ἐρυθρῶν ὁπὸ τῆς κατ' Αἰγυπτιὸν θαλάσσης, καὶ δοκῶν Ἀσίαν καὶ Λιβύην ὁρίζειν, ἣ σφίγγεται μέγιστα τοῖς πελάγεσι καὶ βραχύτερ' εὐρὺς ἐστὶ, τετακυσίαν σταδίων ὄντων, ἐντοχεύουσιν ἄρασα τὸν σῶλον ὑπερνωληκῶσαι καὶ καθεύστα ταῖς ναῦς εἰς τὸν Ἀραβικὸν κόλπον μὲν χρημάτων πολλῶν καὶ δυνάμει ἐξω κατοικεῖν, ὁπορυγῶσα δαλείαν καὶ πόλεμον: invenit opus aggressam audax & magnum. Isthmum qui mare rubrum dirimit ab Ægyptio, & creditur Asiam & Libyam finire, quæ maxime stringitur Pelago & minima est latitudo, cum sint tantum trecenta stadia, adorta est, classe trajectâ, transgredi, & demissis navibus in sinum Arabicum, cum multis opibus & copiis, extra habitatum ire, servitutem & bellum fugiens. Nimirum, in Æthiopiam, in qua est Nili caput, se conferre velle videbatur. Verùm hoc abiecit consilium. *Idem*.

49 *Pax erat*] In Italia, nam nondum confectum erat Alexandrinum bellum, cùm Mæcenæ ad Urbem missus est, ut vidimus ad v. 30. *Idem* docet *Seneca* Epist. cxiv, quâ usque adeo Mæcenatis mores infectatur: Hoc tibi occurret — hunc esse cui, cùm maxime civilibus bellis strepentibus, & sollicitâ urbe & armatâ, comitatus hic fueris in publico, spadones duo, magis tamen viri, quàm ipse. *Idem*.

Ibidem. *Hac illos laxarunt otia cultus*] Nam victo ad Aëtium Antonio, nemo dubitavit quin rerum solus potiturus esset Octavianus. *Seneca* Epist. xcii. allato hoc versu Mæcenatis, ..

Nec tumulum curo, sepelit natura relictos.

illico subjicit, *Alte cinctum putas dixisse, habuit enim ingenium & grande, & virile, nisi illud secundis disjunctisset.* Hic *Seneca* æquior

gientes Ægyptias naves, emissus procul eas, fontem ipsum Nili, si potuissent, petituras, fugavit. At postquam Augustus Imperio Romano pacem armis peperisset, molliori cultu indutus sine dedecore processit Mæcenæ; ⁵⁰ nam nihil est quod eos dedecet, qui victoriam fortiter retulerunt. Actius ipse Apollo musicis ludis ad ejus templum celebratis libenter interfuit, lyræque sono gavissus est, postquam, confecto

rem se Mæcenati præbet; sed fortè legendum, cum *Lipso & Grutero: secunda discinxissent*; ut hic, eodem planè sensu, *otia laxasse cultus* ejus dicuntur. *Idem.*

⁵⁰ *Omnia victores Marte sedente decent*] *Sedere est cessare, sedemus enim tum potissimum, cum nihil est quod agamus. Virgilius Lib. I. Æneid. 297.*

— *dira ferro & compagibus ætæis*
Claudentur belli porta; furor impius intus
Sæva sedens super arma & centum vinctus ahenis,
Post tergum nodis fremet horridus ore cruen'.

Respici vult *Servius* ad Apellistabulam, quam Augustus in foro suo consecraverat: *In foro*, inquit, *Augusti introiuntibus ad sinistram fuit bellum pictum, & furor sedens super arma, eo habitu quo Poëta dixit. Vide Plinium Lib. xxxv. cap. 10. Eò quoque fortassè respexit Peto. Idem.*

⁵¹ *Actius ipse lyram*] *Apollo.* De Actiaca victoria constat agere. *Scaliger.* Rectè. *Stephanus* in *Ἀκτια*, postquam dixit urbem esse Acarnanum ad Ambracium sinum, in qua Apollini certamen gymnicum singulis trienniis celebratur: *ὁ μνημόμων*, inquit, *λέγεται καὶ τὸ ἱερὸν τῷ Ἀπόλλωνι καὶ ἡ ἄκρα ἡ ποιῦσα τὸ εἶμα τῷ κάλυψι, καὶ ἡ πόλις, καὶ ὁ Ἀπόλλων, καὶ ὁ πολῖτης*: eodem nomine templum Apollinis, & promuntorium quod facit ostium sinûs & urbs, & *Apollo*, & oppidanus. Nimirum, *Actium* dicebantur Templum, promuntorium, & oppidum; *Actius* verò *Apollo*, & quisquis oppidi civis erat. Verba autem hæc habet *Stephanus* è *Strabone*, qui sic Lib. x. loquitur. Eundem etiam vide Lib. vii. in descriptione *Epiri*. *Gerallus.*

Ibid. Lyram plectro percussit eburno] Respici Poëta ad ludos Actii ab Augusto, post victoriam, institutos, de quibus *Dio* initio Lib. x. *Ἀγωνὰ τε πινὰ καὶ ΜΟΥΣΙΚΟΝ καὶ γυμνικόν* — κατεδείξαν, *Ἀκτια αὐτὸν ἀνεσθαιροῦσας*: certamen quoddam MUSICUM, & gymnicum — instituit, quod *Actia* nominavit. Cum igitur fidebus cernatur ad Apollinis templum, mirum videri nequit Poëtam inducere ipsum Apollinem lyram pulsanter. *Idem.*

Hic modò miles erat, ne posset femina Romam

Dotalem stupri turpis habere sui.

Hic tela in profugos (tantum curvaverat arcum) 55

Misit ad extremos exorientis equos.

Bacche, coloratos postquàm devicimus Indos,

Potasti.

NOTÆ.

53 *Hic modò miles erat*] Apollo, nempe, quem pro Augusto pugnas-
se finxerunt Poëta. *Virgilius* Æneid. viii. 704.

Altius hæc cernens arcum intendebat Apollo
Desuper; omnis eo terrore Egyptus & Indi,
Omnis Arabs, omnes uerterunt terga Sabæi.

Idem.

Ibidem. *Ne posset femina Romam*] Invidiosissimè Cæsariani Anto-
nium traduxerunt, quasi, si superior fuisset, Cleopatra Romam dono
daturum, ac imperium in Ægyptum translaturum: *ἐπὶ δὲ κρατὶσιν*
τῶν τε πόλεων σφῶν τῇ Κλεοπάτρῃ χαλεῖται, καὶ τὸ κρατὶς εἰς
τῶν Ἀλγυπτίων μετατίθεται. Sic habet Dio Lib. 2. non procul ab ini-
tio, ubi causas belli inter Cæsarem & Antonium recenset. Jupiter
apud Ovidium Metamorph. Lib. xv.

Romanique ductis confusæ Ægyptia tela
Non bene fisa cadet; frustra que erit illa minata
Concessura suo Capitolia nostra Canopò.

Idem.

Dotalem stupri] Hoc est, dotalem mercedem, quod tamen impro-
priè dicitur, cum dotem & dotalia munera sponsus a sponsa, non hæc
a viro accipere dicatur. Idem.

55 *Hic tela in profugos* &c.] Quia ita fugata est Antonii classis, ut
in Ægyptum fugerit; exceptis navibus captis & combustis. Vide ad
v. 53. *Hic ἐν τῇ Κόλῳ*; procul faculantem se Apollo præstitit. Idem.

57 *Bacche, coloratos*] Quantum hæc videtur esse Apostrophe ad Bac-
chum, ex India victorem redeuntem; sub Bacchi tamen nomine de-
scribitur, nisi fallor, M. Antonius, in cujus partibus videtur *Albi-*
novanus fuisse. Duse potissimum rationes sũt graves, ita ut censum,
me adducunt. Priore quòd Poëta v. 60; & seqq. ita loquatur, quasi
testis fuerit eorum, quæ narrat; nec ulla Poëtica licentia patiat̃ur ab
eo fingi se, ante multa sæcula; Bacchi comitem fuisse. Altera est,
quod reverà Antonius, ex Parthica expeditione redux, se *Bacchum* dici
voluisset in Ægypto, postquàm Parthos viceret. *Velleius Paterculus*
Lib. 11. pag. 57. Ed. Lipsiæ Moreti; *Crescente deinde & amoris, in*
Cleopa-

fecto prælio, victorum tubæ conticuerant. Paullò
ante ea & ipse pro Augusto pugnaverant, ne Cleopa-
tra, turpissima femina, ab Antonio Romam, quasi
munus ob matrimonium secum contractum, acci-
peret. 55 Sagittas in Antonianas copias tam procul
emiserat, ut in ultimum Orientem pervenerint. Tu
verò, Antoni, cujus amici Mæcenatis mores car-
punt,

*Cleopatram incendio, & vitiorum, qua semper facultatibus, licentiisque
& adfectionibus aluntur, magnitudine, bellum patria inferre constituit; cum
ante novum se LIBERUM PATREM appellari jussisset, cum redimitis hederis,
coronæque velatus aureâ & thyrsum tenens, co-
thurnisque succinctus curru, velut Liber Pater, vestitus esset Alexandria.
Quæ verba, si probè expendantur, hunc Pedonis locum mirè illu-
strant. Cleopatra cum ad Antonium in Ciliciam iret, λόγῳ ἐχού-
σῃ διὰ πάντων ὡς ἡ Ἀφροδίτη κομμάζοι παρὰ τὸ Διόνυσον: tumet
inter omnes sparsus eras Venerem commissatum ire ad Bacchum; quæ ver-
ba sunt Plutarchi in Antonio pag. 927. Προσφικεῖν ἑἰαυτὴν, in-
quit idem gravissimus scriptor pag. 944. Ἀντωνίῳ Ἡρακλεῖ καὶ
Διονύσῳ καὶ τὸν πῦ βλεψὺς ἕλκεος Διόνυσος: ἐὶ τοῦ ποσειδάρονος: ὡς
adjungebat se ipse Antonius Herculi & Baccho, quem imitabatur, Bac-
chus junior dicebat. Dio Lib. L. συνεχεῖν ὁτι καὶ συνεπλάτ-
τητο αὐτὸς μὲν Ὅσσεος καὶ Διόνυσος, ἐκείνῳ ἢ Σελήνῃ τι καὶ Ἰστέ
λέγοντες εἶναι: Unà cum illa scribens & fingens ipse se Ostridem &
Bacchum, illa Lunam & Iphigeniam dicebant. Hæc paullò pluribus ex-
scripsimus, ut liqueret quàm meritò Antonium hic, sub Bacchi per-
sona, alloquatur Albionensis. Quod eò verisimilius est, quia ma-
ledicta in Mæcenatem congefisse videntur ii præsertim, qui in Anto-
nianiis partibus fuerant. Sed dum Antonium nomine Bacchi compellat
Pædo, etiam veri Liberi Patris exemplo, quod in memoriam Le-
ctorum obiter revocat, amicum tuetur, nam & ille similiter vixisse
aut deterius etiam dicebatur. Idem.*

*Ibidem. Coloratos postquam devicimus Indos] Indos vocabant Ro-
mani, ut videtur, populos paullò propius ad orientem solem spe-
ctantes, in quorum numero erant illi Indi, qui, si vera narrant Hi-
storiz, pacem ab Augusto petierunt; nam populos qui Indum accole-
bant, ultra ditionem Parthorum, Romanam amicitiam ambiisse
vix est credibile. Οἱ Ἴνδοι, ait Dio Lib. LIII. ποσειδάρονος καὶ
ποσειδῶνος φίλους, τότε ἐπετίσαντο δῶρα πέμψαντες: Indi qui prius
per legatos amicitiam petierant, tunc fœdus fecerunt, missis donis. Sic
viri docti interpretantur verba Virgilii Georg. II, 172.*

*Qui nunc extremis Asia jam victor in oris,
Imbellis avortis Romanis arcibus Indum.*

Potasti galeâ dulce levante merum ;
 Et tibi securo tunicæ fluxere solutæ,
 Teputo purpureas tunc habuisse duas.
 Sum memor, & certè memini sic ducere thyrsos
 Brachia purpureâ candidiora nive.
 Et tibi thyrsus erat gemmis ornatus & auro ;
 Serpentes hederæ vix habuere locum.

60

Ar-

N O T Æ.

Idèò in auxiliis Antonii, qui se quasi Parthorum victorem gerebat, memorantur in Actiaco bello Indi, Æneid. viii, 705.

— omnia eo terrore Ægyptus & Indi,
 Omnis Arabs, omnes verterunt terga Sabai.

Igitur mirum videri nequit, Antonium, sub Bacchi larva, Indorum victorem induci. Bacchum Indiam, propriè dictam, subegisse dici nemo nescit. Colorati autem hîc dicuntur, quia ardore solis adusti. Eodem Epitheto Æthiopas ornavit Virgilius Æneid. iv, 239. ubi etiam Indi dicuntur, quòd essent longè ad Ortum remoti. Sic enim loquitur de Nilo:

Usque coloratis amnis devenit ab Indis.

Loquitur ergo hîc Peto de Antonio in Ægypto bacchante. Idem.

58 Potasti galeâ] Poculum militis galea est. Statius Lib. Thebaidos iii.

Hostilem Ismenon galeis, Dircenque bibemus.

Lucanus:

— concitus irâ
 Excussit galeam, suffecitque omnibus unda.

Lindenbruchius. Adde ex Propertio Lib. iii. El. 10.

Potasti galeâ fessus Araxis aquam,

& Sidonio Panegyri. Anthemii:

Indicus Ausoniâ poterat casside Ganges.

Exempla vide plura alia apud Thomam Dempsterum Adnot. ad Rosini Antiquit. Lib. x. cap. 10. Meibomius.

59 Tunica soluta] Vide ad v. 21. & v. 25.

60 Tunc habuisse duas] Cave ne mutes tuas, cum Meibomio, quod Latinæ aures non ferant. Mollis erat hominis, nisi fortè in itinere, duabus

punt, annon Bacchi ornatu sumto, postquam Parthos vicisse videri volebas, vinum galeâ haustum potavisti? Annon cum securus in Ægypto ageres, discinctus fuisti, ⁶⁰ & purpureis quidem duabus tunicis indutus processisti? Dum præterita animo reco-
lo, ecce in memoriam redit te duxisse thyrsigero-
rum agmen, molli manu thyrsum præferentem. Thyrsum gestabas gemmis & auro usque adedò or-
natum, ut vix hederæ ei circumponi possent, ne exi-
mia

duabus tunicis vestitum procedere. Imò etiam severiores pallio erant contenti. *Musonius* apud *Stobæum*, Serm. i. Τὸ μὲν ἐνὶ χερσὶν χιτῶνι τὸ δὲ ἐνὶ θυρῶνι πορφυρεῖον, τὸ δὲ ἐνὶ χερσὶν χιτῶνι τὸ μὲν ἐνὶ, ἀλλ' ἱματίῳ μόνον: una uti tunica præstat, quam indigere duabus; sed & præstabilius est nullâ uti, verum solo pallio, quam una. Qua de re vide *Ostavianum* *Ferrarium* de Re Vestitaria Lib. iv. cap. xix. Mollis hominis erat, in benigno Ægypti coelo, duabus tunicis uti; & luxuriosi duas habere purpureas, cum unum sagulum purpureum gestare solerent duces Romani. *Idem*.

⁶¹ *Sum memor & certè meminì*] Verba sunt hominis sensum in memoriam rem revocantis; unde liquet agere hîc *Pedonem* de re, cujus testis fuerat, non de Libero Patre; cujus comitem se fuisse fingere nequit, nisi putidè hîc *Metempsychosin* *Pythagoricam* amplecti statuat. *Idem*.

Ibid. Ducere thyrsos] Hoc est, ducere pompam thyrsigerorum. Bacchantes mulieres thyrsis armatas nemo nescit. *Idem*.

⁶² *Purpureâ candidiora nive*] Hinc liquet, candidum & purpureum aliquando idem sonare, hoc est, ut monuit *Jos. Scaliger* ad *Varronis* Lib. vi. de Lingua Latina, ἀγλαόν, splendidum. Quam observationem debebat veteribus Grammaticis *Servio* & *Porphyrii*. Prior ad *Eclog.* v. 38. purpureum narcissum interpretatur speciosum; & ad *Æneid.* i. 593. lumen juvenæ purpureum; pulcrum, inquit, ut *Horatius*, purpureis ales oloribus. Ad quem locum *Carm.* Lib. iv. Od. i. *Porphyrio*: pulcris, nitidis, puris, &c. At *Jannus Passeratius*, postquam *Scaligeri* sententiam probavit, in *Conjecturis* Cap. xi. in animum nobis revocat purpuram candentem, cujus meminerit *Plutarchus* in *Alexandro*. Tum addit: inde cognoscitur cur ad *Livium* scripserit *Albinovanus*: purpurea sub nive terra latet. Sic quoque *Scaliger* ad *Varronem*. At hæc verba apud *Albinovanum* non leguntur. Vir summus nimis fidebat memoriæ, & nimis negligenter exscriptus est. *Idem*.

⁶³ *Et tibi thyrsus erat*] Hoc fuit infantiæ & luxuriæ *Antonii* turpissimum instrumentum. Vide ad v. 57. verba *Velleii*. *Idem*.

Argentata tuos etiam sandalia talos

65

Vinxerunt certè, nec, puto, Bacche, negas.

Mollius es solito mecum tuum plura loquutus,

Et tibi consultò verba fuere nova.

Impiger Alcide, multo defuncte labore,

Sic memorant curas te posuisse tuas;

70

Sic te cum tenera lætum luisse puella,

Oblitum Nemeæ, jamque, Erymanthe, tui.

Ultra numquid erat? Torfisti pollice fusos

Le.

N O T Æ.

65 *Argentata*] Ut *aurata*. Sed nequid dissimulem, malo *amentata*. *Amentati* calcei veteribus dicebantur & *obstrigilli*. Scaliger. At nulla mutandi ratio, nam amentum in calceis non fuit ullius luxuriz; sed argentatos calceos gestare Antonii & Cleopatraz luxus erat, præsertim cum Deorum personas agerent. Voce *argentatus* usus est etiam Livius Lib. ix. cap. 40. *Duo exercitus erant; scuta alterius auro, alterius argento calaverunt* — *Tunica auratis militibus versicolore, argentatis lintea candida*. Gorallus.

Ibid. *Sandalia talos*] Semper mihi suspecta fuit hæc lectio, cum *Sandalium* secundam à prima correptam habeat. Sed rectè membrana habet *talaria*. Ita reponere. Scaliger. Duo obstant quominus hic obsequamur; prius est, aures teretes non ferre hanc cacophoniam *talaria talos*. Alterum. Baccho non adscribi *talaria*, sed Mercurio; quæ nec etiam calceamenta sunt, sed potiùs alæ talis additæ. Malim ergo vocem *Sandalium* habere inter eas, quarum constans non est prosodia, aut more Græco *Pedonem* lege pedaria licentiùs usum esse dicere, quàm quidquam hic mutare. Si *Sandalia* propriè hic usurpavit Poëta, significavit Antonio non calceos fuisse, sed soleas, quæ plantam dumtaxat pedis subtegebant, ut docuit Cl. *Salmasius* ad Cap. v. Libri *Tertulliani* de Pallio. Certè *Sandalia* erant post talum vinculis adstricta, ut liquet ex antiquis statuis, quarum picturas habet vir doctus & diligens *Ant. Bynaus*, de Calceo Hebræorum Cap. viii. Gorallus.

67 *Mollius es solito*] Vetus membrana: *albus es solito*. Lego: *Balbius es solito*. Balbutientem ex ebrietate intelligit, ut:

Ἀνὲρ μὲν τὸν οἶνον, ὡς ὕδαρ ἵππευ,
Σκυθῆσι φωνεῖ μὲν καὶ παρὰ γυναικῶν.

Scaliger. Quamquam *Antonius*, homo ebriosus, sæpe balbutiebat. non

mia illa ornamenta occultarent. 65 Cothurnis argentatis pedes tui fulgebant; neque hæc, ut opinor, negabis. Tum verò solito mollius mecum loqui coepisti; & datâ operâ, novis usus es verbis. Sic quoque te, ô Hercules, postquàm laboribus tuis defunctus fuisses, 70 ajunt depositis curis, genio indulgisse; & cum puella leonis Nemeæ & Erymanthici apri oblitum lufitasse. Numquid mollius fieri potuit, quàm quod à te factum est? Nevisti,

&

non video tamen cur *mollius* abjiciamus, propter incertam conjecturam ex mendosis membranarum ductam. Nec dubium est, quin homo mulierosus, & omni deliciarum genere fractus atque effeminatus *mollior* loqui soleret; præsertim post luptias cum Cleopatra, libidiniosissima muliere. Hæc autem dicuntur ut mollietis styli Mæcenatiani excusetur, de qua legenda Epistola Seneca cxiv. sæpius laudata, adeundique ad eam Interpretes. Vide & à Scaligero notata ad v. 21. Gorallus.

Verba fuere nova] Insolita, ἀτοπα, καὶ ξένα, tamquam hallucinantis ex crapula. Atque ita Maro, in Ciri:

———— plurimus ergo

Virginis insolita sermo novus erras in ore.

Scaliger. Vocula *consultè* ostendit non hic respici verba ebrii balbutientis, sed sicci Antonii, qui alioquin ejusmodi ineptiarum reus agitur à Cicerone Philippicâ xiii, cap. 19. ubi recitatis veròis Antonii ex Epistola, in qua usus erat voce *piissimus*; tu porro, inquit Orator, *ne pios quidem, sed piissimos* queris; Et, quod verbum omnino nullum in Lingua Latina est, id, propter tuam divinam pietatem, novum inducis. Gorallus.

69 *Multo defuncto labore*] Laboribus illis, quos nemo ignorat. Vide Apollodorum Bibliothecæ Lib. ii. cap. 4. & Diodorum Lib. iv. Idem.

71 *Sic te cum tenera*] Cum Omphala Lydorum regina. Idem.

72 *Oblitum Nemea &c.*] Respicit ad Nemezum Leonem & Erymanthium aprum. Victoria de Leone primus labor Herculis est apud Diodorum Lib. iv; de apro verò tertius. Alii alio ordine recensent, sed hoc nihîl ad rem. Idem.

73 *Torsisti pollice fusos*] Deïanira ad Herculem v. 73.

Inter Ioniacas calathum tenuisse puellas

Dicoris &c.

Idem.

Lenisti morsu lævia filaparum.

Percussit crebros te propter Lydia nodos,

75

Te propter durâ stamina rupta manu.

Lydia te tunicas jussit lasciva fluentes

Inter lanificas ducere sæpe suas.

Clava torosa tibi pariter cum pelle jacebat,

Quam pede suspenso percutiebat Amor.

80

Quis fore credebat, premeret cùm jam impiger infans

Hy-

N O T Æ.

74 *Lenisti morsu*] Idem voluit Catullus, in Argonauticis:

*Atque ita decerpens aquabat semper opus dens,
Lancæque horridulis hærebans morsæ labellis,
Quæ prius in tenui fuerant exstantia filo.*

Hoc Atticis erat κροκοδιζειν. Philetarus Comicus:

κροκοδιζουσαν αὐτῶν κατέλαβον.

Pollux exponit, ἐκλέγουσιν τὸ τραχὺ, *eligentem asperum*. Scaliger. De voce κροκοδιζειν (sic enim legendum) vide Salmasium ad Solinum, pag. 283. Ed. Ultrajectinz. Gorallus.

75 *Percussit*] Percutere παθεῖν. Verbum textorium, & παθεῖναι ἐσθῆτες, densæ, contrariæ rallis. Vide quæ in Cirin de hoc adnotamus. Scaliger. Hæc vera quidem sunt, sed nihil ad Pedonem, qui loquitur de plagis ab Omphale Herculi, cùm malè neret, inflictis. Deianira v. 74.

*Ah! quoties digitis dum torques stamina duris,
Prævalida fufos comminuere manus?
Credetis infelix scutica tremefactus habenis
Ante pedes Domina pertinuïssø minas.*

Sic Æsculapius apud Lucianum, in Deorum Dialogis, Herculem alloquitur: ἔτι ἐδύλευσα ἄσπερος σὺ, ἔτι ἔξανον ἔρια ἐν Λυδία πορευεῖσθαι ἐσθῆδυνκός, καὶ παϊόμηναι ἐπὶ τῷ Ὀμφάλῃ χρυσῷ σανδαλίῳ: neque servii ut tu, neque nevi lanam in Lydia purpureâ veste indutus & verberatus Omphales aureo sandalio. Gorallus.

76 *Stamina*] Notum est stamen esse fila secundum longitudinem rectorii instrumenti directæ, subtegmen verò ea quæ transversa inferuntur stamini. Ovidius Metam. Lib. vi, 54.

— *Gracili geminas intendunt stamine telas.
Tela iugo vincæ est, stamen secernit arundo;
Inferitur medium radiis subtegmen acutis,*

Quod

& asperius filum dentibus , ut mulierculæ solent , mollivisti. 75 Lydia Omphale , quæ pensum tibi dabat , te , propter nimis frequentes nodos in filo relictos , & rupta tenuia stamina , manu duriore , quasi ancillulam , verberavit. Eadem te laxâ muliebri stolâ induit , & inter ancillas nentes sic indutum versari coëgit. Interea nodosa illa tua clava , unâ cum pelle leonis Nemeæi , humi jacuit ; 80 inque ea pelle Amor gaudens ac de te triumphum agens saltavit. Quis suspicatus esset talia , qui te viderat etiam-

num

*Quod digiti expediunt , atque inter stamina ductura
Percusso feriunt insecti pectine dentes.*

Verùm hic flamen fumi videtur pro quovis filo. *Idem.*

77 *Lydia te tunicas &c.*] Omphale , nimirum , vestibus suis Herculem induisse dicebatur. *Deianira* in Ep. ad Herculem v. 63.

*Ausus es hirsutos mitrâ redimire capillos,
Aptior Herculeæ populus alba corna.
Nec te Maoniâ , lasciva more puella,
Incingi zonâ dedecuisse putas &c.*

Idem.

79 *Clava torosa*] Hoc est , nodosa. *Columella* de arboribus cap. xvi. de vite : *distius perennat quæ firmis toris & idoneis locis religata est.* *Idem.*

80 *Quam pede suspensa &c.*] Hoc est , in qua saltabat. Nihil elegantius hoc disticho , quod à Scholastica vena profluxisse nemo facile sibi persuaserit , qui modò attendat. *Idem.*

81 *Premere cum jam*] Vetus Membrana & antiquitus excusi :

————— *cum jam premit impiger.*

Puto legendum , *cum temperet impiger insans.* Scaliger. Prætulim aut lectionem antiquam , aut emendationem vulgariam editionum ; nam Hercules compressis draconibus fauces elisit. Quod elegantissimè descripsit Theocritus Idyll. xxiv. qui inscribitur Ἡρακλῆος , v. 26. & seqq.

————— ὁ δ' ἐναντίῳ ἔχετο χερσὶν
Ἡρακλῆος ἄμφο ὃ βαρεῖ ἐσθῆσιντο δισμῶ
Δραξάμενῳ φάρυγι , τὸδε φέρμεθα λυγρὰ τίτυκται.

Adversus vultu tenebat manibus Hercules , & ambos gravi implicuit vincolo , compressâ fauce , ubi mala sunt venena. Postea v. 54. eundem describit Poëta :

Hydros ingentes, vix capiente manu?

Cūmve renascentem tereret velociter hydram,

Frangeret immanes vel Diomedis equos?

Vel tribus adversis communem fratribus alvum, 85

Et sex adversas solus in arma manus?

Fudit Aloïdas postquā dominator Olympi,

Dicitur in nitidam procubuisse bovem;

Atque

N O T A.

Θῆρε δύο χεῖρας ἐν ἀφ' ἑαυτῶν ἀπάλαισιν ἔχοντα
Συμπλήθην.

Duas belluas manibus teneris tenaciter tenentem constitit. Diodorus Siculus eadem de re, Lib. 14. pag. 218. ὁ δὲ παῖς ἐκατέρῃ τῇ χειρὶ αὐχένα σφίγγας ἀπέπνιξε τὸν δράκοντα: puer verò utraque manu collum premens suffocavit dracones. Idem.

82 *Hydros ingentes &c.]* Quamvis Hydri sint propriè aquatici serpentes, quivis dracones, aut majores serpentes intelliguntur. Theocritus & Diodorus δράκοντας vocant; Ovidius in Epistola Deianiræ, Hydros, v. 85. ubi collatâ Herculis molli, apud Omphalen, vitâ cum pristinis ejus laboribus, ita loquitur:

*Scilicet, immanes elsis faucibus Hydros,
Infantem cunis involuisse manum.*

Idem.

83 *Tereret velociter Hydram]* Hercules non attritu, sed igne ad-moto impedivisse dicitur, ne, refecto uno Hydrae capite, duo sup-pullularent. Itaque legendum crediderim

————— *velociter ureret Hydram.*

Cūm dormitans librarius scripssisset *ureret velociter*, Criticus emendavit, versûs causâ, *tereret*. Diodorus Lib. 14. pag. 220. Ed. Wecheliana: προσέταξεν Ἰολαῷ τὸ ὑποτμηθῆναι μέρ^{ος} λαμπάδι καίοντι ἐπικαλεῖν, ἵνα τίμω' ῥύσιν ἐπιχῇ τῷ αἵματι: mandavit Iolo, ut abscissam partem facie ardente ureret, ut cohiberet fluxum sanguinis. Apollodorus Bibliothecæ Lib. 11. cap. 4. §. 2. de Iolo: μέρ^{ος} ἐξ ὧν ὕλης τοῖς δαλοῖς ἐπικαίον τὰς ἀνατολὰς τῇ ἀναφουρβίῳ κεφαλῶν ἐκάλυπεν ἀνιέναι: parte aliquâ incensâ vicina materia, facibus urens exortus renascentium capitum, impedivit ne suborirentur. Sic & omnes alii. Gorallus.

84 *Frangeret immanes]* Hoc est, cicures eos redderet. Αὐτῶν δ', inquit Diodorus Siculus, χαλκῆς μὲν φατνῆς ἔχον, διὰ τίμω' ἀγρίο-

num infantem ingentes serpentes, quos manibus vix capiebas, elidere? Vel cùm capita hydræ amputares, dum Iolaus celeriter, vulneri admoto torre, ne alia succrescerent impediēbat? Vel cùm feros Diomedis equos domares? ⁸⁵ Vel cùm Geryonem tricipitem, sexque brachiis instructum solus vincerēs? Similiter postquàm Jupiter Gigantes devicerat, dicitur amore captus fuisse Ionis, quam in vaccam mutavit.

ἀχρίστητα, αλύστοι ἢ σιδυραῖς διὰ τῶν ἰσθμῶν ἐδισμύοντο· τροφὴν δ' ἱλάμεσαν ἔτι τῶν ἐκ γῆς φυομένων, ἀλλὰ τῶν ξένων ἀνθρώπων μέλη διατμήσασθαι τροφῇ εἶχον τῶν συμφορῶν τῶν ἀκλήρωντων· ταύτας ὁ Ἡρακλῆς βυλόμηνον χειρὶ σάδα, τὸν ἴδιον κίριον Διομήδην παρίλαβε, καὶ ταῖς τῷ παρανομεῖν καὶ ἐθιότητι σαρκοφαγίας διδάξαντα, σχεδὸν ἐκπληρώσας τῶν ἰνδίων τῶν ζώων, εὐπειθεῖς ἔχον· ha anea habebant prasapia, propter feritatem, ferreisque catenis propter robur alligabantur. Pabulum accipiebant, non quod ex terra gignitur; sed peregrinorum hominum membra dissecantes, alimentum habebant calamitatem miserorum. Has Hercules cùm vellet in potestatem suam redigere, dominum earum Diomedem comprehendit, & expleta fame jumentorum carnibus ejus qui delinquere & fame vesci eas docuerat, ciceros deinde habuit. Idem.

⁸⁵ Vel tribus adversis &c.] Hoc est, Geryonem solus fregit, qui Geryon tria capita, & sex brachia habuisse fingitur. Rationem fictionis ex Phœnicia Lingua aperuit Joan. Clericus ad Hesiodi Theogon. v. 287. Confirmari possit narratione Diodori Siculi Lib. iv. pag. 226. à quo dicitur Hercules καταλαβὼν τοὺς Χρυσαῖρους υἱὲς τρισὶ Δυνάμεσι μεγάλας κατεστρατοπεδούκτας ἐκ διαστήματων, deprehendisse Chrysaoris filios tribus magnis exercitiis instructos seorsim castra posuisse, eosque vicisse. Idem.

⁸⁷ Fudit Alcidās] Fabula nota est ex Homeri Odyss. A. v. 304. & Apollodoro Lib. i. cap. vii. §. 5. Idem.

Ibidem. Vetus scriptura multum discrepat: fudit OEnidas. Scaliger. Sed est mendosa, cùm OEneï filii aut posterì numquam cum Jove pugnarint. Gorallus.

⁸⁸ Dicitur in nitidam] Inepta lectio. Vetus membrana & antiquitus excusi:

Dicitur in nitidum percubuisse diem.

Pernox stertuit ad clarum mane. Scaliger. At verbi percumbē, quamquam analogici, exemplum etiamnum quæro. Deinde nihil frigidius quàm fingere Jovem, devictis gigantibus, in multam diem dormiisse, nisi veteris Poëtæ ita loquentis locus asseratur, qualis nullus hic profertur. Contrà non multò post devictos gigantes, Jupiter

Atque aquilam misisse suam, quæ quæreret ecquis

Possset amaturo vina referre Jovi.

90

Valle sub Idæa, dum te, formose sacerdos,

Inve-

N O T Æ.

ter fertur amore Iūs, quæ in nitidam bovem mutata est, exarsisse; quod nos docet Ovidius Metam. Lib. 1. qui eam *nitentem vaccam* vocat. v. 610.

———— inque nitentem

Inachidos vultus mutaverat ille juvencam.

Utitur autem hic Pædo verbo *procubuisse*, quod proprium est boum, quasi Jupiter tauri instar procubuisse juxta Ionem, cujus amore caput esset. Sic Virgilius Lib. Æneid. vii, 630. dixit:

———— statam Mævertis in antro

Procubuisse lupam.

Quod Servius interpretatur primâ parte se inclinasse, quod Græci *κατακλίω* dicunt. De bove Virgilius alibi usurpavit, ut Eclog. vii, v. 87.

———— qualis cum sessa juvencum

Per nemora atque altos quarendo bucula lucos,

Propter aqua rivum viridi procumbit in ulva.

& Æneid. v, 481.

Sternitur, exanimisque tremens procumbit humi bos.

Quod si mavis nitidum legere & bovem pro tauro sumere, intelligi possit metamorphosis Jovis in taurum, ut Europam raperet. *Procubuisse in bovem*, erit mutatum in bovem, instar reliquorum ejusmodi armentorum, *procubuisse*. Idem.

90 *Possset amaturo vina referre Jovi*] Τὸ *vina ἀποδοῦν*. Postea inveni in antiqua membrana, *signa referre*, id est, signifer Jovis esse; & mallet, *possset amaturo signa referre Jovi*. Quod signifer Jovis sit Ganymedes docet doctissimus Mythologus Fulgentius Lib. 1. Scaliger. Solet vir summus magnâ confidentiâ nos amandare ad Scriptores, verbis eorum minimè allatis, id quod habet confirmaturos, qui tamen sæpe nihil habent quod ad rem faciat. Fulgentius hoc in loco alia omnia narrat, Lib. 1, cap. 26. *In signis*, inquit, *bellicis sibi aquilam auream fecit, tutelæque suæ virtutis dedicavit; unde et apud Romanos hujusmodi signa facta sunt. Ganymedem vero bellando, his signis præcuntibus, rapuit, sicut Europam in tauro rapuisse fertur.* Hæcine docent Ganymedem signiferum fuisse Jovi? Deinde *signifer amaturo Jovi esse* quid sit, aut quomodo in amoribus signiferum se ei præbuerit Ganymedes, fateor me non intelligere. Verum qui *vinum*, inquit, potuit Ganymedes Jovi referre, qui

nectar

vit. Tum etiam misit aquilam suam, loco Vulcani, quæsituram 9º formosum pocillatorem, qui sibi amanti nectar porrigeret. Illa verò pulcrum Ganymedem,

nectar bibeat? At hoc minimè obstitit quin οἶνοχοῦν Jovi & οἶνε-
 ροῦ esse diceretur. Sic *Homerus* ipse, quo judice, Dii εἰ σὶτον
 ἔδουσ' & πίνουσ' αἰδοπα, οἶνον, nec panem comedunt, nec bibunt vinum
 (Iliad. E, 341.) habet tamen de Ganymede, Iliad. T, 234.

Τὸν καὶ ἀνιέρχοντο θεοὶ διὶ οἶνοχοῦν.
raperunt Dii ut Jovi vinum funderet. Sic & apud Theocritum Idyll. xv.
describuntur aquilæ,

οἶνοχόον Κρονίδα διὶ παῖδα φέροντες,
ferentes Jovi puerum qui ei vinum funderet. Vide & Lucianum in
Dialogo Junonis & Jovis. Igitur καταχρηστικῶς dicitur Ganymedes
vinum referre Jovi, cui est à poculis; quod apud homines, qui hoc
ministerium obeunt, vinum miscere soleant. Alioquin accuratè lo-
quenti sic describendus fuisset Ganymedes, ut fecit Ovidius in Epist.
Paridis ad Helenam:

qui nunc
Cum Dīs potandas nectare miscet aquas.

Idem.

Ibid. *Referre*] Hoc est, iterum, iterumque nectar ad Jovem si-
 tientem ferre. Qua de re, vide modò laudatum *Luciani* Dialogum,
 in quo Ganymedis ministerium elegantissimè describitur. Idem.

91 *Valle sub Idaa*] Fortasse, *colle sub Ideo*, nam ita rectiùs loqua-
 ris quàm *valle sub Idaa*. Sic *Paris* in Epist. ad Helenam, v. 53.

Est locus in media nemorosis vallibus Ida
Deius.

Idem.

Ibid. *Formose sacerdos*] Ganymedes, ab ea imitatione veterum La-
 tinorum, qui pueros sacrorum ministros *camillos* vocabant. Sacer-
 dotem igitur & *camillum*, hoc est, ministrum Jovis vocat, ut pote
 & quem jam signiferum Jovis dixit. Ganymedes veteribus Latinis
catamitus dicebatur. *Plautus* Menæchmis:

Ubi aquila catamitum raperet, aut ubi Venus Adoneum.

Nam videtur à γὰρ μείδης, quod idem est cum γάρυ μείδης, detor-
 tum esse. Sic *Laumedo* pro *Laomedon*, quamquam *Festus* legit
Alumento, sed mirum nō in corrupta exemplaria *Livii Andronici* in-
 ciderit. Nam *Laumento*, non *Alumento* dictus *Laomedon* videtur.
 Sic *Petronius* dixit *Laoconte* nati, pro *Laoconte*. Sic in Epistolis
Cacilius Plinius, *Laudiceni* pro *Laodicensi*, ut alludatur ad *laudem*; &
Laetonia, *lantumia* *Seneca*. *Scaliger*.

Ibidem.

Invenit & pressio molliter ungue rapit.
 Sic est; victor amet, victor potiat in umbra,
 Victor odorata dormiat inque rosa.
 Victorem victus metuat, metus imperet illi,
 Membra nec in strata sternere discat humo.

Tem-

N O T Æ.

Ibidem. Malim reverâ Ganymedem sacerdotem fuisse Jovis, & vinum ei libasse in sacris publicis; qua de causâ, mortuus dictus sit evasisse οἰνοχόῳ Jovis. Sic olim nonnullos hanc fabulam interpretatos tradit *Eustathius* ad Homeri *Iliad.* Y, 231. οἰνοχόον παρὰ τοῖς παλαίοις εὐχόμενοι τοῖς παῖδες, ὡς ὁ τῷ Μενελάῳ υἱός. παρὰ Ρωμαίοις δέ, φασί, τοῖς τοῖς παῖδες τῶν λειτεργῶν ταύτῃ ἐξοτέλων ἐν ταῖς δημοτικαῖς θυσίαις. ἔκιν καὶ ὁ μῦθος εἶπαι τὰ κατὰ τὸν Γανυμήδην ποιεῖ Διὶ κερνόντα: vinum fundebant, apud *Veteres*, nobilissimi pueri, ut filius *Menelai*. Apud *Romanos* autem, ut ajunt, tales pueri ministerio hoc fungebantur in publicis sacris. Igitur & fabula sic facit *Ganymedem* Jovi miscentem. *Gorallus*.

93 Pressio molliter ungue rapit.] *Martialis*:

Illasum timidus unguibus hæsit onus.

Scaliger. Elegantissimè raptum hunc descripsit *Lucianus*, in *Judicio* *Paridis*. Ejus aliquot verba hæc subjiciam, quibus illustratur *Pedo*. Sic loquitur *Mercurius*, qui rem narrat: κατὰ τὴν ἀνδρὸς ὅππῃδιν αὐτῷ ὁ Ζῆς, κίφως μάλιστ' τοῖς ὄνυξι περιβαλὼν, καὶ τῇ στήθεσσι πῶν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ πέραν δακτύλων, ἀνέσπειρον τὸν παῖδα τεταραγμένον, καὶ τῷ τραχήλῳ ἀπεσπαραμένον ἐς αὐτὸν ὑποβλήποντα: devolvans à tergo ei Jupiter, circumjēctis leviter admodum unguibus, & ore tioram, quam in capite habebat, mordens, sursum ferebat puerum perturbatum, & collo converso ipsum adspicientem. *Gorallus*.

94 Sic est] Est veluti collectio ex superioribus; quasi diceret *Poëta*: Sic res habet, ut dixi &c. Ita *Horatius* orationem claudie *Epod.* vii, 17. postquàm quæstivit quæ causa *Romanorum* animos ad civilia bella concitaret.

Furæne cacus, an rapit vis acrior?

An culpa? responsum date.

Tacent, & ora pallor albus inficit,

Mentesque percussa stupent.

SIC EST, acerba fata Romanos agunt.

Ubi antiqua Scholia: ut dico, inquit, facto & culpâ agimur ad hoc bellum. Similis est formula apud *Lucanum*, Sic eat, *Lib.* 11, 304.

Sic eat; immanes Romana pericula Divi

Plena ferant.

Et

INTERPRETATIO ELEG. II. 147

medem, in valle montis Idæ repertum, in aërem unguibus rapuit, sed ita ut eum minimè læderet. Ita res habet, quidquid invidis videatur; æquum est victorem animo indulgere, & amoribus suis in umbra potiri. Decet eum, vel in rosa, dormire. 95 Victus, non victor, ita se gerat ut ostendat sibi adversarium terrori esse, nec audeat in stratis recubare.

Et Lib. v, 296.

*Sic eat, o Superi, quando pietasque, fidesque
Defitunt.*

Ibid. *Victor potiatur in umbra*] Vetus Membrana, *patiatur*. Lego *spatietur*. Scaliger. Melior est aut conjectura, aut lectio vulgatarum editionum; intelligendum enim, *amoribus*; quomodo *potiri* non raro occurrit. Sic apud Lucretium, Lib. iv. p. 540. Ed. Lambin.

— *potiundi tempore in ipso,
Fluctuas incertis erroribus ardor amantium.*

Gorallus.

Ibid. *In umbra*] Hoc est, pacis tempore, nam *umbra* soli opponitur, non aliter ac otium bello. Cicero pro Murena Cap. xiv. *Quod si ita est, cedat, opinor, Sulpici, forum castris, otium militia, stilus gladio, UMBRA SOLI*. Sic & saepe alibi. *Idem*.

94 *Victor odorata &c.*] Deliciarum fuit in pulvinaribus, reticulisque rosâ refertis dormire. Sic factitabat ille luxu infamis Smyndirides, qui sapius questus est, quod solius rosa duplicatis incubuisset, ut habet Seneca de ira Lib. ii. cap. 25. Vide & *Ælianum* Var. Hist. Lib. ix, cap. 24.

95 *Victorem victus metuat*] Vetus tam scriptura, quàm editio: *victor amet, victusque metat*; quod sanè postulat sententia. Scaliger. Scio posse hisce verbis significari, victus laborem metentium ferat, dum victor amoris indulget. Sed quis propterea umquam dixit *metere* pro *laborare*, aut *amorem* opposuit *meti*? Nemo. Itaque teneamus vulgatam lectionem, cum præsentim proximè sequentia verba eam postulent. Dum vir magnus suas membranas jactat, vix seriò legit Scriptorem, quem illustrare aggreditur. Alii absurdius hæc legerant, *victor aret, victusque metat*; quod est & naturæ rerum & menti Poëtæ prorsus contrarium. *Gorallus*.

96 *Membra nec in strata sternere discat humo.*] Ut solebant milites duriori disciplinæ adsuæti. Charidemus, in oratione ad Darium, apud Curtium Lib. iii, cap. 2. de militibus Alexandri: *fatigatis humus cubile est*. Ad quem locum vide *Jean Freinsheimium*, & *Jean Schefferum* ad *Ælianum* Var. Hist. Lib. ix. cap. 24. *Idem*.

97 Tem-

Tempora dispensant usus & tempora cultus ;

Hæc homines, pecudes, hæc moderantur aves.

Lux est, taurus arat; nox est, requiescit; arator

Liberat emerito fervida colla iugo. 100

Conglaciuntur aquæ, scopulis se condit hirundo ;

Verberat egelidos garrula vere lacus.

Cæsar amicus erat, poterat vixisse solutè,

Cùm jam Cæsar idem quod cupiebat erat.

Indulsit; meritò. Non est temerarius ille, 105

Vicinus; Augusto iudice, dignus erat.

Argo saxa pavens postquam Scylleia legit,

Cya-

NOTÆ.

97 *Tempora dispensant*] Hoc est, partiuntur ac mutant. Metaphora à *pense* ducta, de qua ad v. 140. Ceterum hunc locum elegantissimè tractavit *Lucanus* in Panegyrico Pisonis, clausitque hisce verbis :

*Temporibus servire decet, qui tempora certis
Ponderibus pensavit, eum si bella vocabunt,
Miles erit; si pax, positum toga gestiet armis.*

Idem.

101 *Scopulis se condit hirundo*] Doctè sanè, contra vulgarem sententiam statuentium hirundines petere calidiores regiones, unde vere redeant; cùm in fissuras scopulorum, seu montium, & arborum sese per hyemem abdant. *Plinius* Lib. x. cap. 24. *Abeunt & hirundines hibernis mensibus — sed in vicina abeunt, apricos sequuta montium recessus; inventaque jam sunt ibi nuda, atque deplumes.* Ad quem locum vide *Joan. Harduinum*. Idem.

102 *Verberat egelidos &c.*] *Virgilius:*

Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo.

Suspitor tamen legendum esse :

Verberat egelido garrula vere lacus.

Ut intelligat lacunaria domorum. *Lucilius:*

—— *resultantes adésque, lacúsque;*

id est, ædes laqueatas; v. d. d. Scaliger. At multò malim *lacus*, hoc est, stagna *egelida* dici quàm ver, quod tepidum potiùs vocetur. Ratio etiam oppositionis hoc suadet, rectiùs enim apricis scopulorum cavernis, quas hyeme sequuntur hirundines, opponantur frigida

bare. Pro variis temporibus, mutatur vitæ ratio & cultus; nec homines tantum ita se gerunt, sed etiam ipsæ pecudes, & aves. Cum illucescit tauri incipiunt arare, nocte requiescunt; ¹⁰⁰ jugo collis eorum, postquam solitum opus perfecerunt, detracto. Hyeme hirundines in montium cavernas sese abdund, at vere iterum stagna circumvolitant. Quæ cum ita sint, Mæcenas, Cæsare hominem singulari amicitia prosequente, solutiùs vivere, sine probro potuit, postquam Cæsar omnia quæcumque cupiverat consequutus est. ¹⁰⁵ Merito profectò genio indulgit, ac sine ulla temeritate, postquam victoriam de Antonio retulimus; dignusque erat, Augusto iudice, qui laborum suorum hoc præmium ferret. Postquam

frigida stagna circa quæ æstate volitant, quàm tectorum prominentium laquearia, in quibus hirundines nidificant. Denique & Virgilius Georg. 1. 377. & Varro Atacinus, à quo versum illum sumsit, ut docet Servius, lacus de stagnis intellexerunt. Verberare autem lacus dicitur hirundo, quia eorum superficiem rapido volatu legens alis sæpe eam verberat. Plinius Lib. xviii. cap. 35. ubi pluviz imminents signa describit: *Hirundo tam juxta aquam volitans, ut pennâ sæpe percutiat.* Gorallus.

¹⁰³ *Vixisse solutè*] Hoc est, molliter, metaphorâ ductâ à solutis & fluentibus tunicis; de qua diximus ad v. 21. *Idem.*

¹⁰⁴ *Idem quod cupiebat*] Hoc est, id ipsum quod cupiebat, seu cum rerum solus potiretur. *Idem quod* optimæ esse Latinitatis ostendit Christ. Cellarius, in Constructione suspecta, & in Latinitate incerta. *Idem.*

¹⁰⁵ *Indulgit*] Nimirum, genio; ut supra v. 93. *potiri*, omisso casu. *Idem.*

Ibid. Non est temerarius] Nam alioquin, hoste etiamnum repugnante, aut valido, temerarium est animo indulgere. *Q. Curtius* Lib. 12. cap. 10. de Alexandro bacchabundo agmine ex India redeunte: *Præsens atas, & posteritas deinde mirata est, per gentes nondum satis domitas, incesse temulentos, barbaris, quod TEMERITAS erat, fiduciam esse credentibus.* *Idem.*

¹⁰⁷ *Argo (axa pavens)* Nempe, in reditu ex Colchide, ut docet *Apothetius* Lib. 14, 923.

Τῇ μὲν γὰρ Σκύλλης λιανὴ πρὸς ὄφραϊντο πύρρῃ,
Τῇ δὲ ἄμωτον βιάσκησιν ἀναβλύζουσα χάρυβδις.

Hinc

Cyaneosque metus jam religanda ratis,
Viscera directi mutaverat arietis agno
Æetis succis omniperita suis.

116

Histe, Mæcnas, juvenescere posse decebat,
Hæc utinam nobis Colchidos herba foret!
Redditur arboribus florens revirentibus ætas;

Ergo

N O T A.

Hæc quidem enim Scylla præcepit exstabat petra, illinc verò graviter reboabat ebulliens Charybdæ. Utriusque nominis rationem tradidit Sam. Bochartus Chan. Lib. I. cap. 28. Malim tamen Scylla nomen deducere à radice antiqua Phœnicia sakal, quæ, iis temporibus, lapidem significavit; unde in sacris Codicibus verbum deductum lapidibus obruere sonat scriptum litteris Samech, Keph & Lamed. Quæ vocis origo quàm bene rei conveniat nemo non videt. Idem.

108 *Cyaneosque metus*] Symplegades insulas, aut rupes ad septem-
triones Bospori Thracii, de quibus *Homerus* Odyss. M. & *Apollonius*
Lib. II. Quod statuendum, si modò de itinere in Colchidem lo-
quitur Poëta, nam per aliam viam, ut notum est, rediisse finguntur
Argonautæ. Sin verò de reditu hæc quoque loquatur, intelligendæ
erunt *Æoliz* Insulæ, quas *Planctas* vocant Argonauticorum scripto-
res, & de quibus vide *Apollonium* Lib. IV, 860. & seqq. qui eas
scopulis docet. Idem.

109 *Viscera directi &c.*] Legeram olim:
Viscera dissecti mutavit Ætias agno
Arietis & succis &c.

Quam cur rejiciam causa non est. Tamen alia est in membranis scri-
ptura:

Viscera directi mutaverat arietis agni
Ætis facis omne perita suis.

Quæ cum aliquot maculis adpersa sit, ita eluenda mihi videtur:
Viscera directi mutaveret arietis agno
Ætis facis omneperita suis.

Ætis est æntis, ut *Euenis* sūvīs *Propertio*. Fucis, ὄρνις τὰ
ὄρνα sunt φάρμακα. Nam ita vocat *Theocritus*, qui hæc fuci dicun-
tur. *Omneperita* ὅσ' ἄν legendum. Est enim Græcorum πολυῖσπε.
Directi, id est, dissecti, ut *elephantum dirigere* *Plauto*, *Gallinam*
dirigere *Nigidio*, id est, dissecare. *Scaliger*. Ei adsentitur *Claud. Sal-*
masius in *Solinum* pag. 838. Ed. *Ultraject.* ad vocem *directus* quod
attinet. Addit *dirigere* propriè esse διχοτομεῖν, in duas partes re-
ctas

quàm Argo omnes scopulos, & periculum Symplegadam insularum, evasit, ita ut jam ad portum religanda esset; tum verò Medea, fene ariete in tene-
rum agnum converso, ¹¹⁰ succis herbarum, sepos-
se peritiâ suâ senibus juventutem reddere, ostendit.
Hisce succis oportuisset, ô Mæcenas, te juventu-
tem recuperare; atque utinam herbas illas habuissê-
mus! Arboribus veluti consenescentibus, postquàm
folia delapsa sunt, redditur proximo vere virens ju-
ven-

tas & æquales scindere; quod confirmat auctoritate Titinnii, apud Ne-
nium, pernam totam dirigit; nam male legitur diligit; & Festi Ad-
breviatoris: dirigere apud Plautum invenitur pro discindere. Sic enim
scribendum, ex veteri Codice qui habet discidere. Locus Plauti est
in Curculione Act. III. v. 54. Exscripsit hæc vir doctus ad Festum,
minimè laudato Salmasio. Gorallus.

Ibid. Mutaverat arietis agno] Respicit Pædo ad id quod narrat Ovi-
dium Metamorph. Lib. VII, 212.

Protinus innumeris effætus laniger annis
Attrahitur, flexo circum cava tempora cornu;
Cujus ut Hamonio marcentia guttura cultro
Fodit, & exiguo maculavit sanguine ferrum,
Membra simul pecudis, validisque venefica SUCCOS
Mergit in ære cavo, minuuntur corporis artus,
Cornuque exuitur, nec non cum cornibus annos,
Et tener auditur medio balatus æno;
Nec mora, balatum mirantibus exsilis agnus &c.

Idem.

¹¹⁰ Succis] Sic legendum, non fucis, ut liquet ex Ovidii loco
allato. Sic & superius v. 215.

Nunc opus est SUCCIS, per quos renovata senectus
In florem tedeat &c.

& v. 286.

———— veteremque exire cruorem
Passa replet SUCCIS.

Idem.

Ibidem. Omne perita] Malui, cum Salmasio, omni-perita, ut omni-
farius, omni-parens, omni-potens, omni-scius, omni-vagus, omni-
valens &c. Idem.

¹¹¹ Decebat] Hoc est, par erat. Idem.

¹¹² Colechidas] Medæ Colchorum Regis filiz. Idem.

¹¹³ Redditur arboribus &c.] Hanc ipsam sententiam, in Epicedio
Bionis, Poëtæ Bucolici, extulit Moschus:

Ergo non homini quod fuit ante redit,
 Vivacésque magis cervos decet esse paventes, 115
 Si quorum in torva cornua fronte rigeant.
 Vivere cornices multos dicuntur in annos;
 Cur nos angustâ conditione sumus?
 Pascitur Auroræ Tithonus nectare conjux,

At-

N O T Æ.

Αἱ αἱ τὰ μέλαχμα ῥθ' ἐπ' αὖν χ' ἡπ' ὄλωνται,
 Ἡ τὰ χλωρὰ σέλινα, τό, τ' εὐδαλὲς ἔλον ἀνυδον,
 Τ' ἔσθον αὖ ζάοντι, καὶ εἰς ἔτ' ἄλλο φύοντι.
 Ἀμμις δ' οἱ μεγάλοι, καὶ κρεττοὶ, ἢ σοφοὶ ἀνδρες,
 Ὅπως τε πρὸς τα θάνατος, ἀνάκοι ἐν χθονὶ κοίλα
 Εὐδωμος αὖ μέλα μακρὸν ἀτίεμονα νύχρετον ὕπνον.

Hi, bei! malva cum in horto interiorunt, vel viridia apia, vel florens crispum anethum, postea reviviscunt, & altero anno renascuntur; nos vero & magni & fortes & sapientes viri, ubi semel mortui fuerimus, obscuri in terra concava, dormimus valde longum, infinitumque & ex quo non excitamur, somnum. Idem & Horatius Carm. Lib. iv. Od. 7. Diffugere nives &c. Idem.

114 Ergo non homini] Tò ergo habet hic eum locum, quem apud Propertium:

Ergo Musarum & Sileni patrii imago &c.

Plautus Calina:

— nempè, tute dixeras

Tuam arcessiturum esse uxorem meam.

ST. Ergo arcessivisse ait; sed dixisse te

Eam non missurum.

In Bacchidibus.

Non hic places mihi ornatus. Pl. Nemo ergo tibi

Hac apparavit; mihi paratu'st quod places.

Scaliger. Nimirum ergo hic vim obtinet adversativam, & perinde est ac sed, ut supra v. 10. Quod observatum memini & à Tan. Fabro, quamvis nunc quidem loci non meminerim. Malè Aldina Editio habet & cur, quod est emendatio Critici voculam ergo hic non intelligentis. Gorallus.

115 Vivacésque magis cervos] Plinius Lib. viii, cap. 33. H. N. Vita cervis in confesso longa, post centum annos aliquibus captis cum torquibus aureis, quos Alexander Magnus addiderat. Idem.

116 Si quorum in torva &c.] Hoc est, quibus sunt cornua; mares, nimirum, qui soli cornua habent. Quos tamen solos esse vivaces, nescio an alius scripserit. Idem.

117 Vi-

venta ; verum ad homines ætas semel præterlapsa numquam redit. ¹¹⁵ Pavidos cervos natura vivaciores esse voluit, eodem jure quo eorum frontes cornibus instruxit. Cornices etiam per aliquot sæcula vivere dicuntur. Cur nos, vitâ breviori spatio definitâ, deteriore sumus conditione ? Tithonus ab Aurora raptus, nectare quo pascitur, immortalitatem

¹¹⁷ *Vivere cornices &c.*] Hoc primum dixisse Theophrastum morientem, & ea de re ad naturam conquestum, memoriz proditum est. Scaliger. Ciceronis locum, ut puto, respexit Scaliger, qui locus ita habet Tusculanarum Quæst. Lib. III, cap. 28. Theophrastus, inquit, moriens accusasse naturam dicitur, quod cervis & cornicibus vitam diuturnam, quorum id nihil interesset; hominibus, quorum maxime intersuisset, tam exiguam vitam dedisset. Similem querelam Aristoteli tribuit Seneca de Brevit. Vitæ Lib. 1. De longævitæ autem cornicum ita Plinius, Lib. VII, cap. 48. Hesiodus, qui primus aliqua de hoc prodidit, fabulosa, ut reor, multa de hominum ævo referens, cornici novem nostras attribuit ætates, quadruplum ejus cervis, id triplicatum cervis. Ovidius Amorum Lib. II. El. VI, 35.

Vivis & armifera cornix invisâ Minerva,

Illa quidem sacris vix moritura decem.

Gorallus.

¹¹⁸ *Augustâ conditione*] Hoc est, breviorē vitam habemus. Notum est conditionem dici de statu hominum, temporum ac rerum. Possit & aliquis ad primam *κλίσην*, hoc est, ut loquuntur aliquando Latini Patres, ad conditionem, seu creationem hominis & brutorum cui naturam suam debent, verba Pedonis referre; ita ut velit ita nos esse conditos, ut brevis ævi simus, cornices verò & cervi longævi. Sed non opus est. Idem.

¹¹⁹ *Pascitur Aurora*] Melius vetus Scheda nascitur, hoc est reficitur, renascitur. Scaliger. Melius pascitur nectare, nam hæc loquutio perinde valet, ac si diceret, immortalis est, quod spectat tota Pedonis oratio. Immortales fingunt Poëtæ eos factos, qui cibo & potu Deorum sustentarentur. Nectar porro alii potum, alii cibum Deorum esse crediderunt, ut ostendit Joan. Clericus ad Hesiodi Theogon. v. 640. Sic Horatius, ut significet Augustum Deorum ordinibus adscriptum iui, Carm. Od. III. v. 10.

Quos inter Augustus recumbens

Purpureo bibet ore nectar.

Sic enim malim cum nonnullis Codicibus legere, quàm bibit; quia quamvis Augustus jam Deus vocaretur, attamen nondum Deorum convivii interesse dicebatur. Idem.

Atque ita jam tremulo nulla senectū nocet.
 Ut tibi vita foret semper, medicamine sacro,
 Te vellem Auroræ complacuisse virum.
 Illius aptus eras croceo recubare cubili,
 Et modò puniceo rore levare sitim.

Illius

N O T Æ.

120 Tremulo nulla senectū nocet] Hoc est, quamvis jam sit senectū-
 re tremulus, non tamen moritur. Nota est Poëtarum fictio, quā
 narrant Tithono Auroram petiisse à Jove immortalitatem, sed obli-
 ram simul petere æternam juventutem; itaque mortuum quidem il-
 lum non esse, sed senio adedò confectum atque attenuatum, ut præ-
 ter vocem ei nihil superfuerit; quamobrem eum in thalamo inclu-
 sum, cujus pellucida erat janua, & ubi quasi in cavea servabatur.
 Hæc pluribus narrat scriptor Hymnorum, qui Homero tribuuntur,
 priore Hymno in Venerem à v. 218. Alii addunt Tithonum in ci-
 cadam mutatum, sed quos non sequitur Pædo, qui tremulam dum-
 taxat senectutem ei tribuit. Existimarim sub hac fabula veram hanc
 latere Historiam; Tithonum Phrygem in Æthiopiam ivisse, in qua
 sedes fixit, & in quadiutius homines vivere ferebantur, quàm ali-
 bi, ut docet Herodotus Lib. III. cap. 23. ubi de Æthiopibus Ma-
 crobiis. Idedò dictus est immortalitatem consequutus, sed non vi-
 tasse senectutem; & ab Aurora raptus ejus vir factus, quod Æthiopia
 magis vergat ad Orientem quàm Phrygia. Sic & Athenienses finxe-
 runt Orichyiam à Borea raptam, quod esset regulo cuipiam Thraciæ,
 quæ magis ad Septemtriones vergit quàm Attica, collocata, & in
 patriam avecta. Vide Apollonium Lib. I, 211. Præstat hîc obser-
 vare Pedonem hîc, ex mente sui Mæcenatis, loqutum; qui vitam,
 qualiscumque tandem esset, etiam cum incommodis senectutis con-
 junctam, mortî præferebat, ut liquet eo hisce ejus versiculis, quos
 Seneca usque adedò exagitavit Epist. CI.

Debilem facito manu,
 Debilem pedo, coxâ;
 Tuber adstrue gibberum,
 Lubricos quate dentes;
 Vita dum superest, bene est,
 Hanc mihi, vel acutâ
 Si sedeam cruce, sustine.

quibus adi Seneca Interpretes, & Jean. Henr. Meibomium Mæce-
 cap. XXVIII. Idem.

tem consequutus est, ¹²⁰ & quamvis ad summam senectutem pervenerit, non est tamen cur mortem timeat. Ut immortalī vitā fruereris, vi nectaris tibi propinati, vellem ab Aurora te virum electum fuisse. Dignus profectō eras, qui cum illa cubares,
&

121 *Ut tibi vita foret*] Scilicet, perpetua. Malo tamen:

ut tibi victa foret;

nempe, senectus. *Scaliger.* Virum magnum memorem hīc fabulæ esse oportuit. Tithonus enim non vicit senectutem, sed perpetuam dumtaxat vitam nactus est. Itaque nihil movendum. *Gorallus.*

Medicamine sacre] Sic vocat Nectar & Ambrosiam, quibus nutritus Tithonus immortalis, ut diximus, factus est. Hymnus in Venerem v. 232. de Auroræ officiis in Tithonum:

Αὐτὸν δ' αὖτ' ἐπίταλιν ἐνὶ μαράροισιν ἔχουσιν
Σίτῳ τ' ἀμβροσίῃ τε.

Illum quidem nutrebat domū habens, cibo & ambrosia; hoc est, ambrosio cibo. Idem.

122 *Complacuisse virum*] Verbum hoc existat apud *Plautum* & *Terentium*, sed conjugatione passivā. Vide *And. A.* iv. S. 1, 20. *Heaut. Act.* iv. S. v. 25. Glossæ Veteres: *complacno*, ἀπαρεσῶς, lege *complacitō*. Sed activā conjugatione, frequens est apud Scriptores Ecclesiasticos; quorum Latinitas non ideo per omnia aspernanda, quod cum Ciceroniana non semper consentiat; nec dubito quin multa proba ex antiquissima Latinitate vocabula apud eos existent, quæ apud elegantiores Scriptores non reperiuntur. *Idem.*

123 *Croceo recubare cubili*] Ut Tithonus, quem Aurora à Poëtis in cubili relinquere passim dicitur, cum exoritur. *Virgilius Georg.* 1, 447.

— ubi pallida surgat

Tithoni croceum linquens Aurora cubilo.

Eundem vs. legere est *Æneid.* iv, 585. & ix, 460. Ex *Homero* depromptus est, qui sic Auroræ ortum describit *Iliad.* A, 1,

Ἡ'νὲς δ' ἐκ λεχέων παρ' ἀγαυῷ Τίτιονοιο,
ἦγεντο.

Aurora ex cubili, à splendido Tithono oriebatur. Ad quem versum *Eustathius* & brevior Scholiastes fabulam Tithoni tradunt. *Idem.*

124 *Et modo puniceo*] Restitue ex veteri scriptura:

Et modo prænecum rore lavante thorum.

Scaliger. Ne illi credas, nam hæc sensu carent. *Gorallus.*

Illius aptus eras roseas tu jungere bigas, 125

Tu dare purpureâ lora regenda manu.

Tu mulcere jubam, cùm jam torfisset habenas,

Procedente die, respicientis equi.

Quæsi vere tori juvenem sic Hesperon illum,

Quem nexum medio solvit in igne Venus; 130

Quem nunc in fuscis, placida sub nocte nitentem,

Luci-

NOTÆ.

125 *Roseas tu jungere bigas*] *Jungi equi* dicuntur, cùm simul temoni vinciuntur, ut currum trahant. *Bigas* similiter Auroræ tribuit *Virgilius* *Æneid.* VII, 27.

Aurora in roseis fulgebat lutea bigis.

Sed *Æneid.* VI, 535.

— *roseis Aurora quadrigis.*

dicitur medium axem trajecisse. At solem posteriore loco significari volebat *Donatus*, ut est in commentario, qui *Servii* nomen præfert. De curribus Deorum vide collecta à *Frid. Taubmanno*, ad *Cirin*, v. 38. *Idem*.

128 *Respicientis equi*] Ad versuram, scilicet. Nam peracto actu suo, quod Veteres vocabant *protalum*, equus ad versuram respicit, & hoc est finitum spatium. Putavi & aliquando legi posse *respasian-tis equi*, hoc est, qui finivit curriculum & spatium suum. *Spatiar* propriè est in stadio currere. Nam τὸ σταδίων *Æoles* vocabant *στάδιον*, unde Latini, qui multum *Æoles* imitantur, fecerunt spatium suum. *Statius*: jam satis longo *spatiata campo*. Nam perperam vulgò legitur *satiata*. *Scaliger*. O intempestivam eruditionem! Quid enim hæc ad *Pedonem*? Nemo dubiter quin equus rectè dicatur *respicere*, cùm cursum reflexit ad eum locum, à quo erat profectus. *Nonius Marcellus* de Differ. Verborum: *Prospicere* & *respicere distant*, ut adversum videre *prospicere* rectè dicatur. *Respicere*, quasi retro adspicere. *Varro Manio*: sedens altus alieno sumtu, neque respiciens, neque ante prospiciens. *Gorallus*.

129 *Quæsi vere tori*] Vetus scriptura, *quæsi vere chori*. Nempe, stellarum chori; nam ita *Varro* dixit, *talē choron astricas*. Totum *Distichon* ita legimus:

Quæsi vere chori juvenem sic Hesperon olim,

Quem necdum medio solvit in igne Venus.

Quem, inquit, necdum medio curriculo solvit & dimittit Venus. Nam *Vesperum* citissimè conficere cursum suum, id est, occidere, cùm

& rore ab ea demisso sitim lebares. ¹²⁵ Aptus eras jungere ejus bigæ equos, eique, postquam currum conscendisset, habenas dare. Poteras equos ejus demulcere, cum reduces, exorto jam die, iterum stabulo claudendi sunt. Sic variæ puellæ olim sibi virum exoptarunt ¹³⁰ Vesperum, quem Venus, ejus amore capta, è medio curriculo abducit. Eum
nunc

cum vix alia astra apparuerint, notissimum est. Idcirco Venus ejus amore capta citissime solvit eum in medio cursu; cum interim chorus astrorum ipsum qui princeps chori est, & primus apparet, desiderarent. *Scaliger.* Vetus illa scriptura, cujus menda passim nobis obtrudit vir summus, pro *thori* habuit *perperam chori*, si modo *Scaliger* bene legit. Nam hoc vult Poëta, quemadmodum Aurora rapuit Tithonum, ut secum cubaret: sic *thores* quasivisse Hesperum, hoc est, Deas aut mulieres eum sibi exoptasse maritum. *Thorum* autem scribi puto non *torum*, cum lectum significat, quod deducere-
tur à *τοπος* *semen genitale*, aut forte ut discriminaretur à *tero*, de quo diximus ad v. 79. Malim à *τριερα*, *tero*, quod in tritis herbis aut foliis primum cubitarent. Vide *G. Joan. Vossium*, in Etymologico. *Gorallus.*

Ibidem. *Juvenem sic Hesperem*] Vide quæ de Hespero dixit *Joan. Clericus* ad Theogoniam *Hesiodi* v. 215. ubi ostendit dictum à voce Phœnicia quæ *fermosum* sonat. Consentit cum ea Etymologia quod habet *Hyginus* Poëtici Astron. Lib. 11, cap. 42. ubi postquam dixit nonnullos hunc Auroræ & Cephalî filium esse dixisse, subdit: *pulcritudine multis præstantem, ex qua re etiam cum Venere dicitur certasse* (forte, *cubuisse*) *ut etiam Eratosthenes dicit: eum hac de causa Veneris appellari.* *Eratosthenes* Catasterism. cap. XLIII. vocat eum *φασγίον* *Appoditus*, sed non addit eam appellationis causam, quam habet *Hyginus*. Notum est Poëtæ hominum nomina stellis tribuisse, quod factum puto, quia eorum animos, post mortem, stellis illis præfuisse putabant. Sic *Isis* in Epitaphio inducebatur dicens: *ἐγὼ εἰμι ἢ ἐν τοῖς ἀστροῖς κυνὶ ὀνόμαζομαι*, ego orior in astro canis; apud *Diodorum* Biblioth. Lib. 1. p. 24. De *Hespero* idem scriptor habet Lib. IV. fratrem Atlantis fuisse. Crediderim Poëtæ dixisse *Luciferum* cubare cum Venere, quod ejusdem Planetæ præfides haberentur, ac proinde unâ occidere ac oriri dicerentur. *Idem.*

¹³⁰ *Nexum*] Nempè, astro. *Nexus* antea fuerit necesse est, qui solvitur. Ceterum idem ex hac lectione exoritur sensus, qui ex *Scaligerana* emendatione. *Idem.*

¹³¹ *Quem nunc in fuscis &c.*] Est Apostrophe ad Mæcenatem, cœlo jam receptum. Quem tu (hæc enim est sententia) cœlo receptus

Luciferum contrà currere cernis equis.

Hic tibi corycium, casias hic donat olentes,

Hic è palmiferis balsama missa jugis. (135

Nunc pretium candoris habes, nunc redditus umbris;

Te sumus obliti decubuisse senem.

Tcr

N O T Æ.

ceptus contrario cursu ire vides, alio nomine; nempe, Luciferi. *Scaliger*. Non putabat *Pedo* Mæcenatem cœlo receptum, quem v. 135. *redditum umbris* dicit. Non poterat etiam, ex poetica de campis Elysiis doctrina, eum in iis agentem ita alloqui, quasi spectasset eadem sidera ac superi; nam camporum illorum incolæ *solémque suum & sua sidera norunt*, ut habet *Virgilius* *Æneid.* vi, 641. Denique v. 133. & sequens: *hic tibi corycium* &c. non possunt ad Mæcenatem pertinere. Igitur *Pedo* hic, secunda persona utitur, more Latino, & quemvis audientem aut legentem hosce versus alloquitur. Nihil est frequentius, quàm Apostrophas subito abrumpi & mutari; ita ut solus sensus doceat quem Poëta alloquatur. *Gorallus*.

Ibid. *Placida sub nocte nitentem*] Ita loquitur quasi Lucifer & *Hesperus* dux essent stellæ, ex vulgi fortè sententia; nemo enim paullo doctior, eo ævo, unam eandemque stellam esse *Veneris* ignoravit. Vide collectanea *Th. Munckeri* ad *Hygini Fabulam* lxxv. *Idem*.

Nitentem] Hoc est, splendentem. *Ovidius Fast.* Lib. v, 143.

Obstitit Orion, Latona nitentibus astris

Addidit.

Lucretius Lib. v. p. 656.

Luna potest solis radiis percussa nitere.

Nimirum, est hoc verbum à Græco *νίζω* aut *νίττω*, hoc est, *abluo*; deinde quia abluta sæpe splendent, *nitere* perinde fuit ac *splendere*. *Idem*.

132 *Currere cernis equis*] Unum equum vulgò ei tribuunt Poëtæ. *Isidorus* *Orig.* Lib. xviii, cap. 36. *Quadrigas Soli, bigas Luna, trigas Inferis, sejugas Jovi, desultores Lucifero & Hespero consecraverunt*. Sed Poëticorum figmentorum tanta non est constantia, ut propterea in leges *Parnassi* deliquisse censendus sit *Pedo*. *Idem*.

133 *Hic tibi corycium*] Poëta *Luciferum*, quia ab Oriente lucet, fingit orientalibus plantis præsidere, ita ut, eo favente, *Crocus*, *Cassia* & *Balsamum*, quæ in Oriente crescunt, copiosa sint. *Corycium* vocat absolute *crocum*, quia præstantissimus *crocus* in *Coryco* monte, aut valle *Corycia* in *Cilicia* nascebatur; nec ea loca ullâ re celebriora erant, quàm *croco*. *Plinius* Lib. xxi. cap. 6. de *croco*: *Prima nobis Cilicio & ibi in Coryco monte*. Quem exscripsit *Solinus* in *Polyhistoris*

nunc nocte fulgentem videre licet fuscis equis vet-
 etum Lucifero contrarium iter decurrere ; qui Lu-
 cifer orientalibus plantis ut croco, casia, & balsa-
 mo, in montibus palmiferis crescenti, præest, ea-
 rumque augmentum curat. 135 Nunc præmium
 refert candidissimorum tuorum morum ; cum te,
 postquam ad inferos descendisti, non aliter ac ju-
 venem lugeamus, quasi senem obiisse nesciremus.
 Sic

storis cap. xxxviii. ad quod vide *Claud. Salmasium*. Forè etiam
 ὁπὸ τοῦ Κερκυρίου ὅπως dictus est *πρόκτορ*. *Idem*.

Ibid. *Casias hic donat olentes*] Frutex erat Arabiz felicitis, quem nos
canellam vocamus, quæ tamen hodie advehitur dumtaxat ex insula
Ceilan. Vide ejus descriptionem apud *Plinium* Hist. Nat. Lib. xii.
 cap. 19. Copiosissime de illa egit *Salmasius* ad *Solinum* pag. 918. &
 seqq. Ed. *Ultrajectina*.

134 *E palmiferis balsama missa jugis*] Hoc videtur Romæ innotuisse
 post victorias Pompeii, qui ea loca ipse viderat. *Josephus* Ant. Jud.
 Lib. xiv. cap. 7. de Pompeio: *στρατοπεδουσαμένης ἡ ἐπὶ Ἱερουσόλυ-
 τα, ἡ τὸν φοίνικα πρὸς τὴν συμμίχην, καὶ τὸ ὀποβάλλον μύ-
 ρον ἀπὸ τοῦτον, ὃ ἦν θάμνων τεμονομένων ὅσοι λίθου ἀναπιδύει ὡ-
 σπερ ὅπως, ἰσθδεν ἐπὶ Ἱεροσόλυμα ἐχώρη: cum castra posuisset, apud
Jerichantem, ubi crescit palma & opobalsamum, unguentum præstantis-
 simum, quod incisus fructibus, acuto lapide, scaturit instar succi, ma-
 ne *Jerusalem* ivit. Vide *Plinium* Lib. xii. cap. 25. & *Solinum*
 Cap. xxxv. atque ad eum *Salmasium*. *Idem*.*

135 *Nunc pretium candoris habes*] De candore Mæcenatis diximus
 ad v. 3. *Pretium* hic est pro præmio, ut sæpe alibi. Sic *Terentius*
 in *Andr. Act.* i. §. 1, 12.

*Propterea quod serviebas liberaliter,
 Quod habui summum pretium persolvi tibi.*

& *Act.* iii, S. v, 4. Ergo pretium ob stultitiam fero. *Idem*,

Ibid. *Nunc redditus umbris*] Hoc est, *datus*, nam sæpe verbum hoc
 compositum pro simplici sumitur, ut in *Virgiliano* versu, *Æneid.*
 xii, 817.

Una superstitio superis qua reddita Divis;
 hoc est, *data*, ut ubi monet *Servius*. Subaudiendum autem hic est:
nunc cum sis redditus &c. alioqui non constaret constructio. Non
 semel Ellipses in *Pedonis* stylo notavimus. Vide ad v. 352. *Eleg.* i.
Idem.

136 *Te sumus obliti* &c.] Non aliter te deservimus, quam si juve-
 nis mortuus esses. *Idem*.

Ter Pylum flevire fui, ter Nestora canum,
Dicebant tamen hunc non satis esse senem.

Nestoris annosi vixisses sæcula, si me

Dispensata tibi stamina nente florent.

140

Nunc ego quod possum; Tellus levis ossa teneto,

Pendula librato pondus & ipsa tuum.

Sem-

N O T Æ.

137 *Ter Nestora canum*] Hoc est, qui æquaverat ætatem trium senum, quod ex prava interpretatione vocis *ῥυσά* ortum videtur. Cum enim ad nonagesimum annum pervenisset Nestor, dicebatur *τρῆς ῥυσῆς* vixisse, quia ætas erat triginta annorum. At Poëtæ hinc occasionem arripuerunt fingendi eum trecentos annos vixisse. Dixit *Homerus* *Iliad. A. v. 250.*

Τὸ δ' ἦ ἦδ' ὅς μιν ῥυσά μερόπων ἀνθρώπων
'Ἐφθιάτ', οἳ οἱ ἀνδρῶν δ' ἔα τρεῖς, ἦδ' ἐγγύοντο
'Ἐν Πύλῳ ἡγεσίη, μὲν δ' ὑπετάσσουσιν ἄναοντο.

Ei jam dua atates hominum variè loquentium Interierant, qui prius unâ educati fuerant, vel fuerant In Pylo divina, & inter tertios regnabat. Quibus verbis significabatur Nestor jam sexaginta annos superasse, ut docebit ad eum locum Eustathius Ed. Rom. pag. xcvi. At Ovidius Metam. Lib. xi, 187. sic Nestorem loquentem inducit:

— vixi

Annos bis centum, nunc tertia vivitur atas.

Sed *Nasōnem* res ipsa convincit, nam Nestor puer erat florēte Hercule, hoc est, Laomedontis ævo, cum quo bellum gessit Hercules. Similiter tamen *Pedo* Nestorem *ter canum* dixit, hoc est, qui ter senilem ætatem æquaverat, adeoque saltem alterius sæculi dimidiam partem superarat. *Gorallus.*

140 *Dispensata tibi*] Vide de *penso* dicta ad Eleg. i. v. 240. Hinc natum verbum *dispensare*, quod propriè sonat *pensum dividere* ancillis. Eleganter ergo dicuntur *Parcæ dispensare stamina* hominibus, quæ uniuscujusque pensum, hoc est, filum vitæ ejus attributum nere fingeantur. Sic & *Ovidius* in *Ep. Medæ ad Jafonem*, v. 3.

*Tunc, quæ dispensant mortalia fila, sorores,
Debuerant fuses evoluisse meos.*

Idem.

Idem. Nente florent] Sic est omnino legendum, ut est in *Aldina*, non *mente*, quod est typographicum mendum, quod in *re* editiones subrepsit. *Idem.*

141 *Nunc*

Sic Pylî Regem suum Nestorem, tertiæ jam ætatis spatia decurrentem, deflexerunt, negarûntque ad ætatem satis provectam pervenisse. Nestoris annos tu quoque æquasses, si Parcarum loco ¹⁴⁰ filum vitæ tuæ névissem. Nunc verò, quod unum possum, Tellurem oro ut leviter ossibus tuis incumbat, pondus-

141 *Nunc ego quid possum*] Scribe:

Nunc ego quod possum, tellus levis ossa teneto.

Nihil aliud in præsentia tibi possum, quàm ut precer hoc, terram tibi levem esse. Ille erat semper *δρημοσμός* in mortuos; à qua superstitione *Enripides* Helenà:

Εἰ γὰρ εἰσιν οἱ Θεοὶ σοφοὶ
Εὐψυχὸν ἄνδρα πολέμιον θανάτῳ ὕπο
Κέρη καταμπίχουσιν ἐν τύμβῳ χθονί.
Κακὴς δ' ἐφ' ἔργα σαρὼν ἐμβάλλουσιν ἧς.

Si enim Dii sapiant, fortem virum ab hostibus occisum, levi circumdantem terra in sepulcro, ignavos verò in carcerem firmum terra injiciunt, Scaliger.

Ibidem. Nihil certius emendatione hac & interpretatione *Scaligeri*. De voto, sit tibi terra levis multis scripsit *Joan. Meusius* de Funere Cap. XLIII. ubi hos etiam *Pedonis* versus profert. Vide & *Jac. Gutherium* de Jure Manium Lib. II. cap. 13. & *Petr. Morebelli* Pom-pam Feralem Lib. VIII. cap. 9. ubi plus satis exemplorum, si quis fortè ea desideret. *Gorallus*.

Ibid. *Tellus levis ossa teneto*] Tellurem alloquitur, ut in Inscriptione Romana, quam *Morebellus* protulit:

NUNC VOS CONTESTOR MANES QUIBUS OSSA RELIN-
QUO,

TELLUS HUIC TUMULO NE GRAVIS ESSE VELIS.

Idem.

142 *Pendula librato pondus &c.*] *Librare pondus* perinde est ac pondus, quasi librâ suspensum, sustinere. *Ovidius* *Metam.* Lib. I, 12.

*Nec circumfuso pendeat in aëre tellus
Ponderibus librata suis.*

Idem, *Fastor.* Lib. VI, 270.

Ipsa volubilitas libratum sustinet orbem.

Cùm Veteres vehementer optarent terram gravem ossibus ac cineribus non incumbere, non intra urnas modò clauderent reliquias suorum, sed in subterraneis cryptis deponebant. Nullum ejusmodi *πολυάσπιον* majus exstat Romanis *Catacombis*. *Idem.*

Semper ferta tibi dabimus, tibi semper odores;
Non umquam sitiens, florida semper eris.

N O T Æ.

143 *Semper ferta tibi dabimus*] Erant qui fati habebant anniversario funeris die flores ad sepulcra suorum ferre; alii per totum annum ea floribus ornabant, quod hic Mæcenati pollicetur *Albinovanus*. Factum hoc à nonnullis in honorem Neronis testatur *Suetonius*, in ejus vita Cap. LVII. *Non desuerunt, qui per longum tempus vernis æstivisque floribus tumulum ejus ornarent.* *Julius Capitolinus* in *M. Antonino*: tantum autem, inquit, honoris magistris suis detulit, ut imagines eorum aureas in latario haberet ac sepulcra eorum aditu, hostiis, floribus semper honoraret. Flores illi perpetui circa sepulcrum faciebant ut in urna diceretur esse *perpetuum ver.* *Juvenalis Satyr. VII,* v. 207.

*Di Majorum umbris tenuem & sine pendere terram,
Spirantesque crocos & in urna perpetuum ver.*

Sed de hisce adi *Pet. Moretium* *Pompæ Feralis Lib. VII.* capp. XI & XV. *Idem.*

Tibi semper odores] *Odoratos*, nempe, flores, aut etiam unguen-

dúsq̃e suum sustineat ; atque ei polliceor nos fertis perpetuò eam, ad tuum tumulum, exornaturos, & operam ut numquam humorem desideret, perpetuòque floreat ac vireat, datorios.

ta. De floribus antea dictum, de unguentis audi *Prudentium* sic claudentem Hymnum ad defunctorum exsequias:

*Nos tecta fovebimus ossa
Violis & fronde frequenti,
Titulúmque & frigida saxa
Liquido spargemus odore.*

144. *Non umquam sitiens* &c.] Nimirum, non tantum fertis, seu floribus aliunde decerptis sepulcra ornabant, sed etiam flores circumquaque serebant, plantasque diligenter irrigabant æstate, ne pr̃z siccitate interirent. *Virgilius* de Cenotaphio *Hectori* ab *Andromache* in *Epiro* exstructo, *Æneid.* 111, 309.

*Libabat cineri Andromache, manesque vocabat
Hectorum ad tumulum; viridi quem cespite inanem,
Et geminas, causam lacrimis, sacraverat aras.*

Varia hanc in rem habet *Jac. Gutherius* Lib. 11. de *Jure Manium*.

C. PEDONIS ALBINOVANI

ELEGIA III.

Suprema Mæcenatis verba.

SIC est Mæcenas, fato veniente, loquutus,
 Frigidus, & jam jam cùm moriturus erat.
 Méne, inquit, juvenis primævi, Juppiter! ante
 Abruptam Bruti non cecidisse fidem!

Pectus

NOTÆ.

1 **S**IC est &c.] Sine dubio est alia Elegia, à superiore diversa; & inscribenda mihi videtur: VERBA SUPREMA MÆCENATIS. Quòd enim ejusdem Auctoris sit, & de eadem re, propterea cum superiore conjuncta. *Scaliger.* Ejus judicium, ut sæpe alibi, sequuti sumus; nec dubitamus quin hæc reverà ultima sint Mæcenatis verba, metris dumtaxat à *Pedone* adstricta. *Gerallus.*

Fato veniente] Non tantùm futuro, quod sæpe *veniens* & ἐγγύς significant, sed prorsus imminente, ac veluti jam in conspectu. *Idem.*

3 *Méne, inquit* &c.] Cùm in memoriam pristinam vitam revocaret, cujus florentissima pars inciderat in bella civilia, quæ eadem C. Julii Cæsaris insequuta erant; optabat se ante id tempus interiisse, quo viderat amicos suos Cæsarem & Brutum infestis signis concurrentes, cædibúsque universum Romanum Imperium, quæ patebar, cruentantes. Postea etiam, saltem ante discidium Cæsaris & Antonii, mortem sibi contigisse optat, ut videbimus ad v. 7. *Idem.*

Ibidem. *Juvenis primævi*] Id est, adolescentis. Vide *Barthium* notis ad *Numatiani* Itiner. Lib. 1. & animadvers. ad *Claudiani* Lib. 1. de laudibus *Stilichonis* v. 51. & quæ nos notamus ad *Calii Aureliani* Acutor. Lib. 111. cap. 8. *Meibomius.* Verum quidem est *primævum* juvenem adolescentem propriè dici; at hîc de virili ætate, sed firmæ & florente usurpatur, cùm sermo sit de Bruto, eo tempore quo *Julium* Cæsarem occidit, & quo jam Prætor erat designatus, ut docebit *Plutarchus* in ejus vita. Si ea verba referenda essent ad ipsum Mæcenatem, scribendum foret: *méne, inquit, juvenem primævum* &c. *Gerallus.*

Ibidem.

INTERPRETATIO

ELEGIÆ III.

Qua ultima Macenatis verba complectitur.

CUM mors instaret, hæc Mæcenas verba proloquutus est, jam frigido corpore, & animam mox efflaturus: O utinam jam tum, cum M. Brutus etiamnum juvenis erat, nec adhuc fidem C. Julio Cæsari datam fefellerat, mortuus essem!

5 A

Ibidem. *Juppiter*] Non *surpiter*, sed *Jupiter* habet membrana; id quod verum puto, estque *δια μέν ου* dictum. *Casullus*:

Dolbis, Juppiter, & laboriosis.

Idem:

Juppiter, ut tristi lumina saepe manu.

Scaliger.

Ante augustam Bruti &c.] Nemo dubitet, quin ante augustam fidem Bruti, sit loquutio quæ sensu caret; mirorque Scaligerum, qui, ubi omnia sana sunt, membranas mendosas crepat, hic tacuisse; nam, vel invitis membranæ, aliquid tentandum erat. Ego quidem barbarissimum, in contextu *Pedonis*, diutius ferre non potui; itaque pro augustam substitui abruptam, cum nulla vox occurreret vestigiis antiquæ scripturæ propior, & Latini abruptum fidem dicant. Tacitus Histor. Lib. iv. cap. 60. Ceteri retrò in castra profugunt, querente sanè Crivile & increpante Germanos, tamquam fidem per scelus abrupterent. Non intercedo tamen quo minus melius, si occurrat, aut ex membranæ, aut ex ingenio, reponatur. Fidem autem dederat Cæsari Brutus se partibus ejus non adversaturum, neque quidquam contra eum moliturum; cum post Pharsalicam cladem ad Cæsarem scripsit, atque in gratiam ab eo receptus est. *Plutarchus in Bruto pag. 986.* Γράψας αὐτῷ ἡδὴ τε σωζομένην καὶ καλῶς τας ἀντὶν εἰλθεῖν, ἃ μόνον ἀρῆκε τῆς αἰτίας, εἰλὰ καὶ τιμωμένοι ἐν τοῖς μέλεσιν αὐτῶν εἶχεν: cum scripsisset, Cæsar gavisus est eum esse incolumem, nec jussu ad se venire tantum delictum condonavit, sed eum etiam circa se habuit inter eos quos maximo honore afficiebat. *Corallus.*

5 Poëtere

Pectore maturo fuerat puer, integer ævo,

5

Et magnum magni Cæsaris illud opus.

Discidio vellémque priùs.... (Non omnia dixit,

Incîditque pudor quæ propè dixit amor.

Sed

N O T Æ.

5 *Pectore maturo fuerat puer*] Hoc est, jam in ipsa pueritia gravitatis & prudentiæ ea specimina ediderat, quæ vel ipsos maturos senes non dedecuisse. Vide not. ad Eleg. I, 447. Reverâ maturi judicii fuisse Brutum, ab adolescentia, liquet cum ex eo quod C. Cæsar, periculosum cum Gallis bellum gerens, parti copiarum cum præficeret Lib. VII. de B. G. cap. 9. tum etiam ex judicio avunculi ejus M. Catonis, qui Cypriam pecuniam Romam vehendam nemini tutius posse committi, quàm ei adolescenti, existimavit, ut docet *Plutarchus* initio vitæ Bruti. *Idem*.

Ibidem. *Integer ævo*] Hoc est, quasi ad ætatem adultam pervenisset; nam *integer ævo*, aut *avi* dicitur vir integris viribus, hoc est, flore juvenute, quâ ætate nec vires amplius crescunt, nec dum etiam minuuntur. *Virgilius* *Æneid.* II, 638.

——— *Vos ô, quibus integer avi*
Sanguis, ait, solidaeque suo stant robore vires.

Et Lib. IX, 256. dicitur *Ascanius fore integer avi*, cum ad ætatem adultiorem pervenisset:

——— *tum cetera reddet*
Asctum pius Aeneas, atque integer avi
Ascanius.

Ubi *Servius*: *Integri avi*, id est, adulescens, cui ætas integra superest. Unde *Ennius* Deos ævi integros dicit, quibus multum *avi* superest. Imò verò Dii *integri avi* dicti, quasi *τελείας ηλικίας*, hoc est, quorum viribus nihil accedit tempore, neque decedit; & *Ascanius integer avi*, non quasi tunc fuisset, sed quando futurus erat. Liqueat hoc ex vocula *asctum*, quâ præfens præmium *Aeneas* opponitur ei præmio, quod persoluturus esset olim *Ascanius*, quandôque integram ætatem attigisset. *Idem*.

6 *Et magnum magni*] Educavit enim & sustulit Brutum C. Cæsar, quem etiam in bonis suis heredem scripserat, habuitque filii loco; adeò ut cum in Senatu trucidaretur, ab homine ingrato, ad eum dixerit, καὶ σὺ τίκνον. Videtur autem ex Tragedia quadam dictum, ex persona *Clytemnestræ* ad *Orestem*, cum ab ipso interficeretur; aut *Eriphylæ* ad *Alcmæonem*. *Scaliger*. De amoribus Cæsaris & *Serviliæ*, matris Bruti, vide *Suëtonium* in *Julio* Cap. I. & *Plutarchum* initio Bruti. *Gorallus*.

Ibid. *Cæsaris illud opus*] Vide not. ad Eleg. I, 39.

7 *Disce*.

5 Apueritia maturi erat iudicii, & firmi animi, haud aliter ac si ad ætatem adultam pervenisset; ita ut satis liqueret educatum illum & formatum à Cæsare fuisse. Utinam certè ante funestum discidium . . . Cetera reticuit, puduitque eum absolvere, quæ præ ami-

7 *Discedo, vellémque prius*] Melius vetus tam scriptura, quàm editio: *Diffidio vellémque prius* . . . Est *δοσιπρωτης*. Quare subiungit: *non omnia dixit*. Utinam, inquit, prius, quàm illud diffidium gliscere inciperet. *Vellém mori, ἑλληνικῶς* dixit, pro, *utinam mortuus fuissém, ὡς ὁρεῖται θανεῖν*. Scaliger. Præstat scribere *discidio* à *dis*ciendo, præeuntibus MSS. Qodd. ut ad Lucretium notarunt Dionys. Lambinus & Obert. Gifanius, cuius vide Indicem. In quo tamen nescio cur dicat *diffidium animi esse, discidium verò corporis*; quod vel exempla quæ profert falsum esse ostendunt. Hic autem intelligit Mæcenas discidium *Antonii & Augusti*, quòd Antonio etiam amicus fuisset, aut amicos in ejus clade amisisset. Loquutionis Græcæ, cum qua Latina confert Scaliger, exemplum accipe ex *Hesiodo Oper. & Dies. vers. 173*.

Μηκέτ' ἔπειτ' ὄφραλον ἐγὼ πῆμ' ὀϊστοι ματεῖνα
" Ἀνδρῶσιν, ἀλλ' ἢ ἀρόαθι θανεῖν, ἢ ἔπειτα χυεῖσθαι.

O utinam ego quintis non interesset hominibus, sed prius mortuus essem, aut post nasceret! Verùm non capio cur hic *ἑλληνισμὸν* quærat, conferatque *mori* cum *θανεῖν*, nam Latina illa vocula nusquam hic legitur, nec quidquam obstat quominus hanc integram esse sententiam abruptam dicamus: *vellém interiisse prius discidio*; estque hæc dictio non minùs Latina, quàm Græca. Itaque hic quidem aliud agebat vir magnus. *Idem*.

8 *Inciditque*] Hoc est, eum Augusti amicitiam reveritum puduit dicere quæcumque cogitabat de calamitatibus, cordibusque amicorum, in bellis civilibus, quæ à Julii Cæsaris morte, cum magna nominis Romani strage & infamia gesta erant. Nimirum, Mæcenati, ut jam monuimus, eà horà, quâ, ut ille ait, *detrahitur persona, manet res*, dolebat vitam suam in ea incidisse tempora, quibus tot præclari homines occisi fuerant; quamvis tandem Augusti partes, quibus favebat, superiores fuissent. Vir humanissimæ indolis de tot cordibus, quibus interfuerat, sine mœrore cogitare non poterat. Humanitatis ejus singulare exemplum attulimus ad El. 11, 3. eamque commendat *Pedo* vii. ejusdem Elegiæ 15. 16. Porro notum est apud Latinos *sermonem incidere* id dici, quod eum abruptum. *Livius* Lib. xxxii. cap. 37. *Legati dein Regis intronissi, quibus longiorem exor- fisis orationem, brevis interrogatio, cessurusne iis tribus urbibus esset, sermonem incidit*; cum mandati sibi de his nominatim negarent quidquam. *Idem*.

Sed manifestus erat moriens, quærebat amatae

Conjugis amplexus, oscula, verba, manus.) 10

Si tamen hoc satis est, vixi, te, Cæsar, amico,

Et morior, dixit; dum moriârque satis.

Mollibus ex oculis aliquistibi procidet humor,

Cùm dicar, subitâ voce, fuisse, tibi.

Hoc

NOTÆ.

9 *Sed manifestus erat moriens*] Purus purus Hellenismus. Ἀλλὰ δὴ λῆξις ἢ λειποψυχῶν, λειποθυμῶν. Scaliger. Verissimè Hellenismum hîc esse vidit vir summus. Sed cur non vertit *moriens*, ἀποθνήσκων? Loquitur certè *Pedo* non de animi deliquio, sed de ipsâ morte. Gallus.

Ibidem. *Quærebat amata conjugis &c.*] Terentiz ei nomen erat. Ea fuit mulier morosissima, & importunis moribus. Cum ea sæpe lites habuit, sæpe in gratiam rediit Mæcenas. Itaque falsè dixit *Seneca* cum millies unam duxisse uxorem. Ut ex hac historia interpretanda sit lex LXIV. Tit. de don. inter virum & uxorem. Scaliger. Locum *Seneca* de Terentia ex Lib. de Providentia Cap. 111. jam protulimus ad v. 34. Eleg. II. At Epist. cxiv. prolatis Mæcenatis verbis, ait *hunc esse, qui uxorem millies duxit, cum unam habuerit*. Vide & alia quæ de Terentia collegit J. H. Meibomius Mæcenatis Cap. xxvi. Idem.

11 *Si tamen hoc satis est*] Quasi diceret: vixi amico Cæsare, si tamen hoc satis sit, ut felicem vitam exegisse censear. Quod non putabat Mæcenas, ut superiora satis ostendunt. Idem.

12 *Dum moriârque satis*] Tò *satis* conclamatum est. *Plautus* Captivis:

Liber captivos aviâ fera consimilis est.

Semel fugiendi si data est occasio,

Satis est; numquam postilla possis prendere.

Scaliger. Nihil hîc simile esse crediderim, sed repetitionem dumtaxat prioris satis: satis habere debeo si Cæsar amicus per totam vitam fuerit, satis si morienti etiamnum amicus sit. In loco etiam *Plauti* non esse quod in eo quærit vir summus si dixerò, nihil dixerò quod non cuivis satis liqueat. Verùm hîc præterea quod non quilibet illico videat latere puto. Nimirum, Augustus, quæ fuit viri, cetera laudati, libido, sub finem vitæ Mæcenatis, amore uxoris ejus Terentiz exarserat; qua de causâ, cùm meritò Mæcenati hoc displicere putaret, coepit in Mæcenatem minùs esse gratus. Dio ad annum U.C. DCCXXXVIII. de discessu Augusti in Galliam:

Kaj

amicitia propemodum dixerat. Sed cū moribundus esset, quærebat Terentiæ ¹⁰ suæ sermones, oscula atque amplexus; iterūque, satis mihi esse debet, inquebat, quod vitam te, ô Auguste, amico exegi, & quod amicus tibi morior. Lacrimas cohibere non poteris, cū subitus tibi mortis meæ

nun-

Καί πινες καὶ διὰ τῶν Τερεντίας τῶν τῷ Μαικῆνῃ γυναῖκα ὁποδημῶσαι αὐτὸν ἐπατόπισαν. Ἰν' ἐπειδὴν πολλὰ πρὸς αὐτῇ ἐν τῇ Ρ' ὡμῇ ἐλογοποιεῖτο, διὸ δορυρεῖ πρὸς ἐν τῇ ὁποδημίᾳ αὐτῇ συνῆ. ἔτω γὰρ ἐν πένυ αὐτῆς ἦρα, ὥστε καὶ ἀγωνίσασθαι ποτὶ αὐτῶν πρὸς τῷ κέλλῳ πρὸς τῶν Λιουίας ποιῆσαι. Et quidam etiam propter Terentiam Mæcenatis uxorem peregrē ivisse suspicati sunt, ut quoniam multis Roma de ipso amore sermones essent, sine ullo strepitu, in peregrinatione cum ea congregaretur. Usque adeo enim eam amabat, ut aliquando curasset eam de forma cum Livia certare. Utque intelligas propterea Mæcenatem ei minùs placuisse, addit Dio, ab eo Urbi atque Italiz præfectum, non Mæcenatem, sed Taurum, quia cū Agrippam in Syriam misisset, τῷ Μαικῆνῃ διὰ τῶν γυναῖκα ἐκείῃ ὁμοίως ἔχασσε, Mæcenat, propter uxorem, non amplius ei gratus erat, ut antea. Ideo hic dixit Mæcenat satis esse, si amico Cælare moreretur, quod subobscurè ostendit fuisse occultius aliquod frigus. Reverà, magni ejus amicitiam fecit Mæcenat, aut vehementer hominem timuit, quem heredem scripsit; quo facto, ab homine ingrato luctum ac lacrimas, post mortem, extorsit, ut docet Dio eodem Lib. xv. ubi narrat mortem Mæcenatis. Idem.

13 *Mollibus ex oculis*] Molles oculos dixit pro amatorijs. Barthius animadvers. ad Claudiani Nuptias Honorii & Mariz, v. 5. Meibomius. Quamvis non negarim molles oculos aliquando pro amatorijs sumi, hic tamen oculos potius lugentis significari existimo. Luctu enim & dolore mollescimus, quo fit ut Propertius Lib. i. El. 13. Amphionem lacrimis mollem vocet:

Et durum Zethum & lacrimis Amphionem mollem,
Experta est stabili mater abacta suis.

14 *Cum dicar subitâ voce fuisse tibi*] Hoc est, tuus fuisse. Valerius Cato in Diris:

Et vobis nunc est mea qua fuis ante voluptas.

Item:

————— mea quod formosa puella
Est vobis.

Scaliger. Series orationis est: cum dicar tibi, subitâ voce, fuisse hoc est, cū subitò mortuus esse tibi nunciabor. Conjungendum tibi

Hoc mihi contingat, jaceam tellure sub æqua, 15
 Nectamen hoc ultra me potuisse velim.
 Sed meminisse velim, vivam sermonibus; illic
 Semper ero, semper si meminisse voles.
 Et decet, & certè vivam tibi semper amicus,
 Nec tibi qui moritur definit esse tuus. 20
 Ipse ego quidquid ero, cineres, intéorque favillas,
 Tunc quoque non potero non memor esse tui.

Exem-

N O T Æ.

tibi cùm dicar, non cum fuisset. Vidisset hoc multò indoctior Scalligero, qui hîc præter modum festinavit. Nemo nescit fuisset dici κατ' εὐφημισμὸν eos qui mortui sunt. *Plautus Captivis* A&. 111. S. 3. v. 1. Nunc illud est, cùm me fuisset, quàm esse nimis mavelim; hoc est, mortuus esse, quàm vivere. Ad quem locum vide *Frid. Taubmanni* collectanea. *Gorallus*.

16 *Nec tamen hoc ultra &c.*] Nolebat gratiam suam, apud Augustum, post mortem valere; qualia cupiunt qui morientes multa amicis mandant, minimè contenti iis quæ ab amicis vivi abstulerunt. Sic se in ipso testamento gessit Mæcenas, ut docet *Dio Lib. 15*. qui postquàm dixit scriptum ab eo heredem Augustum fuisse, sic pergit: καὶ ἐπ' αὐτῷ πάλω ἐλαχίστων ἐποίησατο εἰν τί τινα τῷ φίλῳ αὐτῷ δεῖν τι ἐθέλῃσθαι, εἴ τι ἐ μὴ. *exceptis minimis, potestatem ei fecit, utrum aliquid vellet dare amicis, an secus.* Idem.

Ibidem. Me potuisse velim] Verus scriptura, *te potuisse*. Hoc est, nec ultra aliud à te peto, quàm ut per te liceat mihi jacere, sub terra æqua. Legendum verò, & sententiâ & eadem veteri scripturâ postulante: hoc mihi contingat. *Scaliger*.

17 *Sed meminisse velim*] Sic passim moribundi. Augustus ipse in hac voce des'cit, ut habet *Suetonius cap. xcix*. *Livia*, nostri conjugii memor vive, ac vale. Frustra sanè non optavit Mæcenas Augustum sui memorem esse, ut docet *Dio Lib. 15*. ubi, morte Mæcenatis narratâ, ἐχυρῶς, inquit, αὐτὸν ἐπόθησε, vehementer eum desideravit. Rationem desiderandi mitissimi viri hanc potissimum profert *Historicus*, quod naturâ iracundiorem Augustum ad mansuetudinem revocaret: Τῷ δὲ δὴ Μακρόν τε τολύθησαντ' ἢ ληπτὶ πολλὰ μὲν γὰρ ἐ ἀλλὰ ἀπ' αὐτῷ ἀπῶντο (ὅθεν καί τις ἰππεὶ αὐτῷ ὄντι ἐ τῷ αἵματι πολλὰ χρονοῖ ἐπέτρεψε) μέλειται ὅσῳ ἀρετῶτερόν τῷ θυμῷ ἔχοντο τῆς τε γὰρ ὁρῆς αὐτὸν αἰεὶ περίλυτος, καὶ ἐς τὸ ὑπὸ πτόνι μεδίση. *Mæcenate mortuo doluit, nam cum in aliis multis rebus usui ei fuerat (quomobrem quam-*

nuncius adierit. ¹⁵ Hoc unum nunc opto, ut sub terra levi jacere mihi liceat; nec velim ultra rogam gratiâ atque opibus valere, sed velim te meminisse mei; quod si à te impetravero, in ore tuo vivam, atque tecum semper ero, si semper nostri memor sis. Decet te profectò amici memoriam colere, & de me, ut amico, semper loqui; ²⁰ neque enim qui sibi mortuus est, vitâ in amicitia tua exactâ, definit propterea amicorum tuorum numere censerì. Ego verò, si quis sit Manibus post mortem, in cineribus & favillis, sensus, non potero non tui recordari.

Tuo

quamvis esset tantum eques, Urbem in longum tempus ei commisit) sed tum praesertim cum vehementiore ira commotus erat. Nam eum semper ab ira liberabas & ad mitiora traducebas. Deinde subjicit exemplum allatum ad Eleg. II, v. 3. Gorallus.

¹⁹ Vivam tibi semper amicus] Hoc est, numquam intermoriar in sermonibus tuis, quibus me amicissimum tibi fuisse semper commemorabis. Non falsus vates fuit Mæcenas, si credimus Seneca, qui ita loquitur Lib. VI. de Beneficiis cap. 32. Divus Augustus filiam, ultra pudicitia maledictum, impudicam relegavit & flagitia principalis domus in publicum emisit. Deinde cum, interposito tempore, in locum ira subisset verecundia, gemens quod non illa silentio pressisset, qua tamdiu nescierat, donec loquus turpe esset, saepe exclamavit: Horum mihi nihil accidisset, si aut Agrippa, aut Mæcenas vixisset. Adeo tot habenti milia hominum, duos reparare difficile est. Idem.

²⁰ Nec tibi qui moritur &c.] Casp. Barthius legit sibi, Advers. Var. Lib. XXI. cap. 17. Meibomius. Acutè, nec dubitavimus ita reponere; cum absurdum sit dicere eum non desinere esse alicujus, qui ei moritur. Vult Mæcenas, se sibi mortuum, tamen non intermoriurum in memoria Augusti, sed quasi ejus amicum semper memorandum. Est, nimirum, elegans oppositio inter sibi mortuum & amico viventem. Contrà vivere sibi dicitur, qui sui causâ vivit, alios non curat. Ovidius Tristium Lib. III. El. IV, 3.

*Vsibus edocto si quidquam credis amico,
Vive tibi, & longè nomina magna fuge.
Vive tibi, quantumque potes praelustria vita.*
Gorallus.

²² Tunc quoque non potero] Intelligendum, si quis sit umbris sensus, si qua memoria, Idem.

Exemplum vixi, propter te, molle beatè,

Unus Mæcenas téque ego propter eram.

Arbiter ipse fui, volui quod contigit esse,

25

Pectus eram verè pectoris ipse tui.

Vive diu, mi care Senex, pete sidera serò,

Est opus hoc terris, te quoque velle decet.

Et

N O T Æ.

23 *Exemplum vixi* &c.] Putarem legendum esse.

*Exemplum vixi te propter nobile, & ob te
Unus Mæcenas, téque ego propter eram.*

Scaliger. Nihil mutarim, hæc enim tam simplicia verba videntur esse fermè ipsæ voces Mæcenatis, non quærentis elegantiores; nisi quòd metro adstrictæ sunt, quàm paucissimis additis, aut demtis. Sententia est: per te factum est, ut beatè vixerim, & mollitici exemplum; hoc est, iis bonis me cumulasti, ut post tuas victorias mollissimam vitam egerim. Turpe est viro, inquit, *mollitiem* suam veluti jactare, ut hic facit Mæcenas. At hoc fuit ejus *simplicitatis*, de qua diximus ad vers. 22. El. 11. nec moriens verbis dissimulare voluit, quod vitâ semper professus erat. *Exemplum molle* hic dicitur, ut Eleg. 1, 13. Drusus dictus est *exemplum venerabile*. Gorallus.

24 *Tæque ego propter eram*] Hoc est, ita tibi amicus fui, ut propter te solum me esse ac vivere gauderem; quæ est summi amoris significatio. Suspiciatus sum aliquando legendum *unum Mæcenas téque ego propter eram*; sed nihil obstat quominus dicat se unum propter Augustum fuisse; hoc est, omnium amicorum Augusti unum, qui se gauderet vivere, non utilitatis causâ, quam ex Augusti amicitia capiebat, sed propter ipsum, quem amabat. Sanè plerique amicos, tamquam pecudes, eos potissimum diligunt, ex quibus sperant se maximum fructum esse capturos. Ita pulcherrima illa & maxime naturali carent amicitia, per se & propter se expetenda. Verba sunt Ciceronis de Amicitia, cap. xxi. ubi plura hanc in rem. Profectò Mæcenas acquievit in amicitia Augusti, nec honores, quos ab eo facillè impetrasset, concupivit, nec ejus affectibus adulatus est, ut iis in rem suam abuteretur. Μίγιστον ἐκείνῳ τῷ Μακρίνῳ ἀρετῆς δαίτημα ἦν, ὅπῃ τῷ τε Αὐγύστῳ, καί τοις ἄλλοις πᾶσιν ἠρέσκετο, πλείζον τε παρ' αὐτῷ διωκτοῖς, ὥς τε πολλοῖς ἐπιμαρὲς ἐδραχάις δέναξ, καὶ ἐξερρόνησιν, ἀλλὰ τῷ τῷ ἰππῶνι τέλει κατετίθει. Maximum id virtutis Mæcenatis indicium erat, quòd quantum Augusti cupiditatibus resisteret, ei familiaris erat, & aliis omnibus probabatur; & quod

Tuo beneficio, vitam voluptatibus diffluentem exegi, atque inter amicos tuos unus tui solius causâ me vivere gavissus sum. ²⁵ Arbitratu meo potui quosvis honores consequi, sed natali sorte contentus in equestri ordine manere malui; nec eo secius me tibi arctissimâ amicitia conjunctum esse voluisti. At tu, mi care Senex, quàm diutissimè vive, nec cœlum, nisi serò, adito. Tua præsentia etiamnum indiget humanum genus, cui hoc à te concedi beneficium par est. In-

quod cum plurimum apud hunc posset, adeò ut multis honores & imperia dederit, animo minimè elatus est, sed in equestri ordine vitam exegit. Idem.

²⁵ *Arbiter ipse sui*] Meo arbitratu eligere potui quos honores in Republica consequi vellem.

Volui quod contigit esse] Natus eram eques Romanus, in eo ordine sponte meâ manere volui. Vide ad vers. 24. & ad Eleg. II, 31. Inter ea

Vitam qua faciunt beatorem,

est hoc quoque :

Quod sis esse velis, nihilque malis.

Martialis Lib. x, 47. Attamen Mæcenas se beatam vitam exegisse non putabat, ut liquet ex initio Elegiz. Sed à morte Julii Cæsaris, ad mortem M. Antonii suo arbitrio vitam non duxerat. *Idem.*

²⁶ *Pectus pecteri*] Notius est & cor & pectus sumi pro animo, quàm ut probatione res indigeat. Jam autem *animus* vocatur à blandientibus sæpe amicus, quali amici corpus animaret. Sed blanditiæ majores erunt & quæ redoleant calamiſtros Mæcenatis, si *animum* eum *animi* vocarit, quasi animo id esset quod animus ipse est corpori. *Idem.*

²⁷ *Pete sidera serò*] *Ovidius* Trist. Lib. i. Eleg. i.

Optavi peteres cœlestia sidera tardè.

Horatius Carm. Lib. i. Od. II, 45.

Serus in cælum redeas, diuque

Latus intersus populo Quirini. Scaliger.

Adde votum *Ovidii* Metamorph. xv, 368. quod respexit, loco à Scaligero allato :

Tarda sit illa dies, & nostro senior auge

Quâ caput augustum, quem temperat, orbe relicto.

Accedat calo, favéatque precantibus absens.

Et tibi succrescant juvenes bis Cæsare digni,

Et tradant porrò Cæsaris omne genus.

30

Sit secura tibi quàm primùm Livia conjux,

Expleat amissi munera rapta gener.

Tum,

N O T Æ.

29 *Et tibi succrescant &c.*] Tibullus ita loquitur Lib. I. EL. VIII.

*At tibi succrescat proles, qua facta parentis
Augeat & circum stet venerata senem.*

Metaphora à stolonibus, seu pullis arborum, earum stipitibus adnascentium. Hoc enim est *subcrescere* & *subolescere*, unde soboles *παρὰ πύλιν*. Scaliger.

Ibidem. *Juvenes bis Cæsare digni*] C. & L. Agrippæ. Hi adoptati fuerunt ab Augusto. *Bis Cæsare dignos* dicit, primum quòd Agrippæ generi Augusti filii; deinde quòd ab ipso Augusto adoptati. *Idem*. De hisce consulendus vir eminentissimæ dignitatis ac doctrinæ *Henr. Norisius*, ad Cenotaphia Pisana C. & L. Cæsarum, Dissert. II. cap. 2. ubi & hos versiculos profert, & verba *bis Cæsare dignos* interpretatur, cum sanguinis conjunctione, tum virtutum similitudine patre Augusto dignissimos. Malim non alia de causa *bis dignos* dici Cæsare, nisi quòd duo essent; qui si in viros fortes evaderent, Julia dici potuisset *bis* peperisse Cæsare dignos. Gorallus.

30 *Et tradant porrò Cæsaris omne genus*] Sanè, sic lego: *& tradant porrò*; ut persistat in metaphora subcrescendi. Nam porrò trudi dicuntur gemmæ arborum & stolones, cum incipiunt exsistere è cortice. Scaliger. Malim *tradant*, qua metaphora elegantissimè usus est, in re simili Lucretius. Sic Lib. IV. p. 563. Ed. Lambin. ubi de nescio quibus primordiis, quæ à patribus in filios transire vult.

Qua patribus patres tradunt à stirpe profecta.

Et Lib. II. gag. 158.

*Inque brevi spatio mutantur sæcla animantum,
Et quasi cursores vitæ lampada tradunt.*

Similiter tradere porrò genus Cæsaris, est ejus stirpem ad posteros propagare, quam patres patribus tradunt, veluti de manu in manum. Notum est porrò non minùs esse adverbium temporis, quàm loci aut ordinis, & significare postea. Pro *omne genus*, alix Editiones habent *usque genus*, quod non damnarim, imò melius crediderim; nam *usque* est hîc *semper*, in perpetuum. *Idem*.

31 Sis

Interea duo M. Agrippæ filii C. & L. Cæsares nepotes tui, quos adoptasti, adoleſcant, in viros avo ſuo dignos evadant atque 3º ad ultimam poſteritatem, numerosâ ſobole, Juliam gentem propagent. Quàm primùm etiam Livia, conjux tua, videat nepotes ex Tiberio & Julia; dum gener tuus eadem officia tibi præſtat, quæ an-

31 *Sit ſecura tibi &c.*] Vetuſ Editio:

Et tibi ſecuro cumprimùm Livia conjux.

Puto:

Sit tibi ſecuro ſupremum Livia conjux.

Supremum eis τέλ^{ος}. Scaliger. Malim quod editum eſt, hoc ſenſu: quàm primum Livia conjux ſit ſecura de ſtirpe tua, per Tiberium etiam propaganda, liberis ex Julia ſuſceptis. *Gorallus.*

32 *Expleat amiſſi &c.*] Expleat defectum amiſſi Marcelli Agrippa, cujus filios tu adoptaſti. Manifeſto ergo intelligit filios Agrippæ, qui adoptati fuerunt ab Auguſto & Cæſares declarati, ut ait Tacitus. Et *Ovidius* de iſdem intellexit:

Cæſare viſituro Cæſaribúſque precor.

Quare errat bonus *Domitius*, qui de Tiberio & Germanico intelligendum putat. *Scaliger.* Erravit, fateor, bonus *Domitius*; ſed & ipſe dormitabat optimus *Scaliger*, cum Mæcenatem morientem vota pro Agrippa concipere ſomniabat, ut oſtendimus ad Eleg. II, 1. Præterea frigida fuiſſent hæc vota, poſt natos Agrippæ liberos, & tot res ab eo geſtas; cum in Marcello nihil, præter ipſem, amiſſiſſet Auguſtus. Hic gener à quo *amiſſi munera expleri* optat Mæcenæſ eſt Tiberius, qui propterea gener ab Auguſto eſt electus, ut humeros ſubjiceret oneri quod tulerat Agrippa. Audi vel unum Dionem Lib. LIV. Ως γὰρ ὁ Ἀγρίππας, ὃν παρὰ πρὸς δὲ ὁρῶντες ἀλλ' ἐπὶ ἀνὰ ψαλμὸν πινὰ ἡγάπα ἐτιθήνηκεν ἐπὶ σωεργίᾳ τοῦ τοῦ ἀνδραγαθὰ πολὺ ἢ ἄλλων ἐπὶ τῇ τιμῇ ἐδωδάμεν ποσὶν ἔπειτα, ὅτι ἐν καιρῷ ἐπὶ ἀνδραγαθίᾳ ἐπὶ πᾶσι διαγινώσκοντες, ἰδόντες, τὸν Τιβερίον ἐπὶ ἀκοντοσέλειοι οἱ ἢ ἐκγονοὶ αὐτοῦ ἐν πατρὶν ἐπὶ ἐπὶ τῇ ἡσυχίᾳ καὶ ποσὶν ἀποσπασσάσας καὶ ἐκείνῃ ἢ γυναικί, καί τοις τῇ Ἀγρίππῃ θυγατρὶ ἐξ ἄλλης πνὸς γαμετῆς ἴσαν, καὶ τίκτοντες μὲν ἡδὴ τρέφουσιν, τὸ ἢ ἐργαστὲρ ἔχουσιν, τὸν τε Ἰουλίου οἱ ἐργάζονται, καὶ ἐπὶ τοῦ Παννόνιους αὐτὸν ἐξέπεμψεν: Cum igitur obviſſet Agrippa, quem propter virtutem, non neceſſitudinis cauſâ, amabat, cum opus haberet adjutore aliquo ad negotia, qui ceteris & honore & potentiâ multum excelleret, ut omnia in tempore, & ſine invidia ac inſidiis fierent, adſumſit etiam inſitus Tiberium (ejus enim nepotes adhuc pueri erant) & divuſiâ ab eo uxore, quamvis eſſet filia Agrippa ex alia quadam conjuge, & filium ex eo natum aleret, alterumque ſæctum utero gereret, Juliam ei conjunxit, ac contra Pannonios emiſit. *Gorallus.*

Tam, Deus in terris Divis insignis avertis,
Te Venus in patrio collocet alma sinu.

N O T Æ.

33 *Tam Deus*] Sic reposui pro *cum*, quod carebat sensu. Augustus, etiamnum in terris, Deus vocabatur ab adulatoribus omnis generis, non Græcis tantum sed & Romanis. *Horatius* cum alibi, tum Ep. 3. Lib. 11. vers. 15.

*Præsenti tibi maturos largimur honores,
Jurandæque tuum per nomen ponimus aras.*

Aut potius *per numen*, ut habent nonnulli antiqui Codices.

Divis insignis avertis] Ob gentem Juliam, quæ originem suam ad Venerem referebat. Julius Cæsar Quæstor, in oratione habita in funere Julæ amitæ, jactavit paternum genus cum Diis immortalibus conjunctum esse. Idem.

34 *In patrio collocet alma sinu.*] Hoc est, mensæ Deorum admotum, in sinu Divi Julii accumbere jubeat; notum enim est Ethnicos *ἑσθίων* describere sub imagine ejuscemodi accubationis. Vide de Augusto allatos *Horatii* versiculos ad Eleg. 11, 119. Sic & *Virgilius* *Æneid.* 1, 83. *Æolus* inducit dicentem:

INTERPRETATIO ELEG. III. 171

antea Agrippa præstabat. Tum demum, postquam diu in terris Deus habitus fueris atque à Diis oriundus, te Venus, à qua genus ducis, conviviis Superiorum admoveat, atque infra Julium Cæsarem accumbere jubeat.

——— *tu das opulis accumbere divum.*

Ubi Servius: *Hec est, Deum me facis. Duplici enim ratione divinos honores meremur, Dearum conjugio & convivio Deorum; nam in Bucolicis legimus: nec Deus hunc mensâ, Dea nec dignata cubili est. Vide & quæ notavit Joan. Clericus in Artis Criticæ P. II. S. I. c. x; 12. Collocatura autem Augustum in sinu Julii Cæsaris fingitur Venus, quia accumbentes eos ante sinum suum seu infra se jubebant accumbere, in eodem lecto, quos præ ceteris amabant, ut liquet vel ex historia Evangelica Joan. xiii, 23. ad quem locum adito Interpretes, & virum doctissimum Petrum Ciacconium de Triclinio, pag. 50. Ed. Amstelod. Hinc petita translatione *sinus Abrahami* dicitur locus quem Lazarus in cœna cœlesti, quæ imago est, etiam in Sacris Litteris, summæ beatitudinis, obtinebat; ut significet Christus hominem pauperem honestissimum locum, apud conditorem gentis Abrahamum, posse tenere, hoc est, beatissimum esse, quamvis contemptissimus ac miserimus fuisset. Verum hæc non sunt hujus loci. *Idem.**

IN.

C. PEDONIS ALBINOVANI

F R A G M E N T U M

*De navigatione Germanici per Oceanum
Septentrionalem.*

JAM pridem post terga diem, solémque relictum,
Jam pridem notis extorres finibus orbis,
Per non concessas audaces ire tenebras,
Hesperii metas, extremáque littora mundi.

Nunc

N O T Æ.

1 *Jam pridem &c.*] Hoc fragmentum nobis servavit Seneca, Suasoria I. quod antequàm recitet ita præfatur: *Latini declamatores, in Oceani descriptione, non nimis vixerunt; nam aut tumide scripserunt, aut incuriose. Nemo illorum potuit tanto spiritu dicere, quanto Peto, qui, navigante Germanico, dixit: Jam pridem &c.* Respicit ad navigationem Oceani, quam tentavit Germanicus Drusi F. & quam describit Tacitus Annal. Lib. II. cap. 23. Itaque laudes filii cecinit Peto, viginti quatuor annis, postquàm lugubrem Elegiam in honorem patris Drusi fecisset. Ceterum hæc sunt præter modum tumida, ut fermè omnia quæ eo sæculo dicta sunt de septentrionalibus populis & regionibus; sicut ex Taciti libris de moribus Germanorum, & de vita Agricola intelligere licet. *Gorallus.*

Ibidem. *Post terga diem &c.*] Quasi procul ab Amisæ ostio in glaciale Oceanum navigassent, qui ne Cimbricam quidem Chersonesum præterisse videntur. Non falsò tamen à tergo solem relinquere dicuntur, qui ad septentriones cursum dirigunt; vultu enim in eam plagam converso, solem à tergo habent. Ceterum rectè observarunt viri docti deesse verbum, à quo hic versus pendet; nec scio an omnes hi versus, unâ serie, nullòque interposito,legerentur. *Gorallus.*

Ibidem. Sic Claudianus Lib. III. in Rufinum: *mundum post terga relictum.* Prudentius in Cassiano:

Et post terga domum dubia sub sorte relictam.

& in

INTERPRETATIO

F R A G M E N T I

*De navigatione septemtrionali Germanici, anno
U. C. DCC LXIX. Aera Vulg. xvi.*

DUDUM relicto ad tergum sole, dum in septemtriones vela damus, & noti antea orbis fines egressi audemus per tenebricosum aërem, cursu hominibus illicito, ad occidentis fines, extremâque orbis littora navigare. Jam fulcamus

& in Hamartigenia :

————— *Post terga tenebras
Liquerunt.*

Spartianus in Severo: *quasi post tergum relinquebat provincias.* Schottus.

² *Notis extorres finibus &c.]* Reverâ Germanicus ignotam Græcis & Romanis, nisi famâ, partem Oceani navigabat. *Gorallus.*

³ *Per non concessas &c.]* Vide ad vers. 20, & seqq.

Tenebras] Cùm ætate adultâ, ut habet *Tacitus Annal. Lib. II. cap. 23.* hæc navigatio fieret, Romani mirari potius debuerunt longiores arctoi cœli dies, quàm insolitas tenebras. Quod *Tacito* ignotum non fuit, qui sic loquitur *Germaniæ Cap. XLV. Trans Suimas aliud mare, pigrum ac prope immotum, quo cingi claudique terrarum orbem hinc fides; quod extremus cadentis jam solis fulgor in ortus edurat, adeo clarus ut sidera hebetet.* Similia etiam habet in *vita Agricolæ cap. XII.* Sed *Pedo* noster postquàm dixerat solem à tergo relictum, credebat quò longius iretur, eo majorem esse oportere noctem; quod de solo hiberno tempore dici potest. *Idem.*

⁴ *Hesperii metas &c.]* Sanè *Frisiæ* littora sunt extremi fines nostræ continentis ad Occidentem, eo in climate; sed *Britannicæ insulæ*, ut omnes norunt, magis ad occidentem solem vergunt. At iis temporibus, non ita periti erant *Geographiæ.* *Idem.*

Extremâque littora] Hinc extremi homines dicti quicumque ejusmodi *παρὰ δὲ δόξα* incolebant, ut ostendit *Stephan. Clericus Quæst. Sacr. VII. Idem.*

5 *Nunc*

Nunc illum pigris immania monstra sub undis
 Qui ferat Oceanum, qui sævas undique pristres,
 Æquoreosque canes ratibus consurgere prensis.
 Accumulat fragor ipse metus, jam sidere limo

Navi-

N O T Æ.

5 *Nunc illum*] Intelligendum, navigamus, aut simile quidpiam, quod fortè expressum fuit in proximè superioribus versibus; neque enim hic versus videtur conjunctus fuisse cum quarto. *Idem.*

Ibid. Pigris] Hoc est, glacie adstrictis. Vide locum *Taciti* allatum ad vers. 3. Quia *pigri* ægrè moventur, idèo *pigra* dicuntur immobilia. *Idem.*

Ibid. Immania monstra] Ex præteritorum sæculorum, per id mare, navigationibus vera hæc esse constat; & jam inaudiverant Romani à Batavis, qui & ipsi habebant ab iis qui Norvagian, illo ævo, incolebant. Sed Germanici triremes ad mare illud, in quo capiuntur Balanz, non accesserunt. *Idem.*

6 *Pristres*] Sic constat dictos ingentes pisces, non verò *pisces*, quæ mera est depravatio, licet fortè usu vulgi obtinuerit. Inde dictum genus navigii, quod formam ejus piscis referebat. *Nonius Marcellus*, de genere navigiorum: PRISTIS, navigii genus; à forma pristinum marinarum, quæ longi corporis sunt, sed angusti. *Claudius rerum Romanarum Lib. XII.* Quinque pristis; navigium eà formà à marina bellua dictum est. *Virgilius Lib. V.* Velocem Mnestheus agit acri remige pristin; & Frons hominem præfert, in pristin definit alvus. *Plinius Lib. IX. cap. 3.* Plurima autem & maxima in Indico mari animalia, à quibus balana quaternum jugerum, pristres ducentum cubitorum. Est piscis in Indico mari, itèmq; in Americano, ex cujus ore eminet gladius osseus dentatus, ferræ instar, cujus figuram exhibuit *Gulielmus Piso* Histor. Nat. Indiæ Lib. III. Tanta est in eo vis, ut balanas ipsas gladio istas prosternat. Quisquis figuram viderit, aut etiam ipsum gladium, quales multi in Cimeliarchiis atque in Tabernarum ornamentis conspiciuntur, dubitare non poterit quin dictus sit hic piscis *πρίστis*, aut *πρίστis*, δὸν τὴν ἀρίζειν, id est, ferrâ dividere, hoc enim habet planè singulare. Attamen aliter censet *Cl. Salmasius* ad *Solinum* pag. 713. Edit. Ultraject. Eo enim judice, *pristes* & *physeteres*, quod ad nomen attinet, idem significant; nam Græcè *πρίστis* est δὸν τὴν ἀρίζειν, quod significat *φυσῆσαι*, flare; unde δὲ *κεν ἀναπρήσαι*, quod Grammatici exponunt *ἀναπρήσαι*. Hinc *πρίστis* vehemens ventus & turbo, sive procella. *Arrianus* in Indicis, de hujusmodi physeteribus: καὶ λέγει Νέαρξ, ὅπου δὸν κυλῶν παρὰ πλεον ὑπὸ τῇ ὁφθαλμῶν ὕδατος ἀναπρήσας τὸ θαλάσσης οὐδὲν ἐκ πρήστων βία ἀναπρήσας: dicit etiam *Nearchus* cum ex *Cyris* navigarent, sub

camus 5 Oceanum, qui sub gelidis fluctibus immania monstra alit, & sævas præsertim pristes, ac canes marinas, quæ naves ipsas conscendere nituntur. Metum nostrum auget sonitus ingens maris, & quod in limo fidere subitò, aquâ deficientem

sub auroram conspectam esse aquam sursum efflatam, quasi turbinum vi sublatam. Nec quemquam movere debet, ut ille putat, quod ὀπίσθιος etiam inveniuntur dictæ; non enim ὄρῳ τῷ ὀπίσθιῳ, à scindendis fluctibus appellatas; sed esse vitium scripturæ pro ὀπίσθιος, ut ὀπίθων, pro πηνὶν mons excelsus & talia, & ὀπίσθιος Oppiano rectè scribi. Hæc Salmasius. Verùm tamen si Indico pisces, de quo diximus, sunt spiracula duo per quæ aquam efflat, non videmus tamen eum cum physteribus confundi, insignisque serratus ensis, quo præditus est, potius persuadet verum nomen esse ὄρῳ τῷ ὀπίσθιῳ, mendosamque habendam scripturam, quam meliorem putat vir summus. Ac sanè apud Oppianum Halieut. Lib. 1, 370: si codices nonnulli habent ὀπίσθιος, alii legunt ὀπίσθιος, ut liquet ex editione Conr. Rittershusii. Quod verò attinet ad auctoritatem Servii scribentis ad Æn. 111, 427. Si navem intelligis, hæc pristis; si de bellua dicas, hæc pistrix, hujus pistricis; nullius est ponderis, nam navis dicta est à pisce, nec in pistricem mutata est, nisi à vulgo, quamquam ita etiam scribitur in Glossis antiquis. Idem.

7 *Æquoreisque canes &c.] Plinius eos describit Lib. ix. cap. 46. Idem.*

Ratibus consurgere prensis] Codd. Augusto. Covar. Bru. & Vatic. habent pansis. Pandas carinas dixit Ovidius. Maro: pando vectus asello. Schottus.

Ibidem. Crediderim prensis rectum esse, nam constat inter Oceani illius feras esse Morsas, canum, ut videtur, marinarum genus, quæ pugnare cum hominibus audeant & in scaphas eniti; quod experti sunt Batavi, qui annis M D XCV & M D XCVI ad novam Zemblam navigare ausi sunt. Dictum mirum, inquit H. Grotius sub finem Lib. iv. Historiarum, quam sit belluosus omnis iste Oceanus. Spectantur vitula & canes marina, & ferarum nobilissima quam Morsam vocant, mira, ut compertum est, pugnacitatis & vix ullis ictibus penetrabilis. Pedes ferme quales Castori; magnitudine præstat & pariter solido utitur. Nam visa & glaciei incumbere & imminetibus mari jugis apricari. Tardè enititur, incredibilis delabenti velocitas. Gorallus.

8 *Accumulat fragor &c.] Fragor, nimirum, tonitru, aut maris, coortâ procellâ, quam describit Tacitus Annal. Lib. 11. cap. 23. Mox atro nubium globo effusa grando, simul variis undique procellis incerti fluctus prospectum adimere, regimen impedire &c. Idem.*

Ibid.

Navigia & rapido desertam flumine classẽm ;
 Séque feris credunt , per inertia fata marinis , 10
 Jam non felici laniandos sorte relinqui.
 Atque aliquis prora spectat sublimis ab alta ,
 Aëra pugnaci luctatus rumpere nifu ;
 Ut nihil erepto , valuit dignoscere , mundo ,
 Obstructo tales effudit pectore voces : 15
 Quò ferimur ? Ruit ipse dies , orbẽmque relictum
 Ultima perpetuis claudit natura tenebris.

Anne

N O T Æ.

Ibid. *Jam fidere limo*] *Petreius & Schottus fidus limum*, hoc est, solem obliquum ridiculè intelligunt ; cum velit *Pedo* naves Germanici ad insulas appulsas miratas fuissẽ se *fidere limo*, hoc est, in limum mergi, ubi antea altam aquam viderant. *Tacitus* de hac tempestate: *rapuit, disiecitque naves in aperta Oceani, aut insulas saxi abruptis, vel per occulta vada infestas*. Vide & sequentia, ex quibus liquet Germanici naves non tantum in aperta Oceani ablatas, sed & in vadosa, sidisse. Ad verbum verò *fido* quod attinet, id quasi huic rei proprium adhibet *Tacitus* Annal. Lib. I. cap. 70. *Quò levior classis vadoso mari innaret, vel reciproco fideret*. Lib. II, s. 6. dicuntur factæ naves *quadam plana carinis, ut sine noxa fiderent*. Iis in locis, è quibus oram solvit Germanicus, ejusmodi est reciprocatio Oceani, ut procul à terris recedat & naves in limo destituant. *Idem*.

9 *Desertam flumine classẽm*] Sic edidi, non *flamine*, nam fidunt naves quò deferantur flumine, hoc est, fluctibus marinis, non flamine, hoc est, vento. Sic loquitur *Tacitus* in *Agricolæ* vita Cap. x. de *Caledonio Oceano*: *Unum addiderim nusquam latius dominari mare, multum fluminum huc atque illuc ferre, nec litore tenuis ad crescere aut resorberi &c.* *Idem*.

10 *Séque feris credunt &c.*] Cum quidquid erat victuum tempestate corruptum fuisset. *Tacitus*: *pars navium hausta sunt ; plures, apud Insulas longius sitas ejecta, milesque, nullo illic hominum cultu, fame absumtus, nisi quos corpora equorum eodem elisa toleraverunt.* *Idem*.

11 *Jam non felici*] Hoc est, infelicissimâ morte, quò insepulti interirent, neque quisquam eis justa facturus erat. *Idem*.

12 *Spectat*] Ceteræ editiones habent : *se dat sublimis ab alta*. Quæ lectio ferri potest. At si quid mutandum, potius ita legerem atque interpungerem :

Atque

ciente, naves nostras animadvertimus. ¹⁰ Jam timent milites ne, ignobili fato, piscibus dilaniandi, reditu negato, relinquantur. Tum quispiam ex alta prora prospectaturus, & manibus densum aërem amovere conatus, cum nihil ulterius cernere posset, ¹⁵ & vix etiam respirans coepit ita socios alloqui: Quod ire contendimus? Nos deficit ipse dies, & ulteriora æternâ nocte oblecta videmus. An populos sub alio coelo

*Atque aliquis prora spectans sublimis ab alta,
Aëra pugnaci luctatus rumpere nisu,
Ut nihil erepto &c.* Nic. Faber.

¹³ *Rumpere nisu*] Placet impenitens vetus scriptura, *rumpere visu*. Sic & Cl. Rutilius Numatianus, in Itinerario:

*Respectare juvat vicinam sapius urbem
Et montes, visu deficiente, sequi.*

Schottus. Multò melius *rumpere nisu*, quasi manibus nebulas diducere conatus esset. Hisce quidem locus non erat in descriptione navigationis, per illud mare quod secuit Germanicus, hoc est, non procul à littoribus Cimbricae Chersonesi. Sed huc omnia transtulit Pado, quæ de glaciali Oceano audiverat; in quo, ut rectè Grotius, loco memorato, *solis etiam menses nebula perdunt, nihilo nocte meliores, remotâ vi caloris, ut excire queat nubila, non dissolvere*. Cum similia audisset noster, finxit hominem manu veluti nubila diducentem, ut ulterius prospiceret. Quod Poëtice est *παρατολογίας*. Gorallus.

¹⁴ *Erepto mundo*] Denfitate nebularum. Idem.

¹⁵ *Obstructo tales effundit &c.*] In veteri erat, *obstrictum, talis*. Non sequor. Schottus. Obstructum pectus dicitur, quod in pulmonem admitti non posset crassus aër. Idem.

Ibid. *Effundit pectore voces*] Virgilius:

Ipsa super tales effundit pectore voces. Schottus.

¹⁶ *Ruit ipse dies &c.*] Quod solem, obliquis radiis, horizonti vicinum lucem spargere audivisset; donec prorsus ruiisset sub horizontem, in aliquot menses. Gorallus.

¹⁷ *Ultima perpetuis claudis &c.*] Longissimas illic noctes esse audierat, quippe sub ipso polo sex mensium, dum terra hemisphaerium australe soli magis obvertit, & borealia signa peragrat. Idem.

Anne alio positas ultra sub cardine gentes,
 Atque alium libris intactum quærimus orbem?
 Dii revocant, rerumque vetant cognoscere finem 20
 Mortales oculos; aliena quid æquora remis,
 Et sacras violamus aquas, Divumque quietas
 Turbamus sedes?

N O T Æ.

20 *Dii revocant*] Insignis est locus *Taciti* hanc in rem, *Germaniz* Cap. xxxiv. *Ipsam quin etiam Oceanum illâ tentavimus, & superesse adhuc Herculis columnas fama vulgavit.* — Nec defuit audentia *Druse Germanico*, sed obstisit Oceanus in se simul atque in *Herculem* inquire. Non-nemo tentavit, sanctis ac reverentius visum de actis Deorum credere, quàm scire. *Idem.*

Rerumque vetant cognoscere finem] Finem in sphæra invenire non magis licet, quàm initium. Sed Veteres terram planam esse putabant, & finiri Oceano, ultra quem merum erat Chaos. Oceano cinctam humum jam noverat *Homerus*, ut ostendit *Strabo* Lib. i. *Idem.*

22 *Divumque quietas &c.*] Illic, nimirum, esse putabatur Oce-
 222

cælo positos, atque alium orbem, de quo litterarum monumentis nihil proditum est, quærimus?
 20 At Dii nos revocant, noluntque ultimum naturæ finem adspici, à mortalium oculis. Quid maria nobis minimè concessa & Numinibus solis pervias undas remis findimus, eorúmque quietas sedes turbare frustra aggredimur?

mus & Amphitrite, aliisque Dii maris, imò etiam locus à quo sol oritur. *Homerus Iliad. E, 200.* sic inducit Junonem loquentem:

Εἶμι γὰρ ὁ-φομένη πολυφόνου Πύρατα γαίης,
 Ὀκεανὸν τε θεῶν χλίσιν ἐμπίτρα Τηθύω,
 Οἳ μ' ἐν σπείῃσι δόμοισι εὐτρέφον ἡδ' ἀπὶ πολλοῖ.

Eo enim visura fines multas alantis terra, & Oceanum Deorum originem & matrem Tethyn, qui me nutrierunt & educarunt in suis adibus. Quin & talia blaterat ipse Tacitus Germaniæ cap. xlv. ubi de Oceano ab occafu, secundum septentriones, ad ortum porrecto. Senum insuper emergentis audiri, formæque Deorum & radios capitis adspici persuasio adiicit. Idem.

F I N I S.

C. PEDONIS ALBINOVANI

FACETA NARRATIUNCULA

Ex Seneca Epist. cxxii.

PEDONEM ALBINOVANUM nar-
rantem audieramus , (erat enim fabulator ele-
gantissimus) habitasse se supra domum Sp. Papinii.
Is erat ex hac turba lucifugarum. Audio , inquit ,
circa horam tertiam noctis , flagellorum sonos ; quæ-
ro quid faciat ? dicitur rationes accipere. Audio ,
circa horam sextam noctis , clamorem concitatum ;
quæro quid sit ? dicitur vocem exercere. Quæro , cir-
ca horam octavam noctis , quis sit ille sonus rotarum ?
velle gestari dicitur. Circa lucem discurritur , pueri
vocantur , cellarii , coqui tumultuantur ; quæro quid
sit ? dicitur mulsum & alicam poposcisse , à balneo
exisse. Excedebat , inquis , cœna ejus diem ? minimè ,
valde enim frugaliter vivebat , nihil consumebat nisi
noctem. Itaque crebrò dicentibus quibusdam illum
avarum & sordidum ; *vos* , inquit , *illum & lychno-*
bium dicetis.

INDEX

I N D E X

Verborum , loquutionum & rerum, cùm contextûs *Pedonis*, tum *Notarum*. I. primam Elegiam , II. secundam , III. tertiam , F. Fragmentum , numeri barbari versum , n. Notas significant. Quibus nulli numeri additi sunt, ea in *Notis* prætermiſſa fuerant.

A.

- A** *bire in vires*. I, 117.
Abrahami sinus quid apud *Lucam* *Evang.* n. ad III, 34.
Abrupta fides. III, 4.
Accola campi. I, 231.
Accumulat metum. F. 8. Hoc est, auget numerum eorum quæ timenda sunt , quasi cumulo aliquid novi addens. Sic *Sabinus* in *Epist.* *Demophoontis*, vers. 64.
Non tamen excuso reditus , licet undique fata
Accumulent causas ; tempora parva peto.
Accusare annos suos. I, 104.
Actium *Acaranix* oppidum. n. ad II, 51. ludi in eo ab Augusto instituti. n. ad II, 51.
Actius pro *Apolline*. II, 51.
Adire Deos. n. ad I, 290.
Admissis aquis labi. I, 250.
Admissi equi. I, 320.
Adspice pro *vide*, *confidera*, *expende*. I, 346.
Adverse gentes pro *hostibus*. I, 182.
Æëti *Medea*. II, 110. n. ib.
Æemathius pulvis, pro pugna *Philippensi*. II, 43. Pugnae, scilicet , æstivo tempore , non committuntur sine ingenti pulvere, præsertim equestres. Hinc *Horatius* *Carm.* Lib. II. Od. I, 22.
Audire magnos jam videor duces
Non indecoro pulvere sordidos.
Æerem rumpere. F. 13.

I N D E X.

- Aevum pro vita.* I, 41. n. ib.
Aevum totum pro æternitate. n. ad I, 267.
Aevum pudicè actum. I, 41.
Affigere pectus pectori. I, 91.
Agere intus lacrimas. I, 114.
Agitare mente. I, 25.
Agrippa quando mortuus. n. ad II, 1.
Agrippæ (Marci) funus. I, 67. & not. ibid.
Alcyonum questus. I, 107.
Aliena equora, quæ hominibus fulcare nefas. F. 21.
Alimenta sumpsit de flamma. I, 255.
Almus Cæsar. II, 13.
Almus quid propriè significat. n. ad II, 13.
Aloïda victi. II, 87.
Alpes latebrose. I, 15.
Alpine valles. I, 385.
Aliè excidit, hoc est, ex alto. I, 111. & n. ib.
Aliè nata. I, 379.
Altior humanis malis. I, 60.
Altus Cæsar. I, 453.
Alvus communis tribus fratribus. II, 85.
Amans pro nocturnis amoris furtis operam dante. II, 29.
 n. ib.
Ambo de iis dicitur, qui uno tempore aliquid faciunt. n. ad
 I, 452.
Amici propter amicos. III, 24.
Amnes decet ira. I, 233.
Andromache morte viri attonita. I, 319.
Angusta conditio hominum. II, 118.
Animam fugientem excipere. I, 96. n. ib. I, 153.
Animi mortuorum ad majores ire credebantur. n. ad I, 162.
 & 330. iisdem studiis delectari in Elysiis campis, ac apud
 superos. I, 332. n. ib.
Anni aliis detracti, ut aliis optarentur. n. ad I, 413.
Anni non numerandi, sed facti. n. ad I, 447.
Antonia major & minor. n. ad I, 299.
Antonia Drusi uxoris laudes. I, 299. & seqq. De mutuo
 eorum amore vide *Valerium Maximum* Lib. IV. cap. 111.
 ex. Rom. 3.

Antia-

I N D E X.

- Antonius* (M.) *Bacchus* dici voluit. n. ad II, 57. quod liquere præterea possit ex elegantissimo *Seneca* loco, *Suaforiâ* primâ.
- Antonii* (M.) *Latinitas*. II, 68.
- Anxius mentis*. I, 398.
- Apollo miles* in bello *Actiaco*. II, 53. n. ib.
- Appulum* oppidum *Daciæ*. n. ad I, 388.
- Appulus Dacius*. I, 387. n. ib.
- Aquæ cadentes* ad conciliandum somnum. II, 337.
- Arbiter* fortis suæ. III, 25.
- Arbitria iniqua* *Fortunæ*. I, 371.
- Arbores* revirescunt, homines non item. II, 113. n. ib.
- Arcæ summâ locatus*. I, 61.
- Arcem* occupare, vel tenere *Regum* esse, aut *Tyrannorum*. n. ib.
- Arena* vulgares. II, 19.
- Argentata sandalia*. II, 65. n. ib.
- Argo* navis. II, 107.
- Argutus* pro canoro. n. ad II, 36.
- Arma* pro copiis. n. ad I, 175.
- Arma* projicere in rogam ducum milites solebant. n. ad I, 169.
- Arma inter & enses*. I, 235.
- Armifera Dea*. I, 22.
- Armenius fugax*. I, 389. & n. ib.
- Astenuare luctum*. I, 342.
- Attonita manus*. I, 318. n. ib.
- Attonitus* morte *fraternâ*. I, 85. n. ibid.
- Audire mortuum filium*, an lenius quàm videre. n. ad I, 396.
- Augustus vivens Deus* dictus. III, 33. n. ib.
- Augustus mœchus* *Terentiæ*. n. ad III, 12.
- Avernus* lacus *Campaniæ* qualis & unde dictus. I, 445.
- Aves argenteæ* pro Poëtis. II, 36. n. ib.
- Avidus Deus* *Pluto*. I, 440.
- Aurea virgo*, *Nemesis*. II, 23. n. ib.
- Auræ ætatis* vivendi ratio. n. ad II, 23.
- Aure luctus* accipere (El. I, 396.) lenius est. *Ovidius* in Ep. *Deianiræ*, vers. 120.

I N D E X.

En venit ad sensus mollis ab aure dolor.
Avus pro sene. II, 4.

B.

- B**acchus allegoricè *M. Antonius.* n. ad II, 57.
Bal ama. I, 134. n. ib.
 Barba intonsa in luctu. n. ad I, 86.
 Beryllus ubi inveniatur. n. ad II, 19.
 Bigæ Auroræ. II, 125.
 Bis *Cæsare digni* juvenes. III, 29.
 Bona, virtutes. n. ad I, 43. I, 79, 82.
 Brutus (M.) fregit fidem *Cæsari* datam. n. ad III, 4. laudes ejus. n. ad vers. 5. ib.

C.

- C**adavera occisorum in carcere in vias projecta. n. ad I, 280.
Carulea mors. I, 93.
Caruleum os fluvii. I, 224.
Cæsares, cœlo promissi. n. ad I, 245. quàm absurdè ab æqualibus in Deorum numerum relati. ibid.
Cæsaries intonsa in luctu. n. ad I, 86.
 Campus Martius Tiberi vicinus. I, 231.
Cardiſtus quis propriè dicatur. n. ad II, 3.
Canes æquorei. F. 7.
Capaneus fulmine ictus. I, 322. n. ib.
Capere anni dicuntur res per eos gestas. I, 339.
vix Capiens manus. II, 82.
 Captivi catenis vincti in triumpho. n. ad I, 273. occisi post triumphum. ad vers. 238. & projecti ad gemonias. ibid. 280.
Caput exferere aliis vitiis. I, 46. n. ibid.
Caput Nili. II, 48. Hoc est, fons Nili. Sic *Horatius* Carmin. Lib. I. Od. I, 22. fontem vocat *aquæ lenæ caput* sacra. Ubi vide Interpretes.
Cardo alius. F. 18.
Calix olentes. II, 139. n. ib.
Coris & Pollucis ædes à Tiberio condita, aut instaurata. n. ad

I N D E X.

- n. ad I, 283. & seq. Vide & *Valerium Maximum* Lib. V.
cap. v. Ex. 3.
- Catenati Reges in triumpho. n. ad I, 273.
- Cedis, pro moreris. I, 75. n. ib.
- Celebrare regum. I, 216.
- Centum pro numero incerto, sed magno. I, 437.
- Certus, securus. I, 154.
- Certus eras, decreveras. I, 291.
- Certus erat, decreverat. I, 228.
- Cervi vivaces. II, 115.
- Ceycis & Halcyones fabula. I, 107.
- Circum & ante ducem. II, 46.
- Citra domum quamlibet. I, 50.
- Clades quid propriè sit. n. ad I, 12.
- Cladibus fortior. I, 12.
- Claudere domos in luctu solebant. n. ad I, 183.
- Cleopatra post Actiacam cladem in Æthiopiam fugere con-
ta. n. ad II, 48.
- Clymene Phaëthontis mater. I, 111.
- Clymeneides Phaëthontis sorores. I, 111.
- Cognomina ex gentibus devictis parta. n. ad I, 337.
- Colchidos herba. II, 112.
- Colla dare officio. I, 208.
- Collum livens catenis. I, 273.
- Colorati Indi. II, 57. n. ib.
- Comæ flammæ. Eleg. I, 256. Sic loquutus *Valerius Flaccus*
Lib. I, 206. *Protulit ut crinem densis lactatus in exis Ignis.*
- Comas solvere in funere. n. ad I, 40.
- Comis cadaver amici spargere. n. ad I, 98.
- Comes impiger. II, 39.
- Comitia qualia sub Augusto. n. ad I, 49.
- Complacuisse virum. Auroræ. II, 122.
- Componere gladiatores. n. ad I, 301.
- Concordiæ Templum à Tiberio instauratum. n. ad I, 288.
- Condere lumina. I, 157.
- Condere, sepelire. I, 67.
- Condidisse aurea ætas quos dicatur. I, 343. n. ib.
- Confecta mater dolore. I, 122, 124.
- Congelare lacrimas. I, 113. n. ib.

I N D E X.

- Confociata fovi*, hoc est, nupta. I, 380.
Contolari quam facile. n. ad I, 9.
Confortes Deæ. I, 437.
Contingere luctus quo sensu aliquem dicatur. I, 9. & not. ib.
Contingere ultima. I, 51.
Cornices vivaces. II, 117.
Corpus inane, cadaver. I, 315. n. ib.
Corycium pro croco. II, 133. n. ib.
Crinis fluvii salice, musco & arundine implexus. I, 223.
Crinem luctus causâ solvere. I, 436.
Crocei equi Auroræ. I, 282.
Croceum cubile Auroræ. II, 123.
Crocus unde dictus. n. ad II, 133.
Culpa pro delicto. I, 392. n. ib.
Cultus laxare. II, 49.
Cura pro re amata. n. ad I, 302.
Curvus eburnus triumphantium. I, 333.
Curru triumphantes urbem ingressi. n. ad I, 26.
Curvare arcum. II, 55.
Custos urbis, ejus præfectus. II, 27. n. ib.
Cyaneæ metus. n. ad II, 108.

D.

- D***acium* bellum à Tiberio, vivo Druso, gestum. I, 388.
Dalmata supplex. I, 389.
Danubius rapax. I, 387.
Dare tumulto. I, 71. n. ib.
Daulias ales Philomela. I, 106.
Daulis urbs Phocidis regnata a Thracibus. n. ad I, 106.
Decolor, cujus color est mutatus. I, 386. n. ib.
Decubuisse, ægrotum fuisse ac mortuum. II, 136.
Decursus circa rogum. I, 461. n. ib.
Defunctus labore. II, 69.
Defunctus, pro omnibus officiis defuncto. II, 29. n. ib.
Demereri Deos. I, 130.
Destituere preces. I, 197.
Deus pro Genio. n. ad I, 415.
Dextera Caesaris. II, 14. n. ib.

I N D E X.

- Dii non pro arbitrio Romæ culti.* n. ad I, 24.
- Dii an essent dubitabant Ethnici, si quæ eorum cultores calamitas opprimeret.* n. ad I, 130, 193. Si plura hanc in rem cupis, adi *Jan. Gevartium* ad Lib. I. *Sylvarum Statii*, in *Soteria* pro *Rutilio Gallico*.
- Dii in luctu non culti, sed invidiosè traducti.* n. ad I, 187. & seqq.
- Diis cultum exprobrabant, si quid adversi contingeret.* n. ad I, 131.
- Dii facticii quàm absurdi.* n. ad I, 245.
- Deorum mensæ admoveri, perinde ac Deum fieri.* n. ad III, 34.
- Deorum sedes in septemtrionali Oceano.* n. ad F. 22.
- Dimidium nominis.* I, 2.
- Diomedis equi.* II, 84.
- Directus aries.* II, 109.
- Discidium.* III, 2. n. ib.
- Discinctus quid sit.* n. ad II, 21.
- Dispensare usus.* II, 97.
- Dispensata stamina.* II, 140.
- Dissimilis suorum cultus.* I, 87. n. ib.
- Distendit amore.* I, 5. quid sit distendi amore, curâ. n. ib.
- Divis avitis insignis.* III, 33.
- Diuturnus qui nimis diu vivit.* I, 104, 413.
- Dominator Olympi.* II, 87.
- Domus ingeni pectus.* I, 262. n. ibid.
- Domus de sepulcro.* I, 74. n. ib.
- Dona in triumphis & funeribus gestari solita.* n. ad I, 461.
- Donis implere.* I, 23.
- Dotalis merces.* II, 54.
- Dubitatus amor.* I, 84.
- Ducere funus.* I, 27. n. ib.
- Ducere thyrsos.* II, 61.
- Ducere tunicas fluentes.* II, 77.
- Durare animum.* I, 97. n. ib.
- Durior ipse ferro quod gestat.* II, 30.
- Drusus Livix pater.* I, 146. n. ib.
- Drusus Livix filius, ejus dotes.* n. ad I, 14, 82. ejus bellum cum Rhætis. n. ad I, 15. cum Suevis ac Sycambriis.

I N D E X.

bris. n. ad I, 17. rediens mortuus. n. ad I, 31. ab
 Augusto educatus. n. ad I, 39. Consul. n. ad I, 139.
 cadaver ejus militibus ereptum. n. ad I, 167. quâ pom-
 pâ per Italiam delatum I, 173, 176. n. ib. luctus Ro-
 mæ, ejus causâ. n. ad I, 181. & seqq. funus ejus. I,
 202. & seqq. ab Augusto laudatus. n. ad I, 209. Pro-
 digia quæ ejus mortem antecesserunt. n. ad I, 499.

E.

Effingere membra mortui. I, 138. & n. ib.

Effundere voces. F. 15.

Egelidi lacus. II, 101.

Elicere lacrimas. I, 466.

Ellipsis vocum dicent enim, aut similiū. I, 340.

Ellipsis vocis solus. I, 162.

Ellipsis integræ sententiæ. I, 452.

Emeritum jugum. II, 99.

Emerui laudari. I, 466.

Eous miles Antonianus. II, 47.

Epitheta Poëtarum intempestiva. n. ad I, 433.

Equi fluvio attributi. I, 229. n. ib.

Equi Fortunæ cæci. I, 374.

Equites in funere Drusi. I, 202. n. ib.

Ergo pro fed. II, 100, 114.

Ereptus mundus. F. 14.

Erymanthus. II, 72.

Et, pro, hæc cùm ita sint. I, 7. & n. ib. & vers. 467.

Et pro etiam. n. ad I, 404.

Etrusci Regis genus Mæcenæ. II, 13.

Euadne præcipitem se dedit in rogam viri. I, 321.

Exemplum venerabile morum. I, 13.

Exemplum molle. III, 23.

Exercitus quas exsequias redderent ducibus. n. ad I, 217.
 & seqq.

Exitiales casus. I, 103. n. ib.

Exitus pro morte. I, 454. & n. ib.

Exorientis extremi equi. II, 56.

Explere munera amissi generi. III, 32.

Exsc-

I N D E X.

Exsequia funeris. I, 202.
Exsequias reddere. I, 218.
Exsurgere supra dolores. I, 353.
Exterres finibus orbis. F. 2.
Extrema littora mundi quæ. F. I, 4. n. ib.

F.

Facere parentem vivi liberi dicuntur. I, 147.
Faciles vultus. I, 260. n. ib.
Fasces fracti in funere Magistratum. n. ad I, 177.
Fasces versi, in funere. I, 142. n. ib.
Fata irrevocabilia. n. ad I, 234. quàm absurdum sit figmentum. ibid. & ad vers. 237, & 239.
Fati cum Fortuna conjunctio absurda. n. ad I, 337.
Fato veniente pro instante morte. III, 1.
Fera marina. F. 10.
Fercula gestata in funeribus, ut in triumphis. n. ad I, 462.
Ferre quod petas. I, 215.
Ferre ora ad ora. I, 138.
Figere arma. I, 179.
Flammifera manus Jovis. I, 403.
Flebilis, flets. I, 119.
Flores serere & rigare circa tumulum fuit moris antiqui. n. ad II, 144.
Flumen pro fluctu. F. 9. n. ibid.
Fluminibus cur Dii præesse crediti. n. ad I, 221.
Flumina lacrymarum. I, 225.
Formare oculos mortui. I, 160.
Fortuna incertâ rotâ nixa. I, 52.
Fortunæ cum Fato absurda conjunctio. n. ad I, 373.
Fortunam vituperare qui potuerit Peto. n. ad I. 375.
Fortuna nocendi. I, 47. n. ib.
Fovere gaudia. I, 29, 37.
Fovere membra frigida. I, 96.
Frangere bellum. I. 453. & n. ib.
Frangere equos Diomedis. II, 84.
Fratres Dii, Castor & Pollux. I, 290.
Frigida lingua morientis. I, 308.

Frigi-

I N D E X

- Frigidus moriens.* III, 2.
Frigus currit per ossa. I, 153.
Frons Templi. I, 288.
Fructus brevis, de eo qui juvenis moritur. I, 121. n. ib.
Fuga, dare terga in fugam. I, 18.
Fuisse mortui dicuntur. III, 14.
Fuit pro mortuus est. I, 148, 155. III, 14. n. ib.
Fulmineicta ædificia, an quidquam portendant. n. ad I, 402.
Fulminis ictus. I, 11.
Funesta domus. I, 474.
Fungi propriè absolvere. n. ad I, 393.
Functus pro defunctus. I, 393. n. ib.
Fusci equi Vesperi. II, 131.

G.

- G***aleâ potare.* II, 58. n. ibid.
Ganymedes cur à Jove raptus dicatur. not. ad II, 90.
 unde sic vocatus. not. ad vers. 91. cur pincerna Jovis
 fictus. not. ad vers. 91.
Garrulus Poëta. II, 36.
Gemoniæ scalæ cadaveribus obsecræ. n. ad I, 280.
Generosa forma. I, 259.
Genus acre. I, 17.
Germanici cognomen primus omnium adeptus est Drusus.
 n. ad I, 337.
Germanici Drusi F. navigatio septentrionalis. n. ad Frag. 1.
 & seq.
Geryon ab Hercule victus. II, 85. n. ib.
Gloria parentis filius. I, 122. n. ib.
Gradivus pater. I, 23. unde dictus. n. ib.
Gradus molliti doloris. I, 400.
Gratari & gratulari quid. n. ad I, 31.
Gravant gremium lacrimæ. I, 115.
Gravis hostis. II, 44.
Gravis nox pro procellosa. n. ad I, 403.
Gravida genæ lacrimis. I, 116.

H. *Habitu*

I N D E X.

H.

- H**abitu in omni. I, 57. quavis in sorte. n. ibid.
Hera dicta Fortuna. I, 376.
Hedera serpentes circa thyrsum. II, 64.
Hercules combustus in Oeta. n. ad I, 158.
Herculis deliciae. II, 69. & seqq.
Hercules hydros suffocavit. II, 81. hydram trivit. II, 83.
 n. ibid. alii ejus labores. ibid. & seqq.
Hesperius mundus. F. 4.
Hesperos. II, 129.
Hic & hic, pro hic & ille. II, 18.
Hirundo se condit scopulis. II, 101.
Hirundines hyeme non migrant, sed se in scopulis condunt.
 n. ad I, 101.
Honos pietatis. I, 133.
Hostibus hoc eveniat, formula abominantis. not. ad I, 182,
 450. Plura exempla collegit vir eruditus *Adr. Junius*,
 inter proverbiales formulas execrandi, ad verba *hostibus*
eveniat.
Hydri & Dracones misti. n. ad II, 82.
Hydri ab *Hercule* suffocati. n. ad II, 81, 82.

I.

- I**nunc &c. I, 363. Formula est veluti irridentis, & cujus
 multa exempla collegit *Nic. Meinsius* ad *Ovidium Amor.*
 Lib. III. El. III, 1.
Ictae nives ventis & sole. I, 101.
Ictus fluminis. I, 227. n. ib.
Idem quod. II, 104.
Ignis medius pro dimidio curriculo fideris. II, 130.
Ignotus triumphus. I, 19.
Imagines falsae agitari. I, 325.
Imagines mortuorum praelatae funeribus. n. ad I, 205.
Immissis capillis ora squalent. I, 295.
Immitis Deo Fortuna. I, 375.

Impa-

I N D E X.

- Impavida Minerva.* I, 403. templum ejus fulmine ictum.
n. ibid.
- Imponi alto.* I, 349.
- Inanes artus.* I, 133.
- Incidere sermonem.* III, 8. n. ib.
- Incomitatus.* I, 198.
- Indi quinam a Romanis dicebantur.* n. ad II, 57.
- Indignæ comæ.* I, 40.
- Indulgere absolute dictum.* II, 105.
- Inertia fata.* F. 10.
- Influit dolor menti.* I, 395.
- Infragilis animus, qui frangi nequit.* n. ad I, 354.
- Inhibere cursus equorum.* I, 229.
- Inire urbem.* I, 177, 178.
- Injuria Fortune.* I, 51.
- Inscriptiones sepulcrales, quibus mortui salutantur, & resalutant.* n. ad I, 220.
- Integer ævo, quis.* III, 5. n. ib.
- Invidia Diis in luctu facta.* n. ad I, 190.
- Invidiosa bona.* I, 58.
- Invita genæ lacrimas excipientes.* I, 276.
- Jovis arx Capitolium.* I, 28.
- Ira fluviorum quænam.* n. ad I, 233.
- Irreligata carina.* II, 5.
- Itargus, pro Visurgi.* I, 386. n. ib.
- Iter perbreve Pontus.* I, 388.
- Ity Threicius.* I, 106.
- Judicia libera sub Augusto.* n. ad I, 49.
- Jungere bigas.* II, 125.
- Jupiter dictus Augustus.* I, 380. n. ib.
- Jura silere in justitia dicuntur.* I, 185.
- Jus injustum.* I, 54. & n. ibid.
- Jus matris ab uno habere.* I, 151.
- Juvenes & senes pro omnibus viris.* I, 203.
- Juvenescere.* II, 111.

L. Lacri-

I N D E X.

L.

- Lacrima concreta.* n. ad I, 113.
Lacus, stagna. n. ad II, 102.
Lambere astra. I, 256.
Lanifica. II, 78.
Laudare voce & lacrimis. I, 109.
Laudationes funebres. n. ib.
Lauream deponere in Capitolio victores solebant. n. ad I, 206.
Laxare cultus. II, 49.
Lecta oppida per titulos suos, in pompa ferali. I, 462. ubi vide not.
Lectus in funere, à quibus bajulatus publicè. n. ad I, 107.
Ledai fratres. I, 283.
Leges dicere. I, 7.
Leges muta in iustitio. I, 185.
Legere crinem ab ore. I, 224. n. ib.
Lenire morsu fila. II, 74.
Lentum videre. I, 279. crudelem etiam *lentum* dici. not. ibid.
Levante galea. II, 58.
Levantur nomina. I, 25. n. ib.
Librare pondus. II, 142. & n. ib.
Libris intactus orbis. F. 19.
Ligna ignibus tradere. II, 42.
Liqui pro lacrimari. I, 101. n. ib.
Litus pro ripa. I, 445.
Livia. Ejus laudes. I, 41. n. ad I, 58.
Livia quo modo tulerit mortem Drusi. n. ad I, 418.
Livia, jure trium liberorum donata. n. ad I, 151.
Livius (M.) & Claudius (C.) Asdrubalis victores. n. ad I, 452.
Locus pro spatio temporis. I, 340. n. ib.
Locum honoratum tueri. I, 349.
Lollius amicus Mæcenatis. II, 10. n. ib.
Lucifero nunc equus unus, nunc plures equi tribuuntur. n. ad II, 132.

N

Luci-

I N D E X.

Luciferi cum Venere amores, unde ficti. n. ad II, 129.
Lucifer vias destituit. I, 496.
Luctus veri descriptio. I, 181. & seqq. 200. & seqq.
Lumen nobile de viro insigni. I, 410.
Lumina rerum qui. I, 347. n. ib.
Lux mœstissima venit. I, 143.
Lydia pro Omphale. II, 75, 77.

M.

M*acenas* (C. Cilnius) ejus amicitia vera. III, 23. sequutus Antonium fugientem. II, 47. n. ib. bella quibus adfuit. II, 40. & seq. quàm candidus. n. ad II, 3. clementer usus potentia sua. II, 15. not. ibid. gemmarum studiosus. n. ad II, 19. à Regibus Etruriæ oriundus. n. ad II, 13. mollis habitus & vita. not. ad II, 21. & seq. honores spreuit. II, 31. n. ib. stylus ejus plenus figuris quæsitis. not. ad II, 21. quando mortuus. n. ad II, 1. testamentum. not. ad III, 11, 16.
Macenatis ultima verba. III, 1. & seqq. not. ad vers. 23. quàm desideratus Augusto. III, 17, 19.
Maconi libelli pro Homericis. II, 37.
Magistratus purpuram deponebant in luctu publico. I, 186.
Magna recusare majus quàm accipere. II, 31. n. ib.
Malè fortis, hoc est, parum fortis, aut perperam fortis. I, 418.
Manes sancti. n. ad I, 253.
Manifestus erat moriens. III, 9. n. ib.
Manus tollere pro Deos orare. n. ad I, 192.
Marcelli (Marci) mors. n. ad I, 65, 66.
Marmore monumenta, pro monumentis è marmore. II, 37. n. ibid.
Martis templum Tiberi vicinum. n. ad I, 231.
Mater Neronum Livia. I, 1.
Matres & nurus, pro omnibus matronis. I, 203.
Materia ablativo expressa, sine præpositione. not. ad II, 77.
Maturnus pro sene. n. ad I, 447.

Matu-

I N D E X.

- Maturior annis.* n. ad I, 447.
Maximus armis & togâ. I, 14.
Medicamen sacrum, nectar. II, 131.
Mergi Stygiâ aquâ. I, 410.
Meritum pervenit ad omnes. I, 425.
Metæ mundi. F. 4.
Metus imperat victo. II, 95.
Meta una ad quam properamus. I, 359.
Miserabile carmen, ad misericordiam movendam aptum.
 I, 3. & n. ib.
Molles oculi, facilè flentes. III, 13. n. ib.
Mollius solito loqui. II, 67.
Monstra immania, pisces magni. F. 5.
Morse pisces septemtrionalis Oceani. n. ad F. 7.
Mortales oculi. F. 21.
Mortui erunt cetera. II, 37.
Mortis pro republica obitæ titulus quàm honorificus. n. ad
 I, 270.
Mortuos magnâ voce vocare solebant. n. ad I, 219.
Mota in nomen lingua. I, 308.
Movet unda lapillos, in ripis aut littore. II, 20.
Mulcere jubam. II, 127.
Multi in uno amissi. I, 79.
Multorum instar. I, 471.
Mundo finem fore crediderunt Philosophi. n. ad I, 362.
Mutare arietem agno. II, 109.
Mutua cura viro, de uxore à viro amata. I, 302.

N.

- Natantia lumina.* I, 93. n. ib.
Nectare pasci idem ac immortalitatem consequi. II,
 119.
Nemea. II, 72.
Nere lucem, pro vitæ fatale filum nere. I, 164.
Nere stamina vitæ. II, 140.
Nervi, vires. I, 48.
Nestoris ætas quæ. n. ad II, 137.
Nestor ter canus. II, 137.

I N D E X.

- Nex intenta cælo* &c. I, 361.
Nexus Astro Lucifer. II, 130.
Nili caput. II, 48.
Niliacæ Cavina. II, 45.
Nimius pro magno. II, 22. n. ib.
Nisus pugna. F. 13.
Nitida bos. II, 88.
Nitens pro splendente. II, 131. n. ib.
Nodi crebri in filo. II, 75.
Nomina conditorum Templis præfixa. n. ad I, 288.
Nomina victoris & Consulis referre. I, 140.
Non felix, pro infelici. I, 145. F. 11.
Nostrum quid dici queat. n. ad I, 154.
Notare facta. I, 351.
Nova verba. II, 68.
Nova terra. I, 20.
Novus orbis Germania. I, 314.
Num minus. II, 27. n. ib.
Numeros implere Principis. I, 285. n. ib.
Nympha canora, pro aquis cum murmure labentibus. II, 33. n. ib.

O.

- Obscena via, quæ.* n. ad I, 280.
Obses Cæsaris Mæcenæ. II, 28.
Obstructum pectus. F. 15.
Oceani septentrionalis pisces. F. 5. & seq. n. ib.
Octavia immodicè luxit Marcellum suum. n. ad I, 44.
Oculos morientium claudere, ultimum proximorum officium. n. ad I, 157.
Odores tumulis dare, moris antiqui. n. ad II, 143.
Oenides Meleager. I, 110.
Omen averfari. I, 211. an possint dici Dii. n. ib.
Omniperita, perita omnium. II, 110.
Onus perferre, de dignitate. I, 350.
Operosa gloria. I, 260. n. ib.
Opus pro re. II, 10.
Opus ingenii, argumentum iis exercendis. I, 268.

Opus

I N D E X.

Opus Cæsaris, juvenis à Cæsare educatus. I, 39. III, 6.
& n. ib.

Opus magnum magni Cæsaris. III, 6.

Opus Romanæ Principis. I, 356.

Orbis Germanus. I, 391.

Orbis ignotus Germania. I, 457.

Ore premere collum & oculos. n. ad I, 34.

Orysa rumpit dolor. I, 210.

Oscula suprema figere. I, 95. n. ib. I, 138.

Oscula jungere. I, 35.

Ovidius Pedonis imitator. n. ad I, 362.

P.

Palam cum ablativo conjunctum. n. ad I, 442.

Palmifera juga. II, 134. n. ib.

Pannonii per juga sparsi. I, 390.

Panope matertera Achillis. I, 435.

Par æquum virtutibus. I, 83.

Par bene compositum. I, 301. quàm rectè hoc dixerit *Pedo*
de Druso & Antonia docebit *Val. Maximus*. I, 301.

Parcæ factorum interpretes. n. ad I, 143.

Pars Neronum Drusus. I, 145.

Pars partus prior. I, 472.

Patriæ nomen perperam adhibitum in injustis bellis. n. ad
I, 236.

Patres unde dicti Dii. n. ad I, 23.

Pectus sedes animi, secundùm Veteres. n. ad I, 262.

Pectus pectoris. III, 26.

Pelori piscosi saxa. II, 41.

Pensa severa Parcarum. I, 240.

Percutere lyram. II, 51.

Perficere officium funeris. I, 70. n. ib.

Phaëthontis fabula unde nata. n. ad I, 112.

Philomela lugens Ityn, propter se interfectum. not. ad I,
105.

Pietas matris in filios. I, 5. unde dicta, & quid propriè
pietas. n. ib.

Pierides Musæ. II, 35.

I N D E X.

- Pignora de Druso relicta.* I, 324.
Pigra undæ. F. 5.
Pius miles. II, 40. n. ib.
Planctæ insulæ n. ad II, 108.
Plectrum eburnum. II, 51.
Plumosa pectora. I, 109.
Poëtæ pro arbitrio nunc ajunt, nunc negant. n. ad I, 469.
Pollex certus Parcarum. I, 240.
Pomofum solum. II, 34. n. ib.
Ponere sepelire. I, 170.
Ponere curas. II, 70.
Pontus iter perbreve. I, 388.
Populator Achilles. I, 433.
Portenta quam ineptè ficta. n. ad I, 401.
Portitor avarus Charon. I, 358.
Positus paratus ad sepulturam. I, 135.
Positus pro sepulto. I, 69. n. ib. aut parato ad sepulturam.
 I, 249.
Potentia non abuti, quàm difficile. n. ad II, 15.
Potiri absolutè. n. ad II, 93.
Potuisse ultra mortem. III, 16.
Præcepta gaudia. I, 29. n. ib.
Præcincti qui. n. ad II, 24.
Præcipuum, singulare. n. ad I, 348.
Præfecti Urbi munus. n. ad II, 27. & 28.
Premere arva de eo qui in iis sepultus. I, 434.
Premere Hydras. II, 81.
Prensa naves. F. 7.
Presso molliter ungue rapere. II, 92.
Pretium candoris. II, 135.
Primævus juvenis. III, 3.
Princeps quid propriè. n. ad I, 285.
Principes & vulgus idem non decet. I, 347.
Pristis piscis. F. 6. & navigium. n. ib.
Procumbo quid propriè. n. ad II, 88.
Procumbere in bovem. II, 88.
Profiteri dolorem. I, 87.
Procedens dies. II, 128.
Proluere amne. I, 230.

Publi.

I N D E X.

Publicus luctus. I, 66.

Pulvis Aemathius. II, 43.

Pumex pendens in caverna. I, 252. n. ib.

Puniceus ros, quod ex rubente cœlo cadat. II, 124.

Purpurea nix. II, 62. n. ib.

Purpurea manus Auroræ, ut Poëtis Græcis *ροδιδάκτυλα*.
II, 126.

Q.

Quadrijugi equi. I, 332.

Querela summa fasi. I, 76.

Quieta sedes Deorum. F. 22.

Quod idem ac quoad. I, 172.

Quondam ad significandum quod solet fieri. I, 101. plura
ejus loquutionis exempla collegit *Nic. Heinsius* ad vs. 71.
Epist. Helenæ ad Paridem.

R.

Rectum animum contra sæculum tenere. I, 45. n. ibid.

Redditus pro dato. II, 135. n. ib.

Referre oculos in se. I, 364.

Regalis habitus, triumphalis. I, 333. n. ib.

Religanda ratis. II, 108.

Religatus ad axem. I, 319.

Renere fila. n. ad I, 444.

Rerum caput, custos, lumina, præses. n. ad I, 347.

Rerum finis. F. 20.

Respicens equus Auroræ. II, 128.

Respicere quid propriè. n. ad II, 128.

Rhenus. I, 385.

Rigent cornua in fronte cervorum. II, 116.

Rogare sibi mortem. I, 323.

Romani in alias gentes crudeles. n. ad I, 280. & 281.

in Rosa dormire. II, 94. n. ib.

Rosca biga. II, 125.

Rostra statuas habebant magnorum virorum. not. ad I;
269.

I N D E X.

Ruina rebus impendens. I, 363.

Ruit dies, pro definit. F, 16.

S.

Sacra sibi faciebat Sejanus. n. ad I, 245.

Sacra aqua. F, 22.

Sacula annosi Nestoris. II, 139.

Sanctus unde dictus. n. ad I, 253. quid sanctum, secundum Jurisconsultos. ibid.

Sanctum caput mortui quare dicatur. n. ad I, 253.

Sandalia qualia. n. ad II, 65.

Scilicet, ironica particula. I, 11, & n. ib. I, 55.

Scyllæia saxa unde dicta. II, 107. n. ib.

Sedens Mars, pro pace. II, 50. n. ib.

Sedere, cessare. n. ad II, 50.

Sejanus sacra sibi ipse faciebat. n. ad I, 245.

Semineces oculi. I, 394.

Senex quis propriè dicatur. n. ad II, 2.

Senex meritis. I, 286.

Sertis tumulum ornare fuit moris antiqui. n. ad II, 143.

Sibi moriens vivit amicis. III, 20.

Sic eat, formula. n. ad II, 93.

Sic est, formula collectionis. II, 93.

Sidera serò petere. III, 27.

Sidera cælo fugiunt. I, 495.

Sidere limo, de navibus. F. 8. n. ib.

Sidus de homine insigni. I, 405.

Signa mala cruenti fali. I, 401.

Silvæ pro lignis quibuscvis. I, 255.

Simplex & simplicitas, quid in moribus. n. ad II, 22.

Singultus impediens vocem. I, 120.

Sinus pro visceribus. I, 134. & n. ib.

Sinus alicujus, locus in convivio. n. ad III, 24.

Solem post terga relinquere. F. 1.

Sollicitare, provocare. I, 376.

Solvere vota. I, 21, 22.

Solutæ tunica. II, 25, 59.

Solutè vivere. II, 103.

SOM

I N D E X.

- Sors altera partus.* I, 121. n. ib.
Speciosus honore tituli. I, 269.
Spem ponere. I, 37.
Spes combusta. I, 263.
Spes implere. I, 382.
Spes publica. I, 365.
Spiritus dare carnifici. I, 277.
Spiritus minax. I, 277.
Spolia affigere ædibus solebant. n. ad I, 179.
Stamina dispensata. II, 140.
Stare dicuntur quæ immutabilia. I, 444.
Statuæ quibus & ubi locatæ Romæ. n. ad I, 269.
Stellis cur imposita hominum nomina. n. ad II, 129.
Stellæ cadentes. I, 405.
Strata humus. II, 96.
Sua verba, hoc est, convenientia. I, 165.
Subiectus ex inferiore parte jactus. I, 256.
Subjicere pro de sub jacere. n. ad I, 256.
Sublime ferre. I, 341. n. ib.
Succi quibus Magi utuntur. II, 110. n. ib.
Succrescunt filii parentibus. III, 29. n. ib.
Suevi fugati à Druso. I, 17. qui. n. ib.
Supremus clamor. I, 219.
Supremi honores. I, 249.
Summum videre. I, 137.
Surdæ aqua. I, 108.
Suscipere irrita vota. I, 194.
Suspensò pede percutere, saltare in aliqua re. II, 80.
Sustinere senes, pro differre. I, 372. n. ib.
Sycambri fugati à Druso. I, 17. qui. n. ib.
Symplegades insulæ. n. ad II, 108.

T.

- Tangere ferro, lædere.* II, 30. n. ib.
Tegere freta carinis. II, 45.
Tellus aqua. III, 15. *Contrà iniqua tellus gravis apud Ovidium Amor. Lib. II. El. xvi, 15.*

I N D E X.

Solliciti jaceant terræque premantur iniquæ

In longas orbem qui secure vias.

Tellus levis sit, adprecatio mortuis. II, 141.

Temperare lacrimas ore. I, 8.

Tempora dispensant usus &c. II, 97.

Tempora moderantur aves &c. II, 97.

Temporibus servire quid. n. ad II, 97.

Tenebræ non concessæ. F. 3.

Tener pro deliciis diffuente. II, 44.

Tenere animum rectum. I, 45. & n. ib.

Tenenda fila nulla manû. I, 444.

Tenere lumina fixa. I, 92.

Tentare *Parcas.* I, 239.

Terentia uxor Mæcenatis. n. ad III, 9.

Terere hydram. II, 83.

Terra levis sit. n. ad II, 141. III, 15.

Thura ferenda rogo. I, 188.

Thyrsos ducere. II, 61.

Thyrsus gemmis ornatus & *auro.* II, 63.

Tiberis flavis undis. I, 221. n. ib.

Tiberinus, numen *Tiberis.* n. ad I, 221.

Tiberii in Drusum amor. I, 84. *Adularetur Pædo Tiberio* si verum esset, quod habet *Suetonius* in *Tiberio* cap. L. *Odium adversus necessitudines in Druso primùm fratre retexit; prodiit ejus Epistolâ, quâ secum de cogendo ad restituendam libertatem Augusto agebat.* At falsus hic videtur fuisse rumor, quia semper *Drusum* summopere amavit *Augustus.* Vide ad I, 209.

Tiberius gener Augusti. n. ad III, 22.

Tingere aquâ guttur. I, 422.

Tithonus conjux Auroræ. II, 119.

Tithoni fabula. n. ad II, 119. & 120.

Titulus, primùm honor, deinde inscriptio. n. ad I, 16.

Titulus belli. I, 16.

Titulia nomina plena. I, 456.

Titulum ferre. I, 16.

Tori propuellis. II, 129.

Torosa clava. II, 79.

Torquere habenas. II, 127.

Torus

I N D E X.

- Torus* unde dictus. II, 129.
Tot pro tam pauci. I, 339.
Tracta pro filis. n. ad I, 240.
Tradere porro genus. III, 30.
Trahere pensa. I, 240.
Triplex opus, mundus. I, 362. n. ib.
Triumphus pro ovatione. n. ad I, 19.
Triumphus sacer. I, 25. cur. n. ib.
Tubæ victrices. II, 52.
Tunica una utebantur severiores. II, 60.
Tunica fluentes. II, 77.
Turba bonorum, pro magno numero virtutum. I, 43. & 79.
 n. ibid.
Turbo celer Parca. I, 164.
Tutela hominum. I, 473.
Tutela in navibus quid. n. ad I, 473.
ex Tuto cernere. I, 62.
Tuus ille non redit. I, 310.

V.

- Vasti* lacus, inferni. II, 6.
Ubere genæ lacrimis. I, 116.
Ubere oculi lacrimis. I, 225.
Ubi es? desiderantis affectum exprimit. I, 122, 124.
Venerabile corpus. I, 171.
Ventosa æquora. I, 107.
Ventosi sinus tunicæ. II, 26.
Venus cur amore Luciferi capta fingatur. n. ad II, 129.
Verberat lacus, de hirundine desuper volante. II, 102.
 n. ibid.
Versi fasces in funere. n. ad I, 142.
Vicinus Templo. I, 231.
Vigil de Augusto. I, 61. n. ib.
Vigil urbis Romanæ. II, 114.
Vigor quid propriè. n. ad I, 260.
Vina reserere Jovi. II, 90.
Vindex legum. I, 185.
Vires campo & foro errantes. I, 49. n. ib.

Vir-

I N D E X.

- Virtutem inutilem Veteres questi.** n. ad I, 41.
Viscera matris liberi. I, 264.
Vita utenda data. I, 369.
Vivaces cervi. II, 115.
Vivere sermonibus amicorum. III, 17.
Vivitur ingenio. n. ad II, 37.
Ultima inter laudes. I, 44.
Ultima natura. F. 17.
Ultra numquid erat? II, 73.
Umbra pro pace. II, 93. n. ibid. Adde, si videtur, locum hunc Ovidii Amor. Lib. II. El. xviii. *cujus hoc est initium:*
Carmina ad iratum dum tu perducis Achillem
Primâque juratis induis arma viris;
Nos, Macer, ignava Veneris cessamus in umbra.
Umbrifera linter. I, 418.
Venerabilis propriè annosus, deinde venerandus. n. ad I, 13.
Ungere mortuos, antequàm rogo inferrentur, moris erat. I, 136. n. ib.
Vocare sub leges suas. I, 360.
Voti pars altera, pro altero filio. I, 39. Sic Ovidius Fast. vi. 459. *Remum inducit alloquentem nutricem: En ego dimidium vestri parsque altera voti.*
Vota infuscepta relinquere. I, 197.
Usque significat continuum temporis spatium. n. ad I, 254.
Ufus amici pro amicitia. II, 9.

F I N I S.

INDEX

I N D E X

Auctorum in Notis ad PEDONEM illustratorum.

Aratus in Phænomenis vers. 110. ad II, 23.

Cæsar de B. C. Lib. III. cap. 72. ad I, 277.

Capitolinus in Antonino. ad II, 143.

Catullus in Argonaut. ad II, 74.

Cicero ad Atticum Lib. XI. Ep. 2. & 14. ad I, 348.

Tuscul. I. ad I, 369.

Dionysius Afer vers. 1011. & seqq. ad II, 20.

Ennius. ad I, 376.

Euripides in Hippolyto vs. 786. & 1445. ad I, 138.

Fulgentius Mytholog. Lib. I. cap. 26.

Homerus Iliad. A, 259. ad II, 137. Odyss. Æ, 68.
ad I, 461.

Horatius Carm. Lib. I. Od. xiv, 18. ad I, 302.

Lib. III. Od. 111, 10. ad II, 119. Epod. vii,

17. ad II, 94. Epod. xiv, 3. ad II, 3. Satir.

Lib. I. Sat. 111, 70. ad I, 73. Epist. Lib. I.

Ep. II, 1. ad II, 10.

Hyginus Poëtici Astron. Lib. II. cap. 42. ad II, 129.

Juvenalis Sat. II, 16. ad II, 23. Sat. VII, 207.
ad II, 143.

Livius

I N D E X

Livius Lib. II. cap. 13. ad I, 12. Lib. IV. cap. 34.
ad I, 16. Lib. VII. cap. 13. ad I, 31. Lib. IX.
cap. 40. ad II, 65. Lib. XXXII. cap. 37. ad
III, 8. Lib. XXXV. cap. 57. ad I, 179.

Lucas Evangelista Cap. XVI. vers. 22. ad III, 34.

Lucretius Lib. II. ad I, 405.

Macenatis fragmenta. ad II, 21, 120.

Marcianus J Ctus Digg. Lib. I. Tit. vii. l. 8. ad I,
253.

Martialis Lib. XI. Ep. 70. ad II, 14. Lib. XII.
Ep. 35. ad II, 22.

Nonius Marcellus de genere navigiorum. ad Fr. 6.

Ovidius Epist. Penelopes vers. 114. ad I, 372. Ep.
Medeæ vers. 3. ad II, 140. Ep. Acontii vs. 134.
& 137. ad I, 138.

Amorum Lib. I. El. 11, 49. ad I, 25. El. 111, 16.
ad I, 302. Lib. II. El. vi, 35. ad II, 117. Lib. III.
El. 111, 33. ad I, 7.

Metamorphos. Lib. I, 149. ad II, 23. Lib. VI,
54. ad II, 76. Lib. XII, 167. ad II, 137.
Lib. XV, 816. ad I, 245.

Fastorum Lib. V, 40. ad I, 376.

Tristium Lib. I. El. 1v, 53. ad I, 354. Lib. II.
Eleg. I, 426. ad I, 362. Lib. III. El. 1v, 3. ad
III, 20. Lib. IV. El. II, 20. ad I, 462.

Plautus, *Amphitr.* A&I. Sc. 1, 156. ad II, 70.

Propertius Lib. III. El. 111, 16. ad I, 462. El. xiii,
29. ad III, 13.

Seneca

A U C T O R U M.

Seneca de Beneficiis Lib. III. cap. 26. ad II, 22.
de Provident. cap. III. ad II, 33. ad Marciam
c. III. ad I, 95. ad Polybium c. IV. ad I, 167.

Servius ad Æneïd. III, 427. ad Fr. 6. ad Æneïd.
VIII, 31. ad I, 221.

Statius Thebaïdos II, 41. VIII, 18. ad I, 428.
in Epithalamio Stellæ & Viol. ad II, 40.

Suëtonius in Augusto cap. xxxvii. ad II, 27. in
Tiberio cap. xxi. & lvi. ad I, 279. in Nerone
cap. lvii. ad II, 143.

Tacitus Annal. Lib. VI. cap. 5. ad II, 22.

Terentius Andriæ Act. I. Sc. 1, 4. ad I, 9. Ibid.
vers. 12. ad II, 135. Prologo Eunuchi, 15. ad
II, 39.

Tibullus Lib. I. El. viii. ad III, 29.

Valerius Maximus Lib. V, 5. ad I, 318.

Virgilius Eclog. IX, 36. ad II, 36. Eclog. X, 74.
ad I, 256.

Georg. I, 43. ad I, 101. Lib. II, 172. ad II, 57.

Lib. IV, 374. ad I, 252. Ibid. 385. ad I, 256.

Æneïdos Lib. I, 52. ad I, 7. Ibid. 83. ad III,

34. Ibid. 297. ad II, 50. Lib. II, 49. ad I,

404. Ibid. 714. ad I, 67. Lib. III, 67. ad I,

219. Ibid. 286. ad II, 37. Ibid. 309. ad II,

144. Lib. IV, 239. ad II, 57. Ibid. 379. ad

I, 9. Lib. V, 391. ad I, 124. Ibid. 856. ad

I, 92. Lib. VI, 458. ad I, 332. Lib. VIII,

640. ad II, 88. Ibid. 705. ad II, 57. Lib. IX,

256. ad III, 5. Lib. XII, 817. ad II, 135.

F I N I S.

P. CORNELII SEVERI
Æ T N A,

& quæ supersunt

FRAGMENTA,

CUM NOTIS

ET INTERPRETATIONE

**JOS. SCALIGERI, FRID. LINDEN-
BRUCHII & THEOD. GORALLI.**

ACCESSIT

**PETRI BEMBI
Æ T N A.**

AMSTELÆDAMI

Apud HENRICUM SCHELTE.
M DCC III.

LECTORI

S. P. D.

THEODORUS GORALLUS.

On est, LECTOR, cur multis agam de consilio meo & ratione, quâ *P. Cornelium Severum* illustrare conatus sum. Rem totam sat copiosè exposui, in Præfatione, quam *C. Pedoni Albinovano* præfixi. Monebo dumtaxat me iisdem hîc præfidiis ulum, nec cuiusquam ferè notas hîc conspici, præter Scaligeranas & meas. Virum summum qui in hoc Poëma plura scripsit, quàm in ullum aliud quod in *Catalectis* legatur, sæpe sequutus sum; sæpiùs malè, ut mihi quidem videbatur, præeuntem deserui. Præfestinatione, quam ipse ad calcem notarum in *Æt-nam* nimiam fuisse nos docet, singula, ut par erat, expendere non potuit; eâque præterea fuit studiorum ejus ratio, ut Physicam fermè neglexerit, quo neglectu factum est ut multa hîc adsequutus non sit; quæ alioqui, quâ erat Linguae Latinæ, ceterarumque Litterarum peritiâ, facile intellexisset. Nos igitur tempore longiore in hæc insumto, & accuratio-
ris Physicæ subsidiis adjuti, multa deprehendimus in Scaligeranis notis, quæ minimè placere poterant. Itaque ea confutavimus, in nostris; sed ita ut ceteris doctissimo viro sua laus illibata, apud nos, maneret. Ex collatione Veterum Editionum eam lectionem selegimus, quæ consentire eum stylo ac sententia *Severi*, & optimum sensum complecti videbatur. Ubi verò nulla lectio, quam quidem viderimus,

* 3

ad L E C T O R E M.

mus, sensum commodum pariebat, quod non rarò contigit, sequuti sumus correctiones *Scaligeri* ad antiquissimas lectiones quàm proximè accedentes; aut eas, ubi visum, interpolavimus; vel alias, quæ minùs à priscis Editionibus recedebant, substituímus; quarum omnium mutationum rationem in notis reddimus. At ubique quàm minimam potuimus licentiam nobis adrogavimus, nec quidquam nisi fermè necessariâ ratiocinatione in contextum admisimus. Videbis, LECTOR, *Severum* nostrâ curâ ita esse expolitum atque exornatum, ut jam legi, cum nonnulla voluptate, possit; qui intelligi antea nullo modo poterat; quamvis ceteroqui non dubitemus ab aliis, qui antiquos nanciscentur Codices, feliciorē medicinam nonnullis vulneribus fieri posse; quod ut à doctis viris fiat optamus, plaudere meliora adferentibus parati. Ad calcem addidimus Fragmentum de morte *Ciceronis*, aliâque nonnulla ex Veteribus Grammaticis collecta; quibus adjici poterunt quæcumque alibi fortè occurrent; nam nobis quidem nota plura non erant. Subjunximus elegantissimum libellum *Pet. Bembi* de *Ætna*, emendatiorem, quàm legitur in editione operum ejus Argentoratensi anni MDC LII. ubi multis Typographicis vitiis commaculatus est. Ex eo loca nonnulla *Severi* meliùs intelligi cùm possent, maluimus integrum politissimum Opusculum hîc legi, quàm particulas dumtaxat in notis nostris proferendas. Utinam vir elegantissimi ingenii *Physices* æquè peritus fuisset, ac purioris sermonis! Sine dubio pleniorē mirandi montis descriptionem haberemus. Vale, LECTOR, & planiorē tibi viam non tantum ad *Æt-*
næ

ad L E C T O R E M.

nae verticem, sed & ad humaniorum litterarum cognitionem facere tibi conantibus faveto.

E Museo nostro, Calendis Octobris anni M DCC II.

JUDICIA ac TESTIMONIA

Veterum & Recentiorum Scriptorum

D E S E V E R O.

Ovidius Epist. ex Ponto Lib. IV. Ep. 2.

quæ est ad Severum.

*Quod legis, o Vates magnorum maxime Regum,
Venit ab intonsis usque, Severe, Getis.*

Ibidem.

*At tu cui bibitur felicius Aonius fons,
Utiliter studium, quod tibi cedit, ama.
Sacraque Musarum meritò cole, &c.*

Ejusdem Libri Ep. ultimâ:

Quique dedit Latio carmen regale Severus.

Seneca patris testimonia prolata sunt ad fragmenta, sic verò filius in Epist. LXXIX.

Donec Aetnam describas in tuo carmine & hunc sollemnem omnibus Poëtis locum attingas, quem quominus Ovidius tractaret, nihil obstitit quod jam Virgilius impleverat; ne Severum quidem Cornelium uterque deterruit.

Quintilianus Inst. Orat. Lib. X. c. i.

Cornelius autem Severus, etiamsi versificator, quàm Poëta, melior, si tamen, ut est dictum, ad exemplar libri primi bellum Siculum perscripisset, vindicare sibi

ad LECTOREM.

sibi jure secundum locum. Sed eum consummari mors immatura non passa est; puerilia tamen ejus opera & maximam indolem ostendunt, & mirabilem præcipue in ætate illa recti generis voluntatem.

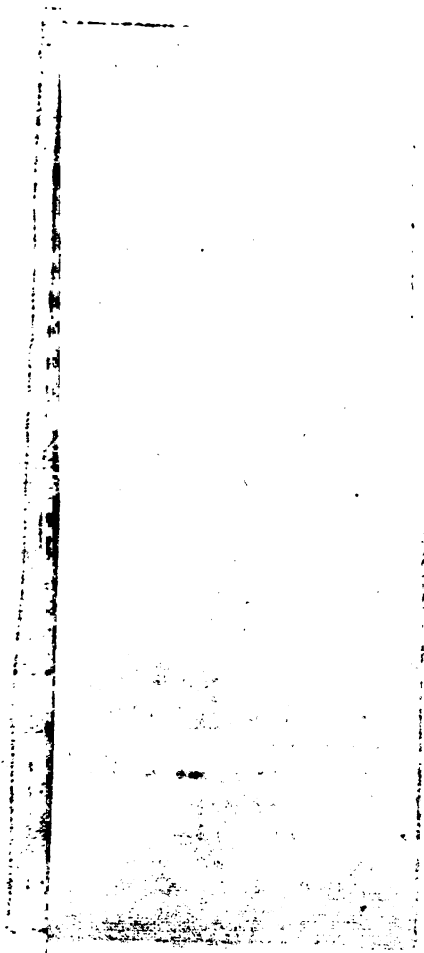
Lil. Greg. Giraldus Dial. IV. Hist. Poët.

Cornelius Severus Poëta fuit & declamator egregius, &c. scripsit bellum Siculum quod imperfectum reliquit, importuna morte interceptus. Si enim, ut ait Eabius, perficere potuisset, merito sibi secundum locum vindicasset. Dicitur insuper de Ætna monte carmen composuisse, unde factum ut Poëma, quod de Ætna Virgilio adscribitur, Severo nonnulli potius attribuant, &c.

Joseph. Scaliger initio notarum in Ætnam.

Seneca scribens ad Lucillium hortatur eum, quod is tum esset in Sicilia, ut sibi de Ætna scribat. Ejus verba hæc sunt: sollemnem, &c. Itaque cum Ovidius, XV. Metam. Virgilius III. Æn. tantum de eo tractarint frustra augurantur hoc Poëma esse Virgilii. Cum ex verbis Seneca Corn. Severi esse necesse sit. Ex quo Poëmate, quod nobis ex omnium illius scriptoris operum naufragio reliquum est, potes advertere, quantus fuerit ille vir in penetralibus Heliconis, quamque melius nobiscum ageretur, si ille potius injuriam temporis effugisset, quam isti pingues Poëta, Musarum ἐκτενωματα. Qui non tam meruerunt, ut in loco legitimorum habeantur; quam ipsi, ubi legitimos desideramus, in vacuum venerunt. Nulli ferè Poëmati magis nocuit, imò, ut ne quid dissimulem, nulli tantum nocuit Vetustas; tanta ejus sunt macula, quas nos breviter indicare contenti erimus. Non enim commentarium instituimus.

P. COR-

J. Jans Velt: f

P. C O R N E L I I
S E V E R I
Q U Æ
S U P E R S U N T.

P. CORNELII SEVERI

Æ T N A.

ETNA mihi, ruptisque cavis fornacibus ignes,
Et quæ tam fortes volvant incendia causæ,
Quod fremat imperium, quid raucos torqueat æstus,
Carmen erit; dexter venias mihi carminis auctor,
Seu

N O T A.

1. *Aetna*] Quicumque descripserunt Siciliam, Aetnam etiam commemorarunt, & nos huic Opusculo elegantissimam mirabilis montis descriptionem, à *Pet. Bembo* conscriptam, subjiciemus. Monebimur dumtaxat Lectorem, memor sit hanc insulam à Phœnicibus primum occupatam fuisse, locaque ejus ab iis nomina accepisse, quod multis probavit Phœniciarum originum felicissimus indagator *Sam. Bochartus* Chanaan. Lib. I. c. 28. tibi acutè conjicit montem hunc *Aetnam*, dictum à Phœnicia voce *atthouna*, quæ *fornacem* sonat, scriptaque est litteris *Aleph, Thau, Vau, Nun, Aleph*; quod vel hic primus *Severi* versiculus abundè comprobatur. *Gorallus*.

Ibidem. Ruptique] Hoc est, erumpentes. Sic & v. 59. *rumpantur fulmina*, pro erumpant. *Idem*.

2. *Fortes*] Quamvis *fortis*, usu Linguae Latinae, frequentius animi virtutem significet, attamen propriè videtur de corporibus usurpatum, & validum ac robustum significare; prius enim sunt nomina rebus corporeis, quam spiritualibus, imposita. De hisce enim homines seriùs cogitarunt, quàm de corporeis. Derivanda omnino videtur vox à *fero* aut *φορέω*, quasi *φορητός*, *lator*, quamvis olim scriberent *fortem*; nam in Etymologia multas esse anomalias nemo nescit. *Idem*.

Ibid. Volvant] Quia involutum fumum, flammæque emittunt. Sic *Lucretius* Lib. VI. ubi rationem hujus incendii tradit:

———— crassâ volvit caligine fumum.

Sic etiam alii. *Idem*.

3. *Quod fremat imperium*] Non sine magno fremitu, ut postea videbimus, erumpunt majores flammæ, *Virgilius* *Aeneid*. Lib. III, 577.
———— lique-

INTERPRETATIO

P. CORNELII SEVERI

Æ T N Æ.

ETNAM, montem Siciliæ, qui ex cavernis effractis ignes emittit, causasque vehementis incendii, quæ tanto fremitu viscera ejus agitant, canere aggredior. Tu ô Apollo, Musarum Dux & Præses, qui carmina invenisti, ad

————— liquefactaque saxa sub auras
Cum gemitu glomerat. Idem.

[Ibid. *Raucos*] Raucum quemdam fremitum emittunt crateres. *Idem.*

4. *Carmen erit*] Materia, seu argumentum carminis. *Idem.* Ibidem. *Dexter venias* &c.] Non solum hic versus à recentioribus editionibus discrepat, in antiquitus excusus, sed & sequens transpositus est. Quare & ex his & ex invocatione ipsa, colligimus non leviter depravatam lectionem hanc esse. Nam quis Dodonam Phœbo, non Jovi, adserat? Tamen hic ex Dodona elicitur ille. Sed profecto quasi manu ducimur ad veram lectionem ex veteribus editionibus:

————— dexter mihi carminis auctor Apollo,
Seu tua, Dodonâ petior, te cumque Phæliis,
Seu te Cythnos habet, seu Delos gratior illâ,

In nova Pierio &c. Scaliger. Quem errasse ad singula demonstrabimus. *Gerardus.*

[Ibid. *Venias*] Hanc vocem necessariam extriverunt, qui *Apollo* in hoc versu reposuerunt. Non dubito quin *Apollo* merum fuerit glossema margini adscriptum, ut intelligeret Lector rudior quoddam Numen hic à *Severo* invocaretur. Nomine omisso, nihil deest; sed sublata voce *venias*, pendet oratio. Notum est Deos *venire* dici ad sacra, atque invocationes quæ iis placebant. Sic *Georg.* II, 7. in invocatione Poëtica, ut hic:

Huc, pater ô Lenæ, veni.

& *Aeneid.* VIII, 302.

Et nos & tua dexter adi pede sacra secundo.

Pluribus exemplis res non indiget. *Dexterum* autem dici faventem, metaphorâ ex auspiciis petita, nemo nescit. *Idem.*

Seu te Xanthos habet, seu Delos gratior illâ ;
Seu tibi Python est potior ; tecúmque faventes

In

N O T Æ.

Ibid. *Carminis auctor*] Qui mihi auctor fuisti hujus operis aggrediendi. Imitatio est Culicis, ubi v. 12.

Phæbus eris nostri princeps & carminis auctor.

5. *Seu te Cynthos*] At Cynthos in Delo. Quomodo ergo & Delus hîc subjungitur? Annon ubi Delus, ibi & Cynthos? Sed aut Delus hîc simpliciter pro ipso oppido Deli insulæ, ubi erat nobilissimum Apollinis templum, sumetur, aut *Cythnos* legendum erit. Quamquam in Cythno nullum Apollinis templum invenio. *Scaliger*. Sed legendum *Xanthos*, quæ fuit urbs Lyciæ maxima ad cognominem fluvium sita, de qua *Strabo* Lib. XIV. p. 457. & seq. Ed. Genevensis. Εξ δὲ τὰς μεγίστας ἴσθ' ὁ Ἀρτεμίδωρος, Ξάνθον, Πάταρα &c. Sex ait maximas *Artemidorus*, *Xanthum*, *Patara* &c. Paullò post, memorato Xantho fluvio: ἀναπλεύσαντι δ' ὑπηρετικοῖς διασάξοις τὸ Ἀντιῶν ἐστίν. ὑπὲρ δὲ τῆ ἱερῆ προελθόντι ἐξήκοντα ἢ πόλις ὑτῶν Ξανθίων ἐστὶ μέγιστη τῶν ἐν Λυκίᾳ: ubi lembo ad decem stadia adverso flumine fuerit subvectus, *Latona* est templum, & sexaginta supra id stadiis *Xanthus* urbs, *Lycia* urbium maxima. *Pomponius Mela* Lib. I. c. 15. de *Pataris*: Illam nobilem facit delubrum *Apollinis*, quondam opibus & oraculi fide, *Delphico* simile. Ultra est *Xanthus flumen*, & *Xanthus oppidum*. *Plinius* Lib. V. c. 27. *Xanthus à mari XV. M. passuum*, fluménque eodem nomine. Sic passim *Geographi* & alii, quos in re clara proferre non opus est. Dubium autem esse nequit quin *Xanthos* debeat legi, si meminerimus *Severum*, quod jam monui, imitari *Virgilianum Culicem*, ubi in invocatione *Apollinis*, sic summus Poëta nostro præverat.

———— Sive educat illum

*Alma Chimærao Xanthus perfusa liquore,
Seu nemus Aferia, seu quâ Parnassia rupes
Hinc atque hinc patulâ pratendit cornua fronte.*

Sic & *Aenoid.* IV, 143.

*Qualis ubi hibernam Lyciam, Xanthique fluenta
Deferit, ac Delum maternam invisit Apollo.*

Horatius similia etiam habet *Carm.* Lib. III. *Od.* IV, 61. ubi sic describit *Apollinem*:

*Qui rore puro Castalia lavit
Crines solutos, qui Lycia tenet
Dumeta, natalémque silvam
Delius & Patareus Apollo.*

Quibus verbis confirmatur lectio vulgata loci allati & Culice,
queni

ad me quæso, favens venito, sive Xanthi in Lycia
versaris, sive in Delo, sive Delphis, & tecum faventes

quem corrumpere conatus est Scaliger. Locum Horatii imitatus est
Statius Thebaidos Lib. I. ubi sic Apollo compellatur :

*Phæbe parens, sen te Lycia Pataraa nivosis
Exercent dumeta jugis, sen rore pudico
Castalia flavos amor est tibi mergere crines,
Seu Trojam Thymbræus habes, ———
Seu juvas Aegæum feriens Latonius umbra
Cynthus, & assiduam Pelago non querere Delon.*

Quæ invocatione etiam Poëta noster mirè illustratur. Attamen in
urbe ipsa Xantho, tam celebre non fuit Apollinis delubrum,
quàm Pataris. *Gorallus.*

Ibid. Seu Delos gratior illa] Nempe, Xantho, quæ est foemi-
nini generis, non Cynthos. Idem.

6. *Dodona*] Dodona potiore Phaselida intelligit, quòd oracula
Phœbi Dodonzi Jovis oraculis præferri vult. Nam & nescio quis
dux Epirota ea oracula aliquando falsi convicit. Phaselis in Pam-
phylia. Pleraque omnis Lycia & Pamphylia Phœbum præcipuè
coluit. Hinc *Lycia sortes. Scaliger.*

Ibid. Seu tibi Pytho est potior] Sic restituimus, quia de Dodonzo
Apolline nulla usquam mentio, apud Veteres; hæc autem invo-
catio complectitur tantum loca Apollini sacra, ut invocatio Vir-
giliana, quam protulimus ad v. 5. ubi Delon sequitur *rupes Par-
nassia*. Pytho autem, nomen rarius Delphorum, in notius *Dodona*
à librariis, sollemni temeritate, mutatum est, & ex PYTHON
EST factum DODONE. *Eustathius* ad Iliad. B. v. 519. seu
Catalogi 26. ubi Πυθῶνα πετρύεσαν, Pythenem lapidosam Delphos
vocat *Homerus*: ἡ δὲ Πυθὼ πάλαι μὲν ποτὶ Παρνασσίᾳ ἱκαλεῖτο
ῖάκη, ἀπὸ Παρνασσῆ ὄρους παρακειμένη. εἴτα Πυθὼν ἱκαλῆθη, διὰ
τὸν ἐκεῖ τοξευθίντα ὑπὸ Ἀπόλλωνος καὶ σπίνντα δρῶσαντα: Pytho
olim vocabatur Parnassius saltus, à Parnasso monte vicino. Deinde Py-
thon dicta est, propter draconem illic ab Apolline sagittis confossum &
putrefactum. Talia quoque habet minor Scholiastes. Pytho etiam
vocantur Delphi à *Pindaro*, pluribus in locis, *Callimacho* Hymno
in Delum v. 9. & aliis. Pariter *Tibullus* Lib. II. El. III, 27.

Delos ubi nunc, Phæbe, tua est? ubi Delphica Pytho?

Ad Etymologiam verò Græcam quod attinet hujus nominis, ea
inanis habenda est. Dicta est Pytho, quia illic habitabat vates
ventriloquus, ἰγγραρίμυθος, qualis describitur Latona à *Callima-
cho*, qui ex utero ejus vaticinantem inducit Apollinem, in Hym-
no memorato. Sanè *Hesychius* aliique πύθωνα docent dici ejus mo-
di vates, ut ad *Callimachum* multis ostendit vir illustris *Ezech.*

In nova Pierio properent à fonte sorores

Vota; per insolitum, Phœbo duce, cautiùs itur.

Aurea securi quis nescit sæcula Regis?

Cùm domitis nemo Cererem jactaret in arvis, 10

Venturisque malas prohiberet frugibus herbas, Annua

NOTE.

Spanhemius. Addimus vocis Etymon ex Phœnicia Lingua, in qua *Path* pudendum muliebrem sonat, ut *Esaiæ* III, 17. *Gorallus.*

Ibid. *Tecumque Phœlis]* Hic *cumque* dictum est, ut apud *Horatium*:

—— mihi *cumque* *salve*

Rite vocanti.

Cicero II. de *Legibus*: *Equitatum cumque qui regat.* Quam vocem qui ignorarunt non solum ipsam, sed & sequentem mutarunt; verumque, ne uno facinore contenti essent, transposuerunt. *Scaliger.* Mera hæc sunt commenta viri summi, cui autem cave ne præbeas. Sensus est in vulgata lectione optimus. Invocat enim Poëta Apollinem *μυσαγέτην*, ut Græci loquuntur, quem Musis cinctum venire optat. *Gorallus.*

7 *Pierio properent à fonte]* De *Pieria* Musarum patria, ejusque fontibus, vide quæ adnotavit *Joan. Clericus* ad *Hesiodi Theogoniam* v. 53. *Idem.*

8. *Vota]* *Nova vota* hic vocantur, quibus Poëta optat Musas sibi adesse, non ut fabulas canat, sed ut occultam *Aetnæ* soli naturam pandat, quia rarius erat ejusmodi argumentum carminibus celebrari; quamquam fatendum est non unum nostro prævisse Poëtam & præsertim *Lucretium*, divini oris vatem. Alii etiam obiter rem attigerant, sed nemo integro Poëmata persequutus erat. *Gorallus.*

Ibidem. *Per insolitum]* *Nempe*, iter, aut tramitem, aut callem. Potiori jure sic loqui potuit *Lucretius*, qui re verâ primus apud Latinos versibus, nec exiguo opere, est philosophatus. Merito ille sub finem *Lib. I.* *Avia Pieridum peragro loca nullius ante Trita solo* &c. *Gorallus.*

9. *Aurea securi* &c.] *Securus Rex Saturnus* dicitur, quod Poëtæ, quamquam parum sibi constantes, sub ejus regno nulla fuisse bella distarent; qua de re, vide adnotata à *Joan. Clerico* ad *Theogoniam Hesiodi* v. 211. *Ovidius* *Metam.* I, de ætate aurea

—— sine militis usu,

Mollia secura peragebant otia mentes *Gorallus.*

Ibid.

tes pariter novis precibus Musæ à Pieria veniant; insolitum enim iter ingressurus, te duce, tutius progrediar. Omnes dudum norunt, ex Poëtarum carminibus, quale fuerit regnum Saturni; ¹⁰ quo nemo sementem faciebat, nemo sarriebat segetes, sed quottannis messes divinitus crescebant, horreaque sponte

Ibid. *Quis nescit &c.*] Imitatur *Virgilium*:
 ——— quis aut *Eurythæa* durum
 Aut illaudati nescit *Bufridis* aras?

Scaliger. Nimirum, vult, cum antiquæ fabulæ à tot Poëtis dictæ sint, & omnibus notæ, nihil esse causæ cur & ipse iis canendis operam ludat, aut tædium cuiquam creet. *Gorallus*.

10. *Domitis arvis*] Hoc est, aratro subactis, domatur enim quidquid antea intactum, ac veluti liberum, certis legibus subijcitur. Sic *Virgilius* Lib. IX, 608.

Aut *rastris* terram domat, aut quatit oppida bello.
 Ibidem. *Cererem jactavit*] Nam si credimus Poëtis,
 ——— fruges tellus inarata ferebat,
 Nec renovatus ager gravidis canebat aristis.

Quæ verba sunt *Ovidii* *Metamorph.* I, 109, 110. *Gorallus*.

11. *Venturis frugibus*] Hoc est, quæ in agris crescent, si per malas herbas liceat, ut apud *Virgilium* *Georgic.* I, 54.

Hic segetes, illic veniunt felicius uva.

Malas herbas] Quas sub regno Jovis scribit *Virgilius* agros occupasse; ita ut, volente Jove,

————— horreret in arvis
Carduus; intereunt segetes, subit aspera silva
Lappaque tribulique, interque nitentia culta
Infelix lolium & steriles dominantur avena

Georg. I, 151. Sarritione eæ herbæ evelluntur, ne frugibus nocent, quæ de re *Columella* Lib II. c. 12. Malæ ergo sunt herbæ, quæ sponte suâ inter fatas proveniunt, venturâsque fruges suffocant. *Propertius* malas herbas vocavit, sensu paullum diverso, nam de templis Deorum desertis, sic loquitur Lib. I. El. V, 27.

Sed non immerito velavit aranea sanum,
 Et mala desertos occupat herba Deos.

Mala hic dicitur herba quæ in Templis nulla esse debuit, non quæ meliori nocuit. *Gorallus*.

8 CORN. SEVERI ÆTNA.

Annua sed sacrae complerent horrea messes,
Ipse suo flueret Bacchus pede, mellâque lentis
Penderent foliis, & pingui Pallas olivâ,
Secretos omnes ageret cùm gratia ruris.
Non cessit cuiquam meliùs sua tempora nosse.
Ultima quis tacuit juvenum certamina Colchos?

15

Quis

N O T Æ.

12. *Satura complerent horrea messes*] In veteribus *sacra* non *satura*, & sanè ita malim, propter aureum sæculum. *Scaliger*. *Sacrae*, nimirum, dicuntur, quòd Deorum munificentia, sine ullo humano labore, crescerent. *Gorallus*.

13. *Ipse suo flueret Bacchus pede*] *Horatius*: *mollis crepante limpha deflavit pede*: vel *pedem vini* rustico verbo dixit, ut *circumcidere pedem* in torculari. *Scaliger*. Sed *pes*, in sermone Scriptorum de re rustica, dicuntur vinacea, ut apud *Columellam* Lib. XII. c. 43. *Tum vinaceorum pes, bene praelo expressus, prorsutur*. Hic verò vult *Saturnus* vinum, sine hominum opera, ex vite fluxisse, quod est prorsus contrarium. Itaque voce *pedis* idem hic signari putarim ac *racemi pediculo*, ita ut hoc velit noster, ex ipsis racemis, sine torcularis opera, fluxisse vinum. Sic Græcè *ποδὶον* & *πῦρ ἀνῶν*, *pes stris*, dicebatur tubulus pendens ex utribus, per quem vinum in eos infundebatur. Igitur ex vitibus ipsis, per pedes, aut pediculos racemorum vulgò defluebat vinum, unde in rivulos confluebat. Posset & *pes* dici radix vitis, ita ut illinc, veluti ex fonte, fluere vinum; quod in *Veræ Historiæ* Lib. I. finxit *Lucianus*, ut *Poëta* irrideret. Sanè *Jupiter*, postquam regnum adeptus est, *passim rivis currentia vina repressit*, ut habet *Virgilius* *Georg.* Lib. I, 132. *Gorallus*.

Ibid. *Mellâque lentis penderent foliis*] Sine arte apum, aut hominum defluerent vulgò ex silvestribus arboribus. *Ovidius* *Metam.* Lib. I, 112.

Flavâque de viridi stillabant ilice mella.

Sed *Jupiter*

Mellâque decussit foliis, ignemque removit,
ut habet *Virgilius* *Georg.* I, 131. *Idem*.

14. *Et pingui Pallas olivâ*] Ut ex vitibus dixit vinum profluxisse, sine labore ullo, sic oleum ex olivâ hic fingit. Vix opus est monere Deorum, qui inventores rerum putabantur, nominibus ipsas res appellari, quod Lib. II. meritò carpsit *Lucretius*:

*Hic si quis mare Neptunum, Cereremque vocare
Constituet fruges, & Bacchi nomine abusi*

Ma-

sponte suâ implebant, quo vinum per se è racemis, sine humana opera, fluebat, mel ex foliis quarumvis arborum colligebatur, & oleum per se ex oleis manabat; 15 quo tempore etiam usque adedò rustica vita hominibus placebat, ut in urbes minimè convenirent. Nemo meliùs historias sui ævi, quàm antiquas hæc fabulas, novit. Multi dixerunt antiquissimam

Argo-

*Mavolt, quàm laticis proprium proferre vocamen,
Concedamus ut hic terrarum disctet orbem
Esse Deum matrem, dum re non sit tamen ipsa.*

Gorallus.

15. *Secretos omnes*] Malè legitur, in Editionibus, *amnes*, quod caret sensu. Affinitas harum vocum effecit ut sæpe à Librariis miscerentur: quod à *Nicolaso Heinso* observatum memini, quamquam loci nunc quidem non recorder. Antiquissima est vita agrestis, antequàm enim homines in civitates coirent, secretæ per agros familiariz habitabant. *Virgilius* Georg. II, 532. in elegantissimis laudibus vitæ rusticæ:

*Hanc olim veteres vitam coluere Sabini,
Hanc Remus & frater; sic fortis Etruria crevit,
Scilicet, & rerum facta est pulcherrima Roma, &c.
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.*

Vide quid de antiquissimo vivendi genere habeat *Porphyrius* ex *Dicaarcho* Lib. IV. de Abstinencia. *Idem.*

Ibid. *Gratia ruri*] Hoc est, jucunditas vitæ rusticæ. *Idem.*

16. *Non cessit cuiquam melius &c.*] Nemo tanti fecit nosse sua tempora; ut, scilicet, ad sua potius, quàm ad illa remotiora tempora animum suum adjiceret. *Scaliger.* Imò hoc vult: à tot, actantis Poëtis descripta est aurea ætas, ut nemini contingerit suam, quàm illam ætatem, meliùs cognoscere. Si quis ad sua ipsius tempora cognoscenda animum adjecit, non potuit ampliorem eorum cognitionem adipisci, quàm aureæ ætatis. Nemo nescit hanc esse vim loquutionis bene aut meliùs cessit. Itaque aliud agebat vir summus. *Gorallus.*

17. *Ultima quis tacuit juvenum &c.*] Quis in ultimis cecinit, & non omnium primam hanc materiam tractavit. Innuît *Varronem Atacinum*, qui paullo antea Argonautica scripserat. *Scaliger.* Quis non videt hic quoque falli doctissimum virum? Quis scripsit umquam Latinè, nemo tacuit ultima, pro eo quod est, ultimo loco non dixit? Liquidum est hic ultima dici antiquissima, seu in ultimam antiquitatem remota. Post Deorum, hoc est, primorum Græciæ Regum, res gestas, in Græcia nihil antiquius fuit expeditione Argonautica. Vide capita Lib. IV. Bibliothecæ *Diodori Siculi.* Sic sumi ultima nemo paullo doctior nescit, sed ne quis

Quis non Argolico deflevit Pergamon igni
Impositum & tristi natorum funere matrem,
Aversumve diem, sparsumve in semina dentem? 20

Quis

N O T Æ.

imperitior dubitet, en tibi exemplum Ovidianum, ex Epist. Hypermnestræ ad Lynceum, v. 108.

*Ultima quid referam, quorum mihi cana senectus
Auctor.* Gorallus.

Ibid. *Certamina Colchos*] Hoc est, iter ad Colchos, quod quasi ἄθλον, certamen, impositum Iasoni à Pelia, ad repetendum vellus aureum. Apollodorus Argon. I, 15.

καὶ οἱ ἄθλον

Ἔντυς νηυτιλίας πολυκλήδεος

atque ei certamen imposuit navigationis sollicita. Notum est ἄθλα, seu certamina Herculis dici ejus labores. Hic autem certamina dicuntur ea, propter quæ certatur: quæ Græcæ vocis ἄθλα sequentissima est significatio. Sic Virgilius Georg. II, 530.

Velocis jaculi certamina ponit in ulmo;

hoc est, scopum, aut etiam præmium ex ulmo suspensum, propter quod ceterur jaculo. Colchi autem hic intelligendi non ipsi Colchidis populi, sed vellus aureum, quod adservabant; hoc enim fuit ἄθλον, sive certamen, aut præmium Argonauticâ expeditione quæsitum. Idem.

18. *Quis non Argolico &c.*] Multi τὰ τρωικὰ scripserant, etiam temporibus Augusti, quorum aliquot tetigit Ovidius de Ponto. Scaliger. Epist. XVI. Lib. IV. ex Ponto.

Ibid. *Pergamon igni impositum*] Apud Homerum quidem Πέργαμος foeminini generis est, sed recentiores neutro extulerunt. Eustathius pag. 503. Ed. Romana: Ὁ μὴρ μὲν μόνην τὴν τῆς Ἰλίου ἀκροπόλιν Πέργαμον ὀνομάζει θελυκῶς, οἱ δὲ νεώτεροι πάντας τὰς ἀκροπόλεις ἕτω καλεῶσιν, οἱ καὶ ἑδαιτέρως τὰ Πέργαμά φασιν, ὡς καὶ Αἰχύλα Προμηθεΐ. Homerus solam Ilii arcem Pergamum nominat foeminino genere. Recentiores verò omnes arces sic vocant, qui & neutro genere Pergama dicunt, ut Aeschylus in Prometheus. Sic vulgò omnes Poëtæ, Impositum igni dicitur Pergamum, quasi cadaver quod pyra imponitur, & subiecto igne uritur. Gorallus.

19. *Tristi natorum funere matrem*] Matrem tristi natorum funere dictum ad exemplum illius Virgiliani:

domus sanie, dapibusque cruentis.

(Aeneid. III, 618.) Id quod aut de Medea intelligendum, cujus fabulam ediderunt Ennius, Attius, Ovidius, aut de Aerope Thyeſtis uxore, cujus filios epulandos Patri apposuit impius frater. Nam fabulam edidit Varius Virgilii amicus, & multò antea Ennius.

Sed

Argonautarum in Colchidem expeditionem. Multi Trojam à Græcis incensam & Hecubam filios suos quinquaginta lugentem miserabili carmine descripserunt. ²⁰ Multi Thyesteam cœnam, solémque propterea

Sed præstat intelligere de Iocasta, quæ mutuis vulneribus confectos amisit filios; postea enim Thyestis fabulam tangit, cum ait *aversumve diem*. Scaliger. Viro summo præmium hic adjudicari, non quòd scopum attigerit, sed quòd tot conjecturarum tela frustra in re facillima miserit, nam antecedentia ostendunt de Hecuba agi, quæ una omnium tot filiorum funeribus nobilitata est, atque eximiis Tragoediis argumentum præbuit. In versu Virgiliano à Scaligero allato, putat Servius deesse vocem *horrida*; sed malim subaudire præpositionem *cum*, nam ablativos, qui absoluti videntur, à præpositionibus subaudiendis regi, dudum ostenderunt doctissimi Grammatici, quibus prævit Caspar Sanctius Minervæ Lib. II. c. 7. & Lib. IV. ubi de Ellipsi. Eandem præpositionem hic intelligendam etiam existimarim, idque more Græcorum, qui οὐδὲ sæpius omittunt. Ceterum hæc fuit lectio Aldinæ Editionis Gorallus.

20. *Aversumve diem*] Thyesteam cœnam spectari hic nemo necit, quam non ita pridem, maxima cum laude sua, decantaverat Varius in suo Thyeste, de quo vide Jani Rutgersii Venusin. Lectio-num Cap. III. quæ tandem à viro de litteris bene merito in lucem prolata sunt. Fabulam ipsam sic narrant Hyginus Fab. CCLVIII. & Servius ad Aeneid. I, 572. *Atreus & Thyestes germani, cum in dissensione sibi nocere non possent, in simulatam gratiam redierunt; quâ occasione Thyestes cum fratris uxore concubuit, Atreus vero ei filium epulandum apposuit; quæ sol, ne videndo pollueretur, radios suos ab ea civitate (Mycenis) detorsit. Sed veritatis hoc est: Atreum apud Mycenæ primum solis Eclipsin invenisse, cui invidens frater ab urbe discessit, tempore quo ejus probata sunt dicta. Scio & ipsum Strabonem dicere Lib. I. ab Atreo ostensum τὴν ἡλίαν τὸν ὑπὸ ναιτίον τῷ ἀπαρῶ δρόμον, solis contrarium cælo cursum. Sed neque illi, neque aliis crediderim, hinc nam fabulam; verisimilius est loquutionem metaphoricam, quâ exprimeretur horrendum facinus, perperam propriè intellectam fuisse. Qui enim primi narrabant immanitatem Thyestæ videntur dixisse rem fuisse, quam sol, qui omnia videt, sine horrore adspicere non potuisset; tum alii addiderunt solem re verà avertisse radios. Neque enim, tam antiquis temporibus, Eclipses prædicere, aut docere quomodo fierent norant; nec propterea dici potuisset frater epulandos filios ei apposuisse, quæ pars est potissima fabulæ, & propter quam dumtaxat contigit*

Quis non perjurae doluit mendacia puppis,
 Desertam vacuo Minoïda littore questus?
 Quidquid in antiquum jactata est fabula crimen.

Fortius ignotas molimur pectore curas,
 Qui tanto motus operi, quæ causa perennes 25
 Explicet in densum flammæ, eructet ab imo
 Ingenti sonitu moles, & proxima quæque

Igni-

NOTÆ.

Ut fugeret diras lux intercisâ Mycenæ.

Sicut Statius loquitur. *Gorallus.*

Ibidem. *Sparsumve in semine dentem*] Melius, *in semina*. Nam dentes vicem seminum fuerunt. Intelligit de Thebaïde Pontici Poëtæ, qui temporibus *Virgilio* scripsit. *Scaliger*. Fabulæ hujus originem ex Lingua Phœnicia ingeniosissimè ostendit *Sam. Bochartus Chanaanis* Lib. I. c. 19. Sed omisit dicere cur *sevisse* dicatur Cadmus dentes serpentis. Scilicet, *serere* sæpe est spargere, latè dividere. Itaque *sevis* dentes serpentis, erit explicandum ex Lingua Phœnicia, distribuit *cuspides aneas*, quibus se armarent Græci. Cadmus mercator fuit Tyrius, qui eam mercem primus in Græciam ex patria attulit, quæ Phœnicio sermone vocibus exprimitur, quæ & *dentes serpentis* verti queant; nimirum, *schinne nahhasch*. Hinc *Hyginus* fabulâ CCLXXIV. Cadmus Agenoris filius a Thebis præmum inventum condidit, aut cudit. *Gorallus.*

21. *Quis non perjura &c.*] Intelligit *Catullum*, qui Ariadnes à Theseo desertæ conquestionem poematio suo de nuptiis Pelei inseruit. Meminit & *Tibullus*.

Sic cecinit pro te doctus, Minoï, Catullus

Ingrati referens impia facta viri.

Ita omnes Poëtæ sui temporis, aut qui propius ab ea ætate abfuerunt designavit. *Scaliger*. Sed & alii obiter meminerunt Ariadnes à Theseo relictæ, ut *Propertius* Lib. III. El. XV. & *Ovidius* *Metam.* Lib. VIII. 175. & seqq. & *Fastor.* Lib. III. 459. & seqq. *De-luir*] Dicuntur, nempe, vulgò Poëtæ id facere quod alios facientes describunt. Sic *Virgilius* *Ecloga* VI, 62. de *Sileno metamorphosin* sororum *Phaëthontis* canente:

Tum Phaëthontidas musco circumdat amara

Corticis, atque solo proceras erigit alnos.

Mira est, inquit *Servius*, *canentis laus*, ut quasi non factam rem cantare, sed ipse eam cantando facere videatur. Vide & *Eclog.* IX. 19, 20. *Gorallus.*

23 *Jactura*

terea cœlo fugientem & Draconis dentes à Cadmo, instar sementis, terræ mandatos cecinerunt. Multi denique Thesei, Ariadnen Minois filiam in Dia insula relinquentis, perfidiâ, & desertæ puellæ querelas carmine persequuti sunt, & quidquid veteres fabulæ de priscorum mortalium sceleribus jactarunt. Novum nos poëmatis argumentum elegimus; 25 quæ, nimirum, perennis causa per densam terræ molem flammæ in Aetna expediat, & ab imo fundo ejiciat ignitas massas,

23. *Jactata est*] Frequenter *jaci* & *jactari* ὀντὶ τῷ dici & διδῆναι inveniuntur. Sic *Silius Italicus* Lib IV. 4.

Aemulâque Herculei jactatur fama laboris.

Hoc est, rumor spargitur, ut v. 1.

Fama per Ausonia turbatas spargitur urbes.

Sed rariùs *jactari* deponentis significatione occurrit. Exemplum ceterè aliud quod proferam non habeo, nisi antiquarum Glossarum, ubi, *jactari*, κενυῖσθαι. *jactatur*, ἀλαζονεύεσθαι. *Gorallus*.

Fabula carmen] Malo *crimen*; quidquid jactent fabulæ, nos aliud molimur. *Scaliger*. Ita quidem nestendam orationem non puto, sed emendationem *Scaligeri* nihilo secius amplector; cui succinit *Martialis* Spectac. Libro Ep. VII. ubi de Laureolo, flagitioso homine, qui crucifixus in Amphitheatro Vespasiani Promethei casum exhibuerat.

Vicerat antiqua sceleratus crimina fama,

In quo, qua fuerat fabula, poena fuit.

Gorallus.

24. *Ignotas*] A nemine antea, integro poëmata, Aetnæ ignes cantati & explicati fuerant. Vide. v. 8. *Idem*.

25. *Qui tanto motus operi*] Hoc est, quid moveat tantum opus. Sæpe opus in hoc Poëmatio vocatur quod intra Aetnæ viscera sit *Idem*.

26. *Explicet in densum flammæ*] Expediat flammæ in tam densa matéria, eamque comburat. *Explicare* enim est expedire id quod erat implicatum, seu impeditum, quod nimis coarctatum esset; & post densum subaudiendum solum, aut quidpiam simile. Sic *Lucretius* Lib. II. p. 251. Ed. Lambin.

Ergo omnis natura cibos in corpora urva

Vertit & hinc sensus animantium procreat omnes,

Non aliâ longè ratione atque arida ligna

Explicat in flammæ & in ignes omnia versat.

Hoc est, dilatat ut flammæ alere particulis suis possint. *Idem*.

Ibidem. Eructet ab imo &c.] Hæc metaphora & Græci & Latini de

Ignibus irriguis urat. Mens carminis hæc est.

Principio, ne quem capiat fallacia vatium,
Sedes esse Dei, tumidisque è faucibus ignem

30

Vulcani ruere & clausis resonare cavernis
Festinantis opus; non est tam sordida Divis

Cura,

N O T Æ.

de Aetna agentes usi sunt. Pindari & Virgilii verba protulisse satis erit. Sic ergo Pindarus Pythiorum I, 40. de Aetna agens:

Τὰς ἐρεῦγονται μὲν ἀπλάττω. πυρὸς ἀγνόταται
Ἐκ μυχῶν παλά.

Cujus eructantur quidem inaccessi ignis purissimi ex penetralibus fontes:
Virgilius verò Aeneid. III, 575.

Interdum scopulos avulsæque viscera montis
Erigit eructans.

Quo verbo frequentes & subitæ fumi & ignis eruptiones optimè describuntur. *Festus*: Erugere semel factum significat, quod eructare sapius. Illud enim perfecta forma est, hoc frequentativa. Idem.

8. Ignibus irriguis urat] Eleganter irrigui ignes, per poros ac meatus manantes. Ita Seneca (*Quæst. Nat. Lib. VI. c. 14.*) loquitur: corpus nostrum & sanguine irrigatur & spiritu, qui per sua itinera discurret. Nam dixit spiritu irrigari, ut hic dicuntur irrigui ignes. Et Lucretius dixit rigare lumine. Scaliger. Nempe, quia aqua, quâ terra rigatur, latè per ejus rimas spargitur: ideo rigari dicuntur & ea per quæ liquor quivis spargitur, qualis est luminis ac ignis materia. Sic Lucretius Lib. IV. p. 441. Ed. Lamb. de commenticiis illis simulacris, quæ putabat ex singulis corporibus manare:

Præterea, si qua penitus corpuscula rerum
Ex alto in terras mittantur, solis uti lux
Et vapor, hæc puncto cernuntur lapsa diei
Per totum cæli spatium diffundere se se,
Perque volare mare, ac terras, cælumque rigare.

Simili metaphorâ dixerat idem Poëta, si antiquis editionibus credimus, Lib. II. p. 182.

———— motus per membra rigantur.

Observandum præterea irriguos dici ignes activè, ut, apud Virgilium, est irriguus sens Georg. IV, 32.

———— irriguumque bibunt violaria fontem.

Gorallus.

29. Capiat fallacia vatium] Decipiat. Lucretius Lib. I. p. 125.

70

fas, & vicina omnia ignibus latè sparsis, ardentéve liquore urat. Is scopus est mei hujusce poëmatis. Ante omnia cavendum ne decipiamur mendaciis Poëtarum, 3° qui finxerunt sub Aetna esse Dei cujuspiam domicilium, ignem, qui ex crateribus ejus erumpit, à Vulcano emitti, & è clausa ejus officina sonitum

*Ut puerorum atas improvida ludificetur.
Laborum tenuis, interea perpetet amarum
Absinthii laticem, deceptaque non capiat,ur,
Sed potius tali tactu recreata valeat.*

Idem.

30. *Sedes esse Dei*] Nempe, Vulcani, ut sequitur; qui & illic habeat officinam, quam sub Vulcania insula vicina alii collocant, inter Aetnam & Liparam, quia ipsi Aetnae Gigantem subjiciunt, inter quos Virgilius Aeneid. Lib. VIII, 416.

*Insula Sicaniū juxta latus, Aeoliāque
Erigitur Liparen, fumantibus ardua saxi,
Quam subter specus & Cyclopi exesa camini
Aetnae sonant.*

Nempe, ab Aetna ad Vulcaniam insulam aperti erant meatus, perpetuo Cyclopi labore. Hæc fingendi occasionem præbuit ignis utrimque erumpens, quod & de Lemno observavit Sam. Bochartus Chanaanis Lib. I. c. 12. Idem.

31. *Vulcani*] Si Phœniciis litteris scribamus hanc vocem, *bolkan*, quæramusque radicem in Linguis Orientalibus, ad quam hæc vox possit referri, inveniemus *Balak*, scriptam litteris Beth, Lamed & Koph; quæ in Hebræica quidem Lingua significat *desolare, destruere*, in Arabica verò *propetare, secum rapere lapides, aperire, fulgere*; quibus significatibus non malè convenit cum ignium subterraneorum natura & effectibus. Idem.

Ibid. *Ruere*] Hoc est, cum impetu effluere, pro vocis origine quæ deducenda à *πίω*, *fluo*. Idem.

32. *Festinantis opus &c*] Quasi fulmina Jovi festinaret, aut arma Achilli, vel Aeneæ. Videtur respexisse ad Iliad. Σ, 472. ubi de follibus Vulcani Archilli arma fabricantis sic loquitur Homerus:

*Παντοίην εὐπρεπον αὐτρὴν ἱξανιέσσαι
Ἄλλοτε μὲν σπύδοντι παρέμειναι, ἄλλοτε δ' αὖτε
Ὅπως ἠ΄ ἔρπει τ' ἰθὺλοι καὶ ἔργον ἀνείτω.*

Omnigenum faciliè accendentem flatum emittentes, interdum quidem ad adestent festinanti, interdum verò contrà, sicut volebat Vulcanus, ut opus remitteretur. Lego enim ἀνείτω ab ἀνίημαι, remittor, non ἀνίστο, perficeretur, quod non opponitur τῷ σπύδειν. Idem.

33. *Neque*

Cura, neque extremas jus est demittere in artes
Sidera; seducto regnant sublimia cœlo
Illa, nec artificum curant tractare laborem.

35

Discrepat à prima facies hæc altera vatum.
Illis Cyclopas memorant fornacibus usos
Cum super incudem numerosa in verbera fortes
Horrendum magno quaterent sub pondere fulmen,
Armaréntque Jovem; turpe est sine pignore carmen. 40
Proxima

N O T Æ.

33. *Neque extremas jus est demittere in artes*] *Extremas artes*, ταπεινά ἐμπροθύματα. Οὐ προτιότεον τὰς θεὰς ταπεινά ἐμπροθύοντα. Scaliger. *Extrema artes* sunt quæ exercentur tantum ab iis qui extrema plebs dicuntur, quales fabri ferrarii &c. *Jus est*, hic est pro fas est, seu licet, non quidem per leges, sed per rectam Rationem, quæ fabulis adversatur. Gorallus.

34. *Sidera*] Infra etiam sic vocantur omnes Dii, ut v. 44, & s. i. nimirum, aut à majore parte, nam quævis astra putabant esse Deos, & potissima majorum Gentium Diis esse sacra. Idololatriam Gentilium in corporum cœlestium cultu persequutus est Ger. Joan. Vossius Lib. II. de Idololatria Gentilium. Idem.

Ibidem. *Seducto*] *Seducto*, non *subducto* legendum. Scaliger. Optime, nam *subducto* est demto, quod hic absurdum; *seducto* vero, remoto, quod res ipsa postulat. Ita etiam Aldina Editio. Sic & Ovidius terras cœlo collatas *seductas* dixit, Metamorph. IV, 622. ubi de Perseo volatu aërem emetiente,

————— ex alto *seductas* aethere longè
Despectat terras.

Similiter à Lucretio Lib. I. describitur natura Deorum

Semota à nostris rebus sejunctaque longè.

Gorallus.

36. *Discrepat à prima &c*] Non satis intelligo cur hujus fabulæ facies discrepare à prioris dicatur; quicumque enim collocant Vulcanum sub Ætna iidem Cyclopas ei ministros addunt. Oporteret tamen, hac in re, non unam fuisse veterum Mythologorum sententiam, cum sic loquatur Severus. Idem.

37. *Illis Cyclopas &c*] Cyclopum officinas, quamquam sub Vulcania insula eas collocat, graphicè descripsit Virgilius Aeneidos VIII,

sonitum illum audiri, dum festinanter quidpiam fabricatur. Non est tam sordida Numinibus occupatio, neque fas est ad infimæ plebis artes deprimere Deos. Supra sidera, procul à terris semoti regnant, ³⁵ nec ad viles artificum labores umquam descendunt. Sed est altera poetarum fabula, quæ à priori non nihil discrepat & quâ fertur Aetna esse Cyclo-
pum fornax, in qua numerosis ingentium malleorum ictibus fulmen fabricantur, ⁴⁰ ut Jovi arma suppeditent. At turpe est carmen, quod ea narrat, quæ

VIII, 416. & seqq. De Cyclopibus verò ipsi ad Sam. Bochartum Chanaanis Lib. I. c. 30. Idem.

Ibid. Illi Cyclopes.] Lege illi, id est, altera species vatunꝝ nam dixit discrepat à prima facies hac altera vatunꝝ. Duas species intelligit; primam eorum qui ἐπιθεϊδζονται, alteram eorum qui μυθολογῶσι. In illis θεϊσσιδαίμονια, in his τιρατολογία notatur. Scaliger.

38. Numerosa in verbera] Hoc est, ictibus impactis metallo certis vicibus, ut videmus à fabris fieri, cum plures simul eandem massam cudant. Hoc habet à Virgilio Aeneid. VIII, 452.

Illi inter se se magnâ vi brachia tollunt
In numerum, vertuntque tenaci forcipe ferrum.

Gorallus.

40. Turpe est sine pignore carmen] Hoc est ex persona Poëtarꝝ, quasi superiora illa, ut pote fabulosa, refellentis. Est autem metaphora à sponsionibus, seu à sacramenti more. Hoc Græci dicunt ἀνίγγυον, cujus nomine nihil præstetur. Ita, apud Plutarchum, γάμοι ἀνίγγυοι, quasi eorum evictio non præstaretur, id est, illegitimi. Ita infra loquutus:

————— Verum certo tibi pignore constat.

Item:

————— certis tibi pignora rebus,
Atque oculis hæc tuis dabit ordine tellus.

Id est, ἡ ἐκ ἀνίγγυον τῷ τοῖς ἐσας. Ovidius: Et ut credat pignora certa dabo, (Fast. Lib. III, 74.) Hinc illa: quovis pignore, quavis sponsione, contendam, certabo. Scaliger. Loco Ovidiano, à viro summo allato, adde & hunc, ex Metam. Lib. II, 38. ubi ita Phæthoem patrem alloquitur:

Pignora da, genitor; per qua tua vera propago
Credat. Gorallus.

B

41. Vi-

Proxima vivaces Aetnæi verticis ignes
 Impia sollicitat Phlegræis fabula castris.
 Tentavere (nefas!) olim detrudere mundo

Si-

N O T Æ.

41. *Vivaces Aetnæi verticis ignes*] *Vivaces*, qui numquam intermoriuntur. Hinc & ejusmodi ignes dicuntur *aterni* & *immortales*, ut ostendit *Joannes Clericus* in *Dissertatione de Sodoma subversione* Idem.

42. *Sollicitat*] Hoc est, quasi Diis bellum illaturos concitat, antiquâ fabulâ Phlegræi belli. De verbo *sollicitare* vide notata ad *Albinovani* El. I, 376. Idem.

Ibidem. *Phlegræi fabula castris*] Atqui veteres Editiones habent *campis*. Quis ignorat dictum *Φλεγραίων πεδίων*; *Scaliger*. Ut *Phlegræi campi* recte dicuntur, sic & *Phlegræa castra* non male voces eos qui in iis bellum gesserunt. Sic loquitur & *Statius Achilleïdos* Lib. III. p. 622. Ed. *Cruceanz*.

*Sic cùm pallentes Phlegræa in castra coeunt
 Cælicola.*

Phlegra autem dicebatur & *Pallene*, cùm tota *Chersonesus Macedonica*, ad *Thermaici* sinûs septemtrionem sita, tum etiam urbs in ejus isthmo condita, ut ex multis veteribus *Scriptoribus* liquet. Omnium loco erit hic nobis unus *Stephanus*, quia simul fabulam, quam *Cornelius* attingit, explicat. Παλλήνη δ' ἐστὶ καὶ χερρόνησος τρίγωνος τὴν βόρην ἔχουσα πρὸς μεσημβρίαν ἐτραμμένην: *Pallene* est & *peninsula triangularis habens basin ad meridiem conversam*. Quid sit *basis* trianguli omnes sciunt, quare absurde *Ab. Berkelius* vertit: *qua viam* (quâ in continentem itur) *ad meridiem versam habet*. Sed hoc obiter, quippe quod ad rem nostram nihil facit. Pergit *Stephanus*: ἐκαλεῖτο δὲ Φλέγρα τοπαλαίων, καὶ ὠκεῖτο ὑπὸ τῶν Γιγάντων, καὶ ἡ τῶν θεῶν, καὶ τῶν Γιγάντων μάχη ἐν ταῦθα μυθεύεται γινέσθαι: vocabatur *Phlegra* olim & habitabatur à *Gigantibus*, pugnaque *Deorum* & *Gigantium* illic commissa fabulis fertur. Nimirum, *Gigantes* illi fuerunt viri strenui qui erant reliquiæ exercitus *Saturni*, à *Jove* antea in *Thessalicis* campis victi; quæ fugerant in peninsulam oppositam, trajecto *Thermaico* sinu, aut circumactâ, pedestri itinere, maritimâ *Thessaliæ* & *Macedoniæ* orâ. *Jupiter* eos sequurus novas de iis retulit victorias, & tandem diuturnum illud bellum confecit. De priori bello cum *Saturno* & *Titanibus* ea dixit *Joan Clericus* ad *Theogoniam Hesiodi*, quæ ita de posteriori sentiendum esse satis ostendunt. Audiamus tamen *Stephanum* hanc fabulam ex *Theagene* enarrantem: Θείας γένος ἐν Μακεδονικοῖς ἐκ ἐν ταῦθα (lege ἢ κατὰ ταῦτα) δὲ τὸν περὶ Παλ-

quæ nullo argumento probari possunt. Est huic simili-
lis alia impia fabula, quâ immortales Aetnæ ignes
dicuntur emissi à Gigantibus qui in Phlegræis campis
cum

Παλλήνης ἔθηκε λόγον. φησὶ γὰρ τὴν μὲν γῆν ταύτην καλεῖσθαι
Φλέγραν, τὰς δὲ ἰνοικῶντας γίγαντας· εἰς οὗς Ἡρακλῆα καταχθόντα,
τὴν τε ὕβριν αὐτῶν, & ἡ μισανθρωπίαν ἐκπλαγῆναι. ἐπεὶ δὲ &
μάχης ἤρξαντο, τὰ συνήθη ὅπλα εἰς χεῖρας λαβεῖν, ἐπεισάει τε
παντὶ δῖος, κτείνοντα τὸς πόλεμον αὐτῶ ξένια τῷ κατὰ πλε πα-
ραχόντας. γενέσθαι δὲ ἐν τῇ μάχῃ βρονταὶ πναι, καὶ πρησῆρας,
ἃ φ. ἂν ἡ τῶν θεῶν μάχῃ πρὸς αὐτοὺς μεμυθολόγηται: Theagenes
in Macedonicis non eodem modo instituit sermonem, quem habet de Pal-
lene. Dicit enim hanc quidem terram Phlegram vocatam, incolae verò
Gigantas ad quos cùm Hercules appulisset, eorum contumeliosam indo-
lem, & inhumanitatem cum obstupuisse. Cùm autem praelii initium facis-
sent, eum solita arma sumpsisse, & insequentum omnibus viribus occi-
dentem eos qui ei bellum, quasi hospitalia propter appulsam dona, intul-
issent. Fuisse autem illa in pugna tonitrua, & turbines, ex quibus Deo-
rum pugna cum illis conficta sit. Qui hæc conferent cum editione
Berkeliana videbunt in ea nec Stephani contextum, nec versionem
bene habere. Sed hoc nunc non agitur. Contendimus figmentum
hoc esse Theagenis, cùm constet Jovem in Thessalia & finitimis
oris verè bellum gessisse, Gigantas verò fuisse homines strenuos,
at non magis impios quàm reliqui erant iis temporibus. Impicta-
tis nota iis inusta est, ab iis qui non meminerant Jovem fuisse
hominem, cum quo hominibus pugnare licuit; sed fingebant hîc
mortales cum immortalibus decertantes, quod fieri non potuit.
Similiter fulmina arma fuisse Jovis, in hoc bello, eâ demum fi-
ctum tempestate quâ Jovem cum cœlesti Numine miscere cœpe-
runt Græci; quamobrem ei non humana arma, quibus usus fue-
rat, sed divina tributa sunt. Vix crediderint Herculem illic bellum
gessisse, cùm Diodorus Siculus in Italia circa Cumas pugnasle cum
cum Gigantibus prodiderit, Bibliothecz Lib. IV. p. 228. ne jam
dicam Thebanum Herculem hisce temporibus juniorem fuisse.
Gorallus.

43. *Deerrudere mundo*] Hoc est, *cælo*, ut apud *Manilium*, initio
Lib. I.

Sidera diversos hominum variantia casus

Cœlestis rationis opus, deducere mundo

Aggredior.

Paullo post ad Augustum:

Concessumque patri mundum Deus ipse mereris.

Secundo ab hoc versu:

Jam propiusque favet mundus scrutantibus ipsum.

Et sæpius in sequentibus, passimque alibi. Idem.

Sidera, captivique Jovis transferre Gigantes
Imperium & victo leges imponere cœlo.

45

His natura sua est alvo tenus, ima per orbis
Squameus intortos sinuat vestigia serpens.

Construitur magnis ad prælia montibus agger,
Pelion Ossa terit, summus premit Ossa Olympus.

Jam coacervatas nituntur scandere moles,

50

Impius & miles metuentia cominus astra

Provocat infestus, cunctos ad prælia Divos

Pro-

N O T Æ.

46. *His natura sua est alvo tenus*] Si ita interpungas, *his natura sua est*; erit sensus: illis propria natura sua est & seorsum ab aliis hominibus. Sunt enim bimembres, id quod Græcanicè dictum; nam ἰδία ζῶον φύσιν dicunt, & τὰ ζῶα ἰδίῳ φύει, apud Laërtium, Anaxagora. Vel si ita: *his natura sua est alvo tenus*; intellige alvo tenus suos esse, hoc est, homines. Scaliger. Rectè animadvertit Joan. Frid. Gronovius Observat. Lib. I. cap. 11. priorem distinctionem erroneam esse, multisque exemplis probat suum dici, quod est ejusdem naturæ, ut Georgicon II, 82. de arbore, cui alieni furculi insiti sunt:

Miraturque novas frondes & non sua poma.

Sic & Plinius Lib. XXXIII. cap. 4. *Autrum arrugiat quæsitum non coquitur, sed statim suum est*; hoc est, suæ naturæ, sine mistura vilioris metalli, aut alienæ cujusquam materiæ. Ipsum Gronovium adito, qui plura suppeditabit. Gorallus.

47. *Sinuat vestigia*] Non ausim hanc lectionem immutare. Tamen antiquitus excusi habent: *similat vestigia*, non malè. Item iidem libri habent *Pelion Ossa creat*, non *terit*. Quod sanè placet. Id est, auget, ex duobus montibus creatur unus. Scaliger. Aliud agebar vir summus, nam utraque lectio & *similat* & *creas* perabfurda est, & sine exemplo. Contrà vulgaræ lectioni favet Virgilius Æneid. II, 206. ubi sic serpentes describit:

*Pectora quorum inter fluctus arrecta, jubaque
Sanguinea exsuperant undas; pars cetera pontum
Pone legit, sinuatque immensa volumine terga;*

Hoc est, ut habet Servius, *curvat, flectit in sinus*. Gorallus.

Serpens] Abfurda hæc fabula, quâ hominum corpora cum serpentibus conjunguntur, ex eodem errore nata est, quo custodes Hor-
ti

cum Diis pugnarunt. Narrantur enim è cœlo detrachere voluisse Deos, Jovisque captivi regnum ⁴⁵ usurpare, & leges pro arbitrio victis Cœlitibus dicere. Hisce Gigantibus forma humana fuit ad pubertem usque, sed inferior pars in caudam serpentis desinebat. Igitur aggerem ad cœlum, ut cominus cum Diis pugnare possent, montibus struxerunt, Pelioque Ossam, Ossæ Olympum imposuerunt. ⁵⁰ Tum illac in cœlum adscendere conati, timentes sibi Deos è propinquo omnes, quasi admotis scalis, provocarunt.

ti Hesperidum, Velleris Aurei, alique mutati sunt in serpentes. Nimirum, Linguâ Phœniciâ, *Nahhasch* æquè significare potest *serpentem & eum qui diligenter quidpiam observat*, hoc est, custodem. Itaque crediderim Gigantas illos, sive viros fortes, quos vicit Jupiter, fuisse eos quos Saturnus præfecerat custodiæ Phlegrææ peninsulæ, aut qui eò fugerant ex clade Thessalica. *Idem.*

⁴⁹ *Pelion Ossæ teris*] Hic noster, ne quid dissimulem, duo tempora & loca perperam miscuit, quod Poëtis sollemne est. Primum non distinxit prius bellum à Jove cum Saturno & Tiranibus gestum à posteriori, quo devicit hosce Gigantas; deinde Thessaliam cum Phlegræa Chersoneso confudit. Postquam enim *Phlegræa castra* memoravit, narrat nobis Thessaliæ montes aliis alios impositos, quod in priori bello & in Thessalia gesto factum oportuit; nisi si quis velit trans Thermæicum sinum eos montes translatos. Verùm *Hesiodus*, qui bellum à Jove cum Saturno gestum in Thessalia primus descripsit, nusquam meminit montium montibus impositorum; sed posteriores Poëtæ, qui non satis recordabantur Jovem & æquales Deos, quibuscum bellum gessit, fuisse homines, cum sedem eorum cœlum fuisse putarent, finxerunt Gigantas, qui bellum iis è terra intulisse narrabantur, montium acervum, quasi scalas, admovisse. Sic dum rebus convenientia scribere se putant, antiquissimam Græcæ Historiam splendidis mendaciis turpiter corruerunt. *Idem.*

⁵¹ *Impius*] Sic & vl. 42. *impia fabula*. Quamvis *pious* diceretur propriè humanus erga propinquos & consanguineos, ac proinde *impious* erga eosdem inhumanus, ut ostendimus ad *Pedonem Albinovanum*, El. I. 5. attamen jam ab illo ævo vocabula hæc sunt ad Deos & res divinas translata; ut ex hoc loco & multis aliis intelligere est. *Idem.*

⁵² *Infectus*] Editio Aldina habet *insensu*; quod deterius est. *Idem.*

Ibidem. Cunctos] Cunctisque. Scaliger.

Provocat, admotis

Jupiter è cœlo metuit, dextrâque coruscâ
Armatus flammâ removet caligine mundum. 55

Incurfant vasto primùm clamorê Gigantes.

Hîc magno tonat ore pater, geminântque faventes

Undique discordes comitum simul agmine venti,

Denfa per attonitas rumpuntur fulmina nubes.

Quin & in arma ruit quæcumque potentia Divûm, 60

Jam

N O T Æ.

53. *Admotus*] Videtur deesse nomen substantivum *scali*, ita ut dixerit Poëta conatos Gigantas irrumpere *scali admotis*, aut nescio quid simile. *Gorallius*.

55. *Removet caligine mundum*] Videtur esse Hypallage, pro *removet caliginem è mundo*; hoc est, à cœlo tenebras omnes fugat, crebris fulgetris ac fulminibus. Talis Hypallage apud *Virgilium*, *Æneid.* VII, 542.

———— *Herculeis sopitas ignibus aras*
Excitat;

hoc est, *sopitos ignes Herculeis aris*. Plura, si necesse est, exempla suppeditabit Belgarum diligentissimus *Gerard. Joan. Vossius* Institut. Orator. Lib. IV. cap. XIII. §. 12. *Idem*. Vide & ad vs. 57.

56. *Incurfant vasto primùm &c.*] Hoc est, cum magno clamore, prout solet suppleri præpositio, ut rectè *Sanctius* antea memoratus, ad vs. 19. *Idem*.

57. *Hic magno*] Lege:

Hinc magno sonat ore pater, geminântque faventes
Undique discordes comitum simul agmine venti.

Porro in superioribus versibus, pro *removet caligine mundum*, repone ex oblietis *renovat caligine*, id est, mutat pristinam formam mundi. Ita enim ad eum sensum usurpabant Veteres; unde *novare membra*, cum radunt. *Arnobius*: *quid novatio & revelatio pudendorum?* Estque verbum juris *novatio*, à qua mente *novacula* dicta est. Eædem editiones melius habent, è cœlo *metuens*, non, ut recentiores, è cœlo *admotus*. *Scaliger*. Non nego *novatione* significari mutationem, sed proferenda fuit loquutio huic similis, *renovare mundum caligine*, aut hæc ipsa, ex alio Scriptore. An voluit Severus dicere: *mutare mundum caligine?* Incommoda sanè loquutione usus esset.

runt. At Jupiter cœlo jam metuens fulmina arripit,
55 & fulgetrorum flammis omnem caliginem discu-
tit. Ibi Gigantes, ingenti edito clamore, impetum
in Deos faciunt; Jupiter verò tonitrua maxima creat,
quorum fragorem discordes procellæ augent. Dein
crebra per nubes fulmina transcurrunt, 60 ceteri-
que omnes Dii fortiter prælium capeſſunt, & Mars
jam

effet, & contra quàm sentiebat loquutus; nam fulminibus crebris,
quæ postea memorat, cœlum splendescit non obscuratur; unde fa-
ctum ut *Hesiodus*, *Theogoniâ*, in descriptione prælii Saturni cum Jo-
ve, omnia fulminum flammâ illustrata fingat. Itaque *exoletas Scali-*
geri editiones cenſeo hic ſinendas exoleſcere & antiquari. *Geral-*
lus.

Ibidem. *Magno tonat ore*] Eleganter, adludere enim videtur ad
eorum ſententiam, qui tonitrua *Jovis vocem* eſſe ajebant: quomo-
do etiam loquebantur Hebræi, ut liquet ex *Pſalmo xxix*. Nescio
an non indidem petita ſit figurata hæc *Plinii*, in *Præfat. Hiſtoriz Na-*
turalis, oratio: *Fulgurat in nullo umquam verius dicta vis eloquen-*
tia, *Tribunitia poteſtatis ſacundia*. *Quanto tu ore patri laudes to-*
nas?

Ibid. *Pater*] Hoc eſt, Pater Hominum & Deorum, qui ſic ſæpe
πατήρ ἱερόχλων dicitur, ut *Georg. I*, 121.

—— *Pater ipſe colendi*
Haud facilem eſſe viam voluit.

Cur eo nomine Dii vocentur diximus ad *Albinovanum I*, 23.
Idem.

Ibidem. *Geminantque*] Sonitum, nempe, tonitruum, qui vento
latius diffipatur. *Idem*.

59 *Funduntur fulmina*] Repone ex veteribus *rumpuntur*, ut infra

—— *frager totâ nunc rumpitur Ænâ*

&

—— *ruptique cavis fornacibus ignes.*

Scaliger.

60. *Quin & in arma ruit.*] Lego: *aquâque in arma ruit*. *Hesio-*
dus:

—— *μάχην δμύμαστον ὑγεισεν*
Πάσις, Ἀπλῆαί τε καὶ ἄρσινες, ἕματι κοίτη,
Τετλώϊς τε θιοὶ & ὄσοι Κρόνῳ ἐξηγότοιο.

Pugnam magnam excitavit, omnes faminaqua & mares, dio illo, &
Dii Titanes & qui è Saturno orti erant. *Scaliger*.

Ibidem. Non video cur à vulgata leſione abeamus. *Geralus*.

24 CORN. SEVERI ÆTNA.

Jam Mars sævus erat, jam cetera turba Deorum.
Stant utrimque metus; validos tum Juppiter ignos
Increpat, & victor proturbat fulmine montes.

Illinc devictæ verterunt terga ruinæ,
Infestæ Divis acies, atque impius hostis 65

Præceps cum castris agitur, matérque jacentes
Impellens victos. Tum pax est reddita mundo,

Tum Liber celsa venit per sidera cœli,
Defensique decus mundi nunc redditur astris.

Gurgite Trinacrio morientem Juppiter Ætnâ 70
Obruit Enceladum, vasti qui pondere montis

Æstuat

N O T Æ.

61. *Jam Mars sævus erat*] Sic habet Aldina editio; hoc est, jam acriter pugnabat. Malè legebatur in aliis & *Mars*, &c. *Idem*.

Ibidem. Lege:

*Et Mavors sævus & cetera turba Deorum,
Stant utrimque metu.*

Nam stare metu, ut stant pulvere nubes, stat sentibus postus. Scali-
ger.

62. *Stant utrimque metus*] Prioris versûs lectione ex Aldina Editione constitutâ, posterioris lectionem servabimus qualis est. Vult enim Poëta in utraque acie stetisse quod altera metueret. *Gorallus*.

Ibidem. *Ignos increpat*] Hoc est, cum magno sonitu fulmina demittit. Similiter *Virgilius* dixit *increpare sonitum*. *Æneid.* IX, 503.

*At tuba terribilem sonitum procul are canoro
Increpuit.*

Idem.

63. *Victor*] Sic in Aldina Editione, pro *jacto*, quod est in vulgatis. *Idem*.

Ibidem. *Proturbat fulmine montes*] Hoc est, procul deturbat, diciturque propriè de iis qui ex superiore loco subeuntes dejiciunt. Insignis est hanc in rem *Livii* locus, quem *Severus* imitatus videtur. Exstat Lib. V. cap. 47. ubi Gallorum deturbatio ex rupe Tarpeia sic describitur: *Jamque & alii congregati talis missilibusque saxis proturbare hostes, ruinâque tota prolapsa acies in præceps deferri*. *Idem*.

64. *Verterunt terga ruina*] Hoc est, ruinæ instat, è montibus suis provoluti sunt. Vide locum *Livii* ad præcedentem versum. *Idem*.

66. *Ma-*

jam crudeliter sævit, ut & reliqua Numinam turba. Utrique metuitur hostis, sed Jupiter tandem, validioribus fulminibus demissis, coacervatos montes proturbat; quo facto, ruinarum instar cadentes Gigantes terga verterunt, ⁶⁵ copięque Diis infestę unā cum castris suis præcipites actę sunt; victęque ipsa Tellus eorum mater, quę victis animos addebat. Tum verò pace Diis redditā, Bacchus in cœlum rediit, revocatus è mortuis à Cerere, & honorem defensi cœli Dii retulerunt. ⁷⁰ In mari Siculo animam propemodum efflantem Aetnā oppressit Jupiter Enceladum Gigantem, qui sub pondere ingentis mon-

66. *Matérque jacentes impellens*] Id est, & mater Tellus, quę adhuc hortabatur Gigantas, quamvis jam victos & fulmine adstrictos; Mater, inquam, & ipsa fulmine petitur. *Scaliger.*

67. *Mundo*] Id est, cœlo, ut supra vl. 43. & vl. 69.

68. *Tum Liber celsa*] Si hæc sana sunt, vult *Severus* latitiz datorem Bacchum in cœlum sine metu venisse, reliquosque Deos ad hilaritatem provocasse. Tum autem dicitur in cœlum venisse, quia à Terrigenis in prælio discriptus à Cerere, recompositis suis membris, vitam postea recepit. *Diodorus Siculus* Lib. iv. pag. 196. Ed. Hanz. : παραδεδωκότων ἡ τοῦ μωδογέρου, καὶ τρίτῳ γένει, καὶ ἂν φασὶ ὅτι Θεὸν ἐκ Διὸς καὶ Δήμῳρος παρὰδόντα, διασπαρῆναι ὑπὸ τοῦ γηγενῶν καὶ κατεψεύσθαι, πάλιν δὲ ὑπὸ τῆς Δήμῳρος, τοῦ μάλῶν συναρμολόγουν, ἐξ ἀρχῆς τοῦ γηγενῶν: Tradentibus mythographis & tertios natales; secundum quos, dicunt Deum illum ex Jove & Cerere natum, discriptum fuisse & elixatum à Terrigenis, sed iterum à Cerere membris compositis, ut ab initio, juvenem esse factum. Idem.

69. *Nunc redditur*] Scribe, tunc redditur. *Scaliger.* Nihil muta, nam hoc vult Poëta; nunc (hoc est, Poëtę tempore) Diis tribuitur honor defensi cœli. Reddere pro tribuere seu dare frequenter dici docebunt *Lucretii* Interpretes & Index *Gifanianus*. *Gorallus.*

70. *Aetnā obruit Enceladum*] *Pindarus* Pyth. Od. I. Typhonem Aetnę subjicit, sed *Severus* noster, cum alios, tum *Virgilium* suum est sequutus, *Æneid.* Lib. III. 578.

*Fama est Enceladi semustum fulmine corpus
Urgeri mole hac, ingentemque insuper Aetnam
Impositam &c.*

Ad quem locum vide *Servium*. Idem.

Æstuat & patulis exspirat faucibus ignes.

Hæc est mendosæ vulgata licentia famæ.

Vatibus ingenium est, hinc audit nobile carmen.

Plurima pars scenæ rerum est fallacia, vates

75

Sub terris nigros viderunt carmine Manes,

Atque inter cineres Ditis pallentia regna.

Mentiti vates Stygias undasque, canesque.

Hi

N O T Æ.

72. *Patulis exspirat faucibus ignes*] Quia irati dicuntur, Phœnicio sermone, spirare naribus ignem. Vide Psalm. xviii, 9. Hinc finxerunt tauros illos feros, quos iugo subjecit Jafon, naribus ignem emisisse. *Ovidius Metam.* vii, 104.

*Ecce adamanteis Vulcanum naribus efflant
Æripides Tauri &c.*

Idem.

73. *Hæc est mendosa*] *Mendosa fama* est rumor mendax; non minus enim deduci potest à mendum, quàm à menda. *Charisius*: Mendum in mendacii significatione dicitur, menda in culpa operis, aut corporis. Sic mendosè pro falso sumitur apud *Lucretium* Lib. iv.

— tamen præstat rationis egentem
*Reddere mendosè causas utriusque figura
Quàm manibus manifesta suis emittere quaquam.*

Item apud *Horatium* mendosus pro mendace legitur Lib. i. Ep. xvi.
40.

*Falsus honos juvat & mendax insania terret
Quem, nisi mendosum & medicandum?*

Hoc est, nisi eum qui se simulet eum esse, qui non est. *Idem.*

74. *Vatibus ingenium est*] Nimirum, Poëtarum hoc ingenium est, hæc indoles, ut fingant quidquid videtur. *Idem.*

Hinc audit nobile carmen] Locus depravatissimus, qui ita sine dubio legendus est:

— — — *Hinc auget nobile carmen
Plurima pars scena, verum & fallacia vates
Sub terris nigros viderunt crimina manes.*

Sic suprà idem error, carmen pro crimen. *Scaliger.* Nihil muto in primo versu, cum sensus sit satis apertus, & rei conveniat. Nempe, figmentis audacibus licentiosæ famæ carmen nobilitatur, ac ce-

le-

montis æstuat irâ & patentibus faucibus ignes emit-
tit. Eò devenit mendacium rûmorum, quibus fabu-
læ constant, licentia. Ea poëtarum indoles, &
captandæ ingenii famæ ratio. 75 Pleraque quæ ha-
bent scenicis fabulis similia sunt. Poëtæ soli, dum
poëtico illo suo furore agitentur, viderunt sub
terris inferos, & post rogum regnum Plutonis, ubi
commenti sunt nescio quem Stygium amnem & tri-
cipi-

lebratur. Ergo *audis nobile*, idem est ac *nobile habetur*, ut *malè*
vel *bene audire*, est *malè* aut *bonè* famæ esse. Usque adeò necessaria
Poëmari fictio censetur, ut Poëtarum numero ejiciatur quisquis non
fingit. Quæ de re legenda Institutio Poëtica *Joan. Ger. Vossii* Lib. 1.
cap. 1, & 2. *Gorallus*.

75. *Plurima pars scena verum est fallacia*] Legebatur *plurima pars*
scena, *verum est fallacia*, sine ullo sensu. Sequuti sumus emenda-
tionem viri docti adscriptam oræ codicis quo utebamur. Sensus est :
plurima rerum à Poëtis decantatarum fallacia pars est scenæ, seu dra-
mati: hoc est, planè conficta, ut solent argumenta Comœdiarum.
Idem.

76. *Viderunt carmine Manes*] Hoc est, in carminibus suis ita lo-
quuntur de Manibus, seu inferis quasi eos vidissent. Non vident
dum sui compotes sunt, sed cum furore Poëtico tenentur, tum verò
Manes vident. *Idem*.

77. *Atque inter cineres*] Hoc est, postquàm cadavera sunt com-
busta, vident umbras pallentia regna Ditis subeuntes. *Idem*.

Ibid. Ditiu.] *Dis* à Latinis dictus est Deus Inferorum, versâ voce
Πλάτων in Linguam Latinam, utraque enim vox divitem significat.
Nominis rationem invenies, apud *Joan. Clericum* in Theogoniam
Hesiodi v. 455. *Gorallus*.

78. *Menti vates &c.*] Et hic quoque locus pessimè affectus. Le-
ge:

Sub terris nigros viderunt crimina Manes,
Atque inter cineres Ditis pallentia regna
Mentiti, naves Stygias, undæque, canesque.

Stygia canes, Eumenides, *Æschylus* & quidam (nam nomen non
memini) Latinus Poëta. *Scaliger*. Malim post *regna* *πλεῖται* *στυ-
γίων* adscribere, ut verbum referatur ad sequentia tantùm nomina.
Ceterum quia *canes* plurali numero dicuntur, idèò tamen necesse
non est eâ voce Eumenidas intelligi; cum enim minùs diligenter lo-
quimur, sæpe plurali numero ad unum significandum utimur. Vide
hac de re Interpretes ad *Math. II. 20*. Itaque voce plurali *canes* opti-
mè significetur Cerberus. *Gorallus*.

Hi Tytyon septem stravere in jugera fœdum,
 Sollicitant magnâ te circum Tantale pœnâ, 80
 Sollicitantque siti. Minos, tuâque Aeace in umbris
 Jura

N O T Æ.

79. *Hi Tytyon septem &c.*] Non potest horum certior Interpres inveniri *Ovidio*, *Amor. Lib. III. Eleg. xii. 19. & seqq.* cujus aliquot versus propterea hic apponemus:

*Nec tamen, ut testes, mos est audire Poëtas,
 Malueram verbis pondus abesse meis.
 Per nos Scylla patri canos furata capillos,
 Pube premit rabidas inguinibusque canes.
 Nos pedibus pennas dedimus, nos crinibus angues,
 Victor Abantiades alite feritur equo.
 Idem per spatium Tytyon porreximus ingens
 Et sua vipereo fecimus ora cani.*

Tandem locum hunc sic claudit:

*Exit in immensum fœcunda licentia vatum,
 Obligat historicâ nec sua verba fide.*

Gorallus.

Ibidem. Septem stravere in jugera] Alii Poëtæ novem jugera ei tribunt, & princeps quidem *Homerus Odyss. A, 576.*
Sic & Lucretius Lib. III.

*— novem dispersis jugera membris,
 Obiinet.*

Similiter *Virgilius Æn. vi, 595.*

*Nec non & Tityon terra omniparentis alumnum
 Cernere erat, per tota novem cui jugera corpus
 Porrigitur.*

Sic etiam loquuti multi alii Poëtæ, quorum testimonia, in re commenticia, proferre nihil attinet. *Idem.*

Ibid. Fœdum] *Lego fœsum*, non autem *fœdum*. *Scaliger.* Nihil necesse est hanc vocem mutari, nam *fœdus* rectè dicatur *Tityus*, qui vim Latonz inferre voluit, ut dicitur *fœdus amor, fœdum adulterium*. Vide *Homorum Odyss. A, 579.* Ceterum nomen *Tityi*, ut & *Titanum* est *τῆτις τῆς τίτις*, hoc est, lutum Phœniciâ Linguâ. Quae de appellatione vide notata à *Joanne Clerico*, ad *Theogoniam Hesiodi* vs. 207. *Gorallus.*

80. *Sollicitant magnâ &c.*] Hoc est, sollicitum atque anxium habent pœnâ magnâ, quam tibi imposuerunt. *Sollicitum habere* perinde est hic ac describere sollicitum. Vide *Not. ad vs. 21. Idem.*

Te

cipitem Cerberum. In eorum dumtaxat carminibus, Tityus prostratus septem jugera corpore suo tegit; 80 Tantalus cibo & potu cinctus, eâ poenâ afficitur, ut nec comedere, nec bibere famelicus ac sitiens possit;

Te circum Tantale] Lego, te ficeum. Imò propiùs accedit *curvum*, hoc est, pronum ad bibendum. *Scaliger.* Sed & rectè dicantur Poëtæ poenâ circa Tantalum anxium eum habere; nam circa Tantalum fingeant esse aquas, quas bibere non poterat, & fructus quos comedere nequibat. Hinc *Tibullus* Lib. I. El. III. ubi Inferorum poenas describit.

*Tantalus est illic & CIRCUM stagna, sed acrem
Jam jam poturi deserit unda sitim.*

Quin & primus omnium *Homerus* *Odyss.* Λ, 585. ubi eleganter describitur poena Tantalì:

—— ἀμφὶ δὲ ποσσὶ

Γαῖα μέλαινα φάνεσκε, καταζήνασκε δὲ Δαίμων.

Circa autem pedes terra nigra apparebat, quam exsiccabat Daemon; nempe, cum volebat bibere Tantalus. Igitur nihil hic mutarim. Gorallus.

81. *Sollicitantque siti] Nihil clarius hac lectione.* Tamen nuper mutarunt in, *sollicitantque Scinim.* Quod, malum, nos tantum immutandi cacoëthes habet, ut quæ scimus nescire velimus? Sanè si mutandum aliquid fuerat, potiùs legerem:

Sollicitantque sitos ——

Nam *siti* sunt mortui, ut testatur *Cicero*, in libris de Legibus, & *Gellius*. Unde *siticines* qui caneant ad sitos, hoc est, *τυμωαυλαί*. Sed nihil mutandum censeo. Quòd *Scinim* legerint, puto eis in causa fuisse veteres Editiones, *sollicitantque sitim* sed illud M referendum ad sequens. Itaque facile divinare fuit legendum esse *siti*. *Scaliger.*

Ibidem. Sanè sic habet etiam Aldina editio, nec quidquam est celebrius in poena Tantalì, quàm *sitis*, quæ sic describitur ab *Homero* *Odyss.* Λ.

Καὶ μὲν Τάνταλον εἰσεῖδον χαλεπ' ἀλγὶ ἔχοντα,
'Εσταῖε' ἐν λίμνῃ, ἣ δὲ ποσσὶ πλατὺ θρυεῖε.
Σπύτο δὲ δρυάων, πίειν δὲ καὶ εἶχον ἰδέσθαι,
'Ὅσάκις γὰρ κῆρ' ὃ γέρον πίειν μωμάνων
Τέταράχ' ὕδωρ ὀπολίσκεθ' διατρεχόντι:

Tantalum vidj graves angores habentem, stantem in lacu, qui ejus mento adpropinquabat. Stabat autem sitiens, quod biberes vero non poterat capere; quoties enim senex incurvatur, cupiens bibere, toties aqua perit absorpta. Gorallus.

30 CORN. SEVERI ÆTNA.
 Jura canunt, idémque rotant Ixionis orbem,
 Quidquid & interiùs falsi sibi conscia terra est.
 Non est terra satis, speculantur Numina Divùm,
 Nec metuunt oculos alieno admittere cœlo. 85
 Norunt bella Deùm, norunt abscondita nobis
 Conjugia & falsa quoties sub imagine peccent,
 Taurus in Europen, in Ledam candidus ales,
 Juppiter ut Danaæ pretiosus fluxerit imber.
 Debita carminibus libertas ista, sed omnis 90
 In vero mihi cura, canam quo fervida motu
 Aestuet Aetna, novósque rapax sibi congerat ignes.
 Quacumque immensus terræ se porrigit orbis,
 Extremsque maris curvis agitur ab undis,
 Non

N O T Æ.

82. *Jura canunt*] Judicia, quæ ex certo jure fiunt. Sic *Propertius* Lib. III. El. III, 61. negat se velle inquirere :

Sub terris si jura Deùm, & tormenta Gigantum.

& Lib. IV. El. XI, 18. de Plutone :

Det pater huic umbra malis jura mea.

Idem.

Ibidem. *Rotant Ixionis orbem*] Rotam ejus circumactam describunt. Vide ad vs. 21. Idem.

83. *Quidquid & interiùs &c.*] Aut repetendum *canunt*, ex initio superioris versûs, aut si hæc regantur verbo *rotant*, intelligendus erit sermo *rotatus*, hoc est, numeris adstrictus Poëtarum; quo nomine etiam vocavit argumenta Philosophica, ob certum enunciationum numerum, *Juvenalis* Sat. VI, 449.

—— currum sermone rotato

Torqueat Enthymema.

Idem.

84. *Numina Divùm*] Hoc est, Deos, aut voluntates Deorum, quæ de re vide *Ger. Joan. Vossium* in Etymologico ad verbum *Nus*. Sed prius malim. Idem.

85. *Oculos alieno admittere cœlo*] Hoc est, mittere ad alienum cœlum, quomodo etiam vulgò dicunt *adjicere oculos alicui rei*. Idem.

86. *Norunt abscondita nobis*] Simile de mulieribus apud *Theocritum* :

Παύ-

possit ; Minos & Aeacus , Jovis filii , jura dicunt umbris & Ixionem jubent rotæ circumagendæ impositum plecti ; ac reliqua denique omnia fiunt, quæ falsò sub terra geri creduntur. Nec satis habuerunt poëtæ fingere quæ voluerunt, sub terra ; præterea quid apud Deos ageretur, quasi exploratores, ceteris mortalibus prodiderunt ; ⁸⁵ nec ullâ religione coerciti sunt, quo minùs cœlum, alienam sedem, perlustrarent. Soli sciunt Diis civilia esse bella, adulteria clam ab iis committi, & variis adsumtis formis contra castitatem peccari, ut cùm Jupiter sub Tauri imagine Europam, sub Cygni figura Ledam, & in pluviam auream conversus Danaën fefellit. ⁹⁰ Ea quidem licentia, jure suo, utuntur Poëtæ ; sed nunc ego unam veritatem sector ; quippe qui canere aggressus sum quæ causa sit Ætnæ æstuum, & quæ novos perpetuò ei sufficiat ignes. Orbis terrarum, qua-

Πάντα γυναῖκες ἴσταν, καὶ ὡς Ζεὺς ἠγάγεθ' Ἡερν.

Omnia mulieres sciunt, & ut Jupiter duxerit Junonem. Porro legendum, *Juppiter in Danaen*, non *Juppiter ut Danaa*. Nam venustissimum est αὐτὸνδεῖν illud. *Scaliger.*

^{88.} *Taurus in Europen*] Nempe, peccet, ex antecedente versu. *Gorallus.*

^{89.} *Jupiter ut Danaa*] Cùm hæc sit lectio Venetæ Editionis anni M CCCC LXXXIV, & Aldinæ, non video cur mutetur. *Idem.*

Pretiosus fluxerit imber] Occultè adludere videtur ad veritatem historiz, ex qua pretio corrupta Danaë Jovis quempiam sacerdotem ejus nomine excepit. Vide *Horatii Od. xvi. Lib. iii.* ubi dicit diligentiam Acrisii irrisam à Jove & Venere,

—— fore enim tutum iter & patens,
Converso in pretium Deo, ——
norant. *Idem.*

^{94.} *Extremique maris*] Hoc est, extremis undis terram adluentis, non enim agit Poëta de externo illo, omnia ambiente, magis quàm de interno mari. *Idem.*

Curvis incingitur undis] Veteres Editiones: *curvis agitur ab undis.* Quæ vera est lectio. Crediderunt multi Veterum terram in medio Oceano σαλβιδεύ, ac circumjecto humore portari, velut aliquod grande

Non totum est solidum; defit námque omnis hiatu, 95
 Secta est omnis humus, penitúsque cavata latebris,
 Exiles suspenſa vias agit, Inque animantis
 Per tota errantes percurrunt corpora venæ,
 Ad vitam sanguis omnis quâ com meat idem,
 Terra foraminibus conceptas digerit auras. 100
 Scilicet, aut olim, diviſo corpore mundi,
 In maria ac terras & ſidera, ſors data cœlo
 Prima, ſequuta maris, deſcéditque infima tellus;
 Sed totis rimofa cavis, & qualis acervus

Ex

N O T Æ.

grande navigium & grave. Cujus opinionis auctorem faciunt Thaletem. Extremi autem maris, id est, *ἐξέστρον*. Nam *ἐκπνοὴν* vocabant *ἐξέστρον*. Quæ cum ita ſint, ſatis patet τὸ *incingitur* ab ignaro homine & imperito ſuppoſitum fuiſſe, quia cauſam alterius lectionis ignorabat. Scaliger. Reverà *agitatur* eſt in editione Veneta, ſed non puto ſignificari quod ait Scaliger, cum non ſit ſermo de Oceano, ſed de quovis mari; quod agitare dicitur littora, quia iis vehementi impetu adliditur, lapilloſque aut pulverem agit. Gellius.

95. Non totum eſt ſolidum] Nimirum, corpus. Aldina editio habet in ſolidum, ſine ſenſu. Idem.

Defit namque omnis hiatu] Hoc eſt, ubique, deficiente materiâ ſolidâ, hiatus ſunt. De hiſce hiatibus egerunt Lucretius Lib. vi. ubi agit de terræ motu. Vide & Juſtinum initio Lib. iv. Idem.

97. Inque animantis] Seneca ex Ariſtotele: (Quæſt. Nat. Lib. vi. cap. 13.) corpus noſtrum & ſanguine irrigatur & ſpiritu, qui per ſua itinera diſcurrit. Habemus autem quadam anguſtiora anima receptaculis, per qua nihil ampliùs quàm meat, quadam patentiora in quibus colligitur, & unde dividitur in partes. Sic hoc totum terrarum omnium corpus, & aquis, qua vicem ſanguinis tenent, & ventis, quos nihil aliud quis quàm animam vocaverit, pervium eſt. Tertius autem ab his verſus ita legendus:

Ad vitam ſanguis omnis quâ com meat idem.

Scaliger. Huc etiam faciunt quæ habet idem Seneca Cap. xvi. de terræ ſpiritu, ſive anima.

102. In maria & terras ac ſidera] Vulgaris diviſio rerum univerſitatis,

quacumque patet, & mari adluente cingitur, ⁹⁵ solidus non est, sed passim hiat. Univerſus terræ globus variis tubis ac meatibus cavus est, viasque habet tenues, quæ, quemadmodum in animalibus venæ, per totum ejus corpus sparſæ sunt; & per quas aquæ, veluti sanguis ejus, moventur, ¹⁰⁰ aut etiam conceptus ventus per ejus viscera spargitur. Cujus rei duæ potuerunt esse causæ. Prior est, si eo tempore, quo molis indigestæ omnium rerum partes separatæ sunt, quarum aliæ mare, aliæ terram, aliæ cœlum conflarunt, & cœlestes quidem particulæ summa petierunt, quas proximè sequutæ sunt aqueæ, ita ut terrestres intimæ omnium defederint; si, inquam, postremæ instar lapidum imparium qui-

tatis, qua utuntur etiam Sacræ Litteræ, quia est captui vulgi accommodata. Ceterum nulla proportio est inter *cælum* & globum terræ & aquâ constantem. Vide Metamorphos. Lib. 1, 21. & seqq. *Gorallus*.

104. *Sed totis rimosa cavis*] Aristoteli *σπερματικῆς, ὑπαντροῦ, συμφοῆς, αὐτοφθοῆς*. Scaliger. Adde Justinum Lib. IV. cap. 1. de solo Siculo: Est autem ipsa terra tenuis ac fragilis & cavernis quibusdam, fistulisque ita penetrabilis, ut ventorum tota ferme flatibus pateat. *Gorallus*.

Ibidem. *Qualis acervus*.] Acervi fiebant in quadriviis & triviis, ad Hermulas quas vocabant; hoc est, Mercurii statuas quadratas; jactis ex tempore lapidibus à prætereuntibus, qui acervi Mercurio sacri erant, à quo dicti *ἱερμακας* Græcis. *Isidorus* in Glossis, quæ sunt adhuc in membranis. *Mercurii*, inquit, *lapidum congeries in cacumine collium*. Eos *Hermacas* nunc hîc intelligit, de quibus & *Sibylla*:

Καὶ πῦρτινα σέβασθαι, καὶ ἱερματὰ ἀνεῖα γαῖαν,

Καὶν παρέδιδισι λίθων συγχώματα ταῦτα σέβασθαι.

Similes etiam monticelli ex lapide congesto, qui pro terminis erigebantur, ab auctoribus de agris limitandis, vocantur *Scorpiones*, quia in metam desinebant. *Σκορπίον* enim Græcis dicitur etiam quidquid in metam ac conum fastigiatum est, ut rutulus crinium in pueris ita vocabatur. Quemadmodum igitur acervi, qui sunt, jactis ex tempore saxi toti pendent in se, quia intus cavi sunt, ut opus fornicatum: sic etiam terra ipsa cava est, & in tholum suum nititur. *Scaliger*. De acervis Mercurii, vide Interpretes ad Proverb. xxv, 8. & *Joan. Seldenum* de Diis Syris Synt. 11. cap. 15.

Exsilit, imparibus jactis ex tempore faxis; 105
 Ut crebro introitus spatio vacuata corymbis
 Pendeat in se se: simili quoque terra figurâ
 In tenues laxata vias, non omnis in arctum,
 Nec stipata coit: sive illi causa vetusta est,
 Nec nata est facies; seu liber spiritus intra 110
 Effugias molitur iter; seu lympa perenni
 Edit humum limâ, furtimque obstantia mollit,
 Aut

N O T A.

106. *Ut crebro introitus spatio vacuata corymbos.*] Est mendum in genese, non enim à κόρυμβος dicitur. Columella de Cinara carduo:

Hac modo purpureo surgit glomerato corymbo.

Est autem corymbus quidquid in panicam, aut strobilum adsurgit, ut in Cinara videmus & in Scolymo. Sed prima notio τῆς κόρυμβος est in capite Veterum Aëticorum tutulus, seu mera suggestus capillorum. Igitur legendum pato:

*Ut crebro introitus spatiosa vacante corymbos
 Pendeat in se se.*

Crebrum spatium τὸ συνεχές sic, ut crebrum cribrum, apud Plautum, πολύπορον. Ad eam modum crebro vimine infra dicitur. Vacans enim spatium dicitur τὸ κοῖλον etiam infra, quod & cellans quoque vocavit. Illud verò pendeat in se se, est suo sibi pondere libretur, ut fornix, in fornicem suam nitatur. Scaliger. Sensus vers. 104. multò clarior videtur in editionibus; hoc enim vult Poëta, ut terra vacuata corymbis crebro introitus spatio pendeat in se; nimirum, ut corymborum acervus crebra seu frequentia relinquit spatia vacua: sic vult terræ partes multos hiatus inter se habere, ita ut intra terræ viscera pondeant cavernarum fornices. Gorallus.

110. *Nec nata est facies*] Id est, non recens est, vel infinita est. An legendum, nec nota est facies; hoc est, læet nos, propter vetustatem. Scaliger. Nihil mutandum videtur, perinde est enim quasi dixisset Severus; nec postea adnata est hæc facies. Passim apud Poëtas verba simplicia pro compositis occurrunt. Vide v. 116. Facies autem hic est forma, ut sæpe alibi. Vide v. 173. Sic Lucretio, Lib. V. p. 711. Ed. Lamb. ait metalla liquefacta

Demulibet in formam & faciem decurrere rerum.

Gorallus.

Ibid.

quibus temerè sit acervus, ¹⁰⁵ non satis arctè inter sese conjunctæ fuerint, ita ut, quasi coacervatis corymbis, spatia multa vacua reliquerint, fornicibus passim formatis. Ea igitur intus est terræ forma, quam tennes meatus suspendunt, nec arctiùs congi, magisve densari patiuntur; seu hoc illi, ut dixi, contigerit à prima rerum origine, ¹¹⁰ nec postea factum sit; seu aër intra terram inclusus eas molitus sit sibi vias, quibus elabatur; seu aqua perpetuò adfluens paulatim terram exederit, & quæ decursum suum moraban-

Ibid. *Sen liber spiritus intra &c.*] Multa habet hanc in rem Seneca, in Quæstionibus Naturalibus, & præsertim Lib. VI. cap. 14. & sequentibus, unde nonnulla subjiciam. Postquàm contulit corpus humanum terræ: Vide ergo, inquit, numquid intrat in illam spiritus ex circumfuso aëre; qui quamdiu habet exitum, sine injuria labitur; si offendit aliquid & incidit quod viam claudat, tunc oneratur, primò infundente se à tergo aëre, deinde per aliquam rimam malignè fugit, & hoc acrius sentit quo angustius. Id sine pugna non potest fieri, nec pugna sine motu. At si nec rimam quidem, per quam effluat, invenit, conglobatus ille furit, & huc atque illò circummagitur, aliàque dejicit, alià intercudit; cum tenuissimus, idémque fortissimus, & irrepit quamvis in obstructa, & quidquid intravit vi suà deducat ac dissipet; tunc terra jactatur. Aut enim datura tanto locum discedit; aut cum dedit, in ipsam, quæ illum emisit, cavernam fundamēto spoliata confidit. Quædam ita existimant. Terra multis locis perforata est, nec tantùm primos illos aditus habet, quos voluit spiramenta ab initio sui recepit, sed multas illi casus imposuit. Alicubi diduxit quidquid supernè terreni erat aquæ; alia torrentes exedere; illa, aestibus magnis dirupta, patuere. Per hac intervalla intrat spiritus &c. Hæc paullo pluribus descripsi, quia Seneca prope modum ante oculos hunc locum Severi nostri, cum scriberet, habuisse videtur. *Gorallus.*

112. *Edis humanum limo*] Atqui non eduntur ea quæ oblimat flumen, aut aqua, sed potiùs obducuntur, undè jus adluvionum. Sed legendum *lima*, quod genus metaphoræ honestum est. Quid? Non ab eadem mente Tiberis *Serra* & *Rumen* dictus est? Eadem mens & in loco Horatiano, qui ita legitur in peroptimo codice,

qua *Liris* quietâ

Mondat aquâ, taciturnus amnis.

Nam *morare* aptum verbum huic loco nostro. *Saaliger.*

Ibidem. Rectè, ut quidem mihi videtur. Adde idè apud antiquissimos Græcos *Acheloos* dictos quosvis fluvios, quia ea vox est è Phœnicia radice *ACHAL*, comedit. *Servius* ad *Georg. L. 9.*

Aut etiam inclusi solidum exedere vapores,
Atque igni quæsitæ via est; sive omnia certis

Pugna-

N O T Æ.

Poculâque inventis Achelôia miscuit uvæ

Acheloum, inquit, non prater rationem dixit; nam, sicut Orpheus docet & Aristophanes Comicus & Ephorus Historicus tradunt, *Acheloum* generaliter, propter antiquitatem fluminis, omnem aquam Veteres vocabant. At is amnis ceteris antiquior non fuit, sed Græci prisca origines suas cum ignorarent, quia primorum gentis suæ conditorum Linguam nesciebant, quasvis rationes comminisciebantur. Adde congestis à Scaligero, prater antea allatum ad v. 110. locum hunc *Seneca* Quæst. Nat. Lib. VI. c. 7. Potest fieri ut aliquam regionem rivus affluens exedat, ac secum trahat aliquam molem. Sic & à *Lucretio* duobus locis æstus maris dicitur exeser marorum littora circum. Vide Indicem *Gifanianum*. *Gorallus*.

Ibidem. Obstantia mollis] Tò mollire verbum ad eam rem accommodatissimum, id est, τὸ καταλύνειν. Attius *Telepho*:

remisque nixi properiter navem in fugam

Trudunt subter saxa ad lavam, quæ montem mollibat mare.

Mollire ergo saxum, cavare, ut: *Gutta cavat lapidem*. *Varro*: *Pisridum comes*, quæ tenes cavata putri gelu montium saxa. Intelligit, ut puto, τὸν ἰχθῶ. *Scaliger*. *Mollit* est cavat molliendo.

113. *Solidum exedere vapores*] *Exedere* quidem verbum aptum huic rei, sed veteres Editiones: *Solidum videre vapores*, lego *invidere*; hoc est, per vapores stat quominus perpetua solida sit terra. Sic *Accius*:

Quis florem liberum invidit meum.

Virgilius:

Teno, inquit, miserande puer, cum lata veniret;
Invidit *Fortuna* mihi?

An verò legendum *minuere*? *Scaliger*. Ex vitiosa Editione *Veneta* nate sunt inanes hæ conjecturæ. Multò satius fuit ex *videre* facere *exedere*, quæ voce sæpe usus est *Seneca*, hoc in negotio, ut jam ostendimus, ad v. 110. & 112. Adde & hunc locum ex Lib. VI. Quæst. Natur. c. 9. ubi de causa motus terræ: *Alii in igne causam quidem esse, sed non ob hoc judicant; sed quia pluribus obrutus locus ardeat, & proxima quaque consumat. Quæ si quando exesa ceciderint, tunc sequi motum earum partium, quæ subjectu adminiculis destituta labant, donec corrumpere*. *Gorallus*.

Ib-

rabantur molliuerit. Altera causa cur terra sit ita, uti est, fistulosa, hæc esse potest; ignes, nimirum, intra eam collecti potuerunt soliditatem ejus passim minuire, dum sibi etiam viam quærunt, quâ latius spargan-

Ibidem. *Vapores*] Hoc est, non ἀτμίς, sed calores, nequid erres, nam exhalatæ particulæ non exedunt. Sic *Virgilius* *Æneid.* V. 683. de igne:

————— lentisque carinas

Est vapor. Vide & vl. 698. & indicem *Lucretianum Gifantis*. Hanc putarim etiam primigeniam vocis potestatem, nam à Græco ἀτμός, & antiquiore ἀπώ, hoc est, *incendo*, murato spiritu denso in *Æolicum* digamma, factum est *vapo*, aut *vapeo*, ut *Vesper* ab ἠσπερ, *Vesta* ab ἱστία, & talia multa. Absurdè deducit *Matth. Martinus* à καπνός, quem tamen exscribit, more suo, vir haud paullo doctior *Ger. Joannes Vossius*; qui etiam, in libro de mutatione litterarum, absurdius è voce καπνογενε deduci posse censet. Cum autem calore emittantur ex humidis corporibus fumi, ideò illi fumi dicti sunt *vapores*. Hinc quoque *Augustus* *vapidè se habere* dixit, pro *malè se habere*, ut habet *Suetonius* Cap. LXXXVII. in *Aug.* hoc est, calore febris tentari. Hæc obiter, quia à tanto viro non satis intellecta fuerant, cui ceteroqui merito suo tota adsurgit Criticorum, Grammaticorumque corona. *Idem*.

114. *Atque igni quasita via est*] Hoc poëma legissè, atque ante oculos habuissè videtur *Seneca*, cum de *Quæstionibus Naturalibus* scriberet; sunt enim passim in eò Opere non tantum eadem sententia, sed fermè etiam eadem verba, quæ conferentibus facillè occurrent. Sic Lib. V. c. 14. *Illud verò, inquit, manifestum est, magnam esse sub terris vim sulphuris & aliorum non minus ignem alentium. Per hæc loca cum se exitum querens spiritus torsit, accendat flammam ipso adfritu necesse est. Deinde flammis latius fuis, etiam si quid ignavi aeris erat, extenuatum moveri & VIAM cum promissu vasto atque impetu QUÆRERE.* *Idem*.

Ibidem. *Sive omnia certis pugnare locis.*] Hoc est, sive spiritus, aqua, ac ignis, dum inter se certis locis pugnant, terræ viscera laxarunt. Sic *Seneca* *Quæst. Nat. Lib. V. c. 12.* de vento qui ἐνυσσίδας à Græcis vocatur: cum magna inæqualitas ac dissimilitudo corporum, quæ vapor terrenus emittit, in sublime eat, & alia ex his corporibus sicca sint, alia humida; ex tanta discordia corporum inter se pugnantium, cum in unum conglobata sunt, verisimile est quasdam cavas effici nubes, & intervalia inter illas relinqui fistulosa, & in modum tibia angusta. Quod in summo aëre fieri putabat *Seneca*, hoc in ima terra fieri putato, ut mentem *Severi* adsequaris. Vide eundem Lib. VI. cap. 11. & seqq. *Idem*.

Pugnare locis; non est hîc causâ docenda, 115
 Dum stet opus causæ. Quis enim non credat inanes
 Esse sinus, penitus tantos erumpere fontes
 Cùm videt, ac torrentem imo se emergere hiatu?
 Non ille ex tenui, vacuôque agat aucta necesse est
 Confluvia, & raptis arcessat ea undique ab undis, 120
 Sed trahat ex pleno, quo fontem contrahat, amne.
 Flumina quin etiam latis currentia rivis
 Occasus habuere suos; aut illa vorago
 Derepta in præceps fatali condidit ore;

Aut

N O T Æ.

115. *Causa docenda*] In Ed. Veneta est *dolendi*, malè; in aliis *docendi*, quod refinximus in *docenda*, sensu aperto. *Idem*.

116. *Dum stet opus causæ*] Hoc est, dummodò *constet effectus*. Est simplex pro composito. Hoc est, certum ac ratum sit, ita ut de eo amplius non dubitemus. Sic Cicero Epist. Lib. IX. Ep. 2. ad Varronem: *Hac tu melius, modo nobis stet illud, unâ vivere in studiis nobis*. Item ad Atticum Lib. III. Ep. 14. *Si aliquid à Cornis audierimus, nos in Asiam convertemus, neque adhuc stabat quò potissimum, sed scies*. *Idem*.

Ibidem. *Quis enim non credat inanes*.] In Veneta est: *quis enim non viderit illud, Esse sinus*. Quod nescio an melius vulgato. *Idem*.

117. *Penitus tantos erumpere fontes*] Κατακολλη totius disputationis, terram ὑπερταγῆν esse. Hoc probari ex aquis, quæ undecumque ex ea erumpunt. Non enim non cavam esse, ex cujus sinu tanta vis aquarum tam diversis locis exprimatur. Seneca: *Non quidem existimo te diu hesitaturum an credas esse subterraneos amnes & mare absconditum. Unde enim ista prorumpunt? Unde ad nos veniunt, nisi quod humoris origo inclusa est?* *Lex* quæ sequuntur Lib. VI. Naturalium Questionum cap. 8. Scaliger.

119. *Non ille ex tenui vocemque agat aucta necesse est, Cùm fluit, errantes arcessat undique & undas, Et trahat ex pleno, quod fontem contrahat amne*] Pessimis modis mulctatus est hic locus, quem nos ita legimus:

Non ille ex tenui &c. ut sunt edita. Necesse est, inquit, deriver confluvia sua ex non tenui, vacuôve, & arcessat ea undique ab undis, & trahat ex pleno amne, hoc est, ex reposita aqua, id unde
 fon-

gantur. Quin & omnia memorata, variis in locis, ¹¹⁵ pugnare inter se terrâinque eorum motu laxari, contingere potuit Sed non opus est causam horum meatuum à nobis anxie queri; dummodò eos esse constet, quod negari nequit. Quis enim dubitet an vacui sint in terra sinus, cum ex profundo tot & tantos fontes emergere, ac tam rapidos torrentes ex ejus hiatusibus prorumpere videat? Illi profectò non ex tenuibus rivulis colligant necesse est suas aquas, ¹²⁰ aut ex multis guttulis hinc inde difficulter arcessitis conflent; sed ex integris amnibus eas deducant. Videmus etiam magna flumina hiatusibus integra absorberi; sive in præceps devoluta in voraginebus defluant numquam reditura,

fontem emissura est. Nam etiam veteres excusi habent, abunde Scaliger; quem sequuti sumus.

120. Confluvia] Sic infra v. 326.

Donc confluvio résolus les affibues amnis
Exsist.

Sed & conflugia dicere liceat, qua de voce vide notata à Claud. Salmasio, ad cap. 9. Solini p. 109 Ed. Ultrapetunx. Gorallus.

121. Sed trabas ex pleno] Seneca: Non est diu probandum ibi multas aquas esse, ubi omnes sunt. Neque enim sufficeret tellus ad tot flumina edenda, nisi ex deposito, multoque funderet. Quam disputationem, ut ex alia, ex hoc opere hausit Seneca. Scaliger.

122. Flumina quin etiam &c.] Hunc & sequentem versus præ oculis habuisse videtur Seneca, cum scriberet Natur. Questionum Lib. III. cap. 26. Quadam flumina palam in aliquem specum decidunt, & sic ex oculis auferuntur. Quadam consumuntur paullatim, & intercidunt. Eadem ex intervallo revertuntur, recipiuntque & nomen & cursum, &c. Gorallus.

124. Derepta in præceps] Derepta, non dirupta. Ita infra:

Præsertim ipsa suo declivia pondere numquam
Corpora diripiat.

Seneca tamen dirupta dixit: alia torrentes exedère, alia affibues magnis dirupta patuere. Scaliger.

Ibidem. Legimus, ex conjectura viri docti, derepta, propter sequentes voces in præceps, quia quæ ex alto detrahuntur deripi, non diripi dici solent. Plautus Menæchmis. Act. V. Sc. 2. 117.

Sed quis hic est, qui me capillo hinc de curru deripit?

Vergilius Georg. II. 242.

Cotique prælarum summis deripe tellin.

Gorallus.

Aut occulta fluunt tectis adoperta cavernis, 125
 Atque inopinatos referunt procul edita cursus.
 Quòd si diversas emittat terra canales,
 Hospitium fluviorum; haud semita nulla profectò
 Fontibus, & rivis constat via, pigráque tellus
 Conferta in solidum segnis sub pondere cessat. 130
 Quòd si præcipiti conduntur flumina terrâ,
 Condita si redeunt, si qua antè incognita surgunt;
 Haud

N O T Æ.

126. *Atque inopinatos*] Huc faciunt elegantes versus *Neronis*, quos profert *Joan. Opsopæus* ex inedito interprete *Lucani*, ad *Seneca Quæst. Nat. Lib. III. c. 26.*

*Quique pererratam subductus Persida Tigris
 Deserit, & longo terrarum tractus hiatu
 Reddit quasitas jam non querentibus undas.*

127. *Quod si diversas, &c.*] Canales scæminino genere extulit. Sic infra dicit *rigidas canales*. Vide *Servium* in illud *ilignis potare canalibus undam*. Porro totus locus ita legendus:

*Quod si diversas emittit terra canales
 Hospitium fluviorum: at semita nulla profectò
 Fontibus & rivis constat via, pigráque tellus
 Conferta in solidum segni sub pondere cessat.*

Quod si, inquit, ex certis canalibus, non autem ex pleno ac recondito, ut ait *Seneca*, emittit fluvios terra; at rivulis & fontibus quæ via tandem erit, cum aliquando erumpant, aliquando verò arescant? Ergo nullam habebunt viam ipsi erumpendi, si terra non emittit de pleno, unde consequens ut conferta & solida, non ὑπάρτει sit. *Hospitium* dixit pro *hospitum*, ut in *Pandecte Digestorum Juris, civitatum, hereditatum*; eodem modo, *alium*; &c., quod ignoratum hætenus, *Sallustius* dixit *hominium*; idque in fidei exemplari, cum adnotatione in margine, quæ omnem suspicionem mendii tolleret, inveni in *Jugurtha*: *naque*; inquit, *quisquam hominum satis placebat*. Eleganter verò *hospites* fluvios vocat, qui subito existunt. Nam ex illa hypothesi vult subito existere, si hoc concedatur. *Scaliger*.

Ibidem. In multis hic à viri magni sententia diversi abimus, quæ ad singulos versus notabimus; rem enim expeditam videtur impedivisse, & intempestivè eruditam sanè supellestem huc congestivisse. Primb, notandum *Poëtam* ex antea probatis hic ratiocina-

tura, ¹²⁵ five veluti terræ fornicibus clausa decurrant, ut postea procul iterum ad superos erumpant. Si autem diverſi meatus terram ſecent, excipiântque occultos fluvios, quis dixerit ſub terra nullas eſſe vias, per quas fontes & rivi delabantur, ¹³⁰ totâmq; ejus maſſam ſolidam eſſe? Pariter ſi integra flumina voraginibus condantur, deinde iterum in lucem emittantur, aliâque antea ignota ſubitò exiſtant; mirum videri nequit ſi dicamus, ventis terræ viſceribus clauſis, ſpi-

ri, & verſum quidem hunc reſpicere ad v. 116. & ſeqq. Deinde *canalis*, ſœminino genere, non eſt archaiſmus, ſed ex conſtanti uſu optimorum temporum, ut offendit *Ger. Joan. Voſſius de Arte Grammatica Lib. III. c. 19. Gerallus.*

128. *Hospitium fluviorum*] Nam puto *hospitium* eſſe genitivum pluralem, ſed acconſativum ſingularem, ita ut *canales diverſa* dicantur *hospitium* quo fluvii excipiuntur. *Idem.*

128. *Haud ſemita nulla*] Hoc eſt, eſt ſemita fontibus, via fluvii, &c. Omiſſâ adſpiratione, ſcriptum erant *aut*, quod ſeſellit *Scaligerum*. Sed & in Codd. MSS. & in antiquis Editionibus, nihil frequentius occurrit, quàm additio, aut detractio temeraria adſpirationis. In hoc ipſo Poëmate, viſ. 101. & 113. pro *aut*, quod nunc legitur, ſcriptum erat in antiqua Ed. Veneta *haud*. Vide quæ hac de re collegit *Janus Ruſgerſius Venuſinarum Lectionum Cap. XIV. Idem.*

129. *Es rivis*] Repetenda hic negatio à ſuperiori verſu, quaſi eſſet: *nec nulla rivis eſt via, nec pigra tellus conſerta in ſolidum*, &c. *Idem.*

130. *Conſerta in ſolidum*] Eſt in Veneta *conſerta*, ſed melior altera lectio. *Idem.*

131. *Quod ſi præcipiti*, &c.] Eſt collectio ex verſ. 122. & ſeqq. *Idem.*

132. *Condita ſi redeunt*] Reſtitue ex antiquitus excuſis:

Condita ſi redeunt, ſi qua & jam incondita ſurgunt.

Argumentum ſuperiori oppoſitum. *Condita ſi redeunt*, ut *Alpheus Olympiz*, *Anas Hispaniz*. *Si & iam incondita*, de illis intelligendum qui ſubitò in ſua magnitudine exiſtunt, neque umquam abſorpti fuerunt. Ejuſmodi eſt mirabilis fluvius in agro Encoliſmenſi, qui exoneratur in Carentonum fluvium, ad oppidum Encoliſmam. *Scaliger.*

Ibid. Condita ſi redeunt] *Seneca Quæſt. Nat. Lib. III. c. 26. Illo itaque recepta flumina curſus egere ſecreto; ſed cum primum aliquid ſal-*

Haud mirum clausis etiam si libera ventis
 Spiramenta patent. Certis tibi pignora rebus
 Atque oculis hæfura tuis dabit ordine tellus.
 Immenſos plerumque ſinus & jugera peſſum
 Intercepta licet, denſæque abſcondita nocti
 Proſpectare procul; chaos ac ſine ſine ruina.
 Cernis & in ſilvis ſpatioſa cubilia retro,

135

An-

N O T A.

di, quod obſtaret, occurrit, præruptâ parte, qua minùs ad exitum re-
pugnabat, repetere cuſum ſuum.

Sic ubi terreno Lycus eſt epotus hiatu,

Exiſtit procul hinc, aliòque renalcitur ore.

Sic modo combibitur, tacito modo gurgite lapſus,

Redditur Argolicis ingens Eraſinus in undis.

Idem & in Oriente Tigris facit, abſorbetur, & deſideratus diu, tandem
longè remoto loco, non tamen dubius an idem ſit emergit. Vide & Pli-
nius Lib. II. cap. 103. Similia narrantur de fluvio Mareb in Regno
Æthiopico Tigræ, de quo Job. Ludolphus Æthiop. Hiſt. Lib. I. c. 8.
Gorallus.

Ibid. Si qua ante incognita] Sic Ed. Veneta, niſi quod habet in-
condita, quod minùs placet. Idem.

134. *Spiramenta patent] Abſurdè in editionibus latent. Similem*
metendam animadvertimus in Pedone Albinovano Eleg. I. 236. Idem.

Ibid. Certis tibi pignora rebus] Hoc eſt, argumenta. Vide ad v. 40.
Idem.

135. *Atque oculis hæfura vias] Lege hæfura tuis. Hoc eſt, quod*
Græci Poëtæ dicunt: Βλέποντα μαρτύρια. Æchylus:

Πῶς ταῦτ' ἀληθῆ καὶ βλέποντα δοξάσω;

Plautus verò aliter extulit: rem tibi auctorem dabo. Sic infra:

Non illic, duce me, occultas ſcrutabere cauſas,

Occurrunt oculis ipſa.

Eodem modo oculatam diem dixit Plautus. Scaliger.

136. *Immenſum plerumque ſinum] Valde corrupta ſunt, quæ ta-*
men non magno negotio, ut ſpero, à nobis reſtituta ſunt:

Immenſos plerumque ſinus ac jugera peſſum

Intercepta licet, denſæque abſcondita nocti

Proſpectare procul; chaos ac ſine ſine ruina.

Chaos vocat τὸ χάσμα. Idem.

Ibi-

Spiracula esse, quibus eam permeant. Horum omnium certa argumenta, ¹³⁵ & quibus oculi nostri percellantur; præbere potest terra, si diligentius lustratur. Variis in locis ingentes voragine, quibus plura jugera depressa sunt, & in altis tenebras abdita, licet è longinquo despicere; in quibus nihil vides, nisi hiatus vastos & in immensam profunditatem collapsas terræ ruinas. Videas etiam interdum in silvis profundissima

Ibidem. Intelligit chasmata, quæ cernuntur in iis regionibus, in quibus frequentiores terræ motus sunt. *Seneca* Quæst. Natur. Lib. VI. c. 9. ubi de causis motûs terrarum: *Alii*, inquit, *in igne causam quidem esse, sed non ob hoc judicant, sed quia pluribus obruitur locis ardeat, & proxima quaque consumat. Quæ si quando exosa ceciderint, tunc sequi motum aeris partium, quæ subiectis adminiculis destituta labant, donec contrivæ nullo occurrente quod onus exciperet. Tunc chasmata, tunc hiatus vasti aperiantur, &c.* Admirandorum hiatusum ex terræ motibus historiz existant apud *Gulielm. Candenum*, in *Annalibus* ad annos M D LXXI & M D LXXXIII. Sed fortasse *Severus* noster respexit ad specus profundiores, qualis *Corycius*, in *Cilicia*, cujus existat elegantissima descriptio apud *Pomponium Melam* Lib. I. c. 13. *Gorallus*.

^{138.} *Chaos, ac sine fine ruina*] Nimirum, conspiciuntur. *Chaos* vocat, Græcorum more, quidquid *χαῖν*, *hæat*. Vide quæ, hæc de voce, notavit *Jean. Clericus* ad *Theogoniam Hesiodi* vll. 116. & 700. *Idem*.

^{139.} *Cornu & in silvis*] Persequitur docere quod terra *ὑπερβολή* sit. Nam multa, inquit, *αὐτομάτως*, ut cum *σεισμός* discessit terra, ex quo *χάσμα* illa immensa; quæ quoties subito accidebant, veteres Romani Inferorum & Deorum Manium ostia vocabant; sequenti Græcos, ut puto, apud quos ea sunt *χαρμύεα*. *Laërtius* in *Stoicis* decribit: *Τὰν δοκῶντων παραδόξων, οἷον χαρμύεα, δμῶντος ἐπὶ τῇ δαίμονι ὑδρίῳ*: verum quæ videntur paradoxa, ut *Charontia*, *æstus maris*, & *fœneæ calidarum aquarum*. Deinde subjicit quæ sunt opere humano, qualia sunt quæ in eruenda arena, in metallariis & lapidariis fodinis. Quare ita legendum:

Cornu & in silvis spatiosa cubilia rutro

Antræque demissis pedites fodiisse latebris.

Quin etiam de opere militari intelligat, nunc verbò dubitari non potest. Rutrum est ligo, seu *ῥυτίον*, *ex dou*, ut in *Varronem* adnotavimus. *Demissas latebras*, ut *Columella* & alii *depressas scrobes*. *Pedites*, quos vulgò *Peones* dicimus corruptè, pro *peditibus*, qui militare opus faciunt, aggerem, fossias. *Scaliger*.

Antrâque demissis pedibus effossa latebris,
Incomperta via est operum; tantum influit intra.
Argumenta dabunt ignoti vera profundi.
Tu modò subtiles, animo duce, percipe curas,

N O T Æ.

Ibidem. Ego verò non de opere militari hîc agi putem, sed de profundioribus cubilibus majorum & minorum ferarum, quæ cubilia in silvis occurrunt. Tria potissimum sunt quæ id persuadeant, & primum quidem quòd in silvis esse dicuntur, in quas sese abdunt feræ; cum opus militare, aut metallarium non magis fiat in silvis, quàm in montibus, aut in nuda etiam arboribus planicie. Alterum est quòd cubilia simpliciter dicantur quidem lustra ferarum; sed non cavernæ ex quibus effossa arena, aut fodinæ metallicæ. *Valerius* quidem *Flaccus* Argonauticorum Lib. V. 145. eam vocem adhibet ad significandas fodinas ferri, sed addit nomen metalli.

*Nam prius ignoti quàm dura cubilia ferri
Erruerent, ensesque darent, odia agra sine armis
Errabant, iraque inopes, & segn timerint.*

Tertium denique, quòd hæc cubilia dicuntur pedibus effossa, quòd non convenit nisi feris. *Fareor*; si pro pedibus ponas pedes, & pro retro rustro, inventum iri hîc opus militare; sed hæc mutationes sunt ex conjectura *Scaligeri*, non ex libris. Adde quòd minus rectè probaturus esset *Severus* terram esse cavernosam, quòd in ea labore humano fiant, egesta terræ, profunda antea; quæ eadem operâ in solidissimâ rupe fieri possent. At hoc ipsum non malè probavit cavernis nativis silvarum, quæ à feris non tam effossæ, quàm apertæ atque ampliatur ita videntur, ut vix aquâ impleri possint. Hæc una est difficultas, quòd in his legamus fodisse, non effossa, adeò ut desit nomen ad quòd verbum referatur. Sed aut nomen illud latet in voce retro, quæ hic posita sit pro mures, glireæ, aut simili nomine; aut pro fodisse legendum effossa, quòd minoris est mutationis, & quòd sequemur, donèc melius quidpiam occurrat.

Idem.

Ibidem. *Spatiosa cubilia*] Sic vocantur antra à feris effossæ, ut in his cubent. *Phædrus* Lib. II. Fab. IV. ubi felis de apro ad quercus radices cubile habente.

*Nam fodere terram quòd vides quotidie
Aprum insidiosum, quercum vult evertere,
Ut nostram in plano facile progeniem opprimat.*

diffima ferarum cubilia. ¹⁴⁰ ab iis pedibus effossa, ut illic delitescerent, quæ quomodo excavata sint non liquet, cum vix aquâ impleri possint. Hæc omnia certa tibi erunt indicia eorum quæ sub alta terra latent; si modò attento animo & singillatim ea contem-

*Terræ offuso & perturbatis sensibus
Derepit ad cubile fetosa suis.*

Lib. III. Fab. II. de Panthera è fovea ad lustrum redeunte:

*Veloci saltu foveâ se se liberat
Et in cubile concito properat gradu.*

Sic & alii multi. *Idem.*

Ibid. Retro] Non est mutanda hæc vox in *retro*, id enim *retro* esse dicitur, quod procul à nobis remotum atque aversum est, adeò ut oculos ad videndum adicere nequeamus. *Idem.*

^{140.} *Pedibus effossa*] Sic edidimus, non *pedibus fodisse*, quod ideo videtur à librariis fictum, ne ultima in *pedibus* brevis versùs mensuram turbaret; quam tamen non turbat, ut norunt omnes rei metricæ non prorsus imperiti. *Idem.*

^{141.} *Tantum influit, &c.*] Distinguendum:

Incomperta via est operum. tantum influit intra.

Incertum quomodo illa *χάματα* acciderint. Hoc unum certum est, aquas intro fluere, quod non accideret, nisi cava esset terra. *Scaliger.*

Ibidem. Non agit hic poëta de chasmatibus, in quæ aqua non influit; sub de cavernis ferarum, quæ aquâ impleri vix possunt. Liquet hoc ex voce *operum*, quæ significat laborem ferarum in excavandis antris, à cubilibus, non spontaneam terræ diductionem. *Gervallus.*

^{142.} *Ignoti vera profundis*] Α'εχάινος *profundi*, τὰ βάθν. Unde *profundus*, apud Veteres, dicebatur *venter*. *Plantus Captivis*:

Profundum tu quidem, non fundum vendis.

Caper Grammaticus: in *profundum nummi*, vel in *arcam* conduntur; quod ænigmaticè dixit, aut prodigi, aut parci pecuniam. Eodem modo *Varro*, octogesima, αὐτὸ νομισματικόν: in quo nobilitas est *Philippeum*, quod accipimus, quàm quod bibimus; cum alterum addamus in *bulgam*, alterum in *vesicam*. *Scaliger.*

Ibidem. Nescio unde vir magnus certò colligere potuerit *profundi*, hoc in loco, esse masculini generis; quidni enim neutrius esse queat, ut subaudiatur *solum*? Sic passim *profundum* dicitur eodem genere, cum subaudiatur *mare*; quam loquutionem hic *Severum* imitarum potius existimarim.

Occultamque fidem manifestis adstrue rebus.

Nam quod liberior, quodque est animosior ignis, 145

Semper & inclusus, nec vectus, sævior illa

Sub terra, penitusque movens; hoc plura necesse est

Vincla magis solvat, magis hoc obstantia pellat.

Nec tamen in rigidas exit contenta canales

Vis animæ, flamma avertit quæ proxima cedunt, 150

Obliquumque secant, quæ visa tenerrima caula est.

Hinc terræ tremor, hinc motus; ubi densus hiatu

Spiritus exagitat venas, cessantiaque urget.

Quod

NOTÆ.

144. *Occultamque fidem*] Hoc est, occultis rebus fidem adstrue, manifestarum contemplatione. *Idem.*

145. *Nam quo liberior*] Totus hic locus ita interpungendus: *Nam quo liberior, &c.* ut est editum. *Scaliger.*

Ibidem. Sensus est, quo ignis naturâ suâ liberior est & animosior, eo magis inclusam sævire. *Seneca* Quæst. Natur. Lib. VI. c. 14. *Vide ergo numquid intrat in illam spiritus ex circumfuso aëre, qui quamdiu habet exitum sine injuria labitur; si offendit aliquid & incidit quod viam claudat, tunc oneratur primò insundente se à tergo aëre. Deinde per aliquam rimam malignè fugit, & hoc acrius fertur quo angustius. Id sine pugna non potest fieri, nec pugna sine motu. At si nec rimam quidem, per quam effluat, invenit, conglobatus ille furit & huc atque illò circumagitur, aliâque dejicit, alia intercidit, &c.* *Go-rallus.*

149. *Nec tamen in rigidas*] *Rigidas canales* foeminino, ut supra; ita enim habent veteres editiones. *Rigidas* obviat, ut *Lucretius* rectas fauces dixit. *Infra rigidum verticem* dicet, *rigido quæ vertices surgit.* Metaphora è corpore humano. Quibus enim rigida cervicibus illi &c. *Scaliger.*

verò rigidas interpreter duras, nam rigida canales quæ cedunt, & tenera caula. Sic apud *Virgilium* 1ro Georg. I. 508.

rigidum falces constantur in enses,

ilices *Metamorph.* IX. 225.

versum filices prior edidit aras

Vult

templeris, & rebus latentibus, propter eas quæ manifestæ sunt, fidem habeas. ¹⁴⁵ Quò ignis naturâ suâ liberior est ac vehementior; cò magis, quando est inclusus & coarctatus, sævit sub terra, aliûsque eam movet; oportetque plures pellat, ac perrumpat obices. Nec tamen vis venti flammam agitantis, per dura loca canales sibi cavat; ¹⁵⁰ sed flamma in ea avertitur quæ vi ejus magis cedunt, & obliquè serpit per cavitates in teneriore solo sitas. Hinc nascitur terræ motus, quando in subterraneis meatibus densior vapor, quali per venas terræ delatus, eos
con-

Vult ergò *Severus* flammam vento excitatas non exire per loca duriora, rigidâlve canales in rupe excavatas, sed per ea quæ cedunt. *Gorallus*.

^{150.} *Flamma avertit*] Hoc est, *avertit se*, nam ita & simplex *verte* vulgò sumitur. *Idem*.

Quâ proxima cedunt] *Lege cadunt*, hoc est, *cano* *π*, retardant, remorantur. *Scaliger*. Mera hæc esset depravatio, ut res ipsa & sequens versus ostendunt. *Gorallus*.

^{151.} *Tenerrima caula est*] Habent Editiones *causa*, sed sine sensu. Itaque *caulam* reposuimus, quæ vox est Lucretiana, quâ cavi meatus significantur. Sic Lib. II. p. 258.

Vitales anima nodos è corpore solvit,

Dispersamque foras per caulas ejicit omnes.

Ubi vido *Dionys. Lambinum*. Nemo non videt optimè eam vocem hîc convenire. *Gorallus*.

^{152.} *Hinc terra tremor*] Vide *Senecam* *Quæst. Natural. Lib. VI. c. 11.* ubi hanc exponit sententiam. *Idem*.

Ibid. Densus hiatu.] Expressit Græcum *δ* *χ* *α* *ν* *δ* *ς*, est enim *π* *α* *ρ* *α* *τ* *η* *ς* *χ* *α* *λ* *υ* *ε* *ν*, *hiare*. *Scaliger*. *Densus* non est jungendum cum *hiatu*, hic enim est ordo: ubi *spiritus densus exagitat venas hiatu*, hoc est, per hiantes rimas furens. Nec quisquam Latine dicere potuit *spiritus densus hiatu*; nec Græcè *π* *ν* *δ* *δ* *μ* *α* *δ* *χ* *α* *ν* *δ* *ς*, hoc quidem in loco. *Gorallus*.

^{153.} *Spiritus exagitat venas*] Est hoc quoque tralatitium à corpore humano. *Aristoteli* quoque in terra *σ* *π* *υ* *γ* *μ* *α* *δ* *ς* dicitur. *Scaliger*. Optimè, atque huc etiam respexisse videtur *Seneca* Lib. VI. cap. 14. post collationem terræ cum animali: *Cum aliquid peccatur, tunc velut agri corporis motus est, spiritu illo, qui modestius perfluebat, isto vehementius & quassante VENAS suas.* *Gorallus*.

Quod si spissa foret, solidoque instaret inane,
 Nulla daret miranda sui spectacula tellus,
 Pigrâque & in pondus conferta immobilis esset.

155

Sed summis si fortè putas concredere causis
 Tantum opus, & summis alimentum viribus oris,
 Quæ valida in promptu cernis, validoque recessus;
 Fallere, nec dum sunt tibi certa hæc lumine recto. 160

Nám-

N O T Æ.

154. Solidoque instaret inani] Soliditate suâ resisteret inani. Sed ἀμφοβολον est. Puto:

————— solidumque instaret inani.

Scaliger. Imò verò solidoque instaret inane, hoc est, omnis inanitas terræ prorsus solidæ superficiei incumberet. Nam instare est premere, urgere, nec quidquam vetat quominus ærem instare terræ dicamus. Græcè optimè etiam dixeris τὸ κανὸν αὐτὴ ἀέρι ἐπίστανται τῷ στερεῷ τῇ γῆς. Gorallus.

156. Pigrâque & in pondus confestim mobilis esset] Corruptus haud dubiè versus. Lego:

Pigrâque & in pondus conferta immobile cessit.

Idem panè supra, iisdem verbis:

Conferta in solidum segnis sub pondere cesset.

Ut verò hic confestim, sic in illo conferta mendosè legebatur. Cessare, ut jam adnotavimus, est immobile esse. Sic paullo antè: cessantiaque urget, &c. Cessare in corpore humano est ἀναδινάειν. Sic antè segnis pondere dixit; nam segnis sine igne, ut secors sine corde. Segnis ergo cui calor naturalis decessit. Ergo immobilis. Nam Thaleti & Philolao terra in medio Oceano movetur. Nisi enim moveretur, ajunt, ipsa se librare non posset; sed moventi succurrat illa libratio ἀπέλαντο & æqualis semper. Scaliger. Non una in re peccavit hic vir summus, cum quòd festinaret, tum quòd ageret de Physica, cujus planè imperitus erat, quamvis Genevæ Aristotelem interpretatus dicatur. Ante omnia quàm minimum mutare debuit, ac proinde relinquere immobilis esset, cum optimus hinc oriatur sensus. Vult enim Severus nulla miracula fore in Telluris visceribus, si tota in gravem massam constipata nullo interno motu agitaretur. Seneca Natur. Quæst. Lib. V. c. 14. Non tota solido contextu terra in imum usque fundatur, sed multis partibus cava

————— & cæcis suspensa latebris,

alicubi habet inania, sine humore. Vide & sequentiâ verba. Deinde quæ Scaliger habet, de verbo cessare, sunt ἀπεσθιδύουσα & coacta.

concutit & urget immotos. Quòd si terra densa esset, nec quidquam inane foret, nisi in aëre externo superficiei terræ insistente, ¹⁵⁵ mirabilibus illis spectaculis, quibus oculos & animos nostros pascit, careremus, atque universa semper, pondere suo, quiescita maneret. Sed si putas miracula illa oriri ex meatibus superficiei terræ vicinis, igniumque vires ex summis ejus partibus alimentum trahere; quæ omnia valida esse vides, & ex vastis penetralibus existere; ¹⁶⁰ falleris, nec adhuc rem satis intellexisti.

Nam

coacta. Verè sensit Thales quod ei tribuit, ut docet *Seneca* Quæst. Natur. Lib. III. c. 14. & Lib. VI. c. 6. Sed non ineptivit Philolaus, qui contendebat, ut nunc faciunt præstantissimi Physici, terram circa solem moveri. Vide *Diogenem Laërtium* & notas ad eum *Æg. Menagii. Gorallus.*

^{157.} Sed summis, &c.] Si putas summis causis & non abstrusioribus tantum opus assignandum esse; hoc est, si credis in summo ore ac aditu ipso virium alimentum esse flammis, aut flammam ibi nasci, non in penitioribus recessibus; fallere. Nam ille ignis, qui in ipsis penetralibus agitando vires collegit, jam in liberiore ac patentiore aditu remittit ac languescit. Itaque illos fragores ac sonitus, qui etiam procul navigantibus ex *Ætna* audiuntur, ne putes fieri in ipsis faucibus, sed in angustiis fundi. *Seneca* de *Ætna* ad *Lucillum*: *Neutrum incredibile est, nec montem, qui devoratur quotidie, minui; nec ignem manere eundem; quia non ipse ex se est, sed in aliqua inferna valle conceptus exarsit & aliis pascitur. In ipso monte alimentum non habet. Scaliger.*

Ibidem. Summis — caulis] Hoc est, summis cavernis, haud multò infra tetrae superficiem. Absurdè causis legitur vulgò. Vide ad v. 151. *Gorallus.*

^{160.} Sed nondum tibi certa hac lumine recto] Scribe :

—— Sed nondum tibi lumina certa carente.

Sed nondum, inquit, careant oculato testimonio. Nolo mihi disputanti credas, per te ipse oculorum sensui credere potes. *Scaliger.*

Ibidem. Imò legendum, ut edidimus, sensu perspicuo, & minori mutatione. *Lumen rectum* est loquutio petita ex pictura, nam tabularum pictarum elegantia tum demum intelligitur, quando in bono lumine collocatae spectantur. Sic loquutus est *Cicero* in *Bruto* c. 75. *Cum ad elegantiam verborum Latinorum, adjungit illa oratoria ornamenta dicendi; tum videtur tamquam tabulas bene pictas collocare in bono lumine.* Aldina editio hinc habet inverso ordine: sed nondum tibi lumina certaque recto. Malè. *Gorallus.*

D

161. Nam-

Námque illud, quacumque vacat specus omnis hiatu,
 Est reses introitu; solvunt se, aditúque patenti
 Conversæ languent vires, animósque remittunt.
 Quippe ubi, contineant ventos quæcumque morantes,
 In vacuo desunt, cessat, tantúmque profundi 165
 Explicat errantes, & in ipso limite tardant.
 Angustis opus est turbare in faucibus illos.
 Fervet opus, densíque fremunt, premitúrque ruína
 Hinc furtim Boreâ atque Noto (nunc unus uterque)
 Hinc

N O T Æ.

161. Námque illud, quodcumque vacat specus omnis hiatus, Et res introitu.] Scribo:

*Namque illud quodcumque vacat specus oris hiatus
 Est reses introitu.*

Nam in ipsis faucibus reses est opus, propter liberius iter, & aditum patentem. Sæpè oris hiatum vocat ἡ κρητῖπα. Residem ignem, aut reses opus dixit, ut alibi: cùm frigida monti Desidia est. Deinde sequentia ita legito:

— solvunt se, aditúque patenti
 Conversa languent vires.—

Ibidem. Minùs mutavimus quàm volebat Scaliger, sensúmque, quem acutè vidit, non minùs retinuimus. Vide locum Seneca alatum ad vl. 145. Gorallus.

162. Est reses introitu] Vox reses, in Veteribus Glossariis, vertitur κρητῖπα & κρητῖπα, ratione habitâ originis potius quàm significatûs. Nam reses, non est tantum qui residet, sed qui nihil facit, otiosus, Sospater Charisius Inst. Grammaticæ Lib. I. ubi de tertia Declinatione: Reses, residis, δεῖρε. Hinc aqua reses, quæ non movetur, apud Varronem de R. R. Lib. III. c. 17. Piscinas ejus despiciebat, quod æstivaria idonea non haberent, ac in reside aqua & locis pestilentibus habitarent pisces ejus. Gorallus.

164. Quippe ubi contineat ventos, quâ quique morantes, In vacuo desint] Lege:

*Quippe ubi, contineant ventos quacumque morantes,
 In vacuo desunt, cessant.*

Ubi illæ causæ, quæ interclusos ignes exercebant, in vacuo defecerunt, cessant ignes. Scaliger.

Nam ubicumque spelunca, superficiei terræ vicina, hianti ore patet, in ipso introitu veluti restagnant venti & ignes, & in aditu languent eorum vires, motumque suum remittunt. Ubi enim nihil est quod inclusos contineat ventos, ¹⁶⁵ motus omnis cessat, iique per profundas cavitates hac illuc libere errant, & in ore ipso cavitatum morantur. Ut concutiat solum, necesse est ventos, per angustas meatuum fauces, ægrè moveri. Tum demum æstuant ac fremunt, premunturque ruituri fornices, Boreâ & Noto per rimas subeuntibus, virésque suas unâ miscen-

^{165. Cessat}] Sic malui legere, cum priscis Editionibus, & referre ad nominativum antea expressum *opus*, quod & postea *reses* introitus esse dicitur. *Gorallius*.

Ibid. Tantumque profundi] Id est, τοσούτο ἀχανὲς. *Aristoteles* (*Meteorol. Lib. II. c. 8.*) ποιεῖ ὁ ἕρπον ἀνὰ σπινθῆρα, διὰ τε τὴ δι-
 πυλωρίαν ἢ τὸ πῦρ· ὑπερβαίνει γὰρ εἰς τὸ ἀχανὲς ἕως καὶ δι' ὀλι-
 γότητα τῶ ἀποθεσθῆναι αἴερος: facit autem sonum, sine motu, & pro-
 pter amplitudinem locorum superfunditur introitus in vacuum, & propter
 aëris repulsi exiguam copiam. Ubi etiam redduntur illæ causæ, quas
 hic intelligit *Corn. Severus*. *Scaliger*. In loco *Aristotelis*, ἀχανὲς ma-
 nifesto dicitur ingens hiatus aëris externi terræ insistentis; presun-
 dum verò hic est spatium sub alta terra concavum. *Franciscus* etiam
Vatablus, qui hunc librum *Aristotelis* Latine vertit, locum hunc mi-
 nimè adsequutus est. *Gorallius*.

^{166. Et in ipso limite tardat}] Legendum est: at in ipso limite tar-
 dant. In cursu suo tardant, inquit. In ipso aditu evanescunt ac
 languent. *Scaliger*. Habet *tardant* Editio Aldina, sed nihil opus est
 & mutari in *at*. Ordo est: cessat opus, & in ipso limite venti
 tardant, hoc est, quiescunt, cum per foramen apertum iis licet
 erumpere. *Gorallius*.

^{169. Hinc fortim Boreâ atque Noto, &c.}] Aliquando hoc, aliquan-
 do illo vento agitari, interdum etiam utroque. Qui fit ut acrior
 sit confusus ignis, utrisque ventis spirantibus ab utroque montis
 latere. De hoc quædam *Strabo* (*Lib. VI. p. 190. Ed. Genévensis.*)
 loquens de Lipara insula ex *Polybio*: ἐν μὲν ἔν, inquit, νότος
 πολλοὶ πνεῖν ἀχλὺν ὀμιχλῶδη κατὰ χεῖρας πόλλω φησὶ τ' ἰησιδῶ,
 ὅταν μὲν τῶν Σικελίαν ἀπὸθεν φαίνεται. ὅταν ἢ Βορέας φλόγας κα-
 θ' αὐτὸν τῶ λεχθίνῃ κατὰ πῦρ, εἰς ὑψὺ ἐξαίρεται & βρόμῳ
 οὐ πῦρ μείζους, ἢ ἢ ζέουσι μέσσην ἔχειν πῦρ τάξιν: si autem
 fit spirantibus, caliginem nubilam insula circumfundit aut, ita ut ne Sici-
 lia

Hinc venti rabies, dum sævo quassat hiatu.

170

Fundamenta, solo trepidant, urbésque caducæ.

Inde, neque est aliud, si fas est credere, mundo

Venturam antiquam faciem, veracius omen.

Hæc primò cùm sit species, naturâque terræ

Intortus cessante solo, trahit undique venas.

175

Ætna

N O T A.

lia quidem eminus cernatur; cùm verò Boreas, puras flammæ ex dicto cratere attolli & fremitus emitti majores; zephyrum autem medium tenere. Propterea fit, ut hoc, aut illo vento flante, ex alterutro cratere spiret flamma. Cùm verò fit, ut Veteres loquebantur, conflugium duorum ventorum, utriusque crateris flammæ in unum conveniunt. Atque hoc quidem alio loco Strabo admonet: ἴσμεν δὲ λαμβάνειν μεταβολὰς πολλὰς τὰ ἀκρα τῷ ὄρει, διὰ τὸ νομίζεσθαι πυρρὸς, τότε μὲν οἷς ἵνα κρατῆρα συμφορομένης, πότε δὲ ἁρξομένης: videntur mutationibus multis obnoxia esse cacumina montis, propter depastionem ignis, interdum quidem in unum craterem collecti, interdum verò divisi. Pro, hinc furtim, mallet hinc fartim, ut stipationem intelligat. Lucilius:

———— lardum & carnaria fartim
Patrum conficeret.

Ubi vulgò, contra veterem scripturam, pari atque hic errore, furtim legitur. Fartim Poëtæ dicunt πύργε. Scaliger.

Ibidem. Non intelliguntur venti qui, per crateres, subeant cavitates Ætnæ, sed subterranei venti, qui nondum eruperunt, verum angustis compressi furtim ac per rimas ægerimè feruntur. Itaque non est mutandum in fartim. Venti autem qui, pro coeli plaga, unde flarent, Boreas aut Notus dicerentur, si supra terram spirarent; unus fiunt, si in eandem terræ cavernam inciderint. Ideò Poëta dicit, nunc unus uterque. Ceterùm hic locus malè erat interpunctus, non tantùm in Aldina, sed & in Scaligerana editione. Voces nunc unus uterque parenthesi inclusimus, cùm aliter lectæ orationis seriem perturbarent. Gorallus.

170. Hinc venti rabies] Hinc fit; nimirum, ex nimia coarctatione venti; hoc est, vaporum ex aquis calidis emissorum, ut furens ventus omnia concutiat. Vide quæ habet Seneca Quæst. Nat. Lib. VI. c. 18. & 30. Idem.

Ibid. Dum sævo] Emendationem & distinctionem doctissimi viri Jani Vlietii sequuti sumus, quas habet ad vs. 450. Græti. Idem in vs. 168.

miscentibus. ¹⁷⁰ Hinc ventus furit, & in hiatibus illis occultis quassat firmissima fundamenta ædificiorum, urbisque collapsuræ incipiunt nutare. Hinc, si fas est credere mundum aliquando interiturum, colligere certissimè licet rediturum eum in pristinum Chaos. Cùm ergo hæc sit natura terræ, in meatus patentés ventos undique trahit. ¹⁷⁵ Cui rei Ætna fidem manifestò faciet, veròque simillimam esse ostendet.

vs. 168. *ruina in ruente mutabat, sed sine necessitate; nam ruina fornicum cavernarum subterranearum, vento intus furente, urgetur.*
Idem.

171. *Solo trepidant*] Legendum, *sola trepidant*, nam positio fit in duabus sequentibus consonantibus, ut apud Catullum

Prependida trucémque Ponticam sinum.

Idem: *per impotentia freta.* Scaliger.

Ibidem. Nihil opus est mutatione, nam fundamenta in solo trepidant. Rarò sola in plurali occurrit, nec aliud exemplum, nisi unius Columella, proferri video. Itaque hanc vocem facillè non admiserim. Seneca Lib. VI. Quæst. Natur. cap. 25. Cùm spiritus magnâ vi in vacuum terrarum locum applicuit, cœpitque rixari & de exitu cogitare; latera ipsa, inter qua latet, sapiùs percutit, supra qua urbes interdum sita sunt. Hac nonnumquam adeò concutiuntur, ut aedificia superposita præcumbant; nonnumquam in tantum, ut parietes, quibus fertur omne regimen cavi, decidant in illum subtervacantem locum, totaque urbes in immensam altitudinem mergantur. Gorallus.

173. *Antiquam faciem*] Hoc est. eam quam habebat, cùm tantum chaos esset. Vide *Iusti Lipsii* Physiolog. Stoicorum Lib. II. Dissert. 32. Idem.

174. *Cùm sit species*] Sic habet Aldina Editio, cùm in aliis sit: *species rerum*, minùs bene, nam de sola terra Siciliæ agit Poëta. Idem.

175. *Introrsus cassante*] Hoc est, hiante, meatus apertos relinquente. Idem.

Ibid. Venas] Ventos existimo legendum. *Iustinus* initio Lib. IV. de soli Siculi natura: est autem ipsa terra tenuis ac fragilis & cavernis quibusdam, fistulisque ita penetrabilis, ut ventorum tota ferme flatibus pateat. *Aristoteles* Meteorol. Lib. II. cap. 8. memoratà Siciliâ, αἱ τοὺς χώραις ὅσαι σομφαὶς ἔχουσιν οὐδὲ καὶ τὸ τόπος, πολλὰ διχόλωμα πνιγμῶν, σπένονται μᾶλλον: regiones, quotquot cava habent subterranea loca, multum excipientes ventum, magis moventur. Sic & alii. Idem.

Ætna sui manifesta fides, & proxima vero est.

Non illic, duce me, occultas scrutabere causas,

Occurrent oculis ipsæ, cogentque fateri;

Plurima namque patent illi miracula monti.

Hinc vasti terrent aditus, merguntque profundo; 180

Corrigit hinc artus, penitusque quod exigit ultra.

Hinc spissæ rupes obstant, discordiæque ingens

Inter opus; nectunt varias mediâsque coërcent,

Pars igni indomitæ, pars ignes ferre coactæ;

Ut major species Ætnæ succurrat inanis.

185

Hæc

N O T A.

180. *Merguntque profundo*] Nimirum, quidquid in eos jacitur
Idem.

181. *Corrigit hinc artus*] Sic Aldina & Veneta altera antiquior editio, non *artus*, ut pravè habet Scaligerana. *Corrigere artus*, est membra, nimis alioqui protuberantia, coarctare. Hinc locus Augusti, apud Macrobiûm Lib. II. cap. 4. *Galba*, inquit, *cujus infirme gibbo erat corpus, agenti apud se causam et frequenter dicenti: corrige in me, si quid reprehendis; respondit: Ego te monere possum, corrigere non possum.* Plinius Hist. Nat. Lib. VII. c. 20. *Milonem athletam, cum constitisset, nemo vestigiis educebat; malum tenenti, nemo digitum corrigebat.* Ad quem locum vide Joan. Harduiniûm virum eruditum.
Idem.

Ibidem. Penitusque quod exigit] Ἀπὸ κατὰ ἑξῆς *corrigit*. Que extuberant deprimit; τὰ ὑπερβάλλοντα ἀμειλῶ, καὶ κατεβλάμῃ. Contrarium dixit Seneca: *differt montes, subrigit plana, valles extuberat.* Scaliger.

183. *Inter opus*] Omnino lego:

— discordiæque ingens

In nervos nectunt varios mediâsque coërcent,

Pars igni demita, pars ignes ferre coacta.

Errorem inde natum puto, quod scripssisset Librarius, *in verbos*, unde *inter opus* factum est. Ostendit inæqualitatem Ætnæ, neque discessit à translatione, cum artus Ætnæ attribuit, ut etiam nervos ut alibi:

Densa per ardentos exercet corpora nervos.

Nectere

det. Si me ducem sequaris, dubias causas, quod lateant, minimè scrutaberis. Se se oculis ipsæ subjicient, nec te diutiùs dubitare sinent. Multa enim sunt, in illo monte, mirabilia, quorum causa minimè occulta est. ¹⁸⁰ Hinc terribiles speluncas vides, quæ in viscera terræ ventos excipiant. Illinc coarctari eum cernis, & solum protuberans ad interiora revocari. Alio in loco vides densas rupes ventis & flammis objectas, quibus veluti discordia quædam in iis, quæ intra Ætnam fiunt, creatur. Variæ rupes medias alias necant, & retinent, quarum aliæ integræ etiamnum sunt, aliæ vi ignis cesserunt; ¹⁸⁵ ita ut Ætna concavus speciosius quiddam oculis nostris objiciat, quàm si

Νεότερον in πετρώς, ὡς ποιεῖ διαλαμβάνειν, & proximè regione Ætnæ montes, quos Siculi ὄρη νουρώδη vocant, videntur ita ab asperitate dicti: quomodo homines compactis viribus Sabini *petrones* vocabant, quasi *πετρώνας*. Alii tamen eos montes ab hinnulis dixerunt *νελερώδη ὄρη*. Quod sequitur, *pars igni domita*, *pars ignis ferre* ¹⁸⁴ *coactis*, est pars jam ambusta, pars adhuc ardens. *Idem*.

Ibid. Inter opus] Animadvertit *Janus Ulinus* ad *Gratum* v. 304. *Cynegetici*, cum Poëtam voce *opus* uti, ad quemvis actum significandum, subjicitque pro quovis motu validiore etiam inanimatis rebus *opus* suum adscribi. Tum hunc & sequentem versum profert, prout à nobis sunt editi. Neque enim probat correctionem Scaligeranam, quæ vis loco sano infertur. Sæpe voce *opus* ita utitur *Severus*, ut v. 25, & 185. *Gorallus*.

Ibidem. Νεότερον varios, μέδιῳque coercēt] In Aldina Editione est *varios* & *medios*, sed debet esse in fœminino genere; nam nulla est vox ad quam referantur hæ voces, præter *rupes*. *Varium* & *medium* vulgarum Editionum caret sensu. Sensus est, ut rectè eodem loco *Jan. Ulinus*, prout ignis se agitaverit, eum nunc varias rupes motu suo connectere, nunc medias spissim obstantes coercere ac suppressere. Sequitur enim *pars igni indomita* &c. *Rupes aliæ igni indomita*; nimirum, quæ spissæ obstant; aliæ, quas ignis coerceat, illam ferre coguntur. Hoc illud *opus* est quod *artificem*, cui *divina rerum cura* est, *incendit*. Hæc fœrmè *Ulinus*, quæ probamus. *Idem*.

¹⁸⁴. *Indomita*] Sic cum *Ulinio* legendum, ut opponantur *ignem ferre coactis*, quæ sunt rupes igne domitæ. *Idem*.

Hæc illis sedes, tantarumque area rerum est.

Nunc opus artificem incendit, causamque reposcit,

Non illam parvi, aut tenuis discriminis; ignes

Mille sub exiguo ponent tibi tempore veras

Res, oculisque duces certò rem credere cogent, 190

Quin etiam tactu moneant contingere toto,

Si

NOTA.

186. *Tantarumque area rerum est.*] Hoc est, veluti campus vacuus, in quo tantæ res gerantur. Vide *Festum* in voce *Area*. Idem.

187. *Nunc opus artificem incendit*] *Incendere locum* Veteres dicebant, pro celebriorem reddere; ut apud *Varronem*, *incendere annonam*, de *Re Rustica*, & apud eundem τὰ πρὸν Μελίτων: *Edones Romanæ ut turba incendat annonam*. Ita enim legendus ille locus apud *Nonium*. *Plautus Trinummo*: *si isthuc, ut conare, facis indicium, tuum incendes genus*. Similiter *Augustus Cæsar*: *nos forum aleatorium excelsificimus*. Ergo *opus artificem incendi*, est admirabiliorem reddit, ut causæ accuratius exquirantur. *Scaliger*.

Ibidem. Prius confutanda hæc magni viri adnotatio, deinde sensus indicandus. Falsum est *incendere locum* esse celebriorem reddere, nec ejus rei ullum argumentum in sequentibus, in locis enim allatis nusquam occurrit *locus*. Non est autem perinde cum quocumque nomine verbum jungatur, ut certam significationem obtineat. *Incendere annonam*, apud *Varronem*, est cariorem eam reddere; quia incensâ annonæ parte, reliqua sit majoris pretii necesse est. Liqueat hoc ex verbis integris *Varronis* apud *Nonium*, quæ sic habent: *Edones Romani & turba incendant annonam, sed propter phagones ficedulam pinguem aut turdum, nisi volantem, non video*. Eundem vide de *R. R.* Lib. III. c. 2. ubi ait frequentes epulas excelsificare ac *incendere annonam*. Itaque loca *Varronis* nihil huc faciunt. Apud *Plautum Trinummi* Act. III. S. II. 49. *incendere genus* est id perdere, ut dudum viri docti notarunt. In verbis *Augusti*, *forum aleatorium calefacere* collusores dicuntur, quia concursu hominum conclave, quod jocans *forum aleatorium* vocat, calidius sit. Vide *Is. Casaubonum* ad *Augusti* Cap. LXXI. Hoc in *Severi* loco *opus incendere artificem* dicitur; nimirum, cupidine intelligendi, quo modo tot mira fiant. Notissimum est dici *incendi cupiditatem*, *odium*, *dolorem*, *iram*, & homines iis perturbationibus *incendi*. Omnes Scriptores ita loquuntur, ut docebit, si opus est, *Robertus Stephanus*; nemo, ut *Scaliger* volebat, quem tamen timidiùs sequutus est *Jean. Ger. Vossius* ad vocem *accendo*, in *Etymologico Lingux Latinæ*. *Gerallus*.

Ibi-

si esset solidus. Hujusmodi sedes est illarum mutationum, hæc area mirabilibus illis effectibus patet. Nunc res ipsa Phisicum cupiditate cognoscendarum causarum incendit, rationemque ab eo postulat edi, quæ hæc fiunt; nec eam quæ vix ab falsis discriminari queat. Ignes enim ipsi, intra breve tempus, multa oculis subjicient explorata, 190 nec licebit fidem iis quæ videbis negare. Quin etiam multa manibus contrectanda

Ibidem. Causamque reposcit] Hoc in causa est, ut artificem admitteremur, & causam poscamus ab illis ignibus, qui non sunt exigui momenti. Nam *poscere causam aliquam* imitatione Græcorum dictum, *εἰς αἰτίαν τινα τὸ δεῦρο*. Scaliger.

Ibidem. Quàm coacta sit hæc interpretatio nemo non videt. Quis ferat *causam reposcere* perinde esse dici, ac causam præbere? Sensum jam indicavimus. *Poscere aut reposcere aliquem aliquid* non est magis Hellenismus, quàm *rogare aliquem aliquid*. Gorallus.

188. *Non illam parvi, aut tenuis discriminis*] Hoc est, ut mihi quidem videtur, quam non faciliè discriminare ab aliis commentitiis queamus, quippe parvo & tenui discrimine discernendam. Sic Plinius Lib. VIII. cap. 33. de Chamæleone: *oculi in recessu cavo, tenui discrimine, prægrandes & corpori concolores*. Idem.

189. *Mille sub exiguo ponent*] Depravatissimus locus, quem ita lege: *Mille sub enigmo ponam tibi tempore veras*

Res, oculique duces certo rem credere cogent.

Ita semper loquitur: certo tibi pignore ostendam, oculis ipsis occurrens causa, & similia. Scaliger.

Ibidem. Sequuntur quidem est vir longè doctissimus vestigia antiquioris Venetæ editionis, quæ habet *ponam*, non *ponent*, & *certain* res; sed nescio quomodo omisit considerare vocem ultimam vl. 188. Gorallus.

191. *Quin etiam tactu moneant*] Corrige:

Quin etiam tactu moneant contingere tua,
Scilicet; at prohibent flamma, custodiâque ignis
Illi operum est prohibens aditu, &c.

Quin etiam ipsi oculi duces manifestò moneant te tutò posse tangere, tutò accedere. Sed prohibent flammæ, prohibet ignis ipse, qui veluti operum custodiâ septus est. Claudianus:

Ætnæ apices solo cognoscere visu
Non aditu tentare licet.

Ita ostendit, non in superficie Ætnæ esse causas mortis illorum ignium, sed intus in infimis partibus. Scaliger. Visum non est nobis usque adeò ab Editionibus abire, cùm sensus non incommodus iis insit. Gorallus.

Siliceat; prohibent flammæ, custodiâque igni
 Illi operum est; arcent aditu, divinâque rerum
 [Ut major species Ætnæ succurrat inanis]

Cura sine arbitrio est; eadem procul omnia cernis. 195
 Nec tamen est dubium penitus quis torqueat Ætnam,
 Aut quis mirandus tantæ faber imperet arti.
 Pellitur exustæ glomeratus nimbus arenæ,
 Flagrantes properant moles, volvuntur ab imo

Fun-

N O T Æ.

192. *Custodiâque igni*] Et illi igni est quasi quædam operum custodia *συνελευσιν*, quominus sit *διωρεσις*. *Scaliger*. Vult hoc *Severus*: igni illi est attributa custodia operum, hoc est, eorum quæ intra Ætnam fiunt, ne introspecti cominus queant. Ignis est custos operum, non opera ignis. Res liquida est, cum ex antecedentibus, tum ex consequentibus. *Gorallus*.

193. *Arcent aditu*] Nimirum, flamma & ignis; quod non moneremus, nisi vir magnus hic cespitasset. *Idem*.

Ibidem. *Divinâque rerum*] Ut *Horatius*, acuta belli, acerba curarum; Catullus: truculenta Pelagi. *Scaliger*. Nihil opus est ejusmodi loquutionem hic quærere, nam vox *divina* construenda est cum cura *vi*. 195. interpositus enim versus planè delendus est, à Librariis nescio quare hic repetitus. Docet *Severus* divinam curam *Numinis* cujuscumque, sine testibus, regere omnia quæ hic cernuntur. Sic *Apuleius*, in Lib. de Mundo, *divinum incendium Ætnæ* vocat: Sic, inquit, ex Ætna verticibus, quondam effusis crateribus, per declivia, incendio divino, torrentis vice flammarum flumina cucurrerunt. Unde liquet rectè emendatum fuisse à *Tanaquillo Fabro* locum *Lucretii* Lib. VI. ubi de hoc monte nostro acturus ita exorditur:

Nunc ratio qua sit per fauces montis ut Ætna
 Exspirent ignes, interdum turbine tanto,
 Expediam; neque enim D I A de clade coacta
 Flamma tempestas, Siccilum dominata per agros
 Finitimû ad se convertit gentibus ora.

itur vulgò media de clade, quod, ut ille rectè vidit, caret sensum adito ad Librum III. *Phadri*. Si illi occurrisset locus *Apulatus*, aut etiam *Cornelii* nostri, conjecturam suam iis ita confirm-

~~Scanda præberent, si liceret; sed~~ flammæ arcent accedentes, divinæque rerum illarum ¹⁹⁵ administratio testes omnes respuit, nec patitur eas nisi è longinquo cerni. Nec tamen dubitare possumus de causa quâ Ætna sic agitur, aut de fabro, qui tam miris effectibus præsit. Sæpe veluti nimbus exustæ arenæ ejicitur, molésque ardentes properè erumpunt, dum concutiuntur ima montis fun-

firmatam putasset, nullum ut ampliùs dubitandi locum superesse existimasset; nec sanè frustra. *Idem.*

194. *Ut major species, &c.]* Quamvis in omnibus Editionibus sit hic versus; exterminandum, ut diximus, censemus. Quamobrem eum, quasi spurium atque ex superioribus temerè huc intrusum, uncinis cingimus. *Idem.*

195. *Cura sine arbitrio est]* Fallitur Scaliger, hoc enim vult Poëta, curam seu providentiam quæ præest ignibus Ætnæ, oculos mortaliū arocre, ita ut ejus arbiter, seu testis esse nequeas. Vidit hoc partim Janus Urtius ad vl. 331. Cynegetici Gratiani. Idem merito superiorem versum expungendum censet. *Idem.*

Ibidem. Etiam sine arbitris, per te ipse judicare potes. Frequens est in hoc genere. Scaliger. Mirum est quàm hic per omnia aberrarit vir summus. Quid enim ineptius ac frigidius fingi potest, quàm quod hic dicentem inducit *Soverum*? Sive enim habeas tecum arbitros, sive non habeas, nihil hoc facit ad judicium de Ætna ferendum. Sed nemo non videt hoc velle Poëtam, non licere scilicet esse eorum, quæ intra viscera Ætnæ fiunt. Nihil notius quàm *arbitrum*, testem ac speculatorem dici, & *arbitrari* aliquando esse speculari. Vide *Plautum* Aululariæ Act. IV. S. I. versu ultimo. *Idem.*

196. *Nec tamen est dubium]* Flamma, nimirum, & ventus, ut ubique docet noster. Vide vl. 216. & 217. *Idem.*

198. *Pellitur exusta, &c.]* Plinius Lib. II. c. 103. de Ætna: *quinquagena & centena millia passuum arena, flammarum globo, eructat.* Lucretius Lib. VI.

~~extollere flammæ~~
Saxæque subjicere & arena tollere nimbos.

Lindenbruchius.

199. *Flagrantes properant moles]* Flagrantes moles, hoc est, μῦθος. Errabo & in opere de mundo. Scaliger. Intelligit librum de Mundo, qui est inter opera Aristotelis, & ubi de Ætna, Cap. 17.

Fundamenta , fragor totâ nunc rumpitur Ætnâ ; 200
 Nunc fuscâ pallent incendia mista ruinâ.
 Ipse procul magnos miratur Juppiter ignes ,
 Néve sepulta novi surgant in bella Gigantes ,
 Neu Ditem regni pudeat , neu Tartara cœlo
 Vertat ; in occulto tantùm premit omnia dextrâ. 205

Con-

N O T Æ.

200. *Fragor totâ nunc rumpitur Ætnâ*] Hoc est, auditur magno cum sonitu, quasi quidpiam summâ vi rumperetur. Sic *Hesiodus* in *Clypeo Herculis*: ἄγρυτ' Ὀλυμπῶ, *frangebatur cœlum*, pro resonabat, vl. 203. ad quem locum vide *Interpretes*. *Gorallius*.

201. *Nunc fusca, &c.*] Per *incendia mista fuscâ ruinâ* intelligit quam *Virgilius* *piceam nubem* vocat, *Strabo* λεγνὺν, cum ait: τότε μὲν ῥύα-
 κας ἀναπμποντο, τότε δὲ φλόγας καὶ λεγνύς, ἄλλοτε δὲ καὶ μύ-
 δρους ἀναφυσῶντος: nunc quidem fluctus ignitos emittit, nunc flammâs
 & fuliginem, interdum etiam massas exsufflat. *Scaliger*.

Ibidem, Aliud significari putarim fuscâ hacce ruinâ; id, nimirum, quod sic describit idem *Strabo* Lib. VI. pag. 186. Ed. *Genevensis* *Casub.* ὁ δὲ ῥύαξ εἰς πῆξιν μεταβάλλων ὑπολειπόμενῳ τῷ ὑπὸ φ-
 τεινῇ τῇ γῆς ἐν ἱκανῶν βλάθῃ, ὅτε λατομίας τῇ χειρὶ τοῖς ἀνα-
 καλύψαι βυλομήθοις τῶν ἐξαρχῶν ὑπὸ τῆς τακτικῆς γὰρ ἐν τοῖς
 κρατῆσι τῇ πέτρῃ, εἴτ' ἀνακληθεῖσιν, τὸ ὑπὸ χυθρὴν τῆς κορυφῆς
 ὑγρὸν, πηλὸς ἐστὶ μείλας, ῥέων καὶ τὸ ὄρεον· εἴτα πῆξιν λαβὼν
 γίνεται λίθος μυλίας, τῶν αὐτῶν φυλάττων χεῖρας, καὶ ῥέων εἴχε-
 : quod effluxit, mutatum in concretionem, in lapidem convertit superfi-
 ciem terre, ad sat magnam altitudinem; adeo ut necesse sit excindi la-
 pides ab iis qui volunt retexere superficiem, qua ab initio fuit. *Petrâ*
 enim in crateribus liquefactâ, deinde egestâ, liquor qui cacumini super-
 funditur est lutum nigrum defluens per montem. Deinde concretus fit la-
 pis molaris, eundem servans colorem quem fluidus habebat. Hunc la-
 pidem potius fuscâ ruinâ vocatis, quàm meram caliginem. *Gorallius*.

203. *Néve sepulta novi, &c.*] Hic *Severus* oblitus eorum, quæ su-
 percilio philosophico, initio Poëmatis, dixit contra fabulas, &
 præsertim contra commentum de *Encelado Ætnæ* subjecto, Poë-
 tam agit; hoc est, fallacibus coloribus magnitudinem incendii
 Ætnæ describit. De licentia Poëtarum vide quæ diximus ad *Pedo-
 nis Eleg. I.* 460. Sed cum hac *Severi*, à se ipso dissentientis, re-
 sponsa conferre studiosi possint invocationem *Veneris*, quam
 in initio poëmatis, ubi *Veneri* multa tribuit, quæ in ipso

200 fundamenta, ingēnsque fragor per ejus juga auditur. Interdum etiam flammæ obscurantur nigrâ, quæ simul emittitur, materiâ. Tum verò ipse Jupiter, è cœlo despiciens, miratur tantos ignes, & ne novi Gigantes è terra bellum ei denuo inferant, aut ne Plutonium, sui regni poeniteat, cupidôque incessat Inferos Cœlo 205 mutandi, metuens clam telluris molem coër-

ipso Poëmate divinæ naturæ detrahit. Sciebant quidem viri ingeniosi hæc esse contraria, sed tanti esse non putabant semper sibi constare, ut auribus vulgi nugis adfectis dare nihil umquam vellent. *Corallus.*

204. *Non ditum regni pudeat*] Id *Claudianus* planè descripsit, in illa Ditis querela Lib. I. de raptu Proserpinæ. *Scaliger.*

205. *Versat innoculo*] Ita legendum unâ voce, non, ut in vulgatis, duabus, *in occulto*. Cùm Tartara sint occulta, ne pro illis cœlum, quod innoculum est eligat. *Scaliger.*

Ibidem. Pravâ distinctione deceptus vir summus hæc minimè adsequutus est. *Severus* vult Jovem, cùm tantum incendium videt, timetque ne Pluto illac erumpere in lucem velit, clam omnia, hoc est, Ætænam, totiusque superficiei terræ molem premere, ne disjiciantur à Plutone. Nihil est planius ac simplicius, nec mutationem ullam hoc postulat; cujus ope, *Scaliger* quem vult sensum invenit. *Corallus.*

Ibid. Tantum premis] Lege:

———— tantum premis omnia tetra

Congeries operis saxorum & putris arena.

Est ἄπρωϊνμῶ. Premis autem καλὺπῆ; ut, canicem galeâ premimus. *Varro:*

Capitis corona fasciis tiligneis

Faciem labore flacili viridis premis.

Mox sequentia ita distingue,

Quæ nec sponte sua faciunt, nec corpori ulli

Sustentata eadem robustis viribus omnis

Exigitur; versis vasa intera vortice savo.

Quæ tamen, inquit, non fiunt αὐτομῆτως, nec eadem operis congeries & putris arena foras exigitur ullius corporis viribus sustentata, hoc est, suis ipsa nitens viribus; nec suo impetu vertit vasa interna sævo vortice, sed spiritus vi, omnia impellentis, hoc facit; ait enim:

———— nullus

Impetus est illi, quæ spiritus imperat, audit.

Scaliger.

Congeries operis saxorum, & putris arenæ

(Quæ nec sponte suâ faciunt, nec corporis ullis
Sustentata cadunt robustis viribus) omnis

Exigitur, vertit vasa omnia vortice lævo.

In densum congesta rotant,volvuntque profundo. 210

Hac causâ, expectata ruunt incendia montis;

Spī-

NOTÆ.

206. *Congeries operis*, &c.] Hic novæ sententiæ initium, præfixâ distinctione, fecimus; multò commodiùs, quàm *Scaliger*. *Congeries operis* à Poëta dicitur materia in visceribus Ætne congesta, in qua id fit quod auditur accernitur, nam *opus* vocat passim quod in eo monte fit. *Congeries* autem illa est aut saxorum ambustorum ac liquefactorum, aut *arena putris*; sicut enim legimus non *arena*, in nominativo. *Gerallus*.

Ibid. *Putris arena*] Hoc est, arenæ, quæ si fortè, admixto humore, in moles grandiores concreverit, facillè tamen friatur. *Virgilius* Georg. I. 44.

———— *Zephyro putris se gleba resolvit.*

Ubi *Servius*: putres autem glebas solubiles quas tepor efficit & aratrum. Hinc eidem Poëtæ *putris campus* Æneid. VIII. 596.

Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum

Sic *Statius* Silvarum Lib. IV. in descriptione Vix Domitianæ:

———— *novoque*

Injectu solidat putres arenas.

Sic est in antiquis Editionibus, non *graves*, & quidem multò meliùs. *Glossa*: *Putre*, *ψαφιδόν*, *εὐδιάλυτον*, *ψαθυρόν*. *Gerallus*.

207. *Quæ nec*, &c.] Hæc Parenthesi clausimus, ut necesse erit, quod ex ipsa lectione intelligere est. *Idem*.

Ibidem. *Corporis ulli*] *Ἀρχαϊσμός*, *ulli* pro *ullius*, ut *Grammatici novi generis*. *Scaliger*. Nescio an sit *Archaismus*, frequens enim est ea flexio etiam apud aurei sæculi Scriptores non tantum Poëtas, sed & qui soluta oratione scripserunt. Vide *Vossium* de Analogia Lib. I. cap. 2. Sed maluimus sequi Aldinam Editionem, quæ habet *ullis*. Sensem in interpretatione satis expressimus. *Gerallus*.

208. *Cadunt*] Sine dubio illud *cadunt* pro *eadem* positum est. *Scaliger*. Quod certum *Scaligero* fuit, mihi valde dubium esse fateor, ut multa alia quæ Dictatores illi Reipublicæ Litterariæ, pro imperio, sanxerunt. *Gerallus*.

206. Ver-

coërcet, ac premit. Congesta lapidum & arenæ copia (non quidem sponte suâ, sed quia nullius corporis viribus sustentata necesse habet rueri) simul tota egeritur, & secum internos cunctos meatus evertit. ²¹⁰ Omnia convoluta in densam massam circumaguntur, & volvuntur in imiscavernis. Hæc causa est, cur incendia tanta in Ætna accendantur, ma-

209. *Vertit vasa vitrea*] Ita habet melior pars antiquitus excusorum. Alii *vasa omnia*. Ego puto ex *vasa vitrea* faciendum *vasa intera*. Vasa, ut Medici, *δυσεία*, in corpore humano. *Intera* dictum, ut *Infera*. Cato: *infer, superque vicinus*; hoc est, infernas, super-nas. De *vasibus* etiam infra:

Quod si forte cavis cunctatus vasibus hasti.

Scaliger. Vellem à viro doctissime nominibus laudatas veteres illas editiones, quas inspexerat. Hic in Aldina est: *Exigitur vertitur saxa vertice*. Gorallus.

210. *In densum congesta rotant, &c.*] Lacuna Editionis Aldinz, & sensus faciunt, ut deesse putem versum, ubi fuit nominativus ad quem referuntur *rotant & volvunt*. Alioqui cum Scaligero in singulari legendum erit *rotat & volvit*. Idem.

Ibidem. Lege singulariter, i. d. c. *rotat, volvitque*; est enim semper congeries operum. Scaliger.

211. *Hac causa*] Non expungam lectionem, quam habent veteres Editiones: *nec causa, expectata ruunt incendia montis*. Quæ constructio est, ut, *nec mora*; sensus verò, ut, *causæ non est quin, &c.* *Expectata incendia, statà καὶ ἐξέδομα*. Contrà superius dixit:

Atque inopinato referunt procul edita cursus.

Ait expectari tempestatem Ætnæ, hoc est præsentiri ab incolis; cum post longum fremitum montis tandem subsequi necesse sit eruptionem ignis, ut post longos ventos terræ motum. Quod & mari solet accidere. Prius enim auditur incertum murmur, quod Græci vocant *κολίκυμα*, hoc est, surdum flusum; postea omnia ventis, omnia turbinibus sunt anxia. Præsentiri tempestatem Ætnæ ab incolis Strabo, *Αἰσίοτες*, & plerique alii testantur. Hodie verò nihil tale, utpote cum major pars montis refrixerit. Non est recentius incendium memoriâ nostrâ illo memorando, quod accidit anno M D XXXVII. horrendo & miserabili spectaculo, non sine magno tonitruum fragore. Maxima Calabriz pars nigro cinere & adusto operta. Duo pagi in ipso mente combusti, Mompiler & Licolosi. Hodie Ætna à Siculis ipsis vulgò vocatur *Mongibello*, corrupto nomine à *Mulciber*; ut & una ex Æolidibus vocatur hodièque *Vulcanus*, ab incendio quod procedit ex ea. Scaliger.

Spiritus inflatis mōmen, languentibus aër.

Nam prope naturā par est violentia semper,

Ingenium velox igni, morūsq̄ue perennis.

Verū opus auxilio est, ut pellat corp̄ ora, nullus 215

Impetus est ipsi; quā spiritus imperat, audit.

Nunc princeps magnūsq̄ue, sub hoc duce, militat ignis.

Nunc quoniam in promptu est operis natura, solique

Unā ipsi & venti, quæ res incendia pascit;

Cūm

NOTÆ.

Ibidem. Possent adjici nonnulla non inutilia, aut etiam emendari quædam Scaligeranz conjecturæ, nisi ab omnibus digressionibus, quantum potest, abstinere decrevissemus. Nescio quas antiquas editionis viderit *Scaliger*, sed Veneta quidem anni M CCCC LXXXIV habet *hac causa*, Aldina verò anni M D XVII. *hac*. Loquutio quam profert, ea sine exemplo admitti nequit; exemplis enim & legibus utimur, in Republica Critica, non despotico imperio paremus. Sensus est: *hac causā ruunt incendia montū, quæ alioqui non exspectarentur.* *Gorallus.*

212. *Spiritus inflati*] Scribimus:

Spiritus inflat enim, mōmen Languentibus aër.

Scriptum enim auguror fuisse: *Spiritus inflat n.* quòd ita ferè semper in membranis enim scribatur; *mōmen* etiam legitur apud *Lucretium* & *Manilium*. *Scaliger.*

Ibidem. Habet Veneta *inflati*, Aldina *inflatis*, quæ recta est lectio, hoc sensu: *Spiritus inflatis* exhalationibus momentum addit. Non potest autem hic versus melius explicari, quàm loco *Seneca*, allato ad VI. 110. ubi *spiritus* dicitur *onerari*, *insundente se à tergo aër*. Optime autem vir summus *mōmen* hic emendavit, sic enim vocatur propriè quod motum rei alioqui quieturæ creat, nam *mōmen* est à *movendo*. *Lucretius* Lib. III. ubi de animo & anima, quæ atomis consistere credebatur:

Cetera pars anima per totum diffusa corpus

Paret & ad numen mentis, mōmenque movetur.

Vide Indicem *Lucretianum Ob. Gifanii*, qui docet in variis libris scriptum fuisse *mōmen*. *Gorallus.*

214. *Ingenium velox igni*] Sic legimus, non *illi*, ita necessariò postulante sententiā, nam *illi* quòd referatur non habet, nec dubium est

materiali alioqui quicturâ ; spiritus, scilicet, ad tumentes jam venas accedens, & aër languenti igni non exiguum momentum addens. Alioquin ignibus illis subterraneis, naturâ suâ, par quidem semper inest vehementia, velocitasque, & perpetua mobilitas, ²¹⁵ sed indigent auxilio, ut eructent corpora ex internis specubus ; nullôque impetu feruntur soli, sed ventis impellentibus parent. Igitur sub auspiciis, ut ita loquar, ventorum, militantes ignes bellum cum visceribus montis gerunt. Postquàm exposui rationem incendiorum, simulque naturam Siculi soli aperui, & venti id subeuntis,

est quin de igne sermo sit, qui etiam nominatim appellatur vs. 217. *Ingenium* pro natura poni, etiam ubi sermo est de rebus minimè intelligentibus omnes norunt. Hic autem ignis natura rectè, etiam ad accuratiorum Physicorum palatum, explicatur. *Idem*.

215. *Ut pellat corpore*] Lege, *corpora* ; verùm ad corpora pellen-
da, externo indiget auxilio. Quod verò ait : *quâ spiritus im-*
perat, audit ; perstitit in metaphora militari, qua infra usus est :

Nunc princeps magnusque sub hoc duce militat ignis.

Scaliger.

Ibidem. Rectè, nam *audire* passim est parere, obsequi ; antecedente posito, pro consequente. Hinc & ad res intelligentia destitutas transfertur, ut apud *Virgilium* Georg. Lib. I. vs. ultimo.

Fertur equis auriga, neque audit currus habenas ;

Hoc est, equi non parent habenis. *Gorallus*.

217. *Nunc princeps*] Respicit *Severus* ad militiam non sui ævi, sed antiquiorem, in qua *Principes* dicebantur, non quòd primi in prælium progredierentur, sed quòd primi ac præcipui essent, corporis viribus ab ætate virili firmatis ; cùm *Hastati* juniores essent, *Triarii* seniores, ipsi autem inter utrosque medii, robore atque ætate firmatâ *Principes*. Vide *Claud. Salmasii* commentarium de Militia Romana, cap. iv. *Idem*.

218. *Huius quoniam*] Quoniam huic operi præsto favet natura & soli & venti ; soli, quòd, cùm sit *onerosus*, faciliè ventum admittit, aut potius concipit ; venti, quòd ignem moveat. *Scaliger*. Dormitabat vir summus cùm hæc scriberet, qui huic pro nunc, contra antiquissimarum Editionum fidem, legebat, & sententiam comminiscabatur de suo, cujus nullum apud *Severum* vel minimum vestigium. *Gorallus*.

219. *Unâ ipsi venti*] Lege : *unâ ipsi & venti*, ipsius soli & venti. Nam hic quoque ipsi pro *ipsum*. *Scaliger*.

Cùm subitò cohibetur, inest quæ causa silenti, 220
 Subsequar. Immensus labor est, sed fertilis idem;
 Digna laborantis respondent præmia curis.
 Non oculis solùm pecudum miranda videre
 More; nec, effusis in humum, grave pascere corpus;
 Nossè fidem rebus, dubiâsque exposcere causas, 225
 Sacra perurgentem, caput atque attollere cœlo;

Scire

N O T Æ.

221. *Subsequar*] Carminibus porrò persequar. Latinam esse loquutionem satis liquet ex analogia verborum *ensequi*, & *persequi*, quamvis exemplum quo illustretur ad manum non sit. *Gorallus*.

222. *Digna laborantis*] *Laboratis*. Scaliger.

223. *Miranda fuisse*] Lego *fovere*. *Fovere oculis rem*, eleganter, nisi fallor, ἐκτρέφειν οὖν θαύματα. In illarum rerum contemplatione, nimis indulgere oculis. Tamen in membrana quadam, ubi erant excerpta quædam ex Poëtis, legi: *oculis miranda videre*. Sed importunè hæc in hunc locum obrepisse infra docebimus ex eadem membrana. *Scaliger*. Non pluris facio, ne quid dissimulem, membranam illam, quàm coactam conjecturam, quæ pulcherrimæ sententiæ verba sensu carentia substituit. Quod eo magis mirum videtur, quòd ad vs. 206. rectius hunc locum interpretetur. Docet Poëta esse potius pecudum, quàm hominum, mirari dumtaxat naturam rerum, nec earum causas exquirere. *Gorallus*.

229. *Effusis in humum*] Hoc est, oculis. Vult dicere conversâ in res ad vitam pertinentes totâ mente, de nulla alia re cogitare pecudum etiam esse. Nam Deus

*Os homini sublime dedit, cælumque tueri
 Jussit, & erectos ad sidera tollere vultus,*

ut habet *Ovidius Metam.* I, 85. Sic & *Perseus Sat.* II, 61.

O curva in terras anima & caelestium inanes!

Idem.

225. *Nossè fidem rebus*] Si hæc sana sint, quæ in Veneta & Aldina etiam leguntur, videtur esse loquutio elliptica; hoc est, nossè fidem rebus habendam. Fortasse etiam non malè legas *Possè fidem rebus*; nimirum, exposcere fidem sibi fieri rebus ipsi, non verbis. *Idem*.

226. *Sacra perurgentem*] *Sacra τὰ ἁγία*. *Perseus*:

Ad

euntis, & materiæ quâ pascitur incendium; ²²⁰ nunc ostendam cur subito interdum desinat, & sonitum ingentem sequatur silentium. Magnum quidem intelligo me suscepisse laborem, sed inutilis non est, cum operam digna merces sequatur. Nec sanè hæc naturæ miracula stupenda ab hominibus dumtaxat videri debuerunt, quemadmodum à pecudibus, quæ pronæ in terram de alimentis tantum sunt anxie, nec causam cujusquam rei quærunt. ²²⁵ Non facile credere, nisi rebus ipsis dicta comprobentur, occultas rerum causas inquirere, iisque quæ sacra habentur instare, adedò ut

VE-

Ad sacra vatium carmen adfero nostrum

Propertius:

— *Et Coi sacra Phileta.*

Perurgere est perumpere turbam, *ἄσσιζεδου*, pro quo Horatius dixit, *facienda injuria tardu*. In Epistola Epicuri non ab simile, *τριπύλως εἰμυ ἀπὸ δειδου*. Plautus melius: *cnbitu depulsa de via*. Scædiger.

Ibidem. Recta hæc essent, si quæreremus quid sit *perurgere* seorsim; nunc verò quærimus quid sit *perurgere sacra*, ad quod loquendi genus nihil quidquam faciunt quæ habet vir summus. Igitur existimarim *urgere sacra* perinde esse ac res sacras, atque hominum ingenia fugientes, veluti insectari, ut eas cognoscas. Sic urget hostis imminens victis & fugientibus. Nonius Marcellus: URGERE, *infringere*. Lucilius Lib. XXVIII. *Cade hostium, Gnatbo, urge, restant, perimus*. Quadrigarius *Annal. Lib. IV. sed circiter duas horas gravi praelio urserunt, deinde in fugam sunt coniecti*. In Editione Aldina male hic est, *per ingentem*. Gorallus.

Ibid. *Capitisque attollere cælum*] Simile esset, *caput inter nubila condit*. Sed potius legendum puto, *caput atque attollere cælo*. Contrarium illi quod dixerat, *nec effusus in humum, grave pascere corpus*. *καὶ ἔ ταννὶνὰ φερνύλας*. Virgilius: *quâ te quoque possis tollere humo*. Sed, nisi fallor, alius argutior sensus ex hac depravata lectio- ne eruendus est:

Sacra perurgentem captivi tollere cæli;

ut dicat quod Lucretius de Epicuro, qui primus ausus est cælo contra atollere oculos, & religionem animis hominum demere. Nam tantum admirari pecudum ait esse, sed diligenti perquisitione celestium rerum causas scrutari, hoc planè esse cælum ipsum sibi captivum facere, & illa sacra, hoc est, inanem reverentiam, quâ stupens ad rerum celestium spectaculum, tollere & eximere ex ani-

Scire quot & quæ sint, cur magno talia mundo
 Principia occasus metuunt, an sæcula pergent,
 Et firma æterno religata est machina vinclo;
 Solis scire modum & quanto minor orbita Lunæ est,
 Hæc brevior cur bisse nos cita pervolet axes, (230
 Annuus ille meet; quæ certo sidera currant

Or-

N O T Æ.

mis hominum. Hæc, nisi fallor, egregia conjectura est. Scaliger.

Ibidem. Rectè emendatum Scaligero: *Sacra perurgentem captivi tollere celi*, & firmandæ conjecturæ fecerint ista *Manilii* Lib. II.

Quis neget esse nefas invictum prendere mundum.

Et velat in semet captum deducere in orbem?

Item Lib. IV.

—— pervidimus omnem,

Et capto potimur mundo.

Hæc monuit amicissimus *Janus Douza filius*. *Lindenbruchius*. Acquiescimus tamen in priore conjectura Scaligeri, caput atque attollere cælo, quæ minùs abest à Veterum Editionum scriptura, & confirmatur loco *Lucretii*, ad quem respexit Scaliger, Lib. I.

*Primum Grajus homo mortales tollere contra
 Est oculos ausus.*

Gorallus.

227. *Cur magno talia mundo*] In excerptis Poëtarum, quæ in membranis inveni, & de quibus paulò ante memini, longè aliter concepta est lectio. Nam & aliter & alio ordine:

Scire quot & qua sint magno natalia mundo

Principia, & rerum dubias exquirere causas.

Nam illud, *nosse fidem rebus*, τὸ νοεῖν δὲ adè, ut semper mihi non leviter suspectum fuerit. Quare totus locus ita legendus:

Scire quot & qua sint magno natalia mundo

Principia, & rerum dubias exquirere causas,

Sacra perurgentem captivi tollere celi.

Cur non occasus metuunt ac sæcula pergunt,

Et firma æterno religata est machina mundo.

Cur, inquit, sæcula æterna sint, nec intercant. *Scaliger*.

Ibidem. Malim minùs recedere ab utraque Editione Veneta, cùm præsertim idem fermè ex earum lectione, nonnihil emendata, exo-

ria-

veluti caput cœlo inferas ; scire quot sint & qualia mundi elementa , utrúmne ad finem properent , an verò animalia semper erunt in terris , atque æterna futura est mundi machina ; nosse rationem motûs Solis , quantò minor sit Lunæ orbita , cûrvedum Sol semel circa terram circumagitur Luna duodecies idem curriculum absolvat ; quænam sidera constanti motu

riatur sensus , nec ulla ratio sit cur hæc usque adeò luxata sint. Vitiōse est in illis Editionibus *in magno* , pro *cur magno* ; & *ad sacula* , pro *an sacula* . Gorallus.

228. *Principia*] Hoc est , elementa , quorum laxato nexu omnia in pristinum Chaos redibunt. Vide *vf. 172. Idem.*

An sacula pergunt] Vulgò *ad sacula pergunt* , sine sensu. Vult Poëta : an mundus æternus futurus sit , ut putabat Aristoteles ; nam si *sacula* , hoc est , animalium ordine aliorum alia sequentium ætates pergant esse , æternus erit mundus. *Idem.*

Machina vinco] Sic *Aldina* , aliz *mundo. Idem.*

232. *Annus ille monet*] Legendum fortasse , *annuus in limam* , & *qua certo* , &c. *Limam* enim , hoc est , obliquum ut Veteres loquebantur , esse signiferum omnes sciunt , qui litteras humaniores colunt. Propterea & *obstitus* vocatur Lunæ cursus ab *Apuleio* , de *Dæmonio Socratis* : *aliena lucis indigo , densò corpore , seu laui , cum quodam speculo radios solis obstiti & aduersi usurpat* ; & infra : *pro situ & flexu & obstito circulatorum* . Sed hodie duo ii loci , in vulgatis *Apuleii* codicibus , corruptè leguntur . Atque hæc quidem conjectura nostra ; quæ , cûm sit juris arbitrarii , legitimo & ordinario juri , hoc est , Scriptorum Codicum auctoritati præferenda non est. Habet igitur membrana excerptorum :

*Solis scire modum , & quantò minor orbita Luna est
Hac brevior cur bisseos cito peruolet axes ,
Annus ille meæ.*

Cujus lectionis rationem qui non capiat , ego illum quid sit ratio nescire purabo. Orbita Lunæ est linea *ἐκλειπικὴ* . Ea Tarentinâ voce à Veteribus Latinis dicebatur *circulus manacus* . Vitruvius Lib. IX. *Circinatio circuli mensuræ agatur , qui Manacus dicitur* . Nam ut *Βαρδισαῖος* Illyrienses à Latinis dicti *Bardiaci* : sic *μανιαῖος* *maniacus* & *manacus* . Unde *Almanac* dixerunt Arabes Calendarium , addito , scilicet , articulo suo. Non enim , quod quibusdam persuasum audio ; mera vox Arabica est , sed tantum in Arabicarum vocum familiam recepta. Meritò ergo sententia doctissimi viri explodenda est , qui in *Vitruvio* non *Manacus* , sed *μανιαῖος* legendum censet. *Scaliger.*

70 CORN. SEVERI ÆTNA.
 Ordine, quæve suo careant incondita cursu;
 Scire vices etiam signorum & tradita jura;
 Nubila cur cælo terræ denunciet imbres, 235
 Quo rubeat Phœbe, quo frater palleat igne;
 Tempora cur variant anni, primâque juventâ
 Ver æstate perit, cur æstas ipsa senescit,
 Autumnóque obrepit hyems & in orbe recurrit;
 Axem scire Helices & tristem nosse Cometen, 240
 Lu-

N O T Æ.

Ibidem. *Qua certo sidera currant*] Intelligit stellas, quas fixas vocamus, & quas putabant Veteres circa terram constanti motu circumagi; exceptis pauculis, quibus suboluerat terram potius ipsam moveri. *Gorallus.*

233. *Suo careant incondita cursu*] *Suum cursum* vocat proprium & semper eundem. Intelligit Planetas, qui rerum cœlestium imperitis temerè & incerto cursu errare videntur. *Idem.*

234. *Scire vices signorum*] Tempus ortûs & occasûs signorum Zodiaci. *Idem.*

Ibid. *Tradita jura*] *Leges*, hoc est, ordinem & vim quâ certa quædam præfagiunt iis, qui iis orientibus nascuntur. Qua de re, *M. Manilius* Lib. II. & sequentibus *Astronomici*. *Idem* Lib. I. pag. 25. *Ed. Scaliger.*

Signorûmque canam fatalia carmine jura.

Idem.

235. *Nubila cur cælo, &c.*] Figmenta hæc erant Physicorum, illius xvi; cum Lunæ, in se spectatæ, facies sit eadem semper, nec varia videatur nisi ob interpositos vapores, qui nihil ad Lunam. Sic quoque *Virgilius* Georg. I. 427.

*Luna revertentes cum primum colligit ignes,
 Si nigrum obscuro comprehenderit aëra cornu,
 Maximus agricolis pelagóque parabitur imber.
 At si virgineum suffuderit ore ruborem,
 Ventus erit, vento semper rubet aurea Phæbe.*

Quod & ipsum sæpe falsum est. *Idem.*

236. *Quo frater palleat igne*] Hoc est, unde fiat ut Phœbea lampas aliquando pallidior videatur. Vide sequentia, apud *Virgilius*. *Idem* Poëta docet eum, ante bella civilia Triumvirorum, obscurâ ferigine nitidum caput texisse. *Fiant*, inquit *Plinius* Lib. II. c. 30.

pro-

motu agantur, quæ per cœlum errent; scire quo ordine signa Zodiaci à Sole & Luna percurrantur, & quæ sint illis leges positæ; ²³⁵ non ignorare cur Luna pallens pluviâ prænunciet, & quare interdum illa quidem rubeat, Sol verò pallidior videatur; compertum habere cur annus quatuor tempestatibus distinguatur, cur ver, post exiguum tempus, æstate succedente, prætereat, æstas paullò post definat, autumnus veniente, quem hyems sequitur, & ita semper in orbem redeant tempestates; ²⁴⁰ nosse stellas polares,

na-

prodigiosi & longiores solis defectus; qualis, occiso Dictatore Casare & Antoniano bello, totius paræ anni pallore continuo. Nullum fuisse defectum solis satis ostenderunt Jos. Scaliger & Dionys. Petavius, sed didicimus à summo XVII sæculi Astronomo Galilæo Galilæi solem aliquando pallidiorem cerni, non ob nubes nobis vicinas, sed ob maculas superficiæ ejus proximè incumbentes, quod omnia antea sæcula fugerat. Idem.

237. *Tempora*] Hoc est, tempestates anni, ut sæpe *tempestas* sumitur pro *tempore*. Idem.

238. *Ver præst æstatem*] Bene sanè, sed non deterius membrana: *ver æstate perit*. Scaliger.

Ibidem. Imitatus videtur Horatium Carm. Lib. IV. Od. 7.

Frigora mitescunt Zephyris, ver proterit æstas

Interitura, simul

Pomifer autumnus fruges effuderit, & mox

Bruma recurrit iners.

Nemo jam nescit vicissitudines tempestatum oriri ex obliquo terræ circa solem motu. Gorrallus.

240. *Axem scire Helices*] *Helicem* dici à Græcis ursam majorem docebit, inter alios, Hyginus Fab. CLXXVII. & in Astron. Poëtici. De voce *Axis* ita Festus: *Axis, quom Græci ἄξονα dicunt, plures habet significationes. Nam & pars cæli septentrionalis, & stipex circa quem rota vertitur, & tabula scissilis axis appellatur.* Sic sanè Cicero loquitur Tuscul. I. 28. ubi memorat globum terræ, duabus oris distantibus habitabilem & cultum; *quarum, inquit, altera, quam nos incolimus, sub axe posita, ad stellas septem unde*

Horriser Aquilonis stridor gelidas molitur nives.

Igitur *axis Helices*, est polus Arcticus. Idem.

240. *Trissem nosse Cometen*] Scire ejus naturam, & intelligere quid prænunciet; notum enim est olim, ut & nunc, à credula plebe Cometas creditos nescio quid mali præfigere. Idem.

Lucifer unde micet, quæve Hesperus, unde Bootes;
 Saturni cur stella tenax, cur Martia pugnax;
 Quo rapiant nautæ, quo fidere lintea tendant,
 Scire vias maris & cœli prædicere cursus;
 Quò volet Orion, quò Sirius incubet index; 245
 Et quæcumque jacent toto miracula mundo,
 Non digesta pati, nec acervo condita rerum,

Sed

N O T Æ.

241. *Lucifer, &c.*] Hic noster plebeio more Luciferum ab Hespero distinguere videtur. Vide dicta à nobis ad *Pedonis Albinovanti*. El. II. 131. *Idem*.

242. *Saturni cur stella tenax*] Tenax est impediens, remorans, &c., ut Augures loquebantur, stella *enebra*. Tibullus:

Saturni sacram me tenuisse diem,

Scaliger.

Ibidem. Cùm hîc de auguriis sermo non sit, nam Augures stellas non spectabant, malim *tenacem* stellam Saturni dici, quòd *tenaces* esse crederentur qui horoscopante, ut loquuntur, Saturno nati erant; quod figmentum eo nitebatur quòd Saturnus instar senis describeretur, senes autem ad rem soleant esse attentiores. Similia de Martis stella dixeris. Verùm hac in re varii Planetarum adspèctus, varizque eorum conjunctiones expendi, si vanis Astrologis credimus, debent; quibus de rebus, multis egit *Manethon* in Apotelesmaticis, non ita pridem editis. *Idem*.

243. *Quo rapiant nauta*] Inventores hujus artis primi Phœnices fuere. *Plinius* Lib. VII. c. 56. Sed Tiphyn fabulantur Poëtæ. *Valerius Flaccus* Lib. I.

*Pervigil Arcadio Tiphys pendebat ab astro
 Hagniades, felix stellis qui segnibus usum,
 Et dedit aquoreos, cælo duce, tendere cursus,*

Quod ille ex *Apollonii* Lib. I. sumsit:

*Τίφους Ἀργυράδης Σιφαία κλέλειπε δῆμον
 Θισσιῶων, ἰσθλὸς μὲν ὀρεινόμῃον περδαῖνται
 Κῦμ' ἄλως εὐρείης, ἰσθλὸς δ' ἀνεμοῖο θυίλλας
 Καὶ πλῆον ἡελίῳ τε καὶ ἀστὲρ τεκμήρασθι.*

Lindenbruchius.

245. *Quò volet Orion*] Non existimarim simpliciter spectari momentum Orionis, qui nihil habet singulare, quàm significationem, quam Astro-

naturam cometarum tristia præſagientium, quis ſit motus Veneris, ac Bootæ; cur nati oriente Saturno ſunt tenaces, Marte verò bellicoſi; quodnam ſit tempus navigationi aptum, quodnam navibus ſubducendis; tenere artem navigandi & cœleſtes motus prædicendi; ²⁴⁵ non ignorare quid præſagiant naſcentibus orientes Orion, Canicula, ceteræque ſtellæ; denique quæcumque mirabilia ſunt, per rerum univerſitatem, non ſinere temerè ſparſa eſſe, aut veluti acervo aliarum

Aſtologi ei tribuebant, & de qua ita *Manilius* Lib. V. pag. 111. Ed. Scalig. an. 1599.

Sollertes animos, velocia corpora finget

Atque agilem officio mentem, curâſque per omnes

Indeſſaſſato properantia corda uſgore,

& quæ ſequuntur. *Gorallus.*

Ibidem. Quo *Sirius incubet*] Suſpecta lætio, cùm aliter habeant veteres editiones, quæ habent: *quò ſcavius incubet index.* Forſaſſe pro *ſeciùs incubet*, nam *ſeciùs* deterius. Notiſſimum enim ejus ſideris ortu maximas tempeſtates cieri. Membrana habebat, *quò Lucifer incubet.* Scaliger.

Ibidem. Venera antiquior habet *ſavus*, Aldina *Sirius*, quod bonum eſſo puto; nam *Sirio* etiam ſunt ſuæ ſignificationes, ſi quis illo oriente naſcatur. *Manilius* de hoc aſteriſmo Lib. V. p. 115.

Hac ubi ſe ponto per pronas extulit oras,

Naſcentem ſi quem Pelagi perſtrinxerit unda,

Effrenos animos, violentaque pectora ſingit,

Irarumque dabit fluctus, odiùmque metùmque

Totius vulgi, &c.

246. Tanto miracula mundo] *Dowza* filius legit *toto*. *Lindebruchius.* Eum ſequuti ſumus.

247. Non digeſta pati] Hic non negatio repetenda eſt. Quod & aliàs quoque fieri ſolet; ut *non ſolum ſeci* ſæpiùs dicebant pro, *non ſolum non ſeci*. Non pati, inquit, indigeſta, nec incondita acervo rerum, ſed diſponere & digerere certâ ſede & notâ. *Scaliger.* Verum eſt quod dicit de *non ſolum*, pro *non ſolum non*, quod confirmatum invenies à *Fr. Fabricio* ad Orationem pro *Ligario* cap. 2. ſed hanc obſervationem poſſe transferri ad quævis loca, ubi videtur omiſſa eſſe negatio, nescio an ſatis tutò affirmare quiſquam poſſet. Itaque ſuſpicabar legendum *diſſecta*, hoc ſenſu: non pati temerè diſſecta, nec confuſa aliis rebus, ſed ea ad certam claſſem reſerre, & à ceteris diſcriminare. *Gorallus.*

Sed manifesta notis certâ disponere sede

Singula, divina est animi ac jucunda voluptas.

Sed prior hæc hominis cura est dignoscere terram, 250

Et quæ hujus miranda tulit natura notare;

Hæc nobis magis affinis cœlestibus astris.

Nam quæ mortales spes est, quæ amentia major

In

NOTÆ.

Ibidem. *Nec acervo condita rerum*] Malo *incondita*, hoc est, indigesta, καὶ εἰς ἑνασμένη, ut loquitur Aristophanes. Scaliger. Nihil opus est hic quidquam mutari, nam *condita* sunt occultata rerum acervo. *Acervum* hic vocat Poëta totam rerum universitatem, sed confusè & indistinctè notam. Ovidius sic appellat ipsum Chaos Metam. I. 24.

*Qua postquam evoluit, sacroque exemit acervo,
Diffociata locis concordis pace ligavit.*

Gorallus.

248. *Sed manifesta notis*] Hoc est, εὐδημοσύνη illa, de qua Hippocrates, disponere. Scaliger. Hoc vult Severus Physicum quidquid ubique est ac fit in certas classes descriptum, atque ad certa capita redactum habere: quemadmodum in Syntagmatibus Physicis fieri solet. Nam *nota* hic, ut Græcè χαρακτήρες, sunt differentiarum rerum, ex quibus genera & species à Philosophis confici solent; & *sedes* loca quæ in opere Physico, aut certè in animo obtinent. Hæc autem omnia & superiora scire ait esse divinam & jucundam animi voluptatem. Gorallus.

249. *Divini est animi*] Huc referuntur omnes infinitivi, qui incipiunt post *digna laboratis*. Nosse cursum Lunæ, discere astrorum cursus & similia, divini animi est. Quod qui statim non deprehenderunt, vericulum, *Non oculis solum*, &c. & sequentem, *Mors nec effusis*, &c. importuno loco inseruerunt post *Digna laboratis*, &c. cum post istum, *Divini est animi*, &c. statim sequerentur. Ita ergo ex auctoritate illius membranz, itémque sententiâ sic postulante, legendi sunt hi Versus:

*Non digesta pari nec acervo incondita rerum,
Sed manifesta notis certâ disponere sede
Singula, divini est animi, ac jucunda voluptas;
Non oculis solum pecudum miranda videre
Mors; nec, effusis in humum, grave pascere corpus.*

Divi-

rum rerum occultata, sed differentiis suis distincta & in certas classes redacta singula habere; ea demum jucundissima est, imò & divina animi voluptas.²⁵⁰ Verùm antiquior hominibus esse debet cura terræ cognoscendæ & animadvertendi si quid in ea est admiratione dignum. Hæc nobis propinquior est astris; nam quæ potest esse mortalibus spes cognoscendi Cœli? Quæ

Divini animi est, inquit, hæc & contemplari & certâ sede disponere; non autem more pecudum tantum ad ea stupere, nec oculis effusus in humum terrestria tantum sapere. Hanc veram lectionem esse, itémque hanc legitimam horum versuum sedem, nemo est paullo doctior modò & æquior, qui facilè mihi non concesserit. Scaliger.

Ibidem. Ego verò facilè concedo viro summo egregiam esse sententiam, quam ex versibus ita dispositis colligit. Sed propter membranam quamdam, in qua erant excerpta quadam ex Poëtis, ut de ea loquitur Scaliger ad vl. 224. nolim sine causa repudiare omnium Editionum lectionem, quæ etiam suis nitebatur membranis; cum præsertim idem ex ea sensus oriatur. Trajectiones, nisi prorsus necessarias, nullas admitto; quid enim facilius est, quàm, trajectis versibus, centonem conficere non malè coherentem? Qua in re, nimius erat Scaliger, ut ex multis ejus operum locis liquet, & præsertim quidem ex præfatione ad Manilium. Gorallus.

250. *Sed prior hac hominum.*] Ex istis colligitur superiora, per concessionem, imò per confessionem dici. Fateor, inquit, rerum cœlestium rationes scire, divini esse animi. Sed cœlum cognoscere, terram verò ignorare extremæ dementiæ esse judico. Hinc ergo nos ad miraculum hoc Æternæ considerandum latenter inducit. Scaliger.

253. *Nam quæ mortales spes est*] Et hîc non leviter grassata est correctorum licentia, cum mentem Poëtæ non adiequerentur. In veteribus excusis rectè legitur:

Nam, quæ mortalis species, quæ amentia major, &c.

Illud, quæ mortalis species, dictum quomodo illud: nam, quæ tua humanitas, illi parces. Dictum verò εἰς εὐταλισµὸν. Nam, inquit, si humanam speciem contemplemur, quæ nihil cœlestē habet; quæ major insania, quàm in cœlestibus illis remotis immorari, hæc verò propiora terrestria negligere? Species, τὸ ὅµµα. Significat verò tantum id quod extra apparet. Ergo, ut dixi, εἰς εὐταλισµὸν dictum est. Scaliger.

Ibidem. Quos correctores, quasve antiquas editiones intelligat. vir doctissimus nescio. Sic habet, ut legimus, utraque editio Veneta,

In Jovis errantes regno perquirere? velle

Tantum opus ante pedes transire & perdere segnes? 255

Torquemur miseri in parvis, premimurque, labores

Ut se se pretio redimant, verumque professæ,

(Tur-

NOTÆ.

neta, nisi quod est *maius pro major*. Si in Codicibus suis invenerunt Correctores primarum Editionum *mortalis species*, feliciter sanè correxerunt *mortali*, aut *mortales spes est*; nam loquutio illa Scaligerana dura, coacta & inaudita est. Sed vehementer dubito de lectionibus Scaligeranis, qui ne verbo dignatus est indicare quæ fuerint editiones, quibus usus est, & quales membranz. *Gorallius*.

Ibidem. Legi posset, *nam quæ, mortales, res est?* ut sapissimè apud Comicos. *Lindenbruchius*.

Ibidem. *Qua amentia major*] Si ita legissent Correctores, in suis membranis, hoc sanè quod facillimum ac optimum sensum parit, constructionique est consentaneum, numquam mutavissent, in *maius*, quod in utraque editione Veneta legitur & sensu planè caret. *Gorallius*.

254. *Perquirere? velle*] Hoc est, perquirere quid in eo agatur. Post *perquirere* notam interrogationis apponendam puto. *Idem*.

255. *Tantum opus ante pedes*] Auctor vetus, apud *Donatum* in *Adelphos*: *quod ante pedes est non videt, cæli scrutatur plagas*. Quod joculariter dictum fuit in *Thaletem*; qui, cum siderum cursum contemplaretur, in puteum decidit. *Diogenes Laërtius*: *Σὺ γὰρ, ὦ Θαλῆς, τὰ ἐν ποσὶν ἢ δυνάμειδ' ἰδεῖν, τὰ δ' ἐν τῷ ἄρανι οἷς γινώσκεις*; Tu enim, o *Thales*, qui non potes videre quæ sunt ante pedes, quæ in cælo sunt putas te cogniturum? Nec longè ab his abit illud *Minutii Felicis*, in *Octavio*: *Desinite cæli plagas & mundi fata & secreta rimari, satis est pro prædibus adspicere*. *Lindenbruchius*. Vide & *Ægidium Menagium* ad *Diog. Laërt.* l. 34.

156. *Premimurque labantes*] Malo, quod illa membrana habebat, *premiurque labore*; quamquam ut ex illa lectione leviuscålè depravata veritas indaganda sit, statim ex sequentibus patebit. *Scaliger*.

257. *Dum se se pretio redimant*] Non minimè laudis fuerit, ex eadem membrana obscurum & intricatum hujus loci sensum expedit. Ex ea igitur ita legimus:

Torquemur miseri in parvis, premimurque, labores :

Ut se se pretio redimant, verumque professæ

(*Turpe!*) *silent aries viles, inopèsq; relicta.*

Hoc

Quæ major amentia, quàm si animo palantes, per Jovis regnum, inquiramus in ea quæ illic fiunt, & contra prætereamus & negligamus socordiâ nostrâ, hîc in terris, quod sit in monte Ætna? Propter res nihili magnos labores suscipimus, quibus propemodum opprimimur, ut ex iis lucrum aliquod ad nos redeat; dum

Hoc unum, inquit, satagimus, ut cùm ex laboribus nostris tantùm proventus & fructus refecerimus, quantum sumptus fecimus, postea ipsi labores & artes à nobis negligentur. Putà, agricolæ qui agros colendos conducunt, seu redimunt, tantisper torquent se, dum tantum percipiant ex agro, quanti locatus fuit eis à domino; &, hoc solum considerant, possint fructus pro impensa ac labore redire. Quod si modò adsequuntur, omnia reliqua perfunctoriè agunt. Cùm ergo ex proventu culturæ labores reficiunt, hoc est, ut loquitur Cicero, quando non certatur cum impensis fructibus vinearum; id, nimirum, est, quod ille vocat labores se se redimere pretio. Illud verò turpe, quod vix poteramus legere in illa membrana, dicendum δὴ μῖσος. Propertius Lib. IV. El. VI. 45.

Et nimum remis audent (proh turpe!) Latinâ
Principe te, fluctus regia vela pati.

Scaliger.

Ibidem. Hîc per omnia sequuti sumus felicissimam emendationem viri summi. Habet Aldina editio:

Dum se se pretio redimunt, verumque professa est.
Tum demum viles taceant, inopèque relicta.

Aliæ editiones habent, *professa*. Quæ lectiones, cùm sensu careant, ostendunt Correctores non nimis audacter hîc se gessisse; alioquin enim, mutatis verbis, sensum nobis aliquem non ægrè confecissent. *Labores se pretio redimunt*, cùm ex iis reddit ad nos is fructus, qui non tantum æquat impensas, sed & suppeditat præterea sumtus in quotidianam vitam faciendos. Quia qui *redimunt* quidpiam pretium ejus, seu pecuniâ, seu aliâ re traditâ æquant; ideo *redimere* est interdum quidpiam facere, quod compenset laborem aut jacturam. Sic *redimere culpam* dicitur non tantum qui multam solvit, sed & quæ egregio facinore compensat detrimentum suâ culpâ creatum. Plancus apud Ciceronem Epist. Lib. X. Ep. 8. *Non enim præteritam culpam videri volo redemisse, sed optima mentis cogitata jam pridem, mature tempore, enunciare*. Gorallus.

Ibidem. *Verumque professa*] *Verum professa* artes vocat, quæ pro sumtu & impensa pecuniam reficiunt domino. Sic elegantissimè Pindarus in solatium sumtuum & impensarum Olympionicis reddi *καλλίστην λυτήριον δαπανῶν*, cùm gloria illos ex victoria sequitur.

(Turpe!) silent artes, viles, inopésque relictæ.

Noctes atque dies festinant arva coloni,

Callent rure manus, glebásque usu experiuntur; 260

Fertilis hæc segetisque feracior, altera viti,

Hæc

NOTÆ.

tur. Nam περιποιησθῆναι non sine maximis sumptibus erat, ut sciunt omnes, qui Græcos auctores, præsertim Aristophanem, legerunt. Sic ergo τὸ λυσιτελεῖν ab ea ratione dixerunt Græci; nimirum, quod sumtum æquat, proventu fructus. Id enim ita Stoici veteres, ἐτυμολογεῖσι, nempe, ὅτι λύει τὰ τελέσματα εἰς αὐτὸ, ὥστε τὸν ἀντικειμένον τιμὴν ἐκ τῆς παραγωγῆς ἀφαιρεῖν τῇ ἀφολοῖα. Et Bias rectè dixit, ἐκ λυσιτελῶν εὐτελῶν, hoc est, ut ego adludens interpretor, ex utilibus vilibus; non, ut Plinius, ex bonis malis. Sed puto, hæc mens Poëtæ: torquemur in agro exercendo, lucri cupiditate; artes verò, quæ verum profitentur, id est, Philosophia, jacent & negliguntur. Hæc est vera interpretatio. Scaliger.

Ibidem. Tam liquidum est solam veram esse ultimam interpretationem, ut mirer superiora omnia, quasi futilia, à viro magno non fuisse transverso stylo inducta. *Verum professa artes sunt quæ se verum homines edoctruras profitentur. Goralinus.*

258. (Turpe!) silent artes] Rectè turpe veluti parenthesi includendum vidit vir doctissimus. Sic Horatius Epod. IX. 16.

*Intérque signa (turpe!) militaria
Sol adspicit Conopæum.*

Ubi vide veterem Interpretem. *Silent autem artes, quas nemo docet, de quibus nemo loquitur. Ideo Virgilius vocavit Botanicas artes, mutas, quòd in magno pretio non fuissent, Æneid. XII. 397.*

*Scire potestates herbarum, usúmque medendi
Maluit & mutas agitare inglorius artes.*

Idem.

159. Noctes atque dies, &c.] Ante hunc versum interjiciendi tres isti versiculi, qui infra alieno loco positi erant.

*Torquentur flammâ terra, ferroque domantur
Scruantur terras, evertimur omne profundum,
Semen ut argenti quærat, ut aurea vena.*

his cognoscis non solum loco suo motos, sed etiam interpositos fuisse hos versiculos. Quantum autem tenebrarum offu-

dum Philosophia (ô rem turpem!) quæ doctrinam veritatis profitetur se nobis suppeditaturam, ad silentium adigitur ac contemnitur. Contingente labore agricolæ terram colunt, ²⁶⁰ & opere ipso indurescunt. Terrarum genera, ut sciant cui rei apta sint, experiuntur usu, donec intelligant hanc fore aptam segetibus, aliam

offuderint ei loco, in quem irrepserant, mox ex sequentibus apparebit. Scaliger.

Ibidem. Imò incommodiore multò loco hîc essent hi versiculi, quàm ubi sunt in antiquis Editionibus Venetis. Non admodum fuit felix vir magnus, in serie orationis evolvenda; qui magis excoluerat memoriam quàm iudicium, eo præsertim tempore, quò in *Virgilii* Catalecta scripsit. *Gorallus.*

Ibidem. *Festinant arva colendi*] Supra, *festinantis opus*. Horatius: *deproperare coronas*. Scaliger.

Ibidem. Prior locus, hoc est, vñ. 32. *Cornelii Severi* malè proferatur, nam illic opus non regitur à verbo *festino*. Afferendus erat locus ex *Metamorph.* Lib. XI. 575.

———— & jam quas induas ille

Festinat vestes, ———

& alia similia, quæ non desunt. *Gorallus.*

261. *Callens rursus manus*] *Theocritus*:

————— μεγάλην τετυλημένην ἐνδεδι χεῖρας.

Scaliger.

Ibidem. Hic *rursus* pro opere rustico sumitur; quod qui faciunt; callosas manus brevi habent. *Gorallus.*

Ibidem. *Glebarum usu experiuntur*] Inepta lectio καὶ ὑποσώλαια. In veteribus excusis nescio quid κίβδηλον legitur.

———— glebarum experimur usu.

Quod quid monstri sit nescio. In membrana illa: *glebarum expellimur usu*, quod quàm proximè accedit ad excusorum veterum lectionem; hoc est, nimia agricolatione, nimioque opere rustico fordescimus, ut à quovis expellamur & explodamur. *Scaliger.*

Ibidem. Membranz *Scaligeri* adfentiuntur Venetæ Editiones. Sed sine dubio meliùs habent libri, ex quibus editum est,

———— glebarum usu experiuntur;

nam non dubito ex libris MSS. esse lectionem, quæ alioqui sensu caret, Correctores enim siquid mutant sensûs causâ mutant. At tamen pro *glebarum* legendum *glebâsq̃ue*, nam coloni usu experiuntur glebas, hoc est, agros, unde intelligunt quibus plantis apti sint. *Gorallus.*

Hæc platanis humus, hæc herbis dignissima tellus,

Hæc dura & melior pecori, filvisque fidelis,

Aridiora tenent oleæ, succosior ulmis

Grata. Leves cruciant animos & corpora causæ 265

Horrea uti saturent, tumeant & dolia musto,

Plenâ-

NOTÆ.

262. *Fertili hac*, &c.] Alii legunt hîc, *segetis* & *vitis*; sed hæc est antiquissimarum editionum lectio. Sunt autem veluti verba agriculturalium dicentium quid usu compererint. *Idem*.

262. *Hæc platanis humus*] Intelligit arbores quæ, umbræ dumtaxat causâ, conferebantur, inter quas longè eminebat platanus; nam hanc nominat, exempli dumtaxat causâ: ut supra inter planetas Venerem, Saturnum & Martem, inter inerrantes stellas Booten, Orionem & Sirium, &c. non quòd alias stellas exclusas calculo suo vellet. Audiamus *Plinium*, ut quanto in pretio esset temporibus *Severi* intelligamus. Sic ergo ille *Lib. XII. Cap. I. Quis non jure miretur, arberem umbra gratiâ tantum ex alieno petitam orbe? Platanus hæc est, mare Jonium, in Diomedis Insulam, ejusdem tumuli gratiâ, primum inuenta; inde in Siciliam transgressa, atque inter primas donata Italia, & jam ad Morinos usque pervecta, ac tributarium etiam detinens solum, ut gentes vestigal & pro umbra pendant. Dionysius prior, Sicilia tyrannus, Rhegium in urbem transtulit eas, domus sua miraculum, ubi postea factum gymnasium, &c. Hoc actum circa capta Urbis aetatem, tantumque postea honoris increvit, ut mere infuso enutriantur. Compertum id maxime prodesse radicibus, &c. Vide, si opus est, & sequentia, quæ docebunt cur Platani, potiusquàm aliis arboris, meminerit noster Poëta. *Idem*.*

Ibidem. Hæc herbis dignissima tellus] Nescio quid ἀρετῆς in hac lectione apparet. Nam quid herbæ ad platanos? Sed verè & eleganter in membrana exaratum fuit, *hæc ederis dignissima tellus*. Exagitat superfluum studium arborum, quæ magis ad voluptatem, quàm ob fructum instituebantur. In quorum numero, ut omnes sciunt, platani ad deambulationes, ederæ ad sedilia, & umbra-cula diligenter ferebantur. *Scaliger*.

Ibidem. In utraque Veneta, est *herbis*, quod servavimus; nec opus est id, quod eodem versu cum platanis conjungitur, esse potius arbutum, quàm olus. *Virgilius Georg. I, 55.*

*Arbores factus alibi, atque injussa virescunt
Gramina.*

Orallus.

263. *Hæc*

aliā vitibus, aliā arboribus umbriferis, aliā oleribus, aliā denique pecori & silvis, quippe duriorē. Experientiā norunt oleas quidem esse in ficcioribus locis terendas, in humidioribus verò ulmos. ²⁶⁵ Animus & corpus curis cruciantur, ut horrea segetibus, dolia multo impleantur, utque foeni-

^{263.} *Hac diti melior pecori*] Jam cœpi meis suspicionibus aliquam fidem habere, cū hęc mihi suspecta lectio antea fuerit, & ex veteri membrana falsi convicta. Ea habet:

Hac dura & melior pecori silvisque fidelis.

Intelligit ergo quā pastonibus melior erat; ea enim est, quā durior & sterilior. Calles, saltus, silvas, vocabant Veteres. Vide *Varronem* de Re Rustica. *Scaliger*.

Ibidem. Varronem consule Lib. I. de R. R. c. 6. & seqq. cui adde & *Columellam* Lib. II. c. 2. *Gorallus*.

Ibidem. *Silvisque fidelis*] Hoc est, in quā silvā feliciter proveniunt. *Cicero* Ep. ad Famil. Lib. XVI. Ep. XVII. *Et doctrina & domus, & ars & ager etiam fidelis dici potest; ut sit, quomodo Theophrasto placeat, verecunda tractatio.* Nimirum, ut amicus, ut servus fidelis dicitur, qui quod ei mandatur ita curat, ut amico aut hero utilem operam præstet: sic ager fidelis dici potest, qui fruges aut plantas quasvis sibi mandatas alit atque auget, ita ut dominus spem suā non frustretur. Sic *Horatius* Carm. Lib. III. Ode XVI. 30.

Purus rivus aqua, silvæque iugorum

Paucorum & segetis certa fides mea

Fulgentem imperio fertilis Africa

Fallit sorte beator.

Ubi Scholia antiqua: *ubertas globa fertilis, non decipiens spem domini.* Contra eidem Poëtæ eodem Libro Od. I. 30. *fundus mendax* dicitur, qui quod ab eo sperabatur non præstat.

Fundusque mendax, arbore nunc aquas

Culpante, nunc torrentia agros

Sidera, nunc hyemes iniquas.

Pariter *Epist.* Lib. I. Ep. VII. 87. *Spem mentita seges, est quæ spem fessellit.* *Gorallus*.

^{266.} *Horrea uti saturent*] Hoc est, repleant, ut *satura* animalia dicuntur quæ sat cibi sumserunt, ac referta eo sunt. Sed *satiare* aut *saturare* majorem vim habet quàm *explere*, si credimus *Nonio Marcello*: *Expleri, inquit, & satiari, hanc habent differentiam. Expleri est tantummodo plenum esse, satiari supra modum & abundantiam.* Quod probat locis *Lucretij* & *Ciceronis*. *Gorallus*.

Plenâque defecto surgant fœnilia campo.

Sic avidi semper, quâ visum est carius istis,

Scrutamur rimas & vertimus omne profundum,

Quæritur argenti semen, nunc aurea vena, 270

Torquentur flammâ terræ, ferroque domantur.

Implendus sibi quisque bonis est artibus; illæ

Sunt animi fruges; hæc rerum maxima merces,

Scire quid occulto naturæ terra coërcet,

Nullum fallere opus, non mutos cernere sacros 275

Æt-

NOTÆ.

268. *Quâ visum est carius istis*] Hoc est, inclinamur in eam artem quærendi lucri, quæ nobis magis arridet, lucrûmque majus affert. *Idem.*

269. *Scrutamur rimas*] Hunc versum & duos sequentes loco suo motos fuisse, quando sunt subjecti versui 277. nemo dubitare queat. Hoc unum quærendum erat, ubi essent reponendi. Nobis nullus æquè commodus, atque hic, videbatur, videbiturque pariter, nisi vehementer fallimur, cuius attentè legenti. *Idem.*

269. *Et vertimus omne profundum*] Sic Aldina; pro *evertimus*. Si quis nesciat quomodo profundum vertatur solum, ad quærenda metalla, adeat oportet *Plinium* Lib. XXXIII. cap. 4. & seqq. *Idem.*

270. *Quæritur argenti semen*] Non solum hic alieno loco positum hunc versum, sed & ipsum corruptum esse, anie admonemus. Ita autem in veteri membrana exaratus fuit:

Semen ut argenti quæritur, ut aurea vena

Elegantius sanè, quam quomodo formis excusi legunt. *Argenti semen*, ut Lycophron, ἀργύρε γένος. Scaliger.

Ibidem. Nobis sat commoda vulgata lectio visa est. *Argenti semen* videtur vocare Poëta tenues venas, ex quibus colligere licet in loca quodam gigni, aut fortè etiam Galenam, vel eam quæ est communis auri & argenti vena, ut docet *Plinius* Lib. III. cap. 6. & Lib. XXXIV, cap. 17. Ubicumque enim, una inventa vena est, non procul invenitur alia. Go-

meur flammâ terræ, &c.] Hoc interpretatur *Plinius* Lib. I. ubi multis ostendit quis usus ferri & ignis in metallis *Idem.*

273. *Sunt*

foenilia sint foeno referta. Sic aviditati nostræ modum nullum ponimus, & dum quærimus pretiosiora memoratis, scrutamur rimas montium, & viscera eorum evertimus, ²⁷⁰ ut argenti & auri venæ inveniantur. Terra, cui admistum est metallum, coquitur, & ferro comminuitur. Verùm, inanibus illis laboribus omiſſis, unumquemque oportet honestis artibus mentem instruere. Hæ demum sunt veræ animi messes, & longè maxima sunt præmia laboribus nostris, si sciamus quid in visceribus terra occultet, ²⁷⁵ nec quidquam eorum quæ in ea fiunt nos fu-

273. *Sunt animi fruges*] Hoc est, quibus alitur animus, ac veluti fructus quos è laboribus suis refert. *Idem.*

275. *Nullum fallere opus*] Οὐδὲν λαθεῖν ὅμῳς. Ita & alibi loquutus est: *nec tentat fallere pestem*, Scaliger.

Ibidem. Subaudiendum *nos*; ut magna merces laborum nostrorum dicatur, *si nullum opus nos fallat*, hoc est, si nullus naturæ effectus sit nobis ignotus, omniumque causas reddere possimus. Frequens est hoc sensu verbum *fallere*, cum apud quosvis bonos auctores, tum præsertim apud *Tacitum*, ut vel *Index Freinshemianus* docebit. Vide & locum *Horatii* allatum ad vs. 263. *Gorallus.*

Ibidem. *Non multos cernere sacros*] Hoc sanè ne Sibylla quidem intelligat. Vetus Editio habet: *non multis cernere sacros*, &c. Vide an legi possit: *non limis cernere sacros* *Etnæ* mortis fremitus, &c. *Limis* cernit, qui stupet novitate rei, neque audet recto vultu διαποταλμῶν, ut loquuntur Græci. An legendum, *non multos*? Contemplari fremitus non muros *Etnæ*, & eorum causas reddere. Puto hanc interpretationem meliorem esse, *Sacros fremitus*, & alibi *sacros ignes*; magis ex admirantium persona, quàm ex sua; ut supra: *Sacra perurgentem captivi tollere calis*. Vult ergo nos novitate rei non percelli, quod Græci eleganter dicunt ξινίζεσθαι. Quod bene expressit vetus Poëta:

Dum stupet, ac novus est & adhuc non novit amorem.

Hoc est, dum ξινίζεται τὸ ἴδιον, ὅτι τὸ ἴδιον. Hoc autem παθεῖν in sapientem cadere negabant Stoici: ὅτι σφοδρὸν ἔστιν θαυμάζειν ἢ δακρύων παραδόξων, ὅτι ἡ χαράνεια, καὶ ἀμύπητος & πηχὴ θερμῶν ὑδάτων, καὶ πυρὸς ἀναρροήματα: sapientem quidquam admirari eorum, quæ inusitata videntur, qualia *Charonea*, *æstus marii*, fontes calidarum aquarum, & ignis emissiones. Et illam Stoicorum sententiam habebat in animo ille, cum ita scribebat

Nil admirari prope res est una Numici, &c.

F a

Item

Ætnæi montis iremitus, animûmque furentis,
 Non subito pallere sono, nec credere subter
 Cœlestes migrasse minas ad Tartara mundi;
 Nolle quid impediat ventos, quid nutriat ignes,
 Unde repente quies & multo fœdere pax sit; 280
 Cur crescant animi penitus, seu fortè cavernæ
 Introitûque ipsi fervent, seu terra minutis
 Rara foraminibus in venas abstrahit auras.

Planus hoc etiam, rigido quâ vertice surgit,

Illinc

NOTÆ.

Item *Seneca* loquens de eadem re, de qua hic noster *Corn. Severus*: *Nihil horum sine timore mirâmur; & cum timendi causa sit, nescire; non est tanti, scire ne timeas?* *Scaliger*.

Ibidem. Non erat dubitandum quin legendum esset, quàm proximè ad vulgaram lectionem, *motos*; nam meru & admiratione obmutescimus; si quid contingat terrificum, aut cujus rationem reddere nequeamus. Apud *Lucretium*, *Iphigenia* mactanda. Lib. I.

Musa metu terram genibus submissa precebat.

Ad quem locum, plura exempla congestit *Dionys. Lambinus*. *Gorallus*.

277. *Non subito pallere sono*] Ne hunc quidem versum intelligunt, qui cum tamquam planum & facilem præterierunt. Sed facile est errorem, seu mendum agnoscere ex illa membrana. Nam tribus sequentibus versiculis in suam sedem restitutis, & hinc exemptis, videbis ita conjungendum esse versiculum hunc cum alio, qui proximus, post illos tres versus, succedit:

*Non subito pallere sono, non credere subter
 Cœlestes migrasse minas ad tartara mundi.*

Jam nihil planius istâ lectione. Sed membrana jam nos defecerat, utpote quæ tantum habet usque ad *Planæque de cœto, &c. Cœlestes minas, &c. &c. &c.* Qui enim audiunt illos Ætnæ fremitus, statim concipiunt in animis suis, aliquid humano majus ibi esse, &c. *Scaliger*.

Ibidem. Nihil certius est, ut jam diximus, quàm quod habet hic vir summus. *Gorallus*.

278. *Ad Tartara mundi*] Hoc est, ad loca depressa & remota terrarum.

fugiat; aded ut rationem reddere possimus fremituum montis Ætnæ, nec si cum furentem audiamus subito sonitu terreamur, nec credamus non ampliùs è cœlo, sed sub terra è profundissimis locis, audiri Deorum cœlestium minas. Juvat etiam nosse quid coërceat ventos, quid ignes Ætnæos alat, ²⁸⁰ unde fiat ut ingenti eorum motui succedat subita quies, atque summa tranquillitas, deinde cur in imis partibus novi reparentur tumultus; sive in patentibus cavernis ipsoque earum introitu denuò fervor creetur; sive terra, per tenuous meatus novas auras in se se trahat. Pleniùs hoc in summo monte, quâ rupes adsurgunt, cer-

rarum. Sic Hesiodus, quem imitatur noster, habet *τέταρτα γαίης*. Vide Joannem Clericum ad Theog. Hesiodi vers. 119. Goral-
lus.

280. Unde repente quies, &c.] Totus hic locus ita legendus est:

*Unde repente quies, & multo fœdere pax fit;
Concrescant animi penitus; seu forte caverna,
Introitusve ipsi servant: neu terra minutis
Rara foraminibus venosis abstrahat auras.*

Illud *concrescant animi*, animos etiam ignis infrâ dicet. Posset & utcumque legi, cur crescant anima. Sed & prior lectio defendi potest. Scaliger.

Ibid. *Multo fœdere pax fit*] Tamen si hîc nihil mutari volo, attamen libentiùs legerem, & *inito fœdere*. Verùm *multum fœdus* dici propriè potest multiplex fœdus, hoc est, multis legibus & pactio-nibus, promissisque constans; hîc verò tralaticio significatu magna tranquillitas. Goral-lus.

281. Cur crescant animi] Ferri non potest *concrescant animi*, & sensus est apertus: *nosse cur animi crescant*, &c. hoc est, cur incendium, veluti extinctum, iterum renoveretur collecto denuo animo. Vide vs. 276. Idem.

282. *Fervens*] Sic lego pro *servens*, quod sensu caret. Ceterùm multò minùs abii à scriptura antiquarum Editionum, quàm Scaliger, qui multa mutavit, ut sensum conficeret huic loco minimè convenientem; nam pro *seu* bis legit *neu* & pro *ne venis*, habet *venosis*. Idem.

283. *In venas*] Sic lego pro *ne venis*, minimâ mutatione. Sensus ex interpretatione liquet. Vide vs. 98. Idem.

Illinc infestus, atque hinc obnoxius, intus

285

Undique diversas admittere cogitat auras;

At conjuratis addit concordia vires;

Sive introrsus agunt nubes & nubilus Auster;

Seu forsan flexere caput, tergóque feruntur.

Præcipiti delata sono premit unda, fugátque

290

Tor-

N O T Æ.

285. *Rigido quâ vertice surgit*] Nimirum, mons; qui cum undique ventis etiam contrariis perfletur, paratus est quasvis auras excipere, ex quocumque cardine cœli spirant. *Idem.*

286. *Illinc infestus*] *Infestus* & *obnoxius* opposita. Nam illud pugnaz, hoc verò cedens. *Scaliger.* Nimirum, hinc admittens auram, illinc emittens, pro multitudine foraminum, resistit aut cedit vento. *Gorallus.*

287. *At conjuratis*] Sic lego pro *Et*, nam hunc versum superiori contraria habere satis liquet, cum *diversa aura* & *conjurata*, hoc est, conjunctæ opponantur. *Conjuratos ventos* pariter dixit *Claudianus* in *Tanegyr.* de *Ill. Honorii Consulatu*:

*O nimium dilecte Deo! cui fundit ab antris
Æolus armatas hyemes, cui militat aether,
Et conjurati veniunt ad classica venti!*

Idem.

288. *Nubilus Auster*] Vide ad vs. 169.

289. *Flexere caput*] Id est, seu retrò eunt. *Scaliger.*

Ibidem. *Tergóque feruntur*] Hoc est, terga vertunt, aut retrorsum recedunt, quâ venerant. *Gorallus.*

290. *Præcipiti delata sono*] Veteres excusi, *delecta*, unde *dejecta*. Totus autem locus ita legendus est:

*Præcipiti dejecta sono premit unda, fugátque
Torrentes auras.*

Nam, ut ex sequentibus patet, nunc apparat disputationem, quâ vult probare ventum illum, qui ignem animat, excitari maris agitatione, quod egit secretos calles sub terra, id quod & *Aristoteles* quoque testatur, idque vocat *διαυλωνίζειν* Δονεῖ, inquit, *διαυλωνίζειν τὸν πῦρ γῆς ἡ θαλάσσια*. Cum igitur, ut est in *Epitome Trogi*, necesse sit ut Sicilia per fistulosos meatus multam vim subiecti æquoris excipiat, aquarum ille concursus raptum secum spiritum in imum fundum trahit, atque ibi suffocatum tamdiu tenet, donec per spiramenta terræ diffusus nutrimenta ignis incendat. *Claudianus:*

Sen

cernere licet ; ²⁸⁵ hinc enim mons rejicit ventos, illinc verò admittit ; interioraque sunt ita disposita ut possint contrarias auras excipere, quarum conjunctarum majores sunt postea vires ; sive eas nubilus aër, austerque introrsum pellant ; seu retro, aliqua de ratione, ipsæ ferantur. ²⁹⁰ Aqua vicini maris per præcípites meatus delata eas fugat, &

*Seu mare sulfurei ductum per viscere montis
Oppressis ignescit aquis, & pondera librat, &c.*

Item & Lucretius :

*Præterea magna ex parti, mare montis ad ejus
Radices frangit fluctus æstümque resorbet,
Ex hoc usque mari spelunca montis ad altas
Perveniunt subter fauces. Hac ire satendum est
Et penetrare mare, & penitus se cogier arcto,
Atque afflato foras, ideoque extollere flammæ
Saxaque subjicere & arena tollere nimbos.*

Addit similitudinem ex organis hydraulicis, ut enim in illis agitatio aquæ tubulos animabat : ita etiam hic in Ætna motus aquæ subterraneæ excitat spiritum, spiritus incendium. Hoc sanè qui in Puteolano agro fuerunt sciunt verum esse. Nam in eo tumultus ille & fremitus montis ardentis non alia ex causa fit, quàm ex aquæ egressum rimantis agitatione. Seneca : ignem spiritus concitat ; aqua, si ventum detrahas, inertes sunt. Scaliger.

Ibidem. Omnia hæc optima, nisi quòd *delata* maluimus, cùm sit in utraque Editione Veneta. In iis malè *una* legitur pro *unda*, sed in sequente versu *Aldina* rectè habet *auras* pro *curas*, quod est in aliis. Goralus.

Ibidem. In V. C. *delecta* legitur, quod illustrissimus Jos. Scaliger in *dejecta* mutat. Mihi tamen illud *delecta* etiam probum videtur. Deligere enim antiquitus pro dejicere usurpatam apud Terentium legitur. Plautus quoque *Afinariâ* ea voce usus, Scenâ, cur merentis :

Huic quod dem nusquam quidquam est,

Hinc me clamore ex adibus delegit hujus mater.

Sic enim malo ex V. C. Florentino legere, quam, ut alii, hinc me amantem ejecit. Clamor hic convicium, ut & apud Pacuvium : ubi illic me miserum quoniam clamore eliminat. Sic etiam dicebant eligere pro ejicere. Lycon apud Rutilium Lupum : Interea alium contumeliosè extra januam electum vacillantem puer sustentat. Nec puto mendosum locum esse. Lindenbruchius. Ego verò ejusmodi archaïsmorum, sine necessitate, amantem non fuisse politissimum vatem Corn. Severum puto. Goralus.

Torrentes auras, pulsataque corpora densat.
 Nam veluti, resonante diu Tritone canoro,
 Pellit opes collectus aquæ, victusque movetur
 Spiritus, & longas emugit buccina voces,
 Carminéque irriguo magni cortina theatri

295

Im-

N O T A.

291. *Torrentes auras*] Aut calidas, aut rapidè motas; utrumque enim verbo *torrere* significatur. Utriusque exemplum suppeditabit *Virgilius*. *Torrentes* vocat arduos *Æneid.* IX. 105.

*Per pice torrentes, astraque voragine ripas,
 Annuit, &c.*

Torrentia verò rapida *Eleg.* VII, 52.

*Hic tantum Borca curamus frigora, quantum
 Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.*

Gorallus.

292. *Nam veluti sonant ore diu*] In antiquitus excusis, *sonitura diu*. Ego lego: *sonit aura*. *Senare aures dixit Lucretius*. Non probo aliorum correctionem, *resonante diu Tritone*. Non dubium autem quin *Tritone* ponat, inter *Hydraulica*, qui aquarum aduルト concepta aurâ voces ederet, ut *buccina* imò per *buccinam*, quam ori admotam gestabat, vocem ederet; & sanè similia habemus in *Heronis Pneumaticis*. In *Thearris* autem fuisse & in illis, quæ *ἡχῆα* vocabant, poni solitum fuisse verisimile est. Ex hujus exemplo vult probare *Ætne* spiritus illos ex aqua intus agitata excitari. Quare fallitur multarum litterarum vir, qui simpliciter hîc tamquam de *Tritone* marino dictum accepit, non tamquam de organo hydraulico. Non enim advertit similitudinem, quâ hîc utitur Poëta. *Nam veluti sonit aura diu*. Subintelligo tò cùm, ut postea dicitur. Perinde ac si dixisset: *Nam venisti cum sonit aura*. *Scaliger*.

Ibidem. in antiquiore Editione Veneta, reverà est *sonitura*, sed in *Aldina* *sonat ore*. Emendationem, quam repudiat *Scaliger*, optimam tamen esse puto; nec concoquo inutilem archaïsmum, quo admissio, ne constructio quidem satis constat, nisi suppleto *cùm*. Ceterùm acutè vidit agi de instrumento Hydraulico, cujus ope ex *buccina* *Tritonis* marmore aut metallo constantis sonitus erumpebat; nec hunc locum attentè legerat *Adrianus Turnebus*, quem hîc castigat *Scaliger*, cùm aliter censuit *Adversar.* Lib. II. cap. 21. *Gorallus*.

293. *Pellis opes collectus aqua*] Hoc est, vim aquæ, nam hæc est propria significatio vocis *opes*, quæ deinde divitias significavit. *Idem*.

Vidit-

& corpora in quæ incidit coarctat. Nam quemadmodum in Tritone, buccinam ore tenente, & diu resonante, aquam pellit, ac deinde ejus motu ac pondere victus recedit ventus, & per buccinam elapsus longas voces edit; 295 quibus cortinæ theatri for-
nix

Victusque movetur] Sic profert hunc locum Turnebus, nam Editiones malè habent *movere*. Nimirum, aquam pellit spiritus, & aqua vicissim spiritum, qui tandem victus erumpit per foramina aperta, quale fuit os Tritonis buccinæ. Ad ejusmodi instrumenta respexit Seneca Quæst. Natur. Lib. II. Cap. VI. *Quis*, inquit, *sine intentione spiritus cantus est? Cornua & tuba, & ea quæ aquarum pressurâ* (sic enim legendum) *majorem sonitum reddunt, quàm qui ore reddi potest, nonne aeris intentione portas suas explicant? Ubi vide Joannem Op'opæum, quem nequaquam laudatum exscribit more suo Lib. Fremondus. Gorallus.*

295. *Carminéque irriguo*] Præter primam, hanc quoque addidit *παγκόλῳ*, ex organishydraulicis, quæ à pneusticis sic differunt, quod pneustica nostra foliis ventum concipiunt, illa verò aquarum agitatione. Eleganter ea ita describit Claudianus, in eruditissimo carmine ad Manlium:

*Et qui magna levi detrudens marmura tactu
Innumeras voces segetis moderatur ahena,
Intonat erranti digito, penitusque trabali
Veste, laborantes in carmina concitat undas.*

Meminit & Servius ad illud: *Neptunus ventis implevit vela secundis*. *Physicè*, inquit, *loquimur est; motu enim aqua ventus creatur, ut videmus in bombis organorum. Organarius* vocabatur qui Hydraulica tractabat. Sic enim in veteri Glossario: *Organarius, ὑδραῦλης*. Sed obscura sunt ea, quæ de illis tradit Vitruvius Lib. X. &, ut ipse ait, non est facilis ratio, neque omnibus expedita ad intelligendum, præter eos, qui in his generibus habent exercitationem. Sed & pneustica organa nostra non ignota fuisse Veteribus, argumento erit doctum Epigramma *Juliani Apostatae*, quod & dignissimum duximus, ut hic non ibi tantum legeretur.

Ἀλλῳ δονάκων ὄρεσιν φύσιν· ἢ πᾶσι ἄλλης
Χαλκείης τάχα μᾶλλον ἀνεβλάστησαν ἀέρος
Ἄγχοι; εἰ δ' ἀνέμοισιν ὅθ' ἡματέροις δονέονται,
Ἀλλ' ὑπὸ τυφρῆς θεοθεσφὸν πῆλυσθ' αἴτης
Νέεθ' ἐν ὑψήτων κελάμων ὑπὸ ρίζαν ὁδῶν.
Καί τις ἀνὴρ ἀγέρωχος ἔχων δοῦν δακτυλὰ χειρὸς
Ἰσταται ἀμφαφῶν ἑαυτὸς συμφορέδμονας αἰλῶν
Οἱ δ' ἀπαλὸν σκιστῶντες λοπθίσκουν αἰεθλῶν.

Imparibus numerosa modis canit arte regentis,
 Quæ tenuem impellens animam subremigat undam:
 Haud aliter submota furens torrentibus aura

Pugnat

N O T Æ.

*Variam arundinum video naturam, an ex alio arce foris magis germi-
 natum agro silvestres? neque spiritibus nostris agitantur, sed è bubulo
 erumpens folle ventus subter, sub radicem bene foratorum calamorum in-
 trat. Quidam vero vir ferox, habens digitos manus caleros, fiat tan-
 gens canones concordēs tibiarum, ha verò molliter cantantes exprimunt
 cantilenam. Non absumile faciebant & cadi, quibus impactæ tibiæ
 erant. Quæ cum ex quadam parte hominis spiritu animarentur,
 cantum edebant distinctum foraminum varietate; id quod in pneu-
 sticis fiebat, regularum motu, quas vulgò *marcas* dicimus. Ab eo
Pithaula dicebantur eorum *τῆχιναι*. Varro *ἐν τῷ λυγρῷ*:*

*Inflat priusquàm tibiæ in orchestra,
 Domi sua Pithaula ramices rumpit.*

Item Propertius Lib. IV.

Tibia Mydoniis cantat æterna cadū.

Qui locus Propertii, ita antiquitus excusus, postea ab audaci quo-
 dam interpolatus est. Et verisimile est nihil aliud voluisse Senecam,
 cum hæc ex Metrodoro verteret: *quomodo in delio cantantis vox per to-
 tum cum quadam discussione percurrit ac resonat, & tam leviter mota ta-
 men circuit non sine tactu ejus, tumultuque quo inclusa est, &c.* Ascau-
 les verò, quem utricularium Latine dicimus, præter idem facit. Hoc
 tantum differunt; iste instigans ventum conceptum exanimat utrem,
 ac veluti exprimit cubito, ut in Copia:

Ad cubitum raucos excutiens calamos.

Cujus generis sunt præstantissimi technitz in agro Pictaviensi. Pithau-
 la verò, cum inspiratam in cado ligneo aut eburneo concepisset ani-
 mam, per fistulam vocalem, foraminibus in ea dispositis, ita mo-
 dulationes, &, ut Gellius loquitur, *frequentamenta* distinguebat,
Scaliger.

Ibidem. Hæc omnia doctè, quamvis alieniora à Cornelio nostro.
 Cur irriguum carmen hoc vocet satis liquet, cum nonnisi ope aquæ
 sonitus ille ederetur. Similem etiam loquutionem invenit Scaliger,
 apud Manilium Lib. III. v. 4.

——— *Vestros extendere fines*

Conor, & irriguos in carmina ducere cantus.

Antea legebatur ad indignos, sed locum emendavit ex Gemblacensi
 codice, vultque metaphoram esse ductam à fontibus & rivis, quos
 specu & incili per arva ducunt, tum locum hunc Severi profert.
 Crediderim sanè hac in re alterum alterius imitatoremsuissè, nam
 &c

nix undique resonat, arte ejus qui hydraulicum organum pulsatur, & qui tenui impulsio vento aquam agit: sic aquæ magno impetu in cavitates Ætnæ irrum-pentes

& alibi habent nonnullas loquutiones planè similes. Sic supra vs. 143. cum dixerit Cornelius:

Tu modo subtile, animo duce, percipe curas,
habet *Manilius* Lib. III.

Nunc age subtili rem summam perspice curâ.
Confer etiam initium ejusdem libri Maniliani, & hunc nostrum à vs. 9. ad aliquot sequentes. *Gorallus.*

Ibidem. Magni cortina theatri] Hoc est, tholus theatri. *Ennius*:

Quaque freto cava caruleo cortina receptat.

Scaliger. Idem vir magnus, in conjectaneis ad Lib. VI. Varronis de Lingua Latina, unde hic *Ennius* versus depromptus, ostendit cortinam propriè dici lebetem; eaque vox frequens est eo sensu, apud *Plinium* in Hist. Naturali; de qua possis & Etymologicon *Ger. Joannis Vossii* consulere. Ex forma rotunda lebetis videtur dictus fornix, aut concameratum opus formæ hand absimilis; quale erat adytum Apollinis Delphici, unde Oracula edebantur. Varro loco memorato. Cava cortina dicta, quod est inter terram & celum ad similitudinem cortina Apollinis. Videtur ergo intelligi ædificium concameratum post scenam, aut ei imminens, ex quo tonitus Tritonis ore audiebatur. Ejusmodi erat ὁ δῆλον Athenis, quod sic describitur à *Plutarcho*, in Pericle p. 160. Τῇ μὲν ἐντὸς διαθείσθαι πολύεδρον καὶ πο-λύκυλον, τῇ δὲ ἐξῆς περιελινεῖς, καὶ καὶ πάντες ἐν μέσῃς κορυφῇς πεποινηκόων, εἰκόνα λέγεσι ἡμεῖς ἐ μίμημα τὸ βασιλείας σπηνῆς: in interiore dispositione multa habet sedilia & multæ columnæ, recto vero circumquaque convexum & acclive ex uno fastigio factum, imaginem ajunt fuisse & imitamentum regii tentorii. *Gorallus.*

296. Canis arteregentis] Hoc est, resonat cantu, sonitumque adauget, prout organum à Musico pulsatur. *Idem.*

297. Subremigat] Hoc est, occultè quasi remis quibusdam movet. *Virgilius* Æneid. X, 225.

Quarum quæ sandi doctissima Cymodocea

Pone sequens dextrâ puppim tenet, ipsâque dorso

Eminet, ac lavâ tacitis subremigat undis.

Idem.

298. Submota furens torrentibus aura] Lege torrentibus auris; submota subauditur unda. Alioqui satis obscurum locum puto fuisse iis, qui recentioribus editionibus præfati fuerunt. *Scaliger.* Obscurus sanè esset, si, ut vult vir doctissimus, mutaretur; sed nihil habet obscuri, si relinquatur intactus, etenim aura torrentibus aquis in Ætnæ visceribus impulsæ, & in angustum coacta furit, ut sibi viam speriat. *Gorallus.*

Pugnat in angusto & magnū commurmurat Ætna.

Credendum est etiam ventorum existere causas 300
 Sub terris similes harum, quas cernimus extra;
 Ut cū densa cremant inter se corpora, turbā
 Elisa in vacuum fugiant, & proxima secum
 Momina tota trahant, tutāque in sede resistent.
 Quōd si fortē mihi quædam discordia tecum est, 305
 Principiisque aliis credas consurgere ventos,
 Non dubium rupes aliquas, penitusque cavernas
 Proruerē ingenti sonitu; casūque propinquas

Diffu-

N O T Æ.

302. *Ut cum densa cremant inter se corpora*] Cremant, cremantur, ut movet mare, & Catullus: tantū abhorret ac mutat. Eandem similitudinem videtur æmulatus Seneca, ut & alia, cū de eadem re tractaret. Alii, inquit, in igne causam quidam esse, non ob hoc judicant, sed quia pluribus locis ardeat & proxima quaque consumat. Quæ si quando exesa ceciderint, tunc sequi motum earum partium, quæ subiectis adminiculis destituta labant, donec corrūere, nullo occurrente, quod onus exciperet. Tunc chasmata, tunc hiatus vasti aperiuntur; aut eū diu nutavere super ea se, quæ supersunt stantque, componunt. Hoc, apud nos quoque, videmus accidere, quoties incendio pars civitatis laborat, cū exusta trabes sunt, aut corrupta, quæ superioribus firmamentum dabant; tunc diu agitata concidunt; & tamdiu differuntur, & incerta sunt, donec in solido resederunt. Hæc Seneca, in quibus expressam pænē iisdem verbis eandem sententiam vides. Ad hanc rem facit, quōd quomodo Veteres partem corruptam in ædificio vitium facere dicebant: ita etiam cū partes plures in ruinam proclives essent, convitium vocabant. Sic legitur, in quodam monumento nostræ Veronæ: CONVITIUM REFECERUNT VALVAS LIMEN DE SUA PECUNIA LARIBUS DANT. Scaliger.

Ibidem. Hæc postrema Scaligeri ad Severum nihil faciunt, & locus ille Seneca pertinet ad causam motuum terræ, non ad causam venti, de qua loquitur noster, quamvis loquutiones nonnullæ sint utrobique similes. Vult Severus cū varia corpora simul comburantur, copiam materiz combustæ fieri ut multæ ejus partes divulsæ per vacua spatia ferantur rapiantque secum vicinas rupes, quarum motu subitō magnæ

pentes impellunt aërem, qui in angustum spatium coactus repugnat, & magnos mugitus intra Ætnam excitat. ³⁰⁰ Credibile etiam est exoriri ventos in subterraneis specubus, eodem modo ac extra terram; ita ut cum multa simul corpora uruntur, aliorum multitudine elisa nonnulla in vacuas speluncarum partes ferantur & proximas secum ruinas agant, ferantque, donec locum in quo requiescere queant invenerint; quomodo ventus excitatur. ³⁰⁵ Quod si fortè à me dissentis hac in re, ac putas aliunde oriri ventos; non potes tamen negare rupes & cavernarum fornices interdum magno sonitu corruere, eoque lapsu

magnus excitetur ventus. Sic Plinius de monte auri quærendi gratiâ subfossio & corruente Lib. XXXIII. cap. 4. *Mons fractus cadit ab se se longè, fragore qui concipi humanâ mente non possit, & flatu incredibili.* Idem fieri vult Severus intra Ætnam. *Gorallus.*

[304. *Nomina tota*] Lege *memina*. Ita vocat proclives in ruinam partes & nutantia in se pondera. *Momen* propriè est *πομν* in libra, seu bilance. *Scaliger.* Vide ad vs. 212.

[306. *Principiisque aliis*] Pessimo facinore hunc locum interpolaverunt correctores. At veteres Editiones rectè:

*Principiis quod ab his credas consurgere ventos
Non dubium rupes, &c.*

Est autem eadem loquutio supra, ut adnotavimus, & apud Terentium:

Quod tibi nunc vir videatur esse, magnus nebulo est.

Dixit à ventis ruinam excitari. At nunc occurrit objectioni, si quis fortè putat ex ruina ventos cieri. *Scaliger.*

Ibidem. Utraque tamen Veneta habet *aliis*, quod etiam postulat sensus, quem vir magnus non est adsequutus. *Gorallus.*

[308. *Præmere ingenti sonitu*] Repone ex antiquis excusis *provehere*. Provehì cavernas vi & impetu ventorum. Deinde:

— casusque propinquas

Diffugere impellique minas;

Non *impellique animas*. *Minas* vocat quæ jam *memina*, hoc est, nutantes ruinas. *Scaliger.*

Ibidem. Cave ne ei credas, cum pro egregio sensu, quem lectio vulgata parit, nobis hic propinet ineptam ratiocinationem. Verum est antiquiorem Venetam Editionem habere hic *provehere*, sed est ma-

Diffugere, impellique animas. Hinc cernere ventos
 Haud humore etiam nebulas effundere largo, 310
 Ut campis, agrisque solent, quos obruit amnis.
 Vallibus exoricens caligat nubilus aër,
 Flumina parva ferunt auras, vis proxima venti est;
 Eminus adspirat fortis & verberat humor.

At-

N O T A.

manifestum mendum. Si *Scaliger* id fortè invenisset in recentioribus editionibus, jussisset illico mutari in *promovere*, ne nihil dicendum haberet. At quævis lectio vetustiorum Editionum, aut etiam Codicum non satis est gravis ratio ut recentiora mutantur; cum & Codices & Editiones illæ scateant mendis, quæ passim bene sunt à posterioribus editoribus correctæ. Maneant ergo immora hæc, quæ bene posita erant. *Gorallus*.

309. *Hinc cernere ventos.*] Hinc licet cernere ventos esse causam ruinæ, non contrà. Hoc volebat probare, sed lacuna facta est. Quare statim post hæc asteriscus ponendus; quo inter hæc & sequentia verba labes facta esse notetur. *Scaliger*.

Ibidem. Nihil hic deesse, nec sensum eum esse, quem purabat vir summus, interpretatio nostra, nisi fallimur ostendit. *Gorallus*.

310. *Haud humore etiam, &c.*] Legebatur aut, sed res ostendit legendum *haud*; vult enim Poëta ex nebulis non admodum densis sæpe ventos oriri. Non est quidem ventus, dum sunt nebulæ, sed reverà nebulæ aëris decursu abreptæ venti vehementia augent. Sequitur hic noster sententiam *Metrodori*, qui ventum esse censebat *ἰσχυρὸς δὲ ἀπὸ πυκνότητος ἀνασπνῆς, ἀνεψὶ ἀνελίχης ἀσπνῆς*; de qua vide *Petrum Gassendum Physicæ Sect. III. Membri prioris Lib. 2. Cap. I. Gorallus*.

311. *Ut campis agrisque solent*] Hoc tamen pernegat *Seneca Quæst. Nat. Lib. V. c. 3. Adjice nunc quod circa flumina & lacus frequens nebula est, arctatis conjunctisque corporibus, nec tamen ventus est. Imò verò rarissimè talem nebulam brevi non sequitur ventus, vapores enim nimis densi quàm magis cedit aër defluunt; & circa flumina ferè semper est tenuis ventus. Seneca aptior erat ad declamandum de rebus Ethicis, quàm de Physicis. Gorallus*.

Ibid. Solent] *Scribe solat. Scaliger*. Nihil opus est, nam verbum hoc refertur ad *nebulas*. *Gorallus*.

Ibid

lapſu vicinum aërem impellere , ut quaquaversum fugere neceſſe habeat. Eadem ratione videmus in aperto aëre ventos ³¹⁰ excitari ope nebularum , non uſque aded craſſarum; quod fit in campis, quos fluviuſ inunda- vit. Etenim ex iis locis primùm caliginofa nebula exoritur, ex qua ventus deinceps naſcitur. Quin & parva flumina ſecum ſemper auram aliquam deferunt. Nimirum, vapores è longinquo delati aërem verbe- rant

Ibid. *Quos obruit amnis vallibus exorians*] Intelligit *καὶ ἐκ τῶν πελάγων*. *Scaliger*. Fallitur, nam *vallibus exorians*, non poteſt referri ad fluvium, qui non exoritur in vallibus, ſed in editioribus locis, unde in valles deſluit; verùm ad *humidum aërem*, hoc eſt, ad vapores. *Gorallus*.

312. *Caligat nubilus aër*] Hoc eſt, caliginem creat. Videtur imi- tatus *Virgilium*, qui ita habet *Æneid.* II, 606.

— *nānque omnem, qua nunc obduſta tuenti*
Mortales bobetas viſus tibi, & humida circum
Caligat, nubem oripiam,

Idem.

313. *Flumina parva ferunt auras*] Nam omnia flumina aquarum decurſu vicinos etiam vapores & aërem rapiunt; aut vapores emit- tunt, qui pro ratione riparum huc aut illuc feruntur. Excipitur tamen Nilus, qui *αὐγὰς δονηπύσας μὲν πρὶν τὸν ποταμὸν & παρὰ τῶν*, ut habet *Herodotus* Lib. V. c. 19. hoc eſt, interprete *Plinio* H. N. Lib. V. c. 9. *unus omnium nullas exſpirat auras*. Ad quem lo- cum vide *Jac. Dalecampium* & *Joan. Harduinum* ejus Scriptoris In- terpretes. Non quæremus verūne ſit necne quod de Nilo dici- tur; ſed ex eo liquet nihil præter communem ſententiam hîc al- latum à *Severo*. *Gorallus*.

Ibidem. *Vis proxima vento eſt.*] *Lego venti*, ubi enim flumina, ibi aura quædam proxima. Certum enim eſt ex fluminibus auras excitari. Cujus rei vel fidem fecerit ille, apud *Plutarchum*, in vitis, qui noctu ex recentis ventuli agitatione, ſuſpicatus eſt non procul flumen abeſſe. *Scaliger*.

Ibidem. Reſpicit vir ſummus ad vitam M. Antonii, ubi *Mardus*, qui dux erat itineris Romano exercitui, *ἐν δὲ τῷ ποταμῷ, καὶ γὰρ αὐγὰς πρὸς δονηπύσας ποταμῷ & παρὰ τῶν* *ἀντὶ τὸν ἰδὼν τὴν ἀνὰ πρὸς τὸν ποταμὸν*: *animum addidit Antonio*, vicino quippe flumine; etenim aura quædam effluens humida, & frigidiôr aër occurrens, ſuaviorem reddebat reſpirationem. Vide & *Homerum* *Odyſſ.* E, 469.

Atque hæc in vacuo si tanta potentia eorum est, 315
 Hoc plura efficiant intra, clausique necesse est.
 His igitur causis extra, penitusque coacti
 Exagitant venti, pugnântque in faucibus, arde
 Pugnantes & suffocat intus, ut unda profundo
 Terq; quaterq; exhausta graves ubi perbibit Euros; 320
 Ingeminant fluctus & primos ultimus urget.
 Haud secus adstrictus certamine tangitur ictu
 Spiritus, involvénque suo sibi pondere vires
 Densa per arduos exercet corpora venas,
 Et quacumq; iter est properat, transitq; morantem, 325
 Donec

N O T A.

315. *Eorum est*] Hoc substitui, pro *rerum est*, quod caret sensu; cum sit manifestum sermonem hic esse de ventis. *Idem.*

316. *Efficiant intra*] Ita legendum est:

Efficiunt intra, clausique necesse est.

Scaliger.

317. *His agitur causis extra penitus(que coactis)*] Lege:

*Hic igitur causis extra, penitus(que coacti)
 Exagitant venti.*

Sic paullo post idem error: *ingeminat fluctus*, legendum, *ingeminant*. Exhausta unda, *ἡ ἀναρροχθεῖσα, ἀναρροχθεῖσα*. *Homerus* de Scylla & Charybdi. *Idem.*

Ibid. Extra, penitus(que)] Hoc est, cum in externis, tum in penitioribus partibus; nam *penitus*, & *extra* opponuntur. *Manilius* Lib. IV. de cœlo penitiùs considerando:

— *penitus(que) Deus, non fronte notandus.*

Gorallus.

318. *Exagitant venti*] Sic antiquior Editio Veneta. Rectè, hoc est, *exagitant se*. *Idem.*

319. *Pugnantes suffocant*] Neque hoc intelligo, neque continuus versus est. Ego puro legendum: *pugnantes siphocatis intus, sise*, seu *sipho* est τῦπος aborbens fluctus. Quod ex comparatione sequenti explicatur:

rant atque impellunt. ³¹⁵ Quòd si in patente aëre tanta fit vis ventorum, majorem habeant oportet, pluráque efficiant cavernis clausi. His igitur de causis cum extra terram, tum etiam intra commoventur venti, & in arctioribus faucibus pugnant & pugnantes accedente aquâ suffocantur: quemadmodum in alto mari, ³²⁰ ubi undæ ventis aliquoties exagitatae tument, fluctus summopere augentur, pellunturque priores sequentibus. Non absimiliter aër confriëtus pulsusque & pondere suo vires nactus exagitat densiora corpora, dum defluit per arduentes Ætnæ meatus, ³²⁵ & rapidè fertur quacumque via patet, ac morantes obices perfringit; donec

———— ut unda profundo

Térque quatérque exhausta, graves ubi perbibit Euros.

Cùm dicit siphone quati ventos, significat ex absorptu illo stipationem ventorum fieri, ex qua motum illum καὶ σφυγμὸν in partibus proclivibus, & ruinosis nasci. *Catit pro quatit. Scaliger.*

Ibidem. Multas doctas ac felices conjecturas maximi viri laudavimus, & ambabus ulnis amplexi sumus; sed hæc audacior est, & alienior à loci sententia, quàm ut ferri queat. Minimâ mutatione legimus: *pugnantes & suffocat intus*, cùm in Aldina sit *pugnantes suffocat & intus*. Transposuimus conjunctionem, ut staret versus, qui tamen paullo durior est, quòd cæsura careat. Sed non desunt tales, etiam in bonis Poëtis; nec major mutatio fieri potuit, sine Codicum auctoritate. *Gorallus.*

Ut unda] Hoc est, unda suffocat ut Euros quos perbibit. *Idem.*

322. *Adstrictus certamine*] Hoc est, certans cum aqua in loco arcto, ex quo elabi vix potest. *Idem.*

323. *Involvénisque suo sibi pondere vires*] Hoc est, colligens vires suas in arctum & toto pondere suo urgens. *Idem.*

324. *Corpora venas*] Exoletæ editiones habent *nervos*. Quòd dictum, ut Græcorum ἵνες. Itaque lectionem illam mutare mihi religio est. *Scaliger.* Sic habet sanè antiquior Veneta, ut Aldina *venas*; quam sequuti sumus, quia sic solet vocare *Severus* meatus subterraneos, per quos venti feruntur; non *nervos*, quæ appellatio minùs esset commoda. *Gorallus.*

325. *Transisq̃ue morantem*] Nimirum, materiam. *Idem.*

G

326. Com-

Donec confluvio resolutis æstibus, omnis
 Exsilit, atque furens totâ vomit igneus Ætnâ.
 Quòd si fortè putas iisdem decurrere ventos
 Faucibus, atque iisdem pulsoſ remeare, notandas
 Res oculis locus ipſe dabit, cogétque negare. 330
 Quamvis cæruleo siccus Jove frigeat æther,
 Purpureoque rubens surgat jubar aureus ostro,

II-

N O T Æ.

326. *Confluvio revolutis æstibus*] Veteres editiones *revolvens*, sed mendosè, pro *devolvens*. Lege totum locum, *confluvius devolvens æstibus*, ut dicat *æstus confluvius*. *Devolvens* ἀεχαικῶς dictum, ut *volventibus annis*, *volventia plostra*. Est autem hic τὸ *devolvens* καταπερὶς, vel, ut Poëtæ dicunt, *αεγαλὲς*. Quod Latinis Poëtis est *præpes*; ut Ennius dixit *præpete portu*, ad Græcorum exemplum, quibus est *αεγαλὲς πιδίον*, & Poëta vetus ἀγώνυμ.

— magnus cui præpete mento

Perfluit Oceanus.

Præpes mentum, unde nimis facilè labant aquæ. Et Ennius:

Præpetibus hilares se se polchreisque locis dant.

Præpetia loca dixit, ad quæ facilis adlapsus esset. Est autem vox omnino Græca *αεπετὲς*, facilè pronum ad labendum. *Scaliger*. Hæc omnia præter rem; quasi quòd Poëtam suum explicare non posset, id eruditâ digressionem pensare deberet. Cum utraque Editio Veneta habeat *revolutis*, legimus *resolutis*. *Confluvio resoluti æstus* Poëta dicit, ad significandum æstuantem materiam totam resolveri in liquorem postquàm confluit in unum locum, aucto, nimirum, communi motu. *Gorallus*.

327. *Exsilit, &c.*] Hunc amnem descripsimus ex *Strabone* ad v. 201.

328. *Quod si fortè putas, &c.*] Dixerat jam dudum causas incendii non in superficie montis esse, sed in fundo. Cui consequens & ἀκόλουθον nunc addit Ætnam non agitari ab externo vento, sed suo ex aquarum intestinis collucationibus excitato. Idque probat ex caligine, quæ semper ultra Ætnæum apicem cernitur. Nam cum videt æstus, tunc nubes agitur ad perpendicularum. Nam si ita necesse erat librari ab æstu montis. Atqui illa quæ ventus cum-
 pellit fertur, cum tamen Ætna non æstuat. Idem & *Seneca* at-
 loco, quem supra attigimus. *Scaliger*.

17. *Locus Seneca* existat *Quæst. Nat. Lib. V. c. 9*. Sed in eo de

donec æstu liquefacta & conjuncta montis materia, fluvii instar erumpat, & per montem torrentes fluctus evomat. Quod si fortasse crederes Æternæ cavernas subire per easdem fauces, per quas erumpunt; videre poteris ³³⁰ ex re ipsa ea, quibus in contrariam sententiam adducêris. Quamvis summa sit aëris serenitas, & sol summo splendore fulgeat.

de hac nube nihil mihi occurrit. Itaque vir magnus, more illius ævi, quasi supercilio Critico indignum, fuisset designare librum & caput, negligenter testem *Senecam* citavit. In ceteris nexum orationis *Severi* non felicius evoluit. *Gorallus*.

329. *Atque iisdem pulsus*] Repono *pulsos*, quod & confirmatur ex veteribus Editionibus. Pudet me in tam minutis immorari. Sed quid facias, ubi in recentioribus editionibus nihilo correctior lectio invenitur? *Scaliger*.

331. *Caruleo ficco Jove*] Alii, putà antiquitus excusi, habent *fic*. Ergo *caruleum* pro sudo & sereno, ita & alibi loquitur.

— cum sicco frigida monti Desidia est —

Ita & *Cosennius Getulicus*:

*Non illic aries verno ferit aëra cornu,
Cnossia nec Geminos pracedunt cornua Tauri,
Sicca Lyeaonius resupinat plectra Bootes.*

Tamquam intelligat Britanniam sudo & sereno aëre esse, propter diurnam glaciem. Quod tamen secus se habere experientia docuit nos. Eos versus *Getulici*, apud *Servium*, corruptos emendavimus. *Scaliger*.

Ibidem. Aldina habet *Jove*, quod sine dubio melius est, quàm *fic*, quod caret sensu, nec ferri ullo modo potest. Versus nostri, quem profert *Scaliger* est 376. sed aliter eum ipse legit. Non opus est ostendere *Jovem* dici *aërem*, nemo enim hoc nescit. Quis enim non legit in Od. I. Lib. 1. Horatii

— manet sub Jove frigido

Venator;

& innumera talia apud Poëtas? *Gorallus*.

332. *Jubar aureus*] *Priscianus* Lib. V. col. 658. Ed. Putschianz: *Jubar quoque tam masculinum, quàm neutrum proferebant. Ennius in Annalibus*:

Interea fugit albu' jubar Hyperioni' cursum
Calvus in *Epithalamio*:

Hesperium ante jubar quatiens —

Si enim masculinum, vel femininum, jubarem dixisset quatiens. *Gorallus*.

Illinc obscurâ semper caligine nubes
 Pigraque defuso circumstupet humida vultu.
 Prospektat sublimis opus, vastósque recessus, 335
 Non illam fugat Ætna, nec ullo intercipit æstu;
 Obsequitur quacumque jubet levis aura, reditque.
 Placantésque etiam cœlestia Numina thure
 Summo cerne jugo, vel quâ liberrimus Ætna
 Improspectus hiat; tantarum semina rerum 340
 Si

N O T Æ.

333. *Illinc obscura*] De hac ita *Aristoteles* loquens de montibus ardentibus; Τὸ δὲ αὐτὸ ἀπὸ τοῦ καὶ τοῦ ἐκδοῦτο ἐπὶ τοῦ γένεσθαι σημεῖον τοῦ ἡλίου σιτισμῶν. ἢ γὰρ μὴ ἡμέραν, ἢ μικρὸν μὲν δυσμερές, αἰθέρας ἔσσης, νεφέλιον λεπτὸν φαίνεται διατείνον. καὶ μικρὸν οἷον γλαυμῆς μῆκος εὐδύστην διηκρῶμεθ' ὅτι, τὸ πηδύματος ἀπομαρτυροῦν διὰ τὴν μεταστάσιν: Hac eadem etiam est causa & signi quod consuevit interdum fieri, ante terra motus. Vel enim interdum, vel paulo post occasum, caelo sereno, tenuis nubecula apparet, extensa & longa, quasi linea recta longitudine; nimirum, languescente spiritu, propter migrationem. *Meteorolog. Lib. II. cap. 8.* Scripsit & *Strabo* quosdam ausos adscendere summum cacumen, ac retulisse, inter alia, quæ reperissent, fuisse μέσον βουνὸν πορρωδὴν ἢ χροῖαν, ἡμάρδ' ἢ τὴν βουνὴν ἔξωθεν διανεσσηκὸς εἰς ὑψὺ ὅσον διακοσίων ποδῶν ἤμελ' ἢ εἰκοτεῖν δὲ καπνῶ: medium collem cinereum colorem — supra verò collem nubem erectam stetisse, in altum ad CC pedes se offerentem quiescisse, & similem esse fumo. *Lib. VI. pag. 189. Ed. Gen.* Ergo in sequentibus legendum *circumstrepit*, non *circumstrepas*. Quod cur in *circumstupet* mutarit *Antuerpiensis* editio, causam non dispiacio. *Scaliger.*

Ibidem. Atqui ostendit vir doctissimus cur *circumstupet* legendum sit, verbis *Strabonis*; nam *circumstupet* perinde est ac ἡμελ' ἢ, hoc est, quiescit. Præterea quis auditur aëre tranquillo *circumstrepere* nubem? Nam & *Strabo* post vocem ἡμελ' ἢ, addit, cum ejusmodi nubes cernitur εἶναι νηπιῖαν, quod omisit *Scaliger*. Vide *vf. 341*. Mirum est cum ex præmissis planè contraria *Strabonis* menti collegisse. *Gorallus.*

336. *Nam illam fugat Ætna*] Sic edidimus cum absurdè legere-tur non illam videt, quod est naturæ rei & testimonio ipsius *Poë-tæ* contrarium. Nam si nubes illa sublimis prospektat opus, etiam
 eam

geat, supra Ætnam semper est obscura nubes, quæ illic humida atque immota manet. 335 Ex alto veluti despicit quid fiat in montis cavernis. Ætna nullo calore eam fugat, aut absorbet; sed levi aurâ huc illuc vecta, postea eò semper redit. Quin etiam potes videre thure Numinibus sacra facientes, in summo Ætnæ jugo, etiam in eo loco in quo crateres aperti, 340 nec temerè prospiciendi hiant; si modò causam tantarum rerum flam-

eam Ætna vicissim videt; & *Cornelius* noster eam semper eò redire docet, cùm ventus cecidit. Fortè ex FUGAT factum est VUGAT, miscente similes sonos *Librario*, unde natum VI-DET. Vide *Priscianum* Lib. I. ubi agit de numero litterarum.

Idem. 338. *Placantes etiam*] Cùm resedit tempestas Ætnæ, incolas ad summum montis culmen adscendisse proditum à *Strabone*, quem modò citavi, loco. Etiam rem divinam facere solitos addit hic *Corn. Severus*. Nam si nihil intestinum, inquit, irritet flammæ, quæ sunt semina tantarum rerum & stupeat profundum; sæpe in summo jugo videas incolas rem divinam facere, vel usque ad ipsos crateras, καὶ τὸ λεγόμενον ῥύακα. *Scaliger*.

340. *In prospectu hiant*] Hoc denotat altitudinem, ad quam prospectus hominum pervenire non potest. *Idem*.

Ibidem. Falsum est prospectum hominum ad summum cacumen pervenire non posse, præsertim si eò adscenderint, ut docet *Poëta* & post eum *Scaliger*. Nec tam altus est Ætna, ut summa ejus juga prospici ex subjectis campis nequeant. Itaque intelligenda hæc verba de ostiis craterum qui sunt in summo monte, nec è superiore loco prospiciunt. Liquet hoc ex verbo hiant, sed rem confirmabit *Strabo*, loco antea laudato. Οἱ δὲ ἐν ταῖς ἀναβάσιντι διηγέοντο ἡμῖν ὅτι κατελθεῖν ἀνω πεδίον ὁμαλὸν ὅσον εἰκοσι σταδίῳ πλεῖματρον, κλειόμενον ὀρεῦι περὶ δὲ, τυχὲν τὸ ὑψὺ ἔχοντι, ὥς τε δεῖν καὶ ἀλλοδαποῖς τῶν εἰς τὸ πεδίον πορευθεῖν βελομήτας: *Qui nuper Ætnam conscenderunt narravere nobis in summo se invenisse campum æquabilem, ambitu circiter xx stadiorum, inclusum supercilio cinereo quod muri haberet altitudinem; ita ut defiliendum esset, progredi in campum volentibus.* Tum subjicit quæ laudavit *Scaliger*, deinde hæc sequuntur: Δύο δὲ ταλμύσαντας προσελθεῖν, εἰς τὸ πεδίον, ἐπεὶ δὲ διεμοτίεας ἐπέβαινον τὸ ψάμμη καὶ βαρυτίεας ἀναστρέψαι μνηστῆρας: τὸν περὶ πότιον φερέειν ἢ φαινομένην τοῖς πύργωθεν ἀφορῶσι: ac duos ex illis ausos in campum progredi, cùm in calidiore ac profundiore arena vestigia posuissent, revertisse; neque quidquam amplius

Si nihil irritet flammæ, stupeâtque profundum
 Hinc igitur quæris torrens vi spiritus ille,
 Qui rupes, terrâmq; vorat, qui fulminat ignes,
 Cur egit vires & præceps flexit habenas;
 Præsertim ipsa suo declivia pondere numquam 345
 Corpora deripiat, validoque absolverit arcu.
 Quodd nisi fallor, adest species: tantûsque ruinis

Im-

N O T Æ.

is, qua eminus conspiciabantur, habuisse quod narrarent. Hæc pars est montis, quâ improspectus hiat, quoniam eorum hiatus, sive craterum interiores partes ne prospicere quidem licet, nedum ut adiri possint. *Gorallus.*

340. *Tantarum semina rerum*] Hoc est, causas tantarum rerum. Significatum vocis & rationem significatûs aperit *Cicero* Philip. II. cap. 22. hisce verbis: *Ut in seminibus est causa arborum & stirpium; sic hujus lubricosissimi belli semen tu fuisti.* *M. Antonium* alloquitur. Ad quem locum vide *Interpretes*, qui ostendunt simili metaphora priorem usum *Demosthenem*. Sic quoque loquutus *Ælianus* Var. Hist. Lib. II. cap. 13. de Nebulis, quibus *Socrati* creatum est exitium. *Καὶ ταῦτα εἰν τῇ κωμῳδίᾳ εἰν αὐτῷ τὰ ἀνέγμυα:* Et hæc fuerunt illi causa *Comædia*. Idem.

341. *Stupeâtque profundum*] *Εἰς ἡγεμονίᾳ τὰ κέρτα.* Quia non vult externo vento agitari. Quod & divinus vir non ignoravit, cum cecinit: *fundôque exastuat imo.* *Scaliger.* Quid hæc ad rem? Satius erat notare videri hanc propriam esse significationem verbi *stupere*, quod deducendum censuerim à *σύψω*, *adstringo*, *condenso*, quia densa & adstricta quiescunt facilius, quàm liquidiora. Nam & aqua *stupere* dicitur, quæ non movetur. *Martialis* Lib. IX. Epig. CII.

*Multum, crede mihi, refert à fonte bibatur
 Qui fluit, an pigro, qua stupet unda, lacu.*

Deinde id verbum ad affectiones animi & corporis translatum, quibus animus segnis, corpus verò fir immotum. *Gorallus.*

342. *Hinc igitur credis torrens ut spiritus.*] Valde corruptus loquus, quem ita legendum esse nullo modo dubito:

*Hinc igitur quæris torrens vi spiritus ille,
 Quis rupes, terrâsque vorat, qui fulminat ignes,
 Cur exit vires & præceps flexit habenas:*

Ter-

flammas nihil accendat, quiescantque montis viscera. Quæres cur ventus ille tantâ vi ardens, qui rupes & terram absorbet, & fulmina è monte emittit, viribus veluti coërcitis, ³⁴⁵ fornicès, pondere suo in declivia sponte tendentes, numquam in profundiores cavernas deripiat, eorûmque arcus dissolvat. Sed verisimilis ejus rei ratio hæc reddi potest; nimirum, tantâ celeritate flamma ruit,

Torrens vi correximus. Sic loquitur *Virgilius* sæpenumero: *volat vi fervidus axis.* Porro adstruit argumentum à levitate. *Scaliger.*

344. *Cur egit vires*] Repono lectionem veterum Editionum: *cur exit vires.* Sæpe Veteres ita loquuntur, ut apud *Statium*: *exire vitam sanguine*; apud *Solinum*: *exire hominem*; apud *Lucretium*:

*Profluvium porro, quæ tetri sanguinis acro
Exierat.*

Scaliger.

Ibidem. Verum est ita habere, ut dicit *Scaliger*, editionem Venetam antiquiorem. Sed præfero *egit* Aldinæ & aliarum, hoc sensu: *cur retro egit vires*; quem sensum esse hujus loci ostendunt verba sequentia, & tota series orationis. Is autem sensus non invenitur in loquutione *exire vires*, quæ est perinde ac supergredi vires; cum sermo sit de viribus coërcitis, non auctis. *Gorallus.*

Ibidem. *Et præceps flexit habenas*] Eleganter, ut supra:

Seu forsân flexere caput tergoque feruntur.

Ita etiam vulgò loquimur hodièque in Gallia. Metaphora à re equestri, ut *πρόμακτος κρούσασθαι*, à re navali. *Scaliger.*

345. *Præsertim ipsa suo*] Repetendum *cur* è superioribus. *Gorallus.*

Ibid. *Declivia pondere*] Hoc est, quæ solo suo pondere versùs declivia impellantur; nimirum, fornicès cavernarum. *Idem.*

346. *Corpora diripiant*] Lege:

Corpora diripiat, validoque absolverit arcu.

Cur cavernosa non diruat & pessumdet & dissolvat à suo arcu, hoc est, fornice. Nam suspensum quasi fornicibus solum, sæpe idem dixit, id est, cavernosum. *Scaliger.* Edidimus *deripiat* propter rationem allatam ad vs. 124.

347. *Quod nisi fallor, adest species*] Videtur hoc velle, se speciosam, seu verisimilem ejus rei rationem proferre posse. Sed sanissime sit hic locus, dubito. *Gorallus.*

Impetus attentos oculorum transfugit ictus.

Hæc levitas tanta est. Igitur ferit aura, movétque,
 Sparsa liquore manus sacros uti ventilat ignes; 350
 Verberat ora tamen pulsataque corpora nostra
 Incurfat; adeò tenuis vim causa repellit.
 Non cinerem, stipulámve levem, non arida sorbet
 Gramina, nam tenuis plantis honor exit iisdem.

Sur-

N O T Æ.

348. *Attentos oculorum transfugit ictus*] *Oculorum ictus* ἰαλιτικῶς
 dixit ὁφθαλμῶν βολᾷς, vel, ut D. Paulus, τὰς πεπλᾷς. Scaliger.

349. *Nec levitas tantos igitur*] Corruptus locus, legendum:

Hac levitas, tanta est, igitur ferit aura movétque.

Ut sit Epiphonema, cum conclusione, vel Epilogo. Scaliger.

350. *Sparsa liquore manus*] Jamdudum occurrebat interroganti,
 quare ille ignis, & spiritus, cum adeò rapidus sit, non demolia-
 tur suspensos fornices & saxa declivia. Id ille ait quominus fiat, in
 causa esse miram rapiditatem & torrentem impetum. Nam cum
 ille spiritus incidit in rectos canales, & nihil obvium habet, quo,
 ut Seneca loquitur, sufflaminetur, ac interpelletur; tunc propter
 liberrimum cursum tanto impetu fertur, ut ipsam etiam oculorum
 attentam aciem fallat. Addit comparisonem à face lustrali. Cum
 Sacerdos in lustrationibus facem quatit, tantus inde excitatur flatus,
 ut ex eo repercutiantur ora & corpora nostra. Tamen neque adu-
 runtur fata, quæ proximè admota fax lambit, dum agitur, neque
 cinis ex altari rapitur. Genus lustrationis, quod intelligit, disertim
 describit Claudius VI. Consulatu Honorii:

Lustralem sic triste facem, cui lumen odorum

Sulfure caruleo, nigroque bitumine fumat,

Circum membra rotas doctus purganda Sacerdos,

Rore pio spargens, & dira fugantibus herbis

Numina, terrificumque Jovem Triviámque precatas,

Trans caput averfus manibus jaculatur in Austrum

Serum rupturas cantata pericula tadas.

Ut etiam possis adsequi quas tadas innuit Ovidius, illo versu:

Urar ut inducra corato sulfure tadas.

Juvenalis:

———— si qua darentur

Sulfura cum tadis.

l. II, 157.

Ab

ruit, ut motum ejus vix possemus animadvertere, si intima montis introspicere liceret; tanta ejus est levitas! Similiter sine noxa aurâ ignis afflamur & movemur, ³⁵⁰ cùm Sacerdotis nos lustrantis abluta prius aquâ lustrali manus sacris tædis nos attingit. Os tamen nostrum sæpe flamma verberat, membræque nostra incurfat; quæ tenera licet sint, vim flammæ ferunt. Quin & in aris vicinum cinerem, stipulâsque & arida gramina sæpe non absument flamma, nec proximarum ar-

Ab illa autem agitatione, quæ fiebat in orbem, manavit verbum *circumferre*:

— ter facies purâ circumtulit undâ.

Nam prius abluebant *rore pio*, hoc est, expiatorio; quod Græci vocant *χερσπιάδι*. *Aristophanes* εἰρήνη: αὐτὸς τὸ χερσπιάδι παραδίδει ταῦτ' ἡμῶι, ταῦτ' ἡμῶι, hoc est, *τὸν δᾶδα*, facem. Scaliger.

Ibidem. Hæc omnia, prout decebat *Scaligerum*, hoc est, doctissimè & acutissimè congesta sunt. Vide *Aristophanis* Pacem pag. 696. Ed. majoris Genevensis, ubi lege quæ habet *Q. Sept. Florens Christianus*. Adde & quæ collegit *Joan. Lemaierus* de lustrationibus per ignem Capp. XIX. & XX. Operis de Lustrationibus. *Gorallus*.

Ibid. Sacros uti ventisilat ignes] Sic edidi, cùm esset *ubi*; nam hic est comparatio, quæ aliqui vix constaret. *Idem*.

^{351.} *Verberat ore*] Lege *ora*. Repercutit ora nostra, & cogit incurfare corpora eorum, ad quos accidit facis agitatz aura. Hoc sanè quotidie experimur verum esse, in pueris à pedibus, qui noctu faces allucent heris suis. Cùm enim languens lumen rotatione facis recreant, tantum auræ excitant ut circumstantium corpora trepidare faciant, nihil autem proximum urant, id enim non finit celer & rapida agitatio. Quare & *Seneca*, cùm multa alia ex hoc Poëmate desumisset, non abstinuit hac comparatione: *Fax*, inquit, *exagitata ignes restituit, immota torpescit*. Scaliger.

Ibid. Pulsatæque corpora nostra] Hoc est, ut flammâ lustrali pulsata corpora non uruntur, quia celeriter trajicitur flamma. Hinc monitum *Ovidii* lustraturum corpus igne alloquentis *Fast.* IV. vs. 781.

*Moxque per ardentes stipula crepitantis acervos
Trajicias celeri strenua membra pede.*

Gorallus.

^{354.} *Plantis humor*] Lege, *honor*; τὰ γήπεα καὶ ἵππων δέματα, florem intelligit, aut folia. Tale illud: *silvâ decussit honorem*. Scaliger.

Surgit odoratis sublimis fumus ab aris ; 355
Tanta quies illi est , & fax innoxia rapti.

Sive peregrinis igitur , propriisve potentes
Conjurant animæ causis ; ille impetus ignis.
Et montis partes atrâ subvertit arenâ,
Vastâque concursu trepidantia saxa fragoris , 360
Ardentésque simul flammæ & fulmina rumpit.
Haud aliter quàm cùm prono jacuere sub Austro ,
Aut

N O T Æ.

355. *Surgit odoratis*] Melius, *odoratis*, propter thuris incensum. Altera probatio. Ignis ararum, tametsi liberrimè sursum effertur, tamen innoxius est, neque proximas arborum frondes adurit. *Idem.*

356. *Et pax innoxia parti*] Scribe, ut & nonnulli codices habent, *rapti*; tanta est illi pax, innocens rapinæ. Magis placet *saxa*, ut & nonnulli habent. *Idem.*

357. *Sive peregrinis agitur, propriisque*] Scribe:

Sive peregrinis igitur, propriisve potentes

Conjurant animæ causis —

Est concessio συζώφησις. ἀλλ' ἐστίν. Ut ut habet ille spiritus, sive ab ipso fundo Ætnæ, sive à peregrinis causis aliunde exciteretur; certum est ex violentia ac impetu spiritûs inter se collidi saxa, & postea ignes excudere: ut in silvis, inquit, evenire solet. Nam arboribus inter se ventorum vi colluctantibus, ex gravissimo illo fluctu sæpe ignes exprimuntur. Id quod postea exemplis confirmabit. *Idem.*

358. *Conjurant animæ causis*] Sic supra 289. *Et conjuratis addis concordia vires.* Gorallus.

Ibid. *Ille impetus ignis.*] Interpunge post *ignis*. Illa, inquit, est vis ignis, unde, unde erumpit. Scaliger. Hoc est, ex anima seu vento oritur tantus ignis impetus. Gorallus.

359. *Et montis partes atrâ*] Scribe *atra*. *Atrâ arenâ.* Infra:

— *atque atra sonant examina arena.*

Scaliger.

360. *Concursu fragoris*] Hoc est, ignis hinc atque hinc, non sine ingenti fragore, concurrentis. Gorallus.

361. *Fulmina rumpant*] Edidimus *rumpit*, nam hoc refertur ad impetum ignis. Sic Virgilius de Ætna Lib. Æneid. III, 572.

In-

arborum folia adurit. 355 Rectâ tantùm adscendit thuris fumus unâ cum flamma, quæ usque adedò quiescit, ut vicini nihil corripit. Igitur siue externæ auræ, siue internæ conspirent in monte Ætna; ex iis totus impetus ignis oritur. Vento actus atram arcnam ex imis specubus eruat, 360 & ingentia saxa concursu flammaram magno sonitu abrepta, quæ fulminis instar per craieres erumpunt. Sic idem ventus cùm agitat vehementiùs silvas, earum ramos ita

Interdumque atram prorumpit ad athera nubem.

Ubi Servius: Id est, evomit & fundit, & est nova loquutio; nec enim possumus dicere prorumpo illam rem: Potuit enim rectè nubes prorumpit. Sed verbum rumpo ejusque composita sæpe in ea constructione ac potestate legi ostendit Ger. Joan. Vossius Aristarchi Lib. V. cap. 4. Goralus.

562. *Haud aliter, &c.] Hoc Lucretius antè dixerat, ut Lib. I.*

*At sæpe in magnis sit montibus, inquit, ut altis
Arboribus vicina cacumina summa ferantur,
Inter se validis facere id cogentibus Austris,
Donc fulserunt flamma fulgore coorto.*

Item Lib. V.

*Et ramosa tamen, cùm ventis pulsa vacillans
Æstuat in ramos incumbens arboris arbor.
Exprimitur validis extritus viribus ignis.
Et micat interdum flammæ servidus ardor,
Mutua dum inter se rami strépésque teruntur.*

Thucydides: Ἡ δὴ γὰρ ἐν ὁρασιν ὕλη τετραθεῖσα ὑπὸ ἀνέμων πνεύσας αὐτῶν ἀπὸ ταυτομάτης πῦρος, καὶ φλόγα ἀπ' αὐτῆς ἀνῆλθε: jam enim in montibus silva à ventis in se contrita sponte suâ ex se ignem & flammam sursum extulit. Lib. II. Ejusdem notæ quod ait Plinius: Teritur lignum ligno, ignemque concipit attritu, excipiente materiâ aridi fo-missi. Hist. Nat. Lib. XVI. cap. 40. Ejus rei inventum Mercurio attribuitur, in hymno ad eum:

*Σὺν δ' ἐσόρεξ' ξύλα πολλὰ, πνεύς δ' ἐπαμαίετο τίχναν.
Ἀφ' οὗτος ἀγλαὸν ὄζον ἑλὼν ἐπέλαψ' ἐσθήρῃ
Ἀγλαῖον ἐν παλάμῃ, ἀνὰ δ' ἄμψυτο θερμὸς αὐτῶν.
Ἐξ μὲν τοὶ παρ' οὐρα πυρρῆα, πῦρ τ' ἀνέδωκε.*

Conferebat in unum multa ligna, ignisque inquirebat artem. Lauri splendētem raturum cùm sumssisset, decorticavit ferro, aptum factum manui, circum autem spirabat calidus vapor. Mercurius sanè primum Pyreia & ignem protulit. Eodem modo Vestales Virgines Sacrum ignem ex-

stia-

Aut Aquilone fremunt silvæ, dant brachia nodo
Implicitæ, hac serpunt junctis incendia ramis.

Nec te decipiant stolidi mendacia vulgi, 365

Exhaustos cessare sinus; dare tempora rursus
Ut reparent vires, repetântque in prælia victi.

Pelle nefas animo, mendacémque exue famam,
Non est divinis tam sordida rebus egestas.

Nec parvas mendicat opes, nec corrogat auras. 370

Præto sunt operi ventorum examina semper.

Causa latet, quærumpat iter, cogâtque morari.

Sæ-

NOTÆ.

stinctum reparabant. Festus: *Ignis Vesta si quando interstinctus esset, Virgines verberibus afficiebantur à Pontifice. Quibus mos erat tabulam felicitis materia tamdiu terebrare, quousque conceptum ignem cribro aneo virgo in adæm ferret. Quamquam corrigendum locum illum puro: quibus mos erat clabulam felicitis materia tam diu terere, &c.* Nam atteritur lignum ligno, quî inde excudatur ignis. Quid sit *clabula*, vel *clavola*, non ignorant qui auctores Rei Rusticæ legerunt. Est autem Græcis *ἐκτύλλον*, *ἐποκοριστικὸς* à *clava*. Cato *maseolam* vocat. Poterat & legi *taliam*. Sed prior emendatio mutanda non est. Scaliger.

364. *Hac serpunt*] Lege, & *serpunt*. Tamen, ut verum fatear, non puro eam esse lectionem legitimam, sed constatam fuisse ex hac vitiosa scribendi consuetudine *esculpunt*, hoc est, *ἐκθλίβουσι*, *excudunt*, *extundunt*.

Ut varias usus meditando extunderet artes. Scaliger.

365. *Stolidi mendacia vulgi*] Hic jam Poëtam noster, non Philosophum, agit. Vulgus enim stolidum, versum elegantia deceptum, potuit credere materiam incendiorum, post maximas emissas flammæ, non esse imminutam; non Philosophi, qui omnia hic esse mechanica, nihil divinâ curâ fieri putant. Audi Senecam Epist. LXXIX. *In honorem meum Ætnam conscendæ, quam consumis & sensim subsidere ex hoc colligunt quod aliquantio longius navigantibus solabatur ostendi.* Potest hoc accidere, non quia montis altitudo desedit, sed quia ignis evanuit & minus vehemens ac largus offertur, ob eandem causam fumo quoque per diem segnare. Neutrum autem incredibile est,

ita implicat, ut veluti innodati se se invicem tērant, serpatque illac in junctas frondes incendium. 365 Cave autem ne vulgi opinionibus fallaris, quibus existimantur subinde exhaustæ cavernæ nullos ignes emittere; & tempore interposito iterum reparari materiam, & pugnam ventorum, igniumque cum monte instaurari. Animo abjice falsas ejusmodi ac nefarias conjecturas, neque enim divinitus excitato incendio materia umquam deest. 370 Ætna minimè hinc illinc exiguas vires, aut auras colligit; semper enim præsto illi sunt venti, parati mirabiles illos effectus edere. Sed nota satis non est causa, quæ vias intercludit, moraturque

est; nec montem, qui devoretur quotidie, minui, nec ignem non manere eundem; qui non ipse ex se est, sed in aliqua inferna valle conceptus exaestuat, & alibi pascitur, in ipso monte non alimentum habet, sed viam. Gorallus.

367. *Ut rapiant vires*] Malo, ut reparent. Scaliger.

368. *Pelle nefas*] *Nefas* τὸ ἀδύνατον. Horatius: *Quidquid corrigere est nefas*. Græcis ἀδύμωτον sæpe est, ἀδύνατον, ut Euripidi, ἀδύμωτος, & Plutarchus in Paulo: ἀδύμωτον ἐκ ἡσυχίας μὴ βιάσασθαι καὶ τυχεῖν. Idem.

Ibidem. Malim *nefas* solito significato hinc accipere, ita ut velit Poëta nefarias cogitationes de rebus divinis animo pellendas. Sequens versus rem ita capiendam ostendit. Gorallus.

370. *Nec parvas mendicat opes*] Melius antiquæ editiones, *nec parvo mendicat*. Lego totum versum ita:

Nec parvo emendicat opes, neque corrogat auras.

Scaliger.

371. *Præsto sunt operi*] Lege etiam ex antiquis excusis:

Præsto sunt opera, ventorum examina, semper.

Eleganter ventorum examina vocat *operas*, tamquam fabriles operas, aut rusticas. Idem.

372. *Causa latet, quarunt pariter*] Locus pessimè acceptus, qui sine dubio ita legendus est:

Causa latet, qua rumpat iter, cogatque morari.

Rumpere iter etiam Horatio: *rumpat aut serpens iter institutum*. Dixit causam certam latere; nam, ut dubius, multas ejus rei causas reddit. Quamquam nonnullæ editiones habent, *causa patet*. Idem;

Sæpe premit fauces magnis exstructa ruinis
 Congeries, clauditque vias, luctamine ab imo,
 Et scisso veluti tecto, sub pondere restat. 375
 Haud secus ac tenero, tum secum frigida monti
 Desidia est, tutoque licet adscendere montem.
 Post, ubi continuere moram, velocius urgent,
 Pellunt oppositas moles ac vincula rumpunt,
 Quidquid in obliquum est frangunt iter; acrior ictu 380
 Impetus exoritur, magnis operata rapinis
 Flamma micat, latosque ruens exundat in agros;
 Si cessant à jure, ferunt spectacula venti.

Nunc

N O T Æ.

375. *Sub pondere præsto est*] Legendum fortasse, *sub pondere pars stat*; vel, *sub pondere restat*. Nam proclivia ruentis tecti pondera tamdiu devolvuntur in ruinam, donec in stabili consistere. *Idem.*

376. *Haud secus ac teneros*] Ita legitur in antiquitus excusis:

*Haud secus ac teneros, cum sicco frigida monti
 Desudat.*

Ego lego:

*Haud secus ac cernens, cum sicco frigida monti
 Desudat.*

Haud aliter, inquit, ac cum desudat & liquata percolatur de monte congeries illa, scilicet, *cernens*, hoc est, minutatim cribrata; ut infra, *fluctus succernens*, eodem modo. Metaphora à fusoriis. Nam dum accenditur ignis, coquitur metallum; ubi fundendum est & liquandum, remouentur fomenta ignis. Ergo frigidam congeriem vocat, cum elanguit ignis, & desudat, hoc est, colatur materia. Hic sanè verus est hujus loci sensus. *Scaliger.*

Ibidem. Cum Editiones Venetas nihil hic mutare videam, malui eas sequi, nisi quòd pro *teneros* legi *tenero*, ita postulante constructione, & sententià apertà, nec paullo, ut quidem mihi videtur, meliore quàm est Scaligerana. Dixit Poëta cum congeries sub pondere suo restat, tum monti, *quasi tenero*, desidiam esse; hoc est, tam quasi fessum quiescere, ut teneri homines solent, etiam post exi-

eorum decursum. Sæpe fauces meatuum opplentur
 ruinarum congerie, quæ vias omnes luctantibus in
 imo monte ventis obturat; ³⁷⁵ & veluti ruptis forni-
 cibus pondere suo illic detinetur. Tum verò mon-
 ti, quasi labore defatigato, quies videtur placere;
 quo tempore licet in summa juga adscendere.
 Sed postquam aliquamdiu morati sunt venti, ve-
 hementius objectas moles excutiunt, & vincula qui-
 bus coërcebantur effringunt. ³⁸⁰ Si quid torrentibus
 obliquum occurrat, id perrumpunt, majorque fit
 oppositione eorum impetus; & flamma, quam aluit
 multa montis materia, emicat ac per vicinum cra-
 teribus campum exundat. Quod si ferientur venti,
 nihil

exiguum laborem. *Teneros dici homines molles & desidiosos ne-
 mo nescit. Vide Albinovani Eleg. II, 44. Gorallus.*

^{377.} *Tutòque licet discedere montes*] *Discedere montes* esset ut *disce-
 dere terram* Senecz, & *discedere cælum* Ciceronis. Esset itaque hæc
 mens Poëtæ: cum tutò partes montis erosi ruunt, subducentibus
 sensum se partibus, quæ ruentes exciperent. Sed non ita est. Nam
 de ventis agit, non de montis vitiosi partibus. Quare lego:

tutòque licet discedere orantes;

hoc est, cum liberum aditum habent venti. Nam sequitur:

Post ubi continuere moram ———

Scaliger.

Ibidem. Vir summus sensum hic fingit à re ipsa, atque à Poëtæ
 verbis, nisi fallor, alienum. Liquidum est Poëtam hoc velle,
 cum mons quiescit, tum *licere tutò* . . . quid tandem? *adscende-
 re montem*; quod tutò fieri nequit, eo flammæ vomente. Igitur
 sic emendavimus. *Gorallus.*

^{378.} *Continuere moram*] Hoc est, se morantes aliquamdiu conti-
 nuerunt. *Idem.*

^{381.} *Magnis operata rapinis*] Postquam operam dedit magnis ra-
 pinis, sive postquam multam materiam incendit, secumque ra-
 puit. *Idem.*

^{383.} *Si cessant à rure*] Nihil magis rusticum hoc *rure*. Nam quid
 habebant in animo qui hoc mutarunt? Quid aliud erant, quàm, ut
Catullus ait, pleni ruris & infæctiarum? Veteres formis excusi rectè
 habent, *si cessant à jure*. Tralatitiè dixit ventos remittere de jure
 suo, cum cessant: quomodo & *Cicero* sæpe loquitur. Quin & eo-
 dem modo *Seneca*, de spiritu loquens: *Solvit animo quodcumque vin-*
on-

Nunc superent quæcumque regunt incendia silvæ,
 Quæ flammæ alimenta vocent, quod nutriat Ætnam;
 Incendi poterunt; illis vernacula caulis (385)
 Materia, appositumque igni genus utile torrent.
 Uritur assiduè calidus nunc sulfuris humor,
 Nunc spissus crebro præbetur flumine succus,

Pin-

N O T A.

culum & omne onus fert secum, infususque per minima laxamenta superat, indomitâ natura potentiâ liber; at utique cum concitator jus suum sibi vindicat. Cum igitur, inquit, cessant venti, auferunt simul spectacula; hoc est, cogunt cessare ignes illos, quos mirabundi spectamus. Ferunt, ut Virgilius: Omnia fert ætas. Scaliger.

Ibidem. Veneta Aldi habet à jure. Non minùs commodè interpreteris cessare à jure, otiosi, feriari; metaphorâ ex foro deductâ, ut quando Prætor à jure dicendo cessat, ac feriat. Cum venti otiantur, nec jus dicunt monti, tum secum omnia auferunt spectacula. Goralus.

384. Nunc superant] Legendum ita:

*Nunc superent quacumque regunt incendia silvæ,
 Quæ flammæ alimenta vocent, quod nutriat Ætnam,
 Incendi poterunt.*

Si superet, inquit, materia igni & id genus alimenti, quo incendium nutrirî potest; tunc flammæ vivunt, quamdiu materia suppetit. In veteribus excusis legitur: *Quæ flammæ alimenta vocent.* Non malè legeretur: *quæ flammis alimenta vacent.* Scaliger. Sed flammæ concipiendæ apta, ut sulfur & bitumen, eleganter dicuntur *vocare*, hoc est, invitare flammæ ad se se depascenda. Goralus.

386. Illis vernacula caulis] Hoc est, quæ nativa est, ac propria illis cavernis, non aliunde accensita. Liquidum hîc est debuisse restitui *caulis* pro *causis*, quod sensu caret. Vide ad vs. 151. Quia *verna* erant servi domi nati, ideo vernaculum dicebatur quidquid adventitium non erat. Varro de R. R. Lib. III. c. p. 5. *Volucres partim advena sunt, ut hirundines & grus: partim vernacula, ut gallina & columba.* Plura vide apud Rob. Stephanum. Idem.

387. Oppositum igni] Lege: *appositumque igni genus utile torrent.* Appositum igni τὸ ἐσθλόν, καὶ πικρὸν καὶ αἰσθλόν. Scaliger. Aldina habet *appositum*.

Ter-

nihil est quod in Ætna species. Ceteroqui semper superest materia, quæ incendium pascit, ³⁸⁵ ardentemque Ætnam nutriet. Accedant modò venti, incenditur materia in illis cavernis genita, & quidquid est alendo igni aptum. Quin & perpetuò ardet sulfur, aut undique erumpens crassus succus bitu-

Torrent] Hoc est, torrentur, nam neutro significatu hic sumitur, ut in participio *torrens*, quod passim perinde est ac *torridus*; ut Æneid. IX. *ripa torrentes pice, atræque veragine*. Gorallus.

389. *Flumina succus*] In Aldina editione est *præbet munimine succus*, quod sensu caret; sed hinc liquet æstuasæ hic Criticos, aut Librarios. Sequenti sumus Janum Vlitium sic emendantem, ut edidimus, ad vs. 430. *Gratii*. Coacta sunt quæ habet *Scaliger*, qui tamen audiendus. *Gorallus*.

Ibid. *Præbetur vimine*] Eleganter, percolatur; *διυθεῖται*. Et dixit, *præbetur*, ut ostendat perpetuò suppeditari materiam. Vimen verò tralatitiè *ἰθμός*, *ὑλίσκη*. Pro quovis enim textu, & eo quod Græci *πλίγμη* dicunt, sumebant Veteres. *Manilius*:

Incautèque trahant macularum vimine thunnos.

Nam non nassas, sed retia ipsa intelligit. Quia & *Virgilius* id, quod cratis formam habet, ita vocat:

Arbutis toxunt virgis & vimine querno.

Item in *Ithyphallico*:

Tectam vimine junceo, caricisque manipulis.

Crebrum est *πολύσπον*. *Plautus*: *cribro crebrius*. *Spissus succus* est lentor, ἢ *γλιχρότης*, vel potius *λιπαρότης*, ut magis aptum ad torrendum ostendat. Sic paulò post:

— *in pingui fervent incendia succo.*

Scaliger.

Ibidem. Virum magnum confutabit vir, in rebus Grammaticis, nemini postponendus *Joan. Frid. Gronovius* Lib. II. cap. 6. Observationum, ubi sequentia habet: *Crebrum* idem quod densum, ut *crebra vestis* opponitur *ralla*. Quod cum non nesciret *Scaliger*, minor cum in carmine de Ætna *crebrum* interpretari *σπῆγξος* & *πολύσπον*. *Crebrum vimen* propriè densum est, dense textum, ut effundi nihil possit, sed lentè transmeet succus. Hinc ille:

Nunc spissus crebro præbetur vimine succus.

Alii aliò respicientes *rara* dixerunt *vimina*. *Ovidius* Lib. IV. *Festorum*:

Dantque viam liquido vimina tara sero

Lib. XII. *Metamorph.*

¶

— *velut*

Pingue bitumen adest, & quidquid cominus acres 390

Irritat flammæ; illius corporis Ætna est.

Atque hanc materiam penitus discurrere fontes,

Infectæ evincunt & aquæ, radice sub ipsa.

Pars oculis manifesta jacet, quæ corpore duro est,

Ac lapis; in pingui fervent incendia succo. 395

Quin etiam variè quædam sine nomine saxa

Toto

NOTÆ.

— veluti concretum vimine querno

Lac solet, utve liquor rari sub pondere cribri

Manat & exprimitur sub densa foramina spissus.

Idem igitur crebrum, quia dense textum, nec laxis foraminibus transmittit, & rarum multis parvis perlucet. Crebrum & densum significat & frequens. Crebro introversus spatio vacuata corymbos (nisi scribendum Corymbas, nam Hesychius: Κορυμβάσας, περιδρόμεος, δι' ὧν συναπταὶ γύραδος καὶ καρύφαλλοι ἐς δισκοὺς) est frequenti vacuo parens, multis hiatibus perlucens. Spatium illud non potest dici σπαρτήσος, cum sit ipsum στήμνα in corpore σπαστήσος, corymbo, videlicet. Et imponit sibi magnus ille vir, cum advocat ex Plauto crebrum cribrum & cribro crebrius. Non enim ita Plautus. Fuerunt ei in mente verba ex Rudente:

Villam integundam intelligo totam mihi

Nam nunc perlucet ea, quàm cribrum, crebrius;

Hoc est, pluribus locis plures fenestras habet, quàm cribrum foramina. Hactenus Gronovius, cujus felicem interpretationem res ipsa confirmat; nam Severus docet intra Ætnam crebros esse viscidorum liquorum decursus, qui sat copiosam igni materiam præbent; non eos liquores, veluti per vimen crebrum, ægrè percolari. Quare Scaligeranz conjecturæ Vlitianam emendationem præferendam censuimus; cum præsertim antiquæ editiones variarent. Gorallus.

392. Atque hanc materiam] Lego:

Atque hanc materiam penitus discurrere fontes

Infectos. Rumpunt & aqua radice sub ipsa.

Aqua, infectæ, scilicet. Scaliger. Vide ad sequentem versum.

393. Infectæ evincunt & aqua] Sic fuit necessario edendum ex emendatione Jani Vlitii ad vers. 430. Græti. Alioqui non constans instructio. Quò enim referas infinitivum antecedentis ver-
sus?

bituminis 390, & quod admotum igni flammam auget. Ejusmodi enim materiâ, constat Ætna. In imis ejus visceribus discurrere liquefactum sulfure & bitumen fontes ipsi, eorum sapore & odore infecti, ac erumpentes è montis radicibus, ostendunt. Sed & licet cernere partem montis lapidosam, 395 cujus pingui succo aluntur incendia. Sunt quoque saxa quædam, quibus nomen nullum impositum est,

sûs? Ad fontem videtur respicere *Severus*, de quo fonte ita *Statius* in *Cynegetico* vl. 430.

*Est in Trinacria specus ingens rupe, caviqve
Introsusum teditus, circum atra moenia silva
Alta premunt, ruptique ambustis faucibus æmnes,
Vulcano condita domus, quam subter eunti
Seagna sedent venis, oleoque madentia vivo.*

Ad quem locum vide doctissimum Interpretem. *Gorallus*.

394. *Qua corpore dura est*] Non audeo priscarum Editionum fidem elevare, quæ habent:

rubet ipsaque dura est.

A colore & à densitate probat. *Scaliger*. Altera lectio visa multo melior, nisi quod *dura* in *duro* mutavimus. *Gorallus*.

396. *Quin etiam variè quædam*] *Veteres Editiones*:

Quin etiam varia quædam sunt vimine saxa.

Lego, *sub vimine saxa*. Hic quoque, ut supra, *vimen* vocavit, per quod percolantur liquefacta saxa. Ex quibus, ut obriguerunt, fiunt molares lapides; quos & *Theophrastus* quoque putat è *δινηθῆσως* καὶ ἐκ ἐλπίσως fieri. Sed & *Sirabonem* audi de hoc ita scribentem: ὁ ἢ ῥύαξ, inquit, οἷς τῶν πῆξιν μεταβάλλων ἀπολεῖται τῶν ὑποδαρῶν τῶν ἐν ἰσχυρὸν βάθος, ὥστε λατομίας εἶναι χρῆται τοῖς ἀποκαλύψαι βυλοῦσιν τῶν ἐν τῷ ἀρχαῖς ὑποδαρῶν. Τακείσας γὰρ οὗ τοῖς κεκτῆσαι τῶν πέτρων, εἴτα ἀναβλεψέσας, τὸ ὑπερχυθὲν τῶν πυρρῶν ὑγρὸν πολλὸς ἐστὶ μέλας ῥέων καὶ τῶν ὁρεῶν. εἴτα πῆξιν λαβὼν γίνεται λίθος μολῆς. (*Versus Latine est hic locus ad vs. 201.*) *Possidonius* quoque, apud eundem, cum de illo insigni incendio *Liparæ* insulæ loqueretur, quod accidisse testatur temporibus suis, cum *Flaminius Prætor* *Siciliam* regeret, postea de molari lapide hæc addit: πολλὰς δὲ ἡμέρας ὕστερον ἀεὶ δὲ πᾶσι πᾶσι ἐπαυθῆναι τῇ θαλάσσῃ, πολλὰ καὶ ἢ ἐφ' ἡμέρας ἐκπύεσας καὶ καπνὸς καὶ λιγνύας, ὕστερον ἢ παρῆναι καὶ ἡμέρας τοῖς μολῆσι λίθοις εἰσκάτα τῶν πᾶσι: diebus multis postea confectum fuisse latum, quod mari innataret; multis quoque locis flammâ crepisse, & fumos & fuligines; limum enim tam-

Toto monte liquant ; illis custodia flammæ
Vera tenâxque data est ; sed maxima causa molaris
Illius incendi lapidis , is sibi vindicat Ætnam.

Quem si fortè manu teneas & robora cernas , 400

Nec servare putes ignem , nec spargere posse.

Sed simul ac ferro quæres , respondet , & ictu
Scintillat calor ; hunc multis circumdato flammis ,

Et potes extorquere animos ; atque exue robur ,

Fundetur ferro citiùs ; nam mobilis illi 405

Et metuens natura mali est , ubi cogitur igni.

Sed simul atque hausit flammâs , non tutior haustis

Ulla

NOTÆ.

dem concrevisse & molaribus lapidibus similem fuisse concretionem. Lib. VI. p. 191. Idcirco divinus Poëta cecinit de Ætna liquefacta saxa sub aurâs glomerare. Nam, ut diximus, ex illis fit silex, aut molaris lapis. Scaliger.

Ibidem. Sanè hîc Veneta antiquior habet, sub vimine saxa; sed Aldina, sine nomine, quod melius videtur; nec quisquam Latine dixerit in Ætna, sub vimine fluere saxa, quod magni fluctus liquefacti saxi ex eo erumpant. Nomina & dotes lapidum vide apud Theophrastum Lib. de lapidibus & Plinium Lib. XXXVI. Gorrallus.

397. *Illis custodia flammâ] Ideò vocatus est πυρίτης. Plinius: Molarem quidam πυρίτης vocant, quoniam sit plurimus ignis illi. Sequentia autem ita legito:*

— Sed maxima quippe molaris
Illius incendi lapidis sibi vindicat Ætnam.

Vult enim maximâ parte Ætnam ex illo lapide constare, quod verum est. Scaliger.

398. *Maxima causa] Habet Veneta antiquior quippe pro causa. Sed Aldina habet, ut aliz, causa, & in sequente versu:*

Illius incendi lapidis, sic mendicâs Ætnam.

Cujus lesionis vestigia quàm proximè sequuti sumus. Ex Scaligeri annotatione, nulla commoda exsurgit sententia. Vide vss. 414. Gorrallus.

ac ferro] Plinius: Pyritarum etiamnum aliqui genus est, plurimum habens ignis, quos vires appellamus & ponderosissimi

est, quæ, furente Ætnâ, cum quaquaversum inun-
dant. Hæc ignem servant tenacissimè. Sed mo-
laris præsertim lapis causa est incendii, & maximam
partem montis sibi vindicat. 400 Hunc si ma-
nu contrectes, cernâsque ejus rigorem; vix credas
ignem posse servare, aut cum vicinis corporibus
communicare. Sed simul ac ferro tundis, non ca-
rere igne animadvertis; nam, icu excepto, conti-
nuò scintilla erumpit. Quod si in vehementem
ignem conjeceris, tum verò animadvertes expugna-
ri lapidem, atque exui vi suâ; 405 citiùs enim quàm
ferrum liquefiet, mutabili quippe naturâ, & cui
noxa inferri possit, præditus, si ignis admovea-
tur. Verùm statim ac eo conceptus est ignis, nul-
lo

roffissimi sunt. Hi exploratoribus castrorum maximè necessarij, qui clavo,
vel altero lapide percussî scintillas edunt; quæ excepta sulfuratione, aut
sanguis aridis, vel foliis, dicto celerius ignem trahunt. H. N. Lib. XXXV,
cap. 19. Scaliger. Atqui non is est lapis, ad quem respicit Cornélius,
sed molaris, de quo idem Plinius initio ejusdem capituli: *Molarem*
quidam pyriten vocant, quoniam sit plurimus ignis illi. Goralius.

404. *Exus robur*] *Robur lapidis, robur ferri* dixit, ut; *Lucretius,*
ferri potestas. Etiam Græcis, *δύραμις σιδήρε*, & Poëtæ, *ἀπὸς χαλ-*
κῆς. Exuere proprium verbum ei rei. Sic alibi:

Sic veluti in fornace lapis torretur & omnis
Exuitur penitus venis ———

Alibi:

Lenitiem plumbi non exuit. Scaliger.

Ibidem. *Robur lapidis* est ejus durties, ex qua fingit Poëta, *καὶ*
ἀεὶ σπονδαίαι, ei nasci animos. Idem postea *opes* & *vires* vocat quod
lapis complectitur. Goralius.

405. *Fundetur ferro citius*] Vult probare *ταχὺς* esse filices, modò
non leniori, sed fortiori igne coquantur. Ita & Symphorius Poëta, in
suis ænigmatibus, silicem de se loquentem ita inducit:

Virtus magna mihi duro mollitur ab igne,
Cessantique foco virtus tamen intus adhæret,
Semper inest in me, sed raro cernitur ignis.

Rationem ejus rei mox ipse apponet in sequentibus. Scaliger.

407. *Non tutior haustus*] *Legè: non tutior haustus, ulla domus.* Etiana
hujus conjecturæ vestigia retinent veteres excusi, ubi legitur *hausti*.

H 3

Simul,

Ulla domus, servans aciem, duransque tenaci
Septa fide; tanta est illi patientia victo.

Vix umquam perdit vires, atque evomit ignem; 410

Totus enim denso stipatus robore tarda,

Per tenues admissa vias, incendia nutrit,

Cunctantérque eadem pigréque admissa remittit.

Nec tamen hoc uno, quod montis plurima pars est,

Vincit, & incendi causam tenet ille; profecto 415

Miranda est lapidum vivax, animosâque virtus.

Cetera materies, quæcumque est fertilis igni,

Ut semel accensa est, moritur; nec restat in illa

Quod repetas, tantum cinis & sine semine terra est.

Hic semel atque iterum patiens, ac mille perhaustis 420

Igni-

NOTÆ.

Simul, inquit, hæssit flammæ, nulla domus tutius hausit; nihil æque fidelitè flammæ servat. Nulla domus aut custodia fidelior igni recepto, quam ille lapis, ut pote qui minimè ἀμωδὲ, neque μὲνός sit, sed denso stipatus robore.

Ibidem. Reverà est hausti in antiquiore Editione Veneta.

408. *Servans aciem*] Vocat *aciem* τὸ σίμωμα. Sic *Plinius* Lib. XXXVI. cap. 22. de cotibus loquens: *reperita sunt & in Italia, aquâ trahentes aciem, acerrimo effectu.* Τὸ σίμωμα *Martialis* vocat gestari. Alii, ut *Plinius*, rigere. *Ferri rigor* τὸ σίμωμα *Virgilio.* Idem.

Ibid. *Duransque tenaci*] Corrige: *duransque tenaci septa fide.* Idem.

409. *Tutum est illi*] Lege: *tanta est illi patientia victo.* Idem.

410. *Vix umquam redit in vires*] Lege: *vix umquam perdit.* Idem.

411. *Stipatus*] Hoc est, densus. Sic *Lucretius* Lib. II. p. 157.

Nam certè non inter se stipata coheret Materies.

Sic & alibi. Glossæ: *stipo*, πυκνῶ. *Gerallus.*

415. *Tenet illa*] Sic *Aldina* Editio melius. Aliæ habent: *tenet; illa, &c.* Idem.

417. *Qua-*

lo alio clauſtro tutius ſervari queat , & diutius haberi ; vi enim ejus victus lapis omnia ab illo patitur. 410 Vix umquam venis exceptum ardorem amittit ac evomit. Cùm ſit enim denſo ac ſtipato corpore , ſerius calorem , in tenues meatus exceptum , nutrit , nec niſi ægerimè dimittit. Nec credideris hac ſola de cauſa , quòd maxima pars montis eo lapide conſtet , 415 majorem ejus rationem haberi , & incendium ab eo creari. Miranda planè eſt ejus natura , quæ vivum ignem tamdiu conſervet. Reliquæ materiæ , quæ facilè accenduntur , poſtquàm ſemel accenſæ fuerunt abſumuntur , nec poſſunt ampliùs ignem alere ; nihil in iis reliquum eſt , quo iterum utaris ; ſuperèſt tantùm cinis , aut terra igni alendo inepta. 420 Hic verò lapis non ſemel

417. Quacumque eſt fertilis igni] Α'εχαιῶς dictum. Sic Plautus : Amor & fello & melle eſt ſecundiffimus.

Infra :

———— & ſacro numquam non fertilis igne.

Scaliger.

419. Sine ſemine terra eſt] Ut terræ ſemen , ſic in Græca Tragedia αἰεμα πυρός. Pumices intelligit , qui ſucco carent. Idcirco ſine ſemine , tamquam ἀγονός. Scaliger.

Ibid. Optimè vit ſummus , nam & Latini ſemen ignis vocant particulas ſulfureas ſilicum , quæ tuſione excuſſæ ignem concipiunt. Virgilius Æneid. Lib. VI. cap. 5.

———— quaris pars ſemina flamma

Abſtruſa in venis laticis.

Ubi Servius : αἰεματα πυρός. Homerus dicit , id eſt , ſemen ignis. Legendum αἰεμα , in ſingulari. Reſpicit Servius ad Odyſſ. E. 490. ubi qui torrem ſub cineribus occultat deſcribitur quaſi αἰεμα πυρός σῶζον. Interpretatur Euiſtathius , hoc modo : ἐξ ὧν αἰεμα πυρός ποτὶ καὶ καὶ πῦρ. Αἰεμα δὲ Περμηνθεὶ τὸ τοῖς τὸν καὶ πυρός εἶπε πηλῷ ὡς οἶον ἀρχὴν : unde quaſi e ſemine multum colligimus ignem. Aſchylus Prometheus id etiam vocavit ignis fontem , quaſi principium. Sed elegantius ſilicum particulæ ignis ſemen dicuntur , quàm torris qui jam eſt ignitus. Gorrallus.

420. Hic ſemel atque iterum patiens , &c.] Si modò , affuſa aqua , exſtinguatur , quod liquet ex carbone illo foſſili quò uruntur fabri ferrarii. Jam notus erat Theophrasto , cuius hæc ſunt verba , è libro

Ignibus, instaurat vires, nec desinit antè
Quàm levis excocto defecit robore pumex.

In cinerem, putrésque jacet dilapsus arenas.

Cerne locis etiam similes arsisse cavernas,

Illic materiæ nascentis copia major.

425

Sed genus hoc lapidis, certissima signa coloris,

Quòd nullas adjunxit opes & languet in ignes.

Dicitur indiciis flagrans Ænaria quondam

Nunc extincta lupertexisse. Neapolin inter

Et

N O T Æ.

de lapidibus: ἔνιοι δὲ θραυστῶν ἀνθρακῶν τῇ θραύσει, καὶ δια-
ρρηνοὶ πλεῖον χρίνον. ὥστε οἱ ἀπὸ Βίνας ἐν τῷ μεταλλῳ, ὡς ὁ πο-
ταμὸς κατὰρρεῖ, καίονται γὰρ ὅταν ἀνθρακας ὀπιτηθῶσι, καὶ μέχρη
τῆς χρείας φύσιν πρὸς τὴν ἀπομυραινόμεναι, καὶ πάλιν καίονται.
Quin & nonnulli fragilium lapidum, dum franguntur, in carbones eva-
dunt; quales sunt ad Binas, in fodinis. Comburantur enim cum pruna
imponuntur, & dum eo opus est, quispiam flat, Deinde extinguuntur
& iterum uruntur. Idem.

423. Quàm levis excocto defecit] Aut defecit legendum, aut, quod
magis puto, defacit, hoc est, ἀφύγῃ, sine face, exsuctus. Et mi-
hi videtur elegantissimè dictum, ut defrens pro segete demessa. In
vetere Glossario: Defrens, ἀπὸρα διεμεδίσει. Frensare est rumpere.
Scaliger. Quæ longius nobis petita videbantur.

423. Putrésque] Vide ad vers. 206.

Ibid. Delapsus] Omnino, dilapsus. Horatius:

Dilapsam in cineres facem.

Idem.

424. Cavernas] Sic cum Editionibus Venetis legendum, non ca-
ternas, ut erat in Scaligerana. In cavernis enim est materia illa, quæ
Ætna, ceterique similes montes ardent. Gorrallus.

425. Materia nascentis] Eleganter τὸ γένιον, nascentis, dixit. Sca-
liger. Hoc est, materiæ renascentis, postquam prior absunta est. Sim-
plex est pro composito. Gorrallus.

426. Sed genus hoc lapidis, &c.] Sed certissima sunt signa & argu-
menta coloris in lapide hoc genus; hoc est, pumice; certissimo,
inquam, argumento est color ipse, quòd nullas adjunxit opes, hoc
est, quòd nullo præsidio munitus sit ad reparandas vires suas, ut si-
lex, qui milles liquefactus redit ad pristinum ingenium. Pumex
ergo

semel patiens est ignis , & postquam sæpius eum hausit, vires recuperat, nec prius definit alere quàm, toto absumto robore, in levem pumiceam sit conversus. Tum in cinerem ac putrem pulverem dilabitur. Potes quidem, aliis in locis, videre similes cavernas ignem emittentes , 425 & in quibus etiam major copia materiæ ignibus concipiendis aptæ nascatur. Sed color ipse lapidum ostendet, certissimo indicio , nullam vim iis inesse ad reparandum ignem , totosque in eo contabescere. Ex signis quibusdam colligimus olim insulam Pithecusam flagrasse, sed incensam materiam, postquam exstincta est,

ergo Ætnæus, cùm nigerrimus sit, ostendit colore suo nihil se reliquum fecisse igni; nam cùm, ut dixi, niger sit, nihil aliud quàm ustus est; ut, si iterum torreatur, totus in cineres dilabatur, ut carbo. At non ita molaris. Quòd autem niger sit pumex Ætnæus testatur & Theophrastus, de pumicibus loquens: διαφορῆς ἡ ἰχθυοειδὲς σκιάλας καὶ χρωματι καὶ πυκνότητι καὶ βαρύνει. χρωματι αὐτὸ ὀπίμειλαινα ἢ ἐν τῷ ῥύακος τῷ ἐν Σικελίᾳ, καὶ βαρύνει αὐτὴ ἐν μολώδης: differunt autem inter se, colore quidem quia nigra est emissæ à cratere Siculo; & gravis hac & molaris. Ita enim corrigimus in Theophraste. Scaliger.

428. Dicitur insidiis] Hæc est mens hujus loci, quondam Ænæiam insulam, de qua & Festus mentionem fecit, arsisse ut Ætnam; tandem defecisse in pumices. Quare τὸ insidiis suspectum mihi est. Fortasse legendum, indicium; ut ex solis pumicibus nautæ probent quondam arsisse, & pumices dicantur indicia veteris incendii. Idem. Pro insidiis habet Aldina insignis, sed vera est Scaligerana lectio.

Ibid. Flagrans Ænaria] De hac insula multis egerunt Claud. Salmastius ad Cap. III. Solini & Sam. Bochartus Chanaanis Lib. I. c. 33. Ideò quòd flagraret Ænaria, fictum de ea, ut de Ætna, gigantem eam oppressum fuisse. Virgilius Æneid. Lib. IX, 715.

— durumque cubile

Inarime Jovis imperiis imposita Typhæo.

Ubi vide Servium, qui docet eandem esse ac Pithecusam, ut & alii plerique. Gotallus.

429. Nunc exstincta super, tellurisque, &c.] Lege: nunc exstincta superque, satisque. Scaliger.

Ibidem. Superque satisque, adeò frigidum hic esset, adeoque propter orationi proprium, ut admitti à nobis non possit. Itaque legimus:

Et Cumas locus est, multis jam frigidus annis, 430
 Quamvis æternum pinguescat ab ubere sulfur,
 In mercem legitur tantum. Fœcundior Ætnâ
 Insula, cui nomen facies dedit ipsa rotundæ.
 Sulfur enim solum, nec obesa cavamine terra est,
 Et lapis adcretus regerendis ignibus aptus; 435

Sed

N O T Æ.

mus: *supertexisse*, unâ voce; nimirum, lapides, qui olim ignem conceperant, & qui nunc aggesti desuper insulæ terrâ tecti sunt. De antiquis *Ætnaria* incendiis scripsit *Strabo* Lib. V. pag. 171. Ed. Genevensis, ubi ex *Timao* habet quæ propemodum incredibilia de ea narrabantur, narratisque maximis ejus motibus, tandem addit *ἡ πόλις ἐπὶ τῷ ἔνθα αὐτῇ πυρρῇ, ἐκπνέοντι ἰγνι, qui in ea erat.* *Gorallus.*

429. *Neapolin inter, &c.]* Itahæc lego:

Neapolin inter

Et Cumas locus est, multis jam frigidus annis

Cujus ab æterno pinguescens ubere sulfur

In mercem legitur ———

Scaliger.

Ibidem. Quàm minimam mutationem hîc, ut ubique, fieri oportere censuimus. Itaque legimus versus 431. ut erat in Editionibus, cùm optimum sensum nobis exhibeat. Videtur autem indicare hîc *Severus* eos colles qui vocantur *Leucogæzi*, & de quibus ita *Plinius*, agens de sulfure Lib. XXXV. cap. 15. *In Italia quoque invenitur, in Neapolitano Campanoque agro, collibus, qui vocantur Leucogæzi.* Vide & *Strabonem* Lib. V. in descriptione ejus partis Italiæ, ubi docet totum illum tractum plenum fuisse sulphure & igne; quamobrem vocatus fuerat *Phlogæa*, *ἡ πόλις ἐπὶ τῷ φλόγῃ.* *Gorallus.*

432. *In mercem legitur tantum.]* Hîc sequuti sumus felicem conjecturam *Jani Vlitii*, ad vs. *Gratii Cyneget.* 404. Antea legebatur *tanto est fœcundior, sine sensu. Idem.*

Ibid. Fœcundior Ætnâ, &c.] Eundem sequuti sumus, qui rectè locum distinxit & vidit legendum *rotunda.* „ *Strongylen* enim, in-
 „ quæ, non tantum quia rotunda est, & nullo *cavamine* obesa, sed
 „ etiam quia multa in ea *στρογγύλη* reperitur, ut insuper à *Σείσ,* id
 „ est, sulphure, *Dian* dictam fuisse videtur inauere. Nam & *Plinius* testatur *Strongylen Dian* vocari. *Strongyle* autem aluminis
 „ genus, cujus multa apud *Medicos* mentio. *Plinius* Lib. XXXV.

„ cap. xv.

est, solo insulæ obrutam. Inter Neapolim 430 & Cumas, locus est, ubi nullus est ignis, à multis annis, quamvis pingue solum perpetuò sulfur exsudet, quod ut vendatur dumtaxat colligitur. Fertior est eâ materiâ, quàm ipse Ætna, insula, inter Æolias, quam à figura rotunda Strongylen Græci vocarunt; totum enim fermè ejus solum mero sulfure constat, nec interioribus cavernis est adesum. 435 Est etiam

„ cap. 15. id supra alia commendat, quod rotundum naturâ, ut potest te reverâ *σφύλλον*. Sed diversum jam antea ab eo nominavit „ concretum *aluminis unum genus*, quod *schiffon* appellant Græci. Cum „ *Sevetus* ipsam *σφύλλον* videatur *adcretum lapidem* vocare. *Idem.*

434. *Nec obesa cacumine*] *Lego: nec obesa cacumine terra est. Lapis*, quam dicit relegendis ignibus aptum, hoc est, excudendis, est filix. Ex quo lapide filice partim, partim sulfure Strongylen constare. Ea enim est, cui nomen facies dedit ipsa rotunda. Scaliger.

Ibidem. Audiamus Strabonem de Strongyle: ἡ δὲ Στρογγύλη καλεῖται ὡς τὸ πῦρ ὁρμαίνουσα, ἔστι δὲ αὐτὴ διδρυγέ, βία μὲν φλογὸς λειπομένη, τῇ δὲ φέγγει πλεονεκτήουσα. ἐνταῦθα δὲ ἡ Διολοι οἰκῶσαι φασίν: Strongyle vocatur quidem à figura, & est ipsa ignita, & quidem flamma minor, sed splendore excellens. Hic habitasse Æolum ferunt. Lib. VI. pag. 191. Vide & Plinium, si opus est, Lib. III. cap. 9. *Gorallus.*

435. *Et lapis adcretus*] *Adcretum lapidem*, hoc est, *πικρὸν* opponit pumici, qui est spongiolus, unde nomen habet; nam spuma prius dictus fuit. Nihil enim aliud, quàm spuma & fæx quædam lapidum liquefactorum est, ut scoria aliorum metallorum. Adcretus est *ναρὸς* respectu pumicis, qui est *σμορὸς καὶ μαγνός*. Semper Plinius τὸ *ναρὸν* concretum vocat, ut præter alios locos, in Lib. VII. Quibus, inquit, naturâ sunt concreta ossa, qui sunt rari admodum, cornei vocantur. Vult dicere, ut obiter Plinium interpreter, qui sunt naturâ torvi, rigidi & inflexibiles, quos paullo ante ἀπαθῆς à Græcis dici scribit, eis aliquando ossa concreta, hoc est, sine medulla esse & corneos vocari. Ergo licet colligere cur corneam fibratam dixerit Persius; nam ἡ ἀπαθῆς intelligit. Sic Lib. XXXII. idem Plinius ait cornea piscatorum corpora fieri, hoc est, omnium ὅτι ἐξ ἡδὲ ἀπαθῆς, ut pote quæ sole & sale durata sunt. Scaliger.

Ibidem. *Concreta ossa* ea dicuntur, quæ sunt sine medulla; sed *adcreta* posse dici non puto. Itaque *adcretum lapidem* interpreter qui *adcrevit* illi insulæ. Idem Plinius Lib. XI. cap. 32. *Inda porrigitur vermiculus parvus & triduo eructa; qua, adjectis diebus, adcreviscens immobilis,*

Sed rarò fumat, quin vix, si accenditur, ardet,
 In breve mortales flammæ quod copia nutrit.
 Insula durat adhuc, Vulcani nomine sacra,
 Pars tamen incendi major refrixit, & alto
 Jactatas recipit classes, portûque tuctur.

440

Quæ restat minor & dives satis ubere terra est,
 Sed non, Ætuæis vires, quas conferat, illi.
 Atque hæc ipsa tamen jam quondam extincta fuisset,
 Nî furtim adgeneret secretis callibus humor
 Materiam, silvâmq; suam, pressâque canali
 Huc illuc ageret ventos, & pasceret ignes.

445

Sed melius res ipsa nota est, spectatâque veris

Oc-

N O T Æ.

bilis, duro cortice; ad tactum tantum movetur araneo adcreta, quem chrysallidem appellant. Gorallus.

Ibid. Rogerendû ignibus aptus] Hoc est, reponendis, seu referendis in materiam quamvis quæ incendi queat. *Idem.*

437. *Quod*] Id est, quoad. Vide ad *Pedonis Eleg. I, 172. Idem.*

438. *Insula durata*] Lego: *insula durat adhuc.* Vulcaniam intelligit; etiam pars ejus ardet hodie. *Scaliger.*

Ibid. Optimè, nam hoc vult Poëta, aut nondum fuisse restinctum incendium, aut nondum absumtam subterraneis ignibus insulam. De hac insula ita *Plinius* Libro III. cap. 9, *Inter hanc (Liparam) & Siciliam altera, antea Therassia appellata, nunc Hiera, quia Sacra Vulcano est; colle in ea nocturnas evomente flammæ.* Gorallus.

441. *Qua restat minor*] Variant hic impressi veteres. Unde suspicari licet diversè tortum hunc locum fuisse à Correctoribus. Præterea non video quare *Lipara* minorem dicat, quæ & princeps & maxima *Æolidæ* insularum est. *Sirabo* de *Æoliis* insulis: *ἑστὶ δὲ ἑπτὰ νῆσοι τῆ ἀρχαίου, μάλιστα δὲ ἡ Λεπάρεα, Κνιδίων ἀπὸς ἄρκτος, ἔγχευται τῇ Σικελίας κελεύειν.* Sunt quidem numero septem, maxima verò *Lipara*, colonia *Cnidiorum*, proxima *Sicilia* sita. Quare lego: *qua restat majorque, & dives & ubere terrâ est.* Divitem & ubere terrâ esse auctor est idem *Sirabo*; *ἔχει δὲ καὶ πλὴν γῆν εὐκαρπὴν καὶ συνήκειας μεταλλῶν ποσὶ τοῦτον & θέρμῃ ὕδατα, καὶ πρὸς ἀναπνοῆς ἀγνὴν habet fertilem & redditum ex metallo aluminis & calidæ aquæ, tenuis expirationes.* *Scaliger.*

bat,

etiam illic natus lapis, servando igni aptus. Sed rarè insula sponte suâ ignem emittit, & vix etiam accensa ardet, eo quòd non insit ei materiæ, flammæ alendæ aptæ, major copia, quàm ut brevem flammam creet. Est & altera insula, inter Æolias, Vulcano sacra, cujus major pars, quæ olim ardebat, refrixit, ⁴⁴⁰ & portum commodum habet, quo excipiat classès, servetque incolumes. Altera pars, quæ ardet, minor est & sat pingui solo; sed copia materiæ urendæ non est ei Ætnææ æquiparanda. Quin & ipsa dudum fuisset exstincta, nisi sensim, per occultos meatus, terræ succus ⁴⁴⁵ materiam novam adgereret, & per arctas canales admissio vento, ignem aleret. Sed majora veri argumenta

Ibidem. Hic vis summus acumen & attentionem, quibus pollebat, non adhibuit. Nam primum non variant Editiones, nisi quòd habeat Veneta antiquior: *quis restat minor est*, quod nihil facit ad emendationem Scaligeranam. Deinde non agit Severus de *Lipara* sed de *Therasia*, seu *Hiera*, ut ostendimus. Tandem non confert insulam insulæ, sed partem minorem insulæ unius majori. Pars, inquit, insulæ major refrixit, minor adhuc ardet. *Gorallus.*

^{444.} *Ni furim generet*] A verbo *geno*, quo saepe utuntur *Lucretius* & *Varro*. *Ulpianus*: *si quis mihi filius aut filia genitur, heres esto*. Recentiores editiones hunc locum, de quo nunc agimus, corrumpunt. *Scaliger.*

Ibidem. Nimirum, pro *generet*, quod habet antiqua Editio Veneta, scribunt *adgeneret*; quod tamen an haberi possit corruptio nescio, nam potest *adgeno* dici æquè ac *adgenero*. Fortè etiam legendum *adgereret*, quod meliùs convenit cum sequentibus; nam humor adgerit per secretos calles materiam, potiùs quàm generat. *Gorallus.*

^{445.} *Materiam, silvâque suam*] *Ταυτολογία*, nam utrumque est *ἕλν*. *Scaliger.*

Ibidem. Tales frequentes sunt, apud omnes Scriptores, quæ cùm ferantur in iis, qui soluta oratione utuntur, ignosci sanè debent Poëtis. *Quintilianus*, quamvis in alio rerum genere, Lib. X. cap. 3. *Diversum est huic eorum vitium qui primo decurrere per materiam stylo quàm velocissimo volunt, & sequentes calorem atque impetum ex tempore scribunt; hanc silvam vocant.* *Gorallus.*

^{447.} *Res ipsa nota est*] Est argumentum. *Scaliger.* Optimè, nam sic habet Aldina & malè ab imperitis transposita verba, *res nota ipsa est.* *Vult*

Occurrit signis, nec tentat fallere pestis,
 Nam circa latera, atque imis radicibus Ætnæ
 Candentes efflat lapides, disjectaque saxa 450
 Intereunt venis, manifestò ut credere possis
 Pabula & ardendi causam lapidem esse molarem,
 Cujus defectus jejunos colligit ignes.
 Ille, ubi collegit flammas, jacet & simul ictu
 Materiam accendit, cogitque liquefcere secum. 455
 Haud equidem mirum factu, quod cernimus extra,
 Si lenitur opus reses; at magis uritur illic,
 Sollicitatque magis vicina incendia saxum,
 Certaque venturæ præmittit pignora flammæ.

Nam

N O T Æ.

Vult *Severus* rem ipsam clara sui argumenta præbere. Nam nota est id quod agnosci quidpiam possit. *Ovidius* *Metam.* Lib. I, 261. sic inducit Phæthontem alloquentem matrem:

Ede notam tanti generis, meque adfere calo.

Hoc est, argumentum, *Idem.*

448. *Nec tentat fallere pestem*] *Lege, pestis*; ἡ δὲ ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ ἡ δὲ πύρινον λανθάνον ἡμῶν. *Scaliger*: *Redit*. Sensus est: non abdita est causa incendii, quod perniciem affert vicinis agris. *Gorallus*.

449. *Nam circa latera*] Non quod Ætna emitteret lapides è lateribus atque radicibus; nulli enim iis in locis fuisse leguntur crateres, per quos erumpere possent lapides; sed è summis crateribus eructati defluunt per latera, ad radices usque. Ceterum Aldina pro Ætna habet *Ætna*, ac deinde efflant; non melius. *Gorallus*.

451. *Intereunt venis*] Hoc est, eunt inter venas, seu iis interpositi sunt. *Glossæ Veteres*: *interas ἀντιοίχομαι*. *Idem*.

452. *Ardendi*] Sic Aldina Editio, aliz *ardenti*, non malè. *Idem*.

453. *Cujus defectus*] Hoc est, cum minori copia adest lapis molaris, jejuni sunt ignes, sive tenues. *Idem*.

454. *Simul ictu*] Hoc est, feriens vicinam aliquam rupem, dum vi ignis erumpit, excitat scintillam, unde nova flamma nascitur. *Idem*.

455. *Cogitque liquefcere secum*.] *Theophrastus* libro de lapidibus:

menta ex ipso Ætna colliges, certioraque omnium iudicia videbis; neque enim introrsum abdita est causa incendiorum, cum Ætna circa latera, atque imos etiam radices, 450 oppletus sit ardentibus lapidibus, & in venis suis, terræ mistos ostentet. Itaque non est cur dubites ignis potissimum pabulum, & præcipuam causam esse lapidem illum molarem; qui si deficiat, tenuius multò est incendium. Postquam verò iterum concepit sat copiosum ignem, tum flammæ emittit, & divulsus ac incidens in alias specûs partes, ipso ictu, 455 materiam vicinam accendit, ac secum liquefieri cogit. Nec est mirum, quod extrinsecus interea animadvertimus, ignis vehementiam minui & remittere; dum in montis penetralibus accenditur, lapisque molaris vicina adurit, & certa indicia mox eruptionis flammæ emit-

οἱ πυρομαχοὶ ἐν πολλῇ πύρρῃ, οἷα ἐμπιπείασιν οἱ καίοντες: πυρο-
machi & molares liquefiant una cum iis quæ imponentur urantes. Eos-
dem lapides vocabant Græci διαπύρρι, quod eos ignis permearet;
inde licet crassum mendum tollere & verbis Theophrasti, quæ non
multò post in eodem libro leguntur, ubi de pumicibus: λαμ-
πρὸς δὲ πύρρῃ πύρρῃ διατρίβονται, ἵνα τῷ πυρὶ τοῦ κρατῆρος
μείων, καὶ ἐν τῷ διαβάρι λίθῳ τῷ φλογυμένῳ, ἢ ἐν μακρῇ-
4: fidem accipiant per sensum & ex iis quæ sunt circa crateres; & ex
Diabaro lapide qui ardet, & qui in pumicem convertitur. Nemo non
videt legendum διαπύρρι & vertendum ignito. Idem.

456. Haud equidem, &c.] Primum sic lectionem restituo:

Haud equidem mirum factum, quod cernimus extra
Si lenitur opus reses, at magis uritur illic,
Sollicitioraque magis, &c.

Quando tempestas Ætnæ detumuit, tunc magis nutriri incendium.
Quod verum esse colligo ex simili argumento, cum memini me in
Scoria videre fossiles illos carbones, quibus omnis ea natio utitur,
in usum ligni, per se paullatim accendi minimo ignis adjumento;
sufflatione verò nihil profici. Scaliger.

Ibidem. Antea legebatur: si lenitur opus, restat magis, quod care-
bat sensu. De voce reses, vide dicta ad vs. 162. Gerallus.

459. Certaque — pignora] Hoc est, certa argumenta, ut jam no-
stavimus ad vs. 40.

460. Nam

Nam simul atq; movent Euri, turbâmq; minantur, 460
 Diffugit, extemploque solum tremit, actâque rima
 Et grave sub terra murmur demonstrat & ignes.
 Tum pavidum fugere & sacris tum cedere rebus

Par

N O T Æ.

460. *Nam simul atque movet curis*] Pessimè totta lectio. Ego:

Nam simul atque movet cursus, turbâque minutus,

Diffugit, extemploque solum trahit.

Curtus ignes, ut infra: *curtus nihil ignibus obstat*. Vocat jejunos, ut ipse paullo antè loquutus est, & languentes, quales diximus carbonum fossilium; sunt verò ii subtiliores, quàm adulti. &, ut ita loquar, ovantes. Nam *curtus* ille ignis inter carbones semisopitus pascitur tantùm, non adsurgit. Cui opponunt Græci ὀξύν φλόγα, & Poëta ὀξείαν πυρὸς φλόγα. Scaliger.

Ibid. Pessimè totta, ut verba sua viro summo teponamus; pessimè, inquam, totta correctio. Quis enim ferat *curtum ignem*, què *minutus turbat*? Quis umquam ita loquutus est? Versus profectò, quem profert, corruptus est, ut videbimus. Sensa etiam, quem in tam ineptis verbis quærit, vix in iis cerni queat. Gorallus.

Ibid. *Turbâque minutus*] Jam monui corrigendum esse, *turbâque minutus*. Movet & turbat, more Varronis qui dixit, *mare turbat, verba mutant*. Scaliger. Non dubito quidem quin possit dici ignis Ætnæus *turbare*, æquè ac mare; sed *minutus ignis* idémque *curtus* vix *turbare* intelligatur. Igitur ad aliam emendationem confugieri dum nobis fuit, & sequuti quidem sumus, ad hunc versum attinet & quinque sequentes, felicem conjecturam Jani Vlisii, & distissimi viri, ad Grævii v. 450. Eorum singulas partes explicabimus, & primam quidem nihil certius, cum majores veni vîscera montis subeunt, tum maximas flammarum eruptiones excitari. Igitur *Curis* felicitèr mutatum est in *Euri*, qui hîc pro quibuscvis ventis sumuntur. Exigua sanè est mutatio, nec multò major, quæ sequitur, vocum *turbâque minutus*, in *turbâque minantur*. Gorallus.

461. *Istâque ramis*] Lege: *istâque rumpit*. Simul ac, inquit, ille minuet ignis, qui est ut aliquod *ἵνασμα* & quasi *ζωνίον*, sensim præterit densas saxorum ambustorum congeries, extemplo solum per quod evasit victor, convellit ac dirumpit. Hoc fit, quoties inolefcens minus libero aëre fruitur. Scaliger.

Ibid. Hîc cum Vlisio legimus *solum tremit*, quod est signum prænuncium majoris incendiû, ut docet Plinius Junior, in Ep. 16. Lib. VI. ubi narrat mortem avunculi: *crebris*, inquit, *vassisque tremoribus tellus nutabant & quasi mota sedibus suis, nunc huc, nunc illic abire, aut referri videbantur*. Ceterum pro *istâque ramis*, legimus *actâque*

rima

emittuntur. 460 Statim enim ac venti flare incipiunt, & tumultum minantur, solum undique tremat, ætæque hîc illic rimæ murmur emittunt & flammæ. Tum verò à monte, divinitûsque excitato

rima, non itaque rima, ut volebat Vlitius; quia ita res postulabat & Veneta editio habebat jactaque. Rima ista quid sit non intelligo, at notum est terram ardore nimio exsiccata agere rimas. Apud Ovidium Metamorph. Lib. II, 210. in descriptione incendii Phæthontei:

Corripitur flammis, ut quaque altissima tellus,

Fissaque agit rimas & succis aret ademptis.

Deinde per eas rimas auditur murmur internum & erumpunt ignes. *Gorallus.*

462. *Et grave sub terra murmur*] Prius enim murmur ac fremitus auditur, quàm oculis usurpetur incendium, ut alibi docuimus. Idcirco paulò antè dixit:

Certaque ventura præmittit pignora flamma.

Solinus Cap. V. in *Ætna* vertice hiatus duo sunt crateres nominati, per quos eluctatus erumpit vapor, præmisso prius fremitu, qui per æstuantem cavernarum latebras longo mugitu intra terra viscera diu voluitur, nec ante flammarum globos attollit, quàm interni strepitus antecedant. Scaliger.

463. *Sacris cum credere rebus*] Et hæc quoque vix agnoscat Corn. Severus ipse, adeò perturbata sunt. Ad veteres Editiones confugio. Earum aliz habent: *sacris recedere*; aliz: *sacris decedere*. Ego lego: *secedere*. *Secedere Deo, secedere sacris elegantissimum est. Sulpitia Romana Sappho:*

Nam tibi secessi, tecum penetrale retractans

Consilium.

Sacras res Latine dixit τὰ ὁῦκα, ut Lucretius, Veneris res, τὰ ἀποῦκα. Sed totus locus ita concinnandus:

Tum pavidum fugere & sacris secedere rebus

Par erit, è tuto, &c.

Tum confugere, inquit, ad Sacra & preces opus erit, ut pacem Deorum immortalium exposcas, quotiescumque auditur internum ille fragor. Numquam enim auditur, quin sublequatur magnum incendium. Scaliger.

Ibidem. Melius Vlitius, *sacris cum cedere rebus*. Editiones Venetæ non variant, nisi quòd utraque habeat *credere*, & Aldina omittat *tum*. Vellem Scaliger dixisset quibus Editionibus usus sit. Sensus est apertus, & sequente versu ita confirmatur, vix ut dubius esse amplius possit. *Res sacras* vocat Poëta id quod, non sine Deo, fieri intra montis viscera putabat. Vide ad vs. 193. *Gorallus.*

Par erit; è tuto speculaberis omnia colli.

Nam subitò effervent operosæ incendia rupis, 465

Accensæ subeunt rupes, truncæque ruinæ,

Provolvunt, atque atra sonant examina arenæ.

Nec recipit flammæ mons hic, defessus anhelat,

Utque aperit se hostis, decrescit spiritus illi.

Haud aliter quàm cùm læto devicta tropæo, 470

Prona jacet campis acies, & castra sub ipsa.

Tum si quis lapidum summo pertabuit igni,

Aspe-

NOTÆ.

464. *Et tuto*] *E tuto*, ut jam monui. E specula videbis tutò omnia; nempe, terrificas Ætnæ ruinas contemplaberis. *Scaliger*. Optimè, vult enim Poëta postquàm spectator cesserit dix procellæ Ætnæ, è remotiori colle omnia tutò spectaturum. Quod consilium si sequutus esset *Plinius* major, vapore sulfureo Vesuvii suffocatus non fuisset. *Gorallus*.

465. *Operosæ incendia raptis*] Mihi legendum videtur: *nervis incendia raptis*; ut alibi *nervos* attribuit illi monti:

Densa per ardentes exerceat corpora nervos.

Putavi & legendum: *cameris incendia raptis*. Quod non displicet. *Scaliger*.

Ibidem. At multò mollior est emendatio *Vlittii*, qui rectè animadvertit *operosam rupem* dici, cui passim opus suum attribuit *Severus*; vel *operosa incendia*, ut alibi: *magnis operata rpinis flamma micat*. *Gorallus*.

466. *Accensa subeunt rupes, &c.*] Conferantur ab iis, qui otio abundant, descriptiones incendii Ætnæ à *Pindaro*, *Virgilio*, *Ovidio* & aliis hujus montis cum hac nostri. *Gorallus*.

467. *Provolvunt*] Id est, provolvuntur. Vide ad vs. 198.

468. *Nec recipit flammæ*] Eadem figurâ *Virgilius* de aheno bulliente: *nec jam se capit unda*. *Scaliger*. Sed *capere* & *recipere* non sunt idem. Vult *Cornelius* noster montem, postquàm evomuit tot & tantas flammæ, eas non recuperare; sed languorem quemdam succedere. *Gorallus*.

Mons hic defessus] Etiam *Virgilius* *sessum*, pro fatiscente, accepit. Atqui *sessus* hic non est *fatiscens*, sed viribus exhaustus. *hora* desumpta est ab hominibus labore defatigatis, nec absumit animo Poëtæ nostri obversatos fuisse hos *Virgilianos* veritæ subjecto gigante, *Æncid.* III, 581.

Æ

tato incendio fugiendum erit, & è remotiore colle omnia prospicienda. 465 Nam paullo post magnum exoritur montis incendium, rupes accensæ, & fragmenta montis provolvuntur, sonitusque atræ arenæ, quam eiecit, exauditur. Dein emissæ flammæ, cum in montem non redeant, mons veluti defessus respirat, & quo major copia ignis in apertum ærem erupit, eo minus ferocire videtur. 470 Tunc temporis quæcumque à monte cruciata sunt vides circumquaque jacentia, instar copiarum, quæ sub ipso castrorum, quæ oppugnarunt, vallo cæsæ sunt. Quidquid verò lapidum adsum planè est, vi ignis, id

*Et fessum quoties motat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cælum subtonere fumo.*

Eodem pertinet verbum *anhelat*, quod simul exprimit crebram respirationem hominis cursu aut alio labore fessi, & tenuiorum vaporum è monte Ætna exhalationem. *Gorallus.*

469. *Atque aperis (o hostis) Hostis*, ignis. Malo tamen *hosti*, præsertim cum sentiat montem fatiscere. *Scaliger.* Maluimus legere *Usque*, pro *Atque*, sensu perspicuo. *Se aperire* ignis dicitur qui ex cavernis erupit; & quo egresso, minor est monti, aut etiam igni spiritus; quia jam in patente cœlo latè spargitur & elanguescit. *Gorallus.*

470. *Lato devicta tropæa*] Tropæum hic pro victoriæ sumitur, quod consequi soleat victoriam. Sic *Horatius* Carm. Lib. II. Od. IX. 19. *nova canemus Augusti tropæa*; hoc est, novas victorias. *Idem.*

471. *Castra sub ipsa*] Puto melius lectum iri: & *strage* sub ipsa. Nam error natus ex vitiosa scriptura, *strace*, pro *strage*; ut *subicitare*, pro *subigitare*. *Prona jacens campis acies*, ut ipse loquitur, nihil aliud est quàm strages. Est enim, ut in *Varronem* adnotavimus, arborum cæsarum *strages*, ut segetum *calamitas*. *Idem* est hic, cum stragem Ætnæ postquam deferbuit, aciei devictæ in castris comparat. *Scaliger.*

Ibidem. Sed quid opus mutatione? Ut, nimirum, intempestiva eruditio ostentetur. Ætna hic est castrorum instar, sub quæ arenæ, cineres, pumices, quasi cæsaræ copiarum conciderunt & jacent. *Gorallus.*

472. *Pertabuit igni*] Excoctus est maximo igne; metaphorâ ex corpore humano ductâ, quod tabidum esse dicitur cum humore & succo exhaustum est. Describit autem *Cornelius* pumices, ut sequentia docent. *Idem.*

Asperior sopita & quædam sordida fæx est,

Qualem purgato cernis decedere ferro.

Verùm ubi paulatim exsiluit sublata caduci

475

Congeries saxi, angusto è vertice, sursum,

(Sic, veluti in fornace lapis, torretur, & omnis

Exuitur penitus venis, subit altiùs humor;

Amiſſis opibus levis & sine pondere pumex

Excoquitur) liquor ille magis fervere magisque, 480

Fluminis in speciem mitis procedere tandem

In-

N O T Æ.

473. *Asperior sopita*] Vitiosa lectio. Ne veteribus quidem excusis constat sua fides:

Asperior scabris & quadam sordida fæx est.

Non dubium quin legendum sit, *asperior scabres, & quadam sordida fæx est.* De scabre supra in Cirin. Scaliger.

Ibidem. Cùm utraque Editio Veneta habeat *sopita*, nullam rationem mutandi video, nam sanè *fæx* illa rerum ab Ætna emissarum *sopita*, hoc est, extincta, est asperior quàm antea. *Theophrastus* Libro de Lapidibus: ὁ δὲ Λιπεραῖος ἐκφορεῖται τε τῇ καυσῇ καὶ γίνεται κισσηροειδής, ὡς ἅμα τῇ τε χροῇ μεταβάλλειν ἐκ πυκνότητος μέλας τε γὰρ ἐλαϊός ἐστι, καὶ πυκνὸς ἀκαυστός ἐν. γίνεται δὲ ἐπὶ ἐν τῇ κισσηρῇ διετηρημένῳ ἄλλοδι ἐλλοδι, καὶ δάκρυον ἐν κωπείῳ, καὶ ἐ συνεχής: *Liparæus exinanitur ustione & fit pumicosus*, ita ut mutet simul colorem & densitatem; niger enim & lavis est & densus, cùm non est ustus; fit verò hic in pumice hinc & inde pertusus, quemadmodum in cellulis favi, nec continuus. Sed quid opus est testimonio Veterum, ubi res oculis pumices spectantibus quotidie manifesta est? *Gorallus.*

474. *Qualem purgato*] Id est, *σικεῖα σιδῆρυς*. Totus autem versus ita legendus: *qualem purgato cernis decedere ferro.* Scaliger.

Sublata caduci congeries saxi] Sic antiquior Veneta Editio habet. ceteris legamus *caducis saxi*, sine sensu. Hoc vult *Scaliger* cum pumices exsilierunt è crateribus, effundi molarem cæmentum. *Caducum saxum* dicitur, quod ejectatum è montibus in campos veluti è nubibus cadit. Vide sæpiùs lan-
te morte avunculi, *Epistolam. Gorallus.*

476. E

id scabrâ superficie est & instar cujusdam purgamenti; qualis est scoria, quæ à purgato liquefactione ferro separatur. 475 Verùm postquàm paulatim ex crateribus Ætnæ congeries pumicum sublata est, atque per angustum eorum verticem ejecta (nam lapides illi intra Ætnam, ut silex in fornace calcaria, coquuntur, omnique exuuntur succo, qui alias montis partes altiùs subit, donec in leves pumices sint conversi) 480 tum demum liquefactus molaris, magis ac magis fervet, exundâtque è crateribus, instar fluvii, atque

476. *E vertice surgunt*] Sic legitur vulgò, sed cùm illud *surgunt* nominativum nullum habeat, quò referatur, nullumque prorsus pariat sensum, scripsimus *sursum*. Nam *sursum* pellitur illa congeries caducorum saxorum. Vide Epistolam Plinii junioris memoratam. *Idem*.

477. *Sic veluti in fornace*] Debebat dicere *veluti cùm in fornace*; sed eleganter tò cùm subintelligitur, ut alibi: *Nam veluti sonis aura*. Plenum enim erat, *nam veluti cùm sonit aura*. Porro ut hunc illustres, lege *Vitruvium* Lib. II. cap. 6.

Ibidem. Nil hîc subaudiendum, hæc enim verba sunt parenthesi claudenda; quippe quæ continent rationem, quâ pumices in Ætna fiunt; quam confert cum ea ratione, quâ silices in fornacibus excoquuntur, ut ex iis calx fiat. Locus autem *Vitruvii*, quò respexit *Scaliger*, appositus sanè & conveniens huic negotio, hic est, ubi postquàm de spongia seu pumice loquutus est, qui circum Ætnam, similibusque locis invenitur. *Videtur*, inquit, *esse certum ab ignis vehementia ex tophe terræque (quemadmodum in fornacibus & à calce) ita ex his ereptum esse liquorem*. *Gorallus*.

478. *Subit altiùs humor*] Hoc est, vicinas montis partes, in vaporem redactus, subit. *Idem*.

479. *Levis sine pondere*] Scribe: *levis & sine pondere*. Dicit autem excutitur, ut notet verbum aptum cribrationi. Sic *Persius*: *& populi cribro decussa farina*. *Scaliger*.

Ibidem. In *Scaligerana*, ut in aliis Editionibus, legere est *excutitur*, non *excutitur*. Quare aliud agebat vir magnus. *Gorallus*.

480. *Liquor ille magis servare magisque*] Legendum haud dubiè *servare*. *Scaliger*.

481. *Fulminis in speciem*] Aldina habet *fluminis*, quam certissimam esse lectionem sequentia ostendunt. *Gorallus*.

Incipit & primis demittit collibus undas.

Illæ paullatim bis sena in millia pergunt,
 Quippe nihil revocat, atris nihil ignibus obstat,
 Nulla tenet frustra moles; simul omnia purgant, 485
 Nunc silvas, rupesque vorant hæc tela; solúmque
 Ipsum adjutat opes, facilémque sibi induit amnem.

Quòd

N O T Æ.

482. *Primis demittit collibus undas*] *Lego: & privis demittit collibus undas. Privum, ἰργον. Lucilius.*

— abdomina thumi

Advenientibus priva dabo, cephalæque Atarna.

Callibus, σταλονισμοῖς, quod est verbum Aristotelicum. Lucretius: secretos egit calles mare. Scaliger.

Ibidem. Cave quidquam mutaris, nam præterquàm quòd nihil mutant antiquæ Editiones, hoc vult Poëta, liquefactum lapidem molarem, per crateres erumpentem, per colles demitti, qui primi occurrunt, aut qui summi sunt, quippe primi, si à summo monte numerare colles inceperis; deinde ulterius progredi. Vide ad vers. 201. locum Strabonis, quo hic defluxus describitur. *Geral-lus.*

484. *Quippe nihil revocat*] Diximus *curtis ignes* subtiliores esse, & nihil iis obstat quominus viam percurrant; quod etiam intelligitur, cum ait, *omnia purgans*. Nam *purgare viam* est omnia impedimenta amoliri; & area pura, & locus purgatus, ubi, scilicet, nihil immolatum est. Nam qui legunt, *simul omnia pugnant*, neque purgatum cerebrum habent, & omnes rationes cum illis pugnant. Sed & improbè sequentia conjungunt:

Nunc silvas rupesque vorat hac tela solúmque.

Cùm periodus sit post *vorat*. Sequentia verò: *hac tela, solúmque: Ipsa adjutat opes*, sunt pro epiphonemate. Et ut Cicero dixit, *parsi-moniam non mediocre telum esse ad virtutem*; sic hic omnia adjuventa vocat tela, elegantissimè sanè. Quod ad Græcorum imitationem dictum: ἡ φειδωὶ ἡ φάυλον ἔπλον ὡς ἡ ἀπειρή. Ita loquitur *Dionysius Halicarnæensis*. *Plautus Epidico: Opus est homine, qui illò argentum deferat pro fidicina. Nam telo non aquè opus factò est. Scaliger.*

Ibidem. Curtis nihil ignibus obstat] *Curtis ignes*, ut jam diximus, inaudita est & dura loquutio. Itaque *atros ignes* vocandos credidimus, quod epitheton optimè convenit liquefacto lapidi; qui *ater ignis*

que è summis rupibus devolvitur. Fluctus ejus interdum, per sex passuum millia, progrediuntur; nihil enim eos retinet, nec atro illi igni obicem, qui resistere possit, opponit, 485 nulla moles eum irritum sistit; quidquid est impedimentorum prosternit aut absorbet, silvas, rupesque absorbet, quasi telum ignitum, quod omnia perrumpit. Quin & solum ipsum ejus vim adjuvat, ac libenter fluvium sibi cognata-

ignis dicitur, cum ut opponatur flammæ splendori ignis, tum etiam quia atrii coloris erat, ut ex Strabone ostendimus ad vi. 201. Quin & vi. 390. ubi *acres flammæ*, ex Aldina editione, scripsimus habent aliz *atrae*. Gorallus.

485. *Simul omnia purgant*] Sic rectè Scaliger, nam antiqua Editio Veneta habet *purgans*. Idem.

486. *Vorant hæc tela*] Quidquid habeat vir summus, hæc conjunctim edidimus; cum nullus alioqui sensus, sine nimia mutatione, inveniri possit. Vult ergo Severus liquefactis saxis, quasi ignitis telis, è monte emissis, omnia vorari atque absorberi, quod facile est intellectu. Idem.

487. *Ipsa adjutat opes*] Hic portentosa versuum transpositio ac perplexitas fecit, ut non solum sensus perturbator, sed & lectio mendosior evaserit. Primum igitur consulamus ordini. Deinde ad ipsum stabulum Augiæ nos conferemus. Ita enim digerenda hæc sunt:

*Ipsæ adjutat opes, facilesque sibi induit annos.
Quod si forte cavis cunctatæ vasibus hæsit,
Ut pote inæquales volvens perpascitur agros,
Ac primum tennes curvans cæcis Mulciber orbes,
Paullatimque ignes coeunt & flammæ messis,
Sic ut cum curvo rapidum mare cornitur æstu,
Progrediens latè diffunditur & succernens
Ingeminat fluctus & stantibus increpat undis.
Flumina consistunt ripis, & frigore durant.
Exiit facies tunc prima ut quæque rigescit.*

Ipsæ adjutat, ipsemet ignis suo apte ingenio se se adjuvat, ac reparat. Hoc enim est *annos induere*; non secus ac ubi in messes ignis incubuit. Primum tennes orbes, inquit, sinuat; deinde cum plus aridioris materis amplexus fuerit, paullatim latè crevit ac totam segetem corripit, ut videmus sensim æstum maris crebescere. Scaliger.

Ibid. Parum felix hic fuit vir doctissimus, cum in ordine mutando, tum in singulis explicandis, quæ omnia ferme torquet. Atqui

Quòd si fortè cavis cunctatus vallibus hæsit,
 Ut pote inæquales volvens perpascitur agros,
 Ingeminat fluctus & stantibus increpat undis : 490
 Sicut cùm curvo rapidum mare cernitur æstu,
 Ac primùm tenuis sinus exigit ultiores,

Pro-

N O T Æ.

qui sine ulla transpositione, exiguâ ac planè necessariâ mutatione, omnia favari potuerunt, & in clara luce collocari. Primùm legimus, *ipsum adjutat opes*, quod referimus ad *solum* quod adjurat vim ignis. Pro *ipsum* scriptum fuerat *ipsu*, impositâ lineâ, quâ oculos fugiente, scriptum est *ipsa*, ut referretur ad *tela*, perabsurdè. Ipsum solum Ætnazum dicitur adjuvare flammæcum amnem, quia habet & ipsum materiam ardori alendo aptam; sulfur, nimirum, ac bitumen. *Sibi induere annos* quî ignis dici possit eo sensu, quem profert Scaliger, nullo modo intelligo, nec quisquam, ut puto, ita umquam loquutus est. *Gerallus*.

Ibid. Facilemque sibi induit amnem] Sic emendavimus, sensu aperto. *Solum induit sibi amnem facilem*; hoc est, amnem excipit, eoque facile delabente se se regit. Hunc amnem descripsimus, ex *Strabone* ad v. 201. Pro *annos* *Aldina* habet *annis*, sed *amnem* legendum sequens versus demonstrat. Unum atque alterum mendum multa alia hic pepererunt. *Idem*.

488. *Cavis cunctatus vallibus*] Absurdè legebatur *vasibus*, hîc enim fermo est de *vallibus* Ætnæ subjectis, quas *cavis* à Latinis, & *κοιλίας* ac *κοιλιάδας* à Græcis vocari nemo nescit. *Virgilius* *Georg.* II, 390.

Complentur vallésque cava saltúsque profundi.

Et res ipsa & vox *cavis* monere debuerant *Scaligerum* de vera lectione; cùm præsertim sequentia idem ostendant. Participium verò *cunctatus*, manifestò indicat præcessisse nomen singularis numeri ad quod referri queat, hoc est, *amnem*, cùm de fluvio hîc agatur. Miror hæc *Scaligeri* acumen fugisse. *Idem*.

489. *Ut pote inæquales*] Et hîc quoque rò cùm suhanditur, ut bis suprâ. Quod si, inquit, inferioribus partibus stupefcens, ac piger hæret ignis, non aliter se promovere solet ac ignis, cùm in segetes incubuit. Jam diximus. *Scaliger*.

Ibidem. Imò aliquando liquefactus lapis hæret in cavis vallibus, quia agri Ætnæ subjecti inæquales sunt. Res est adcò clara, ut probatione, aut interpretatione non indigeat. Planè dormitabat hîc vir acerrimi ingenii. *Gerallus*.

490. *Ingeminat fluctus*] *Fluctus* novi accedant, è superioribus delapsi,

cognatum suscipit. Quòd si fortè in profundiores valles sit primùm delapsus; quippe cujus decursus est per inæquales agros; 490 plures descendunt fluctus, qui priores undas propellunt: quemadmodum, cùm mare magno æstu agitur, tenuior unda remotiorem eamdémque ampliorem pellit, &

lapfi, qui veluti increpant sonitu suo antecedentes, quòd illic steterint. *Idem.*

491. *Sicut cum curvo*] *Curvum aëstum* vocat, cùm adhuc, ut Poëtæ loquuntur, non *καρύαρεται* vel *καρδύεται*, sed curvi maris adhuc faciem retinet. Mallem tamen *tervo*, non *curvo*. Scaliger.

Ibidem. Ego verò *curvum aëstum* rectiùs existimo vocari, qui *curva littora* alluit, ac verberat. Hinc Poëtis *curva aqua* & *curva freta*, quorum exempla suppeditabit *Rob. Stephanus* in Thesuro. Sic & Poëta noster loquutus vs. 95. *curvis agitur ab undis.* Gorallus.

Ibidem. *Mare cernitur aëstu*] Rectè vidit Scaliger metaphoram esse à cribro translaram. Quemadmodum enim quæ cribrantur huc illuc in cribro agitantur, & cribri parietes verberant: sic mare in alveo, variis ventis pulsus, littora hinc atque illinc verberat. Eodem pertinet participium *subcernens* vs. 493. *Plinius* Lib. XVIII. c. 11. ubi describit Alicæ adulterandæ rationem: *Alicæ*, inquit, *adulterina* fit maximè quidam è *Zea*, qua in *Africa* degenerat. *Latiore* eius *spica*, *nigrioré*que & *brevi stipulâ*. *Pisani* cum *arena*, & sic quoque difficulter deterunt *utriculos*, fitque *dimidia nudî mensura*. *Postea*que *gypti pars quarta* inspergitur, atque ut cohasit, *farinario cribro subcernunt*. *Qua in eo remansit exceptitia appellatur*, & *grandissima est*. Rursum qua *transit arctiore cernitur*, &c. Gorallus.

492. *Ac primùm tenuis*] Ex hoc monstro lectionis hæc eruimus,

Ac primùm tennes sinuans cit Mulciber orbes

Id quod uno verbo Græci dicunt *ειλυσσέν*. Inæquales agros, propter quos nunc languescit, nunc adsurgit ignis, cùm ubique non sit æqualis culmorum leges. Scaliger. Nempe, hunc versum subjicit 489: quod monstrum est, ut cum ipso loquar, transpositionis, nec sanior interpretatio. Gorallus.

Ibid. *Tenuis sinus*] Hoc est tenuis unda incurva, ad instar finis. *Virgilius* *Æneid.* XI, 624. in descriptione maris, quod æstu cernitur:

*Qualis ubi alterna procurrens gurgite pontus,
Nunc ruit ad terras, scopuloque superiacit undam
Spumens, extremamque sinus perfundit arenam,
Nunc rapidus retro, atque aëstu revoluta resorbens
Saxa fugit, litrisque vado labente reliquit.*

Ubi Servius: *SINU*, *curvatione* & *flexu undarum*. *Idem.*

Progrediens latè diffunditur & subcernens.

Flumina consistunt ripis ac frigore durant,

Paullatimque ignes coeunt, ac flammea messis. 495

Exuitur facies tunc prima; ut quæque rigescit,

Effumat moles, atque ipso pondere tracta

Volvitur ingenti strepitu, præcépsque sonanti

Cùm solido inflicta est, pulsantis dissipat ictus.

Et quâ dissoluta est, candenti robore fulget, 500

Et micat examen plagis; ardentia saxa

Scintillant. Procul ecce vide, procul ecce ruentes,

In-

N O T Æ.

493. *Progrediens latè*] Catullus.

Procedunt, levitèrque sonant plangere cachinni.

Scaliger.

Ibid. Et subcernens] *Fluctus subcernens*, non mare; ut *mare mutat*, mare turbat; hoc est, ipsè crispatus fluctus. Metaphora à cribro. *Plautus*:

Pol quidem hic gradus subcretus est cribro pollinario.

Idem. Locus exstat Pœnuli Act. III. S. I, 10.

494. *Flumina consistunt*] Metaphoricè dixit, super liquefacto saxorum robore. Continuat enim quod supra dixerat:

—— liquor ille magis fervere, magisque
Fluminis in morem mitis procedere tandem.

Nam *mitis* ibi est liquefactus, more Græcorum, qui dicunt *μει-
λινειν πυρ*, ut *Homerus*. Sic Latini *mulcere ferrum*, à quo *Mulci-
ber*. Hic igitur ait tandem veluti ripis quibusdam flumina lique-
factorum saxorum cohiberi; postea *πήγνυται τὴν τακτῆσαν ὕλην*,
καὶ τὸ πείρον fieri *μολίτῳ λίθον*. *Scaliger*. Vide ad vs. 201.

495. *Paullatimque ignes, &c.*] Hoc est, ignitus ille liquor, qui in
agris est instar messis flammæ, paullatim conrescit. Possit & con-
jici *flammea massa*, nam *massa* vox est huc pertinens. Temere hunc
versum loco movit *Scaliger*. *Gorallus*.

499. *Cùm solido inflexa*] *Lege inflexa δεχαικῆς* pro *inflicta*. Sic
indifferenter dicebant *affixus*, *affixus*, ut *Varro*. Mox lego: *Et quâ
displosa est*. *Idem*.

Ibi-

& dum progreditur, latiùs diffunditur, ac reciproco motu agitur. Tandem flumina illa lapidum liquefactorum, cùm ad ripas aliorum fluviorum pervenerunt, in iis consistunt, frigoreque vicinæ aquæ pristinam durtiem recuperant, 495 & paullatim fervida illa materia concrefcit. Tum verò prior ejus mutatur facies, & rigescentes moles fumum emittunt, interdùmque solo suo pondere actæ, ingenti cùm sonitu devolvuntur, atque ex alto delapsæ, si in lapides incidant, ictu ipso franguntur 500 & quæ sunt fractæ candent ostenduntque quæ sua sit natura; cùm subitò scintillas emittant. Si in remoto colle staremus, procul subinde videremus ruentes in utramque partem ignes, unde colligere-

mus

Ibidem. *Pulsantis*] Aldina Editio habet *pulsator*. Sensus est ictu lapidem illum frangi. *Idem*.

500. *Quà disculsa est*] Quæ fracta est, ac divulgata candida est, quamvis extrinsecus nigra. *Idem*.

501. *Emicat examen plagis*] Hoc est, examen plagarum, ut grammæ spargit solo. Propertius:

Desit odoriferis ordo mihi lancibus ———

E'v δὲ δούρῳ. Scaliger.

Ibid. Hoc vult Poëta, plagis vel ictibus, quibus scintillæ excitantur, probationem lapidis fieri; nam, nisi ignis emicet è lapide pulsato, non esse eum pyriten. *Gorallus*.

502. *Procul esse fide, procul esse*] Et lectio & interpunctio vitiosa. Ita lege, ita interpunge:

————— *ardentia saxa*

Scintillant, procul ecce fide, procul ecce ruentes

Incolumi fervore cadunt utrimsecus ignes.

Procul fide, ut *procul dubio*. Est mira δεινότης. Quasi in subito tumultu, ac inopina consternatione hoc dixerit; ut, ecce manus juvenum, &c. Scaliger.

Ibidem. Reverà Poëta, ratiocinatione subitò omisâ, quasi præsens rei adesset & lapides adcretos ex summo Ætna cadentes procul è tuto colle videret, intencroque digito ostenderet: *procul ecce*, inquit, *vide, procul ecce ruentes ignes*, &c. Nam illud *procul fide* & inauditum est & alienum ab hoc loco. Vult Poëta ex lapide utroque colliso ruere ignem, quod verum est, *Gorallus*.

503. *Va*

Incolumi fervore cadunt utrimsecus ignes.
 Si fuerit quondam ut ripas trajecerit amnis,
 Vix cuneis quisquam fixis dimoverit illam.
 Vicanos persæpe dies jacet obruta moles.

505

Sed frustra certis disponere singula causis

Ten-

N O T Æ.

503. *Verum impetus*] Non malè, quantum judicare possum, divinavi *utrimsecus*; ex duobus, scilicet, crateribus; nam duo præcipui fuerunt. Auctor *Lucretius* & *Solinus*. Alii tres faciunt, *Strabo* etiam quartum novum addit. *Scaliger*. Sed hîc de crateribus sermo non est, verum de duobus lapidibus inter se collisis. Alioquin *utrimsecus* eleganter conjecit, pro *utrimque*. De ea voce vide quæ habet *Ger. Joan. Vossius*, in *Etymologico*, ad voculam *secus*. Ideò hîc à Librariis murata, quòd rarior sit, ut sæpe alibi factum est. *Gorallus*.

504. *Si fumant*] Non meliùs huic loco est, quàm superiori. Sed hand dubie ita integritati restituetur.

*Sic fumant, quondam ut ripas trajecerit amnis
 Vix junctum.*

More redundantis amnis, qui ripas suas transcenderit, ait furere liquidos flammæ torrentes; & dixit *amnem vix junctum*, ut *Virgilius*: *pontem indignatus Araxes*. Nam propriè juncti fluvii sunt, qui pontem patiuntur. Quod si mihi non credis, audi *Senecam*, quasi digito hæc demonstrantem: *Nam quamdiu*, inquit, *non impeditur, facile fluit. Quum offendit & retinetur, insansit, & moras suas abruptis, non aliter quàm ille pontem indignatus Araxes. Quamdiu illi facile & liber alveus, primas quasque aquas explicat. Quamquam Seneca de fluvio pontem abruptente, Virgilius verò de fluvio jugum servile detrectante intellexit. Scaliger.*

Ibidem. Verum agit hîc Severus de liquefacto lapide, qui si forè incidat in amnem, continuò indurefcit, & vix ac ne vix quidem illic extrahi potest. Itaque pro, *si fumant*, legimus *si fuerit*; hoc est, si contigerit aliquando, ut, superatis amnis ripis. in eum inciderit. Nam *esse* non rarò significat contingere, si sequantur adverbium, vel ut. *Terentius* *Hecyræ* Act. III. Sc. I, 28.

— *Nam sæpe est, quibus in rebus aliis ne iratus quidem est. Cum eadem de causa est iracundus factus inimicissimus.*

Ubi *Donatus* interpretatur *evenit*. Idem *Phormione* Act. V. Sc. VII, 32.

fin

mus incolumem iis lapidibus effervescendi naturam servatam. Quod si in fluvium fortè liquidæ massæ inciderint, 505 illinc concretæ vix cuneis ac vectibus possunt amoveri. Per plures interdum dies obrutæ jacent, priusquàm extrahi queant. Sed frustra singulorum rationem reddere ordine

— *fin est ut velis*

Manere illam apud te, dos hic maneat, Demipho.

Gorallus.

Ibidem. *Quondam*] Hoc est, *aliquando*, nam quondam dicitur quasi *quodam tempore*, si Etymologorum doctissimis credimus. Sic *Virgilius* *Æneid.* II, 763.

Quondam etiam victis redit in præcordia virtus.

Idem.

505. *Vix cunctis*] Legimus *cuneis*, pro quo possit etiam legi *cuneo*, si retineatur *fixo*, quæ vox *fixo*, nos hac de lectione admonuit; nam ut lapides dimoveantur, figuntur cunei in excavata foramina, aut inter humum & lapides, ut vectium facilior sit usus. Alioquin antiquior Veneta habet *junctis*, pro *cunctis*, quod *Scaligerum* in errorem induxit. *Idem.*

Ibidem. *Quisquam fixo*] Non ergo hoc Lernæo monstro defuncti sumus. Nam quæ capita mendorum subnascuntur? Quis hanc lectionem intelligat? Ergo legendum:

— *quisquam vix olim noverit illas.*

Ut enim vix agnoscuntur margines fluvii, quem imbres super notas aluere ripas, ut canit *Horatius*: ita vix locus, in illa incendii strage, agnoscitur, cum per sæpe vicenos dies obruta moles jaceat. *Scaliger.*

Ibidem. Monstris Hydræ prioris capitibus, à se resectis, nova substituit, & eundem ejusmodi capita, quæ corpori minimè conveniunt. Agit etiamnum Poëta de flumine liquefacti lapidis molaris, ut jam diximus, utque sequentia liquidò ostendunt. Quænam est enim *moles*, de qua *Severus*, nisi concretorum molarium massa? Igitur nihil hic mutandum, nisi *fixo* in *fixis*, quia antecessit *cuneis*. Alioqui legi etiam posset *cuneo quisquam fixo*, &c. Gorallus.

Ibid. *Illam*] Nempe, molem concreti lapidis. Absurdè antea legebatur *illas*, quasi referretur ad *ripas*. *Idem.*

506. *Vicenos*] Obtinet viam *ἑπενήματα*. *Scaliger.*

507. *Disponere singula causis*] Singula referre ad suas causas, easque ordine explicare. *Lucretius* Lib. V. pag. 632. Ed. Lambini *Vechelianz*:

— *plurisque sequor disponere causas*
Motibus æstherum. Gorallus.

509. *Ma-*

Tentamus, si firma manet tibi fabula mendax,
 Materiámve aliam credis, furvo igne favillæ,
 Plurima proprietate simul concrefcere, síque 510
 Commistum lento flagrare bitumíne sulfur.

Nam pòst exustæ cretæ quoque robora fundit;
 Et figulos hîc esse vides; dein frigoris usu
 Duritiem revocare suam, & constringere venas.

Sed signum commune leve est, atq; irrita causa, 515
 Quæ trepidat; verum tibi certo pignore constet.

Nam

N O T Æ.

509. *Materiam ut credas aliam furere igne favillam.*] Interpolati-
 tia lectio, cùm verus fuerit: *materiámve aliam credis* — & credis
 favillam furere materiam aliam igne; hoc est, si credis illam fa-
 villam, quæ furit, aliam materiam esse quàm ignem. Nam pro-
 pterea vocavit *Virgilius*, *candentem favillam*, ut eam ostenderet ex
 verè flammante igne erumpentem; cùm etiam favilla mortua,
 quam *μαρίλλω* vocant Græci, possit emitti ex pigris & sopitis igni-
 bus. Sed ignis Ætnæ est vegeta flamma, non tantùm *λεγνός*. Qua-
 re immeritò reprehenditur *Virgilius* ab illo Græculo, cujus cùm nu-
 gas in commentarios suos retulerit *Gellius*, non tantùm illi, sed &
 sibi quoque *ἀβελτερίαν ἀβελβόληται*. Porro dixit *aliam igne*, ut
Horatius:

Néve putes alium sapiente, bonoque beatum.

Est *ἡλλωσιμός*. Sed consultius, si, pro *furere*, legamus *furvo*. Hæc
 sanè vera est & certa conjectura. *Scaliger*.

Ibidem. Emendanti adfentimur, at non interpretanti. Sensus est:
 si credas aliam quampiam materiam, multis rebus mistam, & fur-
 vo igne favillarum liquefactam concrefcere. Nimirum, molari
 maximè lapidi incendia Ætnæ tribuit. *Gorallus*.

510. *Plurima proprietate*] Repete *si*. Si plurima etiam in ipsis præ-
 zerea *περὺ πείραξι* putas; hoc est, ut loquitur *Ennius*, plurima
 præter propter concrefcere; nimirum, propter *περὺ κατακλίξις αἰ-
 τίας*. *Scaliger*.

Ibid. Imò intellige, *nempe*; ita ut *plurima*, per appositionem,
 conjungatur cum *materiam*. Sententia est, plurima variarum pro-
 prietatum simul liquefieri & concrefcere, non ex uno lapide molari
 flumen igneum constare. *Gorallus*.

Ibid.

dine conamur, si etiamnum fidem habes Poëtarum fabulis, aut credis aliam materiam igne Ætnæo cum molari lapide liquefactam misceri, proprietatesque suas cum eo communicare, & bitumen ac sulfur simul concrefcere. Quod falsum esse licet vel ex eo intelligere, quod postea mons exustam cretam evomat, unde fit ut sint in vicinia figlinæ; deinde ea creta frigesacta æquè dura ac conslipata sit, ac antea. 515 At non satis firma sunt argumenta, quæ pluribus rebus aptari queunt: nec causa satis apta haberi potest, quæ dubia est; necesse est id, quod verum esse dicimus, non dubiis argumentis constare.

Ibid. Sicque] Lege: *siquæ*. Scaliger.

511. *Commissum lento*] Veteres Editiones habent constanter, *commissum vento*. Fortasse, *commissum Veneto*. Nam bitumen Venetum vocari puto, quod *Martialis* Venetum lutum dixit:

Resinâ, Veneto vel refecare luto.

Nihil tamen affirmo. *Idem*.

Ibidem. Aldina tamen habet *lento*, quod melius est, & à nobis prælatum. *Lentum* enim est non tantum molle & quod facile flectitur, sed etiam viscidum. *Virgilius* Georg. II, 248.

*Pinguis item qua sit tellus, hoc denique pacto,
Discimus; haud umquam manibus jactata satiscit,
Sed picis in morem ad digitos lentescit habendo.*

Ubi *Servius* interpretatur *cohæret*. *Gorallus*.

512. *Nam post exhaustam cretam*] Lege: *nam post exusta creta quæque robera fundit*. *Robur creta*, ut alibi, *robur ferri*. *Scaliger*. *Veneta* antiquior habet *enustum*. Probat autem *Severus*, unâ varia vi ignis non misceri, quando quidem Ætna, post ejectatum lapidem molarem, meram cretam eructat. *Gorallus*.

513. *Et figulos hic esse vides*] Et figlinas hujus rei fidem facere, nam ibi esse figlinas; quæ non essent, si creta ibi non erueretur. *Scaliger*.

515. *Signum commune leve est*] Hoc est, nihil certò possis colligere ex signo, quod variarum naturarum rerum possit esse commune. *Gorallus*.

516. *Qua trepidat*] Quæ dubia est, nam quæ trepidant opponuntur firmis, ac certis. Eadem metaphorâ, incerta *vacillare* dicuntur. Contra *immota* ac *firma* dicuntur ea quæ, si expendantur, in dubium revocari nequeunt. *Idem*.

- Ibi-

Nam velut arguti natura est æris, & igni
 Cùm domitum constat, eadémque & robore salvo,
 Utrámque ut possis æris cognoscere partem:
 Haud aliter lapis ille tenet (seu fortè madentes 520
 Effluat in flammæ, seu sit securus ab illis)
 Conservátque notas, nec vultu perdidit ignes.

Quin

N O T Æ.

Ibidem. Verùm ubi certo pignore] Lege: *verum tibi certo pignore constat.* Nam pignore, hoc est, sequenti comparatione confirmat. *Scaliger.*

Ibidem. Præceptum est hoc Philosophicum, quo *Severus* noster negat dubiis adsentendum, aut verum umquam vocandum, nisi quod certis argumentis constet. Egregium sanè monitum, & quod accuratior Recentiorum Philosophia præstantius nullum complectitur. *Pignus* pro argumento sumi ostendimus ad v. 40. *Horatius.*

517. *Natura est æris & ignis*] Legendum omnino est:

*Nam velut arguti natura est æris, & igni
 Cum domitum constat, eadémque & robore salvo,
 Verum utrum ut possis æris cognoscere partem.*

Hoc est, ut ferri eadem natura est & cùm fusum est, & antequàm funderetur, ut una eademque vis sit illi. *Scaliger.*

519. *Utrámque ut possis*] Veteres Editiones: *ultra quàm possis* Suspensus sum posse legi non incommodè *utrum utrum ut possis.* Nam *utrumtrum* compendiosè scriptum fuisse auguror. Plena sententia esset, ut nescias utram possis cognoscere. Tamen illud *portam* suspensum mihi est. *Scaliger.*

Ibidem. Ego verò non dubito quin *ultra quàm*, quod est in antiquiore Editione Veneta, sit mendum pro *utramque*. Sic enim legendum clara loci, nec dubia sententia ostendit. Ait enim *Severus*, & æris, quòd liquefactum fuit, & ejus quod minimè liquefactum, unam eadémque esse naturam, adeò ut & liquefactam partem (sic enim legendum, non *portam*) & non liquefactam, cognoscere possimus utramque esse unius metalli partem. *Horatius.*

520. *Haud aliter lapis ille tenet.*] Putem Græcanicè dictum, *lapis haud aliter tenet*, & τῶς ἰσχύος. *Scaliger.* Malim ordinem hunc verborum statuere: retinet conservátque notas, vel naturæ suæ certa argumenta, adeò ut sequentia quasi parenthesi clausa habeantur, usque ad *conservat*; quod miror à *Scaligero* non esse animadversum. *Horatius.*

Ibi-

stare. Quemadmodum autem eadem est natura massæ æreæ, sive liquefacta fuerit, sive numquam ignem experta sit, ita ut utramque æream esse intelligas : sic & lapis molaris, sive liquefactus fuerit flammis, sive eas non senserit, retinet proprietates suas, externaque specie, ignem, quem complectitur præfert. **Quin**

Ibidem. Sen forte madentes] Ambitiosius liquidas flammās madentes vocavit. Ὅτι μὲν πυρὸς dixit Empedocles. Vereortamen ne legendum sit domantes. Παντοδαμῶς πῦρ. Scaliger.

Ibidem. Nihil mutandum, nam non Poëtæ tantum, sed & Philosophi vulgò ὑγρὸν vocant non humidum tantum, sed & quidquid liquidum est. Vide Aristotelem de Gener. & Corrupt. Lib. II. c. 2.

522. *Conservatque notas] Hoc est, ἡ ἀλλοίωται, ut vinum dicitur perdere notam, cum aut acuit, aut alio quovis casu alteratur. Nam dicebant nota vini. Horatius:*

— *Chio nota si commissa Falerni est.*

Quod tamen non vini, sed numorum proprium est. Nam massæ numi ποινῆς κόμματα, παρρημοί, κίβδηλοι, παρρηχαῖ, ἐργαῖοι Aristophani. Hinc tralatitiè homines de meliore nota Ciceroni & Casullo. De vino verò & fructibus, propriè nomen dicebatur, à quo dixit Cato: ne vinum nomen perdas. Virgilius:

Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina servant.

Scaliger.

Ibidem. Erudita sunt quæ hic habet vir summus, sed nihil ad rem faciunt. Nota enim dicuntur à Severo qualitates ac proprietates, quibus singula rerum genera à se invicem dignosci possunt, ut sequentia ostendunt, ubi recensentur illæ notæ. Sic Plinius in inscriptione Sect. XLVII. Lib. XXII. habet: nota venenatorum; nempe, fungorum. Sic & Græci vocem χαρακτήρ aliquando usurpant. Gregorius Nazianzenus Orat. XXXIV. pag. 552. quærit à Philosophis, πῶς ἐσηκότε τὰ εἶδη ἐν τοῖς χαρακτῆρσι διασηκότε; quomodo species sint firma, & notis distincta? hoc est, proprietatibus. Goralus.

Ibid. Vultu perdidit ignes] Etiam in ipso vultu indicat ignes, nam πυρρὸς est ille lapis. Sed non malè legeretur:

— *nec vultum perdidit igne.*

Nam dixit, conservare notas. Scaliger.

Ibidem. Habet hic Aldina, nec vultum perdidit ignis. Sed vulgata lectionem prætulim, cum optimus sit ejus sensus. Vult enim Poëta lapidem molarem ipso vultu etiamnum præferre ignes, quamvis liquefactus fuerit. Vultus & facies externam speciem passim notant. Goralus.

Quin etiam externum nil ei calor ipse resolvit,
 Non odor, aut levitas; putris magis ille, magisque,
 Una operis facies, eadēque per omnia terra est. 525
 Nec tamen inficior lapides ardescere certos,
 Interiūs furere accensos; hæc propria virtus.
 Quin ipsis quædam Siculi cognomina faxis
 Imposuere Fricas, etiam ipso nomine signant

Fu-

N O T Æ.

523. *Quin etiam externam multis*] Nondum illam hydram confecimus. Lege:

*Quin etiam externum nil iis calor ipse resolvit,
 Non odor, aut levitas, putris magis ille, magisque,
 Una operis facies.*

Quin etiam color ipse nihil eis externum admiscet; hoc est, ne colore quidem suo indicant sibi quidquam externi admistum esse. Neque aut odor, aut levitas eos distinguit inter se, ut iste sit putris, illo magis, ille minus. Una facies quippe eis est, eadem per omnia terræ materia. Scaliger.

Ibidem. Pro *nil eis*, legimus *nil ei*, quia præcessit singularis numerus; deinde pro *calor*, *caler*, ut habet antiquior Editio Veneta. Sensus est apertus, qui ex Scaligerana lectione nullus est, ne is quidem quem vir summus profert, quamvis à mente *Severi* alienus. Vult enim Poëta ipsum calorem nihil resolvisse in externa specie lapidis. *Resolvere* perinde est ac dissolvere. Gorallus.

524. *Non odor, aut levitas.*] Subaudiendum *mutata sunt*, aut quid simile. Quòd si dixisset Poëta, in antecedente versu:

— *externum nihil huic ardore solutum,*

Non odor, aut levitas;

planior esset constructio, sed videtur esse solœcophanes, qualia multa in optimis Scriptoribus animadvertuntur. Adi Minervam Fr. *Sanctii* Lib. III. cap. 4. & Lib. IV. ubi de Hyperbato, & Anacolutio. Gorallus.

525. *Una operis facies, &c.*] *Opus* hic pro re sumitur, ut sæpius in hoc ipso Poëmate. *Idem.*

529. *Fricas etiam ipso, &c.*] Hoc verbum non est nauci. *Esset* aliquid *phryas παρὰ τὸ φρύγιον*. Sed oporteret illas in sarragine frigi, & verius dici *ταγνιδες*, ut pisces *Athenai*. Quare, omissis nugis, *chytas* legendum esse mihi persuadet fusilium, apud Græcos communis & unica appellatio. Omnes enim *χυτὰς λίθας* vocant. *Plato Timæo*: *τυγχάνει δὲ ταῦτα τὰ μὲν ἔχοντα ἑλκῶδες γὰρ ἡ ὑδα-*
τις,

Quin etiam nihil extrinsecus spectatus, vi ignis, amisit, nec odorem, nec pondus; & quamvis fragilior fiat, ⁵²⁵ idem videtur ac per omnia sibi similis. Non tamen negarim esse etiam alios lapides, qui exardescunt, & interius magnum calorem concipiunt, quæ est eorum singularis proprietas. Quin & Siculi saxis nonnullis imposuerunt nomen Fricarum, quo vocabulo significant etiam notas

CX

τος, τό, τε πρὸς τὸ ὕαλον ἢ αἶψαν, καὶ ὅσα κατὰ λίθων ἤδη καὶ λαῖται: hæc sunt, quæ habent minus terra & aqua, & universum genus vitreum, & quæcumque lapidum genera fusilia vocantur. Vide Theophrastum πρὸς λίθων & alios. Nisi esset ῥύτας, rhytas, sed non puto. Scaliger.

Ibidem. Sed primum non loquitur, his quidem in verbis, Severus de quibusvis lapidibus fusilibus, sed de singulari quodam genere. Præterea non est unica appellatio fusilium lapidum, quam profert Scaliger, nam & τικτοὶ æquè frequenter dicuntur. Theophrastus de lapidibus pag. 392. Edit. Lugd. τοῖς δὲ λίθοις αὐταὶ τε, καὶ πρὸς ταύτας, αἱ κατὰ τὰς δυνάμεις, τὴν τε ποιεῖν ἢ πάσχειν, ἢ τὴν μὴ πάσχειν. τικτοὶ γάρ οἱ δὲ ἀτικτοὶ: lapidum & præter hæc alia sunt differentia, secundum facultates aut faciendi, aut patiendi, aut non patiendi. Sunt enim qui liquefieri possunt & qui nequeunt. Vocem fricas, Latinam esse quispiam putarit, atque à Romanis in Sicilia viventibus inventam. Tam enim frica Latinum esse potest, quàm mica, aut fica; & dici illi lapides à fricando, quod iis ad fricandum uterentur. Frico autem est τρίζω, κατὰ ψήχω, ut habent Veteres Glossæ. Potuit eorum usus esse ad expolienda frictione marmora, aut tale quidpiam faciendum. Sic de Indica arena Plinius Lib. XXXVI. cap. 6. Indica non aquè lavigat, sed eâ combustâ polientes marmora fricare jubentur. Hæc una est difficultas, quæ ipso nomine significarent Siculi iis lapidibus inesse notas (hoc est, proprietates) fusilium lapidum. Crediderit quispiam respexisse reverà Severum aut verbum frigo, quod primigeniâ significatione idem sonabat ac φέζω, hoc est, simpliciter torreo, quamvis postea torrere in patella tantum significarit. Nec necesse est Poëtam nostrum minimè in hac rarioris vocis Etymologia errare. Videbantur ergo illi hoc nomine significasse Siculi, lapidem hunc torreri posse, ac proinde liquefieri; quamvis à fricando fortè deducerent, ut sicam à secando. Quod si hæc non satis placent, possit & conjici scriptum fuisse phrycas, hoc est, φρυγῆς, à nominativo φρυγῶν, quod esset à φρύττω: ut deducitur φριξέ σπυρίων fremitus à φρίττω, fremo; atque in hac conjectura potius adquieverim. Gorrallus.

Fusilium esse notas ; numquam tamen illa liquefcunt,
 Quamvis materies foveat succosior intus, (530
 Nî penitus venæ fuerint commifta molari.

Quodd fi quis lapidis miratur fusile robur ,
 Cogitet obfcuri veriffima dicta libelli ,
 Et difcet ve. ò nihil infuperabile ab igni, 535
 Omnia quo rerum naturæ femina jacta.
 Nec nimiùm hoc mirum ; deniffima corpora sæpe
 Et folido vicina , tamen compefcimus igne.

Non

N. O T Æ.

530. *Notas*] Hoc eft, proprietates, quibus quali *notis* discrimi-
 nantur res aliz ab aliis. Vide ad vf. 522. *Idem*.

531. *Quamvis materies*] Jam sæpe docuit humorem, quem in fe
 habent *χρὸς τοὶ λίθοι*, effe pabulum ignis: τὸ γὰρ τέκνον, inquit Theo-
 phraftus, *ἵνικμον δὲ καὶ ὑγρότητα ἔχει πλείον*: *fusile enim humoris*
semper & liquoris plus habet. Scaliger.

532. *Ni penitus*] Antea legebatur: *nec penitus vena fuerint com-*
missa molari, quod omni planè sensu carebat. Vult Severus Fricas,
 aut Phrycas non posse liquefieri, nisi molaris lapidis sint permixta
 venis; nam lapis molaris, dum liquefit, alia etiam liquefacit, ut do-
 cet Theophrastus. Vide ad vf. 455. *Gorallus*.

533. *Fusile robur*] Hoc eft, *χρὸν δύναμιν*, facultatem quâ li-
 quefit. Vide ad vf. 529. *Idem*.

534. *Obscuri veriffima dicta libelli*] Librum *Heracliti* designari do-
 cebit Scaliger ad vers. sequentem. Vide de eo *Diogenem* Laërtium
 Lib. IX. §. 5. & quæ illuc congestere interpretes. *Idem*.

535. *Heracliti & ibi*] Suppositum à Correctoribus nomen *Hera-*
cloti, quasi, etiam non tacito nomine, κατ' ἑξοχὴν obfcurus ille
 liber, hoc eft, σκοτεινὸς vocaretur. Veteres Editiones, pro *Hera-*
cloti habent:

Et dicas verò nihil infuperabile gigni.

Quare lego audacter:

Et difcet verò nihil infuperabile ab igni.

Nam ea est sententia *Heracliti*: ἐκ πυρὸς τὰ πάντα σπνίςται. καὶ
 εἰς τὸ αὐτὸ ἀναλύεται. Cujus sententiæ ultimum membrum eo versu-
 culo expreffum vides. Et sanè non satis erat dicere, nihil gigni in-
 fu-

530 ex quibus colligunt fusiles esse lapides. Attamen saxa illa liquefieri nequeunt, quamvis majore succi copia abundant, nisi venæ lapidis molaris prorsus permixta fuerint. Quod si quis miratur proprietates fusilis hujusce lapidis, in animum revocet quod verè docuit Heraclitus, in obscuro opere de Natura, 535 intelligétque nihil igni insuperabile, & eum esse omnium rerum primum elementum. Neque id nimis mirum videri potest, cùm densissima corpora & in quibus exigui sunt meatus, igne tamen domare soleamus. Non-

superabile, cùm ea disputatio non sit; sed cùm de igne tractetur, & de igne quoque hic mentio desiderabatur. *Scaliger.*

536. *Omnia qua rerum*] Lege: *omnia quo rerum natura semina jacta.* Ex quo igne, inquit, omnia constant. Annon igitur his duobus versiculis continetur sententia *Heracliti*?

Et discet verò nihil insuperabile ab igni,

Omnia quo rerum natura semina jacta.

Ἐκ πυρὸς τὰ πάντα συνίσταται, καὶ εἰς τὸ αὐτὸ ἀναλύεται. Cujus rei causæ videntur tractatæ fuisse in illo commentario Physico, qui vulgò σκοτεινὸς notissimo nomine vocabatur; ut necesse non sit, sicuti jam admonui, *Heracliti* nomen addere. *Idem.*

Ibidem. Optimè hæc omnia. Sed posset retineri *qua*, ita ut sensus sit, *qua semina jacta sunt*, &c. *Semina* hic sumuntur pro elementis, ut apud *Virgilium* Ecl. IV, 32.

Namque canebat, uti magnum per inane coacta

Semina terrarumque animaque marisque fuissent,

Et liquidi simul ignis, &c.

Ac sanè, ex *Philosophorum* sententia, ex illis, quasi ex seminibus omnia nata erant. *Gorallus.*

537. *Sed nimium hoc mirum*] Εἰς πῦρ πάντα ἀναλύονται. Est obiectio: sed hoc mirum, inquires. *Scaliger.* Malui, *Nec pro Sed*, ex antiquiore *Veneta*.

Densissima corpora, &c.] Respondet obiectiōni, quam confirmat exemplis; eaque puto omnia petita ex obscuro illo Commentario. *Scaliger.*

538. *Et solido vicina*] Hoc est, quæ fermè nullis, aut exiguis meatibus petrusa sunt, qualia metalla. Nam multi, exceptis atomis, nulla corpora prorsus solida, hoc est, sine omnibus poris, esse putabant. *Lucretius* Lib. I. pag. 36.

Non animos æris flammis succumbere cernis ?

Lentitiem plumbum non exuit ? ipsâque ferri 540

Materies prædura , tamen subvertitur igne ?

Spissâque suspensis fornacibus aurea saxa

Exsudant pretium ? Quædam fortasse profundo

Incomperta jacent , similisque obnoxia sorti.

Nec locus ingenio est ; oculi , te judice , vincent. 545

Nam lapis ille riget percussus , & ignibus obstat ,

Si parvis torrere velis , cœloque patenti.

Candentem , presûmque agedum fornace coërce ;

Nec sufferre potest , nec sævum durat in hostem.

Vincitur & solvit vires , captûsque liquefcit. 550

Quæ majora putas autem tormenta moveri

Posse manu ? quæ tanta putas incendia nostris

Su-

NOTÆ.

Est difficile esse videtur credere quidquam

In rebus solido reperiri corpore posse.

Dein allatis rationibus:

Usque adeo in rebus solidi nihil esse videtur.

Nec sanè falso , ut ostendit summus Physicus Rob. Boyleus , in libello de poris solidorum. Gervallus.

539. *Non animos æris*] *Animos* vocat hîc robur , compactamque naturam quâ æs resistit igni. Sic *spiritum* , hoc est , superbiam & ferociam igni tribuit vs. 469. *Idem.*

540. *Lentitiem*] Hoc est , mollicitem. Sed malè , ne quid dissimulem ; exemplum hoc additur exemplo æris , sequente etiam ferri ; nam frigidum est dicere , plumbum mollicitem exuere , ut liquidum fiat ; postquàm ignis vi dixisti rigorem æris vinci , dicturus & ipsum ferrum liquefieri. Sed Poëtæ ut non omnia dicunt , quæ dicenda essent : sic actu meditationis abrepti & numeris metrorum coacti ea proferunt , quæ rectiùs tacerentur. *Idem.*

542. *Aurea saxa exsudant pretium.*] Nullus horum melior interpretès esse potest Plinio , cujus hæc sunt verba , de ratione purgandi aurii. Lib. XXXIII. cap. 4. *Quod effusum est tunditur , lavatur , writur , molitur in farinam ac pilis cadunt. Vocant argentum quod exit è fornace , sudorisque , qui ex camino jactatur , spurcitia , in omni metallo scoria ap-*
pol-

Nonne vides soliditatem æris igni cedere? 540 Annon plumbum fit liquidum? Nec plumbum tantum, quod mollius est, sed ipsum ferrum, omnium durissimum, igne liquefcit? Annon etiam marmoreæ massæ, quibus aurum est admistum, fodinis detractæ & in ignem missæ pretiosum metallum exsudent? Sunt & alia fortasse in terræ visceribus etiamnum ignota, quibus similis inest natura. 545 Nullis hîc opus est conjecturis; rem ipsam, si cupias, te oculi tui docebunt. Nam lapis ille quidem est durus, ac resistit igni, si exiguum admoveas, atque in aëre aperto. Sed si in clausa fornace urere aggrediaris, tum verò vim ignis perferre ampliùs non potest, 550 duritiem suam amittit & in liquorem resolvitur. Verùm annon putas vim etiam multò maiorem posse adhiberi? Aut tantum ardorem, arte

pellatur. Nec ita multò pòst: *aurum faciendi est etiamnum una ratio ex auripigmento, quod in Syria foditur pictoribus in summa tellure, auri colore, sed fragili, lapidum specularium modo.* Hinc intelligere licet, cur aurea saxa, cûrve exsudere pretium, igne, nimirum, coacta dicantur. *Idem.*

544. *Similique obnoxia forti*] Hoc est, ejusdem naturæ. *Idem.*

546. *Nec lapis ille riget.*] Repone ex antiquitus excusis: *nam lapis ille riget.* Non potest, inquit, ἑλάννιδι & malleo duci, si tundatur; sed omnino resistit ictibus & riget. Item si exiguo & leni igne, patente cœlo, nec inclusum teras, resistit ignibus. Sed agedum patere in obscuris fornacibus candere & coqui, haud dubiè duritiam exuet, nec durabit in ignem. Hæc, ut jam dixi, exempla non dubito quin hauserit οὐ τὸ σκοτεινὸν βίβλις. Silicem verò *fusilem* vocamus vulgò & ab eo omnia igniaria *fusilia*. Scaliger.

551. *Tormenta*] Hoc est, machinas adhiberi, quibus vis ignis augeatur; nam *tormentum* nomen est omnium machinarum, quamvis propriè significet eas quæ funibus tortis aguntur. Possit & sumi *tormentum* de vi, quâ lapis torqueatur, donec liquefcit. Glossæ Veteres: *Tormenta, μείγαναρα πολεμικά, σκεχάλλαι, βόσων.* Gallus.

552. *Qua tanta putas, &c.*] An tanta putas incendia ab hominibus posse excitari, quanta sunt, &c. *Idem.*

Sustentariopibus , quantis fornacibus Ætna
Uritur , à sacro numquam non fertilis igne ?

Sed non qui nostro fervet moderatio usu , 555

Sed cœlo propior , vel quali Juppiter ipse
Armatus flammâ est ; his viribus additus ingens

Spiritus , adstrictis elisus faucibus : ut cùm

Fabriles operæ tudibus contundere massas

Festinant , ignes quatiunt , follésque trementes 560

Exanimant , pressósque instigant agmine ventos.

Hæc

NOTÆ.

554. *A sacro numquam non fertilis igne.*] Vide ad v. 463. *Fertilis ab igne* perinde est ac *fertilis igne* ; imò in hac loquutione subaudiri videtur præpositio. Malè antiquior Veneta hic & *sacro*. Idem.

555. *Fervet*] Lege : *servat*. *Fervere Leucaïen*. Scaliger.

Ibid. *Usu*] Hoc est , *usui*. Notum est Veteres dixisse in dativo *manu* & *manui* , *curru* & *curru*. *Virgilius* Eclog. IV , 29.

Daphnis & Armenias curru subjungere tigris

Instituit , &c.

Ubi vide Interpretes. *Gorallus*.

557. *Additus*] Vel , *abditus*. Scaliger.

559. *Fabriles operas*] Lege : *opera* , καλχῦργοι. Idem.

Ibid. *Rudibus contundere massis*.] Lego : *tudibus contundere massas*. *Tudes* sunt mallei. *Festus*. Inde verbum *tuditare* *Lucretius* , pro *extundere*. Idem

Ibidem. Optimè. Vide *Festum* , in *Tuditantes* & in *Tudites*. Glossæ Veteres : *Tudices* , σπυγᾶι. Legendum *Tudites* , ut ostendit verbum *Tudito* , & agnomen Semproniarum gentis *Tuditanius*. *Gorallus*.

560. *Follésque trementes exanimant*] Lego *tumentes* , quæ enim sufflata sunt *tumida* dicuntur. Unde *sufflare se* , pro *irasci* , posuit *Plantus*. Eadem etiam de causa in *fermento esse* , quia qui irascuntur *tumidi* fiunt. Et *tumentes* pro *iratis* dixit *Plinius* in Panegyrico *Traiani* : *Principes* , ad odium sui leniendum , *tumentibus plebis animis obiectabant*. Ego , ut dixi , verum esse puto *tumentes* ; nam ferè semper ita conjugebant hæc duo , adeò ut & separatim *follicare* pro *tumere* usurparent , ut *Hieronymus* ad *Eustochium* , de custodienda virginitate : *follicantes caligas* , id est *distentas* , seu *tumidas* ; & eleganter in Glossario *folli* exponitur ἀσπὸς , quo significatu legitur apud *Apulejum* & alios. Ideoque etiam

COR-

arte humanâ , excitari posse , quantus est in Ætnæ cavernis , quibus sacer ignis numquam deest ? 555 Is verò ignis multò vehementior est , eo qui usibus humanis inservit , quippe cœlestium ignium naturæ propior , aut ei similis quo fulmen constat. Ad ejus vires accedit flatus ventorum , arctis faucibus clausorum , quo haud aliter augetur ignis vehementia , quàm follibus fabrorum ferrariorum , cùm emollitas ferri massas cudere volunt. 560 Tum verò agitur ab iis ignis , follibus animam emittentibus , coactâque in flammam impel-

corpus humanum folliculum dixerunt. *Lucilius* apud *Nonium* , in folliculo. Sic Græci δύλακον usurpant. *Theodoretus* de Martyribus Lib. VIII. Οὐδὲ γὰρ Ἀναξαρχὸς ἐκείνῳ ὃς ὑπὸ τοῖς πιατόμασι σιδηρεῖς ἔλεγον , ὡς φασίν· πῶς τ' Ἀναξαρχὸν δύλακον , Ἀναξαρχὸν γὰρ ἔπιαται. Quod ex *Diogene Laëntio* sumit , Lib. IX. ubi ita legitur , πῶς τὸν Ἀναξαρχὸν δύλακον , Ἀναξαρχὸν δὲ ἔπιαται. Ad verbum expressit *Tertullianus* *Apologetico* , cap. ultimo : *Anaxarchus* , cùm in exitum prorsus pilo contunderetur ; tundo , tundo , aiebat *Anaxarchi* follem , *Anaxarchum* enim non tundis. Atque ut hi follem dixere , sic *Varro* corticem , in *Tithono* , ὡς γήρεος : Sic invitata matura anima corporeum corticem facile relinquit. *Lindenbruchius*.

Ibidem. Non immorabor expendendis quæ huc congestit vir doctissimus & multijugæ lectionis , potius ut paginam impleret , quàm ut illustraret *Severum*. Sed cùm inepra sanè non sit ejus conjectura , attamen mutatione opus esse non censui ; quia revera tremunt folles , cùm crebrius aëre implentur & evacuantur. *Gorallus*.

561. *Pressisq[ue] instigant*] Et in *Aldina* *pressisq[ue]* , eodem sensu. Nam *pressi* agmine venti , aut *venti pressi* agmine , idem sonat ; nimirum , auras quarum priores partes posterioribus premuntur. Nam *agmen* propriè est exercitus iter faciens longo ordine. Hinc *Virgilius* dixit *agmen aquarum* , *Georg.* Lib. I , 32.

Sape etiam immensum calo venit agmen aquarum.

Et *Æneid.* II , 782.

Inter opima virum , leni fluit agmine Tisbris.

Sic malim interpretari , quàm impetu cum *Servio*. *Ætum* & *ductum* rectè sensit dici *Macrobius* *Saturnal.* Lib. VI. cap. 4. ubi & hunc locum *Ennii* profert :

Quod per amœnam urbem leni fluit agmine flumen.

Gorallus.

Hæc operis summa est ; sic nobilis uritur Ætna.

Terra foraminibus vires trahit, urget in arcum,

Spiritus incendiî vivit per maxima saxa.

Magnificas ædes, operosâque visere templa 565

Divitiis hominum, aut sacra marmora, resve vetustas,

Tra-

NOTÆ.

562. *Hæc operis fama est*] Posset legi : *summa est*. Nihil muto. Est autem totius operis Epilogus. Ætna ardet, quare? In fistulosa terra spiritus excitatur, ex spiritu ignis. Pabulum ignis maxima saxa, quæ vocavit molaria. Ita præviter complexus est totius disputationis summam. Quam & *Lucretius* quoque ita exsequitur:

——— *primum totius subcava montis*
Est natura, ferè silicum suffulta cavernis.
Omnibus est porro speluncis ventus & aer.
Ventus enim fit, ubi est agitando percitus aer,
Hic ubi percaluit, calefecitque omnia circum
Saxa ferens, quâ contingit terrâque & ab olis
Excussit calidum flammis velocibus ignem,

& quæ sequuntur. Sed in his verbis *Lucretii*, tertius à fine mendosus est. Legendum enim:

Hic ubi percellit, calefecitque omnia circum
Saxa terens ———

Percellit, de hæc quæ pro perculit, ut apud Virgilium:

——— *Cynthis autem*
Vellit ———

Vide *Priscianum* & *Diomedem*, nam non calefcit spiritus ille, qui fit æris agitatione. Quod si concedamus, non illum calorem eâ agitatione acquirere potest, qui saxa incendat. Sed ex mutuo attritu saxorum, quæ ipse inter se percellit, excuduntur scintillæ; quæ exceptæ materiâ sulfureâ, quâ totus ille mons abundat, accendunt ignem. *Scaliger*.

Ibidem. Rectè ostendit vir summus, quamvis nolit, mutandum esse *fama* in *summa*; nam *Severus* in pauca hic contrahit quidquid antea dixit de incendiî causa. Contra *fama* caret sensu. *Gorallus*.

563. *Vires trahit*] Fortè *ventos*, aut *auras* legendum; certè sunt venti intelligendi, quorum viribus accenditur magis ac magis ignis. *Idem*.

pellentibus. Summatim omnia ut dicam, hæc est ratio, quâ celeberrimus ille Siciliæ mons exardescit. Per terræ meatus subeunt venti, qui, arctis canalibus compressi, vim tantam addunt igni, ut vel maxima saxa possit incendere. ⁵⁶⁵ Visuri splendida Deorum templa, donariisque hominum magnificis ornata, aut signa marmorea, vetustaque monumenta du-

^{564.} *Spiritus incendit vivus.*] Hæc est veterum excusorum lectio. Quæ mirum quantum nos juvat ad verum indagandum:

——— *urget in arctum*

Spiritus, incendi cui vis per maxima saxa.

Hoc est, qui incendendi vires acquirit ex muruo maximorum saxorum attritu. *Maxima saxa*, ut jam admonui, vocat molares lapides. Scaliger.

Ibidem. Antiquior Veneta reverà habet, ut monet Scaliger. Sed cum aliz habeant *incendi vivit*, nihil mutavimus. *Spiritus*, nimirum, *incendii*, hoc est, ipsum incendium cum statu conjunctum vivit accensione magnorum saxorum. Gorallus.

^{565.} *Magnificas laudes*] Pulcherrimâ coronide Epilogum claudit; quæ tota constat ex narratione veterum monumentorum, sed & hæc quoque corrigenda sunt,

Magnificas laudes, operosaque visere templa

Divitiis hominum, aut sacra marmora, resque vetustas

Traduce materiâ, tetrâ per proxima satû,

Currimus.

Ibidem. Imò verò legendum: *magnificas ades*, nam loquitur de templis Deorum. Quod oræ codicis ex antiqua editione adnotatum vidi. Ovidius Fast. Lib. VI, 637.

Te quoque magnificâ, Concordia, deducat ade

Livia, quam caro præstitit illa viro.

Gorallus.

Ibid. *Operosaque visere templa, &c.*] Hoc est, ornata splendidis donariis; seu in quibus exornandis multam operam posuere homines. Sic Ovidius Amorum Lib. II. El. X, 5.

Utraque formosa est, operosa cultibus amba,

Artibus in dubio est hac sit, an illa, prior.

Idem.

^{566.} *Sacra marmora, resque vetustas*] Sic ex certissima Scaligeri e-mendatione edidimus. Antea legebatur absurdè: *sacra munerare vetusta*. Idem.

^{567.} Tra-

Traduce materiâ, aut tetrîs, per proxima, fatis,
 Currimus; atque avidi veteris mendacia famæ
 Eruimus, cunctâsque libet percurrere gentes.
 Nunc juvat Ogygiis circumdata mœnia Thebis, 570
 Cerneréque hîc fratres; ille impiger, iste canorus
 Con-

N O T Æ.

567. *Traduce materiâ, terris, &c.*] Scribimus: *tetrîs per proxima fati*; hoc est, per summa discrimina, ut infra:

Hac visenda putas dubius terraque marisque.

Dixi quod potui, neque enim fatis confido huic lectioni. *Opera traduce materiâ* eleganter vocat ea quæ Græci ἀρχέτυπα, ut pote ex quibus multa similia ad exemplum derivata sunt, ut ex rumpis & traducibus vitium multæ aliz. Porro ut hîc *traduce materiâ*, sic, apud *Tertullianum*, *producem mutui coitus*, libro de carne Christi. *Sca- liger.*

Ibidem, Traduce materia] Si hæc lectio sana est, *traduce materiâ*, erit adeo firmâ materiâ, ut opera illa ad posteros usque traduxerit. Qualia fuerunt multa, in Asia, Græcia atque Ægypto antiquissima templa, quæ ex tam duro lapide exstructa fuerunt, ut ad posteritatem usque traducta essent. Metaphora petita est à vitibus, quæ palmitum per terram traductorum ope conservantur; qui palmites vocantur *traduces*, ut docebunt Scriptores de R. R. *Gorallus.*

Ibidem. Et terris per proxima fati] Legimus aut, pro *et*, hoc sensu; aut quorum ne ipsa quidem materia, tetrîs fatis per proxima iis, quibus condita sunt, aut steterunt, tempora, servari potuit. Quales fuerunt antiquissimæ urbes, quarum ne rudera quidem supererant, ut Babylonis, Trojæ, &c. quarum tamen solum visebatur, & etiamnum visitur à peregrinis. *Idem.*

568. *Veteris mendacia fama eruimus*] In ruderibus, quæ per Asiam & Græciam præsertim supersunt, quærimus urbium, quarum *Homerus*, aut alius quivis Scriptor antiquus, mentionem facit, evanida vestigia. Cujus curiositatis exempla multa sunt apud *Strabonem* Lib. I. & *Pausaniam* passim. Quod si eo vitio laborant Veteres, nos quidem multò magis propterea vituperandi sumus. Adi, si vacat, *Lucianum*, sub finem Contemplantium eleganter hisce de rebus ridentem. *Idem.*

570. *Ogygiis circumdata mœnia Thebis.*] *Ogyges*, aut *Ogygus* antiquissimus Thebarum Rex, qui ante ipsos Phœnices Thebas obtinuit.

durante etiamnum materiâ , vel malum fatum citò experta , peregrè imus, & avidi spectandi, quæ priscâ fabulâ celebrata sunt, sepulta eorum rudera eruimus, ac totum propterea orbem terrarum lustramus. 570 Nunc juvat visere mœnia Thebarum, quarum primus Rex fuit Ogyges, & monumenta Amphionis & Zethi; quorum hîc pecuarius, ille fidicen peritissimus,

nuit. Pausanias in Bœoticis pag. 548. Ed. Vechel. *Πῶς ἡ τῶν Θεβαίων οἰκῆσαι πρῶτον λίγυσιν Εὐκτῆρας, βασιλεία ἡ εἶναι τῇ Εὐκτῆραν ἀνδρῶν αὐτόχθονα Ὀγυγρον, καὶ ὑπὸ τέτῳ τοῖς πολλοῖς τῶν ποιητῶν ἑπικλησὶς ἐς τὰς Θεβὰς ἐστὶν Ὀγυγία*: Aiunt Thebanum agrum coluisse primum Ectenas, eorumque regem fuisse virum indigenam Ogygum; & ab hoc à multis Poëtis cognomen Thebis inditum Ogygiis. Idem, p. 555. testatur Thebis portam fuisse, quæ Ogygia vocabatur. De hoc rege, ac de alio cognomine, qui Athenis regnasse dicitur, possent nonnulla non inutilia proferri, sed quæ nihil ad Severum quem solum nobis illustrandum nunc suscepimus. Idem.

571. *Cerneréque hic fratres*] Sic legimus pro, *cerneréque & fratres*, ut habent Editiones pleræque, aut *quod fratris*, ut est in antiquiore Veneta. Nemo non videt intelligi *Amphionem & Zethum* Thebanorum conditores mœnium, de quibus *Homerus* Iliad. A. & multi alii Poëtæ. Idem.

Ibidem. Reponendum ex veteribus Editionibus:

Cernere quod fratres, ille impiger, iste, &c.

Scaliger.

Ibidem. Ille canorus] Scribo:

—— ille canoris

Cordeis Fenices alieno interfertis aro.

Cordeis pro *chordis*, unde fecerunt *condere*. *Fenices, Phœnices*; hoc est, Thebanos, qui ex Phœnicia oriundi sunt, propter Cadmum. Vel fortasse nihil mutandum, ut *canorus condere felices*, sit eâ figurâ dictum, quâ *Horatio*, *celer sequi* & similia. Condit felices Poëta aut Hymnologus eos, quos carminibus suis & musicâ celebrat. *Alieno aro*; id est, longiore quàm quo vivimus. Nam breve est quod vivimus. Idem.

Ibidem. Ille impiger, iste canorus.] *Zethus* fuit *bubulcus*, ut docet *Apollodorus* Bibliothecz Lib. III. cap. 5. *Amphion* verò *cytharædus* præstantissimus, de quo quis Poëtarum non dixit? Vide *Collectanea Nicol. Loydii*. *Gorallus*.

Condere felices alieno interfert ævo.

Invitata pio nunc carmine saxa, lyræque,

Nunc gemina ex uno fumantia sacra vapore

Miramur, septemque duces, raptumque profundo. 575.

De-

NOTÆ.

572. *Condere felices*] Ordo est : canorus iste interfert alieno ævo se & fratrem *condere felices*; nimirum, in ædificandis Thebis. Nam Amphion, musicæ causâ, multo celebrior fuit, sui que & fratris, quia simul bonis avibus Thebana mœnia condiderunt, famam in sequentia sæcula produxit. De constructione *condere felices* adi Joan. Gerardum Vossium Artis Grammat. Lib. VII. cap. 51. Idem.

573. *Invitata pio nunc carmine*, &c.] Solinus Cap. VII. Thebas condidit Amphion, non quod lyrâ saxa duxerit; neque enim par est ita gestum videri, sed quod adfatus suavitatem homines rupium incolæ, & incultis moribus rudes, ad obsequiis civilis pellexerit disciplinam. Vide & Palaphatum de Incredibilibus Cap. XLII. & Horatium de Arte Poëtica vs. 393. Pium autem carmen Amphionis vocat Severus. vel quia patriæ inserviebat; vel quia, volente fratre, canere desiit, sicredimus Horatio Lib. I. Ep. 18.

Gratia sic fratrum geminorum, Amphionis atque
Zethi, dissiluit, donec suspecta severo
Conticuit lyra, fraternis cecidisse putatur
Moribus Amphion. Idem.

574. *Nunc gemina ex uno*, &c.] De Fratribus Thebanis, quibus cum hostiis parentarent quotannis cives Thebani, fumus in diversa dissiliebat. Pausanias Bœoticis: Εἰς δὲ ἐστὶ τῆς Οἰδίποδος παίδων μνήματα ἐπὶ αὐτοῖς δρώμενα, ἀ ἐ διασπέρουσι περὶ ὁμοῦς ἀπερίληφα εἶναι. φασὶ γὰρ ἐ ἀλλοῖς τῆς καλεμένης ἡρώων οἱ Θεβαῖοι, καὶ τοῖς παῖσιν ἐαγίζεσθαι τοῖς Οἰδίποδος. ταῖς δὲ ἐαγίζοντων αὐτῶν πλὴν φλόγα, ὡσπερ ἐπὶ ἀπὸ αὐτῆς καπνὸν διχῶ διίστασθαι. Ordine sita sunt Oedipi filiorum monumenta, & quæ in eis quamvis non viderim, digna tamen esse fide existimaui. Ajunt enim Thebani se cum ceteris, qui dicuntur heroes, tum etiam filiis Oedipi sacra facere; cum vero hisce rem divinam faciunt, flammam, ut & fumum, qui ex ea elabatur, bifariam dividi. Itaque manifestò legendum:

Nunc gemina ex uno fumantia sacra vapore,
non saxa. Nam intelligit ἐαγίσματα, quæ fiebant illis. Statius Lib. XII.

———— Extendant diviso vertice flamma.

Ejus historiz testem citat Callimachum Ovidius, his versibus:

Sen-

mus, qui suam & fratris memoriam, ob ea mœnia condita, ad ultimam posteritatem transmisit. Illic aut saxa, quæ, Amphione lyram pulsante, sponte suâ Thebana mœnia construxerunt; aut etiam sacra, in una ara Eteocli & Polynici facta, quorum flamma in duas partes dividitur, 575 non sine stupore spectamus; ut & ducum, qui ad Thebas cecidere, sepulcra, & templa Amphiar-

*Sensus inest igitur nebulis, quas exigit ignis,
Consilium fugiunt cetera pæne meum.
Consilium; commune sacrum cum fiat in ara
Fratribus, alternâ qui periere manu.
Ipsa sibi discors, tamquam mandetur ab illis,
Scinditur in partes atra favilla duas.
Hoc, meminî, quondam fieri non posse loquebar,
Et me Battiades iudice falsus erat.*

Vide Epigramma Bianoris III. Anthologiz, titulo εἰς ἡρώας. Scaliger. Plura addi nihil interest. Alioquin & alia congeffit Nic. Loydus, in Eteocle & Polynice.

575. *Miramur septemque duces raptumque*] Atqui Amphiarus, qui profundo raptus est, fuit unus septem ducum; sed sic sæpe præstantissimi quique Scriptores, nomine prolato eximii cuiuspiam viri ex certo numero, integrum addunt numerum, haud aliter ac si vir ille eximius ad eum numerum non pertinuisset. Sic apud *Livium* Lib. III, 25. *Virginii maxime & Tribuni*; cum Virginii è numero Tribunorum esset. Sic apud *Petronium* Cap. II. *Pindarus novemque Lyrici*; cum nemo nesciat eorum novem Lyricorum principem fuisse *Pindarum*. Si quis plura aveat exempla, adeat Interpretes ad hæc loca. Respicit autem *Severus* ad monumenta septem ducum, quæ etiamnum in Eleusinio agro ostendebantur. *Pausanias* in Atticis, pag. 70. de via quæ Eleusine Megara ducebat: Οὐλοῦν δὲ ἀπὸ τῆς αὐτῆς φέρει τὸ, ἔστιν Μεγαρέως ἐστὶ, καὶ μὲν αὐτὸ παρὰ τῶν ἐς Θήβας. Κρήν γδ ὅς ἐδωκέν τις τῷ ἐν Θήβαις, Λαοδάμαντα ὀνηροπῆδον τὸν Ἐποκλίης, ὃν παρὰ τοῖς θεοσίκουσι ἀνελονδρῆς δέφα. ἐκατέσταντο δὲ Ἀδράστου Θησιᾶ, καὶ Ἀθηναίων μέγας γιομμένης πρὸς Βοιωτῆς, Θησιὺς ὡς ἐκατέσταν τῇ μέγῃ, κομίσας ἐς τὴν Ἐλδυσίαν τὸν νεκρὸν ἐταύθαι ἰσταῖα: non longè à puteo est Megarira sacellum & eorum qui ad Thebas ceciderunt tumuli. Cum enim Creon, qui Laodamantis, Eteoclis filii, tutor erat, & plurimum Thebis tunc poterat, non sineret casorum cadavera à suis humari, Thesei opem Adrastus imploravit. Commisâ itaque inter Athenienses & Thebanos pugná, victor Theseus in Eleusinium agrum deportanda cadavera atque ibi sepelienda curavit. Desuere tamen ei numero Adrastus, qui Megaris obiit, ut

idem

Detinet Eurotas illic & Sparta Lycurgi,
 Et facer in bellum numerus, sua turba regenti.
 Nunc hîc Cecropiæ variis spectantur Athenæ
 Carminibus, gaudéntque suâ victrice Minervâ.
 Excidit hîc reduci quondam tibi, perfide Theseu, 580
 Candida sollicito præmittere vela parenti.

Tu

N O T Æ.

idem docet pag. 80. & Amphiarus qui vivus absorptus est. *Idem.*

Ibid. Raptumque profundo] Amphiarum de cuius morte existant magnifici versus, in Thebaïde *Statii Papinii*. Scaliger. Ei erant non uno loco Heroa consecrata, ut docet *Pausanias* in Atticis. *Ge-rallus.*

576. *Sparsa Lycurgi*] *Lege: Sparta.* Levis sanè error, vel puero notus; tamen in recentioribus Editionibus, etiam in Antuorpiensi, hætenus non animadversus. *Scaliger.*

577. *Et facer in bellum numerus*] Alioqui numerus ad contem-tum :

Nos numerus sumus & fruges consumere nati.

Ex Græcorum proverbiiς ἀριθμὸς. Quod etiam de uno dici, non tantum de pluribus, adnotavimus apud *Euripidem* *Heraclidis* :

Εἰδὼς ἄρ' ἐκ ἀριθμὸν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ μὲν
 Ἄνδρ' ἔντα ἢ οὐκ παῖδα.

*Sciens non numerum, sed verè
 Virum esse filium suum.* *Idem.*

Ibidem. Vera sunt quæ hîc habet vir summus, sed nihil ad rem. *Numerus*; hîc est vox è militia desumpta; quæ quidem xvo *Taciti* fre-quentior fuit, ut multis ostendit *Iustus Lipsius* ad Lib. I. Cap. VI. Sed antea inaudita non fuerat, ut vel ex hoc loco liquet. Sic autem dicæ cohortes, aliæque militum συντάγματα, quorum erat certus numerus; quò respexit *Virgilius* *Æneid.* XI, 599.

*Etruscique duas, equitumque exercitus omnis
 Compositi numero in turmas.*

Item hîc facer numerus, quòd *Læconicæ ἐπιμορταί*, hoc i XXV. virorum, solerent, sacris quibusdam abhîbitis, nen dare. *Hesychius* : ἐπιμορτία, τάξις τις διὰ στρατὸν
 Vide *Nicol. Cragium* *Reipub. Lacedæm.* Lib. IV. cap. 4.
 Fontè

phiarao, terrâ absorpto, consecrata. Aliàs Laconica & Sparta Lycurgi legibus nobilis oculos nostros detinent, revocântque in memoriam exercitus illos Lacedæmoniorum, usque adedò disciplinæ militaris observantes. Interdum lustramus Athenas, Poëtis qui in iis nati sunt nobilitatas, & Minervæ Victricis tutelâ insignes. 580 Recordamur, non procul ab hujus urbis portu, Theseum è Creta incolumem redeuntem, sed ob perfidè relictam in Dia insula Ariadnen, oblitum esse nigro velo, pro mandatis paternis, album substituere, ut se salvum redire

Fortè etiam sacros numeros vocavit *Severus*, ad instar Thebanz Cohortis, de qua *Plutarchus* in Pelopida. *Gorallus*.

Ibid. *Sua turba recenti*] *Lege, regenti*; penitus devoti Regibus suis ac Ephoris, non sui sed Reipublicæ & Regum. *Regens, σπαρτηγός*. In Culice:

— quo flamma regente
Doris Erichthonias prostravit funditus arces.

Quo regente, è σπαρτηγόνος. Scaliger. Summum Reges Lacedæmonii in exercitibus habuerunt imperium, cui respondere non licebat. Vide *Cragium* eodem loco. *Gorallus*.

578. *Variis spectantur Athena Carminibus*] Propter multa carmina, quibus sunt à Poëtis Epicis & Dramaticis celebratz. *Idem*.

Gaudensque sua victrice] De Minervæ & Neptuni certamine hæc accipienda. Quare victricem Minervam vocavit, quòd ejus olea præposita fuit equo Neptuni. *Scaliger*. Celebris quidem ea fuit fabula, sed & erat Νίκη Ἀθηνᾶ, *Minerva victoria*, quòd victores eos quibus favebat redderet, de qua *Harpocration*; ad quem vide *Hemr. Valesium*, qui ostendit id fuisse cognomen Minervæ πολέμης, seu præsidis urbis. *Gorallus*.

580. *Excidit hic reduci*] Hic versus & sequentes quinque, sine ulla sententiæ jactura, abessent. Neque enim Athenæ viscebantur, propter putidas id genus fabellas. Sed Poëtæ vix abstinere possunt ab ejusmodi locis, in historia fabulari, aut ei proxima celebratis; si quæ occasio in ea digrediendi incidit, quamvis minùs commoda. *Idem*.

581. *Candida sollicito permittere vela*] Omnino legendum, ut in Veteribus præmittere. Nam præmittenda erant vela candida patri, ut essent nuncia reditûs. *Scaliger*. Fabulam hanc aut historiam tersè narravit *Catullus*, in elegantissimo Carmine de Nuptiis Thetidis & Pelei; ubi cur exciderit Theseo paterni moniti memoria docet. *Gorallus*.

Tu quoque Athenarum crimen, jam nobile fidus,
 Erigone; sedes vestra en, Philomela, canoris
 Te vocat in silvis; & tu, soror hospita, tectis
 Acciperis; solis Tereus ferus exfulat agris.

585
 Mi-

N O T Æ.

582. *Tu quoque Athenarum crimen*] Ita legendus totus hic locus depravatissimus:

*Te quoque Athenarum crimen, jam nobile fidus
 Erigone; sedes, Pandioni, vestra canoris
 Te vocat in silvis; & tu soror hospita tectis
 Acciperis.*

Tres Atticas puellas alloquitur; quarum primam sideribus, alteram silvis, tertiam tectis acceptam scribit. O Erigone, te nobile fidus vocat; ô Pandioni Philomela, te sedes in silvis vocat; ô Procne, tu tectis acciperis. Hæc est, nisi fallor, hujus loci vera interpretatio. Scaliger.

Ibidem. *Carmen*] Cum Aldina lege, *crimen*. Crimen enim non exiguum erat, quod Attici, acciso ejus patre, virginem ad suspendium adegissent. Cum enim pastores Attici, ut verbis utar Hygini Fab. CXXIX. ex urre vini, quem acceptum à Libero Patre cum iis Icarus communicaverat, ebrii facti concidissent; arbitantes Icarium sibi malum medicamentum dedisse, fustibus eum interfecerunt. Icarium autem occisum canis ululans Mæra Erigonæ monstravit, ubi pater insepultus jaceret. Quod cum venisset, super corpus parentis suspendio se necavit; ob quod factum, Liber Pater iratus Atheniensium filias simili poenâ afflixit. De ea re ab Apolline responsum petierunt, quibus responsum est, quod Icarii & Erigones mortem neglexissent. Quo responso, de Pastoribus supplicium sumserunt & Erigonæ diem festum oscillationis, pestilentiz causâ, instituerunt, & ut per vindemiam de frugibus Icario & Erigonæ primum delibarent; qui, Deorum voluntate, in affrorum numerum sunt relati. Erigone signum Virginis, quam nos Jussitiam appellamus, Icarus Arcturus in sideribus est dictus; canis autem Mæra, Canicula. Hæc Hyginus. Gorallus.

583. *Sedes vestra en, Philomela*] Sic Aldina & aliz Editiones. Veterantior *Amphion* habet pro *en Philomela*. *Sedes vestra*, est secundum similitudinem, quæ silvas habitant. Idem.

Canis in silvis] Quæ cantu avicularum resonant. Vide similitudinem vs. 296. Fabula hæc vel pueris est ex Ovidio Menota est. Idem.

re anxio Ægeο è longinquo ostenderet. In eadem urbe nata erat virgo, cujus causâ piaculum contraxerat patria, sed quæ in sidera relata est, & cui Eri-gonæ nomen fuit. Indidem fuit Philomela, cujus sedes est in silvis, & Procne quæ sub tectis nidificatur, 585 dum sceleratus Tereus per deserta loca volitat.

In

584. Et tu, soror hospita tectis] Hirundo, nempe, facta. Animo Poëtæ obversabantur verba Ovidii Met. VI, 668.

quarum petit altera filius,

Alter a tectis subit. Idem.

585. Solis Tereus ferus] Ferum vocat quoddam neque tectis, ut Procne, neque silvis, ut Philomela, acceptus fuerit, sed in præruptis rupibus degat. Hoc planè ex politissimis Æschyli versibus illustratur, qui habeantur, apud Aristotelem Lib. IX. de Historia Animalium, sed quia ita depravati leguntur, ut ne minimum quidem ipsos interpretari potuerit magnus vix Gaza; hic eos ego, quantum judicare possum, correptos & emendatos apponam.

Τὴν δ' ἐπὶ πῆν Ἐποπὴ ἥδ' αὐτὴ κελῶν

Πεποικίλακα, κ' ἀποδηλώσας ἔχῃ

Θρασύν πρῶτον ἐξεν ἐν παντὶ χεῖρα

Ὅς ἤρ' αὖθις φαῖν τὴ διαπάλλει πρὸς

Κίρκην λεπτάργη· δύο γὰρ ἐν μεσότης φανέ

Παιδὸς γὰρ τ' αὐτὴ νηδὺς μίαν ἀπο.

Νέας δ' ὀπώρας ἰνὶκ' αὐξάνει σάχους.

Τίττιν ἰν' αὐδὴς κ' ἀμφοτερόθεν πτέρυξ.

Ἀεὶ δ' ἢ μισθὸν τῷδ' Παλλάνει τόπῳ

Δρυμὸς ἐξήμυς, ἢ πάγος ὑποκίσις.

Hanc spectatorem Epopei suorum malorum variegavit, & offensam habet audacem petricolam avem armis instructam. Qua vere quidem fuscæ vibrat pennam Accipitris, cui albus ventris; duas enim formas ostendere solet, pulli ejusdem, ex uno utero. Novâ verò ætate, cum adulta est spica, ipsum iterum parit & vestit circumquaque pluma. Semper autem odit hujus loci Pallena dumos desertos, vel in montes amandabit. In quibus versibus, primum allusum ad nomen Epopis, tamquam ἐπὶ πῆν fuerit malorum suorum. Deinde alium plumarum colorem illi vere adscribit, alium ætate. Nam ἤρ' αὖθις φαῖν πρὸς illi dat κίρκην λεπτάργη. Ait habere pennas accipitris, qui est λεπτάργη, hoc est, ventre albo, & habet φαῖν πρὸς, fuscas pennas. Ubi sanè considerandum est Æschylum, sine dubio, confudisse cucullum cum Epope, seu Upupa, sed Cucullus φαῖν διαπάλλει πρὸς κίρκην λεπτάργη. In qua sanè animadversione, mirum in modum mihi placeo, cum & mentem Æschyli planè odoratus sum, & menda ex tam

Miramur Trojæ cineres & flebile victis
 Pergamon, extinctosq; suo Phrygas Hectore, parvum
 Conspicimus magni tumulum ducis; hîc & Achilles
 Impiger & victus magni jacet Hæctoris ultor.
 Quin etiam Grajæ fixos tenuere tabellæ, 590
 Signave; nunc Paphiæ rorantes arte capilli,
 Sub truce nunc parvi ludentes Colchide nati,

Nunc

N O T A.

deplorato loco sustulerim. Refellit *Æschylum*, quod Epops eandem planè vocem cum Cucullo emittit. Propterea eundem Epopem cum Cucullo fecit; qui, ut nemo ignorat, tam similis est Accipitri, ut quidam in genere Accipitrum posuerint, & nescio quid tale tetigerit *Aristoteles*. Porro *ὄνικα αὐτῶν τῶν εἰς τὸν αἶθρα*, hoc est, cum adulta est ætas, *τὴν δὲ πάλιν αὐτῶν πάλιν* rursus renovat, & quasi alium facit penna; hoc est, mutatus pennarum color alium videri facit. Odio verò Pallenes ubi ea Metamorphosis agitur, eum in tescā inhospita relegabit Jupiter; hoc est enim *τὸ δόμικον* &c. Hoc sanè extra ordinem. Sed cum ipse *Corn. Severus* ne sine corollario quidem opus suum egregium de Ætna concludere voluerit; cur non & ego quoque cum hoc corollario hunc locum absolvam? Comparent ergo correctionem horum versuum cum vulgata *Aristotelis* lectione, & videbunt quā alacritate tam luculentos tanti Poëtæ versus à nobis emendatos accipere debeant. *Scaliger*.

587. *Extinctosque suos Phrygas, Hæctora primum*] Locus depravatissimus. Veteres Editiones:

Extinctosque suos Phrygas Hæctora parvum.

Lego: *extinctosque suo Phrygas Hectore, parvum, &c.* Simul cum suo Hectore extinctos Phrygas. *Horatius* ad verbum ex *Homero*:

— & ademptus Hæctor
 Tradidit fessis leviora tolli
 Pergama Grajæ.

Extinctos suo Hectore. Hellenismus *αὐτῶ τῷ Ἑκτορι διασπαρμένους*, hoc est, *οὐδ' αὐτῷ Ἑκτορι*. Idem.

588. *Parvum conspicimus magni tumulum ducis, &c.*] Seu verè, seu falsò, multis postea sæculis ostendebantur tumuli Achillis, Patrocli, Ajacis, aliorumque Heroum; quos studiosè invisit Alexander Macedo, cum in Asiam trajecisset, ut docent *Plutarchus* & *Arrianus* in ejus vita. Ostendebantur etiam *Strabonis*, hoc est, Poëtæ nostri ætate, ut colligere licet ex descriptione Troadis, Lib. XIII. *Gorallus*.

590. *Quin*

In Troadem navigamus ut videamus reliquias Trojæ, quæ capta tot lacrimas victis creavit, postquam Hector, à quo solo defendi poterant, amiserunt. Illic ergo exiguum magni ducis tumultum videmus, à quo non procul absunt loca, in quibus sepulti sunt Achilles, à quo Hector occisus, & Paris, qui mortem fratris ultus est. 590 Tabulæ etiam præstantium Græciæ pictorum oculos nostros defixos tenent, ut & signa ejusdem gentis statuariorum. Nunc spectamus Apellis Venerem è mari emergentem; nunc Timomachi Medeam

cæ-

590. *Quin etiam Graja fixos tenere, &c.*] Expressit Horatianum: *Suspendit picta mentem, vultumque tabellâ.*

Scaliger. Hac de re vide Plinium, Lib. XXXV.

591. *Paphia rotantes parte capilli*] Scribe ex conjectura nostra, quæ & postea confirmata est veterum aliquot editionum auctoritate: *rotantes arte*, ut in Epigrammate in eandem *ἀναδυσσέμεν*:

Καὶ τολὰς ἐτύπωσεν διὰ βροχῶν ὕδατος ἀργῆ.

Scaliger. Nihil felicius & certius excogitari potuit, nam loquitur Severus sine dubio, de celeberrima illa tabula Veneris è mari exeuntis, ab Apellis manu. De ea vide Plinium Lib. XXXV. cap. X. & ad eum Joan. Harduinum. Aliud Epigramma Antipatri Sidonii Lib. IV. Anthologiz, cap. 12. elegantissimè capillos arte rotantes expressit, estque ita ab Ausonio convertum:

Emersam pelagi nuper genitalibus undis

Cyprin Apellei corne laboris opus.

Ut complexa manu madidas salis aquore crines

Humidulis spumas stringit utraque comis.

Gorallus.

592. *Sub truce nunc parvi*] Ovidius:

Inque oculis facinus barbara mater habet.

Uterque intellexit de Timomachi tabella. Scaliger. De hac tabula Plinius Lib. XXXV. Cap. XI. *Timomachus Byzantius Casaris Dissertatoris ætate Ajaxem & Medeam pinxit, ab eo in Veneris Genetricis adeo positas, octoginta talentis vendidatas.* Quod penicillo expresserat Timomachus id prius pœticis coloribus pinxerat Euripides in Medea, à v. 1030. ubi crudeli mulieri occidere liberos paranti hæc verba tribuit:

Φεῦ, φεῦ, τί μεροδρεῖαδὲ μ' ὀμμασιν τέκνα;

Τί μερογαλᾷτε τὸ παύστατον γένον;

Eheu! cur me adpicitis liberi? cur adridetis hoc extreme risu? &c. Vide & Epigrammata in eam tabulam Antholog. Lib. IV. c. 9. quorum duo vertit Ausonius, Ep. CXXI & CXXII. Gorallus.

L 3

593. Nana

Nunc tristes circa subjēctæ altaria cervæ,
Velatúsque pater, nunc gloria viva Myronis.

Quin etiam illa manus operum, turbæq; morantur. 595

Hæc visenda putas terræ dubiúsque, marisq;
Artificis naturæ ingens opus adspice, nulla
Tu tanta humanis rebus spectacula cernes;
Præcipuèque vigil, fervens cùm Sirius ardet.

Infe-

NOTÆ.

593. *Nunc tristes*] Parthasius pinxit. Scaliger. Imò *Timanthes*. Plinius Lib. XXXV. cap. 10. Nam *Timanthi* vel plurimum adfuit ingenii. Ejus enim est *Iphigenia*, oratorum laudibus celebrata, quæ stante ad aras periturâ, cùm mæstos pinxisset omnes, præcipuè patrum, & tristitia omnem imaginem consumpisset, patris ipsius vultum velavit, quem dignè non poterat ostendere. Quinam præterea de ea tabula loquuti fuerint, à quibus omnibus *Timanthi* tribuitur, docebit Plinii interpres *Joan. Hardwinus*. *Gorallus*.

Ibid. *Subjēctæ altaria cervæ*] Hoc est, altaria ad quæ loco *Iphigeniæ* subjēcta est cervæ. *Ovidius* *Metam.* XII, 31.

*Flentibus ante aram stetit Iphigenia ministris;
Viſta Dea est, nubémque oculis objecit, & inter
Officium, turbámque sacri vocésque precantium,
Suppositâ fertur mutasse Mycenida cervâ.*

Vide & *Euripidis* *Iphigeniam in Aulide* v. 1581. *Idem*.

594. *Velatúsque pater*] Adtribuunt industriæ pictoris, & in eam partem interpretati sunt posterî. Ego verò puto pictorem *Euripidem* sequutum hoc fecisse; cujus verba de *Agamemnone*, sacrificio filiz adſistente, hæc sunt:

Ἰμπάλον σπρίλας κείρα

Δάκρυα πορεύαν, ὀμμάτων ἀποθεῖς πάλον.

reflexo retrorsum capite, lacrimas præmisset, poplum oculis præponens. *Scaliger*.

Ibid. *Gloria viva minoris*] *Myronis*. Et non non omisit *Anruerpensis* editio. *Idem*. Respicit ad buculam *Myronis*, celebratis, ut loquitur, *Plinius* Lib. XXXIV. cap. 8. *versibus* laudatam. Ac sanè multa etiam nūm̃i supersunt elegantissima *Anthol.* Lib. IV. cap. 7. quorum aliquot feliciter imitatus, aut interpretatus est *Ausonius* in *Epigrammatibus* à LVII. Præstantissima quæque cò spectant, ut buculam illam vivæ simillimam fuisse ostendant, quale hoc est

Arca

cædem filiorum meditantem; nunc Timanthi Iphigeniam mactandam, ubi cernere licet Græcorum duces circa Dianæ altare, antequàm submitteretur cerva, mœstos, & patrem virginis Agamemnonem velato vultu; nunc buculam æneam Myronis, veluti spirantem. 595 Tot & tanta sunt ejusmodi opera, ut non præstantiâ solùm, sed & multitudine suâ nos morentur. Hæc nobis visenda putamus, per terræ marisque pericula; atqui adspiciamus, in Ætna monte, artificiosissima naturæ opera; nulla enim in iis, quæ ab hominibus profecta sunt, talia miracula licet videre; & præsertim quidem,

*Aeræa mugitum poterat dare vacca Myronis,
Sed times artificis deterere ingenium.
Fingere nam similem vivæ, quàm vivere plus est,
Nec sunt facta Dei mira, sed artificis.*

Hinc jam licet intelligere cur hanc buculam *gloriam vivam* Myronis vocarit Severus. Gorallus.

595. *Quin etiam illa manus operum, turbaque morantem*] Hoc non est unius assis. Veteres Editiones: *turbaque minas*. Lego: *turresque minas*. Minæ sunt *ἰπάλξεις*. Auctor Servius in illud: *minasque murorum ingentes*. Scaliger. In antiquiore Veneta legitur, *morantur*, quod multò melius est. Vult Cornelius, non tantùm præstantiam operum, sed & eorum multitudinem morari (spectatorum oculos; quod faciliè intelligit quisquis Plinii Libros XXXIV & XXXV legerit. Gorallus.

596. *Terra dubius*] Dubius terræ, aut maris causâ, an pericula in iis occurrentia vitare poteris. De regimine malè intellecto adjectivorum vide Ger. Joan. Vossium Artis Grammaticæ. Lib. VII. c. 11. Idem.

598. *Tu tanta humanis rebus*] Absurdè legebatur: *cum tanta humanis Phæbus*. Idem.

599. *Vigil*] Hoc est, pervigil, totâ nocte fulgens. Quæ lectio si vera est, oportet diebus canicularibus maxima esse Ætne incendia. Sanè, si credimus Plinio Lib. II. 40. *ejus sideris effectus amplissimi in terra sentiuntur. Fervent maria, exoriente eo, fluctuant in cellis vine, moventur stagna.* Verùm hæc non fiunt propter exortum Sirii, sed quia id est calidissimum anni tempus, ut rectè animadvertit Geminus in Elementis Astronomiæ p. 58. & seq. Ed. Petavii Parisinæ. Idem.

Ibid. Sirius ardens] Ardet, & tamen hæc mihi suspecta sunt. Scaliger.

Insequitur miranda tamen sua fabula montem. 600

Nec minùs ille pius, quàm fortis, nobilis ignis.

Nam quando ruptis excanduit Ætna cavernis

Et velut, everfis penitus fornacibus, ignis

Evecta in longum rapidis fervoribus unda est :

Haud aliter quàm cùm, sævo Jove, fulgurat æther, 605

Et nitidum obscurâ coelum caligine torquet.

Ardebant arvis segetes, & millia culta

Ja-

NOTÆ.

600. *Insequitur miranda tamen*] Elliptica hæc est loquutio, in qua hæc sunt intelligenda : quamvis mons hic per se sit mirus, attamen non minùs mirum est quod narratur de fratribus Cataneis. Nam *fabula* hic est non mendacium, sed narratio, ut sæpe alibi. *Gorallus*.

601. *Quamquam fors nobilis ignis*] Editiones Veteres: quàm fors, &c. Lego:

Nec minùs ille pius, quàm forset nobilis ignis.

Forset. Vide doctissimos D. Lambini in *Horatium* Commentarios. *Scaliger.* Scio quid scripserit *Lambinus* de voce *forset*, quæ idem sonat ac *forſitan*. Sed ea significatio hic non convenit, & dixisset Poëta :

Non minùs ille pius forset, quàm nobilis ignis

Sed legendum est *fortis*, hoc est vehemens, ut vi. 2.

602. *Nam quando ruptis, &c.*] His luculentissimis versibus, orditur historiam fratrum Cataneorum, qui ex incendio Ætnæ utrumque parentem eduxerunt. Eorum de nominibus varia, apud Scriptores, opinio; aliis Philonorum & Calliam vocantibus, aliis Anaphiam & Amphinomum; quibusdam etiam Æmanthiam & Critonem. Cujus historiz plurimi meminerunt, *Strabo*, *Pausanias* Phocicis, *Val. Maximus*, *Solinus*, *Ælianus*, *Martialis*, alii. Sed omnium maximè *Claudianus*, qui eos egregio carmine celebravit, cujus initium :

Adspice sudantes venerando pendere fratres,

Divino meritos semper honore colli.

Iussa quibus rapida cessit reverentia flamma,

Et mirata vagæ reppulit Ætna faces.

Complexi manibus fultos cervice parentes,

Attollant vultus accelerentque gradus.

Me-

dem, post Caniculæ exortum. ⁶⁰⁰ Verùm mirus licèt sit mons ille, non minùs mira de eo narratur historia; nec celebres ejus ignes vehementiæ suæ, quàm pietatis, majus ullum specimen ediderunt. Cùm enim, quasi effractis omnibus caminis, fureret Æt-na, atque è fornacibus ignis fluvium evomeret, & procul emitteret: ⁶⁰⁵ non aliter quàm cùm Jupiter fulmina in terras demittit & obscurâ procel-læ caligine cœlum obnubit; ardebant segetes in agris, & innumera loca exulta, unâ cum villis, &

Meminit & *Ausonius* in Catina, de claris urbibus. Locus in quo eorum erant statuz, in quas id carmen scripsit *Claudianus*, vocabatur ab indigenis *ὠρεῖς Ἰωνίου*. Porro locum hunc ita lege:

Nam quando ruptis excanduit Ætna cavernis,

Et, velut everfis penitus fornacibus, ingens

Evectâ in longum rapidis fervoribus unda

Dixit undam, ut *Pindarus*, de eadem re, *παραμὸν πυρὸς*. *Scaliger*.

Ibidem. Sic etiam loquutus est Auctor Libri de Mundo Cap. VI. ubi de hac historia. *Gorallus*.

603. *Ignis*] Sic emendavi pro *ignes*, quemadmodum etiam putò legisse *Scaligeram*, quamvis in notis ejus legatur *ingens*, propter locum *Pindari* cum hoc *Severi* collatum. *Idem*.

604. *Evectâ*] Sic *Aldina*, meliùs quàm *Evectâ*. Ex eadem ver-sum clausimus verbo *est*. *Idem*.

605. *Savo Jove*] Hoc est, indignante Jove, ut & *Virgilio* dicitur *savus Hector* *Æneid.* I, 103. hoc est, Græcis infensus, sic enim loquitur *Hectoris* amicus *Æneas*:

Savus ubi Æacida telo jacet Hector —

Idem.

606. *Cœlum caligine torquet*] Meliùs *torpet*. Aliter dicebant: *cœlum* stat caligine. Ab ea metaphora *frontem caligare* dicebant Veteres; ut *Sophocles* *ὀφθαλμοὺς ἀποθύνων*. *Pacuvius* *Atalanta*:

Quis istic volens caligans? qua tristitas?

Ita locus ille *Pacuvii*, apud *Nonium* legendus est. Imitatione Græcorum dixit *vultum caligantem*. *Scaliger*.

Ibidem. Nihil muto. Quidni enim liceat dicere *torqueri cœlum à Jove*, immisâ caligine, de quo *Virgilius* *Æn.* IV, 269. dixit:

— *Cœlum & terras qui numine torquet?*

Gorallus.

607. *Et mollia culta*] Non rejicio veterum Editionum *millia culta*. *Scaliger*. Sic habet *Aldina*, hoc est, innumera culta, circa Æt-nam, loca. *Gorallus*.

Jugera cum domibus, silvæ, collésque virentes.
 Vix dum castra putant hostem movisse, tremebant,
 Et jam finitimæ portas invaserat urbis. 610
 Tum verò ut cuique est animus, virésque, rapinâ
 Tutari conantur opes; gemit ille sub auro,
 Colligit ille arma & stultâ cervice reponit,
 Defectum raptis illum sua crimina tardant,
 Hic velox minimo properat sub pondere pauper, 615
 Et quod cuique fuit cari fugit ipse sub illo,
 Sed non incolumis dominum sua præda sequuta est.
 Cunctantes vorat ignis & undique torret avaros,
 Consequitur fugisse ratos & præmia raptis

Con-

N O T Æ.

609. *Vixdum castra putant, &c.*] *Castra movere & signa movere, ad conferendas, scilicet, manus. Virgilius:*

Signa movet, præcepisquo adversum fertur in hostem.

Nam hostem ignem vocavit, qui improvisos aggressus sit. Suprà, atque aperit se hosti, igni, scilicet. Scaliger.

Ibid. Tremebant] Solum tremebat subterranei ignis impetu subrutum. Ammianus Marcellinus, de motu terræ qui Nicomedie contigerat, Lib. XVII. cap. 7. Superesse potuit adium sacrarum & privatarum pars major, nisi palantes abrupte flammarum ardores, per quinquaginta dies & noctes, quidquid consumi poterat exussissent. Simile quiddam contigerat Catanæ, in clade quam hic describit Severus. Gorallus.

610. *Portas evaserat]* Imò invaserat; & ita reponito. Scaliger. Sic habet Aldina.

611. *Rapinâ]* Vetus Editio: *virésque rapina*, quantum rapere possunt. Si legis *rapinâ*, erit raptim convalere, ut loquitur Terentius. Græci *οὐδὲν περὶ δούλῳ*. Scaliger.

Ibidem. Ut *ἀγρῶν*, apud Græcos, & actum rapiendi, hoc est, raptum, & rem ablaram, hoc est, rapinam significat: sic hic noster Poëta rapinam cum raptu miscuit. Sed tamen rectius adhibuit vocem rapina, quàm præda; si credimus Corn. Frontoni, de differentiis vocabulorum: *Præda victos spoliât. Rapina subito venit. Itaque illa victoriâ gaudet, hæc petulantia.* Gorallus.

613. *Stulta cervice]* Quid enim opus armis ad ignem fugiendum, præsertim talem? Sed quisque ea rapiebat, quæ plus faciebat. Idem.

614. Sna

& nemoribus vicinis. Vix Catanenses ignem ultra montem progressum putabant, cum ecce eorum solum tremore subito agitabatur; ⁶¹⁰ jamque ignis portas urbis invaserat. Tum demum unusquisque, prout erat animus, aut vires, rapere divitias suas ut eas servaret; hic gemere sub pecuniæ suæ pondere: ille curiosus armorum, ea stultè, quasi cum igne pugnaturus, induere; alius onere graviore opum, per fas & nefas partarum, oppressus vix posse progredi: ⁶¹⁵ alius sub levi pondere, quippe pauper, facilè properare. Denique omnes fugere gestantes quod singulis pretiosissimum erat; sed multos oppressos & mortuos sua præda, & ipsa combusta destituit. Quicumque diutiùs cunctati sunt, aut avariores fuerunt, sunt igne absumti; qui celeriter adsequutus est multos, qui se fugisse putabant, & præmia quibus sperabant se donatum iri, unà cum raptis opi-

614. *Sua crimina*] Divitiæ quas malis artibus sibi comparavit. *Idem.*

615. *Hic velox nimium*] Repone *minimo*, auctore *Aurato* nostro. *Scaliger.* Favet *Aldina*, quæ habet *nimio*.

617. *Sed non incolumis dominum sua præda sequuta est*] Ad inferos, nimirum; ut sequentia ostendunt.

Haud ullas portabis opes Acherontis ad undam,

Nudus ab inferna, stulte, vehèrè rate.

Propertius Lib. III. Gervallus.

619. *Præmia captis*] Nihil potuit argutiùs dici. Prædones & latrones captis inclamant præmia. *Tibullus:*

Savæque de rapta præmia veste potat.

Vulgò dicunt, *mettre à rançon*; hoc est, imponere pretium, pro redemptione. Ergo *ἀναγορεύων* dixit ignem eos ante expectatum opprimere. Quædam Editiones habent *concrepat*, ex qua lectione *Auratus* noster legebat *concremat*. Utrum malis, tibi liberum esto eligere. *Scaliger.*

Ibid. Ego quidem *Auratum* sequor, *Scaligerana* enim argutia non intelligo qui huic loco convenire possit. Ceterum pro *captis* lego *raptis*, quæ enim subito, ne incendio pereant, auferuntur, non *capti*, sed *rapi* dicuntur. Sensus est ignem *Ætnæ* unà cremasse & res raptas & præmia quæ expectabantur ab iis qui rapuerant. In reli enim incendio, plebs & urbana & rustica operam suam diùtioribus locat, ut vitæ periculo eorum facultates igni eripiat; sed dum rapta amittebantur, præmium simul peribat. *Gervallus.*

Concremat ; hæc nullis parsura incendia pascunt , 620
 Vel solis parsura piis ; namque optima proles
 Amphinomus fraterque pari sub pondere fortes,
 Cum jam vicinis streperent incendia tectis ,
 Adspiciunt pigrumque patrem , matremque , senectâ
 Eheu ! defessos , posuisse in limine membra. 625
 Parcite avara manus dites attollere prædas ;
 Illis divitiæ solæ matérque , patérque.
 Hanc rapiunt prædam , mediúmque exire per ignem ,
 Ipso dante fidem , properant. O maxima rerum ,
 Et meritò pietas homini tutissima virtus ! 630
 Eru-

N O T Æ.

620. *Hæc nullis*] Legebatur antea *ac nullis*, sine sensu; cum hoc velit *Cornelius*, quæ rapi non potuerant, aut rapta seriùs erant; *hæc*, inquam, omnia pascere incendium, solis piis parsurum. *Idem*.

622. *Amphion*] Lege, *Amphinomus*. Et quædam Editiones ita correxerunt. *Scaliger*. Sic vocatur à *Strabone* Lib. VI. à *Valerio Maximo* Lib. V. cap. 4. à *Solino* Cap. V. & à *Claudiano* Carm. L. *Seneca* verò de *Benef. Lib. III. cap. 32.* & *Pausanias* Phocicis pag. 663. ut & *Auctor* Libri de *Mundo* Cap. VI. reticent nomina. *Gorallus*.

Fraterque] Vocatur *Anapias* à *Strabone*, *Anapus* à *Val. Maximo*, *Anapis* à *Solino* & *Claudiano*. Verùm apud *Stobæum* Serm. LXXVII. quasi ex *Æliani* Variis *Historiis*, vocantur hi fratres *Philonomus* & *Callias*. *Idem*.

624. *Matremque senemque*] Lege:

Adspiciunt pigrumque patrem , matremque senectâ
Hæu hæu ! defessos posuisse in limine membra.

Senectâ membra. *Scaliger*.

Ibidem. Sequor emendationem *Scaligeri*, sed quamvis sciam *senectam* atatem dici à *Plauto*, & *senectâ membra* à *Lucretio*, malim, misse inutili archaïsimo, sic ordinem constituere *defessos senectâ posuisse membra in limine*, ut *senectâ* sit in ablativo. Sic *Æneid. II, 96.*

Non priùs adspicias ubi sessum astate parentem
Liqueris ?

Possit

opibus, perdidit. Hisce omnibus pascebatur incendium nemini parsurum, nisi Piiis Fratribus. Fuerunt enim eximii adolescentes, Amphinomus & Anapias, simili pondere onusti; qui cum vicina incendia jam crepitarent, viderunt parentes suos, præ senectute, ⁶²⁵ usque adedò debiles, ut in limine domus suæ mortem expectantes jacerent. O avara turba, ne divitias vestras asportetis. Illis Fratribus omnium opum loco fuerunt parentes, hanc solam prædam rapuerunt, mediâsque flammâs ingressi sunt; quasi fidem ab igne accepissent, noxæ nihil sibi allaturum. O maxima ⁶³⁰ & hominibus longè tutissima virtus pietas! Puduit flammâs pios ju-

Possset etiam fortè legi *defectus*, de qua loquutione vide *Marquard. Gudium* ad Phæd. Lib. I. Fab. XXI. Sed nihil opus est mutatu, nam *seffum* & *defessum* *senectute* non minùs bene dixeris. Ipsa *senectus seffa* etiam dicitur, ut apud *Lucanum* Lib. II, 128.

— parvum sed seffa senectus
Sanguinis effudis jugulo. *Gorallus.*

626. Attollere] Sic Aldina, non attollite, ut vulgò. *Idem.*

627. Illis divitia sola] *Pausanias* in Phocicis. p. 663. Η'νίχα ἐπὶ περ τῇ Κατάνῃ πῦρ τὸ ἐκ τῆς Αἴτνης, χρυσὸν μὲν ἐ δ' ἄργυρον ἐκ τῆς ἑνὸς μασίδι προήσαντο, οἱ δ' ἑσθλόν οὐ μὲν ἀργύρου μάλιστα, οὐδ' αὐτὸν τὸ πατέρα: Cum irruisset in Catanam ignis ex *Ætna*, aurum quidem & argentum nullo numero habuerunt, sed ausugerunt, hic sublata matre, ille sublato patre ipso. *Claudianus*:

Qui speretis opibus, medios properastis in ignes
Nil præter sanctam tollere canitiem.

Vide & *Ælianum*, apud *Stobæum*. *Idem.*

629. Ipse dante fidem] Tamquam pro se ignis daret, qui pro se fide juberent. *Scaliger*. Aut quasi promitteret se tam pio officio fungentes incolumes dimissurum. Quod debet intelligi de decessione flammârum, quæ viam eis aperiebat, & veluti invitabat ad transeundum. Hæc respexisse videtur *Claudianus*, hisce verbis:

Ipse redundantem franavit Mulciber *Ætnam*,
Laderet exempli ne monumenta pii.
Senserunt elementa FIDEM, pater adfuit *Æther*,
Terræque maternum sedula juvit anus.

Gorallus.

Erubuere pios juvenes attingere flammæ,
 Et quacumque ferunt illi vestigia, cedunt.
 Felix illa dies, illa est innoxia terræ.
 Dexteræ sæva tenent, lævæque incendia fervent;
 Ille per obliquos ignes, fraterque triumphant, 635
 Tutus uterque pio sub pondere, suffugit illac,
 Et circa geminos avidus sibi temperat ignis.
 Incolumes abeunt tandem & sua Numina secum
 Salva ferunt, illos mirantur carmina vatum.
 Illos seposuit claro sub nomine Ditis, 640

Nec

N O T Æ.

632. *Quacumque ferunt illi vestigia, cedunt.*] Seneca de Benefic. Lib. III. cap. 37. Decessisse creditum est ignes & utrumque flammâ recedente limitem adaperitum, per quem transcurrerent juvenes dignissimi, qui magna tuâ auderent. Pausanias loco memorato: ἀποϊόντας δὲ ἔσσω ῥασιώνη καταλαμβάνει σφᾶε τὸ πῦρ ἐπείρουμένον τῇ φλογί. καὶ (ὃ γὰρ κατεπίθεντο ἐδὲ ἔπω τῶν γονέας) διχῶν χιανῶναι λέγοντες τὸν ῥύακας, & αὐτὲς τὴν ἰανίσκου, σὺν δὲ αὐτοῖς τῶν γονέας τὸ πῦρ ἐδὲν σφίσι λυμηνάμενον παρεξήλθεν: progressos non languide adsequutum est incendium, flammâ festinans; atque (nam ne sic quidem deposuerant parentes) ajunt decursum flamma bisariam divisum, & ipsos juvenes, simulque cum iis parentes, ignem illasos dimisisse. Vide & Librum de Mundo Cap. VI. aut ejus Interpretem Apulejum. Idem.

633. *Felix illa dies*] Eadem adclamatio in Ciri:

Felix illa dies, felix & dicitur annus, &c.

Scaliger.

Ibid. *Innoxia terra*] Nocuit quidem ædificiis & agris Catanenſium; sed multò plus profuit hominibus, propter singulare pietatis exemplum, cui occasionem præbuit. Ita hunc locum intellexisse videtur Claudianus; duo enim ultima Carminis ejus, de piis fratribus, postrema disticha meram hujus versiculi paraphrasin nobis exhibent.

Nec debeat (Sicilia) damnis qua devius intulit ardor,

Nec gemat exustas igno furente domos.

Non potuit pietas flammâ cessante probari,

Emotum est, ingenti clade, parenne decus.

634. *Dextra sæva tenent*] Ex opinione ejusdem maximi Antati lege:

Dextrâ sæva tenens, lævâque incendia fervens.

Ego

juvenes amburere, & quacumque illi se converterent, decesserunt. Felicem verò diem, nec cuiquam ob jacturam deflendum, quo tantæ exstitit pietatis exemplum! Quamvis à dextra & à sinistra incendia omnia depascerentur, ⁶³⁵ Fratres illi, per transversos ignes transeuntes, veluti triumphabant. Uterque tutus sub pia illa sarcina, quæ cedebant, evasit; nam ab utroque abstinuit flamma. Denique sine noxa abierunt, & parentes, quos Numinum loco habebant, salvos abstulerunt, carminibusque deinceps poetarum propterea celebrati sunt. ⁶⁴⁰ Pluto verò, cum vitam exegissent, eos promiscuæ mortuorum turbæ non miscuit, sed clarum nomen habere passus, san-

Ego verò ita defendebam: *dextra sava tenens, τὰ δευτὰ ἐκ δεξιῶν.*
Simile proverbium *Horatio*:

Hac canis, hac lupus.

Scaliger. At nos Editionem Aldinam sequuti sumus, cujus lectionis ordo est: *incendia tenent dextera, & servant à lava.* *Gorallus.*

638. *Sua numina secum*] *Menander* apud *Stobæum* Serm. LXXVII.

Θεὸς μέγας τοῖς φρονέονσι γονεῖς.

Deus maximus sunt sapientibus parentes. Aliæ sunt ibidem ejusdem sententiæ, ex quibus liquet secundum Deum Opt. Maximum habendos parentes. *Idem.*

639. *Mirantur carmina vatium*] Ostenderunt Poëtæ quàm sint admiratione digni, quàmque eos mirarentur. Non supersunt quidem nobis, quos equidem norim, antiquiores *Severo* poëtæ, qui hosce fratres laudaverint. Sed quis dubitet quin tam præclarum facinus à multis sit laudatum? Sequentibus sæculis, præter *Claudianum*, habemus *Silium* Lib. XIV.

Tam Catane nimium ardenti vicina Typhæo,

Et generasse pios quondam celeberrima fratres.

Siculorum fratrum, sed obiter, meminit etiam *Martialis* Lib. VII. Ep. 23. *Idem.*

640. *Illos posuit*] *Lege*: *illos seposuit*, &c. *Dis* casu recto. *Petronius*:

Hæc inter sedes, Dis pater extulit ora

In veteri Glossario. *Dis* pater, Πάτερ. *Scaliger.* Sensus est: mors eos non miscuit cum plerisque hominibus, quorum nomina æternâ oblivione delet. Colebantur enim à Catanenſibus. *Pausanias*: Οὐ τοῖς μὲν δὲ τιμὰς καὶ ἐς ἐμὰ ἐπὶ παρὰ Κατανέων ἔχουσιν: Siquidem, etiam ad meam ætatem, honores habent apud Catanenſes. *Gorallus.*

642. *Sed*

Nec sanctos juvenes attingunt sordida fata,
Sed verè cessere domus & jura Piorum.

N O T A.

642. *Sed jure*] Auratus *purè*, alii verè. Atque hæc quidem hætenus in Ætnam, quo neque, post tempora Tiberii Cæsaris, cultus Poëma, neque mendosius ullum ad nos pervenit. Sed oro obtestorque omnes, qui post messem nostram aliquod spicum, ut ille ait, à nobis relictum invenerint; ne id potius mihi vitio, quod reliquerim, quàm sibi ipsi gloriæ, quod invenerint, verti velint. Quod enim hæc tumultuariâ operâ conscripsimus, sciant illi satis, qui non ignorant quantis temporis angustis hæc conscripsimus; & quod unus mensis, in quo hæc omnia opuscula recensuimus, omnes errores nostros excusare poterit. Id quod inviti scripsimus. Dicendum tamen fuit, ut à quorundam fastidio laborem hunc nostrum, quantus quantus est, vindicaremus. Scaliger.

Ibidem. Domus & jura Piorum.] Pios dici camporum Elysiorum incolas omnes norunt. *Martialis* Lib. XII. Ep. 52.

*Accipient olim cum te loca lata piorum,
Non erit in Stygia notior umbra domo.*

Sed Severus præterea respicit ad cognomen fratrum Catanensium, qui κατ' ἐξοχῶν dicti sunt ΠΙΙ ΦΡΑΤΡΕΣ. Auctor libri de mundo, Cap. VI. ubi memorato intigni Ætnæ incendio: Ἐνθα ἐ τὸ ἦ ΕΤΣΕΒΩΝ γένος ἐξέχως ἐτίμουν τὸ Δαιμόνιον, περικταλινθύντων ὑπὸ αὐτοῦ πύματ', διὰ τὸ βαστάζειν γέροντας ἐπὶ τῷ ὤμων γονεῖς, ἐσώζειν. Ibi piorum genus eximio honore affecit Numen, cum essent cincti deorsu ignis, quia bajulabant humeris senes parentes, eosque servabant. Pausanias:

sanctos juvenes humili aliorum, qui oblivioni mandantur, fato subduxit, & verè sedibus, omnibúsque, quæ piis debentur, præmiis donavit.

sanias : πάλαι ποτὶ πλείους ἐποιῶντο οἱ πάλαι γονεῖς, ὥσπερ ἔστιν ἄλλοις τε τιμωμένοι, καὶ ἐν κατὰν πῖς παλαιότοις ΕΤΣΕΒΕΣΙ.
Veteres magni faciebant parentes, ut licet colligere, cum ex aliis, tum ex iis qui vocantur Catana pii. Solinus: Horum memoriam ita posteritas munerata est, ut sepulcri locus nominaretur CAMPUS PIORUM. Propterea dicit *Severus* iis verè cessisse domus & jura piorum; ut honores memoratos distinguat ab iis, qui falso à Poëtis dicebantur tribui Heroibus, in campis Elysiis, quorum mendacia ab initio hujusce carminis irrisit. Ex quo enim philosophari coeperunt Rómani, fuerunt in sententia quam *Juvenalis* Sat. II, 149. his verbis describit:

*Esse aliquos Manes & subterranea regna,
 Et pontum & Stygio ranae sub gurgite nigrae;
 Atque unâ transire vadum tot millia cymba,
 Nec pueri credunt, nisi qui nondum aëre lavantur.*

Hæc nos quoque ad *Severi* Ætnam scribenda habebamus, in quibus ita abiimus à conjecturis, interpretationibúsque *Scaligeri*, cum minùs veræ visæ sunt, ut ei meritas gratias habuerimus & egerimus, ob ea in quibus rectè sensisse videbatur. Plures quidem spicas colligendas reliquerat, quàm fortè putabat; sed ita tamen in hac arena se gesserat, ut subitaneo impetu melius nihil præstari posset. Nos quidem uni huic Poëmati illustrando plus temporis absumsimus; quàm ille, in universam Appendicem Virgilianam. Eramus sanè aliis & gravioribus & multiplicibus laboribus occupati; ita ut hæc, relaxandi ingenii causâ, subciliis dumtaxat horis, attigerimus.

P. CORNELII SEVERI

FRAGMENTUM

*De Ciceronis Morte, ex M. Annaei
Seneca Suasoria VII.*

ORaque magnanimūm spirantia pænè virorum
In rostris jacuere suis; sed enim abstulit omnes,
Tamquam sola foret, rapti Ciceronis imago.
Tunc redeunt animis ingentia Consulis acta,
Juratæque manus, deprensæque fœdera noxæ,

Pa-

NOTÆ.

1. *Oraque, &c.*] Seneca hoc profert fragmentum *Corn. Severi*, postquam varia Ciceronis elogia è disertissimis Historicis recitavit, subditque: *nemo tamen, ex tot disertissimis viris, melius Ciceronis mortem deploravit, quam Corn. Severus.* Descriptionem autem harum calamitatum sat copiosam habemus, cum apud *Plutarchum*, in vitis Ciceronis & Antonii, tum in XLVII. *Dionii* libro. Qui fontes omnibus cum pateant, pauca tantum ex iis delibabimus, ad illustrationem *Cornelii* nostri facientia. Sic ergo *Dio*, de capitibus proscriptorum pag. 328. Ed. Hanovianz. πολλοὶ μὲν γὰρ ἐν ταῖς οἰκίαις, ἢ ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ πρὸς τοῖς ἱεροῖς ποσὲς δλω ἀπικτήνυντο, καὶ αἱ τε κεφαλὰὶ αὐτῶν ἐπὶ τὸ βῆμα εὐδὺς ἀνέστηντο: multi quidem in adibus & in plateis & in templis sparsim occidebantur, atque eorum capita illico in rostris proponebantur. Hinc intelligere licet cur *Severus* dixerit ora pænè spirantia illic conspecta, cum è vestigio ad eum locum raperentur. *Gorallus.*

2. *In rostris jacuere suis*] E quibus sæpe ad populum verba fecerant; nam rostra veluti sua fecerant, frequenti usu. *Idem.*

Ibid. Sed enim abstulit omnes] Omnium reliquorum pro rostris imagines una Ciceronis obscuravit, prætrinxitque oculos. *Juvenalis Sat. X.*

Ingenu manus est & cervix casta, nec umquam

Sanguine caudidici maduerunt rostra pusilli. Schottus.

em. Legenda sunt, apud *Senecam*, præsertim *Titii Livii* & *alii Cordi* elogia, qui lugendum hoc Populo Romano spectaculum

P. CORNELII SEVERI

F R A G M E N T I

De Ciceronis Morte

I N T E R P R E T A T I O.

Fortium virorum præcisa capita, propemodum spirantia jacuerunt in Rostris, è quibus ad populum verba facere solebant; sed reliqua ne spectarentur effecit, quasi solum fuisset, caput Ciceronis. Tunc omnium animis obversabantur res ab eo Consule gestæ, & conjuratio Catilinaria ab eo deprehensa, Pa-

culum elegantissimè pinxerunt. Ut nemo umquam tanto cum plausu è Rostris auditus fuerat: sic neminis, tanta cum miseratione, caput & manus illic spectata sunt. *Gorallus.*

3. *Tamquam sola foret*] Non tantum propter maxima viri in Republicam merita, sed & quia loco magis conspicuo collocata fuerat; *Dio* ibidem pag. 331. ὡς ἔν τε καὶ ἡ τῷ Κικέρωνι (καρὰν) ποτὶ ἐκρομίδι σφίσι, ὃ μὲν Ἀντώνιος πολλὰ αὐτῷ καὶ θυγατρὶ ἐξουσιδίας, ἐπειτ' ἐκείλουςιν αὐτῷ ἐκφανέστερον ἢ τὴν ἀλλαν εἰ τῷ βήματι πορευθῆναι. Ἰν' ὅθεν κατ' αὐτῷ διμνηρῶν ἡμέστο, ἐνταῦθα μὲν τ' ἐξίξας, ὥσπερ ἀπὸ τέτμητο, ὁρῶτο: Cum igitur tandem allatum Ciceronis caput esset, Antonius multa & immania ei conviciatus, deinde jussit id in loco magis conspicuo, quàm cetera, proponi pro rostris; ut quo de loco contra eum concionans auditus fuerat, illic cum dextra, prout erat abscissa, videretur. *Idem.*

5. *Furataque manus, &c.*] Hæc omnia non tantum *Sallustius*, sed & ipse *Cicero* copiosè descripsit, in orationibus eo tempore & postea habitis; ita ut propterea, vel amicis, rædio esset. *Idem.*

Ibid. Fœdera noxa] Hoc est, conjuratio ad scelus perpetrandum, nam noxa hic est scelus, non sceleris pœna, ut alibi passim. Respicit fortè *Cornelius* ad id quod narrat *Sallustius*. *Fuere*, inquit, eâ tempestate, qui dicerent *Catilinam*, oratione habitâ, cum ad jusjurandum populares sceleris sui adigeret, humani corporis sanguinem vino permixtum in pateris circumtulisse; inde cum post execrationem omnes degustavissent, sicuti in sollemnibus sacris fieri consuevit, aperuisse consilium suum. *Idem.*

Patriciūque nefas ; ast tunc & pœna Cethegi ,
Dejectūsque redit votis Catilina nefandis.

Quid favor , aut cœtus ? pleni quid honoribus anni
Profuerunt ? sacris exacta quid artibus ætas ?

Abstulit una dies civis decus , ietāque luctu

10

Conticuit Latiae tristis facundia lingua.

Unica sollicitis quondam tutela , salūsque ,
Egregium semper patriæ caput , ille Senatūs

Vin-

N O T Æ.

6. *Patriciūque nefas*] Quia principes conjurationis patricii fuerunt. *Idem.*

Est tunc & pœna Cethegi] Cū hic est careret planè sensu , edidimus *ast*, hoc est, *verò*. Tunc *verò*, &c. *pœna*, &c. Glossæ: *Ast*, *scilicet*. *Festus*, aut *Paulus* : *AST* significat *at*, *sed*; vel, *autem*. In Scaligerana Editione est,

Patriciūque nefas etiam tum, ut pœna Cethegi.

Sed est emendatio, nam editio *P. Pithæi* consentit cum vulgatis Codicibus. Non dicit hæc *Severus*, exprobrandi causā; quamvis pœnæ de Cethego & aliis sumptæ ingentem invidiam *Ciceroni* postea confarint. *Idem.*

7. *Dejectūsque redit*] Primū spe Consulatus, nam pecuniarum repetundarum reus factus prohibitus erat petere Consulatum, quod intra legitimos dies profiteri nequiverit, quæ verba sunt *Sallustii*; deinde & spe perficiendorum ceterorum consiliorum. *Idem.*

8. *Quid favor, aut cœtus*] Si locus hic sanus sit, hoc vult *Severus*: quid illi profuit Pop. Rom. favor? quid concursus hominum ad eum facti, tempore Catilinaris conjurationis; vel, ad eum è rostris dicentem audiendum; vel etiam Senatus ipse? *Crematius Cordus* apud *Senecam*: *Quò sapius ille ingenti circumfusus turba processerat, quæ paullo ante coluerat piis concionibus, quibus multorum capita servaverat, tum per artus suos cæsos, aliter ac solitus erat, à civibus suis conspectus est.* *Idem.*

9. *Profuerunt*] Sic scribendum esse, non profuerant, res ipsa ostendit; sed qui nesciebant, apud Veteres penultimam tertie personæ præteriti pluralis sæpe corripitur, mutaverant. Vide *Ob. Gifanium* in Indice *Lucretiano*. *Idem.*

9. *Sacris exacta quid artibus ætas*] Alii & *vita* quid artibus acta sed hanc lectionem merito prætulit *Andr. Schoetius*. *Sacras artes* vocat

cat

Patriciorum nefanda consilia, poena de Cethego ceterisque conjuratis sumpta, & sperato Consulatu dejectus antea Catilina. Quid popularis favor ei profuit? Quid summi honores in eum à Populo Romano collati? Quid ætas in litterarum studiis exacta? ¹⁰ Unus dies abstulit civium decus, & luctu percussa Romanæ Linguae facundia unà cum illo conticuit. Unicus ille ac certissimus reorum olim patronus, caput consiliorum publicorum, senatûs de-

cat cùm omnis generis litteras, tum præsertim Philosophiam.
Idem.

10. *Civis decus*] Dicitur *civis decus*, civis primarius, qui patriæ est honori. Sic apud *Virgilium* Ecl. IV, 11. *decus avi*, dicitur aurea ætas, quâ omne ævum decoratur. *Idem.*

11. *Conticuit Latia, &c.*] Tale illud *Martialis* Lib. V, 70.

*Impius infando miles corrumpitur auro,
Ex tantis opibus vox tacet una tibi.
Quid profunt sacra pretiosa silentia Lingua?
Incipient omnes pro Cicerone loqui.*

Schottus.

Ibidem. Huc facit elegans narratiuncula, quæ est apud *Senecam*, postquam *Cornelii* versus protulit. Non laudabo, inquit, municipem nostrum, bono versu, ex quo hic multa melior *Corn. Severi* processit: Conticuit Latia, &c. *Sextilius Hena* fuit homo ingeniosus, magis quam eruditus, inæqualis Poëta & panè quibusdam locis talis, quales esse *Cicero Cordubenses* Poëtas ait, pingue quiddam sonantes atque peregrinum. Is hanc prescriptionem recitaturus, in domo *Messala Cervini*, *Pollionem Asinium* advocaverat; & in principio hunc versum, non sine adsensu, recitavit:

Deslendus Cicero est, Latiaque silentia linguæ.

Pollio Asinius non aquo animo tulit, & ait: *Messala*, tu quid liberum sit in domo tua videris; ego istum auditurus non sum, cui mutus videor. Atque ita consurrexit, ne interesset recitationi eorum. Quod *Cornelium* (fecisse) scio, cui non aquè displicuisse hunc versum, quam *Pollioni*, apparet; quod meliorem quidem, sed non dissimilem illi & ipse composuit. *Gorallus.*

13. *Patria caput*] Hinc sumsit *Martialis* Lib. III. Ep. 66. de *Pompeii* & *Ciceronis* capitibus.

*Illud laurigeros ageres cùm, Roma, triumphos:
Hos tibi, Roma, caput, cùm loquereris erat.*

Vindex, ille fori, legum, ritúsque, togæque

Publica vox sævis æternùm obmutuit armis.

15

Informes vultus, sparsámque cruore nefando

Canitiem, sacrásque manus, operúmque ministras

Tantum pedibus civis projecta superbis

Proculcavit ovans, nec lubrica fata, Deósque

Respexit; nullo luet hoc Antonius ævo.

20

Hæc nec in Æmatio mitis victoria Perse,

Nec te, dire Syphax, nec fecit in hoste Philippo;

Inque triumphato ludibria cuncta Jugurtha

Abfuerunt, nostræque cadens ferus Hannibal iræ

Membra tamen Stygias tulit inviolata sub umbras.

25

N O T Æ.

14. *Ritúsque, togaque*] In V. C. corruptè legitur, *virúsque*. Scribe, *legum, jurúmque*. Sic Cato, apud *Sospitatum Charisium*, Lib. I. *jurum, legúmque cultores*. Lindenbruchius. Hæc probanda erit conjectura, nisi voce *ritus* quamvis consuetudinem intelligas.

15. *Publica vox civis*] Meliùs in Scaligerana editione *sævis*, ita ut Cicero dicatur *publica vox*, hoc est, vox Reipublicæ, quæ ore ejus loqui videbatur; cujus rei specimen eximium præbet Catilinaria I, 7. ubi patriam pulcherrimâ oratione compellantem inducit. *Gorallus*.

17. *Sacrásque manus*] *Cremutius Cordus* memorat tantùm ad caput ejus deligatam manum dexteram, divina eloquentia ministram. Sic & *Plutarchus* in Antonio. Sed *Livius* narrat caput inter duas manus, in rostris positum. Cui & alii adfentiuntur, quos memorare nihil attinet. Ceterùm *sacrum* vocabant Veteres, etiam in rebus humanis, quidquid veneratione dignum erat. *Martialis* in M. Antonium Lib. VIII. cap. 66.

Par scelus admisit Phariis Antonius armis,

Abscidit vultus ensis uterque sacros.

Idem.

20. *Respexit*] Hoc est, retro atque à tergo ultores sequentes vidit; vel eorum nullam rationem habuit. *Idem*.

Ibidem. *Nullo luet hoc Antonius*] Numquam expiabit hoc facinus; hoc est, semper propterea erit hominibus invisus. Nam non minùs Latini dicunt *luere scelus*, pro eo quod est id expiare, quàm

luere

defensor, legum, consuetudinum ac pacis ¹⁵ vox publica crudeli ferro extincta est. Deformem cæde vultum, canumque caput sanguine suo oruentatum, & manus, quâ divina opera perscripta fuerant, ad pedes superbi civis projecta, ab eo lætante conculcata sunt; nec rerum humanarum mutationem ac Deos scelerum vindices ²⁰ reverente. At nulla temporis longinquitas, pœnis facinori debitis, Antonium liberabit. Talia à victoribus expertus non fuerat victus Macedoniæ Rex Perses; neque Numidiæ Syphax, quamvis invisus; neque Pseudophilippus, qui, mortuo Perse, Macedoniam invaserat. Triumphalem quidem Jugurtha C. Marii currum sequutus est, sed nullum præterea ludibrium passus. Quin ipse Hannibal, tametsi iræ Romanorum instar victimæ mactatus, ²⁵ membra tamen integra ad inferos detulit.

luere pœnas. Cicero ad Atticum Lib. XII. Ep. 6. Quomodo ergo hoc lues? Uno, scilicet, si mihi librum miseris. Idem.

21. *Mitis victoria Perse] Is, post L. Æmilii triumphum, in carcerem Albanum conditus, & inde, eodem L. Æmilio, Senatufque principe M. Lepido adjuvante, exemptus, in libera custodia biennium extraxit, ubi inediâ interiisse fertur. Vide Joan. Freinshemium supplement. Lib. XLVI. Liviani, & Scriptores quos laudat. Idem.*

22. *Nec te, dire Syphax] Livius Lib. XXX. cap. 46, Morte subtractus spectaculo magis hominum, quam triumphantis gloriâ, Syphax est; Tibure haud ita multo ante mortuus, quò ab Alba iratus fuerat. Conspecta mors tamen ejus fuit, quia publico funere est elatus, &c. Dirum Syphacem vocavit Horatium, ut videtur, imitatus, qui Hannibalem eo elogio cohonestat, Lib. II. Carm. Od. XII, 2. & Lib. III. Od. VI, 36. Idem.*

Ibid. In hoste Philippo] Intelligendus Pseudophilippus, qui se Persei filium ferebat, de quo vide Freinshemianum supplementum Libri L. Livii. Nam numquam captivus fuit verus Philippus. Idem.

23. *Inque triumphato, &c.] Ludibria intelligenda sunt sola cadaveris laceratio, nam ceteroqui sat ludibrio habitus est, ut docebunt Scriptores laudati à Joan. Freinshemio Cap. XX & XXI. Supplementi Lib. LXVII. Liviani. Idem.*

24. *Abfuerunt.] Sic legendum, nam hoc postulat scopus poetæ. Male mutatum in adfuerant, ob rationem allatam ad v. 9. Idem.*

Ibidem. *Nestraq; cadens ferus Hannibal ira*] Metaphora desumpta à victimis, quæ cadere dicebantur Deo, cui mactabantur. *Vergilius* Æneid. I, 338.

Multa tibi, ante aras, nostrâ cadet hostia dextrâ.
Ovidius Fastor. Lib. IV. vs. 653.

— *hic geminas Rex Numa mactat oves*

Prima cadit Fauno, leni cadit altera Somno.

De turpi facto Romanorum, quo Hannibalem ab hospite Prusîa sibi dedi voluerunt, vide *Corn. Nepotem*, in ejus vita, ut & *Plutarchum* in vita *Flaminii*, sub finem.

F I N I S.

ALIA

ALIA EJUSDEM FRAGMENTA

Ex M. Annæi Senecæ Suasoria II.

Occurrit mihi sensus, in ejusmodi materia, à Corn. Severo dictus, tamquam de Romanis, nescio an parum fortiter. Edictâ in posterum diem pugnâ, epulantes milites inducit, & ait:

—— Stratique per herbam
Hic meus est, dixere, dies.

Elegantissimè quidem affectum animorum, incertâ sorte pendentium, expressit; sed parum Romani animi servata est magnitudo; cœnant enim tamquam crastinum desperent.

Ex Persii Scholiaste, ad Sat. I, 59.

Omnia Epicorum carmina ita fere sunt composita, ut proximus pes ab ultimo dactylus sit, exceptis admodum paucis, quos avoindis?etas appellant, ut apud Corn. Severum:

Pinea frondosi coma murmurat Apennini

Ex Sospatro Charisio Instit. Gramm. Lib. I.

Galeros masculino genere dixit — Corn. Severus:
—— flavo prætexerat ora galero.

Ibidem.

Neutro genere sibilum quidam dixerunt - Corn. Severus:
Et sua concordēs dant sibila clara dracones.

M 5

Ibi.

Ibidem.

Successor cum masculino genere proferatur, Corn. Severus *etiam* *fœmininè dixit*:

Ignea nam cœlo ducebat fidera Phœbe
Fraternis successor equis.

Ibidem.

Antistes habet antistita — Corn. Severus:
Stabat apud sacras antistita Numinis aras.

Ibidem.

Serta neutro genere dicuntur — *sed Propertius fœmininè extulit* — & Corn. Severus:

Huc ades Aoniâ crinem circumdata fertâ.

Ex Diomedis Lib. I.

Severus — distractos atque salitos.

Ibidem.

Luxurior in crimine est, ut Corn. Severus ait:

Luxuriantur opes atque otia longa gravantur.

Ex Prisciani Lib. XI.

Corn. Severus, *in VII. de statu suo*: ad quem falliti pumiliones adferebantur.

F I N I S.

P E-

P E T R I B E M B I
D E Æ T N A,
A D
A N G E L U M C H A B R I E L E M,
L I B E R.

ACTUM à nobis pueris est , & quidem sedulò , A N G E L E , quod meminisse te certè scio , ut fructus studiorum nostrorum , quos ferebat illa ætas , non tam maturos quàm uberes , semper tibi aliquos promeremus. Nam siue dolebas aliquid , siue gaudebas (quæ duo sunt tenerorum animorum maximè propriæ affectiones) continuò habebas aliquid à me , quod legeres , vel gratulationis , vel consolationis : imbecillum quidem illud & tenue , sicuti nascentia omnia & incipientia , sed tamen quod esset satis amplum futurum argumentum amoris summi erga te mei. Verùm posteaquàm , annis crescentibus , & iudicium & studia creverunt , nòsque totos tradidimus Græcis magistris erudiendos , remissiores paulatim facti sumus ad scribendum , ac jam etiam minùs quotidie audentiores. Itaque quas pueri miserimus ad te lucubrationes nostras , numerare aliquas possumus : quas adolescentes , non possumus : quo in consilio nobis diutiùs permanendum esse non puto. Nam ut interdum non loqui moderati hominis est , sic semper tacere , cum eo quem diligas , perignavi. Neque hercule , si in officio perman-

mus

mus in prima ætate, debemus nunc, tamquam in-
exercitati histriones, in secundo aut tertio actu de-
fecisse; præsertim cum æmulatio tuorum nos studio-
rum, ANGELÆ, non excitare modò languentes
possit, sed planè etiam incendere: quippe qui mul-
ta & præclara habuimus à te semper, habemúsque
quotidie, & consuetudinis nostræ testimonia, & do-
ctrinæ tuæ. Quare sicuti pueri scriptiunculas no-
stras, quasi lactantis ingenii acerbitem, detulimus
ad te, sic nunc deinceps etiam ad te adolescentiæ
nostræ primos foetus deferemus, non ut me ipse plus
ames: nam jam id fieri posse vix puto: sed certè
quia ita debemus inter nos: neque enim arbitror
cariorem fuisse ulli quemquam, quàm tu sis mihi.
Sed de his & diximus aliàs satis multa, & sæpe di-
cemus. Nunc autem, quoniam jam quotidie ferè
accidit, posteaquàm è Sicilia ego & tu reversi sumus,
ut de ÆTNAË incendiis interrogaremur ab iis,
quibus notum est illa nos satis diligenter inspexisse:
ut ea tandem molestia careremus, placuit mihi eum
fermonem conscribere, quem cum Bernardo patre
meo, habui paucis pòst diebus quàm rediissemus: ad
quem rejiciendi essent ii, qui nos deinceps quidpiam
de ÆTNA postulant. Itaque confeci librum,
quo uterque nostrum communiter uteretur. Nam
cum essemus in Noniano, & pater se, ut solet, an-
te atrium in ripam Pluvici contulisset, accessi ad
eum, progresso jam in meridianas horas die: ubi
quæ locuti sumus inter nos, hæc ferè sunt. Tibi
verò nunc orationem utriusque nostrum, tamquam
habeatur, explicabo, non tamquam recenseatur.
Igitur cum illum multa in umbra sedentem compe-
risssem, ita initium interpellandi eum feci.

PETRUS BEMBUS FILIUS.

DIU quidem, Pater, hîc sedes : at certè ripa hæc
virens quam populi tuæ istæ densissimæ inum-
brant, & fluvius alit, aliquantò frigidior est fortas-
se, quàm sit satis.

BERNARDUS BEMBUS PATER.

EGO verò, Fili, nuspiam esse libentiùs soleo, quàm
hac cùm ripæ, tum arborum, tum etiam flumi-
nis amœnitate : neque est quod verecare, ne quid no-
bis frigus hoc noceat, præsertim in tanto æstatis ardo-
re. Sed fecisti tu quidem perbene, qui me ab iis
cogitationibus revocasti, quas & libentissimè semper
abjicio, cùm in Nonianum venit : & nunc qui-
dem nobis nescio quò pacto furtim irrepserant, non
modò non vocantibus, sed etiam invitis.

B E M B U S F I L I U S.

De republica, scilicet, cogitabas aliquid, aut certè
de Triumviratu tuo : sæpe enim ex te audiui, si fie-
ri possit, velle te, in agris cùm esses, quoniam ti-
bi id cùm modicè contingeret, tum etiam perrarò,
de iis quæ in urbe agantur, tamquam lethæo aliquo
sumto poculo, nihil omniuo recordari.

B E M B U S P A T E R.

Est ita, ut dicis : nam cùm ab urbe propterea me
frequentiaque hominum, tamquam à fluctibus, in
hunc solitudinis portum recipiam, ut relaxem à cu-
ris remittamque paullisper animum, meque ipsùm
restituam mihi, atque ad reliquos confirmem labo-
res : ut in ludis athletæ solent, qui cùm prima in
lucta defudarint, confidunt parumper, seseque re-
vocant,

vocant, ut sint ad reliqua postea certamina valentiores: si tamen illæ ipsæ me huc etiam persequuntur, quas fugio curas & sollicitudines, profectò nihil ago, quod mihi quidem nunc ipsum evenit, qui cùm solus in hac ripa confederim, ut dignum aliquid hoc silentio meditarer, ecce nos unda illa ipsa resorbuit urbanorum negotiorum, paullatimque in Triumviratûs mei curas delapsus sum.

B E M B U S F I L I U S .

Ita sanè conjectabar, visus es enim mihi jamdudum nescio quid multâ cogitatione commentari, neque eo vultu, quo esse hîc soles, hilari & soluto; sed quo te in urbe conspiciamus, contractiore interdum & gravi.

B E M B U S P A T E R .

Rectè conjectabare. Sed ista tandem, quoniam nimis jam molesta sunt, obliviscamur.

B E M B U S F I L I U S .

Utinam ipse id possis, Pater, tibi que istud, quando ita te juvat, tam facile factu esset, quàm dictu est. Sed omnes curæ, quæ quidem sint maximæ, ita ferè se habent, ut si insequaris, non fugiant: si fugias, etiam insequantur. Munus autem istud tuum cùm est ipsum negotiosissimum per se se, quippe à quo ferè omnes reipublicæ nostræ partes pertractantur, quòdque universæ civitatis, ceterarumque urbium nostrarum advocationem sustinet: tum verò illud etiam accedit, quòd tu is es, qui maximè omnium tranquillitatem animi requietemque deames: quo fit, ut magis etiam illa sentias, quæ te premunt.

B E M-

B E M B U S P A T E R.

Est, Fili, est sanè causa illa quidem non levis, quæ mihi labores adauget meos : sed tamen, ut verum fatear, aliud quiddam majus me movet, quod ipsum nuper me in urbem revocaverat, sic dum sederem, revocatque sæpissimè.

B E M B U S F I L I U S.

Quid illud tandem est?

B E M B U S P A T E R.

Quòd reipublicæ causâ non commoveri neque vellem, si possem : neque possem, si velim. Nam cum ab ineunte ætate ita vitam instituerim meam, ut patriæ adessem semper, prodessem cum possem, potuerim autem nonnumquam vel juvenis & domi & foris, illa verò me sæpe muneribus reliquis, sæpe legationibus honestarit : eam ipse si deseram nunc, cum & experientiâ & consilio & auctoritate plus valeo, quid sit aliud, quàm si tu me juvenis senem destituas, filius patrem?

B E M B U S F I L I U S.

Duas igitur causas prædicas, Pater, curarum tuarum, duras tu quidem illas & graves : verum, quia te sciente à te ipso proveniunt, perferendas. Nam qui te idem & actionibus tradidisti, quibus otio inimicius esse quid potest? & rus amas secessusque istos tuos ; quæ quidem, cum multò diutius ipsis careas quàm fruaris, vitam tibi illam efficiunt molestiorem ; dolendum tibi non puto, si te vel illis ipsis rebus condemnēs, quas fugis, vel fugias omnino, quæ te juvant. Sed illud tamen quale est, quod te dixeras reipublicæ causâ commoveri? an te fortasse,
mi

mi Pater, motus ii Galliarum perturbant, qui feruntur?

B E M B U S. P A T E R.

Minimè illi quidem: verùm admodum gaudeo te è Sicilia rediisse: nam si aliquid evenerit, malo te hîc esse, ubi omnes sumus, quàm illic, ubi neminem habes tuorum.

B E M B U S F I L I U S.

Equidem adsum ac libens, cùm ea de causâ, tum quia vobis omnibus carebamus jam nimiùm diu: cave tamen putes nobis hoc Siciliensi biennio quidquam in vita fuisse jucundius.

B E M B U S P A T E R.

Gaudeo & id quidem: idque ipsum ex eo suspicabamur, quòd nondum ad nos cogitabatis. Sed posteaquàm in eum sermonem incidimus, ut de Sicilia loqueremur, narra mihi quemadmodum ea se habent, quæ de Ætnæis ignibus & feruntur passim, & leguntur: te enim accessisse illuc cum Angelo tuo, totùmque montem perlustrasse audiebamus & nobis quidem certè nunc vacat: quid enim hoc æstu agamus mèridiano? neque est, quod ego soleam libentiùs, quàm de naturæ miraculis audire.

B E M B U S F I L I U S.

Hæc verò ut libet, modò valeam recensere; & quidem ejusmodi sunt, ut tibi audienti afferre vel magnam possint, mihi certè narranti semper aliquam afferant voluptatem, quamquam quidem jam hoc ipsum facimus nimis sæpe: quàm enim multis nos eadem ipsa censes, posteaquàm è Sicilia reversi sumus, narravisse? Sed consurge, si placet, ab hac umbra: nam tu ripis quidem omnis quæ sit accubatio,

batio, ea si longior est, esse admodum gravis solet, atque ad illa buxeta nostra, si tibi videtur, sedesque pergamus.

B E M B U S P A T E R.

Periniquum tu quidem facis, qui de ignibus loquuturus, ab umbra & frigore decedendum putas: sed quando ita vis, propter aquam potius in ripa deambulemus, & cum fluvio sermoni reliquo demus operam loquentes: ita mihi videbor melius tuas illas flammæ Ætneæ, si me offenderint, Pluvici mei undâ temperaturus.

B E M B U S F I L I U S.

Illæ verò neque te offendent, cum absint longissimè: neque hîc si adessent, restinguere illas posset Pluvicus tuus, cum mare ipsum etiam cedat illis volentibus, atque earum ardoribus contrahatur.

B E M B U S P A T E R.

Magnum exordium inchoas, Fili, ac jam planè vix credenda sunt ista quæ dicis: verum quâ ita fiat, explana id etiam mihi.

B E M B U S F I L I U S.

Faciam, ut jubes: sed opus est antè, quam illò veniam, ut aliqua te prædoceam deque insulæ, deque montis natura: quibus cognitis, ad ea quæ postulas, rectâ pergemus viâ.

B E M B U S P A T E R.

Agè, ut libet, modò ad illa etiam aliquando veniamus: quinetiam mihi feceris gratissimum, si ea lege inceperis, ut ne quid pulchrum prætereatur, si ve vidisti aliquid, si ve audivisti, si ve quid es ipse commentatus.

N

B E M

B E M B U S F I L I U S .

Ego verò, si placet, iter tibi nostrum omne ordine recensebo, teque à Messanæ moenibus usque in Ætnæ cacumen perducam.

B E M B U S P A T E R .

Placet, & cupio : incipe igitur, viamque ipsam omnem reminiscere, & tamquam recurre, si potes.

B E M B U S F I L I U S .

Agam sedulò id quidem. Itaque ne te teneam diutius : Quartusdecimus mensis agebatur, ex quo ego & Angelus meus apud Constantinum præceptorum Græcarum litterarum studiis exercebamur : neque sanè adhuc vacuum ullum tempus dederamus nobis laboris, ac ne unum interea integrum intermitteramus diem.

B E M B U S P A T E R .

Nimiùm fuistis assidui vestris in studiis, adolescentes, vel etiam superstitioni : annum & menses novæ linguæ rudimentis incubuisse nullo intermisso die ? mirum, si vos vel habitudo illa prior destituit, vel color ! nos tamen è navigatione traxisse vos pallorem istum & maciem putabamus.

B E M B U S F I L I U S .

Ita evenit : sed jam tandem nos ipsos respeximus : placuit enim ut Ætnam viseremus, atque interea, dum animi relaxarentur, quod efficere vel occupatissimi debeamus, tantum naturæ miraculum etiam feriat nosceremus : ita jucundis aliquot sumtis comitibus qui nos perductarent, consensu equis Messanam

nam reliquimus. Sed iter summo littore facientibus nobis Taurominium usque memorabile nihil conspectum est. A læva statim Rhegium & Brutii agri parvo primum, mox latioris maris intervallo aperientibus sese paullatim angustius, prospectantur: à dextra colles continui imminet, Bacchi tota feracissima plaga, & Mamertinis vinetis minùs fortasse quàm olim fuit, tamquam ab ipsa vetustate contritis jam laudibus, sed tamen satis nunc etiam percelebris. In medio ferè itinere vel paullò ampliùs, castellum Nisus ex aëria montis rupe viatoribus se ostentat: unde illud devectum Ovidianum,

Nisiades matres, Sicelidèsq; nurus.

Incolæ vallem etiam omnem, quæ subest, Nisi regionem vocant.

B E M B U S P A T E R.

Erit isto sanè modo etiam aliquid infra Taurominium memorabile: nam de hoc Poëtæ versu, si rectè memini, nobis pueris nondum inter Grammaticos conveniebat: qua quidè in re adhuc illi arbitrum si quærunt, planè video eam controversiam posse dirimi à Niso tuo: à quo nescio quàm blandè ceteri hospites excipiantur, te certè, ut illi dicerent, etiam elegantiorè remisit. Sed sequere.

B E M B U S F I L I U S.

Tauromoni cùm veterum monumentorum reliquæ plures visuntur; templa, sepulcra, aquæductus: quin sæpe temerè Græca numismata passim effodiuntur, affabrè facta illa quidem, neque in æs modò insculpta sed in argentum, sed in aurum, quod etiam Syracusis crebrò accidit, & est jam totius ferè insulæ familiare: tum coëtile theatrum adhuc

huc manet, paullò quàm id, quod Romæ vidimus, minus, nisi quod illud amphitheatrum est. Quæ quidem omnia eo inspexi diligentius, quòd te recordabar plurimùm semper veterum hominum imaginibus monumentisque tamquam virtutum illorum & gestarum rerum testibus, oblectari. Urbs ipsa loco præcelsò atque edito sita, & montium angulo promissa in pelagus, mare Jonium longè latèque prospicit. Theatrum ultimam anguli rupem insedit, quâ collis conspicuus ante omnem urbem in circum planitiem ducens audentior procurrît in mare, utque hinc fluctibus, inde urbe medius ipse terminatur. E Taurominitano demissi iugo, & littore paullatim relicto, vallémque ingressi quàm à læva Ætnæ radices, à dextra Taurominitani montes efficiunt, per eam Randatium pervenimus novum oppidum, & in Ætnæ radicibus, qua parte mediterranea despectat, situm. Iter totum à Taurominio novem & viginti millibus passuum confectum est. Vallis sonoro & perpetuo stumine scinditur & irrigatur. Platani, numerosa sylva, utrasque ripas inumbrantes, maximam sibi vallis partem egregiæ incolæ vindicarunt.

B E M B U S P A T E R.

Ain' tandem, platanos illæ habent ripæ?

B E M B U S F I L I U S.

Pulcherrimas illas quidem, & cultissimas, ut non Socratem modò, aut Platonem, scholàsque omnes mitiores suis umbris invitare possint ad philosophandum, sed etiam Gymnosophistas durissimos illos quidem homines, & sole admodum delectatos.

B E M-

B E M B U S P A T E R.

Quàm vellem, ut cum earum duabus possemus, vel tribus arboribus, multò plures fructíferas arbores ex illis quas in quincuncem dispositas habemus, commutare!

B E M B U S F I L I U S.

Utinam ille tibi potiùs, Pater, iis stantibus totum Pluvicum obduxissent: poterant enim vel univèrsam Nonianum: sed enim nescio an isto sub cœlo provenirent.

B E M B U S P A T E R.

Equidem arbitror: nam illis posteaquàm in Italiam travectæ sunt, & quidem ab ipsa Sicilia primum, multæ urbes abundavere: quamquam posteriorum hominum negligentia deperierint: nos enim dum Romæ essemus, unam, quæ in ima ripa speculi est Dianæ Aricinæ, pro miraculo vidimus. Sed nihil est profectò, mihi crede, nihil est, Fili (ut ego semper dicere solco) quod effici ab homine curâ diligentiaque non possit: nos enim, ut de me ipso loquar, quibus tamen, ex quo hanc villam exædificavimus jam inde antequàm tu esses natus, consumere hîc nondum etiàm licuit triginta integros dies, neque quando licebit scio, cupiam certè semper, & peroptabo, vides quàm multos tibi posuerimus ordines pulcherrimarum arborum, vel nostratium, vel advenarum? Quòd si etiàm platanos habuissem, numquam illæ me vivo periissent, & haberes tu quidem nunc, quò melius inquirare posses Faunum tuum: & ille quò libentius accedere.

B E M B U S F I L I U S .

Vellem equidem , mi Pater : sed quando id effici non potest , oblecta te populis tuis : tum etiam , si placet , sicuti matres filiorum nomina , qui desiderantur , in eos sæpe transferunt , quos habent , ita & nos platanos istas vocemus.

B E M B U S P A T E R .

Mihi verò placet has populos semper vocari : atque haud scio , an etiam cum eas tempestas vetustasve consumserit , ut ait ille de quercu Mariana , tamen erit in Noniano populus , quam Bembearum populum vocent : ita mihi quidem videtur illas æternitate commendasse suis carminibus Aurelius noster. Quare,

*Que vitreas populus andro
Bembeas ad aquas vertice tollitur,
Vivum cespitem obumbrans
Intensa bicolor coramâ,*

fit semper populus , crescat , surgat altius vel aquulâ hac , vel Pœtæ versu. Sed ut ad platanos redeam , non tam hoc meâ causâ cupiebam , Fili , quàm tuâ : ego enim me oblectavi satis , tum experiendo illud didici , quod facio semper , cum licet , sive ædifico aliquid , aut paro , propterea id facio , vel quia illis omnibus rebus putem me esse usurum , cui in ipso uti jam meo ipsius jure non licet , vel quia non facile illa possem contemnere , quibus carerem : quid enim mihi potest jam ad eos dies , qui mihi reliqui sunt ad vivendum , esse non satis ? Vobis illa parantur pueri , vobis illa inquam , non mihi : scio enim quàm à parentibus quæsita hæc , dulcius accipere soleant liberi , quàm ipsi facile comparare , sive quòd in quærendis rebus plerique laborem fugimus , in par-

partis omnem voluptatem amamus; five quòd in iis, quæ nobis à majoribus nostris relinquuntur, inest etiam memoria illorum, qui tradidere: quæ illa nobis nescio pacto cùm sanctiora efficiat, tum certè facit multò etiam jucundiora.

B E M B U S F I L I U S.

Mihi quidem, Pater, & nunc ista carissima sunt, quæ, quæ es in nos amoris exuberantiâ, à te video dici, & erunt semper, dum vivam, fixa animo & in memoriæ meæ, cupioque ut ex iis ipsis rebus, quæ mihi à te, quæque fratri comparantur meo, longissimam ipse nobiscum percipias voluptatem. Sed si tibi nos umquam naturæ lege supervivemus, habeo alia ego, ut de me tantùm loquar (nam de fratre quamquam multa possent dici, malo illi integram causam relinquere respondendi tibi) habeo alia, inquam, quæ mihi sanctissimam tui memoriam semper efficient, etiam absque Noniano tuo: quippe qui me puerum educaveris non diligenter modò, sed planè, quod verè mihi videor esse dicturus, etiam religiosè: habueris tecum in legationibus tuis, imbueris optimis moribus, omnibùsque bonis artibus, quod in te esset, ita semper institueris; ut verear ne sim prorsus ingratus ultra hæc mihi à te si quid umquam relictum optavero: tum si de iis ipsis tibi non ego semper majores gratias habuero, quàm si mihi magnificas villas construxisses. Quare ista quidem de causa, nihil est sanè quod labores.

B E M B U S P A T E R.

Ego verò ac multùm: nam qui tibi illa preparaverim, quæ sunt longè potiora, meo quidem iudicio, &, ut video, etiam tuo, curandum mihi est hæc tibi ut ne desint: quæ cùm minora quidem sint, valde tamen sunt necessaria: quemadmodum si te

quis ad coenam vocet, ferculáque afferat cùm varia, tum sumtuosa, vina multifariam apponat, ministros adhibeat, calices quærat, & vasa vel argentea, vel aurea, nisi statuerit triclinium, aut mensas in hortulo disposuerit, ut tibi stanti coenandum sit, certe tu illum nihilo probes magis, quàm si tam multa omnino non paravisset. Ita mihi eveniet patri: nam quod te rectè instituerim à puero, mecum habuerim semper, utramque linguam te docendum curarim, id est, ad coenam vocasse te satis dubiam & sumtuosam, in qua depasceres animum tuum, téque ipse conviva elegans oblectares: convivæ namque sumus omnes, dum vivimus: neque aliud est omnis vita nostra, qua sub hac mundi luce fruimur, quàm longa concoenatio, aut ut jam veriùs dicam, convictio. Quod si nec sedem ullam tibi, nisi viventi diversorium, secessúmque gratum aliquem paravero studiis & Musis tuis, perfectò non tam in illis laudabis diligentiam meam, quàm in his etiam culpabis negligentiam: neque tam pulchra ea tibi esse videbuntur, quibus abundaveris, quàm fuisse illa, quibus carebis, necessaria: ita fiet, ut cùm semel abiero, tu me sæpius accutes, quàm probes.

B E M B U S F I L I U S.

O mi Pater, méne tam impium umquam faturum, ut te audeam accusare? Ego te umquam accusem, Pater? Quid si non tu me sæpe monuisses, & ego aliquando scriptum legissem à summis ac sapientissimis viris, animi bona esse, quæ beatos homines facerent sola ipsa per se se, quæque opis externæ non egerent, ea neque eripi posse cuiquam, nec ætate senescere, nec morte interire? Cetera omnia manca esse, labilia, inomentanea: quæ quoniam fortuna & casu regerentur, tanto esse magis quemque, quantum illa contemneret, vel divitem,
vel

vel etiam sapientem? Animos nostros ex æthereâ sede in hanc corporis labem profectos ea lege, ut ad illam ipsam purgati aliquando reverterentur: quæ hîc essent, despiceret: ad illa se intendere, quod properarent? Me verò, quem ista quandoque docuisses, nisi mihi villam reliqueris sylvamque platanorum, putas tibi esse succensurum? Non est ita, mi Pater: ne putes.

B E M B U S P A T E R.

Non puto.

B E M B U S F I L I U S.

Neque me tam dementem existimes velim.

B E M B U S P A T E R.

Non existimo.

B E M B U S F I L I U S.

Quid ita igitur loquebare?

B E M B U S P A T E R.

Quia noveram mores hominum, tum etiam percontare te prorsus volui, quàm rectè ista sentires. Sed omittamus hæc jam tandem, Fili, atque ad eam partem sermonis, ex qua egressi sumus, revertamur.

B E M B U S F I L I U S.

Imò verò, Pater, nec revertamur: quid enim ampliùs nobis cum platanis illis? De iis enim loquebamur. Sed (si placet) ad Ætnam potiùs, de qua sermo haberi coëptus est, properemus.

B E M B U S P A T E R.

Mihi verò perplacet, ita tamen ut ne festines : tibi enim ego omnes has pomeridianas horas dico. Et quoniam me impellente nimium jam extra Ætnæ terminos provecti sumus, non committam ut te interpellem sæpius, nisi quid erit, quod de ea ipsa te rogem.

B E M B U S F I L I U S.

Tu verò, ut lubet : ego autem, ut te video velle, sic faciam. Sanè mons ipse situ, formâ, magnitudine, fertilitate, incendiis mirus, demum totâ sui qualitate ac specie longè conspicuus, & tibi uni par est. Ab aurora mare Jonium bibit, & Catanam sustinet imo in pede : cum sole descendit in insulam eâ parte, quâ Tyrrhenum pelagus est, & quæ Æoliæ appellantur : laterorsus, in septemtriones vergenti Pelorus objicitur, & Italiæ angustiae sunt : contrâ reliqua insula subjacet, tractusque ii omnes, qui cum Lilybæo in Africam protenduntur. Ipsa Ætna radices suas ferè in orbem deducit, nisi sicubi orientem & meridiem versùs promisso clivo paullisper extenditur. Coelebs degit, & nullius montis dignata conjugium, castè intra suos terminos continetur. Circumitur non minùs quàm centum millibus passuum, adscenditur ferè per viginti, quâ brevior via. Imi collis, ac omnis radicum ambitus per oppida, & per vicos frequens incolitur. Baccho, Pallade, Cere feraces terræ, armentorum omnis generis supra quàm credas, feracissimæ. Hîc amœnissima loca circumquaque : hîc fluvii personantes : hîc obstrepentes rivi : hîc gelidissimæ fontium perennitates : hîc prata in floribus semper & omnis verna dies, ut facile quilibet puellam Proserpinam hinc fuisse raptam

pu

putet : hîc arborum multijugæ species , & ad umbram crescentium , & ad fœcunditatem : in qua etiam tantùm excellunt ceteras omnes arbores , ut mihi quidem magis huic loco convenire videantur ea , quæ de Alcinoi hortis finxit Homerus, quàm ipsi Phæaciæ, in qua certè nos, cùm è Sicilia rediremus, nihil ejusmodi vidimus, quod nos tantopere oblectaret : ut etiam non inurbanè Angelus meus interroganti eum cuidam ex Phæacibus, qui nobis urbem omnem ostenderat, quidnam illi videretur, ita responderit : Ego Phæaces debere vos quidem, inquit, Homero permultùm existimo, qui vobis plura etiam tribuit, quàm ipsa natura. Referam (si potero) Latine, vel certè ut potero : nam adverti propterea tum etiam diligentius illum ipsam Homeri locum :

*Hic nemora in cœlum latè crescentia surgunt,
 Punicei pomum grani, malûmque, pirûmque,
 Et dulces fœus, & magna Palladis arbor.
 Non illis borealis hiems, non officit æstas,
 Torrida : sed placidæ zephyrû spirantibus auræ,
 Arboribus totum superat fœtura per annum,
 Et pomis insensuere recentia poma priori,
 Et nova jam miti superadvenit nova racemo.*

Medius mons nunc variis arboribus latè sylvescit, & præcipuè pinis & fagis maximam in magnitudinem multitudinèmq; crescentibus : quarum illæ inferius, hæ sublimiores sunt : nunc nudo latere arabiles in plagas extenditur, & sæpè usque ad imum descendit, frumentis adeò fœcundus, ut credita nonnumquam in centuplam segetem cultoribus ferat. Ita que prudenter, ut multa, illud etiam præci vitæ, quodd nobilissimum templum Cereris in Ætna constituere : ubi enim potius Dea segetum coleretur, quàm

quàm ubi segetes optimè provenirent? Atque id quidem tantùm de segetibus. Verùm ab universa Ætnæ fertilitate, ut opinor, fabula etiam emanavit, Aristæum giganta cō in monte ita salvum esse atque vivere, ut neque ab Ætna prematur umquam; neque flammis cœlestibus inuratur: quod optimi & uberrimi essent fructus, qui per Ætnæ loca nascerentur, nullo telluris vitio, nulla aëris offensi malignitate: nam & Aristæos Græci quidem illo vocabant, qui vicissent in certaminibus: quod verbum ab optimo deductum est credo, quia nisi optimi non vincerent: & gigantes scimus esse filios Telluris appellatos: ita, quoniam fructus universos tellus quasi mater parit, cū fructus Ætnæ esse optimos atque uberrimos vellent dicere, tamquam ceteros superarent, fabulæ datus est locus non inveniustè quidem, si tibi ita videtur: exspecto enim etiam quid tu sentias scire abs te.

B E M B U S P A T E R.

Mihi sanè videtur: itaque redde cetera.

B E M B U S F I L I U S.

Reddam, Pater, atque illa ipsa quidem quæ à principio postularas, & quorum caussa ista omnia dicta sunt: ventum est enim ad id, ut jam de ignibus loqueremur.

B E M B U S P A T E R.

Verebar sanè, tu ne me longius circumduceres: quamquam quid longum mihi esse hac in re, quæ de nunc agimus, atque hoc in otio potest?

B E M-

B E M B U S F I L I U S.

Curabo id quidem, ne fiat, si potero, quantum potero diligenter.

B E M B U S P A T E R.

Imò hercle fiat potiùs, etiam id si facere ipse, ne fiat, potes: non enim impedio: illud autem idedò dixeram, quia te putabam antequàm istuc accessisses, aliquamdiutiùs erraturum.

B E M B U S F I L I U S.

Ego verò existimabam, Pater, erravisse me sic etiam nimis diu.

B E M B U S P A T E R.

Non est ita: sed ne nunc tandem erremus, perge de ignibus, ut proposuisti. Verùm autem quid hæres?

B E M B U S F I L I U S.

Pergam equidem, ut jubes: sed scin' quam in salubram inciderim?

B E M B U S P A T E R.

Nihil profectò minùs.

B E M B U S F I L I U S.

Dum tibi ad ignes festino, eam Ætnæ partem, quæ nobis una restabat de tribus (sic enim partiri soleo, & qua sine ad ignes ipsos perveniri non potest) penè omiseram suboblitus: ita Ætnam, quasi Chimæram, cecideramus, & tamquam ream capite multa-

VC-

veramus imprudentes. Sed agam nunc tutiùs, ac de utroque simul loquar. Superior itaque montis pars (nam jam de iis quæ infra sunt diximus) usque ad summum cacumen nuda variam faciem ostendit: nam alibi semiherbosi tractus sunt intersurgentibus tophis, qui etiam in Pedemontana regione passim visuntur: alibi per summa ora exundans incendium saxi fluentibus totas plagas occupavit: alibi arena-rum campi magnam in longitudinem & latitudinem extenduntur. In supremo crateres duo sunt, quorum alterum, qui quidem inferior est, ipsi vidimus in putei rotunditatem angustum, emissis veluti geminâ spondâ circumquaque saxi cùm exustis, tum diversicoloribus: atque hunc lapidea planities ambitu angusto continet: quò ut primùm incendimus sulfureis statim nebulis & non ferendo fumo, veluti è fornace, percussi ora, pænè retulimus gradum: mox incremente audacia, quâ ventus perflabat, paulatim ingressi craterem ipsum tetegimus manu. Effundebatur inde, tamquam ex camino, fumus, non intermissâ exhalatione: is tamen etiam scissa per longa incendia montis cute, ventis intus furentibus, qui eo die vehementes fuerunt, multis in locis sibi faciebat exeundi viam: interdum quoque repente ipsis sub pedibus exsiliens, manere nos uno in loco non permittebat. Quinetiam illud accidit, ut quem locum maximè contemplabamur, quòd erat saxi nuper effusis, & adhuc ignem & sulfur retinentibus incrustatus, per hunc, quâ parte concesserat in rimam, subito effluerit igneus rivus, ac pedes ipsos inter emissa ex rivo saxa urentia proflirent.

B E M B U S P A T E R.

Quid 'ais? peream ni me totum commoves, Fili, atque etiam perterrefacis tuâ istâ oratione.
Quid

Quid autem faxa illa ? an quemquam vestrum læserunt ?

B E M B U S F I L I U S .

Neminem profectò, Pater : quin etiam eorum duo, cùm refrixissent, quæ manu capi poterant , Messanam deportavimus sulfuris partem servantia , cetera subnigra.

B E M B U S P A T E R .

Quid enim vos tam ultra temerè procedebatis ?

B E M B U S F I L I U S .

Quia cùm licere illie nobis tutò consistere putabamus, tum etiam lustrandi singula studio, vel potiùs aviditate ferebamur.

B E M B U S P A T E R .

An nesciebatis, Plinium illum majorem ita occidisse, dum nimium diligenter, nec dicam inconsultè, Veseviani incendii causas perquireret, montè que perlustraret ?

B E M B U S F I L I U S .

Quidni sciremus, Pater ? verùm tanta nos delectatio illius spectaculi detinebat , tanta rei novitas, tantus invaserat stupor, ut sui ipsius jam nemo satis nostrum recordaretur. Sed missa hæc faciamus atque ad illam planitiem, de qua modò dixeram, revertamur : quæ quidem ita tamen perurebat ipsa, ut admotæ solo manus, nisi exemplò retulisses offenderentur. Pedes duplici calceamento, ita propter adscensùs difficultatem comparato, tuebamur. Ab eo cratere, quem dixi, mons per fundæ jactum in-

insurgit adscensu difficillimo, partim salebris impedi-
 dentibus, partim tardantibus arenis, & clivus sta-
 tim etiam omnibus ex partibus impendebat. Is uni-
 versi corporis vertex summus est, & tamquam in
 urbem arx domina, sic ille in montem prominetur.
 Ab ejus inscensu detinuere nos potentissima vis ven-
 torum, & exhalantes fumi: itaque tibi de illo re-
 ferre quidem aliud nihil possum, nisi tibi ea vis re-
 censeris quæ ab Urbano Monacho accepimus postea,
 Messanæ cum esset. Homo ille quidem spectatæ fi-
 dei, atque harum rerum cupientissimus sciscitator:
 is enim paucos ante nos dies, per summam tranquil-
 litatem, totum verticem perlustraverat.

B E M B U S P A T E R.

Imò vero cupio: novi enim ego illum, atque amo,
 quod te non latet: quare mihi futura sunt hæc om-
 nia illius testimonio gratiora.

B E M B U S F I L I U S.

Ajebat ille igitur (quando ea tibi narrari postu-
 las, quibus tamen ego tam accedo ut credam, quam
 omnino si adspexissem) verticem illum esse ab ingenti
 cratere occupatum ambitu circiter quatuor stadio-
 rum, cumque non usque in imum descendere eo-
 dem hiatu, sed alvum tibi intus paulatim adstringe-
 re catenus, quoad in ejus medio ad evomenda
 montis excrementa satis amplo ore foraminatur:
 tum esse in summa montis corona parvum trami-
 tem, ubi pedes firmentur: ex eo si quis declinave-
 rit, aut in craterem obrui, aut è monte deturbari:
 stetisse tamen se se ibi dum barathrum exploraret:
 eructasse tum montem magno strepitu incendia ca-
 liginosa, & urentes petras supra os, quantum sa-
 gitta quis mitteret, insurgentes: atque eum, veluti

cor-

corpus vivens, non perflasse semper, sed emissâ semel animâ cessasse diutulè, dum respiraret: tum se copiam intuendi habuisse, quæ vellet: mox respirasse iterum atque iterum parî intervallo usquequaque: interea ingemere intus cavernas auditas, intremere etiam tonitruis montem sub pedibus, magno & formidoloso iis, qui aderant, horrore: ex quo illud mirum videtur, quòd qui tum strepitus per tranquillitatem sentiebantur, eorum à nobis nihil auditum sit, in tanta ferocia ventorum.

B E M B U S P A T E R.

Illud verò nec videatur, Fili, neque planè ipsum est mirum: constat enim, quemadmodum scriptores tradidere, simul cum ventis Ætnæ animam immutari: & quo flante, fumos tantùm aut caligines exhalet, eo ponente, modò puras, modò crassiores flammâs emittere, pro surgentium ventorum qualitate: aliquando etiam effundi torrentes ignium variâ exundatione, prout intra montis viscera pingua vel exilia incrementa sunt; quæ cùm ita se habeant, illud etiam posse fieri, quis est qui neget, lenissimâ unius venti aurâ eos strepitus intra montem excitari, qui vel furente altero non queant? Non enim quàm perflet quid, sed quàm intret in montem, quàmque se in cavernas illius, inque viscera insinuet, est spectandum.

B E M B U S F I L I U S.

Intra montem igitur tu, tamquam intra pectus animam, sic accipi ab Ætna ventos putas, quibus illa modò spirat leniter, modò vehementiùs incitatur?

O

B E M-

B E M B U S P A T E R.

Sanè quidem : nisi tamen veriora illa sunt, quæ de Typhæo, deque Encelado Poëtarum fabulosa diligentia concinna vit.

B E M B U S F I L I U S.

Verissima illa quidem fabella est : sed perge tu mihi , atque etiam , Pater , hujus incendii causas redde , si placet : nam ex incolis quidem inventus est nemo , qui ea nobis paulò veriùs explicaret.

B E M B U S P A T E R.

Pergam , ut libet : sed non priùs id faciam , quàm mihi dixeris , quomodo illud sit , quod tu verissimam fabellam dixisti.

B E M B U S F I L I U S.

Quia sanè ea demum verissimè fabula est , quæ nihil habet veritatis.

B E M B U S P A T E R.

Pulchrè , nimirum : atque isto modo etiam dicere historiam maximè falsam possum , ut ea sit demum falsa quammaximè historia , quæ falsi habeat nihil.

B E M B U S F I L I U S.

Non sequitur istud , Pater : sed nos dialecticæ captiosis sophistarum circulis , coronisque ne avocemus : satis enim habet illic negotii. Quare agè ,
mi

mi Pater , explana potiùs illa nobis quæ petimus, ea incendia unde oriantur , & orta quomodò perdurent.

B E M B U S P A T E R.

Tu verò postulas etiam sine dialecticis philosophari : quod quidem ipsum fieri quàm possit , vel alio tempore ex te ipso cognosces , vel cùm voles, audies de me: nunc verò agè, philosophemur. Interea tamen paullisper hoc in cespite confidamus : neque enim ullis adhuc Nonianis legibus cautum est, ne quis temerè quoquo in cespite confidat : quemadmodum olim Romanis, ne quoquo in gradu: & ego jam deambulandò defessus sum.

B E M B U S F I L I U S.

Tu verò quiesce ut libet, & quamdiu libet: ego autem & stare adhuc possum libentiùs, & te ita meliùs auscultabo.

B E M B U S P A T E R.

Et quidem hoc etiam licet: sed quoniam ita vis, ut quibus de ignibus ego te antea interrogaveram: de iis tu me nunc audias differentem , brevi expediam quæ sentio : neque enim nimis multa sunt. Tellus quidem omnis , Bembe Fili , sicuti nostra corpora, foraminibus canalibùsque distincta est, & tamquam venis internotata ; sive quòd omnino coïre non potest, quæ specie quidem multùm sibimet differat intra sese; sive quòd aut gignit ipsa semper aliquid, aut interimit, & immutat, neque unum idem omnis, atque semper manet; sive, ut alii tradidere, & quidem principes in Philosophia viri, quia planè

vivit ipsa, atque à mundi anima vitam trahens, ab eadem mundi anima extra intrâque perlustratur. Sed in omni tellure nuspiam majores fistulæ, aut meatus ampliores sunt, quàm iis in locis, quæ vel mari vicina sunt, vel à mari protenus adluntur: nam cùm exedit semper mare, consumitque suoapte contactu suâque naturâ omnia, tum autem si partem est nactum aliquam debiliorem, membrâque non aded robusta telluris, erodit illa multò facillimè, pergitque in viscera ipsa quantum potest: itaque cùm in aliena regna sibi viam faciat, ventis etiam facit: ex quo fit, ut loca quæque maritima maximè terræ motibus subjecta sint, parum mediterranea. Quodd si etiam in sulfuris venas venti furescentes inciderint, tum incendia excitantur sanè non difficulter: quoniam & in sulfure concipiendi permagna ignis vis inest, & venti etiam aliena succendunt vi suâ. Hæc autem tu ut in Ætna accidant omnia, vide: quippe, ut modò tute dixisti, quæ mare in radicibus habeat, quæ sulfurea sit, quæ cavernosa; seu quodd naturâ ita fuerit semper ipsa, seu quodd à mari aliquando perforata ventos admitterit æstuantes, per quos idonea flammæ materies incenderetur. Habes unde incendia oriantur Ætnæ tuæ: habe nunc quomodd etiam orta perdurent: in quo quidem nolo ego te illud admirari, quod vulgus solet, magnum esse, scilicet, tantas flammæ, tam immensos ignes post hominum memoriam semper habuisse, quo alerentur: quid est enim magnum ipsi magistræ rerum omnium atque artificum naturæ? Quid arduum? Quid illa tandem non potest? Qui stellas, qui solem, qui cœli convexa, qui terras omnes ac maria, qui mundum denique ipsum, quo nihil est admirabilius, vel potius extra quem nihil est, quod admireris, sæpe sine admiratione

tione intuemur , iisdem nobis esse Ætna miraculum potest ? Cave sis tam imprudens , Fili , ut tu id putes : nam si naturam respicimus , nihil in Ætna est , quod mirum voces . Si rem consideramus ipsam , nōne tibi etiam mira videantur cū alia loca permulta , tum vel Aponi nostri fontes , calidæque illæ purissimæ , quibus natura non tantū ut calefacerent , dedit , quod erat tamen ab aquis alienum , sed multum de jure quoque rerum omnium concessit , multum de nostro , tum aliquid de Deorum etiam , & suo ; ut morbis , scilicet , mederentur , non modò sine ullo ægri dolore , qua de causa Græcè Aponus nomen invenit , sed etiam cum voluptate ? Itaque qui curantur ,

Non venas referant (ut ait ille) nec vulnere vulnera sanant,

*Pocula nec tristi gramine mista bibunt :
Amissum lymphis reparant impunè vigorem ,
Pacaturque agro luxuriante dolor.*

Nam morbos quidem expellere hominum planè est rerum usum multarum rectè callentium , hoc autem , vel sine dolore id efficere , vel , quod multò est maximum , etiam cum voluptate , Deorum mihi quidem videtur esse proprium , ipsiusque principis omnium , & parentis Naturæ . Quòd si cum uno Aponi fonticulo & canali profunda illa comparaveris , inundationesque omnes Ætnæ tuæ , fortasse non verear , ne noster hic colliculus tuo illo monte sit minor . Sed faciam , ut tibi pollicitus sum , & Ætnæ incendia quomodo alantur , docebo . Quoniam igitur omnia (ut scis) humore atque calore concipiuntur , cū & semper ardeat mons , & semper à mari perlustretur , habes , jam duobus his ver-

bis quod petis : ignis enim , qui detrahit semper aliquid atque consumit , gignit etiam semper aliquid sibi quod consumat , suo ipsius calore humectantibus undis tellurem , semperque igni materiam sufficientibus , quo alatur : nam & bitumen maximè , quod sulfuri simillimum est , fit ex terra & limo , exsudante tellure : tum & ejusdem serè generis alumen , quod quia ex salo & terra conficiatur , ita vocatur.

B E M B U S F I L I U S .

Unde autem saxa , & pumices , Pater , & ejectamenta illa , quæ vomit ? Quid illa tandem sunt ? An sulfur tantum , bitumen , alumen omnia ?

B E M B U S P A T E R .

Nequaquam , Fili : sed tanta est vis ignium , præsertim inclusorum , & ventis intus furentibus , ut non viscera imbecilla modò , sed planè nervi etiam corripiantur telluris , & saxa ipsa durissima liquefiant.

B E M B U S F I L I U S .

At ea ipsa saxa non aliquando defecisse , montemque sibi non subsedisse , nonne illud est mirum , Pater ?

B E M B U S P A T E R .

Neque id , Fili , quidem mirum : tellus enim semper foecunda sui est , semperque semet ipsa parturit : nisi tamen malis tu cum Pythagora sentire , qui quidem

dem apud Ovidium, ita præcipiens inducitur, ut audeat affirmare, Ætnæa incendia non esse usquequaque duratura.

B E M B U S F I L I U S.

Ego verò quid sentiam, non fat scio: quamquam equidem malletm Pythagoram, quàm Empedoclem imitari: ille enim quæ naturæ consentanea videbantur, credebat, asserens mutari quidem omnia, nihil tamen omninò interire: hic dum curiosiùs naturæ causas perscrutatur, etiam seipsum imperscrutabilem facit.

B E M B U S P A T E R.

Sed valere nos illos sinamus, Fili: & quoniam nos tibi, Ætnæa incendia unde fiant, diximus, id velim ego scire item ex te, ipsa hæc quomodo fluant. Neque enim puto hujus ignarum rei, tamquam dormientem spectatorem, sic te ex eo spectaculo rediisse.

B E M B U S F I L I U S.

Jam istud quidem, Pater, fieri sine ullo negotio potest, vel una Hesiodi comparatione, quâ ille in sua Theogonia fluxisse ait tellurem, ubi eam post fulminatam Typhœum igne correptam describit, hoc ni fallor modo: ex quo sane libet mihi suspicari etiam Pastorem illam Ascræum aliquando Ætnam conscendisse, atque inde sibi summis, quod de universa tellure scriptum reliquit:

*Uritur ipsa ingens tellus, astisque furente
Liquitur, albentis quondam cœu lamina plumbi.*

*Arte virum flammisque cavâ fornace liqueſcit,
Seu ferrum: quamquam hoc maternæ viſcera rupis
In duras aluere vires, cùm ferbuit olim
Vulcani domitum manibus, terrâque fatiſcit.*

Et quidem propterea illum ego plumbi & ferri exempla poſuiſſe crediderim, ut alteri ea compararet quæ igne faciliùs corripuntur & fluunt, ut ſulfurea tellus omnis, & eæ telluris partes, quæ tenuiores ſunt; alteri autem cùm ſaxa omnia, tum ea quæ flammæ reſiſtunt magis, & ſunt ſuapte natura duriora.

B E M B U S P A T E R.

Mihi hæc quidem certè non diſplicant ipſa per ſe: atque etiam delectavit me nonnihil Poëtæ ingenium, qui tam aptè deſcripſerit fluentem & ardentem tellurem: ſed tamen tu, Fili, nimium perparcè reſpondeſ ad illa quæ peto: non modò enim hoc ita ſimpliciter cupio, ea incendia quomodò fluant ſcire abſ te: ſed etiam, ubi deſcenderint, quam faciem capiant: tum ſi perdurant eadem ſemper, an aliquando immutantur, audire.

B E M B U S F I L I U S.

Geram tibi morem, Pater, & ea quæ poſtulas, ut potero, explicabo. Pleno jam partu maturior eſt omnis foetus, quicumque in Ætnæ matris utero coaleſcit, niſu parientis expellitur & ejeſtatur quacumque priùs rimam invenerit, aut viam ſibi paraverit viſuâ: ſæpe tamen exit ex eo cratere quem ipſi vidimus, numquam ex ſuperiore, quòd vel eò inſcendere gravis materia non queat, vel, quia inferiùs alia ſpiramenta ſunt, non ſit opus. Deſpumant igitur

igitur flammis urgentibus ignei rivi pigro fluxu totas delambentes plagas : ii paullatim recedente calore priorem sibi naturam reposcentes, in lapidem indurescunt fragilem sanè flammis enervantibus, & si contrectes, putrem. Stat ea confluvies, veluti glacies, concreta, usquedum alteri descendant rivi : ii námque non suprà fluunt, sed inter montis arenosam cutem & priora concreta fluentia insinuant se se, cursum sibi medium quærunt : sic, quæ priùs induruerant, quia friabilia sunt, ut dixi, novis incendiis cedentia crepant, & in partes disjecta profiliunt, quacúmque unda deurgens interfluit : deinde congelantem eam altera subit illuvies, atque ipsa tantumdem facit : tum altera item, & altera : non enim continuato fluxu mons, sed per intermissos spiritus, ut suprà commemoravimus, eructatur. Itaque novissimis semper vincuntibus, multiplicatòque in immensum incendio, ex igneis fluminibus fracti lapides altissimo congestu magnam montis partem occuparunt : atque ii, quo recentius fluxere, eo & nigriores sunt, & firmiores : ætate & palleſcunt, & resolvuntur : inde ego esse arenarum plagas omneis, quæ circa cacumen visuntur, existimo. Materies omnis aridissima est, atque idèd minùs multò, quàm vivi lapides, ponderosa : scabra adèd, ut brevi morâ, tamquam à lima, conſcendentium calcei exedantur.

B E M B U S P A T E R.

Atque ego sanè in eo mallempedoclem imitari, qui adſcensurus amyclis æreis utebatur. Sed ſequere.

BEMBUS FILIUS.

Ea infra parvum craterem circumversus totum montem complexa est, & cumulum eum, in quo major crater est, sustinet: demittitur inde alicubi per intervalla imum in montem obliquis fluxibus, quaque Catina jacet, usque in mare, lata sæpe, quâ visus patet, horrendum sanè spectaculum, modò alveis hiantibus, modò impendentibus ripis. Inter maxima profluvia longè memorabile illud est, quod paullò ante nostram ætatem usque intra Catinam decurrens, non parvam urbis partem incendio depopulavit: neque sanè descensus is minùs, quàm per ducenta stadia conficitur. Quinetiam portum eum, de quo ait Virgilius,

*Portus ab accessu ventorum immotus & ingens
Ipse, sed horrificis juxta tonat Ætna ruinis,*

ita implevere fluenta Ætnæa, ut jam errasse Virgilium putes, quòd portum ibi esse ingentem dixerit, qui pænè nullus sit.

BEMBUS PATER.

Istud, nimirum, est quod à principio dixeras, cedere illis volentibus, atque eorum contrahi ardoribus ipsum mare.

BEMBUS FILIUS.

Est ita quidem, ut dicis: sed ut ad propositum revertamur, reptare per eas crepidines, quas dixi, duobus millibus passuum necesse est quemvis craterem visuros: reliquum iter in equis conficitur.

Repta-

Reptationis ejus labor haud facillè credas , quàm durus est , quàmque indigens virentis gena : quippe , quia degravante viatore temerè ingesti lapides concedunt , & in adscensu maximè arduo , ni probè posueris pedem , dimoto uno , tota congeries devolvitur , & in te ipsum ruit : adde quòd , etiam si in plano cecideris , lædunt scabritie suà : & manus crebro contactu , nisi contexeris , atteruntur. Magna fortasse videbuntur , Pater , audienti tibi : magna enim sunt , ut mihi quidem videri solent , verum nusquam adeò , ac nobis inspectantibus fuerunt : nam Ætna quanta est , nemo quidem scit , qui non videt. E summo vertice contemplari totam insulam licet : termini ejus longè esse multò minùs videntur , quàm sunt. Brutia ora ita tibi sub oculis jacet , ut eò posse trajicere pænè quidem jactu lapidis putes. Serenà tempestate Neapolitani etiam tractus prospiciuntur. Nivibus per hyemem ferè totus mons canet : cacumen neque per æstatem viduatur.

B E M B U S P A T E R .

Quid , quòd hyemare tantùm eas & Plinius , & Strabo meminere ?

B E M B U S F I L I U S .

At experientia ita te docet , ususque ipse auctor , quod quidem venià illorum dixerim , longè certior. Quare illud , mi Pater , etiam atque etiam vide nequid te moveat , si aliqua ex parte hujus nostri de Ætna sermonis cum vetustis scriptoribus dissentimus : nihil enim impedit fuisse tum ea omnia , quæ ipsi olim tradiderunt , quorum permanse-
rint

rint plurima in nostram diem : quædam se immutaverint , aliqua etiam allata sint nova : nam , ut cetera omittam , quod cinerosa partim esse summa cacumina dixerunt , ejus rei nunc vestigium nullum apparet : cinis enim , qui quæat conspici , toto monte nullus est : neque id tamen omnibus annis fuit : nam multorum testimonio accepimus , qui viderunt , annis abhinc quadraginta tantos ex Ætæna cineres evolasse , ut per totam eam insulæ partem , quæ ad Pelorum jacet , omnem oleam abstulerint : eos etiam in Italiam ventis ferentibus lantos Sed ut ad nives illas redeamus , addebat idem Urbanus , Calendis Juniis adscendente se , largiter abundèque nixisse : tum iterum , qui dies septimus fuerit post eum diem , dum ipse Randatii moraretur , eo die in universam montanam plagam , nives ferè in pedis altitudinem descendisse ; in quo ipso licet Pindarum suspicere , scitè cognomento usum , qui Ætænam nivium nutricem appellavit. Quo latere subest Catina , mediâ ferè inter ipsam & cacumen regione , purissimus & perennis fons erumpit Dorico vocabulo Crana ab incolis appellatus. Ceterùm toto monte supra radices nullæ aquæ sunt , nisi quæ vel ex nivibus emanant : cujus quidem rei etiam Theocritum testem habemus , in quo dum Galatæ Cyclops enumerat divitias suas , hæc etiam interfert :

*Est glacialis aquæ rivus mihi , quem sylvestris
Nectarum in potum nivibus fluit Ætæna soluta.*

aut si quæ intra fagorum truncos pluviis descendentibus relinquuntur. Atqui res & locus me monuerunt , ut quod ibi vidimus pulcherrimum naturæ opus & mirati fuimus maximè , non præterirem.

Al-

Altissima in specula , quâ sylvâ deficiente liberior prospectus in insulam , & Tyrrenum mare est , herbidus campus leni decumbit clivo : hunc pini proceræ pari distantes intervallo ducta corona circumsepiunt : in medio fagus densissima quadrifido robore se attollens , celsior quàm ceteræ , veluti regina ipsa consurgit : ea non statim discriminatur , sed à tellure per spatium cubitale uno trunco contenta est : inde se in ramos consimiles æqualibus intervallis dispartitur : internè usque ad imas radices arbor deficiens undis pluvialibus urnam ex se se facit : illæ montano purgante aëre , ac umbris solem arcentibus , & fontanis gelidiores sunt , & putealibus puriores. Ambigeres ibi tu quidem , Pater , si quid eorum tibi laudandum esset , quidnam potissimum laudares , an prospectum ejus loci , an locum , tum an arborem , an undas : ita scitè in alteris decorandis , quasi quidem id agerent , ut quid magis pulchrum esset , ambigeretur , & Hamadryas , & Nais convenerunt : in honestandis verò alteris admirabile quidem est , quantum gratiæ venustatisque sibi invicem afferant Jupiter Genio , & Genius Jovi : quo fit , ut in utrisque multum Venus etiam permista sentiatur.

B E M B U S P A T E R .

O pulchras naturæ delitias , vel etiam Deorum , ut Poëtis placet , si qui sunt , qui eum montem colant !

B E M B U S F I L I U S .

Sunt , Pater , ut ajunt , atque incolunt illo ipso quidem in loco.

B E M-

B E M B U S P A T E R.

Mirabar , si hæc temerè dicerentur provenire , præsertim à Siculo , quos quidem constat , propter sermonis impunitatem & licentiam , etiam trilingues vocatos. Sed quis inhabitat Deus?

B E M B U S F I L I U S.

Fauni esse fontem illum dicunt.

B E M B U S P A T E R.

Fabellam te video inchoare : sed quoniam in Faunum incidimus , sequere : detineri enim me ab illo facilè patior , cum quo te scio libenter etiam carminibus ludere interdum solere. Istud autem quis sciunt ? An ita conjectantur ?

B E M B U S F I L I U S.

Videre se inquam Pastores ipsum Deum , passim errantem per sylvas & pascua , tum etiam sedentem sub illis arboribus coronatum pinu , & tacentem sæpiùs , interdum tamen etiam fistulâ solantem amores. Sed continebo potiùs me hîc , Pater : levia enim hæc sunt , & mihi loqui tecum , nisi reverenter , non licet : quamquam si pergerem , faceres tu quidem hæc in re , quod facere etiam reges in cœnis solent , qui quidem inter apros & pavones , quibus abundant quotidie , interdum tamen & allium possunt & betas. Neque sanè animus noster vacare semper rebus severioribus potest : neque si vacet , tamen ex illis tam plenam capit voluptatem , quàm si ea ipsa remitteret interdum , & mox non longo
in-

intervallo intermissa revocaret. Ita tu nunc gravia illa Philosophiæ studia, quibus quidem certè id omne tempus soles, quod tibi per rempublicam licet, impertire, melius etiam fabellis hisce levioribus condienda remitteres. Et quidem licet maximè vel in Noniano fabulari.

B E M B U S P A T E R.

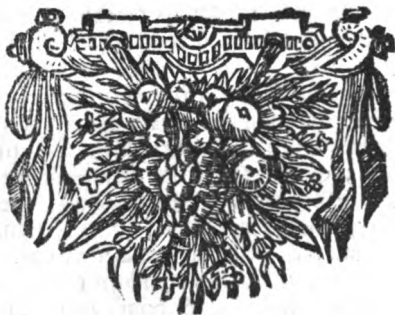
Sanè quidem licet, dum illud tamen semper teneatur, ut cerato remige Sirenas, quod ajunt. Et profectò Poëta elle sapientissimus numquam Ulyssi concessisset, quem prudentissimum semper facit, ut Sirenum cantus audiret; nisi liceret etiam gravibus ac sapientibus viris, quorum tamen in numero me non pono, minùs seriis adesse interdum rebus, & lusus captare non adedò severos; modò ne remiges audiant, hoc est, ne sensus pateant voluptatibus, quibus & demulcentur ipsi semper, &, nisi ratione occlusi sint, sæpe etiam facillimè capiuntur. Quod tibi esse faciendum in vita maximè semper censeo, Bembe Fili: nam nisi te ita informaris, ut voluptatum illecebris animum impervium geras, non possum dicere, quàm multæ tibi occurrent species earum, quæ te non adolescentem modò, ut es nunc, demulcere possint & delinire, ac jam etiam debellare & devincere, sed planè etiam virum. Itaque illis aut magnanimiter imperandum est, quod fecerunt viri omnes magni, & boni, & ii, quos propterea Deos etiam appellaverunt: vel omnino turpiter deserviendum: in quo quidem tu, si me audies, non committes, ut rejectâ continentiam atque ipso amore virtutis, ex illorum sis grege, de quibus præclare Horatius:

Nos

*Nos numerus sumus, & fruges consumere nati,
 Sponsi Penelopes, nebulones, Alcinoique
 In cute curanda plus æquo operata juvenus,
 Quis pulchrum fuit in medios dormire dies, &
 Ad strepitum citharæ cessatum ducere curam.*

Sed quoniam inclinata jam est dies, procedamus in atrium: nugæ autem pastorales istæ tuæ, sub umbris sunt potius & inter arbores, quàm intrâ penates, recensendæ. Quæ cùm dixisset, & jam in atrium pervenissemus, ego finem loquendi feci, ille cogitabundus in bibliothecam perrexit.

F I N I S.

I N-

I N D E X

Verborum, loquutionum & rerum, cùm contextûs *Severi*, tum Notarum. Numeri versus significant, n. Notas, f. Fragmentum.

A.

- A** Blativi absoluti recti à præpositionibus subauditis.
 n. ad vers. 19. 56.
Absolvere arcu. 346.
Abstrahere auras. 283.
Acervus, uniuersitas rerum parum distinctè nota. n. 247.
Acervo condita. 247.
Acervus Mercurialis. n. ad 104.
Acervus ex imparibus faxis. 104.
Acheloi unde dicti varii fluvii. n. ad 112.
Achillis tumulus. 588.
Aciem servans. 408.
Acres flamma. 390.
Acta rima. 461.
Adcretus lapis. 435.
Adgeno. 444.
Aditus vasti. 181.
Admittere auras. 286.
Admittere oculos cælo. 85.
Adoperta cavernis. 125.
Adstrictæ fauces. 558.
Adstrictus spiritus. 322.
Eacus, index Inferorum. 81. ●
Edes magnificæ. 565.
Enaria insula. 428.
Æstus senescit. 278.
Æstuarè pondere montis. 71, 72.
Ætas exacta sacris artibus. f. 9.
Æta unde dictus. n. ad vers. 1.
Æta cui giganti impositus. 70. n. 16.

P

Ætna

I N D E X.

- Ætnæ incendium anno 1537. n. ad vers. 211.*
Ætna an minuatur. 365. n. ib. Vide præterea Ælianus
Var. Hist. VIII, 11.
Ætnæ vertex qualis, tempore Strabonis. n. ad 340.
Ætnæ vertex qualis. 284. & seqq.
Agere confluvia. 119.
Agere vias exiles. 97.
Agere vires. 344.
Agger construitur. 48.
Agmen quid. 561. n. ib.
Agmen comitum, de ventis. 58.
Agricultura prælata Philosophiæ. 259. & seqq.
Alienum ævum. 572. n. ib.
Alimenta vocant flammæ. 385.
Almanac unde. n. ad 232.
Amphiaraus. 575.
Amphion & Zethus. 571.
Anacoluthon. 524.
Anapias, aut Anapus. n. ad 622.
Animosus ignis. 145.
Anima vis. 156.
Anima pro ventis. 358.
Anima diffugiunt & impelluntur. 309.
Animi ætis, 539.
Animi Ætnæ. 276, 281.
Animo duce. 143.
Animos extorquere lapidi. 404.
Animos remittunt vires. 162.
Anni honoribus pleni. f. 8.
Annuus meat, de sole. 232.
Ante pedes, proximum. 255.
Antonius (M.) f. 20.
Antea à feris effossa. 140. & n. ib.
Apollo Musagetes invocatus à Poëtis. n. ad vers. 6. Sic
& Aristides in Oratione pro Rhetorica contra Platonem
Tom. 3. pag. 10. præter Mercurium cupit sibi Ἀπόλλων
καὶ Μουσῶν ἀρχὴν καὶ Μῆσας ἀπὸ τῶν ἡγεμόνων γινώσκειν, quod si-
millimum est invocationi Severi nostri.
Appositum genus igni. 387.

At-

I N D E X.

- Arbitrium* pro testibus 195. n. ib.
Arca rerum, pro campo in quo geruntur. 186.
Argutum æs. 517.
Ariadne infortunium à quibus decantatum. n. ad vers. 21.
Aridiora apta oleis. 264.
Armare Jovem Cyclopes dicti. 40.
Arx pro iis quæ fiunt in Ætna. 197.
Artes verum professe, Philosophia. 255.
Ascaules quis. n. ad vers. 295.
Ass, autem. f. 6.
Astra pro Diis. 51, 59.
Athena Cecropiæ. 578.
Atra arena. 359.
Atri ignes. 484.
Attonita nubes. 59.
Audit nobile carmen. 74.
Audit quæ spiritus imperat. 216.
Audire pro parere ad vers. 215.
Aversus dies, à Thyesteæ cœna. 10.
Avertit pro avertit se. 150.
Auferre pro facere ne spectetur. f. 2. n. ib. Sic Græci dicunt ἀφαιρῆναι, occultare pro obscurare. Vide Aristidem Tom. 3. p. 286. versu antepenultimo, Ed. Steph. Canteri.
Aura concepta & digesta. 100.
Aurea sacula. 9.
Aurea saxa quæ. 542. n. ib.
Axes bissemi. 231.
Axis Helices, polus Borealis. n. ad vs. 240.

B.

- Bacchi pes*. 13. & n.
Bacchus fluens pede suo. 13.
Bella Deorum. 86.
Bootes. 241.
Boreas & Notus, unus sub terra. 169.
Brachia silvarum. 363.

I N D E X.

C.

- Cadmi fabula ex Phoenicia Lingua explicata.** n. ad
vers. 20.
- Cadere ira.** f. 24. de victima. n. ib.
- Caducæ urbes.** 171.
- Caligat, caliginem creat.** 312.
- Callent manus rure.** 260.
- Canales fœminini generis.** 127, 149.
- Candens robur.** 500.
- Candentes lapides.** 450.
- Candidus ales, pro cygno.** 88.
- Canere de fornice, qui cantu resonat.** 296.
- Canes Stygiæ.** 78. n. ib.
- Canities sparsa cruore.** f. 17.
- Canoræ silvæ.** 583.
- Capere, decipere.** n. ad vers. 29.
- Captum cœlum.** n. ad 226.
- Caput patria,** 13.
- Caput attollere cœlo.** 226.
- Carmen irriguum quid.** 295. n. ib.
- Carmen pro argumento carminis.** 4.
- Castra movere, de igne.** 609.
- Catilina.** f. 7.
- Cavæ valles.** 488.
- Cavata latebris.** 96.
- Caula pro caverna.** 151, 386.
- Causa docenda non est, dum stet opus causæ.** 115.
- Causæ occultæ.** 177.
- Cererem jactare.** 10.
- Cerni astu.** 491. n. ib.
- Certamina juvenum Colchi.** 17. n. ib.
- Certamina pro causis certaminis, vel præmio.** n. adv. 17.
- Cessare sub pondere.** 130.
- Cessante solo, pro hiantē.** 175.
- Cessat, quiescit.** 165.
- Cessare à jure venti dicuntur.** 383.
- Cessit nosse, contigit scire.** 16.

Ce-

I N D E X.

- Ceibegi pœna* f. 6.
Cbaos, subterraneus hiatus. 138. n. ib.
Circumstupet, quiescit circumquaque. 334.
Civis decus. f. 10. n. ib.
Coacervata moles. 50.
Cœli cursus prædicere. 244.
Cœtus pro senatu, aut populi conventu. f. 8.
Coeunt ignes. 495.
Colchis irux, Medea. 592.
Cometes tristis. 240.
Concordia vires addit. 281.
Concredere. 157.
Concursus fragoris, rerum magno fiazore concurrentium, 360.
Condita acerva rerum. 247.
Condita flumina. 131, 132.
Conserta in solidum. 130. in pondus. 156.
Conflugium ventorum. n. ad 169.
Confluvia. 119.
Confluvio resoluti aestus. 326.
Congerere novos ignes. 92.
Congeries operis. 206.
Conjugia Deorum. 87.
Conjurant anima. 358.
Consurgere aliis principiis. 306.
Contenta vis anima. 150.
Contrahere fontem. 121.
Convitium in ædificio quid. n. ad vers. 302.
Corporis illius Ætna est. 391.
Corrocare auras. 370.
Corrigere artus. 181.
Cortina theatri. 295. n. ib.
Corymbus quid. n. ad 16.
Corymbis vacuata terra. 106.
Creber, densus. n. ad 389.
Cremo pro cremor. 302.
Creta exusta robora. 512.
Crimen antiquum, mythico tempore commissum. 23.
Crimen Athenarum Erigone. 582. n. ib.

I N D E X.

- Cubilia spatiosa* de cuniculis ferarum. 139. deque fodinis.
n. ib.
Cura divina. 193.
Cura omnis in vero. 91.
Currentia flumina latis rivis. 122.
Currunt sidera. 232.
Cursus inopinati 126.
Curvus æstus. 94. n. ib.
Curvæ undæ. 94.
Custodia flammæ. 397.
Custodia operum. 192.
Cyclopum fornaces. 37.
Cynthus mons Deli insulæ. n. ad vers. 5.

D.

- D***anaë.* 89.
Defectus raptis. 614.
Defessus senectâ. 624.
Desieri hiatus. 95.
Defusus vultus de nube. 334.
Dejectus votis. i. 7.
Deligere pro dejicere. n. ad vers. 290.
Dens in semina sparsus. 20.
Densa pro crebris. 59.
Densa nox. 137.
Densare corpora. 291.
Densus spiritus. 152.
Densum, subaud. solum. 26. & n.
Denunciare imbres. 235.
Deripere in præceps. 124. n. ib. 346.
Desedit ultima. 103.
Defectus campus. 267.
Detrudere mundo. 43.
Dextri venire, quo sensu Dii dicantur. 4. vide uot.
Digesta miracula. 247.
Dignissima humus platani. 262.
Dignoscere terram. 250.
Dilapsus in putres arenas. 423.

Dii

I N D E X.

- Dis* Pluto. n. ad 77.
Dis, in nominativo casu. 640.
Ditem regni pudet. 204.
Disponere certâ sede. 248.
Disponere singula causis. 507.
Discriminis tenuis causa. 188. n. ib.
Discurrere penitus. 392.
Divina voluptas. 249.
Dodone Jovi non Apollini sacra. n. ad vers. 6.
Domare terram ferro. 271.
Domitum æs pro liquefacto. 518.
Domita arva. 10. vid. n.
Dubius terra & maris. 596.
Duces oculi. 190.
Dura tellus, melior pecori. 263.

E.

- E*dere limâ dicuntur aquæ. n. ad 112.
Edita flumina. 126.
Efflare lapides. 450.
Effumat moles. 497.
Effusi in humum. 224.
Eligere, pro elicere. n. ad vers. 290.
Elisus spiritus. 558.
Emergere se 118.
Emugire longas voces. 294.
Encelâdus Ætnâ obrutus. 70.
Epomis historia ex Æschylo. n. ad 585.
Erigone. 583. n. ib.
Errantes venæ. 98.
Eructare de Ætna. 27. & n.
Eruere mendacia veteris fama. 568.
Esse, pro contingere. 504. n. ib.
Eteoclis & *Polynicis* sacra. 574.
Europe. 88.
Eurotas. 576.
Examina arena ex Ætna prorumpentia. 467.
Examina ventorum. 371.

I N D E X.

Exanimare folles. 561.
Excocto robore pumex. 422.
Exedere solidum. 113. n. ibid.
Exigere ultra, pro præter modum extendere. 181,
Experiri glebas usu. 261.
Explicare flammæ. 261. & n.
Expectata incendia. 211.
Exstincti Hectore, pro cum Hectore. 587,
Exstructa ruinis. 373.
Exsudare pretium. 543.
Extremæ artes, sellulariæ. 23. n. ib.
Extremum mare Oceanus, & quodvis mare. 94.
Exuere famam, ei non credere. 368.
Exuere robur. 404. n. ib.
Exusta arena. 198.

F.

Faber mirandus. 197.
Fabriles operæ. 559.
Facies, pro forma. 110. & n. ib.
Facies altera vatum. 36.
Facies antiqua mundi. 173.
Fex aspera, pro pumice. 473. n. ib.
Fallacia rerum. 75.
Fallacia vatum. 29.
Fallere, pro latere. 275. n. ib.
Fauces patula. 72.
Fauces tumida Ætnæ. 30.
Felices condere, in condendo. 572.
Ferre pro auferre. 383. n. ib.
Fertilis ab. 554.
Fessus de Ætna. 468. n. ib.
Festinare arva. 259.
Fidelis terra silvis. 263. & n. ib.
Fides manifesta sui. 176.
Fides occulta, pro fide quæ habetur rei cujus occulta est
 causa. 144.
em dat ignis. 629. n. ib.

Fidem

I N D E X.

- Fidem nosse rebus.* 225.
Fide tenaci septus. 409.
Flagrantes moles. 199.
Fleibile victis Pergamon. 586.
Flectere caput. 289.
Flectere habenas. 344.
Flumen crebrum. 389.
Flumen mite. 481.
Flumina parva ferunt auras. 313.
Fluvii terra absorpti. 123. n. ib. iterum erumpentes. 126.
 n. ib.
Fluvii subito surgentes è terra. 132.
Fœdera noxæ. f. 5.
Fœnilia surgunt. 267.
Fons Pierius. 7.
Fons sub Ætna. 393. n. ib.
Foramina minuta, pori. 282.
Fornaces Ætnæ. 1.
Fontes penitus erumpentes. 117.
Fortis quid propriè, & unde. n. ad vers. 2.
Fortes in verbera. 38.
Fortes causæ, vehementes. 2. & n.
Frica, quæ saxa. 529.
Frigida desidia, de monte. 376.
Fruges animi. 273.
si Fuerit ut trajecerit. 504.
Fulminare ignes. 343.
Furvus ignis. 509.
Fusca ruina. 201. n. ib.
Fusile robur. 533.

G.

- G***eminant sonitum ventî.* n. ad 57.
Gigantes quinam in historia fabulari. n. ad 42.
Gigantes novi. 203.
Glebas usu experiri. 260.
Gratia ruris, pro amœnitate. 15.
Gurges Trinacrius. 70.

I N D E X.

H.

Herentia oculis. 135.

Hannibal ferus. f. 24.

Haustis tutior. 407.

Hectoris ultor, Paris. 589.

Herbæ mala. 11. vid. n.

Hiatus inanes. 118.

Helices axis. 240.

Honor plantarum, folia, flores. 354.

Hospitium fluviorum. 128.

Hostis Ætnæ ignis. 469. n. ib.

Humor adspirat, & verberat. 34.

Hydraulica instrumenta in Theatris. 292.

Hyems obrepit Autumno. 239.

Hypallage constructionis. n. ad 55.

I.

Iactari pro iactare. 23. & n.

Icta luctu lingua. f. 10.

Ictus oculorum. 348. n. ib.

Ictu tangi, hoc est, percuti. 322.

Iejuni ignes. 453.

Ignes spirare dicuntur irati. n. ad vers. 72. Vide & *Virgilium Georg. III, 85.*

Ignis ex contritione ramorum excitatus. 362. & seq.

Ignes rupti fornacibus. 1.

Ignis Vulcani 30, 31.

Ignotas curas moliri. 24.

Imber pretiosus. 89.

Immensus orbis. 93.

Imago Ciceronis, vultus. f. 3.

Imago falsa, pro forma. 87.

Imperium transferre. 45.

Imperium fremens in Ætna. 3.

Impius pro minimè religioso. 42, 51. & n. ib.

Impius hostis. 65.

Imponere urbem igni. n. ad vers. 18.

Improspectus hiat. 340.

Incendit opus artificem. 187.

Incendere an sit celebriorem reddere. n. ad 187.

I N D E X.

- Incomperta via.* 140.
Incondita sidera. 233.
Increpare ignes, pro fulmina mittere. 62, 63.
Increpat stantibus undis 490.
Incurfare clamore. 56.
Incurfare corpora. 352.
Indomita igni rupes. 184.
Induere sibi amnem, de terra quæ amnem excipit. 487.
Insecta aquæ. 393.
Insecta Divis acies. 65.
Infestus Aetnæ vertex. 285.
Ingenium pro indole. 74.
Ingenium velox igni. 214.
Innoxius rapti. 356.
Insolitum, ire per insolitum. 8.
Instigare ventos. 561.
Insuperabile ab igni nihil. 535.
Inter cineres, post mortem. 77.
Intera vasa. n. ad 209.
Interire, pro ire inter. 451. n. ib.
Interferere alieno ævo. 572.
Invocationes Deorum, apud Poëtas quales. n. ad vers. 5.
Involvere sibi vires. 323.
Inviolata membra pro integris. f. 25.
Iphigenia Parrhasii. n. ad 593.
Ipsi pro ipsius. 218.
Irrigui ignes. 28. & n.
Irritare flammæ. 391.
Iubar aureus de sole. 332.
Iubet aura. 336.
Iugurtha triumphatus. f. 23.
Jupiter cæruleus. 331.
Jupiter metuit è cælo. 54.
Jovis bella cum Saturno, & gigantibus gesta. n. ad 49.
Jovis metamorphoses. 88, & seq.
Jovis regnum cælum. 254.
Jugera pessum intercepta. 136.
Jura pro judiciis. n. ad 82.
Jura Eaci. 82. n. ib.

Jura

I N D E X.

Fura signorum. 234.
Furata manus. f. 5.
Fus est, pro fas est. 33.
Ixionis orbis. 82.

L.

Labor immensus sed fertilis. 221.
Languere in ignes. 427.
Lapis molaris in Ætna monte. 395. & seq. n. ib.
Lapides liquefacti ex Ætna erumpentes quales. n. ad v. 201.
Latia Lingua facundia conticuit. f. 11.
Latebræ demisse. 140.
Laxata in vias tenues terra. 108.
Leda. 88.
Leges imponere. 45.
Lentities plumbi. 540.
Lentum bitumen, viscosum. 511. n. ib.
Leucogæi colles. n. ad 429.
Liber ignis. 145.
Liber. 68. cur rediisse dicatur in cœlum. n. ib.
Liberrimus Ætna. 339.
Libertas carminibus debita. 90.
Licentia fama. 73.
Ligna trita ignem emittunt. 362. n. ib.
Lima perennis. 112. n. ib.
Lintea tendere & rapere. 243.
Lubrica fata, mutabilia. f. 19.
Lucifer, & Hesperus. 241.
Luctamen imum. 374.
Ludibria triumphi. f. 23. n. ib.
Luere facinus. f. 20. n. ib.
Lumen rectum. 160. n. ib.
Luna nubila imbres denunciat. 235.
Lustratio per flammam. n. ad 350.

M.

Machina religata eterno vinclo. 229.
Madentes flammæ. 520.
Manacus circulus. n. ad vers. 232.
Manes nigri. 76.
Manifesta oculis. 394.

Ma-

I N D E X.

- Manilius & Severus varia habent communia.* n. ad vf. 295.
Mars fœvus, pro acriter pugnante. 61. n. ib.
Martis stella pugnax. 242.
Mater trifti funere natorum. 19.
Medea Timomachi. n. ad 591.
Mella ex foliis pendentia. 13, 14.
Mendacia puppis perjura. 21.
Mendacia veteris fama. 568.
Mendax fundus. n. ad 263.
Mendicare opes parvas. 370.
Mendosa fama, pro mendace. 73.
Mendum pro mendacio. n. ad 73.
Mens carminis, pro argumento & fine carminis. 28.
Merces maxima rerum. 273.
Mercurii, pro acervis. n. ad 104.
Mergere profundo. 180.
Meffis flammea. 495.
Militas ignis. 217.
Mina cœlestes. 278.
Miniftra operum manus. f. 17.
Minerva victrix. 579.
Minos. 81.
Minois deferta vacuo littore. 21.
Miracula quæcumque jacent mundo. 246.
Mirantur carmina. 639.
Modus folis. 230.
Molaris quomodo liquefieri poffit. 546. & feqq.
Moliri iter. 111.
Mollire cavare molliendo. 112. n. ib.
Momen pro eo quod movet. 212. & n. ib.
Momina. 304.
Mortales flamma. 437.
Motus perennis. 214.
Movent Euri. 460.
Mundi divifio. 101. n. ib.
Mundus pro cœlo. 43. n. ib. 55, 67, 69.
Murmur fub terra. 462. n. ib.
Mutum cernere aliquid. 275. n. ib.
Myronis vacca. 534. n. ib.

Nafci,

I N D E X:

N.

- Nas̄ci*, pro *adnas̄ci*. n. ad 110.
Nebula non largo humore. 310.
Nefas animo pellere. 368.
Negatio omiſſa aliquando repetenda. n. ad 247.
Nimbus arenae. 198. n. ib.
Nitidum cælum. 606.
Nota pro argumento. 447.
Nota vini, nota melior, &c. n. ad verſ. 522.
Nota pro proprietatibus. 248. n. ib. 522, & 530. & n. ib.
Notus & Boreas ſub terra unus. 169.
Noxa pro ſcelere. n. ad f. 5.
Nubes ſummo Ætnæ imminens. 333. & ſeqq.
Numerus ſacer in bellum. 577. n. ib.
Numeroſa verbera. 38.
Numina, parentes. 638.

O.

- Obefa cavamine*. 434. n. ib.
Obscurus libellus. 534.
Obnoxius Ætnæ vertex. 285.
Occaſus fluviorum. 123.
Occaſus metuere. 228.
Occultum naturæ. 274.
Occurrere oculis. 178.
Oceanus dictus ἰειζων. 94.
Odorata ara. 355.
Ogygiæ Thebæ 570. n. ib.
Olympus 49.
Operata ruinis flamma. 381.
Operoſa rupes. 465.
Operoſa templa divitiis. 565.
Opes aquæ. 293.
Opus, de eo quod fit intra Ætnæ viſcera. 25, 158, 168, 183, 206, 218, 255, 275, 456, 596.
Opus feſtinantis Vulcani. 32.
Operis facies. 525.
Ora pænè ſpirantia. f. I. n. ib.
Orbes intorti de ſerpente. 47.
Orbita Lunæ. 230. n. ib.

Or-

I N D E X.

Organi descriptio à *Juliano*. n. ad vers. 295.

Orion. 241.

Ossa. 49.

Ostrum purpureum de sole. 332.

Ovans pro læto. f. 19.

P.

Pallene peninsula. n. ad 42.

Pallas pendens olivâ. 14.

Pallere subito sono. 277.

Pallentia regna *Ditis*. 77.

Pascere corpus. 224.

Patent miracula. 179.

Pater pro Jove. 57.

Patricium nefas. f. 6.

Pax multo fœdere. 280.

Pecudum more videre 223.

Pelios. 49.

Pendere in se se. 107. & n. ad 106.

Penitas & extra opposita. n. ad 317.

Perbibere Euros. 320.

Perdere opus. 255.

Peregrina causa, pro externis. 357.

Perennes flamma. 24, 25.

Pergamon impositum igni. 18.

Pergamos & *Pergamon*. n. ad vers. 18.

Perit ver æstate. 238.

Perses *Aemathius*. f. 21.

Pertabescere summo igne. 472.

Perurgere sacra. 226. n. ib.

Pestis, de igne *Ætnæo*. 448.

Philippus pro *Pseudophilippo*. f. 22.

Philomela. 583.

Philosophiæ contemptus turpis. 255. & seqq.

Phlegra quid diceretur. n. ad 42.

Phœbe rubet. 236.

Phœnices navigationis inventores. n. ad 243.

Phlegraæ castra. 42. n. ib.

Phrykes saxa. 529.

Pignus pro argumento veri. 40, 134, 459.

Pignus

I N D E X.

- Pignus certum*, pro argumento. 516.
Pigra, quiescens. 334.
Pietas laudata. 629.
Pius ignis. 601.
Pii fratres Amphinomus & Anapias dicti. n. ad vers. 642.
Piorum campus dictus locus in quo sepulti erant fratres Siculi. n. ad vers. 642.
Pithaulæ qui. n. ad vers. 295.
Platani, quanto in pretio fuerint apud Veteres. n. ad v. 262.
Poëtæ id facere dicuntur, quod describunt. n. ad 21.
Poëtæ necessariò fingunt. n. ad 74.
Poëtarum inconstantia. n. ad vers. 203.
Poëtæ, quot mendaciorum auctores. 75. & seqq. n. ad 79.
Potentia Divûm, pro eorum copiis. 60.
Præceptum agitur. 66.
Præcipiti sono delata. 290.
Præmittere vela. 581.
Præpes pro præcipiti. n. ad 326.
Profundum Ætnæ solum. 341.
Præteritorum 3. pers. pluralis num. brevis. n. ad f. 9, 24.
Premi, pro laborare. 256.
Pretio se redimunt labores. 257.
Princeps vox è militia desumpta. 217.
Principia pro elementis. 228.
Prior cura, pro potiore. 250.
Procne. 584.
Pronus Auster. 362.
Profundum ignotum. 141. n. ib.
Prohibere frugibus malas herbas. 11.
Properare in nova vota. 7, 8.
Pronuere ingenti sonitu. 308.
Proturbari procul repelli ex alto. 63. n. ib.
Publica vox, Ciceronis vox. 15.
Pumex levis. 479.
Purgare omnia dicitur ignitus fluvius. 485.
Putris arena. 206, 423.
Pythôn quare dictus Apollo. n. ad vers. 6.
Pythôn nomen Delphorum. 6. & n.
Pyritæ lapides. n. ad 402.

Quæ

I N D E X.

Q.

- Quærere ferro.* 402.
Quassare fundamenta. 170.
Quatere fulmen, de Cyclopibus id fingentibus. 39.
Quod pro quoad. 437. n. ib.

R.

- Rabies venti.* 170.
Rapinâ opes tutari. 611.
Rapta undique undæ. 120.
Raptus Cicero. f. 3.
Rauci æstus Ætnæ. 3.
Redditur decus, tribuitur honor. 63. n. ib.
Redimere se pretio. 257.
Redire animo dicitur id cujus recordamur. f. 4, 7.
Referre cursus de fluviis iterum è terra erumpentibus. 126.
Regens pro duce. 577.
Regerere ignes. 435.
Removere caligine. 55.
Reposcere causam. 187.
Rigide canales. 149. n. ib.
Refes, otiosus. 162, 457.
Respicere Deos. f. 20.
Respondet lapis. 402.
Respondent præmia curis. 222.
Restare sub pondere. 375.
Rigari dicuntur quæcumque quovis liquore sparguntur. n.
 ad vers. 28.
Rimosa totis cavis. 104.
Ritus pro consuetudine. f. 14. n. ib.
Rorantes arte capilli. 591.
Rotare orbem Ixionis dicuntur Poëtæ. 82. n. ib.
Ruere quid propriè. n. ad 31.
Ruinæ devictæ. 64. n. ib.
Rumpitur fragor. 200.
Rumpere fulmina, ea emittere. 361. n. ib.
Rustica vita omnium antiquissima. n. ad vers. 15.

S.

- Sacer, pro venerando.* n. ad f. 17.
Sacer ignis. 554.

Q

Sa.

I N D E X.

Sacræ artes quæ. f. 9.

Sacræ manus. f. 17.

Sacræ messes. 12.

Sacræ gemina ex uno vapore. 574.

Sacræ perurgere. 226.

Sacri fremitus Ætnæ. 275, 276.

Sacris rebus cedere. 463.

Sacula pergent. 229.

Sævus hiatus. 170.

Sævus Jupiter. 605. n. ib.

Sanguis terræ. 99.

Saturare horrea, implere. 266.

Saturni stella tenax. 242. n. ib.

Saxa sine nomine. 396.

Saxa invitata carmine. 573.

Scenæ par fallacia. 75.

Scrutari rimas. 269.

Secreti omnes, tempore Saturni. 15. & n.

Securus Rex, Saturnus. 9.

Seductum cælum. 34. n. ib.

Semen argenti. 270. n. ib.

sine Semine terra. 419. n. ib.

Semina ignis. n. ad 419.

Semina naturæ, pro elementis. 536.

Semina rerum pro earum causis. 340. n. ib.

Semita fontium. 128.

Septem duces. 575. n. ib.

Serpentes pro custodibus in fabulis quare. n. ad vers. 47.

Siccus æther. 331.

Siciliæ solum quale. n. ad 290.

Sidera pro omnibus Diis. 34. & n.

Signum commune. 515.

Silva pro materies. 384, 445.

Sinuare vestigia de serpente. 47. n. ib.

Sinus inanes sub terra. 116, 136.

Sinus de unda. 492. n. ib.

Sinus Ætnæ exhausti. 366.

Sirius index. 245.

Sirius vigil. 599.

Sol

I N D E X.

- Sol pallet.* 236. n. ib.
Solidum, subaudito corpus. 95, 113.
Solida vicina corpora. 538.
Sollicitare incendia. 458.
Sollicitare pœnâ. 80.
Sollicitare siti. 81.
Solliciti rei. f. 12.
Solvunt se vires. 162.
Sorbere gramina. 353.
Sordida cura. 32.
Sordida egestas. 369.
Sparta Lycurgi. 576.
Species pro ratione verisimili. 347.
Species major Ætnæ inanis. 185.
Spectacula miranda. 155.
Spectari carminibus. 578.
Speculari Numina Divûm. 84.
Spiramenta libera sub terra. 134.
Spiritus Ætnæ. 469.
Spiritus incendii. 564.
Spiritus liber intra terram. 110. n. ib.
Spissa rupes. 182.
Spissa terra. 154.
Spissus succus. 389.
Squameus serpens. 47.
Stat metus utrimque, in pugna. 62.
Stare opus causæ. 115. n. ib.
Stipatus denso robore. 411.
Strepunt incendia. 623.
Strongyle. 433. n. ib.
Stupet profundum, pro quiescit. 341. n. ib.
Stygia undæ. 78.
Sua natura pro propria, non mista, non aliena. 46. n. ib.
Sua rostra. f. 2. n. ib.
Subcernens finus. 493. n. ib. & ad vers. 491.
Subremigare undam. 297. n. ib.
Subsequi, id est, persequi. 221.
Subtiles curæ. 143.
Subverti igne. 541.

I N D E X.

Succosa, hoc est, *humida ulmis grata*. 264.
Succosior materies. 531.
Suffocare ventos. 319.
Sulfuris humor calidus. 388.
Summa caula, pro iis quæ sunt in summa superficie. 157.
Superlegere extincta. 429.
Syphax dirus. f. 22.

T.

Tabelle Graja. 590.
Tantalus. 80. n. ib.
Tantum profundi. 165.
Tartara cælo vertere. 204.
Tartara mundi. 278. n. ib.
Tela vorant silvas. 486.
Tempora anni. 237.
Tener pro molli. 376. n. ib.
Tereus. 585.
Tergo ferri. 289.
Teris quod superius est inferiora. 49.
Terra animans. 98. n. ib.
Terra ante omnia hominibus cognoscenda. 250. & seq.
Terra in medio Oceano agitata, secundum nonnullos Veterum. n. ad vers. 94.
Terræ motus unde. 152.
Terra concava. 136. & seqq.
Terram plenam esse poris. 95. & seq.
Terra sibi falsi conscia. 84.
Tetra per proxima fata. 567. n. ib.
Thaletis studium Astronomiæ irrisum. n. ad 255.
Theseus. 580.
Thyeste fabula unde nata. n. ad vers. 20.
Tityos. 79. in septem jugera stratus. ib. & n.
Toga vox. f. 15.
Tonare ore magno. 57. n. ib.
Tormenta pro quibuscvis machinationibus. 551.
Torquere æstus. 3.
Torquere Aetnam. 196.
Torquere caligine. 607.
Torquere terram flamma. 271.

Tor-

I N D E X.

- Torqueri in parvis.* 255.
Torrentes aura. 291.
Torrentes terrâ erumpentes. 118. n. ib.
Torrere pro uri. 387.
Tractare laborem artificum. 35.
Tradux materia. 567. n. ib.
Transire opus. 255.
Transfugere oculorum ictus. 348.
Trememes folles. 560.
Tremor ignis subterranei prænunciatus. n. ad 609.
Tremor terræ. 152.
Trepidans causa. 516.
Trepidare solo. 17.
Triton canorus. 292. n. ib.
Trojæ cineres. 586.
Tropæo devicta acies. 470.
Truncæ ruinæ. 466.
Tudes, mallei. 559.
Tument dolia mustæ. 266.
Turba Deorum. 61.
Turbam minari. 460.
Turbare in faucibus. 167.
Turpe per parenthesin insertum. 258.
Tutela & salus reis. f. 12.

V.

- Vacat specus.* 161.
Vapores de ignibus. 113. unde dicti. n. ib.
Vasa vertere. 209.
Vastus clamor. 56.
Vena aurea. 270.
Vena molaris. 532.
Venæ in terra. 98, 153. n. ib. 175, 283, 324.
Ventus ferè circa fluvios. 311, 313. n. ib.
Ventos effundere. 310.
Venti discordes. 58.
Venti pugnantes in Ætnæ cavernis. 317.
Ventis quam variè afficiatur Ætna. n. ad 169.
Ventorum causa. 300. & seqq.
Ventos trahere undique. 175.

I N D E X.

- Ventilare sacros ignes.* 350.
Ventura fruges. 11. vid. n.
Venus emergens è mari, Apellis tabula. n. ad 591.
Verax omen. 173.
Vernacula materia. 386.
Vertere profundum. 269.
Via rivis constat. 129.
Vix maris. 244.
Vices signorum. 234.
Videre carmine. 76.
Vigil stella. 599.
Vimen, cribrum. n. ad 389.
Vincent oculi, hoc est, probabunt. 545.
Vindex senatus. f. 14.
Vires trahere foraminibus. 563.
Virtus vivax & animosa lapidis. 416.
Vivaces ignes. 41.
Ulli pro ullius. 207.
Ultima, antiquissima. 17.
Unda ignis. 604.
Volvere incendia. 1.
Vomit igneus tota Etna. 327.
Vorago fluvios absorbens. 123.
Ufu pro usus. 555.
Utriusque. 503.
Vulcanus quid Phœnicis sonet. 31.
Vulcani insula. 438. m. p.
Vultus, externa species. 522.

X.

Xanthos, urbs Lyciæ Apollini sacra. vers. 5. ubi vide not.

Z.

Zethus & Amphion. 571.

I N D E X

Auctorum in Notis ad SEVERUM illustratorum.

Æschyli locus de Epope emendatus. n. ad vf. 585.

Apuleius Libro de Mundo illustratus. n. ad vf. 193.

Festus emendatus & illustratus. n. ad vf. 362.

Homerus emendatus Iliadi Σ, 472. n. ad vf. 32.

Horatius illustratus. Lib. III. Od. 1, 30. n. ad vf. 263.

Hyginus fab. 274. illustratus. ad vf. 21.

Juvenalis Sat. VI, 449. n. ad vf. 83.

Lucretius, Lib. VI. explicatus. n. ad vf. 193.

Lucretius, Lib. VI. emendatus. n. ad vf. 362.

Manilius, Lib. III. vf. 45. illustratus. n. ad vf. 295.

Martialis illustratus Ep. Lib. III. Ep. 66. n. ad f. 13.

Plautus Trinum. A&. III. S. II, 49. explicatus.
n. ad vf. 187.

Propertius Lib. I. El. VI, 27. illustratus. ad vf. 11.

Seneca (M.) Suafor. VII. n. ad f. 11.

Seneca (L.) Quæst. Nat. Lib. II. cap. 6. n. ad vf. 293.

Seneca (L.) N. Q. Lib. V. cap. 14. illustratus. n. ad
vf. 114.

Servius ad Georg. I, 9. castigatus. n. ad vf. 112.

Ste-

I N D E X.

Stephanus in *Pallene*. n. ad 42. emendatus, & illustratus.

Suëtonius in *Augusto*, Cap. 87. illustratus. n. ad vñ. 113.

Suëtonius *Augusto*, Cap. 71. explicatus. n. ad vñ. 187.

Theophrastus in libro de lapidibus emendatus. n. ad 455.

Varro apud *Nonium* explicatus. n. ad vñ. 187. item de R. R. Lib. III. cap. 2. *ibid.*

Valerius Flaccus Lib. V, 145. illustratus. n. ad vñ. 139.

Virgilius illustratus

Æneid. III, 6, 8. n. ad vñ. 19.

Æneid. VIII, 302. ad vñ. 4.

Æneid. XII, 397. ad vñ. 258.

Virgilii Culex illustratus. ad vñ. 5.

Virruvius Lib. IX. illustratus. n. ad 232.

F I N I S.

Viri Cl.
PETRI CUNÆI
F. C.
ORATIONES
Varii Argumenti.

ACCEDIT
*Præter alias ejusdem Disserta-
tiones Consilium in causa
Postliminii.*

LUGDUNI BATAVORUM

Ex Officina ISAACI COMMELINI,
ANNO MDCXL,
O E. A.

1917

1917

1917

1917

1917

1917

1917

1917

1917

1917

1917

1917

1917

1917

1917

1917

Nobilissimis, Amplissimis, Specta-
tissimisque Dominis,

D. D. *Curatoribus Academiae*
LUGDUNENSIS

D. CORNELIO vander MYLE,
Equiti, Domino in Mylen, Dubbeldam,
Antonis-Polder, Alblas, &c.
Ordinis Equestris Affessori.

D. JACOBO CATS, *Equiti,*
Ordinum Hollandiae Consiliario, &
supremo Syndico.

Nec non ejusdem civitatis
CONSULIBUS,

D. Ioanni à Groenendijc,
D. Clementi à Baersdorp, I. C.
D. Danieli Simonis ab Alphen,
D. Nicolao vander Meer,
D. D. Curatorum Collegis.

Iohanni à VVevelichoven, I. C. & Reipub.
Leidenfis Syndico Consultissimo,
Curatoribus Academiae à Secretijs.

Nobilissimi Domini,

FFERO vobis fasciculum
Orationum, quas parens
meus pie memoriae in illu-
stri hac Batavorum Academia habuit.

* 2

Quas

DEDICATORIA.

Quas nescio an novas an veteres appellare debeam. Novæ certè sunt, quia typis jam mandate, & in unum corpus coactæ prodeunt. Veteres, quia ante complures annos aliis atque aliis occasionibus temporibusque ab ipso recitatæ fuerunt. Date hoc meæ in Parentem optimum pietati, si eas debitis laudibus & præconiis non defraudem, quas cum applausu frequentissimi auditorii ipsum elocutum esse, norunt, qui aures attentius dicenti commodavere. Etenim ita à doctissimis Professoribus habeo, quorum me judicio stare æquum est, in Parentis mei dictione Latine lingue puritatem, & rerum copiam, & pronunciandi gravitatem dexteritatemque eminuisse. oderat sermonem fucatum & operosè circumductum, & periodos prolixitate sua anhelantes. quin orationem isti seculo accommodabat, quod sub Augusta & medio ævo fuit

DEDICATORIA.

fuit tersissimum. Itaque Ciceronis dictionem et Horatii phrasin & Senecæ nervosas masculasque sententias supra modum aestimabat. Nec placebant illi discursus rerum inopes & verborum solum lenocinio auribus blandientes, sed rerum majestate & utilitate ponderabat benè composita verba. Qua autem gravitate, quam accommodata rebus pronuntiatione, quam justis respirandi & iterandi orationem intervallis dicere solitus fuerit, norunt illi, qui artis hujus scientiam in hac ipsa Academia summa cum laude profitentur. Dixit publicè quæ professor, quæ orator. Professore quotidie egit, sive humaniores literæ, sive Romana historia, sive Iurisprudentia explicanda foret. Oratorem egit certis temporibus, tunc, cum vel inchoanda esset professio nova, aut novi operis vel argumenti tractatio; vel cum colle-

DEDICATORIA.

gis maximisque viris esset parentandum; aut cum deposito Rectoratu & annuis Academiae fascibus, tradenda esset ista imperandi dignitas novo successori. Has declamationes partim ipsius jussu, partim studiosorum rogatu publici juris feci. Non poterunt non cum voluptate & fructu legi, quae avidè audita sunt. Et altius insidebunt animo lecta domi saepius, quam recitata in publica panegyri, & strepente juvenum corona. Vobis, Viri Nobilissimi, Magnificique, has offero & dedico, quia in vestra schola, sub vestris auspiciis, vobis rem Palladium hic feliciter administrantibus, natae sunt & dictae. Est ex dignitate Academiae vestrae, tales hic Iurisperdentiae Professores docuisse, quos literarum, & elegantioris doctrinae studium à reliquis secrevit. Officii quoque mei esse putavi, hoc pignore gratitudi-
nem

DEDICATORIA.

nem meam humiliter & submissè testari, idque duplici nomine, primum, quod parenti meo ea otia fecistis, quibus & Academia prodesse, & suam laudem illius dignitati sociare licuit. Deinde, quod vestri in ipsum affectus & benevolentiae non leve testimonium erga me meosque explicavistis. Quare equis animis excipite Libellum, Vobis, Urbi, Academiae, Professoribus, Studiosis, adeoque ipsi Palladi, Scholae hujus tutelari Deae, debitum devotumque. Lugduni in Batavis. 1 AUG. AN. CLO IO C XL.

Vestris N. N. & A. A. addictissimus & humillime obnoxius

Jo. CUNÆUS.

ORATIO
 In Natalem Academiæ
 LEYDENSI, habita cum
 Rectoratu desungeretur.

8. Febr: 613 13 cxxiv.

MAGNA olim religione
 Græci Romanique diem
 eum, quo in lucem editi es-
 sent, velut festum atque so-
 lenne inter familiares quis-
 que atq; inter amicos sin-
 guli suos coluerunt, ut munus annale genio
 solverent, atque ea omnia dicerent face-
 rentque, quæ boni faustique ominis esse vi-
 derentur. Quæ quidem res sicuti justam ra-
 tionem in privatis quibusque habuit, in qui-
 bus recurrentes vitæ annos gratè numerare
 quoddam pietatis munus erat: ita profecto
 in natalibus rerumpublicarum aut civita-
 tum aliorumve ingentium corporum longe
 major hujus observationis causa fuit, quia
 majus momentum trahunt hæc, quæ publica
 sunt, & ad universitatem quandam plurimo-
 rum simul hominum pertinent. Proditum
 memoriæ est, Lucium Tarutium quendam
 apprime Chaldaicis rationibus eruditum, ur-
 bis

A

bis

bis Romæ natalem diem repetisse ab iis Parilibus, quibus eam à Romulo conditam accepimus : Romanque, cum esset in jugo luna, natam esse dixisse. Ex quo factum est, ut dies xi Cal. Maji, qui in id ipsum tempus incidit, summa Romanorum gratulatione celebratus sit: quemadmodum diem 5 Majas, quo Constantinopolis condita esset, magno fuisse in honore omnibus civibus constat. Quare Imp. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius in l. 7. C. de feriis. dies natalitios urbium harum maximarum, Romæ, inquam, atque Constantinopoleos, festos sacrosque esse jusserunt, uti quotannis vota publica conciperentur in annum proximum aut plures sequentes : ut non dicam natalem etiam Salutis diem fuisse, quo Saluti dictum fuerat Romæ templum : & Majas idus majorem quandam ac inusitatam sanctimoniam habuisse, quod eo die Mercurii ædes fuisset consecrata. Puto vos mecum sentire, Auditores, atq; ita judicare, Academiâ hanc nostram non Batavię duntaxat, sed totius Belgii illustre miraculum esse, in qua jam à multis annis elegantiarum omnium sedes, literarum domicilium, Musarum ac gratiarum augustissimum sacrarium fuit. Quare qui hujus ortum & incrementa referet, qui decus ejus & singulare in rebus maximis fatum prædicabit, næ ille rem faciet, quæ & veterum

tum

rum religioso ritu comprobata sit, & dignum habeat tractatum apud eos, qui doctrinæ literarumque majestatem ita, ut oportet, æstimant. Hoc verò ipsum, cui potius, quam mihi, qui pro muneris mei ratione dicere in hoc clarissimo eruditorum hominum confessu debeo ? aut quando magis, quam hoc tempore, id est, octavo hoc Februarii die, faciendum est, quo nata primum & dedicata ante quadraginta & novem annos Academia hæc nostra est ? Si qui sunt mortali-um, qui superstitiones & anilium rerum deliramenta penitus respuant atque averfentur, in iis ego nomen meum libenter profiteor. Sed tamen, cum annum hunc nostrum ab Academiæ hujus primo ortu quadragesimum nonum dico, inest in eo quiddam singulare, ob quod majore quadam solennitate colendus nunc nobis hic natalis sit. Majores nostri, sapientissimi cordatissimique viri ; cum in omni re septimum quemque annum magnam habere vim atque esse velut Crisimum vellent, tum vero in anno quadragesimo nono inesse grandius momentum judicabant, propterea quod & numerus sit quadratus, & ex septenario septies multiplicato resultet : cui inter omnes numeros deferrebat plurimum. Et vero, ne hæc esse hominum commenta existimemus, ipse ille Judaicus populus, qui leges suas

sanctionesque ab immortali Deo accepit, anni quidem cujusque septimi numerationem observationemque peragere quadam festa celebritate jussus est : cæterum, quotiescunque longa dies fatalem illum temporis orbem perfecerat, ut jam ad quadragesimum nonum esset perventum, ea tempestate proprio ritu quodam ex Dei mandato Iubilæum agitavit, qui à reliquis septimis annis permultum differret. Nam & quædam propria is annus ex jure Iubilæorum præ aliis septenis habuit, & ea ipsa, quæ in septenum quemque recurrebant, paulo aliter usurpata hoc anno fuere, quoniam is utique septies septenus erat. Sane quod Hebræorum magistri, febriculosi mortales, adeo sudant estuantq;, dum anxie quærunt, cur in sacro Codice Iubilæus quinquagesimus annus dicatur, ex inscitia profectum est, quia communem hominum sermonem haud intellexere. Nam & sæpe popularis usus, quem penes norma & arbitrium loquendi est, septimanam octiduum appellat : & olim maximi scriptores passim olympiadem, quæ duntaxat quatuor annorum est, quinquennium vocavere. Sed hæc longius ex alto arcessere, aut reconditarum rerum excutere arcana, neque hujus loci, neque instituti mei nunc est. Utique ut Dei opt. max. beneficia, quæ in hanc Academiam contulit, læta gratulatione

tionem prosequamur, etiam si omnis & septenorum & septies septenorum numerorum ratio abesset, monere tamen nos vel singulis annis hæc jucundissima lux poterat, quæ jam pridem ad decorandum almæ nostræ matris ortum statas feriarum vices habet. Faceat operosa excusatio, ubi orationem nobis res ipsa atque temporis ratio dicat: &, quicquid convenire hisce natalibus videbitur, id omne sine apparatu, sine molitione memoremus. Enimvero inter ipsa belli initia, quod adversus maximum potentissimumque Regem geri cœperat, etsi gravis hostis jugulum nostrum premebat, & omnia incerta ac turbida erant, ac ne in armis quidem satis præsidii apparebat, tamen illustrissimi Bataviæ Ordines, cum pro generosa animi sui magnitudine in tot tantisque malis contra fortunam spei insisterent, de iis etiam rebus cogitarunt, quibus orari otium duntaxat atque pax solet. Excitanda doctrinæ, literarumque, & omnium honestarum artium studia existimarunt, ut inter hostiles impetus, atque inter libertatis suæ discrimina, reip. suæ gloriam & decus ex disciplinarum perennitate & magnorum hominum ingeniis adderent. Ejus rei causa, cum viri clari atque eruditi toto orbe convocandi essent, Regibus ac Principibus lumina sua eripere, eaque ex pacatissimis ter-

ris in regionem hanc armorum strepitu circumsonantem transferre non verebantur. Erat in hæc urbs aliqua deligenda, in qua sapientiæ hoc ac bonæ mentis templum erigeretur. Multæ erant Bataviæ civitates opibus firmæ, ac copiis locupletes, quæ singulæ ex hac accessione magnum adhuc capere incrementum potuissent. Cæterum sola hæc Leyda nostra fuit, cui post longam & difficilem obsidionem, quam recens perpeffa erat, cum multa aspera & infanda exantlasset, in solatium omnium malorum hic tantæ rei splendor & honos debebatur. Clauserat urbem infensus & pertinax hostis, qui cum vim nullam, nullam impressionem in muros faceret, novum victoriæ genus excogitaverat, nolle pugnare. Intellexerat frumentum necessariumque com meatum deesse civibus. visum fuerat sine ferro eos vincere. Grassata erat intra mœnia ingens fames, ac orta exhinc gravis insuper pestis. Assumptum erat in cibos quicquid iusserat longi jejunii imperiosa necessitas. Novissime nihil relictum fuerat præter esurientes & mortuos. & cum minima hominum portio superesset, hæc tamen ipsa nimis magna esurienti populo fuerat. Tantis calamitatibus cum infracta & inconcussa civium virtus steterat, cum hoste primum in desperationem, ac dein Panico terrore etiam in fugam versq

verso soluta tandem obsidio fuisset, eaque res toti patriæ laboranti salutem attulisset, profecto non debuit adversus tam bene præclaræque meritos ingrata esse Resp. nostra. Statim igitur mox quod poterat reperiri summum præmium, id communi illustrissimorum Ordinum consensu, decreto atque autoritate invictissimi Auraici Principis, solum promptissime ac repræsentatum huic urbi est, ut deinceps artes omnes, omnia illustria studia, quæ & admirabilem dignitatem, & pergratam habent utilitatem, in sinu suo nutriret atque augetet. Obtigerat urbi liberatio ad III OCTOBIS 1574. cum deinde quarto post mense, ad octavum Februarii, solenni ritu inauguratio Academiæ mirifico studio omnium ætatum atque ordinum, incredibili concursu Bataviæ facta est. Erat exhausta multis funeribus civitas, & triste florentis quondam fortunæ indicium, laxi erant muri. Omnia cito replevit flos delibatus juventutis Bataviæ, spes renascentis reipublicæ: plane ut lætior ubique ac melior civitatis surgeret facies. Cessare tunc inclementia hyemis cœperat, & jam altius Sol ascendebat sub primi veris initia. Omnia rerum omnium (si observentur) indicia esse antiquitas existimavit, ac prædictiones præsentionesque futurorum ex inopinato capeffi. Traditum literarum mo-

numentis ab iis fuit, quibus annotare singula cura erat, hoc ipso die, nimirum octavo hujus mensis, interea dum studiorum honores primitiæque in hanc urbem inferebantur, ingenti omnium admiratione diu ante consuetum tempus advectam ciconiam esse, quæ profecto aviſ & olim & hodie, consentientibus mortalium judiciis, lætum facere auspiciū, ac rerum esse optimarum nuncia creditæ est. Enimvero huic divinationi quam sunt omnia consimilia, quæ mox deinde ab illo tempore ad hunc usque diem consecuta sunt? Quam fausto prosperoque successu deinceps, inter media semper arma, non aliter quam rebus omnibus compositis artes disciplinæque magnis auctæ incrementis, ac in illud erectæ culmen sunt, in quo nunc consistunt? Percurrite animo & cogitatione vestra cæteras, quæ uspiam terrarum sunt, nationes. omnia illic belli, si quod forte oritur, vi atque impetu perculsa ac prostrata jacent: ut quacunque illud fulmen pervadit, nihil nisi vastitatem & pauperiem faciat: literarum vero artiumque cultui adeo est inimicum, ut earum superesse nec volam nec vestigium sinat. Apud nos verò, inter ipsa belli initia atque ex ipso bello nata primum Academia est, & quo plures majoresque emergerent belli difficultates, tanto illa major indies pulcriorque effloruit,
ita

ita quod prope inauditum est , per damna,
per cædes, ab ipso ferro duxisse vires suas
& augmentum videtur. A primo ortu in
hanc usque lucem nullus fuit annus quo non
grandior identidem grandiorque fuit nu-
merus adventantium undique ac confluen-
tium à dissitissimis terrarum oris ad hanc
beatissimam mentis , sapientiæ, ac sanctita-
tis arcem, ut à populo armato exemplum pe-
terent melioris cujusdam cultiorisque do-
ctrinæ. Soleo ego, quoties de rerum hu-
manarum conditione cogito, tacite sic me-
cum pronuntiare, in una hac gente præpo-
tentem illum ac principem rerum omnium
Deum magno documento ostendere volu-
isse quam possit omnia naturæ cursibus con-
traria efficere, cum in hoc terræ puncto,
quod tam multi Principes ac populi conglo-
bati movere & exscindere voluerunt, inter
maris & fluminum ac ventorum tempesta-
tumque injurias, literarum tamen imperium
& regnum hoc stare jussit eruditionis. No-
lite obsecro existimare me insolenter quid-
quam facere, si quarum rerum latentes cau-
sas nemo intelligit, earum initia & primam
originem ad Deum refero. Quidquid intra
hominum mediocritatem non consistit, cœ-
lo debetur : neque in his à natura datis an-
gustiis claudenda sunt, quæ ab ipsa ducun-
tur Æternitate. Utrique si quis adhuc esse
A 5 potest,

potest, qui non intelligat immortalem Deum singulari quodam ac inusitato modo res nostras atque hanc ipsam Academiam auxisse, is mecum ea tempora spectet, quæ ab his multum diversa paulo ante fuere. Superioribus aliquot annis, cum paulisper per inducias requiesceret ab hostium assultibus & impressione patria hæc nostra, jam in eo loco atque eo statu eramus, quo apud alias gentes surgere in majus respublica, florere pacis artes, Academiæ, quæ ante desolatæ bello erant, spiritum ac vitam recipere, ac alibi etiam novæ condi solent. Nobis solis alia omnia, hoc est, tristitia, dura, aspera evenere. Nata statim ex hoc, ex hoc, inquam, loco, atque ex his ipsis Academiæ nostræ sedibus earum rerum semina sunt, per quæ prope factum erat, ut ipsi nos in nostra viscera ferrum verteremus, ac tandem non literarum tantum bonarumque artium apud nos periret omnis splendor, sed etiam patria tota in cineres atque in ruinam traheretur, ut sine externo hoste eversa miserum in modum atque excisa toti orbi spectaculum præberet rerum humanarum. nimirum ita res est. Pax & quies acrioribus stimulis explorabant animos nostros, felicitate & otio corrumpebamur, &, ut paucis dicam, magna bona nostra non satis cauti eramus. Impta mox iterum arma sunt, redintegratum

tum bellum est. Statim reip. præsidium
 majorque stabilitas rediit. Academia autem
 hæc spe ipsa adventantis belli recreata ac re-
 focillata est. Jam enim tum, cum arma in-
 cepissent parari, sub induciarum exitum re-
 stituta illi sua quies est, ut deinceps, quod est
 dictu mirabile, pax illi in bello esset. Quo
 quidem ex tempore, cum jam longe acrius,
 quam unquam ante, hostis potentissimus
 nos adoriretur, cum Mars totis viribus con-
 cussi orbis in nos fureret, nova identidem
 ornamenta ac insolitas accessiones urbs hæc
 sensit, ac quotannis plura ac majora habuit
 quæ cœlo imputaret. Afflicta est gravi &
 tristi bello Germania, quæ studiorum dis-
 ciplinarumque omnium diu fuit benigna
 nutrix. Ejecti per temporum calamitatem
 suis sedibus homines infiniti, alii jam clari
 eruditione, & magnis laudibus ac honori-
 bus perfuncti, alii prima scientiarum spatia
 ingressi, iis in omnibus hic apud nos jucunda
 fuit requies: ac mirati utique non semel
 sunt pulpita hæc ac subsellia quotidie erudi-
 tissimorum ac clarissimorum virorum voci-
 bus personare, ubi ex propinquo subinde ho-
 stium tormenta in obseissas emissa urbes sine
 periculo ipsi, sine metu audiverunt. Finxit
 olim fabulosa vetustas Palladem armatam
 quandam, quam & armis simul & literis
 præesse voluerunt. Ignoscant mihi Græculi,
 homines

homines ventosi & loquaces, sed ignavi il-
dem imbellesque. nunquam apud illos se-
dem suam hæc dea posuit. Tribuamus illis
litteras. demus multarum artium disciplinā.
non adimamus sermonis leporem, ingeni-
orum acumen, dicendi copiam. Cæterum
qui hæc maxime inter illos colebant, artem
militarem, ac virtutem bellicam penitus ne-
scivere. Equidem scio Lacones viros fuisse
fortissimos, qui neque mortem, & multo
minus hostem formidarent. Sed eosdem
respuisse doctrinæ omnem cultum, atque
hoc ipsum ambitiose gloriatos esse, id quo-
que scio. E diversa parte Athenienses si
spectes, quos omnis industriæ ac eruditio-
nis fuisse principes constat, quid aliud de
illis dicere possumus, nisi hoc, quod à maxi-
mo sapientissimoque auctore Livio relatum
est, bellum eos literis verbisque, non armis ad-
versus Philippum gessisse? Quare neutra civi-
tas jure sibi suo Minervam illam armatam,
que in omnium ore erat, vindicabat. Credite
mihi, Auditores, si ea uspiam terrarum un-
quā, certe apud Batavos habitat. Et, si in hu-
jus gloriæ communionem adjungendi alij
sunt, adjungite terrarum deam Gentiumque
Romam, que virtutem utramque, licet specie
disparem, judicio & prudentiâ conjunxit.
Equidem illi ipsi Romani, cum Batavos no-
stros jam tum olim socios & amicos suos
appel-

appellabant, quod fide, virtute, & fortitudine præcellerent: haud penitus tamen eorum ingenia perspexere. Per opprobrium enim aures Batavas, ut indoctas atq; rudes, traducebant. de qua re nemo potest ignorare qui fuerint veterum joci. Cæterum, si veram ejus rei causam exquiramus, non industriæ hoc nostræ, neque cœli aut soli vitium tum erat, sed solus fuit, qui culpari potuit illo tempore, disciplinarum neglectus atque incuria. Horrebant apud nos barbarie tunc omnia, & cum singuli Mattem & arma spirarent, infelicitate morum temporumq; nondum ad cæteras præclaras virtutes adjuncta literarum laus erat. At vero sero post, volventibus seculis, cum illa horrida & inculta illuvies abiit, cum traducta ad omnem humanitatem ingenia nostratium sunt, re ipsa atque magnis exemplis compertum est, esse in indole nostra aliquid ad scientias disciplinasque capeffendas natum factumque, quod opponi ac præferri etiam rerum potenti Latio, ac superbæ laudibus suis Græciæ possit. Possent ego hic percurrere eorum virorum nomina, qui dudum, antequam ex hac vita ad beatorum religionem & sanctimoniam demigrassent, in hoc ipso, quod nunc aspicimus, Academiæ templo atque in his sedibus, doctrina & ingenio æternitatem quandam & immortalitatem conse-

consecuti sunt. Tum & hoc ipso tempore habemus utique, qui supersunt, atque hic intersunt, homines præstantissimos, qui & divinis scriptis suis, & eruditissima voce efficiunt, ne quid in ullo genere honesta & studiosa juvenus desideret, quod quisquam summo ingenio, maximoque usu cognitum ac perceptum proponere aliis & tradere possit. Sed nos ne aut defunctos memorando inique præsentis pretereamus, aut præsentis laudando affectasse gratiam aliquam, aut quicquam jactantius gloriosiusque fecisse videamur, totum hoc, quantumcunque est, (quod sane est maximum) silentio præteribimus. Deus Opt. Maximus, qui in rep. atque in hanc Academiam benigno suo nomine tot beneficia congeffit, qui inter belli tempestates, & inter tot seculi mala hoc insigne & gloriosum otium nobis concessit, faveat porro ac propitius sit suis muneribus, & juventutis pectora ad bonas præclarasque artes inflammet, faciatque ut & suis & patriæ tandem usui atque ornamento sint. Denique efficiat, ut florente rep. atque incolumi sæpe nobis iterum atq; iterum celebrare hunc Academiæ natalem liceat, atque ut is quotannis jucundior nobis lætiorque redeat.

ORATIO

O R A T I O II.

De

*Necessitate & præstantia Litterarum,
habita cum Rectoratum deponeret.*

8. Febr: c I 3 I 3 c x x v.

U P E R I O R E anno,
cum ex hoc loco verba fa-
ceremus, singulare dicendi
argumentum nobis dederat
temporum revolutio, & se-
culi ipsius ordo. Cum enim
is esset quadragesimus & nonus ab Acade-
miæ hujus prima institutione, in quem inci-
dere veterem, & verum Hebræorum Jube-
læum, rejecto vulgi errore, constat, tempe-
state tam solenni natalem atque primos or-
tus hujus ipsius Academię nostrę celebravi-
mus, eodem illo die, quo ante quadraginta
novem annos feliciter dedicatio ejus atque
inauguratio mirifico studio omnium ætatum
atque ordinum, & incredibili concursu to-
tius Bataviæ facta erat. Sed talem dicendi
occasionem neque quisquam ex hoc ordine
nostro, qui nunc hic adest, nactus ante est,
& nemo fortasse nostrum, in hac vitæ bre-
vitate, post tam longum temporis decursum
nanciscetur. Quare nunc, cum hoc, quod
tam

tam rarum atque eximium erat; nobis ab-
 rit, quicquid superest, commune ac vul-
 tum est. Quoniam tamen differendi
 cessitatem mos hominum, & muneris
 ratio mihi hodierno die imponit, satius
 que existimo ea & dicere & tractare
 nova non sunt, quam aliquid cum ambitio-
 & per affectationem conquirere, quod
 enum ab hoc loco, atque ab hoc, quod
 sequor, vitæ genere esse videatur. Scio
 non debere in Academiæ umbra de Arc-
 reip., de institutis militaribus, aut alii
 genus rebus differere. Faciam itaque
 res ipsa, & præclara juventutis, quæ
 quens huc confluit, expectatio postulat:
 his doctrinæ sedibus, in hoc sapientiæ
 bonæ mentis domicilio dicam quan-
 momenti positum in litteris ac libera-
 artium disciplinis sit, ad civitatum rerum
 publ. incrementum atque stabilitatem.
 res, etsi nullam habere controversiam
 eos videtur, qui hæc studia nostra
 æstimantque, cautionibus tamen quibus
 atque temperamento aliquo indiget, ne
 quod diximus, præter optimæ ac salub-
 mæ rei indolem, redundare ad civium
 reipub. vitia contingat. Dicam autem
 verbis ad legem compositis, neque
 in accurato tractationis delectu; sed
 alio in mentem incidit cogitant
 qui sunt,

quidque periculum
 spectis rationibus
 facere videtur, ut
 induco meum, ut
 ejus cives, ut
 nibus sint rationibus
 civitatis, ut
 animis, ut
 que naturam, ut
 id, quod
 ea profectum, ut
 batum magnam
 vero si nihil, ut
 nibus attulit, ut
 tem, & horrida
 hinc, periculum
 ut moribus, ut
 it id vero, ut
 traxit, ut
 aggregari, ut
 bus & latum
 firmamentum, ut
 nari generis, ut
 piazum illud, ut
 est, quod
 nem quidem, ut
 nem & modum, ut
 aliam illam, ut
 rent, ac tritis, ut
 omnes facies, ut

peram bonæ
 singulari Dei
 studioque in-
 æ cetæris &
 omne ad con-
 posteris reli-
 claræ rei fru-
 tique nisi vita
 difficultatibus
 & aspera ver-
 pificio illebe-
 nis præsidium
 nitescere resp.
 ns poterat, cu-
 sperant modò,
 o animo studia
 trina colerent.
 i Numinis be-
 latoribusque
 habere regimen
 eniti oportet
 um cognitione
 emp. capeffere,
 tabilire possent.
 quadam loquor,
 avum otium ve-
 stentationem pa-
 ta & aperta virtus
 cientiam vertatur;
 quæ vitæ hominum
 &

tam rarum atque eximium erat; nobis abierit, quicquid superest, commune ac vulgatum est. Quoniam tamen differendi necessitatem mos hominum, & muneris mei ratio mihi hodierno die imponit, satius utique existimo ea & dicere & tractare quæ nova non sunt, quam aliquid cum ambitione & per affectationem conquirere, quod alienum ab hoc loco, atque ab hoc, quod nunc sequor, vitæ genere esse videatur. Scio me non debere in Academiæ umbra de Arcanis reip., de institutis militaribus, aut aliis id genus rebus differere. Faciam itaque quod res ipsa, & præclara juventutis, quæ frequens huc confluit, expectatio postulat. In his doctrinæ sedibus, in hoc sapientiæ & bonæ mentis domicilio dicam quantum momenti positum in litteris ac liberalium artium disciplinis sit, ad civitatum rerumque publ. incrementum atque stabilitatem. Eares, etsi nullam habere controversiam apud eos videtur, qui hæc studia nostra amant æstimentque, cautionibus tamen quibusdam atque temperamento aliquo indiget, ne hoc quod diximus, præter optimæ ac saluberrimæ rei indolem, redundare ad civium aut reipub. vitia contingat. Dicam autem non verbis ad legem compositis, neque admodum accurato tractationis delectu; sed ut aliud ex alio in mentem incidit cogitanti, ita quidque

quidque persequar. Equidem ego circum-
spectis rationibus omnibus, quæ ad rem hanc
facere videntur, ita sentio, atque sic animum
induco meum, talem esse remp. quales sunt
ejus cives, cum profecto ex singulis homi-
nibus sint familiæ, ex familiis civitates, ex
civitibus resp. constitutæ. Quare quæ res
animos hominum efficere meliores, eorum-
que naturam adjuvare potest, uti facilius ad
id, quod bonum rectumq; est, perducantur,
ea profecto ad beandum civitatis publicum
statum magnam habere vim videtur. Enim-
vero si nihil aliud boni mortalibus literarum
cultus attulisset, quam quod asperitatē om-
nem, & horridos atque feros mores propu-
lisset, permultum foret quod tribuere erudi-
tioni mortales oporteret. Humanitate enim
uti, id vero est hominem esse. qua qui ca-
rent, eos aut brutis, quibus sunt pene similes,
aggregari, aut procul ab urbibus, inter Bar-
baros & latrones, cædibus, rapinis, atq; om-
ni immanitate pasci, relicta post tergum hu-
mani generis securitate, oportet. Disci-
plinarum illud munus atque beneficium
est, quod traducti hominum mores ad ci-
vilem quandam vitam, atque ad moderati-
onem & modestiam sunt, cum ante per in-
cultam illuviem horrida omnia & inculta
forent, ac tristis ubique esset rerum huma-
narum facies. At illud vero longe & majus,

B

&

& luculentius est, quod eruditio in homine sapientiam virtutemque, si quæ insita ei aut innata est, juvat, roboratque, & in majus meliusque promovet, ut ad reip. salutem atque stabilitatem magni ex ea atq; incomparabiles fructus proficiſcantur. Vetus verbum illud est, duplo plus videre, & longe aliis perspicacior ingenio esse eos, qui vitam in liberalibus studiis egerunt: ut, quemadmodum à circumfuso aëre lumen suum adſpectus accipit, ita mentes quoq; nostræ illustrentur, cum eas artium disciplinarumque splendor irradiat. Non est exigua res ex doctrinæ præceptis intelligere quis sit finis, quid ultimum bonorum omnium: quo modo errores omnes & vanitates, quibus animus à recto tramite persæpe transversus rapitur, circumcidere & amputare possis: quod officium parentibus, patriæ, amicis impendendum sit: quo omnes actiones, omnes cogitationes, cōsilia omnia referri oporteat. Quod sit judicis, quod senatoris, quod ducis bellici officium. quot sint virtutum & vitiorum genera, quibusque modis illas assequi, ab his declinare possis. quibus moribus & legibus temperandæ sint civitates, quibus rebus augeri eæ atque amplificari, ac deniq; copiosissimè & tutissimè fieri debeant. Quæ omnia egregie tradita humano generi, ac literarum monumentis consignata per eos sunt,

sunt, qui toto vitæ suæ cursu operam bonæ menti dederunt; qui quicquid singulari Dei munere, assidua observatione, studioque indefesso consecuti erant, ut præ cæteris & viderent multa & saperent, id omne ad consequentium seculorum usum posteris reliquerunt, ne tantæ & tam præclaræ rei fructus una cum ipsis interiret. Utique nisi vita hominum multis circumsepta difficultatibus esset, quæ plerosque per dura & aspera versant, ac in manibus potius & opificio illeborali, quam in literarum disciplinis præsidium rei domesticæ habere cogunt, enitescere resp. quadam illustri atque excellens poterat, cujus omnes cives, non qui imperant modò, sed & qui his parent, magno animo studia illius veræ elegantisque doctrinæ colerent. Nunc eos saltem, quos summi Numinis benignitas in rebus auctioribus latioribusque collocavit, atque in cæteros habere regimen jussit, summa ope atque cura eniti oporteret, ut pectus suum earum artium cognitione implerent, quibus instructi remp. capeffere, eamque tutari firmiter ac stabilire possent. Non ego hic de doctrina quadam loquor, quæ nomine magnifico ignavum otium veler; quæ ad pompam & ostentationem pareretur, per quam simplex illa & aperta virtus in obscuram & solertem scientiam vertatur; sed eam, hercle, requiro, quæ vitæ hominum

& rebus gerundis deferviat ; quæ conjuncta cum multo usu sit, & animi corporisque exercitationem habeat. Proditum memoriæ est, Epaminondam, ducem militiæ fortissimum acerrimumque, inter literas natum ita atque educatum fuisse, ut ipsa hæc scientia causa fuerit rerum ab eo præclarissime gestarum, cum philosophiam sine mollitie aut desidia sequeretur, eamque magistram ad robur & prudentiam faceret. Eademque ratione de Philopœmene per manus accepimus, etsi in rem bellicam studio & indole propendêret, veterum tamen sapientum monita ac præcepta eum legisse, non omnium quidem, sed eorum duntaxat, è quibus progressum se ad virtutem sperabat facturum : semperque illi in ore istud fuisse ; Doctrinam debere ad facta tendere, non otii aut inutilis loquacitatis causa usurpari. Permulum natura indolesque ad prudentiam valet, si ad eam & experientia & eruditio accesserit ; quarum quidem altera etiam sola magnum naturæ præsidium adfert ; sed ex utriusque conjunctione quiddam in rebus mortalium eximium & perfectum efflorescit. Et quidem usus atque experientia ex iis rebus proficiscitur, quas quis vidit ipse in vita, tractavirque, & quibus interfuit. Itaque & unius hominis ætate arctatur, &, cum tempus nobis ad vivendum breve admodum sit præscriptum,

scriptum, ignorari ea necesse est, quæ aut aliis retro seculis contigerunt, aut in diversa orbis parte gesta sunt. At scientia ea, quæ à literis atque ab eruditione est, omnium post hominum memoriam, temporum, omnium terrarum res, facta, gesta que repræsentat; & , quod sapientiæ primum maximumque munus est, rei cujusque causam, gestorumque rationes & consilia in sese continet. Postquam de civibus singulis diximus, quos liberalia hæc studia non cultiores modo humanioresque, sed sapientiores etiam atque prudentiores faciunt; quid de ipsis rebus publicis existimandum est, quæ ex hujusmodi civibus sunt, nisi me tacente res loquatur, dicendo evincere haud cupio. Sane Hebræi, cum primi omnium gentium literas, disciplinaeque, & rerum tum cœlestium, tum humanarum scientiam ab immortalī Deo didicissent, atque regundæ reip. instituta quædam ejusmodi haberent, quæ omnium essent præceptis potiora; diutissime regionem maximam fertilissimamque tenuerunt per duodecim tribus, quæ admiranda fecunditate singulæ in magnitudinem gentis excreverant. His institutis dum insisterent, nihil adversus eos vis hostilis, bellorumve tempestates, aut alia id genus mala valuere. Semper cladibus suis majores erant, & per cædes ac per damna animos opesque sumebant ab ipso

ferro. Ex hac gente ad propinquos Ægyptios, Phœnicesq; propagata doctrinæ semina, incredibile dictu est, quantum non claritudinis modò, sed prosperitatis in eas oras intulerint! Jam Græci, qui artes suas liberales, ac lectissimarum rerum cognitionem, sapientiamque omnem Ægyptiis ac Phœnicibus imputant, quemadmodum ingenii doctrinæque principes erant, ita florentissimo reip. statu omnia circum late subegerunt. Inter hos Alexander, cum iisdem artibus disciplinisque eruditus erat; cum Aristotelem, aliosque primarios seculi viros rerum per terræ orbem gerendarum autores testesque habebat, regiones dissitissimas, & quicquid ubique barbararum gentium erat, non minus cito victoriis suis, quam passibus peragravit, plane uti jam verum esset, quod toties jactatum erat, Græcorum prudentiam, Barbarorum verò propriam esse audaciam. Ipsos quin etiam Romanos terror ille mundi adortus fuisset ac prosternere etiam potuisset, nisi jam ante Romani à Græcis eandem illam regundæ reipublicę in bello atque in pace doctrinam, easdem artes, eadem studia à Græcis hausissent, quibus muniti adversus Imperatorem pari disciplina pollentem iisdem præfidiis valuissent. Ex quo luculenta illa maximi gravissimique scriptoris Titi Livii extat dissertatio, cum exquirat ille longo

go

go eruditoq; fermone quinam eventus Romanis rebus futurus fuerit, si relicta Asia in Italiam Alexander venisset, ibiq; cum eo foret bellatum. Non committam ego, ut extera omnia persecutus, præteriisse domestica videar. Nimirum si quis consideret, cum à statu incultæ naturæ discefferis recta doctrina ad immutandas hominum res quantum possit, ille in nos, extremos, inquam, Belgas ac Germanos intueatur, qui cum Taciti Procos. temporibus nec urbes, nec leges, nec certam reip. formam haberemus, nunc fere cæteras gentes sive urbium magnitudine, sive multitudinem, sive militari laude, sive regundarum civitatum institutis superamus. Adeo nihil negatum illis est, quorum ad industriam eximiamque naturam artium liberalium cultus accesserit, ut vel hoc dicere publici status munimentum firmissimum audeam, non modo si ea tempora occurrant, quibus in pace vivitur; verum etiam si bello atque armis res gerenda sit. Ac de pace quidem dicere supervacuum forte sit, cum ornari eam augerique literarum disciplinis constet, quæ vere sunt otii & quietis honestamenta. Cæterum in medio bellorum tumultu, cum in armis atque in vi jus est, si doctrinam, quæ ex literis est multum valere contendero, nemo mihi quisquam adversabitur, qui militiam non tam corporis quam animi viribus

procedere, ac consilio hic præcipue prudentiæque locum esse meminerit; quæ res studio & meditatione ex veterum lectissimis præceptis, atque ex tot seculorum eventibus vel augentur insigniter, vel etiam comparantur. Est illud jampridem periculo atque negotiis compertum, boni Ducis atque Imperatoris esse non minus arte superare quam gladio. Quid credimus nobilius in re bellica esse, quam scientiam instruendæ aciei, vallorum, machinarum, & tot, tantorumque, quæ usus exigit, instrumentorum? Atqui ex Matthesi, celeberrimâ illâ maximaque doctrinæ parte, hæc sunt: Eaque tradidère olim homines eruditi Ælianus, Vitruvius, alique, qui ob tantum beneficium reges principesque, cæterosque rerum dominos habent debendi reos. Hæc est ea cura, quæ magnam illam Cæsaris Dictatoris, quæ nepotis ejus Octavii celsam animam fatigavit; qui inter castra, atque inter classicorum strepitus libris invigilarunt; non iis modo, quibus, ut dixi, ars militaris consignata est, sed his quoque, qui ad omnem Philosophiam, ad vitæ communis institutionem, atque etiam ad literarum elegantiam & amœnitatem pertinebant. Eadem cura Lælium & Scipionem, duo belli fulmina, versabat; quorum opera in militia, in otio, in negotio civium Rom. quisque suo tempore usus est sine super-

superbia. quos certum est, ut mores etiam civium fingerent formarentque, ad vulgaria & communia descendisse, ac P. Terentium Afrum in conficiendis comædiis adjutasse, assiduoque unà scripsisse. Facessat longe illa Caji Marii efferata, & indigna bono cive vox, non placere sibi literas: inutilem esse eam scientiam, quæ ad virtutem doctoribus nihil profuerit. Audite obsecro; homo rusticus, incultus, enormis strenuè & cum ostentatione doctrinam spernit. Et quid fecit igitur sapiente dignum, qui hæc dicit? Sanguine, cædibusque, & mille malis rep. implevit: crudelitatem in omnes cives exercuit, etiam in eos, quorum nullum erat aliud crimen, nisi quod mori possent. Homo factiosus, inquietus, truculentus; qui si doctrinæ præcepta vel leviter attigisset, didicisse poterat, haud plus contendere in rep. quemque debere, nisi quantum probare suis civibus posset: vim neque amicis, neque patriæ afferre oportere. Sed quis tandem exitus illum sustulit? dignus profecto fatuitate ejus. Annos natus septuaginta, is, qui primus inter mortales septimùm consul fuerat creatus, qui censum opesque multis regibus pares possidebat, sortem lamentabatur suam, quasi egenus, & nondum consecutus ea, quæ appetebat, ante tempus & in mature è vita decederet. Qua

ex re bene illud ac divine Plutarchus de illo indicat, satis illum pœnarum dedisse, cum sapientiæ studium neglectum sese ulcisceretur, ita ut ejus contemptori in summa etiam prosperitate nunquã fuerit bene. Nihil jam opus esset literarum causam amplius agere, aut ostendere eas rebusp. magno pœsidio & stabilimento esse, nisi ex adverso quidã nobis occurrerent, qui resp. quasdam memorant, Græcorum & Romanorum scilicet, quæ, cum ad summum doctrinæ & artium venissent, ceciderunt utiq; & subversæ tandem sunt. Verba magna invidiæ & malitiæ augendæ & hæc & alia esse scio. Non enim profecto hæc eruditionis, non disciplinarum culpa fuit: quarum pœceptis regulisque, si civium mores stetissent, non vis externa, neque cunctæ gentes conglobatæ movere potuissent utrumque istud imperium. Sed habet hoc omnis magna fortuna, ut ex summa rerum affluentia vitium trahat, cum à negotio ad otium, à temperantia ad luxum, à bonis rectisque artibus ad fœda omnia & prava desciscitur. hinc scelera erumpunt, & improba vota, hinc seditiones, factionesque, quæ tandem in iram summi Numinis, veluti ultima malorum vertunt. Ita tandem oneri suo fortuna cedit, ac proprio pondere subsidit, ut defessi & exangues cives, mutuis vulneribus fracti, regi alicui aut exteræ nationi prædæ

prædæ sint. Quod utique in duabus illis rebus publicis, quas memoravi, egregie contigisse, haud difficile esset magnis documentis comprobare, si hoc & temporis ratio, & mea vestraq; patientia ferret. Addunt etiam, si Deo placet, de Turcarum regno nescio quid; quod cum in omnibus gentibus formidabile sit, ejusmodi tamen est, ut omnes ex eo literæ, omnes artium liberalium disciplinæ lege quadam procul exterminatæ sint. Equidem ego nullam felicitatem in mera & horrida barbarie agnosco, quæ aliena ab omni humanitate sit; sed nec ullus reip. beatus status in foedissima servitute esse potest; in qua omnes earum regionum incolæ ætatem agunt, quibus ille non rex, sed tyrannus tanquam Mancipiis, non tanquam civibus imperat. Est ita natura comparatum, ut dimidium virtutis Deus Opt. Max. illis auferat, quæ libertatem semel ademit. Et hoc igitur illud ipsum est, cur doctrinæ studia violentus ille Princeps procul à finibus suis arceat. Scit enim facile futurum, ut, cum artes disciplinæque ingenuum in homine peccus faciant, in libertatem suam se vindicent qui tantæ rei bonum semel intellexerint. Ad hæc, magni sua interesse credit, ne errores & deliria Mahometicæ religionis pateant: quæ nescire non potest, qui studiis liberalibus excultus falsum potius à vero discernere,

nere, quam supina ignorantia omnia & putida & vernilia admirari mavult. Ut jam non addam, triste illud & durum imperium non hercle suis ipsius viribus, aut bonis reip. institutis, sed per Christianorum & ignaviam, & discordiam crescere : qui si ambitionem semel eam & æmulationem deponerent, quæ speciosis & fucatis quibusdam prætextibus in varias partes, atque in secessiones eos abduxit, longe jam melior lætiorq; rerum status orbi Christiano illucesceret, & literarum, bonæque mentis fructus citò ad eas nationes proferretur, quæ sordibus jam suis, incitiæque, & illuviè ingemiscunt. Sed tantam & tam jucundam rem optare potius, quam, ut conditio horum temporum est, sperare nobis licet. Interim ingentes & immortales gratias immortalī Deo debemus, cujus est in Bataviam hanc nostram, in hoc terræ punctum, tanta & munificentia & benignitas, ut in his ipsis sedibus, atque in hoc nostro Athenæo, artes omnes scientiæque, non, ut apud barbaras gentes, exulent, neq; etiam, ut fit apud multos Christiani orbis populos, ineptis aut adulterinis coloribus ad defendendos prāvōs quosdam religionis errores incrustentur; sed fide quam optima, ad veterum morem & majestatem, in florentissima libertate excolantur. Cujus rei causa ex regionibus omnibus Europæ diffusissimis,

tissimis, tanquam ad quandam sapientiæ bonæque mentis arcem, magnus cotidie fit concursus ab his, qui doctrinæ melioris, & incorruptæ antiquitatis exemplum quoddam à nobis, & imaginem petunt. Faxit ille idem clementissimus Deus, ut hæc, quæ in nos contulit munera, propria nobis & perpetua sint, suisque beneficiis porro favéat ad reip. nostræ & omnium bonorum salutem atque incolumitatem.

O R A T I O III.

*Ad Authent. habita. C. ne
filius pro Patre. habita cum
Rectoratum deponeret.*

8. Febr: c I 3 I 3 c x x x 1 1 1.

U M dicendi necessitatem hodierno die mihi imposuerit muneris mei ratio, fallam expectationem vestram, & à more meo, quem sequi in his solennibus dissertationibus ante consuevi, recedam paulisper, ac longe diverso vos sermonis genere tenebo.

tenebo. Non enim Oratorem ege nunc, sed Jurisconsultum agam, atque ex Constitutionibus Codicis id argumentum tractabo, quod & vobis scitu utile, & huic tempori esse consentaneum scio. Nolite existimare omnia, quæ libris legum nostrarum continentur, esse tetrica, spinosa, ac J C^{is}. pervia. Sunt enim in his utique quædam ejusmodi, quæ, ut ad omnes omnium disciplinarum artiumque cultores pertinent, ita etiam capi atque intelligi æqualiter possunt ab omnibus. Non referam ejus rei plura documenta. Extat luculenta ac celeberrima Frederici Ænobarbi constitutio, quam vulgo Authenticam, habita, appellant, quæ in Justiniani Codicem relata est sub titulum, Ne filius pro patre, aut pater pro filio conveniatur. In qua summus ille Princeps uberrima quædam beneficia tribuit illis, qui in Academia vivunt, atque illic in doctrinæ studia incumbunt. Ex hac Authentica si pauca quædam, quæ maxime enitescent, exsecutus fuero, nihil hercle inepte aut præter rem facturus mihi videor. Hoc enim ipsum cui potius, quam mihi convenit, qui & juris professione fungor, & hoc anno jurisdictioni & privilegiis Academiæ præfui? aut quando potius faciendum est, quam hoc ipso tempore, cum statim mox post novi Rectoris, successoris mei, creationem recitabuntur ea statuta,

ta, quibus augetur indies efflorescitque in hac urbe literarum doctrinæque decus? Sed faceffat operosa excusatio, ubi argumentum nobis res ipsa dicat: &, quicquid convenire nostro instituto videbitur; id omne sine apparatu, sine molimine dicamus. Utique hæc non eo pertinebunt, ut privilegiis vestris ad fastum aut ad insolentiam vos inflammem. (Nulla res magis abhorret ab indole mea, cui ipsa severitas, & gravis ac recta ratio semper placuit.) Sed ut sciatís quæ ex causa & quibus hæc data sint, atque ut iis recte utamini. Enimvero Fridericus Barbarossa, laudatissimus Imperator, cum Germaniam Italiamque armis perdomaret, ac jam victrices copias transferret in Asiam, non satis præsidii sibi esse in belli prosperis successibus ratus est, sed animum ad eas res convertit, quibus potissimum in pace atque in otio indiget respublica. Quare primum jura feudalía in certos libros & titulos redigi jussit: atq; his multas sanctiones adjecit, ac Novellæ constitutionis de pace tenenda author fuit. Nondum sublata alia seculi incommoda erant. Diu incubuerat terrarum orbi horrida & inculta barbaries: ac bellorum impetu percussæ atque prostratæ jacebant artes, disciplinæq;. Existimavit igitur ille, id quod res est, non posse reip. hæc sua ornamenta reddi, nisi magnis privilegiis benefici-

neficiis^aque excitarentur mortales, ut doctrinæ ac bonæ menti operam darent. Versabantur ei ante oculos non pauca, quæ veteres Romani singulari jure pridem studiosæ juventuti concesserant. Quippe & filiusfam. studiorum gratia absens, furtumque aut injuriam passus, vel viaticum mutuo datum repetens consistere hoc casu in judicio absque patris consensu potuit, ne, dum pater expectatur, impunitum a maneat maleficio, vel filiusfam. mendicare aut fame perire cogatur. Et rursus Senatusconsultum Macedonianum in eo creditore cessabant, qui filiosfam. studiorum causa alibi degenti pecuniam ad necessarios^b sumptus subministrasset; cum ad paternæ pietatis officium pertinebat non modò filium alere, verum etiam necessarias ad studia impensas eidem erogare^c: quasi parentes Deus Opt. Max. magis filiorum moribus, quam corporis educationi^d præposuerit. Quam rem si neglexissent parentes, filius ipse eos alere ex lege Decemvirali non tenebatur^e. Ad hæc & illud receptum ante Friderici tempora à Romanis fuerat, ut prætor non eos modo in integrum restitueret, qui læsi essent dum reip. causa aberant^f, sed his quoque eandem

^a L. 18. Parag. 1. ff. de Iudic. ^b L. 7. Parag. 13. ff. ad S. C. Maced. ^c L. 6. Parag. 5. de Carb. edict. ^d L. 12. Parag. 3. ff. de admin. tut. ^e Plut. in Solon. ^f L. 1. Parag. 1. ff. ex qu. caus. major.

eandem opem polliceretur, qui studiorum causa abfuissent, tanquam illa iustissima absentiae ratio ^a esset. Postremo quamvis liberi emancipati, quæ à patre vivo acceperunt, conferre post mortem ejus & imputare in legitimam tenebantur ^b, tamen ea, quæ pater emancipato filio studiorum causa elargitus esset, in legitimæ computationem non veniebant ^c, cum non repetendi, sed donandi magis animo & paterna pietate impendia ejusmodi pater erogasse præsumeretur ^d. Hæc omnia Fridericus & ante constituta fuisse à Romanis rerum Dominis sciebat, & reduci singula in usum voluit. Cæterum quo citius promptiusq; ex Barbarie caput suum extolleret eruditio, novam hanc, de qua dicere cœpi, constitutionem Authenticam addidit, & Codici expressim inferi jussit: in qua ille post adhibita Episcoporum, Abbatum, Ducum, omniumque judicum, & aliorum sacri palatii procerum consilia, omnibus, qui studiorum causa, & maxime ob addiscendas Leges peregrinantur, hoc suæ pietatis beneficium indulget, ut ad ea loca, in quibus studia, exercentur, tam ipsi, quam eorum nuntii veniant, & securè habitent, atque ut nullus tam audax inveniat, qui aliquam his inferre injuriam audeat.

C

deat.

^a L. 28. Parag. ff. ex qu. caus. major.

^b L. 6. l. 9. C. de

collat. l. 29. C. de inoff. test.

^c L. 30. ff. fam. acqui.

^d L. alimenta. l. 11. C. de neg. gest.

deat. Equidem ex his Imperatoris verbis mirum in modum gloriose se efferunt juris nostri interpretes, cum primam præcipuamque Friderici curam ad legum studiosos pertinere observaverunt. Quorum scientia idem Imperator subjicit totum mundum illuminari, ac vitam civium informari ut Deo & Principibus Dei ministris obsequium & obedientiam præstent. Non potuit à Friderico lucentius testimonium perhiberi nostro Ordini. Noverat ille ex sacro summi Vatis Danielis ^a oraculo, eos, qui hanc artem edocti forent, fulgere quasi splendorem firmamenti, & , qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellas quasdam censi in perpetuam æternitatem. Meminerat ex sapientissimi Salomonis judicio ^b, leges lucem & viam hominibus præbere: Quare in his reip. incolumitatem & tutelam consistere: ac recte Pomponium inter summa juris capita ponere religionem in Deum, atque ut patriæ, & parentibus pareamus ^c. Hæc res Friderico causam dedit, ut de I C^{tis} nostris tam magnifice sentiret, cum cæterarum disciplinarum alumnos per sequelam duntaxat & tacito sermonis sensu comprehenderet. utique non debet aliarum rerum disciplinis quidquam detrahi. sed neque assentiendum est

^a Daniel cap. 12. ^b Proverb. 6. ^c 1. 2. ff. de just. & jur.

est Cebet Thebano, cum in tabula sua Criticos & Poetas in ordine eorum ponit, qui vana scientia se oblectant, hoc est, qui hordeo & avena pascuntur. Intelligo enim magnum in his rebus momentum etiam inesse ad rectæ veræque doctrinæ decus. sed tamen non iniquam rationem secutus Fredericus in hac Authentica fuit, cum jurisprudentiæ tribuit plurimum; quam disciplinam Plato regiam nominavit, propterea quod ad reges principesque, adque ad eos, qui cum his quotidie una sunt, pertinet. Porro non est cur addubitet quispiam, an privilegium hic aliquod studiosæ juventuti Fridericus det, qui injuriam illis fieri vetat, cum ex jure communi nec alius quisquam indoctus plebejusve impune injuria afficiatur. Sed utique omnino jus singulare, quod hic statuitur, in ipso genere poenæ situm est. Cum enim actio in quadruplum cæteris tunc demum concedatur, si quid illis fur aut prædolucri faciendi causa abstulit: quæ autem a contumeliæ tantum causa alicui eripiuntur, aliam prorsus diversamque & longe minorem æstimationem in legibus nostris habeant, placuit Friderico hæc, quæ etiam per solam contumeliam sine lucrando animo adempta studiosis essent, in quadruplum restitui:

C 2

* Arg. l. 39. ff. de furt. & l. 2. Parag. 4. ff. de privat delict. l. 1. Parag. 2. ff. de furt.

stitui : Accedit quod etiam iisdem infamiam ipso jure irrogari, ac omni dignitate eos privari idem ille Imperator hac lege voluit. Denique quod easdem etiam pœnas urbium locorumque rectoribus ponit, qui vindicare hujusmodi injurias neglexerint. Aliud beneficium, quod hæc Friderici lex insuper præclaris sapientiæ alumnis concedit, est, ne ob alterius provinciæ, urbisve factum, aut delictum, aut debitum possint in hos fieri pignorationes, quas Repressalias vocât, neve ex ea causa capi, vinciri, aut detineri possint. Quod licet jure communi satis cautum esse Imperator noster hic ait, tamen novo privilegio opus esse existimavit propter perversam quorundam consuetudinem, qui talem barbariem in usum revocaverant. Aut forte specialiter & nominatim in scholasticis id statutum voluit Fridericus, ut magis timeretur quod specialius interdictum erat, quemadmodum de clericis Gregorius^a Pontifex in jure Canonum tradidit. Nondum claudi his finibus potuit optimi Principis Friderici benignitas. meminerat ille milites, ne à signis suis avocentur, judicem habere^b non alium, quàm ducem suum, si litigandam sit. Et consimiliter igitur, honestissimarum artium disciplinarumque studiosos,

^a Cap. 1. de injur in 6.
in pr. C. de re milit.

^b L. 6. C. de jurisd. l. 12,

fos, si eos actor aliquis in jus vocasset, obtentu forensium controversiarum, distrahi à literis noluit, sed optionem illis reliquit, utrumne coram doctore suo, an coram civitatis Episcopo defendere cuperent causam suam : cum alias utique constitutum jure communi sit, quoties pluribus locis conveniri aliquis potest, electionem fori dandam esse actori, non reo *. Hæc sunt illa, auditores, quibus veterum Romanorum in vos munificentiam auxit superavitque Fridericus Barbarossa. Propter quæ & manibus ejus bene precari, & consecrare nomen ejus literarum monumentis omnes bonos eruditosque decet. Nescio quo vitio humani ingenii id fiat, ut vetera fere omnia curiose conspectemur, præsentia autem seculi bona non satis aut sciamus aut indagemus. Scio supra opinionem vestram fore id quod dicam, sed dicam tamen. Longe illa hodie majora & ampliora sunt quæ per gloriosissimam & pulcherrimam æmulationem adjecerunt ad Romanorum omnium atque ad Frederici beneficia Patres Patriæ nostræ, illustrissimi Bataviæ Ordines. Id autem dignosci nisi ex comparatione non poterit. Eam ego paucissimis verbis perstringam, quo magis grati sitis erga tantarum rerum auctores. Tribuit Friderici constitutio illud, ut secure

C 3

quis-

* L. 2. Prag. 2. ff. de eo, quod cert. leg.

quisq; proficisci ad ea loca possit, ubi studia exercentur, atque ut in illis secure habitet. Quibus verbis nihil aliud continetur, nisi ut supradictis personis nemo injuriam inferat. Quare cum verba juris singularis sint stricte accipienda ^a, recte interpretes communi consensu tradiderunt, posse ab his & mercium portoria in itinere exigi, & ab iisdem vectigalia, cum in Academiis habitant, peti, quoniam sine ulla injuria exiguntur publicæ præstationes & functiones, quæ Principi & reipublicæ debentur ^b. At vobis & omnia portoria huc venientibus, & quædam etiam vectigalia apud nos morantibus remisit Ordinum liberalitas. Fridericus privilegium fori studiosis tunc demum concessit, cum rei sunt & in jus vocantur, ut agnoscere judicem vel doctorem suum vel urbis Episcopum possint. Quod si actores sint, commune cum omnibus aliis jus habent, & rei forum sequuntur ^c. Apud nos, contra legum regulas, siue actores siue rei estis, non alios, quam proprios, id est, singulares judices habetis: neque ad vos Episcopi ullius, aut aliorum Ecclesiasticorum pertinet jurisdictio. Fridericus in causis tantum civilibus privilegium judicem vobis constituit; in delictis
vero

^a L. 14. l. 15. l. 16. ff. de ll. ^b Donell. ad h. auth. num. 7. 8. 9. 10. Dis. Pac. ad h. auth. n. 31. per l. 5. C. de vectig. & commiss. & Gilkenius ibidem n. 38. & seqq. usque ad num. 47. ^c L. 2. C. de jurisd.

vero cognitioni cujuslibet judicis vos subi-
ciunt interpretes ^a, quia privilegio indignus
est, qui illo abutitur ^b, & reatus & crimen
tollunt omnem & honorem ^c & fori præ-
scriptionem. At apud nos supra omnium fe-
re gentium exemplum utriusque generis
causa apud Senatum Iuridicum Academiæ
peragitur. Ad hæc in ipsis etiam civilibus
causis legum doctores Iudici ^d Academico
locum tunc duntaxat dant, quoties contra-
ctus in Academia est initus. si alibi gestum
negotium sit, nec ratione contractus conve-
niri ^e in Academia potest, qui alibi contra-
xit, nec ratione domicilii, quia jure pervul-
gatum est, eos ^f, qui studiorum causa in a-
liquo loco morantur, non credi illic domici-
lium habere. Apud nos nulla ejus discrimi-
nis ratio habetur, ne eorum jura coarctentur,
qui sub fide nostra sunt. Postremo Fri-
derici constitutio minime eos spectavit, qui
literis operam dant in patria sua, sed pere-
grinantibus duntaxat consuluit, in quo ube-
riora sunt Ordinum nostrorum beneficia,
quæ omnibus in universum patent. Puto vos
satis percepisse, Auditores, quam hæc vobis
& utilia, & honorifica sint, quæ Patres Pa-
triæ nostræ vobis indulserunt, quæ constanter

C 4

ter

^a Pac. ad h. auth. num. 70. ^b L. 37. in fin. ff. de minor.
^c L. 1. C. ubi senat. vel clariss. ^d Pac. ad h. auth. num. 71.
^e L. 19. Parag. 1. ff. de judic. ^f L. 2. C. de incol.

ter & magna cura semper & amplissimus hujus urbis Magistratus, & clarissimorum Professorum Senatus fovet quotidie tueturque. Hæc res effecit, ut Academia hæc nostra non Bataviæ duntaxat, sed totius Belgii illustre miraculum sit. Quæ jam à multis annis elegantiarum omnium sedes, literarum domicilium, Musarum ac Gratiarum augustissimum sacrarium fuit. quæ ex ipsis belli initiis nata primum, mox inter belli calamitates, quod prope inauditum est, per damna, per cædes ab ipso ferro duxit vires & augmentum. Eodem autem modo, atque iisdem incrementis res nostras etiam deinceps ad summum culmen processuras esse fidenter auguror ominorque, si procul ab omni luxu & fastu ea vigilantia, modestia, ac indefessa diligentia fueritis, quam in candidatis suis efflagitat bonæ mentis ardor. Ait Fridericus, se hæc privilegia vobis dedisse, quod eorum misertus esset, qui scientiæ amore exules, facti de divitibus pauperes, semetipsos & corpora sua curis & meditationibus exhauriunt, vitamque suam & valetudinem periculis exponunt. Hoc qui faciunt, digni vero his privilegiis sunt: neque commune quicquam cum iis habent hi, qui titulo, non re studiosi sunt, & præclari nominis appellatione abutuntur: qui inter gratulationes & pocula, atque in lustris & ganeis

ac

æ popinis magis quam inter libros ætatem agunt. Commemorat D. ^a Hieronymus, laudandum esse non quod quis Hierosolymis vixerit, sed quod ibidem bene vixerit. Traditum in jure Canonico est, merum mendacium esse, Episcopum ^b, Sacerdotem, vel Clericum se profiteri, & contraria huic ordini facere. Privilegia militibus concessa, his solis competunt, qui in expeditionibus ^d sunt, & pro salute patriæ excubant. Eandem rationem esse in studiorum causa, atque in iis beneficiis, quæ diximus, necesse est. Sed meliorem mentem præclaræ nostræ juventuti Deus Opt. Max. largitur, cum ingentem de virtute contentionem inter plerosque concitavit, ut ad sapientiæ & bonæ mentis templum non remisse nec oscitanter festinent. Faveat porro propitiusque sit tantis muneribus suis idem ille Deus, efficiatque ut ex his Academiæ nostræ sedibus majora quotannis commoda ad reip. nostræ salutem atque stabilitatem profluant.

^a C. gloriam. 71. circa fin. 12. q. 2. ^b C. cavete 22, q. 2.

^c L. 16. l. 17. C. de test. mil.

O R A T I O IV.

*De Annis Climactericis, &
eorum vi in rerump. & civitatum
Conversione,*

*Habita 8. Febr: c l o I o c x x x i i x. cum
Rectoratum deponeret.*

AM hodie annus decimus & quartus est, cum Rectoris Academici munus primo depositurus verba ex hoc loco publice facerem. Contigerat autem illud tunc mihi nescio qua sorte, ut singulare dicendi argumentum daret temporum revolutio & seculi ipsius ordo. Erat enim is annus quadragesimus & nonus ab Academiæ hujus prima institutione, atque idem ille illuxerat dies, quo feliciter dedicatio hujus sacrarii atque inauguratio mirifico studio omnium ætatum atque ordinum, & incredibili concursu totius Bataviæ ad hunc octavum Februarii diem ante annos quadraginta novem facta erat. Nimirum majores nostri, sapientissimi cordatissimique mortales, cum in omni re septimum quemque annum magnam habere

habere vim, atq; esse Criticum & Climactericum vellent : tum verò in anno quadagesimo nono inesse grandius momentum judicabant, propterea quod & numerus sit quadratus, & ex septenario septies multiplicato resultet, cui inter numeros deferebatur multum. At nunc verò hodie, hoc eodem octavo Februarii die, qui Academiæ huius natalis est, annum habemus sexagesimum & tertium, quem antiquitas omnis Climactericum Magnum appellavit, quia cæteri fere anni critici & scanfiles ex imparibus quidem numeris, sed ejusdem generis constant, quadagesimus nonus videlicet ex septies septem, & octuagesimus primus ex novies novem : at hic sexagesimus tertius non ex uno climate, septenario nempe vel novenario, sed ex duobus diversi generis imparibus, ipse etiam impar, sit constatus, ex novies septem, & ex septies novem. In quo omnis vetustas majorem quandam vim efficaciamque inesse credidit, ut singula hujus momenta observaret multo exactius pensitativusque, eumque Ægyptii Audrotem, Græci autem etiam Audrotem appellaverint. Quare profecto qui jamdudum ante in hoc ipso loco atque in hac conventus celebritate priorem illum gradarium ac criticum annum non prætermisi indictum, non debeo etiam hoc tempore præterire hunc qui notabilis
semper

semper præ cæteris atque illustris fuit. Ac tunc quidem alia tractabam & longe diversa, sed huic diei tamen ac festæ ejusdem solennitati etiam consentanea. Dicebam quippe magna olim religione Græcos Romanosque coluisse eum diem, quo in lucem editi essent, & munus annale Genio solvisse, sanguine omni & victimarum maculatione abstinuisse, ea autem duntaxat & dixisse & fecisse, quæ boni faustique ominis essent. Et sicut ea res justam rationem in singulis atque in privatis quibusque habuit, cum annos vitæ recurrentes grate numerare quoddam pietatis munus esse videretur, ita profecto in natalibus rerumpublicarum aut civitatum aliorumve ingentium corporum longe majorem hujus observationis causam fuisse, quia majus momentum trahunt hæc, quæ publica sunt, & ad universitatem quandam plurimorum simul hominum pertinebant. Fuisse olim L. Tarutium quendam, hominem apprime Chaldaicis rationibus eruditum: eum urbis Romæ natalem repetiisse ab iis Parilibus, quibus ea à Romulo condita fuisset: Romamque, cum esset in iugo Luna, natam esse dixisse: atque ex eo factum esse ut dies x i Cal. Maji, qui in id ipsum tempus incidit, summa Romanorum gratulatione celebraretur. Ad hæc insuper eodem modo diem 5. Idus Majas, quo Constantinopolis condita

condita esset, magno fuisse in honore omnibus civibus : atque ex ea causa etiam Impp. Valentinianum, Theodosium & Arcadium, in l. 7. C. de feriis, dies natalitios urbium harum maximarum, Romæ, inquam atque Constantinopoleos, festos sacrosque esse jussisse, uti quotannis vota publica conciperentur in annum proximum aut plures sequentes. Quin & non civitatis tantum, sed etiam natalem Salutis diem fuisse, quo die Romæ dicatum Saluti templum: & Majas Idus majorem quandam ac inusitatam habuisse sanctimoniam, quod eo die Mercurii ædes fuisset consecrata. Proinde non esse novum, natales, ortum, & incrementa hujus Academiæ statò die memorari, quæ non Bataviæ duntaxat, sed totius Belgii illustre miraculum esset, ubi jam à multis annis elegantiarum omnium sedes, literarum Musarumque domicilium, ac bonæ mentis augustissimum sacrarium fuisset. Denique addebam in anno quadragesimo nono, qui climactericus est, illud etiam eximium fuisse, quod Populus olim Iudaicus, qui leges suas sanctionesque ab immortali Deo acceperat, quotiescunq; longa dies fatalem illum temporis orbem perfecerat, ut jam ad annum quadragesimum nonum esset perventum, ea tempestate proprio ritu quodam ex Dei mandato Jubilæum agitaverit, quoniam is

atque

utique annus septies septenus erat. Ineptos autem fuisse Hebræorum magistros, sive Rabbinos, febriculosos mortales, dum anxie quæsierunt cur in sacro Codice Jubilæus quinquagesimus annus diceretur. Totum quippe illud ex inscitia literarum esse profectum, quia communem hominum sermonem haud intellexere. Nam & sæpe populari usu, quem penes vis & norma loquendi est, septimanam octiduum appellari: & olim maximos scriptores passim Olympiadem, quæ duntaxat quatuor annorum est, quinquennium vocavisse. Hæc, & id genus plura alia neque auditu indigna erant, & tunc ea executus sum cum ante annos quatuordecim natalem hujus Academię quadragesimum nonum annum nimirum priorem climactericum, celebraremus. At nunc vero, cum sexagesimus hic tertius sese offert, qui annorum scalarium princeps habetur, & curas omnium pene Mathematicorum fatigavit, omittenda hæc sunt, quæ ante tractavi, atque aliud quiddam excutiendum est, quod à maximis eruditissimisque quibusdam hominibus constanter traditum, pectora pene omnium pervadit turbatque. Nimirum inheret plerisque illa pervulgata opinio, esse in climactericis annis vim quandam, quæ non hominibus tantum ac vitæ eorum & fortunę, sed rebusp. etiam atq; regnis, & imperiis interitum

teritum, aut certe mutationem quandam in
pejus meliusve vel grande periculum adfert.
Hæc an vera sint, & quid tribuendum huic
opinionis sit, id verò exquirere operæ preti-
um foret. Equidem ego ut veterum recep-
tissimis sententiis non libenter obluctor, ita
existimo servile & ingenuo homine indi-
gnum esse, præjudicatis opinionibus se man-
cipare. Quod si quid ulpianum sit in altium
disciplinis cum aliqua superstitione & ani-
mum rerum deliramentis conjunctum, id ve-
ro neque probare ego possum, & libenter
nomen meum inter hos profiteor, qui ea re-
spuunt atque averfantur. Plane autem exi-
stimo neque hæc, quæ multi pertinaciter de
vi annorum climactericorum asserunt, justis
rationibus subnixæ esse: &, si forte quis
confutare exacte omnia in rebus obscurissi-
mis neque possit, neque velit, recte tamen
atque ordine facturum esse, qui neque ad-
sensum his præbeat, & amplius deliberan-
dum esse existimet. Porro cum bipertita esse
hæc disquisitio videatur, ut aut ad singulo-
rum hominum vitam fortunamque, aut ad
civitatum & rerump. conversionem perti-
neat, magis instituto nostra accommodata
erit posterior hæc pars, quæ societatem quan-
dam civilem & universitatem plurimorum
simul hominum intuetur. Sed & nimium
angusta res foret, controversiam hanc ad A-
cademiæ

cademiæ hujus ortum & incrementa arctare, longeque satius erit, occasione ab anno hujus climacterico arrepta, de vi porro annorum scalarium ac Genethliacorum quæsi-
visse circa civitatum, & rerump. atque imperiorum stabilitatem aut interitum. Uti-
que qui urbium aut rerumpublicarum mutationem ex scansilium annorum numero dimetiuntur, justam etiam proportionem & analogiam, quæ inter homines singulos, at-
que inter provincias integras & regna est, sequuntur. Non enim hic annum sexagesimum tertium spectant, cum numerus uter-
que septem & novem, qui decretorii ac malefici putantur & ad vitam succidendam pollentes, in unum quasi confluunt: sed nec annum quinquagesimum aut alios minores climactericos, qui per septem aut novem consurgunt, & vitam hominum quasi per gradus quosdam agunt. Hæc enim personarum singularum fatum, & vitam cujusq;
attingunt. At Mathematici, cum de civitatum & imperiorum conversionibus agunt, septenarios & novenarios numeros non in
simplum accipiunt, sed quadratè sive cubicè multiplicant, & unus potissimum numerus accommodari ab his ad rerumpublicarum
occasum solet, scilicet 496 annorum, qui ex septuaginta septenariis annorum conficitur,
efficitque ut jam antiquitus proditum me-
moriat

moriar sit civitates omnes anno quingentesimo converti aut everti. Non ego adversus hæc ex jure nostro civili dicam ulumfructum civitati relictum centesimo anno terminari. Quippe id non ex illa causa fit, quod ultra centesimum annum civitates non stent, sed quod leges nostræ caverint, ne rerum proprietas foret inutilis abscedente diutius usufructu. Sciunt I C^{ti} nostri, scio ego, civitates & respublicas in plura secula perdurare, nec cum hominis longævi vita debere eas conferri; cæterum illud statuo, cum de rerum publicarum ætate quæritur, non esse earum terminum fatalem & decretorium quadringentesimum & nonagesimum sextum annum, cum multæ fuerint civitates, quæ longe pluribus constiterint seculis, aliæ autem brevissimo tempore interierint. Neq; ad rem quidquam facit quod exempla quædam referuntur earum civitatum, quæ ad finem ejus spatii interierint, cum multo sint plures, quæ fixum illum & definitum genethliacorum terminum aut exceßerint aliquot seculis, aut diu ante collapsæ dirutæque sint, quam cum attigissent. Enimvero Deus quidem Opt. Maximus, qui rerum omnium naturam mirabili sapientia coagmentavit, ac singula suis quibusdam numeris, modo, ratione, consensu, vinxit, idem ille res etiam publicas suis quibusdam numeris circum-

D

scripsit,

scripsit, ut stato quodam annorum decursu
intereant, atque etiam expressis verbis, lite-
risque ab ipso summo Numine exaratum il-
lud in Balthazaris regis palatio meminimus.

*Numeravit Deus regnum tuum, & perfectissime
numeravit.* Sed tamen eas periodos & my-

sticas esse scimus, & frustra eas absque sacri
vatis divina interpretatione indagaverit
mens humana. Quod autem Plato in libro

octavo de repub. imperiorum mutationem
pervestigans multa de numeris loquitur,

adeo nihili est, ut qui verba ejus inspexerit,
mera ænigmata esse existimet. Etsi enim

mox Aristoteles obscuram præceptoris sui
sententiam breviori oratione complexus fit,

atque ita expresserit, causam mutationis in
rebus publ. esse numeros, quorum radix ses-

quitertia binario juncta duos concentus sive
duas proportionēs efficit, plane tamen rem

non expedit. Quid enim per illam sesqui-
tertiam radicem binario junctam, intelligi

oporteat, adeo nemo scivit, ut Marcus Tul-
lius Cicero etiam in proverbium abiisse Pla-

tonicorum numerorum obscuritatem dicat.

Quare & Proculus, septem priores Platonis
de republica libros accurate interpretatus,

octavum ne attigit quidem. Et Theoni
Smyrnæo non tantum Platonica Philosophiæ,

sed artium quoque Mathematicarum
peritissimo aqua hic hæsit, nec sibi locum

hunc

hunc interpretandam putavit. De Polypo pisce traditum illud per manus accepimus cum irretiri aut capi non vult, eum atramento undequaque suffuso elabi. Idem etiam Plato fecit, atque in eo secutus Heraclitum est, ad cuius scripta Delio natatore opus esse aiebat. Ipse quoque Plato, si numeros suos affecutus fuisset, nunquam à Musis precatus postea esset neque vota fecisset ut numeros illos judicarent. Quanto rectius omnia hæc & perspexit & confutavit Aristoteles, maximus ubique autor naturæ verique? Is ut statas has rerum publ. mutationes, quas ex annorum numeris pendere Plato voluit, nullas esse evincat, argumento usus gravissimo est, propterea quod inde efficitur, ut omnia, quæ simul eodemque tempore sunt cœpta aut primum instituta, eodem etiam tempore illa post desinant mutenturque : & rursus è contrario, ut quæ eodem tempore intereunt & mutantur, hæc eodem etiam temporis momento cœperint. Id verò falsum esse omnes ii mecum fatebuntur, qui rerum earum, quæ in hoc orbe evenerunt, cognitionem aliquam ex gentium annalibus vel levissimam saltem habent. Quippe permulta videre licet in rebus humanis, quorum ortus in idem temporis punctum incurrat, interitus non item : & ex altera parte, quorum interitus concurrat, quæ tamen alio at-

D 2

que

que alio tempore fuerint cœpta. Ita omnino evitare id, quod absurdum erat, Plato non potuit. Cum enim causam mutationis hanc tempore æstimet ac definiat, omnisq; in numero ratio ab eo ponatur, necesse est eodem temporis intervallo hanc causam contineri. Alioqui si una resp. longiore, altera ejusdem generis brevior tempore constaret, sequeretur causam mutationis non tam in tempore, quàm alia aliqua in re esse ponendâ. At contra Plato in tempore hanc mutationē posuit. Quare ex ejus sententia, si cōversionis causam temporis duntaxat & annorū cursibus tribuamus, fatendum erit eadem etiam eodem tempore interire, quo cœpta fuerint: ut si pridie solstitii aliquid cœperit, pridie quoque ejus mutetur, aut desinat. Quibus duabus rationibus Aristoteles Platoni, quicquid præsidii pro ea causa adferri poterat, ademit. Quoniam semel initium de hac re dicendi feci, longius me provehit hæc tractatio, & aliud quasi ex alio suggerit. Puto vos omnes mihi id concedere, nullam in toto hoc genere disceptationis certiorē esse normam, quam quæ capi ex sacris literis atque ex immortalis Dei oraculis potest. Pronunciavit Hieremias vates populum Judæum liberatum iri anno septuagesimo captivitatis, ut certe liberatus est, ac civitas una cum templo restituta. Esaias Tyrum urbem clarissimam

nam anno septuagesimo post oraculum desertam fore; ac deinde rursus ab ejusdem urbis everfione anno septuagesimo restauratū iri effatus est. Idem numerus congruit Atheniensium reip. urbis vero expugnatio, & victoria Atheniensium ad Salaminē intra idem tempus contigit. Utiq; septuagesimus annus neq; inter eos annos est, qui hominibus singulis, & eorum vitæ climacterici sunt. Hi enim quadragesimus nonus, & quinquagesimus quartus, & sexagesimus tertius, & octogagesimus primus perhibentur. Civitatum autem & rerump. fatalem ac Climactericum annum omnes hi, qui hanc disciplinā tradere se, quasi solidissimā rati sunt, annum quingentesimum & nonagesimum quartū posuerunt, qui ex septuaginta septenariis annorum redundat, ut mox diximus. cum quibus nihil commune habent ista tempora, quæ ex sacris Vatibus Jeremia & Esaia de exilio Babylico, deque Tyri everfione & restauratione, atque ex Græcorum historiis de Atheniensium rep. retuli. Quin video hercle hos ipsos fatalium annorum calculatores, qui integra regna & respublicas ad Climactericos numeros alligant, ingenue & rotundo ore confiteri oracula Danielis de Imperiorum ortu & occasu non liquere sibi. Iam felix faustumque sit, jam tandem ignorare aliquid incipiunt & in ordinem se cogi vident, mo-

destiores ut sint. Apprimè vero septuaginta illæ hebdomades ejusdem Vatis, quæ tantopere celebratæ ab omnibus sunt, & ab extremo captivitatis Babylonicæ anno mox novissimum urbis Jerosolymæ excidium in tempora Dei dominique nostri Jesu Christi portendunt, annos quidem quadringentos & nonaginta in se continent, cæterum hinc sex illi anni absunt, qui rerum publicarum decretorium exitum faciunt, & annum Clima-
tericum quadringentesimum nonum ac sextum implere debebant ex scitis & præceptis eorum, qui hæc omnia ad leges suas & placita arctant, ne quid vel minimum deesse tam consummatæ doctrinæ videatur.

• Sed profecto boni illi viri, quibus tantopere computatio isthæc placet, ut eam veluti fili-
olam suam exosculentur, cum vident se ex vario & dubio rerum eventu in laqueos posse indui, unde pedem eos efferre pudor mox vetet, effugium sibi aliquod servant, ut, quoties res id feret, tenebras & caliginem offundere scientiæ suæ possint apud eos, qui scalares hos numeros exagitant. Quare præclaris illis & fatalibus numeris suis trajecti-
ones ac conjugationes coelestium corporum syderumque adjungunt, easque cum numeris illis nunc hoc, nunc illo modo componunt & ab interventu Saturni atq; aliorum Planetarum præsidium quærunt. Quæ connexio
infinitis

infinite obscuritatibus involuta atq; in intimis reclusa naturæ recessibus, certum finem nusquam neque exitum reperit. Conjunctio illis Planetarum est maxima, quæ fit octingentesimo anno. Eam conjunctionem & in mundi primo ortu fuisse, & recurrisse sub tempore diluvii ac Noachi, in exitum etiam Israelitarum ex Ægypto, item sub conditam Romam, sub nativitatem Christi domini nostri, atque etiam sub tempora Caroli Magni asserunt. Hac conjugatione, quæ Saturni, Iovis, & Martis præcipue est, mirabiles mutationes rerum, & novam mundo ac nationibus faciem indui autumant. Ego ut mutationes illas rerum humanarum, quas retuli, ingentes esse scio : ita conjunctiones eas syderum in id tempus incidisse, adeo apud plerosque incertum est, ut nec ex artis suæ principiis inter se consentiant, ac conjecturis non tantum diversissimis, sed inanibus inter se mirifice pugnent : dum minorem conjunctionem alii, alii majorem, multi etiam nullam ea tempestate intercessisse existimant. Horum si argumenta & opiniones discrepantes audieris, plane illud tibi eveniet, quod apud Terentium Demipho contingit, qui, cum Advocos tres eodem tempore consuleret, incertior sum multò, inquit, quàm dudum. Nondum anni centum & viginti sunt, cum prædixerant Astro-

logi

logi quidam, inusitata & eruditione & auctoritate viri, eandem illam fore astrorum conjunctionem anno millesimo quingentesimo & quarto, quæ olim fuerat cum Noachus ex totius orbis inundatione solus cum familia sua superstes humano generi fuit. Igitur constans & consentiens assertio fuit, futurum etiam eodem illo anno fatale toti mundo diluvium, neque evelli ea opinio ex multorum animis potuit. Et vero jam non deerant qui naves sibi ad aquarum perfugia fabricarent : in primis Auriolus Tolosus, vir juris civilis consultissimus, qui tamen parum memor erat foederis illius sempiterni, quod cum Noacho Deus fecerat, juratus mundum hunc nunquam deinceps aquis interiturum. Et sane secutus est Astrologorum illam augurationem eventus longe alius. Quippe proditum memoriæ Ludovicus Vives, autor certissimus, reliquit, nullum annum æque serenum, nullum æque faustum, & ubertate notabilem fuisse. Quæ hætenus dixi, illuc redeunt omnia, ut ex incertitudine artis hujus divinatoriæ, Mathematicis ac Astrologis indignæ, appareret Deum Optimum Maximum ignorare nos rerum humanarum & imperiorum mutationem conversionemque ideo voluisse, & animos nostros & cogitationes ad se solum pertraheret, ut potestatem illius vereri, sapientiamque admirari omnes

omnes & singuli discant, qui in hoc terrarum orbe judicia illius, ut nulla iniqua, ita tamen pleraque esse occulta credimus. Bene recteque habebat illud in ore identidem Stephanus Poloniæ Rex, tria esse, quæ sibi soli reservasset Deus, ex nihilo aliquid facere, conscientis dominati, & scire res futuras. Hic est rector custosque universi Dominus mundani huius operis & artifex. Hic est, ex quo suspensa sunt omnia, causa causarum is est, cujus spiritu vivimus. Ipse est, qui implet totum hoc, quod vides, & quicquid non vides : totus suis partibus inditus, & se sustinens vi sua. Ille vitæ necisque gentibus arbiter est. Qualem quisque populus sortem statumque habeat, in manu ejus positum est. Nulla pars mundi usquam, nisi volente illo propitioque; floret. Quas nationes funditus exscindi, quas transportari : quibus libertatem dari, quibus eripi, quos Reges mancipia fieri, quorumque capiti regium circumdari decus oporteat : quæ ruant urbes, quæ oriantur, illius jurisdictio est. Vox divini Vatis in sacro Codice est ; *Mutat tempora atque ætates Deus, transfert regna atque constituit. dat sapientiam sapientibus, & scientiam intelligentibus disciplinam.* Omnes quæ usquam rerum potiuntur urbes, quæque alienorum imperiorum magna sunt decora,

ubi fuerint, aliquando queretur, & vario exitii genere tollentur. Quasdam destruunt bella, alias rursus desidia, paxque ad inertiam versa consumet, & magnis opibus exitiosa res, luxus. Interdum etiam, quæ domesticis bellis steterant regna, quæ externis, nullo impellente ruunt. Ad Alexandrum suum, Principem maximum late dominantem, Aristoteles scripsit, Quod in navi Gubernator, in curru Auriga, in choro Præcentor, in urbe Lex, in exercitu Imperator est; id in orbe est Deus: Hoc tantum discrimine, quod illis quidem laboriosum suum regimen, anxium, & exercitum est: Deo autem sine dolore aut labore, sejunctumque ab omni corporis nisu. Hic ille est, quem spectare nos potius, quam insanos nescio quos numeros, & annos Climaëtericos, & Mathematicorum deliria decet. Hujus ira peccatis nostris laceffitur, precibus & pœnitentiâ placatur: hujus benignitas in gentes populosque pietate elicitur. Is unus & solus est, qui huic urbi difficillima obsidione, ante sexaginta tres annos laboranti opem tulit. Ejus muneri Academia hæc, & hoc sapientiæ nostræ templum debetur. Ejus opus studia bonarum artium, in medijs armis, atque inter bellorum difficultates decus grande & incrementum cœperunt in annos pene singulos. Rogandus ille etiam atque etiam est

est, ut qui inter tot seculi incommoda & mala hoc insigne otium nobis concessit, fa-
veat porro ac propitius sit muneribus ipse
suis; denique efficiat, ut florente republ. no-
stra atque incolumi, sæpe nobis iterum atque
iterum celebrare hunc Academiae natalem
liceat, atque ut is dies quotannis jucundior
nobis latiorque redeat.

ORATIO V.

sive

EXERCITATIONUM

ORATORIARUM,

quæ autoritate publica in Academia

Leydensi institutæ sunt,

Inauguratio.

Habita 10. Novemb: c 17 17 c x x.

Si illud ita natura com-
paratum, auditores ornatif-
simi, ut rebus omnibus in-
sit quidam velut orbis: at-
que ut ea ferme, quæ ad
summum perducta sunt,
rursus ad infimum, velocius multo, quam
alien-

ascenderant, relabantur. Hoc non in imperiorum duntaxat aut rerum publicarum conversionibus contingit. Haud arcessenda ita ex alto res est. Fidem nobis faciunt illæ ipsæ scientiæ disciplinæque, quarum in tractatione versamur quotidie. Plane enim, quemadmodum in cæteris rebus quædam temporum vices, ita & in his, studiorum vertuntur. Romani olim, cum artes omnes summè excolerent, nihil se egisse admodum existimabant, nisi de re qualibet ornate & apte dicere didicissent. Enimvero homines ad imperium nati cogitabant, id quod res est, hac via se parare simul & tueri amicitias, adsciscere nationes, complecti provincias posse. Quare eorum infinitus labor, & cotidiana meditatio in hoc genere fuit, quo non aliud ad urbis famam pulcrius, vel ad totius imperii, atque omnium gentium notitiam illustrius erat. Murc. Tull. Ciceronem accepimus Græce declamavisse, usque dum Prætor fieret: eundemque Latine id fecisse etiam in extrema ætate, cum diu jam reip. præfuisset: atque insuper adjunxisse sibi Hirtium & Pansam consules: quos per jocum identidem discipulos & grandes prætextatos vocabat. At Cneus Pompeius vero longe his major & dignitate & rerum gestarum laude, consuetudinem dicendi sub ipsum civile bellum repetiit, uti C. Curionem, promptissima indole, facun-

facundiaq; juvenem, pro Cæsare sæpius dicentem, refelleret. Tum & de M. Antonio, atque item de Cæsare Aug. relatum est, ne Mutinensi quidem bello eos inter arma has exercitationes omisisse. ut Neronem, aliosq; principes præteream, qui secuti Oct. Cæsarem fuere. Ita cum magnum studium hominibus injectum esset, evecta in summum culmen ars illa fuit, nihil uti ad ejus perfectionem accedere posset: donec tandem, cum ad extremum progressa esset, & stare loco nesciret, nescio qua iniquitate temporum in deterius quotidie data est. Primum enim oratoribus sophistę successerunt, qui in paucissimos sensus & angustas sententias omnia detruderent. mox & barbaries supervenit: quæ non sensus modo, sed verba quoq; conspurcavit: ut jam clarissimæ rei studia non inepta amplius, & nulla essent, cum Gottorum, Hunnorumq; copię late omnia signis positis tenerent. Hoc malum incredibile dictu est, quam longo tempore velut pestis quędam, aut alius morbus epidemicus, terrarũ orbi incubnerit, & quam pervagata per cunctas gentes fuerit publica ingeniorum lues. Cæterũ rursus, cum habeat has vices conditio mortalium, uti nec calamitates continuæ sint, & interventu meliorum pensentur, extiterunt demum beatioris seculi ortu homines summo ingenio atq; eruditione, quibus unum certamen fuit, uti
quæ

quæ barbarorum impetu perculsa atque prostrata erant, ea erigerent omnia, ac in solido collocarent. Quoniam tamen natura infirmitatis humanę tardiora sunt remedia, quam mala, & subit miseros plerumque etiam malorum suorum quædam dulcedo : utiq; multo facilius fuit opprimere ingenia studiaque, quam oppressa excitare. Igitur cæterarum quidē rerum disciplinæ magno animo à ple-risq; exultæ sunt : atq; etiam progressio admirabilis, incredibilisque cursus ad omnem excellentiam factus est. sed incuriosius contemptiusq; habita apud juventutem dicendi ars fuit, in qua veteres utique plurimum defudabant. Inhæserat aliquamdiu in animis multorum hæc opinio, satis id videri, si rerum momentis pectus implerent : verborum vim omnem nihil nisi pompam & inutilem apparatus videri. Ac licet antea sæpe hunc errorem evellere ex hominum animis conati sunt viri præstantissimi, clarissimique, quos nostro hoc & superiore ævo virtus sua atque eruditio in sublimi posuit: tamen permoveri vix potuit obfirmata vehementius multorum mens, quin artem optimam aut aspernarentur penitus, aut non attingerent profecto. donec tandem hoc tempore spes ingens affulsit omnia in posterum in melius processura. Exstitere quidam è nobili & generosa juventute, cum nostratium, tum eorum, qui

ab

ab exteris nationibus huc adfluxerunt, quorum animum insolitus ardor invasit præclara hæc studia capeffendi. & cum deesse sibi ducem atque auspicem cernerent, honestissima desideria sua Magnifico Rectori exposuerunt, uti is de ea re ad Nob. & Amp. viros Academiæ hujus Curatores referret. Enimvero intelligebant præclari illi juvenes, sibi quondam in luce reip. victuris, cum modo ad populum, modo in senatu, tum in comitiis aut legationibus verba facturi sunt, nihil æque frugiferum fore, quam si de rebus omnibus bene & cordate disserere possint. Est illud omnium opinione verissimum, rem arduam & difficultatis plenam esse, in regunda Republica versari : id quod multis sane haud feliciter cessit. Nullum animal morosius est, nullum majori arte tractandum, quam homo. Natura enim contumax est animus humanus : & ipse populus bellua est multorum capitum. Itaque excellentibus ingeniis sæpius defuit ars, qua cives regerent, quam qua hostem superarent. Vires enim armis constant : & sæpenumero hic plus homini fortuna, quam ratio valet. At id vero quiddam longe maximum est, cum mens una sapiens verbis atque oratione multorum trahit retrahitque animos, & quæ natura perplexa atque impedita sunt, consulendo & dicendo expedit. Negat vulgus lupum auri-

bus

bus teneri. idque certum est profecto. Sed ipse populus, omnibus lupis violentior, tene-
tur auribus, duciturque in omnem partem. Hæ cum graves atque justæ causæ esse viderentur, cur lectissimi hi juvenes hoc quod tantopere cupiebant, impetrarent: dubitandum neutiquam est, quid animi consilii ve nobilissimis & amplissimis Curatoribus fuerit. Dederunt illi id sedulo operam jam à multo tempore, uti in hac Academia nihil cæterarum rerum omnium deesset, quas profuturas esse seculo judicarent. Quare visum illis etiam fuit, ex dignitate celeberrimi hujus loci, atque ex bono publico omnium fore, si hæc quoque pars non inculta aut deserta penitus jaceret. Cæterum petiverunt à me iidem nobilissimi & amplissimi viri, uti curam hujus rei susciperem ego, utque præclarum hoc institutum adjuvarem, eique præessem. Petiverunt, inquam, hoc ii, quorum neque benevolentiam erga me ignorare, neque dignitatem contemnere, neque judicium negligere debebam. Ego, quoniam in gravioribus studiis ætatem ago, & Iuris civilis interpretationem exequor, cujus fines patent latissime, multa initio dixi, cur abire excusatus debuisssem: ac rogavi etiam uti alius quispiam deligeretur, cui plus aut otii aut animi ad eam rem foret. Sed cum teneri undique me cernerem, feci quod res atque

atque ratio postulabat. permoveri me passus sum, uti hac via seculi commoda atque ornamenta adaugerem. Cupio vehementer, auditores ornatissimi, & mihi & vobis ita in omnibus meis vestrisque rebus optatis felicem eventum obtingere, quemadmodum ego, quicquid hujus negotii susceperum à me est, non cupiditate gloriæ (cujus præsidium querendum aliunde est) sed singulari in Academiam affectu, & moris optimi atque antiquissimi reducendi studio suscepi. Cæterum illud apud animum meum etiam statuo, dum in hac re aliquid conabor, nihil tamen me facturum quod sit loco meo, & ordine, aut existimatione indignum: primum quod procures olim Græci, Romanique, homines amplissimis dignitatibus perfuncti, atque ipsi quoque Cæsares, his exercitationibus se dederunt, à quorum magnitudine nimium longe abest mediocritas mea. deinde quod harum rerum etiam usus maxime ad eos pertinet, quibus legum & juris civilis perspecta & cognita ratio est. Equidem M. Tullio Ciceroni non assentior, qui Servium Sulpitium, quod jurisprudentiæ magis, quam aratoriæ artis principatum appetebat, *maluisse ait, in secunda arte primum esse, quam in prima secundum.* Existimo enim primam omnium esse juris scientiam, atque eam esse disciplinarum omnium reginam. Sed idem

E

tamen

tamen scio, circumcisam eam & amputatā, sine apparatu, sine honore, ac pene etiam, sine ingenuitate videri, nisi præsidium ab hac arte accipiat. Fateor in causarum controversiis judicandis nihil admodum vim orationis cursumque valere. etenim, quemadmodum in medicina Celsus elegantius & sententiarum luminibus ait morbos non curari: sic & in Iure, quod Iustinianus medicinæ simile facit, decidendis litibus inutilis est dicendi apparatus. Sed tamen meminimus superesse alia juris consultorum munia, defendere reos, in privatis rebus ac publicis lapsa erigere, fatigata reparare, regibus principibusque ope & consilio adesse, foedera & societates componere, atque in universum haud minus prodesse humano generi, quam si præliis atque vulnibus patria defenderetur. Poterat nobis & alia hujus incepti nostri occurrere defensio, quod non multo ante, cum viri omnis ingenii & eruditionis principes veterum Græcorum Romanorumque resuscitarent eruditionem, extiterunt in hoc ipso juris consultorum nostrorum ordine aliqui, qui in legibus expediendis ita operā insumpserunt, uti oratorum hanc artem, rem vitæ humanæ inprimis accommodatam, adjuvarent ipsi restituerentque. Inter eos Udalricus Zasius fuit, primum seculi decus, qui in mediâ juris civilis explicatione ad M. Ciceronis de re oratoria libros

libros transit, eosque faventibus auditorum studiis ea commentatione illustravit, quæ extat etiam nunc, extabitq; semper in manibus hominum. Franciscus autem Hottomanus, vir omni prædicatione dignus, sed omni major, cum nihil in ulla juris parte præteriisset; quicquid de dicendi præceptis tradi ex Cicerone, atque ex aliorum veterum observatione potuit, subtilissime singulari libro executus est. Sed inepte facere videor, qui tot causas & prætextus tam anxie conquiro, cur operam meam his juvenum exercitiis addixerim. Iam enim, etsi cæteræ omnes rationes deessent, tamen una hæc sufficeret, quod isthæc studia revocari reduciq; temporum horum jubet necessitas, quibus ita in defuetudinem abiit florentissima quondam ars, uti ostentandi causa prædicetur à multis, opinor: à paucis aut serio, aut pro dignitate tractetur. Quare sicut noster Papinianus in l. 43. de relig. & sumpt. fun. *summam esse rationem dixit, quæ pro religione facit*, & quemadmodum pervulgatum apud omnes est bonis auspiciis ea geri, quæ pro salute Reip. fiunt: ita ego summi numinis propensam benevolentiam haud defuturam mihi confido, cum restituere dignitatem studeo ejus rei, quæ olim nunquam sola, sed omnium fere scientiarum pulcherrimo comitatu pectora implebat. Nolite credere, ornatissimi auditores, eum,

qui de re omni proposita bene diserteque dicturus sit, jejunum quendam aut miserum rhetorem fore. Opus est enim uti is idem instructus sit omnibus disciplinis, quæ consummare laudem hominis eruditissimi possint. M. Tullius Cicero, cum in extrema parte libri, qui Brutus inscribitur, initia sua, studiorumque velut quosdam gradus, refert, ait se Q. Mucio Scaevolæ, juris consult. tunc principi, multum operæ dedisse. tum & cum Philone Academico, & cum Stoico Diodoto, diu una fuisse, studiumque philosophiæ, à prima adolescentia cultum & semper auctum, his rursus doctoribus renovavisse. Cæterum nondum exsatiata discendi cupidine, relictis iis magistris, quibus in urbe usus fuerat, etiam in Achajam atque in Asiam profectum esse, postquam esset biennium versatus in causis, & jam in foro nomen suum famamque nobilitasset. Ita in omnium doctrinarum meditatione, & in artibus plurimis commoratum esse, quod ex hac rerum ipsarum varietate & magnitudine luculentus ille nitor exurgeret, quem mirabiliter excipit, prosequiturque favens hominum existimatio. Quæ quidem omnia profecto nunc adeo negliguntur ab horum temporum disertis, ut plerique jus civile ignorent, rem ad privatas publicasque causas maxime necessariam: sapientiæ vero studium,

dium, & præcepta prudentum, ac memoriã omnis antiquitatis penitus aspernentur. Atque ego quidem hanc primam & præcipuam causam esse arbitror, cur tantum ab excellentia veterum oratorum recesserimus. Nimis hodie impares majorum nostrorum eruditioni sumus, ut illi nunc scientia cæteros antecellant, qui olim vix locum tenere in extremis potuissent. Non sum inter eos, qui semper de conditione temporum queruntur. Memini naturam mortalium hoc quoque nomine pravam ac sinistram dici posse, quod apud plerosque vetera semper in laude, præsentia in fastidio sint. Sed tamen, si extra hanc urbem, quæ seculi veneno minime afflata est, paulisper per reliquum terrarum orbem oculos mentemque circumferamus, vestram ego conscientiam testor, auditores ornatissimi, quid occurrit nunc alibi, quod sit cum illa majorum nostrorum eruditione comparandum in ullo genere scientiarum? Utique si communem rerum naturam intueamur, è contra in promptu magna causa esset, cur veterum laudem non solum æquare, sed vincere nos oporteret. Etsi enim morum virtutumque integritas major apud antiquos fuit, quia quo propius aberant ab ortu & divina progenie, tanto constantius, quod bonum honestumque est colebant: tamen scientiis doctrinaque exuberare magis

E 3 possunt

possunt qui novissimi sunt ; propterea quod ingenio atque industria sensim ad summum disciplinarum ascenditur ; & rerum indoles ea est , uti superaddere inventis & facile & jucundum sit. Quidnam est igitur ? Utique quod tanto antiquis inferiores sumus, non ita natura fert , verum in culpa nosmet ipsi sumus. Cujus rei causas si quis requirat , non sunt reconditæ, sed in oculos incurrunt. Quis ignorat parentes plerosque liberos suos ita à teneris formare , non uti solidam eminentemque imaginem eruditionis appetendam esse intelligant , sed uti satis esse credant artes ingenuas in transitu à se attingi ? tum uti in sordido & illiberali lucro spem omnem ponant ? Hoc toto die nutrix illis, hoc mater, hoc pædagogus optant. hoc inter seria lususque loquuntur. ut mirum non sit, si à pueritia eos omnia mala sequantur, qui inter parentum execrationes crescunt. His sacris domi initiati nihil spirare magnum aut generosum possunt. rerum enim vilissimarum amore imbuti literas scientiasque , tanquam sordidum artificium, addiscunt. Multum potest mens sub faustis enutrita penetralibus : & parentum disciplina ac severitas eo pertinet, ut verecundia quadam & sanctitate temperata cujusque natura ingenti ardore statim præclaræ cujusdam artis famam quærat. Hæc tam accurata educatio ubi abest , contraria fero

fere omnia eveniunt. Sane verò si qui sunt, qui domesticæ disciplinæ pravitatem rectitudine innatæ indolis exsuperarunt (quod datum utique perpaucis fuit) ii tamen mox præceptoribus traditi ut ab his erudiantur, bonam mentem rectamque indolem inter studiorum elementa perdunt. Id quod mirum videri non potest. autoritate enim eorum, quibus se committunt, decepti, cum ex eorum ore pendent, eos admirantur; si nugas ineptiasque & vernilia addiscant, vix est ut postea deponere ea vel in senectute possint. Est in multorum animis, infixumque alte hæret hoc malum. *Adhuc non pueritia in illis, sed, quod gravius est, puerilitas remanet. Et hoc quidem pejus est, quod autoritatem habent senum, vitia puerorum: neque puerorum tantum, sed infantium.* Super omnia autem est, quod vexat, perditque multorum animos spei impatientia atque festinatio. Ætatis & annorum legitima spatia virium fiducia antevertimus. Pueri in adolescentium, hi in juvenum, juvenes in virorum studia cogitationes suas propellunt, &, uti verbo rem complectar, præcipitant curas. M. Cato quondam in suis senilem juventutem incusabat; Idem in nobis deprehenditur. Non meminimus esse ætatis cujusque propria quædam: sensim perveniri ad maturitatem; & in rerum natura quidquid

est futurum summum, ab imo enasci. Accedit ad hæc immane vitium, desidia multorum; & oblivio ejus moris, quem apprime placuisse vetustati accepimus. Audio M. Fabium præcipientem, his qui vim dicendi aliquam esse sibi cupiunt, quotidie de re aliqua differendum esse, & quidem audientibus doctis. Sed jam pridem ex consuetudine & usu sublata est hujus rei observatio. Nobiles illæ exercitationes, quibus olim ingenia ad magnæ fortunæ cultum excitabantur, jacent penitus, atque etiam, quod turpissimum est, contemnuntur ab iis, quos ad veterum imitationem se componere degeneris animi humilitas, & virium desperatio non finit. Memini M. Ciceronis vocem, fatentis, quicquid in eloquentia effecerit, id se non rhetorum, sed Academiæ spatiis consecutum. Et quisnam est igitur omnium, qui nunc sunt, Marce Tulli, qui te sequatur? ad sapientiam quis accedit? quis dignam judicat, quam in transitu noverit? quis ullum liberale respicit studium, nisi cum aliud agere non potest, aut cum aliquis pluvius intervenerit dies? Pudet me dicere, sed dicam tamen. Effectum illud est summi numinis benignitate, & majorum nostrorum virtute, uti omnia parta, parata, exprompta nobis sint, quæ excogitari in ullo genere possint. Et tamen neque uti his, neque frui libet. Sicut qui dubiis epulis inter-

sunt,

sunt, stomacho fastidioso sunt : ita & nos sumus in tanto veteris doctrinæ apparatu. Somnus, languorque, ac somno & languore turpior novarum rerum libido invasit animos. Sed non libet mihi diutius in seculi hujus incommodis malisque immorari, desidiamque & inscientiam nostram cum acerrimis & fecundissimis veterum studiis componere. Ego, quæ huc usque dicta à me sunt, illuc contuli universa, ut, cum publica temporum vitia recensui, quæ late in terrarum orbe invalescunt, interim gratuler Academix nostræ. Est enim profecto, est hic illud bene & gnaviter jam pridem cum ope & vigilantia summorum hominum, quibus hujus rei curam illustrissimi Ordines imposuerunt, tum clarissimorum professorum industria atque diligentia provisum, ne contagionem juventus traheret ex hac seculi labe. Non vereor ne quid insolenter facere videar, si quod res est effabor. Videtur illud huic urbi fato quodam datum esse, uti in hoc mundi senio esset literarum artiumque omnium domicilium. Memorix proditum est, medicis olim ad commendationem artis suffecisse, si dicerent se Alexandriæ vixisse. Longe melius ac honorificentius gentes pene omnes de hoc augustissimo sacrario nostro judicant, in quo non medicinam duntaxat, sed omnino omnes disciplinas fide coli quam

optima existimant. Quare & qui vicini nobis sunt, quotidie ingenti multitudine ad nos adfluunt: & qui regiones habitant terrarum ultimas, qui alium solem, alia sydera intuentur, postquam omnes provincias scientiarum amore peragraverint, nullum se tulisse itineris pretium credunt, nisi hinc, ex hac, inquam, mentis, sapientiæ, sanctitatis arce exemplum petiverint melioris cujusdam cultiorisque doctrinæ. Atque antea quidem in his sedibus præclaræ artes magnis incrementis positæ sunt in illo fastigio, in quo nunc consistunt. Cæterum hoc tempore etiam ingens accessio facta mihi videtur, postquam nobiles has dicendi de re qualibet exercitationes, incorrupto veterum exemplo, reduci efflagitarunt quidam præstanti spe atque indole juvenes. Horum ego generosum ardorem cum intueor, nescio qua animi divinatione totus in optimam spem opinionemque sum ingressus. Plane enim futurum illud scio, ut qui tam laudabile institutum capeffunt, ii quoque deinceps, id quod necesse est, in autoribus cognoscendis, & in evolvenda antiquitate, atque in notitia vel rerum, vel hominum, vel temporum, multum operæ insumant. Equidem ego, ut de instituti hujus ratione aliquid dicam, cum apud animum meum etiam atque etiam agitarem, qua maxime via exsequi hoc, quod suscepi,

suscepi, deberem, circumspectis rebus omnibus summam feci cogitationum mearum hanc, penitus abducendos esse juvenum animos ab ea orationis materia, qua febriculosi quidam rhetores discipulos suos in scholis stultissimos faciunt, cum nihil eorum, quæ in usu habemus, illis proponunt, sed piratas cum catenis in litore stantes, virginum vitiarum electiones, tyrannos edicta scribentes, quibus paricidium filiis imperent; & si quæ alia ejus generis sunt, quæ in umbra possunt ingentibus sonis dici, vitæ autem hominum & rebus gerundis minime sunt accommodata. Mihi longe satius videtur non imagines rerum, neque commenta quædam casuum consuetari, sed veterum res gestas excutere, ac differendi argumentum arcescere ex historiis. Sed in his ipsis historiarum monumentis, cum multa occurrant, quæ insinuare se in pectora legentium solent, non tamen omnia ejusmodi sunt, uti eorum tractatio digna instituto nostro sit. Lucretiæ mortem, vatum prodigia, Hetruscorum portenta ingenti securitate præteribimus, quod hæc ad admirationem magis, quam ad vitæ usum sint composita. Sed neque placere animo nostro ineptiæ Græculorum poterunt: apud quos, si quis verba facturus ad populum erat, semper Athos mons navigabatur, aut Xerxes Hellespontum pedibus tran-

transibat, & mari injiciebat compedes, aut Persarum sagittæ solem tegebant. ne quid addam de Salamine, deque Marathone: de Othryadæ literis, deque Cynegyro, aut Leonida, sine quibus omnia frangebant. Ita vanissimo tumore, & incredibilium relatu animos percellebant, & auditorem aliud acturum, si per quotidiana duceretur, rerum miraculis excitabant. A quibus quidem quoniam semper mea longissime ratio voluntasque abhorruit, intelligitis utique si quæ alia in historiis occurrunt, è quorum tractatione verus splendor atque insignis aliqua utilitas enitescat, eorum omnium nostram possessionem, & jus atque proprietatem fore. Exstant apud Thucydidem, Xenophontem, Polybium: apud T. Livium, Corn. Tacitum, Dionem Cassium, illic suasiones, dissuasiones; petitiones, denuntiationes, conciliationes: hic accusationes, defensiones, expostulationes, comminationes: alibi gratulationes, laudationes, disceptationes, gratiarum actiones, quas verbis principum, ducum, legatorum, magistratuum luculenter referunt clarissimi illi scriptores. In his apprime illud erit salubre & frugiferum, *omnis exempli documenta in illustri posita intueri, uti inde sibi quisque sueque reipub. quod imitetur capiat: inde fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vitet.* Quicquid in historia reliqui est, id ludicrum magis erit, quam

quam doctrina. Igitur in hoc tanto tamque immenso campo, cum licebit nobis late excurrere, & ubicunque libitum fuerit, consistere tanquam in nostro, certum est nullo nobis tempore defuturam rerum plurimarum copiam & varietatem. Quod si qui vero fuerint etiam, quos animi sublimis ardor in Iurisprudentiæ nostræ adyta intulit, dabit nobis ars illa rerum domina multas juris & civilis & feudalis controversias illustres, de quibus in utramque partem dici copiose & illuminatè possit. Qua quidem ex re incredibile est quam ingens præsidium, quantumque constantiæ & iudicii statim iis sit futurum, qui in foro mox, atque inter causarum discrimina versabuntur, ubi impune nemo ineptire potest, quem non & iudex respuat, & adversarius aspernetur. Dicam libere, uti sentio. Mea sic est ratio, & sic animum induco meum, nimium nos hodie à veterum more & exemplo recessisse, postquam disceptationes pleræque, quæ vulgo instituuntur, stare cœperunt intra minutas conclusiunculas, atque intra contortas quasdam captiones, quibus acumen irritum exercetur, & contexuntur sophismata, quæ ubi dissolveris, nec pretium habes operæ, neque doctrinæ compendium facis. Solebat quondam Agesilaus huiusmodi cavillationes præstigatorum acetabulis & calculis com-
parare,

parare, in quibus fallacia ipsa delectat, non prodest. Ubi enim semel effectum est, ut quomodo ista fiant intelligas, periit usus.

Majores nostri, cordatissimi mortales, qui artes & scientias primi condiderunt, haud ignorabant quibus esset modis de unaquaque re disceptandum. Quoties enim agitari controversiam aliquam vellent, partes dicendi ita dividebant, primum uti unus pro opinione sua, quæ in rem esse videbantur, luculenter diceret, rationesque adferret, & eas rursus argumentis confirmaret: mox denique è diverso alius disfereret in contrariam sententiam, & quæ prius dicta essent, confutaret. Ita ad eruendam rei veritatem non per devios anfractus, sed regia via grassabantur. Utique non hæc idcirco à me dicuntur, quod obsecundare temporum nostrorum mori publico recusem. Nam & secutus eum fui hactenus, & sequar etiam porro in ea muneris parte, quæ imposita mihi est. sed cuperem tamen fugitiva vetustatis vestigia reduci, & artibus scientiisque eam dignitatem ac majestatem plenissime restituui, quam illis longa dies, & sophistarum intemperies ademit. Sed utcunque hæc futura sunt, sane etiam si nihil horum attingere placuerit, tamen si ex solis historiis atque ex civili doctrina occasiones dicendi capiantur, satis adhuc circumfluemus omni copia, & in magna
rerum

terum illustrium abundantia erimus. Illud omnium primum erit, ut in hac veterum imitatione, quorum de rebus civilibus & publicis dissertationes in historiis existant, virtutes quoque eorum & inaffectatam simplicitatem sequamur. Non apud illos operosus principiorum apparatus, aut narrationis alte repetita series, & multarum divisionum ambitiosa ostentatio, aut quicquid aridissimi rhetores sequentibus mox seculis præceperunt, in honore erat. sed ars eorum omnis fuit, artem dissimulare; uti effectum ejus cuncti cernerent, cujus lateret habitus. Nihil æque & dicentis auctoritatem & orationis fidem imminuit, quam artificii suspicio. Omnia efficiet, qui ab indisertis re potius, quam opinione hominum differet. estque illud summum ac fere incomparabile, si disertantem qui audiunt, quamvis ipsi rudes, indoctique, & infantes sint, tamen illo modo confidant se posse dicere. Erit insuper danda etiam opera, ut genus eloquendi vigeat temperatum & virile, viratis sensuum ambagibus atque inconcinnitate, & reconditorum verborum fætoribus. Quare sicut arida ac strigosa & quasi vepribus obsita oratio nequam nobis probabitur, quod hæc exsurgere naturali pulcritudine non possit: ita maculosa ac turgida compositio cum cristis & superciliis nata, quoniam est diverso genere vitiosa,

vitiosa, pari erit fastidio spernenda. Ita fiet ut florentissimi olim seculi redeat vera imago, atque uti spiritum & sanguinem recipiat ea ars, qua non minus, quam armis victoriisque, populus Romanus late per orbem nominis sui majestatem porrexit. Existimo jam satis multa me dixisse, uti præclarum aliquid & luculentum saltem me velle & optare intelligeretur. Cætera, quæ de exitu sperare licet, à Dei optimi maximi cœlesti ope, atque à vestra omnium, præstantissimi juvenes, diligentia & alacritate expectabimus. Agite vero, generosa pectora: in has veterum laudatissimas exercitationes, quas exfuscitari denuo desideravistis, sedulo atque ardentem incumbite, & honesta æmulatione de principatu hujus rei inter vos contendite. Nulla esse potest pulcrior & fructuosior, quam quæ de virtute inter mortales suscipitur, concertatio. Hic ardor in maximis animis, splendidisque ingeniis existit plerumque acerrimus, & tempore adeo non flaccescit, uti vires ab annis capiat, & ægre tandem cum vita exuatur. Obsecro vero vos, date id operam, uti deinceps in incerto sit, utrumne ego meliori fide vobis prævisse, an vos me secuti esse videamini. Non exigua profecto, neque vilia præmia vos manent, qui in spem gerundæ reipublicæ, curarumque ingentium sepositi estis.

estis. Quod si hæc spectare non vultis, tamen ipsa luculentissimæ artis pulcritudo suis vos illecebris trahat oportet ad verum decus. Sane quoniam quidam è vobis per Magnificum Rectorem à nobilissimis & amplissimis Academiæ hujus Curatoribus petiverunt ut ad hoc institutum ope sibi consilioque & ductu cujusdam è nostris uti liceret, providendum omnino vobis est, ne desideria hæc vestra potius ab impetu aut inconsulto calore, quam à pectoris constanti proposito profecta videantur. Vos vero, viri nobilissimi & amplissimi, Academiæ hujus Curatores, pergite, ut facitis, & studiis scientiarum ornamenta sua ac præsidia omnia, si tamen aliquid excogitari adhuc ab hominis industria potest, tribuite. Efficite pro ea, qua valesis, gratia atque auctoritate apud illustrissimos Ordines, uti intelligant provehendas ad summum esse veterum artes, colendam esse fovendamque eruditionem, uti ad honestissima studia inflammetur animorum ardor, atque ut scientiis disciplinisque honos suus sit ex vero. Satis jam armis partum est gloriæ. Gestum est cum rege potentissimo bellum. Ad extremos Indos vires nostras transmittimus: & jam haud procul absumus à fine mundi, quem egressi alium orbem, aliam naturam aperiemus. Hæc est reliqua pars, hic restat actus, uti ea excitentur atque
F efflo-

efflorescant, quibus domi respublica in pace atque in otio decoratur. In hoc si, quemadmodum cœpistis, ita porro elaboraveritis, ingens vobis cumulus ad consummandam amplitudinem vestram accedet. Etenim etsi jam ea consecuti in luce reipublicæ estis, quæ summa inter mortales habentur, tamen & hæc cum pluribus communia vobis sunt, & certe cum vita extinguuntur, fluxa, vana, mutabilia. At restauravisse literas, scientias disciplinasque ornatæ & auxisse, ea vero immortalis laus erit, quæ vos in omnia secula sacratos dabit, nomina uti vestra eruditorum hominum monumentis perpetuo illustrentur. Ego Deum optimum maximum, præsidem custodemque Academiæ, supplex veneror & quæso, ut quæ fecistis, quæque facturi estis, propitio numine suo fortunare velit, atque uti munera sua propria nobis faciat, tantisque beneficiis addat incrementum.

O R A T I O

O R A T I O VI.

*Habita cum Iuris prudentiam
esset prælecturus.*

U M antea lectionum munia obiremus, antiquitates atque historias, easque Romanas interpretati sumus, quarum cognitio pariter & jucunda, & longe erat utilissima. pulcrum enim fuit vidisse urbem mundi miraculum, Terrarum reginam, gentium Arcem, in qua natura velut in compendio quodam repræsentavit quicquid ubique esset magnum atque invidendum. ejus prospera & adversa, ortusque ejus atque incrementa cum pervestigassemus; dehinc ad ea transgressi sumus, quæ paulo sublimioris erant contemplationis. Etenim, quoniam non satis esse videbatur, acta, eventusque & res gestas exponere, historiis adjunximus scita quædam præceptionesque eorum, qui civilem & politicam doctrinam tradidere: ac simul in rationes & causas inquisivimus, per quas pulcherrimi istius imperii contextus stetit. Sane enim optimis sapientissimis-

que institutis usos fuisse eos homines oportet, qui tantam rempubl. totque gentes sub utroque Solē sitas, domitasque, tam bene atque feliciter rexerunt. Ea enim res, incredibile memoratu est, quam difficilis sit, nullum animal morosius est, nullum majori cura tractandum quam homo : atque adeo ab omnis ævi memoria excellentibus ingeniis citius ars defuit, qua civem regerent, quam qua hostem superarent. Atque in his quidem exquirendis aliquamdiu nos operam nostram studiumque posuimus, & posuisse non pœnitet. nunc vero, muneris nostri ratio, quod impositum ab iis est, qui Academię hujus curam gerunt, ad juris interpretationem nos vocat. quæ res, ut mihi vobisque omnibus, Nob. juvenes, bene atque feliciter vertat, Deum Opt. Max. qui huic Academię præses & tutor est, supplex quæso & veneror. Equidem ego hoc munus eo lubentius suscepi, quod viderem haud longe mihi recedendum fore à priore instituto. leges enim quidem interpretabimur, sed Romanas, hoc est, illas ipsas sanctiones, per quas respubl. omnium, quæ in terris sunt, maxima, cujus incrementa, causasque incrementorum ex historiis tradidimus, tam firmiter stetit, ut non orbis terrarum, neque cunctæ gentes conglobatæ movere eam aut contundere potuerint. Credite mihi, A. O.

in

in his legibus peruestigandis, quæ tam sapienter latæ à principe terrarum populo sunt, nullo nobis tempore defutura est rerum pulcherrimarum maximarumque copia. M. Tullius Cicero, author gravissimus, & omni laude dignus, sed omni major, incredibile esse ait, quam sit anne jus civile, præter illud Romanum, inconditum ac pene ridiculum, adeo, si quis ejus fontes & capita viderit, auctoritatis pondere & utilitatis ubertate, omnium Philosophorum bibliothecas superat. docet enim quantam vim rerum optimarum mens humana contineat, cujus muneris colendi efficiendique causa nati & in lucem editi sumus, ut non male Ulpianus illud veram Philosophiam, non simulatam appellaverit. Ea causa est, cur hujus cognitio atque interpretatio Romæ summo semper in honore fuerit, eamque florente republ. viri principes (quod idem ille Tullius ait) in possessione sua retinuerint. sed neque postea confusio, quæ secuta est, temporum, cum omnem dignitatis gradum deleteret, hujus scientiæ tollere splendorem potuit: Nam & Labeo consulatum sibi ab Augusto oblatum recusavit, quod in hac juris professione ætatem agere malebat, & Massurius Sabinus, cum in Tiberii fragrante gratia esset, eaque consequi omnia posset, quæ per mortales avide cupiuntur, in hujus muneris claritudine

conquievit. Non est mihi propositum de juris origine processuq; hic loqui, aut ostendere quibus modis Romæ olim ad legum multitudinem infinitam perventum sit. hoc enim alias fiet magis tempestive. Illud constat Justinianum Principem maximum, & quod caput rei est, religiosissimum, cum ingenti beneficio devincire genus humanum vellet, leges majorum, ut quæque optimæ & maxime necessariæ erant, in unum corpus coegisse, constitutionesque suas & aliorum addidisse Imperatorum, atque eas omnes sacrasse & confirmasse, uti vis earum & autoritas ubique valeret. Atque hoc est illud jus, quod hodie in plerisque Academiis interpretamur. Quod quoniam summa industria, atque cura ad hominum conjunctionem atque æquabilitatem constitutum à Romanis rerum dominis est, quorum respubl. ejusmodi fuit, ut nulla unquam nec major, nec sanctior, nec bonis exemplis ditior fuerit, poterant cuncti populi, quibus cultus aliquis humanitatis est, contenti illo esse, atque hoc cogitare, super omnibus negotiis melius atque rectius olim provisum esse, & quæ convertuntur, in deterius mutari. non convalescit planta, inquit ille, quæ sæpius transfertur. & in minimis quoque rebus omnia majorum instituta servanda sunt. Sed profecto plane illud aliter cecidit. Ius enim

enim illud Romanum, cujus summa est perfectio, propter excellentem seculi nostri perverfitatem, ita deformatum, interpolatum, luxatum est, uti solidam & expressam effigiem ejus nullam teneamus, umbra autem & imaginibus utamur. Ejus mali prima origo à Pontificibus est, qui, ut potentiam stabilirent suam, tum ut aliquid sui viderentur adferre, etiam recta commutaverunt. Hinc jam illa sunt prava, perversa. erat jure civili cautum, ne quis ab interlocutoria sententia appellaret. Pontifices, uti major litium cumulus esset, id permisere. Cum olim instantia judicii post triennium periret, jure Pontificio abrogatum hoc est, & lites prope immortales factæ sunt. jure civili inter adulterum & adulteram nuptiæ non consistunt, jure Pontificio consistunt, si conjugii defuncto perniciem machinati non sunt. illic, quæ rapta est, nubere raptui prohibetur. hic, fas & jura illud sinunt; illic affinitatis gradus nulli sunt, hic iidem adfinium gradus, qui & cognatorum numerantur. Mille alia istiusve generis sunt, quæ si Romani veteres cordatissimi mortales viderint, scient suorum institutorum nec volam nec vestigium apparere. Neque vero his modo malis perfuncta est illa veræ sapientiæ divina soboles: sed accessit aliud quoque,

quod longe pejus est, ambitio pravaque libido quorundam, qui in jus civile cum immanes commentarios scriberent, pene omnia subtili argumentorum collectione in disceptationem vocavere, jusque dedere nobis controversum, quod tam actoris quam rei partibus deservit. Hinc nulla causa æqua, iniqua, justa, injusta reperitur, ad quam defendendam desit doctoris alicujus autoritas, aut cavillatio ab iis excogitata, qui intelligendo effecere, nihil ut intelligerent. Nemo ægrotus quidquam somniat tam infandum, quod non aliquis dicat sapiens. Non vane harriolatus est M. Terentius Varro. quotidie magis magisque hoc verum reperitur. Ejus rei causa non longe arcessi debet. in promptu est. Enimvero insidet animis multorum hæc opinio, nihil esse in hoc jure nostro certum. qui profecto error perniciosus in Republ. & animadversione dignus est. Equidem fateor verum esse quod Imperator Justin. in novella 44. ait, *nihil inter homines ita semotum ab omni dubitatione esse; tametsi maximam cum justitia cognationem habeat, quin controversiam recipiat, si subtiliter animi curas intendas: tum quod Ulpianus inquit lib. 17. ff. de receptis qui arbiter, naturalem esse hominum ad dissentiendum facilitatem; sed hæc vitia adeo juris non sunt, ut contra vitiis istis remedium ab illo sit. In*
jure

jure civili, inquit, M. Cicero, *docemur non infinitis concertationumque plenis disputationibus, sed auctoritate nutuque legum.* Quidnam est igitur? hominum hæc culpa est, quibus tergiversatio hæsitatioque ex omni occasione placet. Argefilaus olim, cum ex Platonis libris nihil esse certum didicisset, omne animi sensusque judicium aspernatus est, primusque instituit, non quid ipse sentiret, ostendere, sed contra id, quod quisque se sentire dixisset, disputare. idem animus, idemq; consilium quibusdam fuit, jura cum tractaverunt. Atqui hercle hæc subtilitas non jurisprudentia nominanda est, sed opprobrium labesque tantæ rei, tam gravis, tam severæ. Menandri verbum est, *leges rem esse optimam, sed qui nimis acute illas inspiciunt, fieri eos sycophantas.* Summa illuc redit, in pestem certam & ante oculos positam iri, cum jus illud, quod controversiis finiendis constitutum est, alendis illis, augendisq; adhibetur. Aristoteles dixit, deterrimam esse injustitiam, quæ instructa armis sit. recte quidem illud maximus autor naturæ verique, sed tamen longe deterior ea est, quæ speciem quandam juris præ se fert. Quemadmodum cicuta, si sola bibatur, meri potione, ne exitio sit impediri potest: si *permista* cum vino hausta sit, nullus jam superest remedio locus: ita hominum

impotentia cupiditasque, si per se bacchetur, imperio legum frænari potest: sin juris autoritate adjuta, in rempubl. semel penetravit, ilicet actum est. non ipsa salus populum servavit. desperata & profligata res est, ubi se cum venenis remedia miscuerunt. Cum omnia animo & ratione lustraveris hoc malum tale tantumque, ut jam dixi, à commentationibus quorundam profectum est, qui omnia in utramque partem dum agitant, ingenium illi quidem suum industriamque nobilitaverunt, sed prope abfuit, jurisprudentiam ut perderent. Iustinianus sane cum videret antea quoque per contrarias interpretantium sententias totum pene jus conturbatum esse, bis disertis verbis l. 1. & 2. Cod. de vetere jure enucl. edixit, ne quis eorum, qui vel tunc juris peritiam haberent, vel sequentibus seculis habituri essent, auderet commentarios legibus addere, nisi quid forte per titulorum subtilitates annotare vellent, & ea quæ *παράτιτλα* nuncupantur, componere. Sed id speretum neglectumque à posteris est, pessimo mediusfidiis exemplo. Nos, qui in hac Academiæ luce jus Romanum, sed vetus illud, & incorruptum, profiteri cupimus, id operam dabimus uti exemplum imitemur hominum clarissimorum, collegarum nostrorum, qui in hac urbe, atque in his
ipsis

ipsis sedibus leges sacratissimas interpretantur. A quibus profecto illud hactenus non ignave elaboratum est, uti non litigandi cavillandique via, sed iustitiæ & æquitatis ars traderetur. Qui viri cum nihil in ullo genere prætermittant, quod quisquam summo ingenio, acerrimis studiis, optima doctrina cognitum ac perceptum proponere aliis possit, inflammat animum meum ardor quidam, qui me quiescere, aut aliquid remisse agere non patitur. Atque ego quidem, cum diligenter de instituti mei ratione, uti debeo, cogitarem, ita in animum meum induxi, omnino me recte atque ordine facturum, si hanc juris interpretationem ab ea parte inchoarem, à qua maximus Imperator Iustinianus pulcherrimi corporis contextum orsus est. paulo enim altius repetenda tantarum rerum initia erant, explicandusque titulus luculentissimus, qui de Iustitia & Iure est. hoc enim explicato, fons legum inveniri potest, quæ ex optimis naturæ principiis, & veritatis exemplis latæ cum omnibus semper eadem voce loquuntur. Sed quoniam nulla lex ita scribi potest, ut omnia, quæ quandoque inciderint, complectatur, opus arte fuit, quæ legem quancunque scriptam ad bonum & æquum redigeret. id autem I C^{torum} fuit olim, siquidem jus ipsum, quod

Ulpia-

Ulpianus inquit, nihil est aliud quam ars æqui bonique: Laudat Paulus in lib. si servum. 91. ff. de verb. obli. scitum Celsi adolescentis qui dixit, *in hoc genere, cum de æquo & bono quæstio est, plerumque sub auctoritate juris scientia perniciose errari.* non enim profecto de ea re pronuntiare cujusvis est, sed artificis, hoc est, hominis eruditi & vere I Cti. Jam cætera, quæ in hoc titulo occurrunt, de discrimine juris publici & privati, tum de jure naturali, gentium & civili, prætorio, plane ejusmodi sunt ut qui ea non attigerint, nimis inconsulte se illi in sacrosancta juris prudentiæ templa inferant. Sunt enim hæc fundamenta rerum maximarum gravissimarumque. Ne autem ignoretis, A. O. quam viam insistere consilium nobis sit, jam ante illud significandum existimavi, decrevisse me in hujus tituli atque aliorum interpretatione, libero animo erectoque versari, eaque excutere, quæ ex verbis legum, atque ex ipsis rebus exurgunt, ac sponte se nobis velut offerunt. recitare autem hic omnes doctorum opiniones, quæ magna in varietate & discrepantia positæ sunt, tum quæstiones longe arcessitas, quæ huc afferuntur, enodare, neque patientiæ nostræ esset, & ambitiosum magis, quam utile foret. Uti- que Hercules, si in eas incideret, putaret sibi decimum & tertium laborem venisse. toto

anno

anno opus esset ad eas non dicam explicandas, sed enumerandas, adeo infinita, supervacua & sine modo sunt. putamusque, si ea persequeremur variam nostram fore & ingratam in docendo operam. Reprehensus olim Albutius Rhetor est, quod in omni controversia dicere cuperet, non quicquid debebat dici, sed quid poterat. Nobis in jure tractando non operosum molimen, aut eruditionis ostentatio, sed simplicitas sensuum frugalitasque placet, ex qua nitor aliquis, sed haud quæsitus, exurgat. Quemadmodum in ambitu vitæ, si quis oculos mentemque circumferat, plurima occurrunt, pauca delectant, pauciora profunt: ita in interpretis pectus cum multa se insinuant, non omnia sunt admittenda. Quid? quod quidam doctores, cum in hunc titulum moles commentationum ederent, ea perscrutati anxie sunt, quæ infra I C.^{torum} curas cogitationesque posita erant? Dixit Celsus jus esse boni & æqui artem. ex illo disputatum à quibusdam est, an in artis modum redigi præceptionibus logicæ posset? Quæ lis adhuc sub judice est, & à me, quod jam prædico vobis, non decidetur. Ait Ulpianus, Jus à justitia dictum. Quot moles convectatæ sunt, ut ista originitio staret? Dixeris omnium Romanorum fortunas in eo sitas esse; tanto studio ea res acta inter eruditissimos est.

Dixit

Dixit idem Ulpianus, Iustitiam esse constantem & perpetuam voluntatem jus suum cuique tribuendi. Quæsitum est, quam recte? & rursus, Iurisprudentiam esse rerum divinarum atque humanarum notitiam. etiam hoc sollicitavere. visum aliis est laxas, hiulcas, inconcinnas esse hujusmodi descriptiones. alii, quasi pro aris & focis pugnarent, eas defensum ivere. Quæ omnia eorum sunt, qui tempus, rem pretiosissimam, absument ad illa investiganda, quæ minuta, frigida, & ut verbo dicam, nihili sunt. Ulysses olim in vestibulo sedentem proci risere, quod non enses, clypeos, lebetes, sed frustula panis peteret. Et Apion omnibus cordatis ludibrium debuit, cum Homeri ingentem illam ænimam ab inferis evocavit, non ut præclara quædam disceret, sed uti rogaret quibus parentibus ille esset genitus. Profecto in eadem causa esse videntur ii commentatores, qui cum in jure nusquam rerum illustrium majestas desit, de apicibus istis solliciti sunt. non enim Romani illi Iurisprudentiæ magistri in has angustias se concludunt, sed ipsa rerum momenta sectantur, & quod recte judicatum ab homine ingenii & eruditionis principe est, civilem scientiam non Philosophorum decretis, sed populari captu ac sensu metiuntur. Descriptiones vero cuiusque rei plenas, perfectasque tradere usque
adeo

adeo non curarunt, ut ipse Iavolenus L. omnis ff. de R. I. dicat, vix ullam definitionem in jure esse, quæ everti non possit. Quare hæc ad vivum non ressecabimus, ne operam ludamus. Puto satis me significavisse, quid illud sit, quod sequi cupiam. Etenim cum semel ea audivistis, à quibus mea longissime ratio voluntasque abhorrebit, videtis, quæcunque in rerum atque legum cognitione adhuc supersunt, quæque in instituto summorum virorum, qui in hac Academia vivunt, vixeruntque, posita sunt, ea omnia nobis quoque relinqui. Cæterum propositum nobis est, non illos modo titulos interpretari, quos ab omnibus intelligi, vulgaris hodie usus litium causarumque postulat; sed etiam illos in manus sumere, sine quibus vetus illa, quæ apud Romanos fuit, juris dicundi ratio intricata, difficilis, & penitus in obscuro est. Esto enim, ne pertineant ista ad praxin, uti ajunt, & ad forum nostrum; sunt tamen ejusmodi, in quibus permagnum momentum est ad omnem doctrinæ excellentiam. Quanti enim est profecto in illa erudita antiquitate versari, & actionum ortus ad discrimina, totam rem judicariam, magistratuum officia, denique omnia cernere, quæ ad rempublicam eam pertinent, quæ legum parens nobis est? Enimvero

ego,

ego, hæc cum dico, haud illud volo, ne in omni jurisprudentiæ studio animum vestrum ad ea potissimum convertatis, quæ scitu sunt maxime necessaria. imo ut hæc sectemini, suadeo potius, & nos ea ubique sollicite exquiremus. Sed tamen meminisse potestis, vobis qui in spem gerundæ reipubl. curarumque ingentium sepositi estis, non id agendum, uti causas orando, sportulas tantum aliquot in foro lucremini, sed ut præclaræ cujusdam eruditionis laudem consequamini, & omnis juris justitiæque consulti sitis. Ad illud autem non usitata via, neque mediocribus consiliis procedendum est, cum sit in hac antiquitatis cognitione infinitum quiddam & immensum, quod vigilantissimi cujusque fatigat industriam. Quare agite, Nobiles generosæque animæ, &, quoniam ad omnia summa itis, capeffite mecum hanc quoque partem, & scientiæ terminos, paulo latius, quam solet vulgus, proferte. Postremo, quoniam viris amplissimis, Academiæ hujus curatoribus, & urbis Coss. visum fuit, ne penitus priorem nostram professionem, quæ politica erat, defereremus, interdum, titulum unum, atque item alterum absolverimus, quod muneris nostri ratio jubet, eam cathedram, quam reliquimus repetemus, atque ex historiis quædam, quæ civili politicæque doctrinæ convenire videbuntur, excutic-

cutiemus , & ubicunque aliquid præclarum & singulare occurret , consistemus tanquam in nostro . Neque vero ea res procul distabit ab hac juris interpretatione , cujus apparatus in latissimo disciplinarum ambitu atque orbe constitutus , nullis limitibus præscribitur . Nam & historiam veteres tertiam juris partem dixere ; & altera ejus pars civilis prudentia est . Tum vero illud hercle apprimè salubre ac frugiferum erit , omnis exempli documenta vos in illustri posita intueri , ut inde sibi quisque suæque reipubl. quod imitetur , capiat , inde foedum inceptu , foedum exitu , quod vitet . Sed hæc vobis operose commendare , id vero esset vestris judiciis diffidere . Intelligo autem , A. O. me non apud imperitos , sed in lectissimorum juvenum multitudine loqui , quibus literarum cultus , & hæc studiorum humanita , jam non exiguum judicii sensum dederunt . Quod dum cogito , totus jam in optimam quandam fiduciam opinionemque sum ingressus . magna enim me spes habet , futurum , ut ex his , quæ conabimur , aliquid nobis jucundum , & optabile redundet : nam & vobis , si ita vultis , utilitatem aliquam adferam , & mihi rursus vestræ de me estimationis fructum reservabo .

O R A T I O VII.

In tit. ff. de pactis.

CUM ob oculos mihi pono clarissima superiorum temporum lumina, I C.^{tos} quosdam incomparabiles, qui omnis ingenii atque eruditionis principes fuere, video plerosque, quoties tituli cujusdam explicandi auspicia facerent, dedita opera facunde atque copiose de luculentiore aliquo argumento disseruisse, ut ardorem liberalissimæ cujusque atque honestissimæ mentis ad studia earum ferum, de quibus acturi deinceps essent, excitarent. Animadverto enim Andream Alciatum, magnum nascentis jurisprudentiæ incrementum, Ulricum Zasium primarium togæ decus, atque alios sane quamplurimos, quorum sunt nomina famæ consecrata, ad titulos quosque pertractandos ita accessisse, uti initium eorum à solenni præfatione caperent. Quorum quidem virorum si exempla cuperem sequi, possem equidem magnis me autoribus tueri, & de studiis legum deque jurisprudentia pro tante rei majestate ad vos verba facere. Non deessent

deessent forsan nobis, non deessent lectissima rhetorum præcepta, aut ulla dicendi præsidia, quibus generosa juventutis pectora ad juris scientiam capeffendam inflammare possemus, si modo semel luberet nobis sacra nostra movere atque in oratorum spatiis pedem nostrum ponere. Sed cum cogito nihil posse de hoc genere etiam gravissima oratione dici, quod non ab eruditissimis hominibus dictum sit antea vel centies, constitui apud animum meum, ab his operosis dissertationibus penitus abstinere. Audivistis aliquando opinor, illam P. Maronis jocosam querelam de temporum illorum conditione:

*Cætera, quæ vacuas tenuissent carmine mentes
Omnia jam vulgata. Quis aut Eurysthea durum?
Aut illaudati nescit Busiridis aras?
Cui non dictus Hylas puer? & Latonia delos?*

Idem omnino etiam hic contingit. non enim delibata jam pridem, sed consumpta atque exhausta sunt omnia hujusce generis argumenta, plane ut, si quid superest, id vero totum relictum sit miseræ & febriculosæ ostentationi. Accedit, quod, si naturam earum rerum, in quibus interpres juris versatur, intuearis, pene sophisticum videtur hoc quicquid est declamationis. Etenim profecto in

his tot ac tantis maximarum rerum momentis, quæ in hac juris tractatione animum cordatissimi hominis explent, rhetorem aliquem velle agere, id vero aliud nihil est, nisi majestatem legum ex suo fastigio in terram detrahere. Satis superque suis ipsa opibus pollet rerum domina jurisprudentia, nihil ut opus habeat prædicantium pigmentis. Sed ne, ego ipse, qui ita sentire me profiteor, pugnare mihi met ipsi, & quandam hic instituere declamationem videar, accipite, quæso, quid causæ sit, cur ante hanc tituli nostri de pactis interpretationem compellandos vos præfatione existimaverim. Intelligetis enim profecto non temere istud aut moris explendi duntaxat causa à nobis fieri, sed quod sunt quædam quæ vos nunc scire, mea interest. Enimvero jam ab initio, quod muneris nostri ratio exigebat, in Pandectarum explicatione ita versati sumus, ut per certa intervalla ex Suetonio aliisque autoribus Romanis solito more nostro ea excuteremus, quæ politicæ & civili doctrinæ convenire maxime videbantur. Hujus me rei nondum hercle poenitet. Et ut in posterum quoque publico bono in hac parte inferviam, etiam atque etiam opera à me dabitur. Sed tamen cum modum vicesque earum recitationum mecum ipse perpendo, circumspectis rationibus meis omnibus
summam

summam feci cogitationum mearum hanc, incredibilem in modum esse molestam mihi hanc viam, quam hactenus ingressi sumus. Cum enim singulos dies lunæ martisque juri Romano, & legum interpretationi ita dediderim, ut reliquum septimanæ cujusque tempus in tractationem impenderem rerum politicarum, quæ in historiis sese offerunt: permultum incommodi nobis afferebat biduorum illud intervallum, & toties recurrens iterum iterumque interruptio. Non enim uni rei paulo diutius insistere nobis licebat, sed identidem ut quidque cæptum erat, intermittendum rursus fuit. Hinc animus noster in diversa trahebatur, subiitque languor quidam & etiam inertix dulcedo, & ut fit plerumque, invisâ primo desidia postremo amabatur. Igitur ut animo ipse meo obsequar, constitui brevissima istæc biduorum intervalla omittere, & in utroque recitationis genere spatia deligere aliquanto longiora mensium duorum triumve, aut pauciorum, etiam pluriumve, prout res ipsa, de qua agemus, feret, & temporum ratio postulare videbitur. Scio equidem existimasse me antea, commodiorem esse hanc rationem, quam hactenus inivi. At nunc secus sentio, cum incommoda usus ipse nobis objecerit longe plurima. non puto autem levitatis esse ab eo, quod tute improbes, disce-

dere, &, dum eundem semper finem tibi proponas alia identidem atque alia via, ut maxime commodum erit, ad illum tendere. Quod igitur Deus opt. Max. bene & feliciter evenire sinat, primum his diebus exequemur interpretationem tituli ff. celeberrimi de pactis. quæ, ut opinor, absolvi tota ante ferias caniculares æstivo hoc tempore poterit. Mox ubi inde evaserimus, Valerii Maximi illustria aliquot capita è medio arripiemus, & ubicunque aliquid præclarum & singulare occurret, consistemus tanquam in nostro. In quo quidem autore illud hercle apprime salubre & frugiferum erit omnis exempli documenta vos in plano posita intueri, ut inde sibi quisque suæque reipubl. quod imitetur capiat: inde foedum inceptu; foedum exitu, quod vitet. Et scio quidem, quæ illic dicenda occurrent, amoeniora plerisque & floridiora videri posse, quippe quæ omnibus omnium facultatum studiosis apta sint, grataque: cum istæ juris explicatio disciplinæ cujusdam difficilioris graviorisque momenta contineat: sed me tamen haud potest istæ res ab instituto deferre: si quidem, hercle, in omni vita id præcipue agimus semper, uti non tam jucunda & speciosa dictu quam usu necessaria sequamur. Quanquam profecto, ii ipsi, qui sese historiarum & doctrinæ politicæ amantes profi-

profitentur, si bene rem apud animum suum perpenderit, studiorum suorum uberimum sese fructum ferre intelligent, cum in perquirendis excutiendisque Romanorum legibus operam ponunt. Nam & historiam veteres tertiam juris partem dixere, & altera ejus pars civilis prudentia est. Quare sciant illi qui in spem gerundæ reipubl. curarumque ingentium sepositi sunt, ex nullis sapientum veterum scriptis plura posse pulcherrima præcepta erui, quæ vitæ & hominum usus, atque reipubl. conveniant, quam ex jure Romano. Cum enim reipublicæ incolumitas omnis in legum sanctionibus posita sit, legibus autem optimis utilissimisque constituendis apud omnes gentes sapientissimi quidam prudentissimique viri semper operam dederint, nullis tamen felicius meliusque res hæc processit, quam Romanis rerum dominis. Sane quantum I C. ti nostri & antiquissimis & magni nominis philosophis præcelluerint, eo argumento satis ostenditur, quod Platonis & Aristotelis, qui curiose prolixeq; de legibus & civili doctrina scripserunt, nemo libros in eum usum recepit unquam, ut secundum eorum decreta jus diceret. Imo hercle nec ipsi quidem Græci unquam admiserunt. itaque proverbii vice, cum quid inconcinnum & frivolum significare volunt, ψυχρότερον πλάτωνος νόμων, frigidi-

frigidius Platonis legibus esse, ajunt. At verò I C.^{orum} nostrorum responsa Romanasque leges non Romanæ solum provinciæ, sed hostiles quoque populi observare non sunt dedignati. Et illi ipsi qui Romanum imperium armis everterunt, Romanis tamen legibus propter earum æquitatem, vim, acumen, majestatem libenter cervices suas submiserunt. Itaque hodie Gothi, Vandali, Alani, qui in Hispania sedes posuere: sic Heruli, Burgundi, Franci, qui Gallias tenent, juri huic dant operam, quod prima condidit illa armorum legumque parens, *Terrarum dea gentiumque Roma, cui par est nihil, & nihil secundum.* Sed non est mihi propositum, quicquid hujus generis dici potest, exequi. Latissimum enim campum ingrederemur, unde tam cito pedem efferre non sineret nos rei dignitas & incepti lex. De titulo duntaxat, qui nobis deinceps in manibus erit, illud dixisse sufficiat, talem ejus & tantum usum esse, pene ut nullus sit in ff. cujus sit interpretatio magis necessaria. Nam & in libris Institutionum pactorum tractationem Justinianus omisit: & omnino materies eorum per omnes contractus latissime se diffundit. Memini ego amicos quosdam meos, viros amplissimos eruditissimosque utriusque Curiaë juridicæ, quæ apud Batavos est, senatores, significavisse nobis, ad decidendas gra-

vissi-

vissimarum-causarum controversias maximum momentum habere his temporibus ea, quæ de Pactis, atque de Verbor. obl. in Pandectarum libris subtiliter quidem, hercle, sed utilissime tradita sunt. Quare sciant utique nequaquam se tempus atque operam perdituros, qui in hujus tituli peruestigatione serio atque diligenter versari cupient. Atque antea quidem, in iis titulis, quos explicuimus, materiam potius ipsam, quam singulas leges persecuti sumus, servavimusque ordinem quendam, quem ipsa rerum, quæ ibi occurrerent, natura, & tractationis facilitas perspicuitasque requirebant. Atque id quidem, ob justas gravesque quasdam causas ita fieri à me debuisse, satis tunc, ut opinor, dixi. At nunc vero alia erit instituti nostri ratio. Propositum enim mihi est leges omnes & singulas, eo ipso ordine, ut in hoc titulo collocatæ sunt, interpretari, & quæ observatu digna erunt, maxime autem quæcunque referri ad usum possunt, expedire. Est enim tanti profecto nobilissimus hic titulus, nulla ut pars ejus, nullus paragra-phus præteriri sine piaculo possit. in l. jurisgentium. 7. Ulpianus I C.^{tus} ea tradit, quæ ignorare nemo quisquam debet, legisque usus multus frequensque est. Tum vero ad l. si tibi decem. 17. itemque ad l. si unus ex argentariis 27. tum ad alias plerasque

pene integri commentarii possent scribi. Equidem ego pro virili mea operam dabo, ut dicam non utique Albutii Rhetoris exemplo quicquid dici potest, sed fortasse quantum debet. Quemadmodum in ambitu vitæ, si quis oculos mentemque circumferat, plurima occurrunt, pauca delectant, pauciora profunt: ita in pectus interpretis cum multa se insinuant, non omnia sunt admittenda. Scio quam arduum sit, ita ad amussim placere omnibus, nemo uti sit qui conqueratur. Supra humanas vires est, talem se gerere, ut nihil desideretur. Est enim quadam naturæ lege sic comparatum, ut dissentiant homines, atque alia aliis placeant. Quin imo etiam uniuscujusque judicium mutatur ipso tempore, & quæ olim vulgo probabantur, negligi jam incipiunt. Veteres illi, Azo, Accursius, Pileus, cæterique glossematici D D. qui glaciem primi secare, atque per invia incedere ausi sunt, in eum modum jura interpretabantur, ut tanquam in Ægypto biberent & fugerent. paucis enim oppositionibus legumque contradictionibus contenti, ad alia subinde festinabant. Mox vero qui secuti illos sunt, Bartolus, Baldus, Paulus Castrensis diffusius omnia attigerunt: certisque regulis atque doctrinis, tanquam compedibus quibusdam, jus civile concluderunt, non usque adeo tamen uti omnia in unum locum congererent.

gererent. Duntaxat enim vacationum diebus aliquam legem iterum interpretandam accipiebant, super qua copiosius disputarent. atque idcirco Repetitiones appellarunt. Itaque illo tempore Repetitiones ut plurimum celebrabantur. Atque adeo plerique sic animum suum inducebant, nihil se dixisse videri, si omissum aliquid fuisset, quod commodius reservari in alium locum potuisset. Unde effectum fuit, ut singulis annis paucarum admodum legum interpretatio absolveretur. Et viget verò etiam nunc in quibusdam exteris Academiis iste mos. habetque quælibet docendi via atque ratio defensores suos, adeo ut permulta dici in utramque partem possint. Utique meum non est de illorum clarissimorum hominum institutis sententiam ferre, quorum neque incomparabilem eruditionem ignorare, neque auctoritatem contemnere, nec iudicium negligere debeo. Ipse autem ad ea, quæ in manibus jam erunt, sic me componam, ut, quoad ejus fieri potest, plurimum progrediar, multasque expediam leges, & tamen nihil eorum desiderari sinam, quæ usui convenire videantur. Non detinebo vos, O. A. per longa exorsa. scio enim quam sit odiosa Circensibus pompa. Itaque ad rerum ipsarum tractationem die crastino, si deus opt. Max. voluerit, pergam.

O R A T I O

O R A T I O V I I I .

Habita cum SVETONIIAUGUSTUM, *publicæ**interpretaturus esset.*

U M Suetonii Iulium vobis explicuissem, Ornatissimi Auditores, diu mecum anxia deliberatione agitavi, quem tandem scriptorem eligerem cuius interpretatio & vobis jucunda & mihi foret accommodatissima. Sciebam neque plerosque ea esse animi constantia, ut semper eadem amarent, & me jam dudum à priore instituto abducebat vitiosa animi libido. Quare, quoniam initio constitueram per omnia disciplinarum genera liberrimo cursu vagari, jam tandem tempus esse existimabam, uti relictis historiarum monumentis, in quibus diu hæseram, ad Philosophos virtutis & morum magistros me conferrem. Erant ante oculos tot luculentissimæ dissertationes de animi tranquillitate, de vita beata, & ne singula recenseam omnia ea, quæ animum in sapientiæ possessionem introducunt. Hoc igitur consilium nostrum antea fuit.

fuit. Cæterum ingenue fatebor quod fies est, sententiam mutavi, & certum mihi est à Suetonii nostri interpretatione, in qua hætenus versatus fui, non temere discedere. Cujus rei causam, quoniam mos publicus & consuetudo Academiæ id fert, præfationis vice, breviter exponam. mea sic est ratio, atque sic animum induco meum, quicquid in disciplinarum ambitu, qui latissimus est, continetur, quicquid boni in se habet, sapientiæ doctrina id omne abunde in his reperiri libris, in quibus res gestas populorum Principumque olim perscripsere homines cordatissimi, omnisque ingenii & eruditionis principes. Nam ut de his, qui sapientiæ nuda præcepta tradunt, judicium meum proferam, videtur mihi major pars eorum nimis longe mentem ab ipsis rebus abducere, & ex communi vita quasi exulare. Quare qui hos sequuntur, saluberrima illi quidem dicta, ac magnificas voces audiunt de virtute, honestate, animi magnitudine: cæterum si à sapientum subselliis in lucem hominum protrahantur, ad res gerendas ineptissimi sunt; & in alio orbe posuisse pedem suum videntur. Scientiam enim præclaram quidem adepti sunt, sed qua uti nesciunt, & cum in scholæ umbra doctissimi sint, in vita nihil nisi tyrones & pueri sunt. At vero qui res in orbe gestas memoriæ tradunt, qui non
acta

acta modo eventusque, sed consilia quoque rationesque & causas exponunt, ii demum & prudentiæ veri parentes sunt, & bene de mortali genere merentur. Hoc enim apprime utile est, omnis exempli documenta in illustri posita intueri, ut inde quisque sibi suæque reipublicæ quod imitetur, capiat. Enimvero miximus autor, & omni laude dignus, sed omni major Corn. Tac. præcipuum esse munus annalium putat, ne virtutes fileantur, utque pravis dictis factisque ex posteritate & infamia metus sit. quicquid in historia reliqui est, id ludicrum magis erit, quam doctrina. Est illud omnium opinione & consensu verissimum, rem arduam & difficultatis plenam esse, rempubl. gubernare. Id quod multis sane haud feliciter cessit. Nullum enim animal morosius est, nullum majori arte tractandum, quam homo. Natura enim contumax est animus humanus, & ipse populus bellua est multorum capitum. itaque excellentibus ingeniis sæpius defuit ars, qua civem regerent, quam qua hostem superarent. Vires enim armis constant, atque sæpenumero hic plus homini fortuna, quam ratio valet, & rei bene gestæ laudem cum victore dividit. At ea vero maxima gloria est, si mens una sapiens, multorum vincat manus, &, quæ natura impedita sunt, consilio expediat.

Hoc

Hoc autem sola potest rerum domina prudentia, quam gignit & format historia, unde recte eam divinus vir M. Tullius appellat animam memoriæ, lucem veritatis, magistrum vitæ. Hic suave est sine periculo aliena discrimina intueri, eosque scrupulos noscere, circa quos aliorum vita infeliciter obhæsit. Atque in cæteris quidem gentibus rerum humanarum conversiones, imperiorum præcipites casus, bonorum virtutes, improborum vitia abunde reperiet is qui earum annales lustravit. At nulla usquam respubl. est, nulla civitas in quam plus sibi fortuna permiserit, quam illa terrarum Dea Gentiumque Roma. Hujus civitatis prospera & adversa didicisse, quæ vita civium, qui mores fuerint, per quos viros quibusque artibus domi militiæque & partum & auctum imperium sit, credite mihi non postrema eruditionis pars est. Sunt in manibus hominum infinita illustrium autorum monumenta, quibus memoriam populi terrarum principis ad æternitatem consecrarunt. Sed eorum ut est ingens multitudo & diversissimum scribendi consilium, ita non eadem est omnium gloria. Alii primas origines, & proxima originibus referentes, ex alto rem repetunt, ut primordia urbis augustiora faciant. pars prolatum bellica virtute imperium, & late

late vagata per orbem terrarum arma memorant. pars cuncta simul complexi sunt, & per singula ætatum momenta universam imperii magnitudinem longa commentatione ostendere. Horum ego industriam nec damnare possum, & contemnere non debeo, quippe de qua tot & tam præclara judicia olim fecit consentiens vetustas. Sed tamen restat præterea aliud genus scriptorum, quod nescio quo pacto præ cæteris mirum in modum semper animo meo placuit. Intellego autem eos, qui singulatim vitas illustrium virorum, Principumque scripsere. qui mihi tanto sæteris antecellere videntur, quanto utilius est seorsim singulas unius actiones, quam multorum facta simul & universim contemplari. In priore illo commentationis genere ipsa sibi obstat magnitudo, rerumque diversitas aciem intentionis abruptit. Hic in unam personam defixa mens facilius tanquam in speculo ornat & componit se ad alienas virtutes. Itaque si quis Livium, Polybium, Halicarnasæum majores & divinos scriptores dixerit, non pugnabo. Sapit enim profecto, & mecum facit, & Iove æquo judicat. At vero qui aut Plutarchum, aut hunc ipsum Suetonium nostrum, quem nunc interpretamur, ideo minores cæteris illis aut contemptiores existimaverit, quia res & vitas singulorum illustant,

strant, ei ego iudicium relinquam suum, sed hac lege, ut me ferat dissentientem. neque vero illud mihi dicat aliquis, ex perpetua & continuata historiarum serie ideo maiorem nasci voluptatem, quia hic mira casuum varietas, & inexpectati eventus animum identidem reficiant legentis. Speciosa oratio fateor, sed cuius vis nimis facile eluditur. Ego vero sic existimo. qui subitas & momentaneas rerum cunctarum vices perdiscere cupiat, non esse illi inspiciendam integram nationem aut urbem. Ad singulos homines eat. Uniuscujusque vita theatrum est ludentis fortunæ. Trahunt quidem magna illa corpora, regiones, inquam, urbesque ortum suum & interitum: sed illud discrimen hic tenendum est: sicut in populo & republ. aliqua post longam seculorum revolutionem, & multa annorum millia fortasse semel istæ conversiones contingunt, ita in hominis cuiusque rebus accidunt quotidie. Habet enim levissima illa diva miseros mortales quasi pilas, quas pro libidine versat in omnem partem. In tanta rerum sursum ac deorsum euntium inconstantia, quod non expectatur, ex transverso fit. Illi ipsi quoque, qui in sublimi ætatem agunt, & vitæ necisque gentibus arbitri, anxii sceptrum tenent, & fortunam suam, quia lubrica est, vix pressis manibus tenent. Nulli ex magnitudine sua securitas

H

est.

est. Per vulnera, per sanguinem, per infinita rerum discrimina ad summum gradum potentiaë conscendunt. Ubi pervenerint, jam aut consistunt ægre, aut in illo ipso fastigio tot adversa & tristitia experiuntur, ut, si tuto liceat, descendere optent, & priora vota damnent ipsi. Non circumagam vos longa & ambitiosa oratione. Ecce, Augusti vitam in posterum lectionibus his nostris explicandam suscepimus. Igitur, quod maxime ad rem hanc, de qua sum locutus, pertinet, attendite obsecro, & Principis illius dubia fata paulisper mecum animo & cogitatione considerate. Fuit hic ille Princeps, in quem dii hominesque omnia ornamenta contulerant. ut merito dubitari queat, majorne virtus illius, an felicitas fuerit. Primus enim nondum subactis reipubl. cervicibus manum imposuit, atque ejus rei fructum percepit, quem petierat, ut optimi status autor diceretur, moriensque hanc secum spem tulit, mansuram in eadem semper prosperitate urbem, quam pro majestate imperii ornaverat. Magna hæc erant & invidenda: sed ad quæ non ante perductus est, quam asperis multis & duris casibus juvenile adhuc pectus fortuna prætentasset. C. Iulius Cæsar magnus ejus avunculus rerum jam potitus dictaturam invasit. Restabat, uti ex more Romanorum magister equitum,

equitum, qui secundus à dictatura honos est, crearetur. Octavius hic, cujus animus jam tunc generoso ardore omnia magna & excelsa agitabat, honorem illum ab avunculo petit, & repulsam fert. Præfertur Lepidus. Intolerandam ignominiam acceperat ab eo, qui nepoti nihil negare debuisset. Paulo post victima suorum civium Cæsar fit, & illum ipsum Octavium, cui antea levissimum honorem negaverat, (mirum dictu) hæredem non bonorum modo, sed imperii Romani facit. Nihil adhuc actum erat, in possessionem paternæ hæreditatis gladio & armis mittendus fuit. Primum cum civibus bellum gerit, & prælio Philippensi, ægro corpore, fugâ evadit, & caput illud, cujus nutu postea mundus tremuit, per triduum in palude abscondit, donec jam fusa subter cutem aqua utrumque ei latus intumesceret. Vix ex limoso stagno depositum illud suum rursus in lucem protraxerat fortuna, cum adversus collegam Lepidum, ac dehinc contra fororis maritum Antonium armis decernere coactus, maria terrasque sanguine infecit. Mox in mari Siculo bis, & quidem æstate, classem amittit, & rursus denuo latet in spelunca. parta orbi & reipublicæ pax erat, nondum tamen pericula evaserat. Ecce, post Salvidienum Lepidus in

eum conjurat, Lepidum Murena secutus, Murenam Cæpio, Cæpionem Egnatius. vindicaverat se ab illis, sed frustra. Paucorum enim odium dum reprimat, omnium irritat, &, quod tot præliis incolume fuerat, jam suis est civibus expositum caput, in quod mucrones acuebant. Vitæ etiam suæ illum tæduit, cum ut solus non periret, tam multa perdenda cerneret. Omnia, quæ avide concupiscunt mortales, propter quæ navigant, currunt, fatigantur in unum Octavium congesta erant, sed domino suo incumbebant gravia. itaque de imperio reddendo bis cogitavit, omnisque sermo ejus ad hoc semper revolutus est, ut sibi speraret privati hominis vitam, quam nunquam consecutus est. Atque hæc quidem, quæ dixi, publica fuere mala. Sed quæ ludus tamen jocusque sunt, præ his calamitatibus quas domi & in familia tulit. Nullius unquam felicitas tot luctibus pensata est. principibus non legiones, non classes æque firma imperii monumenta sunt, quam numerus liberorum. Etiam hic illum fortuna destituit. Liberos enim ex uxoribus nullos sustulit, nisi unam Juliam. Et hæc quoque in pænam illi vixit. omnibus enim probis contaminatissima mulier, gregatim adulteros admisit, qui velut sacramento adaçti fessam senis ætatem territaverunt. Sed nemini fortuna semel nocere con-

tenta

tenta est. Aliud malum processit. Per imprudentiam enim ipse flagitia suæ domus publicavit, missa in exilium filia. Videbat orbitatem suam, qui sine mascula prole erat, contemni. C. & Lucium, Agrippa genitos, in familiam suam adoptat. Utrumque mors fato præpropera, aut, quod verius est, novercæ dolus abstulit. sequitur pudenda Agrippæ Posthumi ablegatio. In qua re cum errorem suum agnoscit, expirare destinat, & quadridui inedia majorem mortis partem in corpus recipit, nec mori tamen potest. reliquam senectutem inter Livix imperia exegit. Quam utrum inconsultius assumpsit, an retinuerit patientius, haud certum est. Ita hominem foris clarum domestica deturpabat infamia, & ne maximus Princeps haberetur, hoc efficiebat, quod maritus minor esset. Tandem deus ille, cælumque jam omnium opinione meritis, vitæ exitum reperit, sed uxoris scelere; &, ne quid tantis malis desit, hæredem relinquit Tiberium, hostis sui (vereor dicere) hostis, inquam, sui filium. Totam hujus rei scenam Suetonius noster aperit, & præter illum è Romanis scriptoribus nemo. Nam Tacitus pauca tantum de Augusto & extrema tradidit. Vellei Paterculi ingenium fœda adulatione detritum est. noster omnia & accurate persecutus est, & (quod caput rei est) ex fide.

Incorruptam enim veritatem (quam ego historiæ animam appello) ubique amat, à qua ne recedere vel metu vel studio videretur, defunctorum tantum principum res composuit. De Nervâ autem Trajano, Adrianoque ubique tacet, inter quos vixit tamen. Sed nimirum vir prudentissimus iudicium posteritatis formidavit. & ab adulationis crimine tam longe abesse voluit, ut etiam suspicionem fugerit. Hunc talem & tantum scriptorem ut de manibus deponerem, à me ipso impetrare non potui. Nescio enim quo pacto virtutes illius magis magisque in dies admiror. & si is error dicendus est, eo me non carere fateor, imo gloriôr potius. Vivunt enim profecto, vivunt hac ætate viri inusitato iudicio, divino ingenio, doctrina incomparabili, quos ego huius erroris mei, vel socios habeo, vel autores. Illud affirmo dum in hoc scriptore versabimur, futurum semper ut omni circumfluamus copia, atque in magna simus rerum pulcherrimarum abundantia. Florentissima enim sub Augusto respublica hoc est, imperii Romani juvenus, ac veluti robusta quædam maturitas oculis se nostris jam deinceps offert. Videbimus urbem potentem, urbem (ut ait Hieronymus) Apostoli voce laudatam: cujus admiratio D. Augustini,

stini, animam sanctissimam, & à rerum vanitate alienissimam ita percelluit, ut summa omnium votorum illi fuerit hæc tria cernere: *Christum in carne, Romam triumphantem, Paulum concionantem.* Neque vero existimet aliquis hæc quæ interpretamur ad nudam rerum gestarum narrationem potius pertinere, quam ad graviora quædam, atque majora, quæ in scientiarum disciplinis, & in quadam varietate doctrinæ posita sunt, vel versantur. Pervestiganda erit morum, legum, optimorumque institutorum antiquitas. sine cujus rei notitia quicunque ad sacra iurisprudentiæ templa contendunt, næ illi magno malo suo nesciunt tertiam juris partem esse historiam. Etenim quod de imperio & jurisdictione, de stipulationum divisionibus, de posthumorum institutione incertis sententiis disputetur, quod literarum obligatio, quod totus denique ordo judiciarius in obscuro sit, ab antiquitatis ignorance est. Sed mihi propositum non est, historiæ dignitatem defendere. consilium duntaxat meum exponere & commendare volui. Quare in Suetonii explanatione adhuc pergam, de quo autore (iterum dico) quisquis male sentit, eum ego ineptum, & putidum, & literarum omnium rudem judico. Et sunt tamen non

nulli qui in luculentissimo scriptore quædam crepant. primum illud est, quod fœda illa crudelitatis Principum & obscenitatis exempla silentio non præterierit. Quibus quidem hominibus nos cum M. Tullio Cicerone, maximo, hercle, viro, ita responsum volumus, cum prima historiæ lex sit, ne quid falsi dicat, secundum hanc esse, ne quid veri non audeat. narrat noster immania & fœda multa. Esto. Temporum hæc culpa est, non Suetonii. Nimirum est illud omnibus summis imperiis annatum, ut à felicitate vitium tandem trahant, & magnitudo sua illis perniciosa sit. Animus Principum inflatus temere & insolens, dum humana omnia infra se posita videt, falso quæcunque potest, etiam licere sibi existimat. Ita à continentia ad libidinem, à temperantia ad luxum, à lenitate ad sævitiam desciscunt. Pietatem, fidem, & cæteras, quas optimus quisque colit, virtutes, inter privatorum bona numerant, ne si his quoque legibus astricti sint, precario regnare videantur. Viguit igitur diu crevitque suis momentis Cæsarum improbitas, & in Domitiano tandem, qui novissimus fuit, velut consummata est. Ultra, quo procederet, non habebat. Et profecto, videtur id in fatis fuisse, ut semel ille quid ultimum in sceleribus & flagitiis esset, ostenderet. Hujus tristissimi seculi imaginem cum ante oculos poste-

posterorum posuerit Suetonius, sane quod illi reprehensores maledictum vehemens existimant, ea mihi laus videtur maxima. Accedit huc, quod vitia sic recenset, ut juxta & in aperto ponat quoque virtutes, quæ jam ex illa facinorum fæditate lucem majorem & quoddam veluti decus capiunt. Unum restat quod nonnulli objecere odium, inquam, in Christianos, de quibus noster non semel locutus est, perquam acerbè. Hoc equidem ingenuo candore excusare, quam inficias ire satius est. Enimvero nemo miretur id à pagano factum. miseratione dignus est, qui in rerum divinarum ignorance vitam egit, eaque infectatus est, quæ per errorem oderat. non admittebat mens tenebris & sordibus oppleta tantam lucem. non capiebant angustiae pectoris illius, non egestas animi tantam rem, tam grayem, tam sublimem. Verum hæc & frivola sunt, & jam alii ea confutarunt. Itaque longiore oratione opus haud est. Nos profecto in Suetonio non religionis mysteria scrutabimur, sed antiquitatem Romanam & rerum gestarum persequemur memoriam. Quæ res ut mihi vobisque omnibus & reipub. literariæ bene ac feliciter vertat Deum Opt. Max. qui huic Academiæ præses & tutor est, supplex quæso & veneror.

O R A T I O IX.

In Suetonii Galbam.

NITIO cum Haga-Comitis in hanc urbem reversi essemus ad obeunda Professionis nostræ munia, publice omnibus significavimus, quam viam deinceps ingressuri essemus. Pandectarum enim explicationem illa tempestate sic orsi sumus, ut in ipsa præfatione diceremus, visum esse viris amplissimis, hujus Academiæ Curatoribus & urbis Coss. ne penitus priorem nostram professionem, quæ Politica erat, defereremus, sed per certa intervalla ex historiis, solito more nostro, ea excuteremus, quæ civili doctrinæ convenire maxime viderentur. Sed nos, qui æstatis amœnitate invitati, interdum longa otia egimus, nondum hæcenus serio, id quod propositum nobis erat, executi sumus. Nam & in juris interpretatione admodum oscitanter & languide versati sumus, & hanc alteram Professionis nostræ partem ne attigimus quidem. Quare profecto jam tempus est, ut in viam semel redeamus, & quod nos officii nostri ratio monet,

moner, id naviter agamus atque cum cura. Igitur, Auditores, quod huic Academiæ mihi-
bique & vobis omnibus bene atque feliciter
evenire sinat Deus Opt. Max. deinceps in
tractationem rerum politicarum, quæ in hi-
storiis sese offerunt, impendemus singulos
Jovis Venerisq; dies, hoc est, in quaque heb-
domada biduum : reliquum septimanæ tem-
pus erit juri Romano, & legum interpreta-
tioni consecratum. Utique nos, qui antea
Suetonium Tranquillum, Corn. Tacitum,
atque alios summos scriptores vobis favent-
ibus libentibusque exposuimus, cum fructu
aliquo, uti opinor, vestro meoque: profecto
etiam nunc, nescio qua animi divinatione fu-
turum confidimus, ne vobis inutilis noster
labor, aut vana in docendo opera videatur.
Possem ego me magnis autoribus atque
exemplis illustribus tueri, & M. Antonium
Muretum, aliosq; doctrinæ & ingenii prin-
cipes memorare, qui in publica professione
cum versarentur, recitationes suas lectiones-
que ita instituerunt, ut mox jus Romanum
legesque, & quicquid Masuri rubrica no-
tavit persequerentur: modo seposita hac
cura, in historicorum atque in oratorum
spatiis consisterent. Sed nihil nobis opus
hac defensione est. Magnæ enim impruden-
tiæ sit, patrocinium à personis arcessere,
cum nobis abunde præsidii in ipsa re sit,
quæ

quæ etiam me tacente loqui pro me, atque emittere vocem videtur. Sane quoniam jurisprudentia rerumpubl. domina & gubernatrix est, omnino nihil indignum aut loco nostro, aut existimatione facimus, cum ad hæc politica quoque descendimus, ut ex historicorum monumentis rerum humanarum conversiones, imperiorum præcipites casus, principum artes, vulgi naturam & studia, eaque omnia, quibus vita hominum constat, eruamus. non sine causa est, quod divinus vir Plato identidem politicam scientiam appellat regiam, quippe regum Principumque & præstantium in rep. virorum propriam. Hanc qui tractandam suscipit, is cogitare debet, de rebus magnis & arduis quotidie sibi fore differendum. videbit illum ex sterquilinio extolli, & in sublimi locari, illum ex summo ad infima deturbari, multo, hercle, velocius, quam evectus erat. Ac sæpe non nisi horam interesse inter solium & aliena genua. videbit illam nationem funditus excindi, hanc transportari. libertatem aliis dari, aliis eripi. denique nunquam universi eandem faciem esse. Surgere illic urbes, hic ruere, & momento redigi in cinerem, quod longa constituerat ætas. Cæterum ita res habet. In hac tanta rerum sursum ac deorsum euntium vicissitudine non semper, neque ubique eadem dexteritate se expedit

expedit vis humani ingenii. Sed ut quisque rebus aut fortuna recte aut secus utitur, ita aut sapit maxime, aut desipit profecto. Quidam sine cupiditate, sine impotentia secreti quietique agunt, atque id longe beatius putant, quam suas alienasque fortunas spe metuque versare. Alii fata sua laceSSunt, & contra fortunam insistant spei, neque tam præmiis periculorum, quam ipsis periculis læti, pro certis & olim partis nova, ambigua, præcipitia malunt. Jam infidæ principum amicitiae, procerum fides in servile obsequium submissa, tum adulandi infamis libido, atque alia denique reipubl. mala, in hac scena spectantur. Quæ omnia excutere, & diligenti observatione examinare, illius est, qui politica profitetur. Hic suave erit sine periculo aliena discrimina intueri, eosque scopulos noscere, circa quos aliorum vita infelicitè obhæsit. Cogitanti autem mihi etiam atque etiam de instituti mei ratione, visum est plurium quidem gentium respublicas, imperia, resque gestas præterire, quod in hoc commentationis genere ipsa sibi obstaret magnitudo, rerumque diversitas aciem intentionis abrumperet. Ire autem ad unam Rom. rempubl. libet, cujus illustrem speciem quandam nobis ob oculos posuit C. Suetonius Tranquillus, in vitis Cæsarum. Certe nulla usquam fuit civitas,

ia

in quam plus sibi fortuna permiserit, quam illa *terrarum Dea gentiumque Roma*. Quare hujus prospera & adversa didicisse, quæ vita civium, qui mores fuerint, per quos viros, quibusque artibus domi militiæque steterit imperium, credite mihi non postrema eruditionis pars est. Atque antea quidem, cum in hujus ipsius Suetonii interpretatione versabamur, res gestas C. Julii Cæsaris dictatoris, & Octavii Augusti lustravimus, ut extincta libertas Romana stabilitum imperium sit, utque Principum magnitudo in illud culmen evecta primum fuerit, in quo diu postea stetit. Cæterum nihil ibi præcipue atrox aut triste fuit. Mutata enim quidem reipubl. forma erat, sed tamen stabat legibus suus vigor, & magnis virtutibus ingentia præmia, sceleribus suæ erant pænæ. Ipsi Principes, C. Cæsar & Octavius omnia, quæ belli civilis impetu, quod necesse fuit, perculsa ac prostrata jacebant, prudentia summa excitaverant, plane ut jam respublica haberet rursus pleraque & ornamenta dignitatis, & præsidia stabilitatis suæ. Dehinc, cum ad Cornelii Taciti librum XIII Annalium transissemus, Neronem quidem vidimus, Principem sævitia & immanitate grassantem, qui per animi petulantiam capitibus civium quasi insultavit; cæterum, quia

quia imperium adhuc intra Cæsarum familiam stabat , & de principatu invadendo nondum certare inter sese audebant , qui illustrem illam domum nulla consanguinitate attingebant : Non ita validis motibus conquassata respubl. est per eos , qui regnum esse rem inter Deos hominesque pulcherrimam rati , per flagitia perque cædes ad hoc , quod est eorum opinione maximum , nituntur. At hic vero nunc , cum se oculis nostris offerent Galba , Otho , Vitellius , aliique Imperatores quorum vitam ex Suetonii descriptione enarrabimus , omnino illud reperiemus rem Romanam depositam esse ad aliud schema. Utique Cornelius Tacitus , cum res horum temporum in libro primo historiarum orditur , postquam illud dixit ; *Initium mihi operis Sergius Galba erit ; statim ita subjicit ; Opus autem aggredior plenum variis casibus , atrox praeliis , discors seditionibus , ipsa etiam pace sævum. Quatuor principes ferro interempti. tria bella civilia , plura externa , ac plerumque permixta.* Memorix proditum est Apollonium Tyanæum dixisse de Galba , Othone & Vitellio , esse eos Thebanos Imperatores. quod illorum scilicet , ut etiam septem Thebanorum regum , & brevis dominatio fuerit & cruentus exitus. Plutarchus vero de Galba dicturus , eosdem hos tres appellari posse

posse Tragicos Principes autumat ratione,
medius fidius, optima. Nemo ignorat qua-
les sint, qui in Tragœdiis exhibentur reges,

*Quem dies vidit veniens superbum,
Hunc dies vidit abiens jacentem.
Ima permutat brevis hora summis.*

Omnino quiddam simile accidisse hic vide-
tur. Etenim Palatina Cæsarum domus intra
menses non totos decem (inquit Plutarch.)
quatuor excepit Imperatores : dum hic qua-
si per Scenam introduceretur, ille educere-
tur vero, & rerum humanarum spectaculum
præberet. Mihi quidem cum inquirerem
in causam toties & tam brevi tempore tran-
slati principatus, optima visa fuit, quam e-
ruere ex Cornelii Taciti verbis licet, cum in
hunc modum infit : *Finis Neronis, ut latus pri-
mo gaudentium impetu fuerat, ita varios motus
animatorum, non modo in urbe apud patres, apud
populum, apud urbanum militem; sed omnes le-
giones ducesque conciverat, evulgato imperii ar-
cano, posse principem alibi quam Roma fieri.*
Enimvero, erat Roma caput & sedes im-
perii orbis æterna, ut est in l. 3. C. de Coss.
eratque illic Capitolium, pignus imperii, at-
que habitaculum Jovis Opt. Max. auspicato
inauguratoq; à majoribus conditum. Quare
equidem, quoniam illic habitare fortuna
Roma-

Romanorum credebatur , plane neque consul rite fieri extra Romam, vel in Provinciis potuit , quod Livius testatur : & , quoniam sub Octavio , Tiberio , Cajo , Claudio , & Nerone, qui omnes Romæ principatum acceperant, diu fuerat imperium quasi unius familiæ hæreditas , hinc ea opinio multos tenuit , non posse principem alibi, quam in sacra & æterna illa urbe creari. At postquam progenies Cæsarum in Nerone defecit; postquam Galba extra Romam procul in provinciis esset princeps ab exercitu salutatus factusque , evulgatum imperii arcanum est, de quo Tacitus loquitur, cujus ignoratio antea multorum improbas spes coercuerat. Ex illa igitur tempestate, cum jam milites intellexissent, principatum sui beneficii , atque à se dari posse, sanè sicut Galbæ nunc, ita mox Othoni, ac dehinc statim Vitellio summam rei detulere. Hoc est quod Plutarchus ait, quassatam convulsamque rempubl. Rom. quasi fabulosis Titanum motibus fuisse, cum eodem pene tempore hinc inde transferretur principatus , ex avaritia & licentia militum , qui largitione & præmiis corrupti, imperatores imperatoribus tanquam clavum clavo, pellebant. Hinc jam porro Principes, qui malis artibus adepti imperium erant, retinere illud justitia , æquitate , atque virtute nequibant. Etenim, etsi ipsi suapte na-

tura atque indole boni essent, tamen profecto necesse fuit ut non ea solum fierent, quæ volebant ipsi; verum etiam ut iis morem gererent, quibus ministris adiutoribusque partus erat principatus. ii autem erant, militaris multitudo, homines ex omni colluvie collecti, purgamenta urbium suarum, quibus ob egestatem & flagitia maxima peccandi necessitudo erat. Hi, cum deinde se civibus miscuissent, quæcunque vitia ex consuetudine licentiaque bellorum civilium conceperant, ea in urbem infuderunt. Ac pleraque jam pessimi exempli in perniciem publicam invalescebant. Ita præcipiti gradu itum est in omne nefas.

*Rupere fœdus, impius lucri furor,
Et ira præceps, quaque succensus agit
Libido mentes. venit imperii sitis
Cruenta: factus præda majori minor;
Pro jure vires esse.*

Atque hinc illa Taciti querela, de temporum conditione sub Galba, atque sub illis, qui deinceps secuti sunt, principibus. *Polluta, inquit, ceremonia, magna adulteria, plenum exilii mare. infecti cadibus scopuli. atrocius in urbe savitum. Nobilitas, opes, omisi gestique honores, pro crimine; & ob virtutes certissimum exitium. nec minus præmia delatorum invisa, cum*
alii

alii sacerdotia & consulatus, ut spolia adepti, alii procurationes & interiorum potentiam, agerent, ferrent cuncta. Quasi illud dicat, non jam in occulto fuisse scelera, sed præter omnium oculos ivisse, & transvecta esse velut in triumpho. Sequitur illud; præter multiplices rerum humanarum casus, calo terraque prodigia, & fulminum monitus, & futurorum præsagia, tristia, ambigua, manifesta. Hactenus recte cordatissimus scriptor. At illud vero perperam, & ex impatienti dolore addit; Nunquam atrocioribus populi Romani cladibus, magisve justis judiciis approbatum est, non esse diis curæ securitatem nostram, esse ultionem. Enimvero hoc ait; tantum in pœnas vigilare cœleste numen. Quam profecto si quis imprudentiâ in summo scriptore dixerit, nimis levi vocabulo utitur; appellanda impietas est. Sane quidem, cum resp. Rom. ex minima facta maxima lit, cum victor terrarum populus pene ultra Saramantas & Indos imperium protulit, cum innumeras pugnas uno tempore gereret, & Gallum terra, Pœnum æquore prosterneret, cum post clades ad Cannas atque ad Trebiam acceptas per damna, per cædes animū viresq; duceret ab ipso ferro; profecto, ut ego opinor, non tunc in pœnas Rom. sed in salutem vigilarunt dii. Et vel ipsa urbis primordia cum intuearis, recte illud dixisse Livius videbitur, si cui populo licet

consecrare origines suas, & ad Deos referre authores, Romanis id licere. Quidnam est igitur? Urbs illa rerum domina, cum in illud summum culmen erecta est, ipsa se ferre nequit, felicitatique suæ impar fuit, & mersa suis vitiis est. Itaque libidinem dominantium, sceleratorum nefarias molitiones, avaritiam, ambitionem luxuriamque civium, quod necesse erat, insecuta tandem numinis vindicta est. Crispus quidem Sallustius, primus in Romana historia, ad Cæsarem, cui præcepta condendæ reipubl. tradit, ita infit; *Mihi pro vero constat, mortalium vitam divino numine invisi, neque bona neque mala facinora pro nihilo haberi, sed ex natura diversa præmia bonos malosque sequi. & rursus eidem Cæsari causam designat propinquiorem, quæ in ipsis rebus p. hæret. Sæpe jam audiui, qui reges, quæ civitates, per opulentiam magna imperia amiserint, quæ per virtutem inopes ceperant. Sed hæc, aliaque id genus per occasionem excutiemus, in Suetonii interpretatione: qui auctor imaginem status publici, qui sub Galba, aliisque Imp. fuit, breviter quidem descripsit, sed accurate tamen, & (quod caput rei est) ex fide. Hunc talem & tantum scriptorem, ut iterum in manus sumerem, admodum facile à memetipso, utilitatis inprimis vestræ causâ, impetravi.*

O R A T I O

O R A T I O X.

*Habita cum ordiretur explica-
tionem Libri XIII Annalium*

T A C I T I .

N Suetonii scriptis explican-
dis ea fide versatus sum, ut
ejus rei fructum uberrimum
liceat mihi ad conscientiam re-
ferre meam. Quia autem re-
rum omnium satietas quædam est, placet
tandem à priore illo instituto paulisper re-
cedere, & quid in aliis id genus scriptori-
bus observatione dignum sit, experiri. Quæ
igitur res mihi vobisque omnibus bene &
feliciter eveniat, C. Cornelius Tacitus no-
bis deinceps in manibus erit, omnis memo-
riæ summus & gravissimus scriptor, de quo
veteres universi, id quod maxime facit au-
toritatem, tanta & tam præclara judicia fe-
cerunt. In Suetonio obtulit sese oculis no-
stris, veneranda quædam Romana antiqui-
tatis species, cujus cognitio pariter & ju-
cunda, & longe fuit utilissima. Pulchrum
fuit vidisse urbem mundi miraculum, terra-
rum reginam, gentium arcem, in qua natura

velut in compendio quodam repræsentavit quicquid ubique esset magnum & invidendum : hanc voluptatem haud minor fructus consequitur. Etenim, qui mores, ritusque & instituta veterum recte pervestigaverit, magnum is sibi adjumentum paravit ad lustranda annalium & historiarum monumenta, quod cum abunde à nobis in Tranquillo præstitum hætenus sit, laxanda jam sunt industriæ vela, & eundem illuc quo noster nos ardor vocat. Haud diu est cum Academiæ curatoribus, & urbis hujus Coss. visum fuit mihi deferre professionem politicam, quippe quam æstimarent naturæ meæ, meisque studiis maxime esse convenientem & idoneam. Quorum judicium sicut mihi gloriosum est, ita ego tantæ & tam præclaræ provinciæ sentio me esse imparem. Hoc enim munus qui suscipit, is cogitare debet, de rebus magnis & arduis quotidie sibi fore differendum. Non enim hic de stillicidiis jus dicitur, aut vacuo municipio pannosus aliquis ædilis vasa minora frangit, aut litem de tribus capellis dirimit : Sed sedet rerum domina fortuna, sublimi nixa solio, & res mortalium pro libidine versat volvitque, qualem quisque sortem statumque habeat, illius jurisdictio est. Illam nationem funditus exscindit, hanc transportat, libertatem aliis dat, aliis eripit. Hunc ex sterquilinio eruit,

& in

& in sublimi locat ; illum scepro superbum ad infima deturbat, multo hercle velocius, quam evexerat. Et sæpe non nisi hora interest inter solium & aliena genua. Nunquam universi eadem facies est. Surgunt urbes, ruuntque & momento fit cinis, quod longa constituerat ætas. In hac tanta rerum fursum & deorsum euntium vicissitudine non eadem dexteritate se expedit vis humani ingenii. sed ut quisque fortuna recte aut secus utitur, ita aut sapit maxime, aut desipit. Quidam sine cupiditate, sine impotentia secreti quietique agunt, & id beatius putant, quam suas alienasque fortunas spe metuque versare. Alii contra fortunam insistent spei, nec tam præmiis periculorum quam ipsis periculis læti, pro certis & olim partis nova, ambigua, præcipitia malunt. Jam infidæ principum amicitiae, procerum fides in servile submissa obsequium, adulandi infamis libido, alia denique reipubl. mala, in hac scena spectantur. Quæ omnia excutere, & diligenti observatione examinare, illius est, qui politica proficitur. Itaque non immerito divinus vir Plato identidem hanc facultatem appellat regiam, quippe regum principumque & præstantium in reipubl. virorum propriam. Cogitanti autem mihi quam viam potissimum insisterem,

visum est, non in philosophorum præceptis hære, qui politica dum tradunt, rempubl. quandam constituunt in aere, cujus speciem nemo quisquam post homines natos vidit. qui viri si extra chartas & libros, quibus impallescent, evocentur, næ illi quadam vertigine laborare, & in ignoto orbe posuisse pedem suum videbuntur. Nobis ipsa hominum vita inspicienda est, & eundem ad rempubl. non quæ animo fingitur, sed quæ fuit Romæ maxima & potentissima, quam nobis repræsentat scriptor omni-laude dignus, sed omni major Corn. Tacitus. In quo dum versabimur, licebit nobis late excurrere, & , ubicunque libitum fuerit, consistere tanquam in nostro. Itaque nullo tempore nobis defutura est maximarum rerum & plurimarum materies. Pervestigandi erunt omnes animorum motus, quos hominum generi rerum natura tribuit. Agendum de mentis æquabilitate, de constantia, de artibus patriciis, deque omni vitæ morumque ratione. Et antea quidem, cum Tranquilli Julium Cæsarem & Augustum lustraremus, veteris reipubl. prospera & adversa vidimus, ut extincta libertas, stabilitum imperium sit, utque principum magnitudo in illud culmen evecta primum est, in quo diu postea stetit. Cæterum nihil ibi præcipue atrox aut tragicum fuit. Mutata enim quidem reipubl.

reipubl. forma erat, sed tamen stabat legibus suus vigor, & magnis virtutibus ingentia præmia, sceleribus suæ erant poenæ. Ipsi principes, C. Cæsar & Octavius, quicquid belli impetu prostratum & perculsum jacebat, summa severitate excitabant. At Tacitus nobis aliam rempubl. alios mores, alia tempora exhibet. Post Octavium enim non gradu, sed præcipiti cursu à virtute descitum, ad vitia transcursum. Tiberius enim, Cæjusus, & qui hos secuti sunt, ex magno imperio nihil nisi licentiam usurpaverunt; cædibus, adulteriis, rapinis quisque principem agebat. Cæterum est hæc conditio principum, ut, quicquid faciant, præcipere videantur. libenter enim imitamur, quæ animos nostros magnis autoribus subeunt. Itaque vitia non solum ipsi principes concipiunt, sed etiam infundunt in civitatem, & plus exemplo quam peccato nocent. Quod cum ita sit, profecto difficile erat Romæ aliquem bonum civem reperire. Permanebat enim à palatio ad privatorum ædes contagio mali, nec jam Cæsari quisquam placere nisi ob vitæ turpitudinem poterat. Possidebant maximas divitias turpissimi liberti, & fuisse præ illis pauper Crassus credebatur. Pauci quidam Græculi, propudia hominum, illam rerum dominam urbem pene totam tenebant, & ex gente togata clarissimum quem-

que & maximum civem in scena histri-
oniam agere docuerunt palliati mendici.
Nimirum ita natura comparatum est, ut
omnia magna in se ruant, &, licet arma ac
vis hostilis absint, tamen ipsa se fata expli-
cant, & cedit oneri suo fortuna. Evecta erat
ad summum res Romana. Quoniam autem
nihil in orbe terrarum firmum statumque
est, sed perpetuo quodam motu cuncta agi-
tantur, restabat, ut, cum crescere non pote-
rat, & stare per legem naturæ nesciebat,
restabat, inquam, ut decresceret caderet-
que. Solet autem plerumque fieri, ut Deus,
cujus populi fortunam mutare constituit,
illius mores corrumpat. Ita efficitur ut ca-
sus transeat in culpam. Iam tempus erat ut
urbs florentissima, fatis ita volentibus per-
iret. sed, quod miserrimum est, suis vitiis.
ita, quæ reverentiam imperii armis protu-
lerat ultra Garamantas & Indos, quæ adver-
sus hostes semper steterat invicta, sua nunc
luxuria, opibus, libidine, vincitur. Hæc
omnia Tacitus noster persequitur, cum do-
lore & querela. Polluuntur ceremoniæ,
miscetur fas nefasque, adulteriis modus non
est. Plenum exiliis innocentium est mare.
Nobilitas & opes pro crimine sunt, & ob
virtutes certissimum exitium. Grassantur
delatores, & sacerdotia alii, alii consularum
ut spolia adepti, præmiis scelerum gaudent.
Itaque

Itaque ipse ait, *Dedimus profecto grande patientia documentum, & sicut vetus atas vidit, quid ultimum in libertate esset, ita nos quid in servitute.* Tradit hæc Tacitus, ut dixi, omnia, sed fide, ut quisque potest maxime, incorrupta. Quæ sane magna divini scriptoris illius virtus est, & quæ frustra tunc in illius ævi scriptoribus requirebatur. Nam aut nulla ferme erat, aut rara. Plerisque enim qui Tiberii Cæsarique, Neronis Galbæ atque sequentium principum res gestas annalium monumentis consecrarunt, obstitit aut assentandi libido, aut rursus odium adversus dominantes. Haud facile autem animus verum providet, ubi illa officiunt. At Tacitus nec adulari necesse habuit iis quos non metueret. Iam enim extincti erant: & odisse eos non potuit à quibus nec beneficio nec injuria affectus erat. Nerva enim & Trajano optimis principibus imperium jam tenentibus historiam contexuit, rara temporum felicitate, ubi sentire quæ vellet, & quæ sentiret dicere licebat. Enimvero ita res est, cum de malo principe posterius tacent, manifestum est eadem facere præsentem. De Tyranno autem defuncto liberam vocem efferre haud sinit is tyrannus, qui rerum jam potens est. Itaque cobibentur aut etiam marcescunt ingenia clarorum hominum & eruditorum quos nihil magis excitat & animat

mat quam libertas, quæ recte à I C.^{tis} appellatur res inæstimabilis. nihil autem tam adversum libertati, quam si aut taceo ea quæ vera sunt, aut fingere quæ falsa sint, cogaris. Ajunt puerorum infantium corpora nullis fasciis apud Germanos astringi, ideoque proceriora fieri. Idem ingeniis evenit. servire nolunt. nisi impetus suos liberos & solutos habeant, enecantur. Sed jam excessit modum præfatio. Pauca enim obiter dicere cum decrevissem, longius me, quam volebam, provexit Taciti amor. de quo autore quisquis præclare sentit, is & sapit profecto, & mecum facit, & Jove æquo judicat. Non immorabor his diutius. causam duntaxat adferam, cur, cum plures sint Taciti libri, præclari hercle, & luculenti, hunc potissimum decimum & tertium, qui est de principatu Neronis, interpretandum publicis lectionibus hoc tempore existimaverim. Enimvero memineram tam annalium quam historiarum libros priores haud ita pridem in hac nostra Academia publice explicatos esse. Itaque actum agere, & quæ ab aliis bene & erudite dicta essent, repetere volebam. Deinde, cum Neronis principatum inspicerem, visus mihi sum hic intueri omnis exempli documenta in illustri posita à Tacito, ex quibus quisque sibi suæque reipubl. quod imitetur, capiat; inde foedum exitu, foedum

foedum inceptu, quod vitet. Primo ipsum Neronem si spectemus, apparebit quam difficile sit, non inebriari magna fortuna, cujus indulgentia etiam constantissimis viris virtutem ex pectore exturbat. Annum ætatis decimum & septimum agebat adolescens, cum imperium illi, res inter Deos hominesque pulcherrima, obtingit. Magnam adibat aleam populus Romanus cum incertum esset, quo se statim nobilis indoles daret. At ille in summo fastigio tam laudabiliter se gessit inter prima initia, ut Trajanus identidem dicere solitus sit, omnes bonos principes procul abesse à primo quinquennio Neronis. Itaque jam vota publica pene in tuto erant. Nemo jam D. Augustum, nec Tiberii Cæsaris prima tempora loquebatur, principatus illius ad eum gustum, quem dederat, exigebatur. Tali cum esset ingenio, subita juvenem cæpit sui oblivio. Pro continentia libido, pro lenitate sævitia, & plusquam ferina immanitas animum ejus pervasere. Tandem cum deos hominesque testes ac vindices facinorum timeret, eo se perductum sensit, ut non liceret illi mutare mores. Perseverandum fuit, nec ad meliora patebat regressus. Scelera enim sceleribus tuenda erant. Infelicissimus autem est, cui jam esse malo necesse est. Jam enim libertatem amisit. Lyfimachus olim
siti

siri victus, se & exercitum suum Getis in manus dedit. dein, deditioe facta, cum bibisset, exclamavit, miserum se, qui tantillæ voluptatis gratia tantum regnum amisisset. Idem Neroni dicere licuit, ubi enim animi pravis affectibus semel morem gessit, & ad scelera prolapsus est, non potuit denuo ad virtutem remigrare. Nimirum ita fieri solet. Cum semel tyrannorum ingenium dira permovit libido, hanc illis pœnam statuit immortalis Deus, virtutem ut semper ante oculos positam videant, & reliquisse se illam doleant cum gemitu, & tabescant. Hæc in ipsa Nerone observanda erunt. Iam vero de Agrippina principis matre, quæ referet Tacitus, eo pertinebunt, ut intelligamus quibus artibus vaferrima mulierum imperium cum filio diviserit, & usurparit velut ex æquo. Dein, quod luculentissimum erit, occurrent hic nobis supremæ clarorum virorum necessitates: ipsa necessitas fortiter tolerata: & laudatis antiquorum mortibus. pars exitus Senecæ, Pæti Thraseæ, Bareæ Sorani, & aliorum. Non enim adeo virtutum sterile seculum erat, ut non & bona exempla prodiderit.

• O R A T I O

O R A T I O X I.

*Habita, cum HORATIUM
publice prælecturus esset.*

U M initio amici quidam mei, viri eruditissimi, in quibus summa autoritas erat, & amplitudo, vehementer à me contendissent, ut quæ privatis studiis à prima adolescentia consecutus eram, ea in hoc publico literarum ac eruditionis domicilio ad communem adferre fructum, atque aliis tradere auderem; nulla mihi tunc iusta neque gravis causa esse videbatur, cur eorum sententiæ repugnare vellem, quorum neque benevolentiam erga me ignorare, nec dignitatem contemnere, nec iudicium negligere debebam. Nimirum, quoniam juvenis eram, inhibere assensionem, ne ridicula esset, si male processisset, non poteram: neque tanta eram prudentia, ut mihi potius ipsi de me, quam aliis, licet doctissimis, fidem existimarem habendam esse. Est ætatis hujus vitium quoddam, quod ei familiare est & proprium, temeritas & inconsiderantia. hæc non

non consilio, non ratione, sed impetu plerumque & quodam calore dum ad maxima quæque accedit, in primo aditu defetiscitur & labascit. Equidem si paria in contrariis partibus rationum momenta, si incredibilem rei magnitudinem ac difficultatem animo dudum ante & cogitatione ponderassem, facile me ab incepto retraxisset metus quidam, quem unicuique natura pudorque suus attribuit. At nunc verò demum, quum diem illum prope adesse sentiebam, quem primis instituti mei auspiciis in hoc augusto confessu vestro faciendis constitueram; quum me nec temporis, nec rei ipsius, neque honoris mei ratio resilire amplius patiebatur, quæ singula aut non videram ante, aut præterieram, ea me deinde inceserunt & circumvallaverunt universa. Urbs ista, in cuius Lycæo verba nobis facienda erunt, Lugdunum Batavorum est, totius terræ orbis clarissima lux, atque arx quædam omnium penè eruditorum. Hæc nomen universæ Bataviæ, hæc huic genti, quæ per se magna & illustris erat, maiorem multo & ampliorem gloriam peperit. hæc omnes artes, omnia præclara studia, quæ & admirabilem dignitatem, & pergratam habent utilitatem, in sinu suo nutrit, auget, tuetur. Non est omnino ulla ora, neque sedes, neque locus, in quo non late longeque hujus
unius

unius sint diffusæ & disseminatæ laudes. Est illud amplum, & singulare, & divinum nescio quid; ac planè ejusmodi, ut neque in existimatione hominum, neque in famæ celebritate quidquam videam altius, quo quidem possit rei cujusquam majestas exurgere. Horrescit mihi animus, contremiscit totum corpus, cadunt consilii mei rationes, in angustum opidd omnes meæ coguntur copiæ, neque omnino quo me vertam, aut quo confugiam, statutum cum animo meo aut deliberatum habeo. Adsunt gravissimi scientiæ & eruditionis patres, universi hujus Academiæ Professores; quorum ego divinitatem non dicam assequi, sed quanta sit, perspicere vix possum. Horum ubi ora & vultus in me omnium conversos video, magnopere quid de me judicaturi sint, pertimesco. Etenim quum nihil contingat in ullo genere ab his præteriri, quod quisquam summo ingenio, acerrimis studiis, optima doctrina, maximo usu cognitum ac perceptum proponere aliis & tradere possit; quid mihi porro expectandum est, aut quid sperabo denique, nisi ut illis vanus esse omnis noster labor, & stulta in docendo opera videatur? De illis, qui huic cœtui intersunt, qui me in hac Cathedra præsentes intuentur & audiunt, loquor. quorum cum excellens magnitudo cogitationes

K

meas

meas percellit , tum & aliorum quorundam me commovet præstantium virorum recordatio , qui dudum antequam ex hominum vita ad beatorum religionem & sanctimoniam demigrassent , in hoc ipso , quod nunc aspicio , templo , in his sedibus , æternitatem quandam & immortalitatem consecuti sunt . Metuo , viri clarissimi , ne dum liberè & sine ambagibus , quæ sentio , proferam , paulo longius me , quam aut modestiam aut pudorem meum decet , oratione provehi existimetis . Soleo ego , quoties de virium humanarum imbecillitate , deque communi industriæ nostræ & ingenii natura cogito , tacitè sic mecum pronunciare , in una gente Principem illum omnium rerum Deum subinde , quantum posset , expertum fuisse , ac summos quosdam ei dedisse viros , penes quos diu istud literarum imperium , & regnum hoc staret eruditionis . Non est credendum eos aut sola magnitudine contentionis , aut studio gloriæ , aut animi nobilitate ad hæc inusitata & summa pertigisse . Fuit fatum quoddam , fuit quædam illis divinitus adjuncta fortuna , quæ mihi videtur fines eorum scientiæ multò longius , quam natura ipsa voluit , protulisse . Intellego , clarissimi professores , ad vos similiter , quotquot huc jam convenistis , eadem omnia jure & merito vestro

vestro pertinere. Idcirco enim in his, qui obière, laudandis magnificè se extulit oratio mea, ut, in quorum locum semel successistis, eorum vos gloriam, & splendorem, & præstantiam aut æquare ostenderem, aut vincere. Quæ cum ita sint, profecto valde me & mei, & facti hujus poenitet, qui in hanc sedem nunc fuerim ascendere ausus, quæ summorum hominum olim, & nunc vestra quotidie eruditissima voce solet personare. Enimvero hanc ego tam insignem, tam singularem loci hujus celebritatem, sicut ad honoris mei fructum atque existimationem duco esse aliquid permagnum, ita ad anxietatem meam, sollicitudinemque multò majus. Versantur enim in animo meo multæ & graves cogitationes, quæ memetipsum mihi subinde, & tenuitatem hanc meam pleno quasi speculo repræsentant. Sed profecto initio quid ageremus, diligenter fuit & maturè considerandum. Nunc quidem, quum mutato consilio alium tenere cursum non licet, quod & artis est, & solum nobis restat, necessitati, quo quo nos feret, obsequemur. Vos, studiosi juvenes, quos ego ut amicos, & pares, & ejusdem contentionis socios colui hucusque, & porro etiam colam, oro atque obsecro, adhibeatis in me audiendo benivolentiam, in defendendo fidem, quam soletis. Vos ego,

K 2

vos,

vos, inquam, & vestros omnium animos verecundiæ meæ, pudoris, modestiæ testes esse atque arbitros cupio. Nam ita mihi & vobis, in omnibus meis vestrisque rebus optatis, fortuna respondeat, ut ego, quicquid in hac re mihi susceptum est, non ambitione, non gloriæ cupiditate, suscepi, sed eruditionis honesto quodam & laudabili amore. Etenim, quum in hac quærenda literarum cognitione, infinitum quiddam sit & immensum, quod omnium penè infringit spem, & vigilantissimi cujusque fatigat industriam; facile divinabam fore, ut langueret juvenus mea, neque perinde, atque debebat, in hoc præclarum studium incumbere, si præter se, nullo alio laboris sui teste, nullo iudice frueretur. Nunc in vestro quotidie, conspectu, in vestro ore oculisque versans, animi quodam impetu efferar ad ea etiam tentanda, quæ me assequi unquam posse, nescio qua desperatione diffidebam. Omnia mihi in cura, animi attentione, vigilantia, labore posita erunt: neque verebor impedimenta sive naturæ meæ, sive ætatis, diligentia industriaque superare. Cæterum non committam, ut, quod toties ab aliis actum fuit, id nunc agere rursus, ac literarum vobis difficultatem, usum, dignitatem velle commendare videar. Satiùs est hoc tam insigne munus ineptis & febriculosis quibus-

quibusdam hominibus relinquere, quibus declamatorum scrinia, & locos, ut sic dicam, communes compilare mos atque usus est.

Unum modò hoc, quod vos scire omnes vestrâ magis, quàm meâ refert, illud est, Me, quum de instituti mei ratione diligenter, ut debui, cogitarem, decrevisse in hac literarum interpretatione libero animo & erecto, quo quo versum evagari, ac cæterarum quoque excutere disciplinarum adfinitates, quæcunque forte ad hanc rem, ut est ejus multa & magna diversitas, pertinebunt. In hoc enim tanto tamquæ immenso campo, cum licebit nobis latè excurrere, atque ubicunque libitum fuerit, consistere tanquam in nostro, magna spes est nullo nobis tempore defuturam maximarum rerum & plurimarum suavitatem, copiam, varietatem. Enimvero, quod in more hujus Academiæ, institutoque summorum virorum, qui hic vivunt, positum est, sequemur. Cæteris verò pusilli animi, & stultæ ambitionis hominibus, qui magno conatu, & mirabili molitione ineptiunt, relinquemus quod suum est. Nam neque nos illorum sordes in tam illustri loco contrectare decuerit: neque vicissim ferendum nobis erit, ut eorum vel impudentia, vel inscitia, vel nugacitas, in hanc meliorem nostram doctrinæ possessionem, quasi caducam atque vacuam irrum-

pat. Scio reperiri præterea aliud hominum genus, qui falsò se criticos, hoc est, literarum iudices, dici atque haberi volunt. Horum omnis scientia in verborum angustias, & in syllabarum angulos detrusa est. Ibi latitant, ibi regnum suum, ibi imperium habent. Ad lucem vero hanc, ad hæc præclara & sublimia si semel & forte casu quodam proreperint, jam illi profectò obstupescere, & attoniti esse, & in alio quasi orbe posuisse pedem suum videntur. Nos cum his quoque, sicut cum altero illo genere, divortium facimus. res illos suas habere, & miseros esse, & plorare etiam iubemus. deleant, mutent, transfigant vocolas. sint magni, sint sapientes, sint eruditi, sed sibi tantum. non moramur, non pugnamus, non invidemus. miserari potius, aut ridere libet. Exile enim hoc est, & humile, & nihili, quod totum in singulis prope literis atque interpunctionibus verborum est occupatum. Obsecro vero vos, studiosi juvenes, quale hoc tandem est, aut quid de his videtur vobis? Me quidem profectò vehementer & pœnitent eorum, & piget, & tædet: neque jam illis amplius, sed magistris eorum invideo, qui eos tam longo tempore, tanta mercede nihil sapere docuerunt. Sed reprimam me. neque enim constitueram in hos homines dicere, qui, ut sunt humiles, oppleti tenebris

bris & sordibus, splendorem veræ doctrinæ, dignitatem illius nominis, magnitudinem tantæ rei, nec intueri, nec sustinere, nec capere possunt. Nobis satis erat breviter, quid in his literis sequi vellemus, indicasse: quod cujuscumque sit, magis jam ex aliorum contentione, quàm ipsum per se intelligitur. Etenim quum semel ea audivistis, à quibus mea longissime ratio voluntasque abhorrebit, videtis quæcunque in scientiis, in rerum ipsarum cognitione adhuc supersunt, eorum omnium nostram possessionem, & jus, & proprietatem fore. In manibus nobis post-hac erit Quintus Horatius Flaccus, omnis memoriæ, atque omnium, qui in hoc genere nomen habuerunt, summus & gravissimus scriptor; de quo veteres universi, id quod maxime facit auctoritatem, tanta & tam præclara judicia fecerunt. Hujus ego me partem aliquam profiteor suscepisse explicandam, magnum fortasse onus, & mihi periculosum: veruntamen dignum, in quo aliquantisper omnes nervos ætatis industriæque meæ contenderem. Initium autem nobis à Satyris erit, quod genus scripti maximè omnium eruditum, & acutum, & liberum habetur. Nulla vitæ forma est, nulla officii ratio, nihil ulla in parte rerum omnium, ex qua non hic, quotiescunque opus est, sicut res petit, aliquid hauritur.

neque enim profectò existimare libet, totum hoc genus ad ludum magis & jocum factum esse, quam ad severitatem, & ad quædam graviora atque majora, quæ reconditis in disciplinis, & in quadam varietate doctrinæ versantur. Nimirum, sic vita hominum est, ut summo errore omnes, & maximarum virtutum neglectu ætatem agamus. Tum & ipsi nobis genuimus falsas opiniones, persuasionesque aniles, & superstitiones penè ridiculas. ipse animus anxius ad nugamenta quædam, indulgens sibi, atque omnia, quæ sequitur in vita, quæque fugit, libidine sua ponderans, recti & veri partem nec attingit ullam, nec unquam velit attigisse. nemo in se descendit, nemo qua in statione locatus sit, quid se deceat, attendit. Quod videri quisque vult, hoc & esse se credit, & fidem aliis facit. dicendum aperte est: histrioniam in hoc mundo, tanquam in theatro agimus, & summam stultitiam tegimus sapientiæ simulatione. Hanc larvam noster Flaccus detrahit; omnium terga, omnium vibices nudat. neque quenquam patitur in aliena pelle delitescere. Ad hæc ars quoque accedit, & tangendi dexteritas. non enim sævit impotenter, neque sine modo invehitur in hominum vitia, sed parcit viribus suis, atque consultò

eas

eas extenuat. sermo quoque tristis modo est, modo jocularis, quique omnium vicem, ut res ipsa fert, defendit. Ita fit, ut etiam eos, qui stupidissimi sunt, & communi sensu fermè carent, multo jam sale defricari, & sapere tandem, & videre aliquid necesse sit. Varium est, & multiplex, & dissimile insanientium genus. Quidam nihil mediocre, nihil moderatum amant, sed extrema omnia, libidine adedò magis, quàm deliberata voluntate sectantur. His in Cupiennio suus locus est. Nobilium ineptam jactantiam, studia cupiditatesque ambitiosorum Tullius exagitat. In Ofello prodigorum, & vapparum, & nepotum res perditur cum fama. Catius Epicureos in partes vocat: in quo summus decor, admirabilis inventio, inusitata lepiditas apparet. Jam alibi vero quam præclara multa sunt, quam divina! Olim Cititiëus quidam advena & ignobilis, sed summo ingenio vir, insinuaverat se in antiquam philosophiam. Zenoni nomen ei fuisse fama est: cujus inventorum æmuli, Stoici adhuc nominantur. Hujus præcepta & sententias in togata illa gente non plebeji quidam, sed multi summi homines & excelsi sequebantur, quos ipsa finxerat natura ad gravitatem, temperantiam, animi magnitudinem. sed erant hi, ut

fit , in alteram partem vehementes nimis ,
neque modum, quod primum est, tenere po-
terant. Multa enim asserebant hujus gene-
ris, Peccata omnia paria esse, nec minus pu-
niendum eum , qui strigilem furatus sit,
quam qui Jovis raserit aureum femur . nun-
quam cujusquam delicto ignosci debere .
præter sapientem, cæteros omnes insanire :
unum illum , etsi mendicissimus sit, divitem,
atque etiam regem esse . Eripiendus fuit
iste error , eludenda hæc opinio , quæ à na-
tura ipsa , & à communis vitæ consuetudine
tantopere abhorrebat . Igitur huic rei Ti-
gellius , & integer Damasippus dicatus est :
quorum in altero tanta doctrinæ copia, tan-
tum lumen ingenii, artis , industriæ est , ut
admirabile sit , quantum inter omnes unus
excellat . Nondum hæc vigesima pars est .
& tamen sic quoq; circumfluimus omni co-
pia , atque in magna rerum abundantia su-
mus . Credite, Auditores , credite non esse
nobis usitata via , aut mediocribus consiliis
ad horum explicationem procedendum .
pervestiganda enim erit omnis antiquitas .
noscendi omnes animorum motus, quos ho-
minum generi rerum natura tribuit . agen-
dum de mentis æquabilitate , de sapientia,
de justitia, de omni vitæ morumque ratione .
Præterea pertinebit eodem lepos quidam ,
venustasque libero homine digna , & acu-
men

men in lacescendo mira felicitate & urbanitate conjunctum . quæ quidem singula dum in Flacco persequemur , video quoque necesse nobis fore , ut de aliis , qui in hoc eodem genere cum illo contenderunt , judicium subinde nostrum , sententiamque pronuntiemus . Illud enim profecto constat , non eandem omnium laudem , neque parem in conando fuisse singulorum felicitatem . Quare & Persii morositas aspera nimis & inutilis & odiosa exagitari potest . Et juvenalis æstuantiam atque luxuriam ingenii non semel sophistæ cujusdam ostendimus & declamatoris esse propriam . Sed nimirum jam tempus est , ut orationi modus aliquis , & finis tandem sit . Ego , quæ huc usque à me dicta sunt , amici juvenes , illuc contuli universa , ut præclarum aliquid , & luculentum , & laude dignum saltem me velle & conari intelligeretis . Cætera , quæ de exitu optare licet , in Dei optimi maximi potestate , & in vestro omnium favore atque benivolentia posita mihi esse existimo . Quanquam , ad vos quod attinet , equidem nescio qua fretus vel amoris vestri , vel mutua nostræ consuetudinis fiducia , totus jam in optimam quandam spem , opinionemque sum ingressus . Scio enim , quoad longissimè possum adolescentiæ meæ memoriam recolere ultimam , ita me semper inter nos vixisse,

vixisse, ut in scientiarum studiis liberalissimis quotidie, doctrinisque una cum vobis amicè, & pari voluntate versarer. Hanc nostram conjunctionem, hanc conspirationem, hanc jucundissimam vitæ & laboris societatem porro stabilem & perpetuam esse, si ita vultis, cupio. Non me profectò fastus quidam, non me gravis & intolerabilis illa ingenii aut doctrinæ arrogantia versabit. Procul ego hanc tetram belluam ab animo isto exclusam, ab isto pectore remotam esse affirmo vobis & juro. Quod si vero quidam sunt, qui omnia sibi quum deesse vident, multa tamen labore, studio, vigilantia consequi se posse credunt, in his ego, in his liberè nomen profiteri meum non erubesco. Cæterum à vobis, clarissimi Professores, veniam facti mei jam amplius non peto. Ipsi enim novistis, sicut ad hunc usque diem omnia à vobis didici, ita jam quoque necesse esse, ut in posterum mihi doctrinæ, nominis, laudis auctores & parentes sitis. Vestris ego judiciis, quæ de me sunt, triumpho. ac nunc quoque conspectu vestro & frequentia hoc ipso tempore atque hoc loco gaudeo & glorior. Vobis autem cæteris, dignissimi viri, quid omnino dicam, equidem non reperio. Fateor enim hunc diem longè mihi maximum, & illustrissimum fuisse.

Ete-

Etenim, quum tanti vobis humanitas vestra, & summus erga me amor fuerit, ut quanti me faceretis, publicè sic significare veriti non sitis, uberrimum profecto vitæ meæ fructum consecutus sum. Ego, sicut hoc tanto & tam inusitato honore indignum me nunc esse scio, ita in posterum, ut meruisse eum aliquando videar, omni cura & diligentia providebo.

O R A T I O XII.

Habita, cum Juvenalis explanationem ordiretur.

Postquam ad explicandas Flacci nostri Satyras operam meam, curamque aliquamdiu contuli, eaque vobis exposui omnia, quæ in illis diligenti observatione digna mihi esse viderentur: tandem nunc priore illo instituto sive relicto, sive intermisso, paulisper animo meo morem gerere, & quid in cæteris quoque hoc genus scriptis præstare possim, experiri consilium mihi est. Quæ igitur res benè atque feliciter

ter mihi vobisque omnibus eveniat, Junius Juvenalis, author locupletissimus & gravissimus in manibus deinceps nobis erit. Atque ego quidem, quum initio diligenter, sicut debebam, rationes omnes, omnia momenta perpenderem, unus iste & solus post Flaccum mihi dignus fuit visus, in quo ingenium nostrum industriaque hoc quidem tempore versaretur. Certè enim nescio qua factorum iniquitate factum sit, ut cæterorum omnium, qui istud scribendi genus secuti sunt, aut nulla ad nos monumenta nisi lacerata & disjecta pervenerint, aut si quis præter hos duos integer etiam nunc & incolumis extet, ejus tamen jactura magnum nobis dolorem adferre non facile potuisset. Enimvero Persius, quamvis juxta cum utroque illo ad hæc tempora nostra transmissus sit, atque alterum etiam ætate antecedit, neutri tamen accenseri debet, cum utrique impar sit: planè ut veterum quorundam magnificam de illo prædicationem mirari potius libeat nobis, quàm sequi. Nos, quibus nihil ne ex ipsa quidem antiquitate placere potest, nisi quod summa solertia repertum, admirabili arte elaboratum, judicio singulari perfectum sit: postquam satis animum nostrum Flacci ille genius, & divina dexteritas tenuit, jam nunc in hac juvenalis gravitate, & splendore, atque magnitudine
con-

conquiescemus . Ego , quoties utriusque scripta inter se contendere soleo, non semel miratus fui , quâ fieri potuerit , ut in eodem genere uterque parem quidem laudem , sed diversissimam tamen , consecutus sit. Nam & Flaccum cum inspicerem , omnia , præ illo sordere existimabam : & rursus alter hic ita me percellebat, ut quid usquam simile ei esset, non viderem . Est profecto, est uterq; maximus, sed peculiari quadam & sua laude. Quod quisquis non attendit , is verò judicio falli, & , dum alteri universa tribuit , temere alterius magnitudini multa mihi deterere videtur . Equidem sic omnino sentio , si quis in scriptore Romano antiquam illam Græcorum eruditionem , si veteris comœdiæ felicem dicacitatem & jocosam licentiam quærat: si illorum , qui se sapientes olim & haberi & dici voluerunt , aut præcepta, aut errores confectetur , ad Horatium illi eundum esse . Videbit in illo ipsas illas doctas Athenas Atticas: videbit ingenii urbani admirabilem vim , non illam quidem effusam, & nudam, sed singulari industria restrictam, & planè talem, ut veteres illi, Eupolis, Cratinus , Aristophanes , si fato in istud ævum delati forent , viribus suis parcere , & ingenio moderari , uno hoc magistro discere potuissent . Jam verò illa non disputantium , sed somniantium Philosophorum deliramenta,

menta illas Zenonis famelicas ineptias , & quicquid pater Chrysippus , aut diversa parte Epicurus nugatus erat , solus ille , aut certe nemo hoc felicius risit , vexavit , elusit. Non fallam ego vos , le&issimi juvenes , neque animos vestros inani spe & vanis promissis tenebo . Non habet hac parte quidquam magnopere quod Flacco opponat noster hic : & tamen , si quæ mihi fides esse debet , credite illum quoque pariter magnum & excellentem esse . alia enim sunt , quæ illi præstantiam suam adstruunt , non deteriora profecto , neque his minora . Est enim in illo dicendi quoddam genus candidum , plenum , rotundum . omnia scitè , non plebeja quadam ratione posita . acumina divina , argutiæ frequentes . acrimonia vehemens , & amarulenta . tum & argumentorum mira ubertas , & inventionum vis quædam luculenta , & quod illi ubique proprium est , vivida . Quæ quidem omnia eâ virtute sunt , ut animus noster , dum ad illa attendit , quoquo versum varie agatur . Nam & ad iram sæpe impellitur , & mœrore subinde jacet , & rursus magnis cogitationibus impletur . Cæterum hoc ipsum eo magis contingit , quo ipsæ illæ res , quas persequitur , majores magisque seriæ sunt . Non enim in Stoicorum spinis hæret , neque reliquorum hoc genus hominum decreta convellit :

vellit : sed per principum & magnatum domos ambulat, penetralia illorum recludit, quid quisque fraudulenter, quid scelestè, quid servili ingenio agat, notum omnibus & apertum facit. Vivebant illo ævo Galbæ, Othones, Vitellii, Domitiani. Vivebant prostibula palatii, proceres quidam & alii homines ex omni vitiorum colluvione concreti. horum ille flagitia & dedecora sic traducit, ut, si nulla eorum memoria in historiarum monumentis extaret, nos tamen ea nunc ignorare non possemus. Est in manibus hominum (& vero diis immortalibus gratiam habemus) est, inquam, in hominum manibus scriptor omni laude dignus, sed omni major, Cornelius Tacitus. hujus commentarios si quis cum istis Satiris componat, plane turpitudinem videbit illius seculi. uterq; enim & mores, quibus tunc Romæ viveretur, & illorum formam temporum in oculis omnium conspectuq; posuit. Quanquam noster tamen hic tantò majori cura singula, quæ huc spectant, persecutus est, quanto acutius omnia inspicere solent, qui vitia hominum perstringere, quam qui ea tantum modo narrare student. Quæ cum ita sint, operæ pretium erit totū illud, quicquid hujus est, diligenter excutere, omninoq; animos nostros ad illius ævi memoriam, & ad historiarum fidē revocare. Atq; hæc quidem

L

suis

suis singula momentis ubi se nobis offerent, videbimus. Nunc, quod necesse est, quodque temporis me atque hujus loci ratio monet, quæ porro dicenda mihi supersunt, paucis expédiam. Ego, cum litterarum renascentem hanc lucem animo & cogitatione intueor, nulla me magis re beatum esse intelligo, quàm quod eo nunc seculo natus sim, quo non ad discendum modo universa, sed ad bene quoque & subtiliter de omni veterum eruditione judicandum admirabilis progressio facta est. Quod sicut profecto magnum & divinum est, ita illud longe majus multoque excellentius, quod hac parte, ut quisque maximus est, ita libertatem sentiendi & ipse sibi vendicat, & aliis permittit. Vivunt igitur hac ætate viri inusitato judicio, divino ingenio, incomparabili doctrina: quorum quæ sententia de hoc scriptore sit, nemini esse obscurum potest. Enimvero illi, cum in Juvenale cætera non probarent modo omnia, verum etiam admirarentur: tamen & urbaniores illos Flacci jocos vehementer in illo requirebant, & perpetuam illam ejus ferre non poterant indignationem ac immoderatam acerbiteratem. Nos, qui neq; judicium illorum, quod apud me permagni est, contemnere, neq; tamen auctori nostro hac parte deesse possumus, quod & licet nobis, & illorum æquitas fert, medium aliquid inter

inter hæc sequemur. Vitia enim, quæ defensum ire nunc non volumus, ac fortasse etiam non debemus, excusabimus tamen, ut potius ab alia quacunque causa, quam ab hujus ingenio fuisse videantur. Equidem illud constare inter omnes arbitror, Satirarum scriptoribus hoc unum conveniens esse, ut illorum, inter quos sunt, hominum mores vitamque infectentur. Hoc cum & Flaccus multo ante, & diu post illum fecerit hic noster, in eodem quidem genere uterque, sed tamen dispari ratione versatus est. Vidit enim alter beatum illud & vere augustum Octavii Imperium: Remp. optimis legibus, fortissimis viris florentem. cum audatissimus Princeps, quidquid belli impetu prostratum & perculsum jacebat, quicquid armorum civilium licentia in perniciem publicam converterat, summa & prudentia & severitate excitavit, Reique publ. præsidia sua omnia, omnia reddidit ornamenta. Nemo erat in tanta rerum felicitate, qui ipso principe magis justus, & bonus, & temperans videretur. Ab hoc uno exempla vitæ petiit quisque & tulit: tantoque se propius ad illius magnitudinem accedere singuli, quanto meliores essent, judicabant. Igitur non ad aliud magis, quam ad virtutem contendebatur: neque jam vulgo lex Roscii, sed puerorum ista nœnia, quam

Curii olim & Camilli decantaverant, in ore omnibus fuit, *Qui recte fecerit, Rex esto.* Inter hos fuerunt tamen nonnulli, ut in vita fieri semper solet, homines vel natura & ingenio, vel prava consuetudine vitiosi. Nam & Nævium forte avaritia transversum agebat, & Nomentanum sua luxuria & prætorum aliquem Tullium sua ambitio & superbia. Hæc illa erant, quæ Flacco relinquebantur, quæ perstringere & carpere poterat. Tum & si quis Crispinus scribendi morbo laboraret, si Alpinus versus ineptos, Furius turgidos dictaret, id omne libellorum ejus quasi farrago erat. His tam levibus tam usitatis vitiis si Flaccus vehementer iratus fuisset, profecto ille mihi impotentis animi, & ingenii nimisquam morosi haberetur. Nunc risit suaviter, & lusit, & facetus fuit. Naturæ enim suæ, id quod maximum puto, cum posset, obsecutus est. Horum nos omnium à Juvenale nostro, quem pariter sæculi quidem sui, sed longe tamen diversi, vitia exagitare oportuit, nihil quidquam magnopere postulamus. Cujus rei ut causa qualis sit intelligatur, cogitandum nobis est quibus finibus ridiculorum natura stare debeat. Nimirum veteres illi omnis ingenii & eruditionis principes, cum de toto hoc genere sapienter & acute, ut solent omnia, disputarent, eam esse adhibendam in jocando

mode-

moderationem censuerunt , ut materies
omnis ridiculorum in illis esset vitiis , quæ
sunt in vita hominum mediocria & tolera-
bilia . Quod si aliqua esset improbitas in-
signis & scelere juncta , ejus turpitudinem
majori quadam vi , quam ridiculi , vulne-
randam esse . Profecto ita se res omnino
habet . Quemadmodum hominum quorun-
dam miserorum calamitas non risum no-
bis movet , sed miserecordiam , neque fa-
cile quisquam cordatus afflictorum capiti-
bus illudit , nisi forte sese insolenter jactent :
Ita quæ sunt facinorosa & improba , odio
potius & indignatione , quam joci & sa-
libus digna sunt . Nunquam enim erit , ut
ea bellè ludantur , quæ nemo sine ira cer-
nit . Hæc si vera sunt , ut sunt profecto ,
abducere nos cogitationem aliquantisper
nostram ab ipso Augusti ævo decet , ut
quæ deinde secuta sint misera & extrema
Reip. tempora , qui hominum mores , cum
quibus noster hic , & cæteri viri boni , tan-
quam cum peste quadam certarunt , intel-
ligamus . Est hoc omnibus summis impe-
riis annatum , ut à felicitate vitium tandem
trahant , & magnitudo illis sua pernicio-
sa sit . Primum enim animus principum
inflatus temere & insolens , dum humana
omnia infra se posita videt , falso , quæ-
cunque potest , etiam licere sibi existimat .

Ita à continentia ad libidinem, à temperantia ad luxum, à lenitate ad sævitiam desciscunt. Pietatem, fidem, & cæteras, quas optimus quisque colit, virtutes, inter privatorum bona numerat: ne, si his quoque legibus astricti sint, precario regnare videantur. Accedit huc malorum omnium extremum, fides amicorum in obsequium servile submissa, dum nemo illis ex animi sui sententia suadet, dissuadetque, sed adlandi certamen est, & una omnium cura, quis blandissime fallat? Non est mihi propositum causas impotentissimæ dominationis altius repetere. ipsi enim vos, unde hæc sint, intelligitis, cum, quid factum sit, videtis. Viguit diu, crevitque suis momentis Cæsarum improbitas, & in Domitiano tandem, qui novissimus fuit, substitit. Ultra hunc, quo progredere, non habebat. Et profecto videtur id in fatis fuisse, ut semel ille, quid ultimum in sceleribus & flagitiis esset, ostenderet. In hac civitate, & sub hujusmodi principe aliquem bonum civem reperire, difficile erat. Permanabat enim à palatio ad privatorum etiam ædes contagio mali, neque jam Cæsari quisquam placere, nisi ob vitæ turpitudinem, poterat. Jam immane crimen erat, innocentem esse: & ne quis credat parum infesta virtutibus tempora fuisse, etiam bonos laudare

dare non licuit. Thraseam aliquis forte & Helvidium sanctissimos viros appellaverat, & satis causæ fuit, cur omnes virtutis & sapientiæ Professores urbe Italiaque submoverentur, ne quid usquam honestum occurreret. Juliam legem non adeo frequenter jam, quam Scatiniam violabat uterque ordo. Peragrabatur nocturnis comessationibus civitas: ipsum forum, ipsa rostra, ex quibus leges ferebantur, in stupra placuerunt. Possidebant maximas divitias turpissimi liberti, & fuisse præ illis pauper Crassus credebatur. Pauci quidam Græculi, propudia hominum, illam rerum Dominam urbem pene totam tenebant, & ex gente togata clarissimum quemque & maximum civem in scenam & ad histriioniam descendere docuerunt palliati mendici. Postquam semel tristissima illius seculi imago ante oculos posita nobis fuit, jam porro ipsa res, etiam me tacente, pro Juvenale nostro loquitur. Ille enim profecto, cum propria hæc & peculiaris perditissimæ urbis vitia, penè in utero matris concipi videret, Comica festivitate ridere ea non potuit, præterire autem non debuit. Igitur, quæ tristis, & demisso vultu spectabat quotidie, eorum foeditatem magna indignatione persecutus fuit, & cum urbanitatem illi suam eriperet hominum flagitiosa malitia,

tia, ad scribendum tamen vel iratus se contulit. Quare Flaccus quidem, quod ludit perpetuo, & jocatur, seculi sui beneficio usus est. noster alia secutus fuit plerumque, & subinde etiam hoc ipsum. Nam & falsè quædam dixit, ne quis ingenium ei hic deuisse credat, &, quia raro hoc licuit, continuit se ferme semper, ut jam totum hoc iudicii fuisse videatur. Dixi vobis quæ ad causam præstantissimi scriptoris, & ad ea, quæ in illo ut plurimum reprehenduntur, pertinere censebam. Culpam enim, quam tollere nolebam, minuere tamen placuit. ut temporum necessitas tam naturæ ejus aliquid præripuisse, quam obtulisse iudicio, putaretur. Cætera, quæ de hujus præstantia, de dicendi admiranda vi, de amplitudine & majestate adferri poterant, prudens prætermittam. quia & infinita sunt, & jam alii ea dudum occupaverunt.

O R A T I O

O R A T I O XIII.

Recitata in exequiis Viri Cla-
rissimi ÆLII EVERARDI

VORSTII *Medicinæ Profes-*
oris Primarii.

A N D E M ergo perfuncti
 estis, extremo pietatis mu-
 nere, Auditores, & quic-
 quid manibus viri clarissi-
 mi præstantissimique debe-
 batis, persolutum nunc est.

Nihil jam restat quod in hoc luctuosissimo
 actu peragi à vobis amplius oporteat, post-
 quam hoc cadaveris depositum terræ man-
 dastis. Quotquot sunt vestrum, quos ex tan-
 to Academiæ vulnere dolor animi ac pertur-
 batio dejecit, quiescere jam vobis, ac mœ-
 stissimæ cogitationis secreto frui licet. so-
 lus ego sum, qui in hac hominum celebra-
 te verba meditari, & justis laudibus prose-
 qui defunctum debeo, quem sua virtus, &
 ingentia in Academiam merita majorem
 omni humanâ prædicatione fecerunt. Enim-
 verò qui nihil denegare vivo solebam, haud
 debui illud recusare, quod tam obnixè pe-
 tebant

tebant optimi heredes, in quibus ille superstes adhuc est. Neque rejicienda amplissimi senatus Academici intercessio erat, quæ jure meritoque à me impetravit, ut, qui me proximè in hoc rectoris Academici munere antecessit, cujus ego partes & dignitatem novissimè suscepi, ejus nunc manibus extremum hoc officium impenderem. Equidem sollicitus non sum unde laudationis argumenta conquiram. Proponenda mihi simplicissima relatio est earum rerum, quæ ad defuncti vitam, studia, atque instituta pertinent. quæ singula ejusmodi erunt, ut repræsentare nobis jucundissimam magni viri memoriam possint. Natus est eximius noster collega Ruremundæ, antiqua Menapiorum sede ad Mosæ & Ruræ confluentem, ex Vorstiorum clara in illo tractu familia, quæ jam ante patrum memoria protulerat spectatissimos viros Johannem Vorstium Brabantiae Cancellarium, & Petrum Johannis filium, Episcopum Aquæpendentis, & auditorem Rotæ ad urbem. Nec defuit ejusdem nominis, Nicolaus Vorstius, cui non multis abhinc annis singularis eruditio famam & claritudinem attulit. Jam puerum parentes ea severitate atque ejusmodi domesticis institutis ad optimarum rerum cultum formaverant, ut sincera illa & integra ac nullis pravitatibus detorta

torta natura mox præceptoribus tradita toto statim pectore arripere artes honestas. Solet Deus Optim. Max. quos provehere ad summum destinavit, per multa dura & aspera tentare, ut variis jactati casibus virtutis tandem suæ atque constantiæ ingentem mercedem ferant. Incidit imbecillis ejus ætas in maximos reip. nostræ fluctus, per quos patria & fundis avitis religionis causa exutus, ac cum parentibus in Bataviam delatus, nunquam tamen à semel cœpto vitæ genere, quod positum in literarum studiis erat, deflexit. Ac primùm quidem illustrem hanc nostram disciplinarum & bonæ mentis arcem, Lugdunum, inquam, Batavorum adiit, in qua Justo Lipsio, aliisque claris viris operam dedit, quos vel vidisse tantum, non dicam audivisse, pulcrum illo tempore atque gloriosum erat.

Mox in Germaniam ablegatus, cum ultra quadriennium Heydelbergæ primùm & apud Nemetes, deinde Coloniae Agrippinæ Philosophiam omnem ac Medicinam addidicisset, in Italiam terrarum omnium Reginam profectus est, in qua artem Medicam summè excoli & in pretio esse jam ante didicerat. Hic ex ore & disciplina pendit plurimum Medicorum, quos ea regio tunc habuit toto terrarum orbe clarissimos, Capiuaccii, Mercurialis, Aquapenden-

tis,

tis, Iohannis Costæi, Caspari Taliacotii, Hieronymi Brasavoli, Alphonfi Catanei Archiatri, & Bernardini Paterni. Adhæc in Philosophia præceptoribus usque Jacobo Zabarella, & Francisco Piccolominæo, etiam ad Ulyssæm Aldrovandum se applicuit, cujus familiaritatem & hospitium natus incredibile dictu est quantum profecerit ex tanti viri consuetudine, cum in omni scientiarum genere, tum præcipue in stirpium & rei herbariæ cognitione, in qua illi summa autoritas nostro ævo fuit. Ab illo totum rerum naturalium apparatus, historiam fossilium & metallorum, animalium quadrupedum, volucrum, aquatiliū, reptiliū, & insectorum hausit, Ipse ille Aldrovandus quanti eum fecerit, grandi documento quod omni ære perennius est, posteritati significavit, cum in Ornithologiæ libris luculentum eum testem laudat, industriamque ejus, & operam ac fidem in his abditis naturæ mysteriis sæculo commendat. Scio hoc plerisque invenire ut ingenia licet magna & fælicissima non tamen plus quàm in uno ferè emineant. Quod si qui sint, qui variarum rerum scientiam eadem felicitate in unum conjunxerunt, inesse in his quiddam admirabile ac prope divinum omnes rectè existimant. Id autem præ cæteris quâdam nascendi sorte contigisse beato nostro seni, quis

quis est omninò nostrum qui nesciat? Uti-
que præter earum rerum cognitionem,
quas jam retuli, quæ sanè maximæ ac diffi-
cillimæ sunt, linguas insuper calluit non
Græcam tantum & Latinam, sed Italicam
quoque, Hispanicam, Gallicam ac Ger-
manicam. In Historia, in antiquitate ac
numismatis & annulis veterum ita versatus,
ut quisquam optimè. Sæpe retulit, ex Nu-
mismatis antiquis olim se memoriter di-
dicisse nomina omnium Orientis ac Occi-
dentis Imperatorum Romanorum, ita ut eo
ordine, quo regnassent, recitare eos pos-
set omnes. Inter hæc cum non ad pom-
pam tantum, neque ad speciem doctus es-
set, sed ad usum & vitæ commoda tradu-
cere vastam illam suam atque ex omni par-
te solidam scientiam cuperet, in aula prin-
cipum crebro versari, multorumque no-
bilitum & magnatum amicitias sibi com-
parare ausus, per Magnam Græciam
primum, perque Messapios & Brutios,
ac deinde Neapoli apud Dynastas & pri-
mores illius gentis Medicinam feliciter
& magnis certisque experimentis fecit,
donec tandem in patriam, à qua abes-
se amplius non potuit, post annorum
xiv peregrinationem reversus, inge-
ntes illas dotes eruditionis, ac ingenium
multa exercitatione subactum inclarescere
in

in hac nostræ reip. luce voluit. Neque profecto tanta viri virtus diu delitescere aut omnino esse sine honore ac mercede potuit. Statim eum Delphos Batavorum honesto stipendio evocavit Comitissa Meursensis. Nondum in ea conditione exactum biennium erat. Perspexerat inusitatam ejus doctrinam, & summam rerum peritiam magnus ille literarum dictator Iosephus Scaliger; qui, quemadmodum Academiæ nostræ decus ac majestatem augere semper studebat, sponte sua apud eos, ad quos hæc res pertinet, effecit, uti ad publicam Philosophiæ professionem honorificè accerteretur divinus noster senex, ac in locum viri clarissimi Petri Molinæi, quem Parisienses ad sacrum Ecclesiæ ministerium vocaverant, succederet. Ille verò nihil admodum animo cunctatus, etsi in principum comitatu esse poterat, ac jam aditus illi patere ad Hagiensem aulam cœpisset, tamen Academiam & honestum in ea ac literatum otium maluit. Sciebat luculentam & gloriosam esse Professorii ordinis vitam, cum versetur in iis studiis artibusque, quibus sine ambitione, sine prensationibus summa nominis claritudo paratur, quæ memoriam magnorum hominum in secula transmittit, & posteritati eos, quæ semper ipsos intuebitur, repræsentat. Meminerat cætera mortis esse :

at

at gloriam illam , quæ ingenii nobilitate
queritur , æternam fore , quæ annis adeo
non consumitur , ut vires sit ab illis acceptu-
ra , & tempore ipso major meliorque futu-
ra . Nam quod plerique , qui alia honorum
insignia , vana ut plurimum & caduca sectan-
tur , parvi hæc nostra faciunt , & bona no-
stra hodie damnant , insania quædam tem-
porum est , à qua cordatos omnes , & sapi-
entes longe longeque remotos esse decet ,
qui bonæ menti operam dant . Diu est , cum
mundus æger cœpit delirare , & vanas ima-
gines accipere . neque id mirum est in tan-
to senio . Ipsa enim senectus morbus est .
Non multò post ex humanis rebus excelsse-
rat vir omnium disciplinarum ac præcipue
medicinæ laudibus ornatissimus , Gerardus
Bontius , cujus eruditio jam olim inter ipsa
Academiæ auspicia , cum in hanc civitatem
primum literæ disciplinæque receptæ es-
sent , in clarissimo Professorum ordine elu-
xerat . Visum est , ex bono publico , atque ex
Academiæ dignitate fore , si acceptum ex
tanti viri obitu damnum repararet noster
senex , ac Medicam professionem deinceps ,
ad quam tota indole ferebatur , sustineret .
In hoc munere per annos totos viginti &
sex ita partes suas egit , ut cum præclaram
Hippocratis artem magna omnium admi-
ratione interpretaretur , eandemque indu-
stria

stria & prudentia singulari , ac successu longe optimo exerceret, cum rei herbariæ scientiam , ac rerum naturalium arcana , quæ à magnis viris in longa peregrinatione acceperat , ex muneris sibi impositi ratione discipulis suis traderet, in Batavia hac nostra velut oraculum quoddam habitus sit , ac vere extiterit civium omnium amor & delicia. Ex quo illud effectum est, ut amicos habuerit plurimos per Italiam, Galliam, Angliam, Germaniam, Belgium & alibi, à quibus frequenter accepit literas . Summis in hac rep. viris semper carus fuit , ac iudicio suo , probitate , & rerum usu iis se probavit maxime , cum esset ingenio ad civilem vitam non factus , sed natus . Sane vero , cum ab Academia avelli , ejusque commodis deesse & in aula crebro esse nec volebat nec poterat , Illustrissimus tamen ac invictissimus Aulicus Princeps pertinere ad seculi decus existimavit si tam grande nomen inter Medicos suos fulgeret , in quam rem extare luculentum & mire honorificum diplomatis monumentum voluit. Commentarium olim de annulorum origine in gratiam Abrahami Gorlæi scripsit , qui sine nomine præfixus dactyliotheçæ ejus est . Cætera , quæ affecta & parata habebat , notæ ad Cornelium Celsum de re Medica, descriptio rerum memorabilium per Magnam Græciam, Iapygiam ,

giam, Lucaniam, & Brutios, opus de Bata-viæ piscibus, aliaque multa, quæ in sylvas & commentarios retulerat, quæque ad antiquitatem, locorum peritiâ ac res naturales spectant, affecta jam & parata sunt, & reconditam quandam doctrinam habent. Sed ille ut ea ederet nunquam ab amicis, qui ea viderunt & mirati sunt, adduci potuit. Videbat morbum sæculi, & ineptias eorum, qui de optimis libris pessimè sentirent. Quare, ut erat animo generoso, fastidia hominum experiri noluit, atque ita se comparavit, ut potius de aliorum scriptis æquus iudex sedere, quam ullius ipse iudicium subire cuperet. Temperiei fuit calidæ, sanguinæ ac probæ. Unde in affectibus vehemens, quos tamen superabat facile post primum impetum, rationis usu. Hinc in injuriis ad animum revocandis ardentior quoque fuit: facillimus tamen in iis condonandis sponte sua, & quod summum ac prope modum cœleste quiddam est, nemine adhortante aut impellente. Meminerat enim, amicitias immortales, inimicitias mortales esse oportere. Improbitalis, futilitatis, inconstantiae ac levitatis osor acerrimus: gravis ipse ac simul comis. In adjuvandis amicis strenuus ac diligens, nihil non eorum causa tentabat. Quin & iis, quibus nullâ amicitia conjunctus erat, operam suam ro-

M

gatus

gatus nunquam denegabat. Si videret aliquibi magnam virtutem latere, eam extrahere in lucem hominum studebat. Est hoc divinæ & sinceræ indolis proprium, ingenii dotes in aliis quibuscunque positas non per invidiam dissimulare, sed venerari, & pretium illis suum ponere, ne illud contingat, quod indignissimum est, ut excelsa & præclara ingenia nullam mercedem nisi ex conscientia habeant. Urgebat, fatigabat omnes, donec tandem id, quod Academiæ honorificum fore putabat, vel precibus impetrasset, vel pertinaciâ extudisset. Et quid amplius dicam? semper illi in ore atque in animo erat istud Hippocratis Medicorum maximi, quod ubique pro symbolo etiam notavit, *Nihil negligere, nihil temere, omnia serio agere.* Academiæ Rectorem suffragiis Clarissimi Senatus ac comprobatione & autoritate Illustrissimi Principis quater egit. In quo munere qualem se præbuerit, si dicere incipiam, hujus orationis difficilior erit exitum, quam principium invenire. Vos ego amplissimi Consules, vosque reverendi & conjunctissimi collegæ, ac eos omnes, qui præsentés fuistis, testes esse atque arbitros cupio, quæ ejus fides, cura, ac vigilantia in Academiæ negotiis semper fuerit. In conventibus juridicis atque in causarum cognitione non aliud sibi sententiæ suæ pretium habebat,

habebat, quam bene judicavisse. In Senatu Academico vox ejus & liberrima & prudentissima erat, plane ut ad res gerundas omnia sua composuisset à prima ætate videretur. Equidem scio ego, ea quæ publice à magnis viris benè præclareque geruntur, permultum sæpe differre ab his rebus, quas domi suæ & in privata familia gerunt. Quidam enim partem in publico gloriam intra parietes suos perdunt. Ita foris claros domestica destruit infelicitas, & ob hoc ipsum maximi cives non habentur, quia ignavi atque incauti patresfamilias sunt. Horum vero nihil præstantissimo seni nostro contigit. Semper aliquid moliebatur, quod privata negotia concerneret, ac ut res suas industriæ ac honestis artibus non tutaretur tantum, sed augeret etiam, impense omnibus modis studuit. Quâ de causâ siccandis paludibus, Bamæstrâ ac Soetermerianâ, diligentiam pro virili adhibuit. atque insuper de immenso lacu Harlemensi exhauriendo cogitavit aliquando serio cum viris aliis præstantibus ac patriæ primoribus. quæ res si ita, uti agitatum erat, processisset, admirati tantos conatus fuissent feri nepotes, & labentibus sæculis oblitteratâ rerum gestarum memoriâ forte non credidissent. Hæc dum præclare publice privatimque gessit, tandem, Auditores, ut nihil in rebus humanis

ab omni parte est beatum, extrema ætate
conflictari cum valetudinis incommodis
cœpit. Iam enim ante sexennium nephriti-
cos dolores, eosque acres sæpe & acutos
sensit. quæ res eum vehementer perterruit,
cum verebatur ne ab hisce doloribus excru-
ciatus miserrimo mortis genere periret.
Quare ut aliâ viâ ex hac vitâ exiret, obnixè
Deum Dominumque suum precatus est. In
quo sane adfuit ejus votis cœlestis benigni-
tas. Dies jam decimus & quartus est, cum
gravedine ac lumborum ægitudine ex cat-
tharris ingravescente febris primum levior,
post gravior eum occupavit, quæ tandem in
tertianam continuam degeneravit, ac nobis
virum hac ætate incomparabilem, & lon-
giore vita dignissimum, nihil jam nisi cœ-
lum, & Christum fervatorem suum spi-
rantem, è medio subduxit. Utique conti-
git illi, quod maxime cupiebat. Non sen-
sit horribilem hanc ex calculo carnificinam,
quam toties formidaverat. tum, quod præ-
cipuum est, in hac temporum lue & con-
tagione publicâ, nulla peste afflatus, nun-
quam destitutus à collegis, aliisque amicis
suis adeuntibus crebro ac visentibus, ani-
mam Deo reddidit. Sed nobis quid fiet,
quibus ille nihil nisi perpetuum luctum,
& irreparabile damnum reliquit? Nòs illi
justa quidem nunc solvimus, & debito
ritu

ritu parentamus. At manet manebitque
jactura nostra, & in squallore hæremus.
Eone devenisse res nostras, ut, cum Aca-
demiæ splendor immortalis esse, ac me-
dica ars efflorescere quotidie in majus de-
beat, tantæ rei spem ac tam grande præ-
sidium in unius viri capite amiserimus?
Et quo tandem me vertam? omnia pa-
riter mœsta & dejecta video. patriam ne
intuear? desiderat illa civem integerrimum,
fortissimumque, qui optima conscientiæ
fiducia semper & dicere & facere ea stu-
duit, quibus eam confirmari maxime ac
stabiliri posse crederet. An Ecclesiam? ca-
rebit ea nunc consiliis ejus, quibus ille
haud ita pridem ad sacrum munus electus
cum aliis senioribus regimen ejus susti-
nuit. De optimis ejus liberis non dicam,
quibus magno parente orbatis vulnus hoc
altius in pectore infligitur, quam ut ver-
bis efferri possit. De me ipso ut referam,
quanquam publicis malis fideliter indoleo,
non minus tamen movet me etiam priva-
tæ jacturæ sensus. Diligebat enim me,
quamquam tot annis minorem, fraternè:
nec quoquam ferme nostri ordinis fami-
liarius utebatur. Et quemadmodum ego
illius sequi gaudebam vestigia, ita nostri
vicissim labores ipsi probabantur. Eadem
causa ad cæteros ejus amicos, tot viros

clarissimos spectatissimosque pertinet, quos hic præsentēs & dejectos intueor, qui in hujus consuetudine suavissimâ magnum vitæ suæ fructum posuerunt. Sed cupio me reprimere ne impatienter nimium laxavisse frenos dolori videar. Est, sicut cæterarum omnium rerum, ita inœstitiæ aliquis modus; quem egredi hominem fortem, & rerum humanarum gnarum, ac, quod caput rei est, Christianum, non oportet. *Optimum est pati, quod emendari non potest, & Deum, quo authore cuncta eveniunt, sine murmure sequi.* Ad hoc sacramentum in hac vitæ militia adacti sumus, ut debeamus velle si quid scimus ex decreto summi Numinis fieri. Si usuram omnem præteriti temporis bene æstimamus, multum est quod imputare cælo debet nostra Academia, cui tam diu tam earum & pretiosum pignus reliquit divina benignitas. Non fuit istud nobis mancipio, sed commodato datum. Et nunc hoc ipso tempore, cum à nobis repetitur, superest apud nos vera & viva tanti viri imago, liberi, inquam, ad omnem virtutem & optima exempla exculti; atque inter hos filius natus maximus, collega noster, rarissimæ & variæ doctrinæ juvenis, cujus voce nunc cottidie hæc sedes atque hæc subsellia personant, in eodem professionis genere, quo beatus senex tot annos tam præclare functus est. Et
quid

quid amplius ejulatis, vos liberi optima patris soboles, vosque cæteri amici, viri clarissimi, ac quotquot adestis Academiae cives? Faciat lacrymis nostris finem illa cogitatio, neminem de plebe hominum esse tam imbecillo animo, cujus dolorem, licet maximum, tandem non mitiget longa dies. quare quod apud imperitos, atque apud mulierculas etiam efficere tempus potest, id apud nos, qui in sapientiæ studiis ætatem agimus, perficere recta ratio debet, ut quod remedii allatura est tandem ipsa diuturnitas, id consilio atque animi æquitate prævortamus, ne sit illud temporis beneficium, quod repræsentare statim ratio potest. Et quid vero lugemus, obsecro? Nostramne sortem, an divini fenis nostri? Si nostram, sane quia propriis tantum nostris incommodis angimur, non illum, sed nos ipsos amamus. Sin illi condolescimus, qui à nobis digressus in cælo cum servatore suo Iesu Christo vivit, mœrere hunc eventum invidi magis, quam amici est. Audivimus eum, quotquot aderamus, iterum iterumque ingeminantem illa verba, *Veni domine Iesu, cupio dissolvi. quis me liberabit de corpore hoc mortis?* Hujus ille nunc voti reus curas nostras ex alto despicit, & de rerum humanarum calamitate triumphum agit. Nunquam ille, cum olim post quatuordecim annorum peregrinationem

nem ad parentes suos, atque in has regiones rediit, ita animo lætatus est, ut nunc totus gaudio exultat, cum ex hoc exilio in coelestem patriam pervenit, quam omnes sanctorum animæ, dum in his terris essent, ardenter expetebant. Promissæ erant patriarchis olim beatæ Cananæorum sedes. Et tamen in ea terra commorati, ut in aliena, sunt, *cum aliud quiddam majus expectarent*, hoc est, *civitatem illam, cujus artifex & conditor Deus est*. Magna fiducia isti omnes mortui sunt in regione rerum omnium affluentissima, quæ ex oraculo assignata illis erat: cæterum adhuc professi sunt hospites se & advenas esse in ea terra. *Quod qui dicunt, utique palam ostendunt aliam se patriam querere*. Ipse gentis Israëliticæ parens Iacobus, cum ad Parronem Ægypti regem venisset, & principis promptissima humanitate ac munificentia jam consequi ea omnia posset, quæ avide per mortales cupiuntur, de toto vitæ suæ cursu loquens, *Dies peregrinationum mearum, ô rex, inquit, sunt centum & triginta annorum. pauci & mali fuerunt omnes dies vitæ meæ*. Totum hoc, quod in terris egerat, tempus, iter vocat, idque malum & asperum, cujus incommoda cum annis crescunt. meliora prætervolant; deteriora succedunt, calamitates, morbi, doloresque, & mille mala. Quin hoc ipsum quod

quod in tenera ætate optimum videtur, quia primum est, nihil nisi fletum & ejulationem habet; &, ut verbo dicam, ne bene de reliquo tempore opinemur, vitam ipsam cum lacrymis auspicamur. Quicquid extra corpus est, quas opes & fortunas humanas appellamus, caducum hoc totum est & fragile, ac consentaneum puerilibus crepundiis, mutationis spoliū, & nihil nisi ludibrium. Salve, ò noster ter quaterque beate senex: qui nunc ad ea loca evehctus es, in quibus origini tuæ & summo bono conjunctus es. qui alta quiete nunc frueris, & Deum dominumque tuum ex propinquo adspicis. Tu vero frui sorte tua, & lætare. Nos, qui adhuc peregrinamur, & longe à cœlesti patria duro quodam necessitatis munere fungimur, simul ac fatalis ille dies & decretoria hora advenerit, prompti paratique te & libentes sequemur.

O R A T I O XIV.

Recitata in exequiis Viri Clarissimi D. EVERARDI

BRONCHORSTII *Juris-
prudentiæ Professoris.*

E NE ac sapienter olim, Auditores, clarorum virorum laudes in funeris solennitate dicere consuevêre veteres. Ex quorum institutis ita mihi quidque optimum videtur, ut antiquissimum, & ad propagandam virtutem maxime comparatum est. Nimirum judicabant cordatissimi mortales sacram esse debere magnarum animarum memoriam, atque hanc ipsam optime nobis repræsentari, cum recenti adhuc luctu acrius in defunctorum amorem ageremur. Hic mos è prima vetustate in Academias traductus, à quo potius, quam à collega, aut quando magis usurpandus colendusque est, quam nunc hoc tempore, cum rogatu Magnifici Rectoris, precibus spectatissimi Senatus Academici ad parentandum homini celeberrimo Everardo Bronchorstio excitamur?

mur? Amisit Academia professorem : at ego
amicum, cum quo per diu sane jucunda mihi
consuetudo fuit : à cujus ore pendere, quem
audire senem juvenis gaudebam. Itaque
cum ex illius morte ingens luctus ad univer-
sos pertingat, plus tamen est, certeque ma-
jus quiddam, quod me male afficit. Utique
de hoc viro ut multa dicam, atque ut sigilla-
tim omnia exequar, summa eruditio & me-
rita ejus suadent : ut brevior sim, quam for-
tasse decebat, dolor jubet. Nescio enim quo
pacto animus noster sibi ipse succumbit, &
quidquid languor ægre effert, involvere si-
lentio amat. Curæ parvæ loquuntur : ingen-
tes stupent. Quæ cum ita sint, non recen-
sebo accurate ea omnia, quæ in vita ejus
fortunisque fuere notabilia. Est enim in re-
bus hominum admiranda varietas, & nescio
quæ fors modo noverca, modo mater, alios
dure, alios molliter, nunquam autem omnes
eodem modo versat. Quæ si nunc referre
omnia velim, magna rerum series dicenti
surgeret. Est hoc eorum, qui historiam con-
texere potius, quam laudare defunctum cu-
piunt. Mihi satis erit casu potius, quam
ordine, quædam de senes nostro dixisse, quæ
ad commendationem virtutis, eruditionis-
que, quæ summa in illo fuit, pertinere vide-
buntur. Vetusta opinio est, jam inde à mundi
ortu plurimum sapientum firmata consensu,
esse

esse aliquod momentum in natali solo ad ingeniorum felicitatem. Id ego cum semper verum esse crediderim, propterea quod concors & consentiens mortalium opinio veluti naturæ quædam vox est: tum vero illud ipsum multo magis nunc sentio, postquam optimum senem nostrum Transsylvania ortum esse cogito, quæ terra simul cum vicina Geldria, ut cives proferre animosos, generososque solet, ita jam pridem hominum eruditissimorum fuit parens. In hujus regionis nobilissima urbe Daventria natus ille anno **MDLV**, patrem habuit Iohannem Bronchorst Neomagum, juris utriusque Licentiatum, matrem Claram Costeram, Iohannis Costeri Consulis Daventrien-sis filiam. Est hic ille Ioannes Neomagus, qui in Academia Rostochiensis Matheseos præclare professus est: qui philosophiæ, & historiarum singularem scientiam publicis monumentis testatam seculo fecit. Nam &

- Bedæ Presbyteri Anglosaxonis opus de natura rerum, itemque Georgii Trapezuntii Dialecticam doctissimis scholiis illustravit: & Arithmetices libros duos composuit, qui & Coloniae & Parisiis excusi sunt. Adhæc Claudii Ptolemæi Geographiam Latine vertit, addito regionum & urbium ab eo memoratarum indice: & in Aristotelis aliquot libros quædam scripsit, quæ supra plebem

bem interpretum sunt. Non miramur in Bronchorstio nostro ingenium ad doctrinam eximiam efformatum, cum talem tantumque habuerit parentem. Permultum quippe potest indoles rite nutrita sub faustis penetralibus: ac omnino insitam naturæ & pectoris bene nati vim juvat erigitque recta institutio, & in majus meliusque provehit. Inter prima adolescentiæ initia, artium & linguarum cognitione mediocriter imbutus, propter motus bellicos religionis causa cum patre in exilium abiit, sedibusque Coloniae Agrippinæ positus, cum literas liberalesque artes plenius didicisset, patre ibidem defuncto, Iurisprudentiæ studiis animum adiecit, successu tam mirabili, ut non multo post docere alios ausus, titulum ff. de diversis regulis Iuris Antiqui non sine auditorum magno concursu explicuerit; qui mox eundem commentarium, elegantissimum illum quidem, sed tamen tunc rudem & impolitum, ipso ignorante ediderunt. qua ex causa tandem in senectute eum librum recognovit ipse, auxitque, ac nuper etiam evulgavit. Colonia digressus, in aliis celeberrimis Germaniæ Academiis, Marpurgi, Erphordiæ, atque Witebergæ, operam dedit summis antecessoribus Valentino Forstero, Nicolao Vigelio, ac inprimis viro incomparabili Matthæo Wesembecio, quem domi docen-

docentem audivit, cum per arthriticos dolores in publicum prodire venerabilis ille senex non posset, ac crebro semet ipse ob morbi illius vim per jocum pro Matthæo Wesembecio Matthæum de Afflictis appelleret. In iisdem Academiis cum privatim Institutiones Justiniani, diversosque ff. titulos interpretatus esset, Basileam profectus, sub maximo Jurisconsulto Samuele Grinæo gradum Doctrinæ in utroque jure publice accepit, suffragiis & consensu cum omnium, tum etiam Clarissimi Francisci Hotomanni, qui è Gallia ejectus vivebat tunc illic, ac diplomati ejus subscripsit. Mox Witebergam regressus jus civile per annum docuit, ac deinde in Academia Erphordiensis integro biennio munere publico professoris functus est. Hanc tam præclaram, tam exultam indolem diutius peregre inter externos procul à suis hædere, id vero triste nimis & acerbum Transilvaniæ fuisset. Occurrebat ejus animo identidem assueta oculis regio, & hoc cœlum, sub quo natus educatusque esset. Quæ cum cuncta movebant caritate sua, uti patriam, cui se natum esse, cui omnia se debere intelligebat, tandem reviseret aliquando. Vix Daventriam redierat, cum à civibus suis consul urbis creatur. Enimvero mortales illi optimi, cum nondum à prisca majorum simplicitate discessissent, sciebant

sciebant honores & magistratus deferri illis oportere, qui minime eos appetèrent, & maxime mererentur. Intelligebant virtutem excellentium virorum, etsi magnos impetus à natura sumat, tamen doctrinâ consummari, quæ, ut sapientiam dare sola non potest, ita animum ad eam augendam roborandamque parat. Eo munere dum fungitur, uxorem duxit matronam lectissimam honestissimamque Adelheidam à Middelburgo, Gerardi à Middelburgo consulis Swollani filiam, è qua liberi superstites existunt tres, inter quos filium, juvenem ornatissimum candidissimumque, Gerardum Bronchorstium, juris utriusque doctorem, coram hic adesse cernitis. Patriam urbem summa fide & diligentia consul tuebatur, nec quidquam omittebat, quod provideri fierive ab homine prudentissimo poterat. & tamen derepente tempestas inopinata totam urbem perculit. Hostem adversum homini strenuo opprimere haud difficile est: occulta pericula vitare in promptu non est. Proditione ac perfidiâ præsidiariorum militum Regi Hispano urbs traditur, ejectusque iterum in exilium noster est. Cæterum, ut solet Deus ex adversis secunda sæpe gignere, hæc tam tristis, tam subita rerum mutatio gradum huic fecit ad jucundum & honorificum otium. Contigerat tunc forte urbi huic
Leydæ

Leydæ id , quod sæpe aliis civitatibus evenerat , quæ diu quiescere nequeunt , sed si foris hostem non habent , domi inveniunt. Oborta hic erat inter cives discordia & factio quædã , cui cum sese incautius miscuisset Iurisperitorum princeps Hugo Donellus , anno clō Io LXXXVII , Academiã nostrã relicta in Germaniam commigravit. Vocatus statim in ejus locum Bronchorstius est , dignusque videbatur tanto viro successor. Ita ille ordinariam juris professionem ex eo tempore suscepit , & in hoc munere procul à republica , etiam post receptam restitutamque Daventriam , ætatem egit. Annus hic est quadragesimus , Auditores , ex quo doctissima ejus vox hæc Academiæ subsellia , atque has sedes personare cœpit. Quæ res quam bene , & feliciter ei successerit , nusquam deesse testes possunt. Vos , quotquot hic adestis , Iurisperiti , qui ex ea tempestate jus civile tractavistis , discipuli fere ejus fuistis. quorum pars nunc rempublicam , quidam curiam utramque juridicam regunt , alii Academiæ huic præfuere , aut præsunt nunc etiam. ut taceam quam multummi viri jam diem suum obierint , quos habuit præclarus noster senex debendi reos. Scripsit quatuor centurias legum , quæ in speciem contrariæ videbantur , & conciliationes earundem. Ad hæc duas alias Miscellaneas

laneas centurias controversiarum juris, atque etiam methodum Feudorum adjecit: præter commentarium in titulum de Regulis Juris, quem ab auditoribus pridem editum, mox meliorem locupletiolemque reddidit. Fama ejus & existimatio per totam Germaniam mirum in modum magna & illustris fuit: ut passim apud omnes modo jurisprudentiæ, modo legum pater appellaretur, non aliter hercle quam si proprium id quoddam & gentile familiæ nomen esset. Id quod fortasse nobis, qui cottidie adspectu & alloquio ejus fruebamur, incredibile pene erit. sed ita nimirum comparatum est, ut summorum virorum præsentia gloriam eorum minuat, majorque sit virtutum ex longinquo majestas, quæ vitio quodam humani ingenii nullam adeo ob rem magis evilescunt, quam occurfu crebro, & rerum optimarum fastidio. Rectoris Academici munere functus est anno c l o l o c x v. in quo sane fide ut optima, ita propensissimo in Academiam affectu gessit omnia, ac senatui, collegisque suis nunquam defuit; quorum ornamenta & commoda adjuvit auxitque. Quæ quidem extant adhuc publicis actorum monumentis consignata, ut semper futurum aliquid sit, quod acceptum feratur hujus beneficiæ. Memoria ei fuit inusitata, &, ut ipse dicere solebat, ferrea; rerum

N

om-

omnium, quas in vasta hac & prope infinita juris perveſtigatione ſemel cepiſſet, admodum tenax. diligentia inſuper adeo & perpetua & indefeſſa, ut non contentus intra jurisprudentiæ ſpatia conſiſtere, à nullo ſtudioꝝ genere continuerit flagrantem animum. Quare & politica tractavit, notaſque etiam in doctri-næ civilis aphoriſmos quodaſ ſeculo publicavit: & ne ea ignorare videretur, quæ poſita in Græcarum literarum cognitione ſunt, proverbialia Græcorum, quæ verſibus comprehendit Illuſtriſſimus Scaliger in opere pulcherrimo, quod Stromateus ab illo inſcribitur, Latine omnia vertit. quem librum jam typographis excudendum commiſerat. Vir fuit ſtudio in rempublicam atque in religionem ſummo: morum comitate, humanitate, facilitate inſigni. Inter amicorum primos habuit viros clariffimos, collegas ſuos, Cornelium Grotium, Julium Beymam, Everardum Vorſtium, Willebrordum Snellium, quibus ſuperſteſ fuit: denique Cornelium Swaneburgium, quem uſque ad extremum vitæ dilexit tenerrime conſtanterque. Sermones ejus in conſuetudine vitaque familiari acuti, & ut plurimum literati. Proverbia totidem aut apophthegmata ſingula videbantur. Quare habebam fere, quo confugerem, ubi conqui-eſcerem, cujus in alloquio & ſuavitate omnes

omnes curas doloresque deponerem. Ubi ludere aut joculari vellet, nihil triste, nihil senile agnovisses. Idem inter res serias gravissimus cordatissimusque. Valetudine ante plures annos infirma sæpe erat, & intercurrebant morbi, qui diu eum lecto affigebant, in quibus inesse vis quædam melancholiæ videbatur. In quo profecto nihil novi ei contigit. Solet hoc, quodcumque tandem est, maximis acerrimisque ingeniis accidere. Excelsus ille naturæ verique author Aristoteles omnem in hominibus excellentiam, & quidquid in utramque partem boni aut mali à communi conditione plebis recedit, in sola atræ bilis varietate collocat. Inde vult existere non eos solum, qui aliis præstantiores sunt in philosophia, in republica regunda, & in arte poëtica: sed Sibyllas quoque, & Bacidas, & eos denique omnes, qui instinctu numinis agitentur. Inter hæc cum ætas ejus jam ingravesceret, & requiem, immunitatemque diuturni laboris suo quasi jure exposceret, concessum ei tandem illud est, quod maximis ejus virtutibus, meritisque debebatur, ut à lectionum publicarum muniis vacaret, atque ut nihil nisi nominis sui honorem impertiret Academiæ. Ex qua quidem tempestate, cum mox statim morbus discessisset, otium altum jam nactus (quod mirabile dictum est)

minime otiosus tamen fuit. Videbat jam in extremo vitæ pene se situm, nec diu abesse posse fatalem illam & decretoriam horam, quæ in meliorem rerum statum nos transmittit. Quare sacræ doctrinæ studiis totum se dedit, piisque cogitationibus pectus implevit, & hæsitaciones omnes, difficultatesque, quæ in religionis nostræ mysteriis oborerentur, quotidie ferme collegis suis, viris reverendis, S S. theologiæ professoribus, quos habet hæc Academia clarissimos, cum publice tum privatim proposuit. Adeo pulcra res ei videbatur consummare vitam ante mortem, ac deinde exspectare securum reliquam temporis sui partem. Cæterum, cum esset literarum quoque & antiquitatum æstimator, addebat in extrema ætate reliquis quoque curis & studia literaria, ac libenter interdum duos Academiæ nostræ præsules D. Daniele Heinsum, equestri dignitate virum, de republica Romana, deque civili doctrina facundissime prudentissimeque differentem, & clarissimum D. Joannem Gerardum Vossium, temporum rationem, ac mundi seculorumque fastos, aut etiam Græcas literas explicantem, audiebat. Et jam novissime hujus lectioni Græcæ intererat, cum inter hæc doctrinæ oblectamenta morbi ingruentis initia sensit, ac domum cum ea febre rediit, quæ post paucos dies eum

eum exstinxit. Ibi vero deinceps animus ejus, non, ut in sene, morbo succumbens, sed alacer & erectus, contra languorem exurgens, quemadmodum de valetudine recuperanda non desperavit, ita nec mortem extimuit unquam. Mox cum vis mali acrius grassaretur, & vitæ nulla jam spes superesset, quotquot eum visitabant amici, bene & recte præparatum pectus ejus ad mortem perspexere. Quippe fiduciam omnem suam in Deo collocavit, & peccata sua solo Christi sanguine redempta profitebatur. Retulit nobis Magnificus Academiae hujus rector D. Joannes Polyander verba ejus, quæ arrecta in cælum mente profertentem audivit, *A Christo liberationem meam exspecto, quem novi mihi lucrum esse in vita & in morte. Ipse est via, veritas, & vita. Paratus sum emigrare ex hoc mundo, ut sim cum ipso, atque ut ipsum intuear.* Et consimilia pene, atque in eandem sententiam sunt, quæ intelligere interdum ex illo potuerunt viri clarissimi & præstantissimi D. Andreas Rivetus, & Antonius Thysius, theologiæ professores, D. Festus Hommius, collegii theologici Ordinum Hollandiæ præses, ac denique D. Ludovicus de Dieu, ecclesiæ hujus pastor. Hæ sunt veræ illæ & sinceræ voces, quæ ab imo pectore ejiciebantur, cum persona eripitur, manetque res. In hunc modum

dum grandævus senex noster, qui jam annum septuagesimum & tertium pene impleverat, leni morte exspiravit, animamque cœlo, unde profecta erat, reddidit. Ex hujus viri morte quam grave vulnus Academia acceperit, squallor ille, & dolor publicus significat, quem in vestro omnium ore conspicio, Auditores. Abiit à nobis, excessitque vir longiore vita, atque etiam immortalitate dignissimus, non visurus nos amplius in his terris, non hic videndus nobis. Nunquam posthac licebit dexteram illam humanissimam amplecti; nunquam audire ac reddere notas illas & amicas voces. Sed quid ago? Non lubet mihi deplorare jacturam nostram, cum cogito quantum illi boni contigerit. Faceffere patiar privati mei damni sensum, ne, dum propriis incommodis indolesco, non tam amicum, quam memetipsum, amare videar. Quo quidem animo & vos omnes esse, pro ea, qua senem optimum complexi estis, affectione, magna ratio suadet, Auditores. Et quis vero negare potest optime cum illo actum esse, qui facili cursu in portum pervenit æterna quiete placidum, in quo semotus à rebus nostris sejunctusque longe, neque miseriis exeditur, neque iis angitur, incommodis, cum quibus nos quotidie dum in terris sumus, luctamur? Utique contigit ei illud singulari Dei favore,

favore, ut vegetis adhuc viribus in grandi hac ætate esset, ac vix sentiret senectutem suam imbecillio rem factam, quam adolescentia fuisset. Quare & labores patienter tolerabat, & ea faciebat omnia, quibus me quidem tot annis minorem plane scio jam nunc etiam esse imparem. Cæterum cum ætas ejus jam in flexu esset, nec per rerum naturam stare diu in isto robore posset, quid, obsecro, longior ei vita attulisset, nisi confertim & simul omnia mala? Optima quæque & jucundissima dies nobis illucet, dum in citeriore termino consistunt anni nostri. Quemadmodum in amphora gravissimum quodque turbidumque subsidit; sic in extremo ætatis nostræ quod remanet, non modo minimum, sed pessimum quoque est. Quis nostrum adeo ultra modum deditus vino est, qui extremum amphoræ exsiccet, & faciem quoque exsorbeat? Beata quædam res est ex hoc corpore evocari, antequam decrepita ætas cœperit vitiis suis concutere mentem, partesque ejus convellere, & homini non vitam relinquere, sed animam. Et quid de senectute dico? Juventam ipsam, & annorum nostrorum vegetum robur si spectemus, non est tam optanda res vita hæc nostra, quam fortasse multis videtur. Quid enim habet boni? Quid non potius molestiæ & calamitatis?

Ipse homo, animal istud superbum & cæteris imperaturum, imbecillitatis imago est, ad omnem fortunæ contumeliam projecta: invidiæ & calamitatis trutina: cætera, ut verbo dicam, pituita & bilis. Nunc de pectore ac faucibus, nunc de capite querimur. Quocunque se movet hæc compago ex infirmis fluidisque contexta, nutrimentum mali sui ex se ducit. Nunc dejectio, nunc destillatio vitium facit. Tenuissimis causis & offensionibus, ac denique per illas ipsas res, sine quibus vivere non possumus, in talem inus. In rebus, quæ geruntur, nullum gaudium est, quod non continuo contamineat ægritudo aliqua. Dolor & voluptas per vires quasdam cedunt sibi, & quidem brevior voluptas est. Spectandæ alibi pravi improborum artes sunt. Regnum alibi avaritia, alibi ambitio tenet, & infera supera miscet. Inter hæc mala quoniam versari necesse est, quamdiu in his terris gravi quodam necessitatis munere perfungimur, quantum, obsecro, jam lucrum est, cito emori? quam bene cum illis agitur, qui ex hac vita in quandam veram atque incorruptam felicitatem emittuntur? Falsum est & inane quidquid hic lætum nobis in terris imaginamur, etiam tunc, cum in rebus summis & affluentissimis sumus. Cæsar Augustus supremo die amicos admissos percunctatus, *Ecquid in videretur*
mimum

mimum vita commodo transegisse, addebat & clausulam, jussitque *uti statim, cum excessisset, plauderent omnes, & cum latitia strepitum darent.* Nimirum summus ille princeps, qui ex se uno pendere omnia videbat, qui imperia gentibus dabat & adimebat, hæc ipsa, quæ tantopere mortales concupiscunt, propter quæ bella suscipiant, & rempublicam turbant, quisquiliis volantes & venti spolia judicat. Pertæsus ille mundum est, nec amplius agere histrioniam cupiit. Satis diu hoc laxum volverat. Liberari voluit. De cæteris paganis, qui pariter religionis nostræ sacra non novère, quid dicam? Equidem ego cum eos intueor, plerosque eorum video, qui modo pectus sapientiæ studiis imbuerunt, ita animatos fuisse, uti mortem non jam fortiter ferendam, sed etiam optandam existimaverint. Non libet mihi ejus rei exempla, quæ prope infinita sunt, afferre, ne in immensum nostra evagetur oratio. Illud duntaxat ad nos pertinet, ut cogitemus, si tanta animi promptitudo ad excipiendam mortem in illis fuit, multo jam magis in nobis, qui dei dominique nostri Iesu Christi disciplinam profiteamur, tale & studium & votum esse oportere. Quid enim? Non illi miseram fortis suæ conditionem, quæ ex peccati poena atque ex justa Dei ira proficiscitur, scivère. Nec rursus futuri se-

culi agnoverunt bona, quæ Christianis ex meritis Servatoris nostri expectanda sunt. Sed nec intelligebant, qua via ad æternam felicitatem, quæ promissa nobis post hanc vitam est, pervenirent. Non capiebat mens eorum tenebris obsita tantam rem, tam salutarem, tam divinam. Et tamen pulcrum putabant mori, uti immunes saltem à vitæ malis essent. Silenus, hominum olim omnium sapientissimus, cum à Midæ rege captus esset, hoc ei muneris pro sua missione dedisse scribitur: docuisse regem, *Non nasci homini longe optimum esse; proximum autem quam primum mori.* Male vero & perquam inepte Silenus sensit. Est quidem verum alterum illud, *optimum cito mori*, certe homini Christiano. Quid enim pulcrius est, quam esse cum Christo? At prius illud, *non nasci*, non est optimum. Quin imo magnum beneficium est, cum natos nos Deus ad æternam vitam, atque ad beatissima gaudia per pauxillum ærumnæ traducit: cum redemptos nos ex tenebrarum vinculis in regnum filii sui transcribit, ubi omnia rerum omnium arcana nobis reteguntur: ubi admirabimur divinam lucem, eamque suo loco videbimus, quæ nunc per nebulam nobis fulget: ubi gaudium ineffabile est, quod nec oculis quisquam ante adspexit, nec auribus percepit, nec animo aut cogitatione com-

complecti potuit. Equidem ego quid de Homero pronuntiandum sit, quem tanti fecit antiquitas, nescio. certe quidem in tanto autore ridiculum illud est, ac longe etiam à sapientiæ sacris alienum, cum apud eum Achilles in mortuorum sedibus regnum in manes cæteros tenens, *malle se ait in terris pauperi colono vilissimâ mercede servire, atque agros colere, quam illic imperium & summam rerum tenere.* Nimirum scripsit hoc ille, qui, ut oculis, ita mente etiam in religionis causa cæcus erat. Melius longe rectiusque sensit divinus noster vates, qui eodem tempore pene vixit: cujus illud extat oraculum, *Cupere se potius in Dei atris per unum diem esse, & janitoris munere illic fungi, quam alibi vivere per mille annos.* Tantam ille beatitudinem & gloriam ejus vitæ cogitavit, quæ nos sacratos in omnia secula cum Deo conjungit, & supra rerum hoc universum collocat. Hæc est, Auditores, hæc est illa felicitas, qua optimus senex noster fruitur, qua totum se perfundit: quam excipit magna & æterna pax: quam nullus mœror, nullusque metus contaminat. Et quid dicam amplius? aut quo modo dicam? aut quid omnino non dicam? Jam medius fidiis, cum istam sortem ejus cogito, propemodum dolet mihi, quod me antecesserit. Sed non patitur
aut

aut candor meus, aut illius amor, ut quidquam illi invidiam. Beatum vero te, beatum ter quaterque, Bronchorsti: qui, cum antea multam operam in rerum sacrarum pervestigatione posuisti, nunc cupiditatem tuam exsaturare potes, & ea inspicere, ea discere, quæ nos cuncti ignoramus. Nunc inter cœlestes orbes vero lumine te imples; nunc noctem nostram, & has tenebras, in quibus vivimus, miraris. Nunc procul dubio sedes illic, & ludibria cadaveris tui rides ex alto. Liberatus jam es ab omnibus malis, atque etiam ab eorum judiciis, qui nec præsentem virtutem æstimant, & sublatam ex oculis quærunt frustra. Tu vero vale, vir summe, & æternum salve. Nos, sicut te viventem impense & amavimus & coluimus, ita memoriam tui carissimam jucundissimamque jure meritoque deinceps conservabimus.

O R A T I O

O R A T I O . XV.

Recitata in exequiis Viri Cla-
rissimi D. CORNELII

SVVANENBURGII Juris-
prudentia Professoris.

UAM sit nullum mortali-
 bus gaudium, quod non sta-
 tim acerbus aliquis casus in-
 terrumpat, superiores dies,
 qui novissime transacti sunt,
 fidem faciunt, Auditores.

Jam anniversaria festa omnes hujus urbis
 cives more pervetusto majorum celebra-
 bant; jam solennes statasque ferias ejus rei
 causa peragebat etiam Academia: cum ecce
 summo rerum moderatori Deo ita placitum
 est, ut hæc ipsa nobis tempora pro festis
 prorsus funesta existerent. Ereptus nobis est
 vir clarissimus præstantissimusque C O R-
 NELIUS SVVANENBURGIUS, qui diu-
 tissime in his sedibus, atque in hoc bonæ
 mentis templo decus ac majestatem susti-
 nuerat juridici nostri confessus. Efferebat
 alte caput suum noster hic ordo, neque ei
 quidquam deesse ad summam felicitatem
 vide-

videbatur , nisi ut tantis rebus accederet perpetuitas. Fata obstiterunt, quorum aspera quidem, sed inexplicabilis lex est, ut quæ ad summum perducta fastigium sunt , ea retro iterum , velocius quidem quam ascenderant , relabantur. In hoc viro quantum Academia nostra amiserit , non melius scietis, quam si prius intellexeritis, quis & qualis is fuerit , quem nunc defunctum lugemus. Hæ partes illæ sunt, quas suscepimus, atque id agendum mihi hic est , ut cuius virtutes , dum viveret, admiratus semper sum, ejus nunc defuncti exequar laudes. Nimirum non fuit illud committendum , ut quod publica omnium , qui in his terris sunt, conscientia convincit, id in celebri hoc conventu atque in his exequiis per dissimulationem transmittatur. Et vero licet vel omnes cæteri conticescerent , non me tamen, me , inquam, non sineret quiescere pietas mea , & summus in defunctum affectus. Equidem ego circumspectis rebus omnibus, rationibusque subductis, cum retro acta tempora ac prima Academiæ initia intueor, in natiuitate collegæ nostri quiddam singulare reperiō. Ante quinquaginta & quinque annos prægnans & gravida erat rerum natura , ac cum virum parturiebat , qui Academiæ hujus Leydenfis summum mox præsidium atque ingens lumen foret. Igitur hunc

hunc in ipsa urbe Leyda nasci, quinque fere mensibus ante Academiæ hujus natalem diem, voluit. Editus est anno millesimo quingentesimo septuagesimo & quarto, die duodecima Septembris; quo tempore infensus & pertinax hostis urbem clauserat, & cum nullam vim, nullam impressionem in muros faceret, cives tamen fortissimos per inediam ac famem sine ferro atterebat, ac durum victoriæ meditabatur genus, nolle pugnare. Mox Dei numine atque auxilio soluta obsidione, cum amplissimum illud virtutis præmium huic urbi tribuebatur ut omnia doctrinæ sapientiæque & disciplinarum optimarum studia domicilium suum hic haberent, primam collegæ hujus nostri infantiam excepit Academiæ nostræ inauguratio. Nimirum voluit natura in his Academiæ incunabulis & vagire & enutrirî tenerrimam hujus ætatem, ut mox nutrici suæ hic alumnus repræsentaret universas animi & ingenii dotes, quas olim in eo collocatura esset summi Dei benignitas. Genus ejus paternum maternumque à multis retro annis in hac urbe fuit honestissimum. Pater & avus, ut studia doctrinæ & disciplinarum secuti non sunt, ita tamen inter cives spectabili integritate, atque etiam fortuna erant. Videbant parentes in puero ingenium capeSSendis

dis artibus & scientiis accommodatum ; ut ferme solent certis rebus certa signa præcurrere , quæ vim quandam habent augurii & divinationis. Quare statim optimis acerrimisque præceptoribus à patre traditus est. quibus ille ita operam dedit , ut, cum haud dudum pubertatem excesserat, summam spem, quam de eo jam puero omnes habuerant, prima juventutis spatia ingressus incredibili industria superaverit. Enimvero id beneficium tributum magnis excellentibusque animis à natura est. non magis, quam flamma, latere possunt. derepente ante diem virtus illorum emicat. Numerent annos suos illi, qui de plebe hominum sunt. at ingenium coeleste ætatem ipsam antecedit, & damnum non fert longioris & ignavæ moræ. *Magnorum fluminum navigabiles sunt fontes : & generosissima cujusque arboris statim planta cum fructu est.* Mox cum in hac Academia altioribus incumbere disciplinis cœpisset, erecto animo ad egregia illa & vere nobilia juris utriusque scita se contulit, ac primarios viros Julium Beymam, Cornelium Grotium, atque Everardum Bronchorstium audivit, iisque studia sua mirum in modum probavit. Neque his contentus, ne uno loco omnem conquisivisse eruditionem videretur, Duacum adiit, Academiam Flandriæ celeberrimam, atque ibi
non

non cum æqualibus modo, sed etiam cum viris & senibus de juris scientia certabat. Non putavit diu illic subsistendum sibi esse præclara illa indoles: neque continere se potuit, quin post decimum & quartum mensem patrias sedes & Leydam suam repeteret. Quo quidem reversus ille, cum jam in civium oculis atque in eruditorum luce versaretur, studio scientiæ non homines amplius, sed ipsas provocare res & disciplinas videbatur. Porro cum in jurisprudentia principatum tenere, atque in ea eximium quiddam conari supra omnes vellet, ex literis cæterisque artibus, quas tractavit, omnia ea præsidia consecutus est, quæ exornare justitiæ sacerdotem poterant. Sed magna tamen & singulari prudentia modum his ita præfinivit, ut eas sub jurisprudentiæ imperio retineret: ne forte, dum ipsam scientiarum omnium dominam expetebat, inter servitia atque inter ancillas ejus nimium obhæresceret. Sciebat in hac legum per investigatione omnia fere immensis atque difficillimis controversiis esse implicata, quæ multorum infringunt spem, & vigilantissimi cujusque fatigant industriam. Simul & meminerat, quemadmodum omnium rerum, sic literarum etiam quandam esse intemperantiam; atque interdum eos, qui in syllabis & verbis ætatem agunt, minutissi-

O

marum

marum rerum confectatione fieri molestos, ineptosque, & sibi placentes; plane ut necessaria non discant, quia capeffunt tantum supervacua. Igitur cum per cæteras disciplinas se circumageret, neutiquam in iis substitit, sed quicquid in illis pulchrum & præclarum reperiebat, id omne ad legum notitiam transtulit, atque id egit præcipue ut in solidum sibi jurisprudentiam vindicaret, in qua non modo fundamentum perpetuæ commendationis & famæ inest, sed etiam salus civium & reipublicæ continetur tutela. quam disciplinam Plato regiam in libro de regno nominavit, propterea quod ad reges principesque, atque ad eos, qui cum his quotidie una sunt, pertineret. Et vero non defuit his pulcherrimis ejus conatibus prosper admodum & felix exitus. Qui enim post reditum suum per integrum biennium Leydæ omnes scopulos atque omnia aspera Jurisprudentiæ assiduo labore & indefessa animi cura pervaserat, nihil ut jam deesset ei ad summæ eruditionis apud omnes existimationem, tandem anno millesimo quingentesimo nonagesimo & septimo ab amplissimis & nobilissimis Academiæ hujus Curatoribus & urbis consulibus ea præmia accepit, quæ virtuti ejus debebantur. Professio enim juris publica ei adhuc juveni imposita est, cum annum ætatis vigesimum & tertium

tertium recens egressus esset. Inter ipsa initia, cum professionem primum appeteret, non defuerunt homines quidam male feriati, qui multa causabantur, & fucatos nescio quos colores conquirebant, quibus efficere studuerunt, ne ille honos ei, quem merebatur, obtingeret. Quemadmodum fit plerumque in vita mortalium, ut magnas virtutes æmulatio aliorum retardet, easque sæpe in ipso ortu, atque in herba, dum enascuntur, opprimat, ne qui ipsi pravi degeneresque aut ignavi sunt, ex meliorum comparatione evilescant. Sed ea res ne surgentem Swanenburgii nostri gloriam impediret, prudentia cordatissimorum hominum, Curatorum Academiae, & urbis Consulium, effecit. Quorum ut fuit semper incorruptum iudicium, ita virtutes æstimare ex vero, ac honores tribuere merentibus solent. Quare qui viros eruditos toto orbe in hanc urbem evocabant, qui regibus aliis & principibus sua lumina eripiebant, illustrem hanc atque excellentem indolem in sinu hujus urbis editam, atque à teneris in hac Academia enutritam non præteriverunt, ne, dum peregrina quærebant, domestica & propria sua bona viderentur aut ignorare, aut contemnere. Ea professione per totos triginta & tres annos in sua patria, atque inter cives suos, quibus se

O 2

natum

natum esse meminerat , ingenti cum laude & omnium admiratione functus est , dum Institutiones juris primum , ac deinde Digesta , novissime autem Codicem Justinianæum bene , accurateque , & subtiliter explicuit. Affirmo vobis, Auditores, nihil esse ab illo in parte ulla juris interpretanda prætermissum , quod quisquam summo ingenio , acerrimis studiis , optima doctrina , maximo usu cognitum ac perceptum proponere aliis & tradere potuerit. In cujusque tituli explicatione libero animo versabatur, eaque excutiebat, quæ ex sententia legum atque ex ipsis rebus efflorescebant, ac veluti sponte se offerebant. Recitare autem omnes interpretum opiniones , quæ magna in varietate & discrepantia sunt positæ, tum quæstiones longe arcessitas, quæ à doctoribus afferuntur, enodare, neque patientiæ suæ esse credebat, & ambitiosum magis videbatur, quam utile. Adeo eæ infinitæ, supervacuæ , & sine modo sunt. ad quas non explicandas , sed enumerandas tota vita atque integro seculo opus esset. in quas utique si Hercules incidisset, non aliud existimare potuisset, quam decimum & tertium laborem sibi venisse. Quare & noster hic, si ea persequeretur, putabat, id quod res est, vanam fore suam & ingratham in docendo industriam. neque enim in jure tra-

ctando

Stando operosum molimen aut eruditionis febriculosam ostentationem, sed gravitatem sensuum & rerum frugalitatem amabat, ex qua nitor aliquis, sed haud putidus neque affectatus, exurgeret. Quid quod quidam doctores, cum jus civile enarrant, ea perscrutantur anxie, quæ infra Jurisconsultorum curas cogitationesque posita sunt? Dum enim in literariis quibusdam nugis, atque in cassis grammaticorum deliriis hærent, ac magno conatu videri se antiquarios volunt, supine ea negligunt, quæ in causarum decisionibus atque in componendis civium negotiis litibusque præcipua sunt. Quorum quidem mortalium cura omnis magno temporum dispendio, magnaue aurium alienarum molestia constat, & circa res frigidæ, inutilesque, &, ut verbo dicam, circa ea, quæ nihili sunt, occupatur. Ulysses olim in vestibulo sedentem proci risere, quod non enses, clypeos, aut lebetes, sed frustula panis peteret. Et Apion omnibus cordatis ludibrium debuit, cum Homeri ingentem illam animam ab inferis evocavit, non ut præclara quædam disceret, sed ut rogaret quibus parentibus ille esset genitus. Profecto in eadem causa esse videntur ii, qui, cum in jure nusquam rerum illustrissimarum optimarumque majestas desit, nihil nisi de literariis tricis, deque interpunctionibus,

aut, si quid magis speciosum attingant, de veterum obsoletis quibusdam ritibus solliciti sunt. A quibus omnibus longissime ratio voluntasque abhorruit defuncti nostri, qui, ut judicii erat acerrimi & rectissimi, ita hæc in primis sequebatur, quæ vitæ hominum, & rebus gerundis accommodata sunt. Eodemque & animo & studio ut cæteri omnes forent, qui Academiam hanc visebant, naturali quadam ingenii dexteritate effecit. Sed nihil opus est mea affirmatione. Ipsi vos, quotquot hic adestis, qui ex illius ore pependistis, testes estis hujus rei uberissimi. Testes sunt ii omnes fere, qui aut in foro patroni causarum vivunt, aut rempublicam curæ suæ commissam regunt, aut Batavis Zelandisque jus dicunt in utraque Curia. ut jam taceam immensam multitudinem eorum, qui longo jam tempore ex aliis provinciis, atque etiam ex dissitis terrarum oris ad beatissimam hanc sapientiæ & jurisprudentiæ arcem confluxere ut ex his sedibus exemplum peterent melioris cujusdam cultiorisque doctrinæ. Ex uxore, matrona lectissima, & primoribus civitatis orta, liberos, quos suscepit, acerbis funere omnes in ipso propemodum vitæ limine amisit, præter hunc, qui superest, unum solumque, juvenem eruditione, moribus, modestiaque insignem, Paulum Swanenburghium,

gium, Jurisconsultum, in cuius erecta atque ingenua indole magnam nobis superesse video spem eorum omnium, quæ in ejus parente, viro incomparabili, & amavimus, & admirati etiam sumus. In qua quidem re gratulari nos defuncto oportet. Cum enim liberi boni aut mali, quales Deo cunque visum est, gignantur & crescant, neque id iudicio aut electione perficiatur, sed ex occultis causis atque ex nascendi quadam sorte pendeat, utique bonos progenuisse magna felicitas est. Rector Academiæ, suffragiis Professorum, & iudicio Illustrissimi Principis, creatus est anno millesimo sexcentesimo decimo quinto. In quo munere prudentiam ejus, fidem, rerumque gerendarum peritiam omnes & collegæ ejus, & viri amplissimi consules senatoresque hujus civitatis admirati sunt. Commentarium quendam de jure ad crescendi ante multos annos confectum ab eo fuisse testantur amici ejus. qui si in publicum aliquando prodeat, genium accuratum, summamque eruditionem auctoris sui, ut ego hercle existimo, omni parte referet. Alia vero scripta aut ingenii monumenta, quæ quidem reperiri possint, nulla penitus reliquit. non quod ei quidquam deesset, quod posset à consummato & cultissimo ingenio proficisci in juris hac interpretatione, sed

quia & omnia pene ab aliis occupata cernebat, & insuper credidit debere se doctrinam suam ad facta & ad res tractandas conferre, non otii aut inutilis styli causa usurpare. Quare usum & exercitationem rerum forensium apprime amavit; seque consuli, & januam suam ac vestibulum, quasi commune civitatis oraculum, adiri maluit. Qua quidem ex re & quæstum uberrimum fecit, & civibus intellexit se prodesse quam plurimum. Jam decimus & sextus annus agitur, ex quo ad professionem juris obeundam adjunctus ei sum. Quo quidem ex tempore perspecta mihi penitus vigilantia ejus & singularis industria fuit, cum interdum totius ordinis nostri juridici, sæpissime vero nostrum utriusque consilium & responsum petebatur. Nullus fere casus ei inopinatus aut incognitus erat. omnes omnino salebras perrumpebat, pene ut ad hoc natus factusque esse videretur. Valetudine usus firma atque prospera fuit usque ad annum ætatis quinquagesimum & tertium. Corpus illi erat natura solidum, & in multos labores duratum. Ad hæc, animi adfuit vigor, quem nulla dejiciebat fatigatio. Interdum cum per totam noctem lucubrasset, diurna tamen non defugiebat munia. Exultabat identidem novato & integrato robore, & tantum à se exprimebat, quantum concupiverat.

His

His accessit inusitata memoriæ felicitas & ad apprehendenda, quæ tenere debebat, & ad custodienda. Tandem illum ante annum doloribus renum divexare cœpit dirus ille & immitis tot eruditarum animarum car-nifex calculus. Id malum ex sedentaria vita contractum, dum multa lucubratione passus non est alimenta per somnum quie-temque æqualiter digeri, augmentum ex tempore magis magisque accepit, plane ut jam vires dejectæ essent, & nulla pars cor-poris officium suum perageret. Ille tamen, ut erat immoderati adversus se imperii, cum rem inimicissimam corpori suo faceret, & in laboribus perduraret, vetari nullo modo poterat. Decimus & quartus dies hic iste est, cum vocatus ad eum sum, ut cum eo re-sponsum quoddam in causa controversa da-rem, pridie quam decumbere cœpisset. Vi-debam omnia in peius ire, ac sublapsa retro ferri. Quare jam male augurari cœpi, & ut totum se Medico traderet, atque ut omni cura vacuus esset, etiam atque etiam eum ro-gavi pro amicitia nostra. Exinde cum sæ-pius ad eum lecto jam jacentem recurre-rem, morbi ingravescentis vis eum paulatim attrivit, donec tandem superiore solis die plenus bonæ spei & fidei, ac totus non humi, sed in Deo Dominoque suo Jesu Christo de-fixus, exspiravit. Non puto quenkquam ve-

O 5

strum

strum esse, Auditores, qui non intelligat quantum incommodi ad omnes & singulos hoc uno die pervenerit. Nemo ququam illius mortem æquo animo ferre potest. Luget filius, mœrent consanguinei, squalent affines, viri amplissimi ornatissimique: quorum ille patre suo, hi amico, omnes autem optimis ejus consiliis orbati sunt. In primis vero afflictaur tota hæc Academia, quæ his temporibus, cum magna ubique eruditorum virorum penuria est, tantâ doctrinâ, tantisque præditum ingenii dotibus professorem amisit. Nimirum id unum restabat nobis post tot accepta superioribus annis clarorum hominum funera, ut hic ipse quoque, in quo ingens erat labantis seculi præsidium, è medio excederet. Nimis gens Batavorum felix & superba summo Deo visa fuit, si propria hæc nobis dona & perpetua fuissent. Sistit abruptaque magnarum laudum cursum inexsuperabilis fatorum vis, ac virum ad summa natum, & publico bono quotidie magis magisque invigilantem, superesse nobis diutius haud finit. Hæc sunt consilia mortalium: hæc vota nostrarum cogitationum. Dum res maximas parvo tempore molimur, & ingentes animos in angusto pectore versamus, adest præter expectationem decretoria illa hora, ac tam præclaris cœptis, priusquam
con-

consummata sint , imponit finem. Jacet ille post tot peracta eruditionis documenta, jacebitque exiguo pulvere contactus, & qui cū ac animi studio longe fines patriæ transcendenterat, ac populis omnibus profutura agitabat, paucorum jam pedum continetur tumulto. Quanquam quid dico profecto? aut quid est causæ, cur sepulcro claudi, atque abesse illum, & inter nos non amplius vivere dixi, qui totum orbem pro domicilio habet: qui vivit viverque in animis nostris: qui in ore fama & Academiæ hujus, & gentium omniū semper erit, apud quas nomen aliquod decusque eruditionis est. Non est hæc, Auditores, vita nostra dicenda, quæ sanguine & spiritu continetur. Intercidit corpus fragilitatis caducæ, exigui temporis breve donum. nulla dies est, quæ non aliquod spoliū ei auferat. Illa, inquam, illa vita est nostra, quæ nos sacros in omnia secula posteritati repræsentabit, quæ annis non consumitur, sed vires ab illis capit, & tempore ipso major meliorque efflorescit. Hoc illud est, quare olim ingenio & virtute præstantes viri summa ope & animi contentione publicè prodesse studuerint quàm plurimis. Animus enim eorum erigens sese, seculorum futurorum quodam augurio movebatur, quasi cum excessissent è vita, tum denique victuri in oculis poster-

posteritatis essent. Hoc eos excitabat, hoc solabatur. Et profecto est id pulcherrimum. Etenim cætera omnia, propter quæ navigant & currunt homines, quæ maxima credimus, etiam aliis & cuilibet possunt contingere. At laus & sempiterna gloria eorum est, qui Deo proximi censentur. Hic generosus ardor in maximis ingeniis altissimisque animis & existit plurimum, & se ostendit facillime. Non potest enim quicquam abjectum aut humile tentare, qui scit de se semper loquendum fore. Ennius olim omni laude doctrinæ excellens vir, cum vetuit lacrymis se mortuum decorari, aut funera sibi fletu fieri, causam addidit hanc, quod etiam post mortem vivus per hominum ora volitaret. Marcus Varro, quo homine nemo plura commentatus est, sola immortalitatis spe tantos labores se suscepisse significavit, cum illud, quod celeberrimum est, effatus fuit, *Legendo & scribendo vitam procudi*. Ita est profecto, Marce Varro. Breve & irreparabile vitæ tempus datum cunctis est: sed factis & industria extenditur. Non potuit naturæ iniquitas, cum omnia nostra in angustum concluderet, etiam exiguum nobis gloriæ curriculum circumscribere. Immensum illud est; sine fine est: supra hominum & temporum injuriam est. Hic fructus talis tantusque gloriæ, Auditores, defunctos demum

num post exsequias manet. Itaque jam nullum malum est, sed lucrum ingens, mori. Prosequitur quidem viros eruditos etiam viventes adhuc fama & existimatio quædam hominum. Sed ea & rara est, & plerumque minor, quam debet. Est illud quadam factorum lege cunctis annatum mortalibus, ut dum corporum sensibus premuntur, aliis quidem alia vitia, sed omnibus tamen aliqua adhæreant. Solitudinem quærat oportet, qui vult cum perfectis vivere. Atque hæc quidem vitia in præstantibus viris magnarum virtutum interventu pensantur: sed eas vix intueri hominum malevolentia solet. Non tam bene cum plerisque agitur ut res cunctas aspicere ab ea parte ament, quæ melior est. Muscarum illud est, sordibus & rebus scabris insidère; quæ vero nitentia & glabra sunt, prætervolare. In formosis sæpe unam verrucam deridemus, & propter hanc divina illa spernitur pulcritudo, quæ fusa per totum corpus est. Laceßere virtutem viventium, & acerbis sermonibus violare illustres animas, morbus & furor est non unius seculi. Præbebant venenatis maledicorum salibus materiam Plato, Aristoteles, Democritus, quamdiu viverent. At extincti iidem à civibus suis pene adorabantur. Hæc est rerum natura. Incorruptum iudicium posteritatis est, & suum cuique decus rependit.

rependit ex vero. Tunc res demum omnes recto oculo metimur, & quā major pars ingenii atque laudis stetit, illāc de homine fertur sententia. Alexander Macedonum rex, cum accurrentem cerneret quendam tabellarium, qui res adferre lætas videbatur, *Et quid, inquit, nuncias mihi? An Homerum revixisse?* Hæc summa voti fuit maximo principi, ut ad vitam is rediret, cujus nunc nomen duntaxat licebat venerari. Epictetum, sapientissimum virum, sua ætas pene ignorabat. at cum mortuus esset, ipsa illa lucerna, ad quam noctu scripserat, quam ille forte tribus emerat obolis, vendita aliquot millibus nummorum est. Non poterant ipsum Epictetum redimere. Abierat enim ad ea loca, unde rediturus nunquam in terras erat. Igitur, quod unum restabat, fracta illius vasa magnis sumptibus conquistare, & desiderium suum saltem isto modo solabantur. Hoc est singulare fatum eorum, Auditores, qui, dum viverent, ingenium suum optimis artibus & disciplinis exercuerunt. Quare sic existimate, eximiam & coelestem quandam rem esse eruditionem, cujus præmium in honorifica posterorum existimatione, atque in nominis quadam immortalitate positum est. Neque tamen hæc à me sic dicuntur ut interim existimem, si forte hæc omnia absint, tamen propte-

propterea mortem esse magnopere extimescendam. Sunt quidem hæc solatia nobis, qui in disciplinarum studiis ætatem agimus, communia cum paganis & gentilibus, & grande momentum habent. Cæterum alia, eaque longe majora etiam habemus nos illi ipsi, qui præter hæc eruditionis ornamenta sacras Christi leges sequimur, quæ nobis insuper omnem præsentium malorum & mortis dolorem mitigant: quæ cæteri illi, tenebris & ignorantia veræ rectæque religionis obsiti, non agnoverunt. Est illud præcipuum sane maximumque, quod qui Servatoris nostri Jesu Christi sanguine redempti à peccatorum poenis sumus, statim ut corpore hoc excessimus, in vitam meliorem æternamque transmittimur, ubi alius nos status atque ordo, alia rerum facies exspectat. ubi jam defunctus noster beatum ævum agit, & corporis atque hujus mundi ærumnis solutus summa & incorrupta beatitudine fruitur, & nihil earum rerum desiderat, quæ in magno apud nos pretio sunt. Enimvero ipsæ illæ res, quas hic optare impatientter solemus, etsi bonæ jucundæque sunt, tamen, quoniam in vita imperfecta vivimus, sæpe in nostram convertuntur perniciem. Alios divitiæ præcipitant. alios doctrina ipsa, & ingenii magnitudo perdit. Quibusdam honores & imperia

gradum

gradum ad ruinam faciunt, ut lapsu gravio-
 re ad infimum decidunt. Itaque nescimus
 ipsi quid optare, quidve sequi debeamus.
*Cum ventum est illuc, ire illuc libet. Incerte er-
 rat animus. præter propter vitam vivitur, non in
 ipsa.* Quam multa sunt vota, quæ unum-
 quemque etiam sibi fateri pudet? Quam
 pauca, quæ facere coram teste possimus?
 At in coelis quidquid cupimus, quidquid
 percipimus boni, consummatum est, æter-
 num est, neque in malum nobis cedit. Quid
 amplecti debeamus, quid vere bonum sit,
 intelligimus. Hic multis perversis affecti-
 bus distinemur, qui nos inquietant perpe-
 tuo, & in diversa rapiunt. Ibi animus, ut
 domicilium reperit divinæ suæ naturæ at-
 que æternitati consentaneum, ita nec mœ-
 rore angitur, nec metu contremiscit, nec
 spe longa maceratur, sed omnis omnium re-
 rum affluentia in conjunctione nostra cum
 Christo est, qui nos ab omni contagione im-
 munes patri suo sistit, ut de morte, quam
 ille vicit, triumphum cum illo agamus. ubi
 tot amicos, qui nos præcesserunt, in rebus
 bonis lætisque reperiemus, à quibus divel-
 lemur nunquam. CORNELI SVVANEN-
 BURGII, beatissima nunc coelo anima, non
 audies ibi civium tuorum lites, nec illis di-
 rimendis operam impendes. Non pulsa-
 bunt molesti clientes ostia tua, nec de stilli-
 cidiis

cidiiis amplius aut cloacis respondebis. quæ res hic te fatigavit, dum malis hominum succurreres, & justitiæ præcepta impertires omnibus. Nemo tutor ibi pupillum circumscribet, nemo exheredatum se queretur, ut in hac vita fit, in qua plerisque ex alterius damno ingens aut quæstus aut voluptas est. Alta ibi pax, & summa concordia est. Ibi bonæ artes vigent. Omnes ibi sunt heredes ejusdem hereditatis participes, ad quam nos magnus ille testator Christus vocavit, cujus perceptio individua est. Ibi cum omnia omnium sunt communia, & Deus se totum singulis elargitur & pandit, non tamen alteri quicquam decedit, nec abest; & hoc ipsum esse sentimus summum bonum, quod singuli totum ita habent, ut apud omnes tantundem sit. Ibi justitiæ perfectam ideam & cernis & colis, cujus hic vix prima agnoscimus lineamenta. Non illic leges quasdam, quas principum libido figit refigitque, sed æterna cœli jura, & hujus universi immutabilia fata discis, & seculorum omnium inspectas scrinia. Ibi summi cum infimis pari jure & nullo discrimine reguntur, cum nos Deus Dominusque noster non titulis neque purpura distinguet, sed fidem cujusque, pietatem, modestiam, æqui bonique & honesti amorem magnis æternisque prosequetur præmiis. Equidem ego, Audi-

P

tores,

tores, cum hæc confidero, quæ in cœlo propo-
 sita omnibus piis sunt, non video quid sit
 illud; quod ad tam immensam felicitatem
 accedere defuncto huic nostro possit. No-
 stra omnis est hæc misera fors, quæ nos an-
 gere & affligere debet: nos ii sumus, quos
 ille in hoc luto adhuc reliquit. quibus terre-
 ni sensus & moribunda hæc membra ob-
 stant, ne cœlum aspicere possimus nisi ex in-
 tervallo. Quin agite vero, animo saltem &
 votis ea optemus, quæ nondum capere li-
 cet. Est etiam in ipsa exspectatione atque in
 votis quædam vis. Magna res est, cum frui
 immortalitate adhuc non possis, tamen ei in
 terris præludere, atque omnino ea & dicere
 & facere, quæ digna Deo, digna cœlo sunt.

ORATIO

O R A T I O XVI.

*Habita in funere.**Franconis Burgersdicii,**Philosophia Professoris.*

ANDAVIMUS hodie terrę
virum præstantissimum eru-
ditissimumque Franconem
Burgersdiciū, cujus ex-
tant in Academiam hanc
nostram tam ingentia meri-
ta, ut quicquid honoris impensum ante exe-
quiis clarissimorum professorum antiquo
more fuit, id neutiquam denegandum hujus
memorię sit. Traditum per manus à ICtis.
nostris est, nihil facile mutandum ex solen-
nibus esse, atque in minimis quoque rebus
omnia priscę consuetudinis servari momen-
ta oportere. Id exemplum Senatus noster A-
cademicus secutus, huic, quem extulimus
nunc, eximio viro iusta peragi, atque ejus rei
causa diem hunc honoratum esse voluit.
Ego, quemadmodum id fieri debere ex æ-
quo bonoque intelligo, ita mirari vehemen-
ter vos credo, cur delecta ad eam rem potis-
simum mea sit opera. Certe enim nemo om-
nium erat, cui plures prodesse causę ad-
excusationem poterant. Nam nec Jurisconsul-
ti erāt

ti erat Philosopho parentare, cum maximam habeant diversitatem sacra utriusque : & præterea, etsi reperiri fortasse aliquid affinitatis inter hæc possit, tamen est nunc is status meus, qui vix ferat curam exultæ dissertationis. Adeo enim fuit & paulo ante, & nunc iterum novissime intra octo dies miserum in modum turbata funere & luctu domestico ex diversis longe causis familia mea, ut me nō aliarum modo rerum sed etiam mei ipsius pene ceperit oblivio. Quare venia mihi concedenda erat, cui illud in hac forte tristissimum est, quod ea, quæ amicis tribuenda sunt, officia non habeo in mea potestate. Sed cum hæc, & alia huiusmodi plura obtenderem, relatum mihi à plerisque collegis meis est, obnixè id petiisse pene à singulis defunctum nostrum, uti apud me intercederent, ne extremum hoc pietatis munus precibus morituri denegarem. Et similia atque eadem erant, quæ ipse me verbis disertis, cum identidem ei adessem, rogavit. Equidem scio fidei commissa, quæ huius generis sunt, nullam juris aut legum necessitatem habere, ac tantum pudore ac verecundia eorum, qui rogantur, contineri. Sed tamen ille ipse pudor, atque hæc verecundia tantas apud me vires habuit, ut maluerim pauca quædam, quæ ad defuncti vitam, studia, atque instituta pertinent, languide

guide ac sine ullo animi vigore dicere, quam morē nō gerere amico optimo integerrimoque, cujus manibus nihil nūc persolvere majus queo. Sed facessat tandē operosa prælucutio, & quod res atque hic locus postulat, exequamur. Natus est Burgersdicius noster an. domini nōst. Jesu Christi millesimo quingentesimo & nonagesimo, Lyræ, qui pagus est in agro Delfensi, duobus miliaribus ab urbe distans. Pater ei fuit Petrus Burgersdicius, studiis quidem literarum haud admodum excultus, sed tamen latinæ linguæ non ignarus. Matrem habuit Catharinam, cui avunculus fuit clarissimus Hugo Blotius, gravis & egregii ingenii orator, qui præfuit celeberrimæ bibliothecæ Maximiliani & Rudolphi II. Imperatorum, quam inter opes suas & inter publica seculi ornamenta tunc ostentavit Vienna. Utique, etsi collega noster rure editus est, non tamen defuit ei in familia materna illustre Blotiorum nomen, quod ei ad doctrinæ virtutisque excellentiam fecit auspiciū. Quod si vero vel maxime nullum honorem conciliare natalibus suis ex propinquorum cognatorumque splendore posset, nihil tamen ea res imminueret summam virtutem ejus, atque inusitatas illas dotes, quas in ejus pectore collocaverat coeli benignitas. Potest ex casa vir magnus prodire, quemadmodum ex de-

formi humilique corpore formosus animus atque excelsus. Imo quosdā videtur in hoc natura obscuro locorū ortu edere, ut approbet virtutem ubique nasci. Bona mens omnibus patet, nec rejicit quenquam, nec eligit. Patricius Socrates non fuit, Cleanthes aquam traxit, & rigando hortulo locavit manus. Anacharsis ex crasso Scytharum aëre atque ex vervecum patria, Marcus Tullius Cicero ex Arpinati agro sola vi ingenii industrięque ad summum glorię pervenerunt. Nemo majorum prius in gloriā eorum vixerat, nec quod ante ipsos fuit, ipsorum erat. Philosophia fuit, nempe hæc recta, atque hæc cordata, quę illos non accepit nobiles, sed fecit, quę plerumque rerum dominos fugit, foresque & limina civium potentiorum vitat. Jam annum decimum & quintum ætatis suę ingressus collega noster erat, cum a patre Amerfortiam mittitur, hortatu Arnoldi Cornelii, sacrorum in Delfensi Ecclesia ministri, cognati sui, qui pueri indolem judicabat literis aptissimam. Ibi ille Ioanni Gesselio, spectatissimo tunc scholę publicę magistro, operam dedit, ac biennio tantum profecit ut linguę Latinę Gręcęque, & insuper dialectices atque rhetorices teneret præcepta. Mox ad gymnasium Delfense ductus, linguam utramque, & artes organicas exactius edocetur primum à Jacobo Lafsonio,

sonio, deinde à Daniele Plancio, doctissimis, atque erudiendæ iuventutis peritissimis viris, qui illius, admodum adolescentis ingenium, ut Phidiæ signum, simul ut adspexerant, etiam probaverunt. Adeo illis facile erat observare tantam in puero vim animi esse, ut suis sibi moribus gradum ad majora structurus, &, quocunque loco natus esset, fortunam sibi ipse facturus videretur. Quare cum quadriennium illic explevisset, in Academiam hanc nostram optimæ spei plenus venit, ac vix paucos menses publicas Professorum lectiones frequentavit, cum statim ipse aliis Logicam cœpit interpretari, disputationesque atque alia exercitia philosophica privatim instituit. Quanquam autem se suaque omnia Theologiæ devoverat, magis tamen in Philosophiam propenso semper animo fuit, eique præcipuè adhæsit, ac post quadriennium relicta Leyda, cum Galliam peteret per Germaniam rediturus, Salmurii primum subsistenti, post sextum mensem professio Philosophiæ, quæ tum forte vacabat, delata est ab illustri viro Philippo Mor næo, Pleffiaci Marliani domino, atque ab Academiæ Salmuriensis Senatu. Quinquennium illic Philosophiam publicis stipendiis docuerat, atque in sextum etiam annum obstrictus Academiæ erat, sed hortatu amicorum petiit sexti anni gratiam sibi fieri ut in

Bataviam suam reverteretur, atque ut Academiam patriam operam suam addiceret, quæ ea tempestate Philosophiæ Professore ad-
 sciscere parabat. Admissæ ejus preces, sed
 ægrè, à D. Plessæo sunt, qui amplissimum
 ei virtutis eruditionisque testimonium de-
 dit, legemque & conditionem adjunxit, ut
 intra annum, si vellet, Salmurium redire ad
 idem munus liceret. Utique nihil opus ha-
 bebat hujus sive legis, sive conditionis cau-
 tione Burgerisdicius noster, quoniam statim
 Batavia vegetam ejus indolem, atque inusi-
 tatam amplexa doctrinam jure meritoque
 Professionem ei in hac nostra Academia
 primum Logicæ, deinde etiam Ethicæ im-
 posuit. In hac utraque Philosophiæ parte pu-
 blice interpretanda tantisper perstitit, donec
 viro incomparabili Gilberto Iacchæo jam
 mortuo Ethices Professionem cum Phycices
 mutaret, Logices autem retineret. Id vero
 ita factum ab illo fuisse mirati quidam ami-
 ci ejus sunt, qui Logicam solis Tyronibus
 aptam minus habere dignitatis judicabant,
 cum Ethices longe major excellentia sit, quæ
 & vitæ hominum ac reip. consentanea ma-
 gis est, atque ex Aristotelis etiam sententia
 auditores respuit adolescentulos, eos autem
 recipit demum, quibus ab ætate plus inest
 prudentiæ. Hæc est illa Philosophiæ pars,
 quam Socrates mortalium omnium in Græ-
 cia

cia olim sapientissimus devocavisse è cælo in terram, & in urbibus collocasse, atque in domos introduxisse, dicitur, ut ibi quisque intra privatos parietes quid recte malevegereretur, quidque ex virtutis & honestatis norma, atque ex ratione æqui & boni esset, ad vitam bene instituendam disceret. Sed nimirum defunctus noster ingenia seculi sui spectavit, intellexitque non adeo feliciter natos nos hodie esse, ut ea, quæ optima sunt, pluribus placeant, vidit plerosque circa scrupulos, apicesque, & circa disputationum acumina quædam malle versari. Quare hanc prætulit artem, quam multitudo sectatur, ne solus in vacua sede & diceret & destitueretur. Matrimonio cum animum adjiceret, uxorem sibi duxit filiam Iacobi Verboomii, quem aliquoties habuit consulem hæc civitas. Ex ea liberos duos, lectissima thori conjugalis pignora, suscepit, in quibus paternæ industriæ virtutisque elucet pulcherrima imago. Academiæ hujus Rector suffragiis Senatus nostri, ac comprobatione illustrissimi Principis Auraici ter renuntiatus est. In qua dignitate omnibus abunde significavit se & vigilantia & fide, & rerum gerendarum usu valuisse plurimum. Et rursus, cum Synedrii Ecclesiastici assessor per biennium nuper esset, omnium, qui in eo confessu interfuerunt, studium sibi atque amorē conciliavit.

liavit. Scripsit duobus commentariis evulgavitque ideam Philosophiæ naturalis, atque alterâ Philosophiæ moralis Ideam. Ad hæc, Institutiones etiam Logicas edidit, quæ ad Aristotelis præcepta concinnatæ autoritate publica ordinum Bataviæ in omnibus hujus Provinciæ ludis litterariis magno cum juvenum fructu explicantur. In Philosophia tractanda tradendaque quam feliciter & dextre versatus sit, si rotundo ore hic dixerò, nihil facturus sum quod à moribus meis abhorreat. defunctorum enim laudes fidenter eloqui sine assentationis specie, ac sine cujusquam invidia licet. Nam nec eorum verecundiæ vis ulla fit, & ex vero magis omnia celebrari intelliguntur, cum nihil ab illis speretur amplius, ac nec præmio nec gratiæ locus sit. Quæ profecto in viventium laudatione secus sunt. Quidnam est ergo? Nimirum in hoc professionis suo munere ita se in omnem partem circumegit collega noster, ut, quoniam Philosophiam Aristotelicam omnibus in Academiis receptam sequebatur, cuncta eius adita & penetralia referaret, nihilque omitteret, quod ad summam eius perspicuitatem faceret. Qua quidem re publica mortalium commoda adeo promovit, ut seculo huic præstare aliquid utilius meliusque ne mo quisquam potuerit. Enimvero obscuritatem in Aristotele plerique cordatissimi

tiſſimi viri reprehendendam eſſe arbitrati ſunt, quod utiliſſimas & prope neceſſarias artes per invidiam (ut ipſi loquuntur) poſteris impertiri noluerit: quaſi perinde eſſet nihil tradere, & ita tradere, ut cognosci cum fructu nequeat. Magnus utique vir Ariſtoteles, & quem jure miretur omnis ætas. Sed dolendum eſt ſediſſe id animo eius, ut non ſimpliciter neque aperte proferret quæcunque invenerat, ſed ut præter laborem, quem ipſa eſſet rerum habitura obſcuritas, alia etiam nobis ex ipſo ſcriptore objiceretur difficultas, quo neceſſe haberemus mentem ipſius, velut oraculi, ſuſpenſam & ambiguam, indagine perquirere. Rediſſime Themiſti-
us ejus interpres ait, longe aliter omnia foras eſſe ab illo edita, quam ſint domi tradita, dementiæque ſimile eſſe ſi quis legendis libris ipſius ſperet illius ſe ſententiam conſecuturum. Sed quid Themiftium dico? ipſe de ſe locupletiſſimus teſtis Ariſtoteles eſt. Scribit enim in epiſtola ad Alexandrum, ediſſe quidem ſe quæ ad Philoſophiam pertinent, ſed perinde tamen ea futura ac ſi edita non eſſent, niſi ab his legerentur, qui illa ex dicentis ore audiviſſent. Hoc illud eſt, quod in Alexandri gratiam fecit maximus indagator naturæ verique. Quod proſecto nequaquam laudi, ſed vitio verti ei oportuit. Cæterum id vitium cum emendare ſequentibus
mox

mox seculis interpretes debuissent, contra tamen non imitati tantum sunt, sed etiam adauxerunt: cum sedulo dedisse operam Aquinas, Scotus, & alii id genus scriptores videantur, ut difficilius longe esset ipsorum, quam Aristotelis, verba capere. ita sermone utuntur, qui nullius idonei auctoris sit, quem ipsi suopte ingenio commenti sunt, uti pro Magnifico foret quidquid occultum est. Longe aliud sibi noster defunctus & proposuit & assecutus est. Cum enim id, quod Aristoteles quadā adactus necessitate fecit, ne discipulum suum Alexandrum offenderet, causam nunc in hac seculi nostri libertate nullam amplius haberet, planissimis verbis omnia Philosophiæ arcana esse edisserenda censuit, ut patenti via ad rerum latentem veritatem iretur, atque ut deinceps ex tenebris clara lux enitesceret. Quare intra breve tempus plurimos patriæ suæ dedit sui similes, hoc est, solidissimos doctissimosq; philosophos, reginamq; scientiarum omniū, & vitæ nostræ dominā solio suo suisque sedibus reddidit. Vetus sententia est, ubi Imperator est, ibi Romā esse. Non injuste ego quoq; dixero, ubi Bugersdicius noster vixit, eodē in loco simul & philosophia versata est. Atq; optandum utique fuisset hanc felicitatem Academiæ nostræ, ut maxima est, ita & propriam diuturnamque fuisse, Sed aliter visum Prin-

Principi illi Deo, qui Academiae nostrae fata temperat. Quippe virum præstanti virtute, florentissima & integerrima ætate, ante sex menses in difficillimum pertinacissimumque morbum conjecit, qui tandem nunc decimo nono die hujus mensis consumpsit eum abstulitque nobis. Nihil hic est, quod, tanquam iniquum, accusare possimus. Usui enim nobis, non mancupio dedit Deus. Idem ille, qui concessit, repetiit, & pretiosum illud depositum, quod diutius in terris apud nos esse noluit, cælo, & sibi vindicavit. Beneficiū summi numinis æstimare grato animo decet nō eos tantum, qui utuntur, sed & qui usi sunt. Poterat enim etiam non tribuisse. Illa ipsa temporis usura ponenda in lucro est, cum, qui plus dare poterat, & nihil debebat, multum tamen fecit, quod tantillum dedit. Nos, quod nostrum est, peregrinus, auditores, cum honores extremos collegæ nostro grata est iusta memoratōne laudum ejus hoc tam solenni actu in maxima hominum celebritate rependimus, quia sacram esse magnarum virtutum memoriam oportet, ut plures esse bonos, & bene de Academia mereri jubet, dum gratia bonorum non cum ipsis cadit. Cætera, quæ ad Academiae causam in posterum pertinent, & quæ insuper de beatitudine defuncti nostri, qua ille in cælis nunc fruitur, dici possunt, neutiquam occupare diu nec

nec me, nec vos debent. Nam ad Academiæ quidem incolumitatē salutemque, quid aliud precari majus à Deo immortalī possumus; quam ut cœlesti sua bonitate & munificentia hanc disciplinarum scientiarumque illustrem sedem iterum nunc iterumque prosequatur, nobisque propitius semper & favens adsit, & defuncto nostro successorē aliquem det, doctrina, virtute, pietate, & probitate parem. Infinita est ejus, qui hæc munera nobis contulit, liberalitas, & potentia, quæ nec ullis limitibus circumclusa est, & tribuere sui cultoribus etiam, majora valet. De defuncto autem nostro, qui jam transcriptus in æternas sedes, summo gaudio apud Deum dominumque & Servatorem suum Jesum Christum perfunditur, nec aut dolore nostro aut rerum terrestrium caduca conditione permovetur. Longa foret & notissima oratio. Ego vero & antea sæpius ex hoc ipso loco de vitæ nostræ miseria, deque his, quæ ad solatium Christiani hominis post mortem spectant, differui: Et nunc ne id faciam, illud in causa est, quod tristitia hæc & lugubria referendo dolorem ipse meum domesticum, à quo mirum in modum recens & adhuc squalidus sum, refricare, ut vulnera nondum obducta magis aperire nolo. Id autem neque vos desiderare debetis, Auditores, quibus nihil jucundum est, quod sit cum mea incom-

commodo conjunctum , neque defuncti nostri aut propinquorum ejus quidquam interest : quibus virtutes ejus à nobis justa laudatione decoratas fuisse pro honesto eorum voto satis est.

O R A T I O XVII.

Habita super causa Judiciaria

SENATUS ACADEMICI.

2 Febr. 1716 XXXII.

UOD reipublicæ nostræ salus , Academiæ hujus dignitas, & judicium in ea religio atque sanctimonia exigebat, id factum hodie novo & gravissimo exemplo est ab Illustrissimis præpotentium Hollandiæ Ordinum delegatis , ut sententiæ nuper in causa homicidii latæ sua assereretur publicè vis atque autoritas. Habebat utique Senatus juridicus Academiæ abunde ea omnia remedia , quibus rem judicatam stabilire , atque adversus omnes tueri posset. Sed & ad vim omnem propulsandam non deerat magistratui urbano præsidium & tutela in civium suorum

suorum armis. Sed cum illustrissima avorum
 & atavorum familia editus princeps Janu-
 sius Razevillius, solenni die atque loco, in
 publico Academicorum omnium conventu,
 coram nobilissimis Academiae Curatoribus,
 ac coram Curiae provincialis Praeside, qui
 per totam Hollandiam Zelandiamque juri
 dicundo praest, multa ad infringendam rem
 nuper judicatam asperè & acerbè dixerit,
 fecit principis illius dignitas & natalium
 splendor, ut atrocissimis ejus verbis impro-
 bandis damnandisque auctoritatem suam
 hodie accommodaverint illustrissimi prae-
 potentum Hollandiae ordinum delegati, &
 decus splendoremq; publico huic actui con-
 ciliaverint etiam ab armata cohorte celsissi-
 mi & invictissimi Auraici Principis, qui sum-
 mus legum in hac republica nostra assertor,
 & justitiae atque ordinis judicarii tutor est.
 Equidem ego, ornatissimi auditores, cum in
 hunc locum conscenderim, scio plus mihi
 praesidii in meis erga vos meritis, atque in
 vestro omnium erga me amore & propen-
 sissimo adfectu, quam in militum armis esse.
 Quare nihil his apud vos indigere me existi-
 mavi. sed tamen quod honos & majestas
 reipublicae nostrae requirebat, id neutiquam
 profecto aspernandum fuit. Gratias inge-
 tes & agimus & semper habemus illustrissi-
 mis praepotentum ordinum delegatis, qui in
 hac

hac tanta confessus celebritate clarissimis rerum documentis hodie significaverunt, quàm sit sibi chara atque jucunda & Academiæ ipsius incolumitas, & judicum, qui in ea jus dicunt, autoritas. Sciunt illi plurima quidem esse apud omnes pene gentes studiosæ juventutis privilegia, & summum ubique favorem: sed tamen intelligunt iidem pro sua sapientia nequaquam id eo pertinere ut homicidium, aut vis, aut pacis publicæ violatio per dissimulationem transmittatur impune. Enimvero certum est magnam esse adolescentiæ infirmitatem, atque omnes ætatis hujus vias mirum in modum lubricas esse, quibus insistere atque ingredi difficile est sine casu aliquo aut prolapsione. Nimis sæpe mentes etiam optimæ atque celsissimæ à recto bonoque; in transversum aguntur, & multa committunt, ad quæ mox oculos retorquent cum dolore. His aut ignoscere, aut censuram pœnamve ex justa causa ponere judices Academici pro animi sui æquitate didicerunt, Omnia omnium facta resciscunt, non omnia resequuntur. Parvis peccatis veniam, magnis severitatem commodant, nec poena semper, sed sæpius pœnitentia contenti sunt. Ex tanta juvenum multitudine solitudo duntaxat & vastitas supererit, si nihil relinquatur nisi quod absolverit intonsi Catonis severitas. Sed condonanda vitia, non

Q

flagi-

flagitia sunt. cædes, rapinas, vim nocturnam diurnamque damnavit & natura, & naturæ autor Deus, atque omnium gentium, quæ cultum aliquem humanitatis sentiunt, publica & pridem inveterata consuetudo. Neminem hic delinquentem excusat dignitas, aut privilegium, ac nec hospitalitatis quidem jus. Frustra hospitalitatis leges ille invocat, qui, dum eas allegat *l. auxilium. 37. in fin. ff. de minor.* contra eas committit. In primis receptum illud magno omnium consensu est, ut legum rigor ultore ferro persequatur homicidas: ut, quod fecerint, expectent, & , qui sanguinem effuderint humanum, illorum quoque sanguis funderetur: & quicumque hominem occidisset, morte moreretur. Quippe ad imaginem Dei factus homo est. & ipse Deus Dominusque noster Christus, ut significet debere homicidas interfici, omnes, inquit, qui accipiunt gladium, gladio peribunt. Ad hæc Deus optimus maximus, cum per Moysen cædes prohibuit, complexus est mortales omnes, etiam infimæ & deterrimæ conditionis: quorum vitam suæ solius potestati reservavit, nec cuiusquam libidini patere voluit, etiamsi in potestate essent dominorum suorum. Unde, qui servum suum, inquit, vel ancillam occiderit, criminis reus erit. Et, ne quis credat dolum duntaxat & culpam puniri, etiam bruta, quæ dolo

dolo vacant, lapidibus obrui jussit, si hominem, rem sacram, & Creatori Deo pene similem, obrivissent. Equidem nos, ornatissimi Auditores, qui in hac republica libertatem nostram & leges atque jura multo civium sanguine, & longo ac difficillimo bello tutati sumus, non debemus potestatem animadvertendi in homicidas petere aut eblandiri ab exteris ullis nationibus, aut à cujusquam peregrino testimonio. Sed tamen novit illustrissimus princeps Razivilius, noverunt omnes, qui ejus studiis præsent, quam sint pulcra & luculenta ea, quæ de cæde cujusunque hominis in regno Poloniæ ultimo supplicio punienda scripsit vir amplissimus, & rerum civilium ac reipublicæ regundæ gnarissimus Andreas Fricius Modrevius ad Sigismundum secundum Poloniæ regem. Noverunt omnes, quæ sit lex Polonis lata à Rege Stephano Batore, cujus pietas multa fortissimæ isti genti ademit de priorî morum ferocitate. Quod si verò hæc nunquam ipsis Polonis aut scripta aut sancita fuissent, tamen utique nos in Belgio hic atque in Batavia vivimus, ubi leges nobis non dant qui foris accedunt, sed à nobis accipiunt, eas nempe, quas ex æterno summi Dei imperio & ex ipsius justitiæ præceptis secuti semper sumus constantissimè. Mea sic est ratio, & sic animum induco

Q 2

meum,

meum, principem Razeviliam, magno patre principum omnium in Polonia religiosissimo & incorruptissimo progenitum, non posse existimare id ad dedecus suum pertinere, si famuli malè temperantes & ebrii delictum aliquod committant, cum ipse virtutis & temperantiæ exemplum sit omnibus suis. Multò verò minus indignari eum oportet, si, ut culpam suorum præstare non debet, ita poenam eorum in republica libera & optimis legibus constituta impedire non possit. Sed principem generosum & cætera optimum calor juvenilis & aliorum etiam imprudens impatientia, credo, abripuit, ut quædam diceret, quæ sacratissimus iudicum nostrorum Academicorum ordo ferre nec potest nec debet. Et certè ipse æquo animo feret iudiciis nostris constare debere honorem suum, religionem, & conscientiam. Cogitet etiam atque etiam, quantum in delictis coercendis insit rei publicæ momentum. Cogitet, si autoritas iudicium collabatur, & prava de iis excitetur opinio, nihil in urbe fore tutum, & futuram Academiam tandem publicum latrocinium. Si processus iudiciarii, quem in hac causa iudices secuti sunt, rationem reddi sibi velit, frustra est. Hæc enim ratio non aliter constat, quam si nemini redda-

reddatur. Illud duntaxat in summa dicimus, quod etiam hodie Illustrissimi præpotentium Hollandiæ Ordinum Delegati edicto suo pronunciarunt, non aliam hic initam fuisse viam, nisi quæ in Curia utraque juridica, atque in cæteris omnibus tribunalibus non modò per Bataviam, sed per totum etiam Belgium tenetur, quoties confessus crimen suum reus est. quam quidem viam saluberrimo exemplo recisis omnibus ambagibus constituerunt jam olim harum provinciarum principes & comites, cum criminales causas per artes litigantium in sæculum extrahi noluerunt, quòd reipublicæ intersit delicta haud diu manere impunita. Defensiones rei omnes à disertissimis advocatis per plures horas propositæ, ac mox excussæ singulæ expensæque sunt. Quantum fidei illis tribuendum esset, l. eum quem 79. ff. de judic. l. ordine. 15. in fin. pr. ff. ad municip. l. testium. 3. §. ejusdem. 2. ff. de testib. cum eæ in factò, non in jure, consisterent, ad judicium religionem & conscientiam pertinuit, quibus id totum committendum est. Hæc ea sunt, quæ breviter dicenda nunc credidi. Vos, illustrissimi præpotentium Hollandiæ Ordinum delegati, qui publicis Academiæ bonis hanc curam hodie atque hanc operam impendistis, ut deinceps eodem animo atque affectu sitis, rogo

Q 3

vos

vos atque obtestor. Date operam, ut Academia hæc vestra, quæ Bataviæ magnam lucem affundit, atque inter præcipua orbis Christiani decora nunc est, novis incrementis magis magisque surgat, caputque suum efferat supra omnium æmulationem & invidentiam. Vos verò, studiosi juvenes, generosa & ingenua pectora, cum hodie rem judicatam publica autoritate constabiliri audivistis, quantum observantiæ debeatis legibus patriæ, ac judicium Academicorum sententiæ, perpendite. Non est libertas vestra sita in effreni licentia quadam, sed in legum atque in justitiæ obsequio. Omnes in hac servitute nati sumus: legibus & æquitati parere sūma ac vera libertas est. Non sunt liberi homines dicendi, qui vitiorum suorum & delictorum mancipia sunt. Vivitis hic in conspectu tot clarissimorum & eruditissimorum hominū, qui imbuerè animum vestrum possunt optimarum rerum scientia: qui rectam viam vobis sternunt ad honores, ad laudes, & ad edita doctrinæ & sapientū templa. Optima quæque dies vitæ solet miseris mortalibus prima effugere. Nolite florē juventutis vestræ offerre luxui, faciem autem senectutis Deo ac bonæ menti reservare. Sera in fundo est parsimonia temporis, rei pretiosissimæ. Quod in imo & in extremo vitæ nostræ remanet, non tantum minimum, sed etiam pessimum est.

PETRI

PETRI CUNÆI
RESPONSUM
in causa postliminii.

CAusa, quæ proponitur, ejusmodi est. Genuenses quidam, qui tribus navibus prætoriiis per mare Mediterraneum vehebantur, in navem Turcicam pretiosis mercibus onustam, quæ Constantino-
poli veniebat, inciderunt, eamque aggressi pro eo jure, quo in Turcas hostes suos usi semper sunt, vi expugnarunt, ceperuntque. Mox deinde adversis ventis & tempestatibus diu acti, cum aliter servare se suamque prædam non possent, portum insulæ Cretæ, quæ sub Venetorum imperio est, subire coacti sunt, ut inde mox solvere, & prædam suam perferre Genuam possent. Veneti, quemadmodum cum Genuensibus, ita & cum Turcis, pacem & amicitiam colunt.

Quæsitum est, an Turcæ apud Venetos prædam eam à Genuensibus repetere, & an eam Turcis adjudicare debeant Veneti, quibus cum neutra gente quidquam hostile intercedit? Disceptationis caput in eo est, ut excutiat an apud communem amicum jus postliminii in hac facti specie admitti possit?

Q 4

Id

Id Genuenses negant. quorum causa cum æquissima & justissima sit, & grande momentum trahat, operæ pretium est rationes eas in medio proponere, quæ ex jure gentium & civili adferri pro illis possunt. Ut igitur appareat in hoc casu cessare postliminii jus, ante omnia statuendum pro certo est, in his, quæ postliminii jus admittunt, ea demum postliminio ad priorem causam & statum redire, quæ aut ipsa se ingenio, arte, fugaque hosti subtraxerint (quod duntaxat in personis captis fit) aut virtute & vim militum nostrorum hostibus pulsas superatissime erepta iterum sint, aut ita ab hoste redempta, ut redemptori restitutum pretium fuerit, aut denique postremo gratis & donationis causa ab hoste dimissa sint. l. 12. pr. l. 26. ff. l. 12. l. 2. l. 5. C. de capt. & postl. quæ utique tam in personis, quam in rebus postliminio idoneis, locum habent. Supra dict. ll. junct. l. 2. l. 14. pr. l. ult. ff. d. t. Hæc, quæ in hunc modum aut per vim & virtutem militum nostrorum recuperata sunt, aut se ipsa ingenio & fugâ aliave arte hosti subduxerunt, si mox intra fines limitesque proprios esse cæperint, aut si etiam ad regem socium vel amicum venerint, statim postliminio rediisse videntur l. 5. §. 1. l. 19. §. 3. de capt. & postl. Etsi autem textus illud. l. 5. §. 1. & d. l. 19. §. 3. de hominibus ex captivitate

tate ad sua præsidia , aut ad regem socium amicumve reversis loquuntur , tamen ex paritate rationis etiam ad res captas pertinent, si modò ejus generis res sint , quas postliminio recipi posse placuit. quas oppido paucas fuisse , dicetur infra.

Sanè , cum nusquam alibi in juris nostri libris, præterquam in d.l. 5. §. 1. & d.l. 19. §. 3. quidquam de causâ postliminii apud regem socium aut amicum constituendâ scriptum sit, illud apprimè observandum est, quemadmodum in duabus illis legibus uno & eodem contextu tam de his , qui ad præsidia propria , quam de illis , qui ad regem socium amicumve pervenerunt, conjunctim agitur , ita in utrisque requiri ut hi prius per virtutem militum nostrorum erepti hostibus sint , aut ipsi se suo ingenio & arte ex hostium manibus subduxerint. Cum enim ii , qui in præsidia propria pervenerunt, nequaquam intelligi possint illuc ab hoste nostro deducti & illati esse, sanè etiam hi, qui conjunctim in eodem textu atque in ejusdem legis constitutione in amicam aut sociam civitatem pervenisse dicuntur , eodem etiam modo pervenisse intelligi debent , nimirum ut non hostis ipse eos in amicam sociamve civitatem deduxerit, sed ut vi aut arte prius evaserint hostium custodiam. Nihil de deductione ad regem amicum aut socium ICti.

ibi ajunt, sed volunt eos ad Regem amicum, quò tendebant, pervenisse, *ut nomine publico* quam primum tuti forent. Neque verò causa esset, cur eos IC^{tus} in d. l. 19. §. 3. incipere statim *publico nomine tutos* esse diceret, nisi eos significaret, qui hostium finibus egressi aut vi illinceducti hostem insequentem fugiunt, &, ubi proprios fines attingere nequeunt, socii aut amici regis territorium intrant, ubi ab hoste iterum capi, aut ex fuga retrahi non possint. Hi igitur demum illi sunt, quibus postliminium apud regem socium aut amicum attribuitur à Pomponio & Paulo in d. l. 5. §. 1. & d. l. 19. §. 3. Et consimiliter, de rebus nostris ab hoste captis, quas virtute sua miles noster recuperatas ad regem socium aut amicum pertulit, idem dici per interpretationem oportet, ut antè dixi, dum tamen ex eo rerum genere sint, quæ postliminii jure donari possunt. Non enim omnes res postliminio recipi IC^{tus} significat in l. ult. de capt. & postl. Et quidem hoc ipso casu, quem Pomponius & Paulus in d. l. 5. §. 1. & d. l. 19. §. 3. tractant, cum captivorum aliqui vi aut arte ex finibus hostium nostrorum ad regem amicum aut socium pervenerunt, dicendum est postliminii jus sine ullo discrimine procedere, neque quicquam interesse, utrum is rex partes in bello easdem nobiscum

cum adversus eosdem hostes sequatur, an verò noster simul & hostium nostrorum communis amicus sit. Etenim cum postliminii causam IC^{tus} in d. l. 19. §. 3. ex eo statuatur, quod *publico nomine tutus esse incipit* qui ex hostis sui præsiidiis ad regem socium aut amicum perfugit, omnino par ratio in utroque casu est. Nam & priore casu *tutus publico nomine est*, qui ad regem ejusdem belli socium venit. (quem casum indubitabilem esse Albericus Gentilis ait in advocat. Hisp. cap. 1.) Et rursus posteriore casu tantumdem statui necesse est, quia qui ex hostium finibus artē aut virtute bellica evasit, & ad communem amicum pervenit, pariter tutus ex publica causa est, propterea quod eum persequi & rursus capere hostis in territorio communis amici nequit. Nullos enim hostiles actus aut inchoari aut renovari intra fines suos patitur rex utriusque partis amicus. Alb. Gentil. advoc. Hisp. 1. 14. lib. lib. 28. quemadmodum per contrarium superesse & perdurare in regno suo non vetat effectum rerum extra territorium suum hostiliter gestarum. Atque hoc ut ratio juris suadet, ita Paulus IC^{tus} in d. l. 19. §. 3. alternativā voce usus regem socium ab amico distinxit. cum enim postliminium apud regem socium vel amicum concedit, socium eum dixit, qui adversus communem hostem socius nobis est. amicum

cum verò intelligi posse significat, cui pax cum utraque parte est. Quare haud recte Antonius Gamma in decis. Lusitan. decis. 384. num. 5. verba Pauli in d. l. 19. §. 3. ad regem duntaxat ejusdem belli socium restrinxit. In quo nec probari potest sententia Hugonis Grotii lib. 3. de jure belli cap. 9. n. 2. Enimvero certissima quidem est Antonii Gammae sententia in d. decis. 384. cum negat Gaditanos recipere postliminio prædam, quam Galli Gaditanorum hostes in mari captam vi ventorum compulsi in portum Lusitanorum, Gallis pariter Gaditanisque amicorum, deduxerant: sed ad eam sententiam defendendam nihil necesse habuit textum d. l. 19. §. 3. ad regem ejusdem belli socium coarctare, cum sententiæ ejus minimè officiat textus ille, quippe qui alium planè, ut diximus, casum tractat, videlicet hunc, quo ii, quos hostis ceperat, ex hostium præfidiis arte aut vi egressi ad regem socium aut amicum confugerant. Quo casu nihil interesse probavimus utrumne rex ille easdem belli partes nobiscū contra communem hostem sequatur, an communis amicus partis utriusque sit. Cæterum casus ille, quo is ipse, qui prædam hostilem cepit, in regis amici vel socii portum eam deduxit, non deciditur duobus illis textibus d. l. 5. §. 1. & d. l. 19. §. 3. quos tamen textus solos in
juris

juris nostri libris ad causam postliminii, quæ apud socios amicosve sit, pertinere diximus.

Quare id nunc agendum est, ut casus iste, si non ex verbis legum, at ex ratione tamen & mente earum, decidatur. Est enim hic casus ille, quem nunc Genuenses proposuerunt. Utique non hic dicitur eos, quos hostis nave & mercibus exuerat, statim animo recuperandæ prædæ hostem navibus persequutos esse, ac pari velocitate ita pressisse fugientem, ut is, ubi iterum cum iisdem de præda jam jamque dimicandum cerneret, in portum regis amici se receperit. Quo casu conflictus perduravisse & animus possidendi, aut certè possessionem in continenti recuperandi non depositus fuisse videatur. arg. l. Pomponius tractat. 44. de A. R. D. Rip. in l. 1. n. 4. de acq. poss. Angel. disp. de renov. guerr. sed illic tractatur casus, cum quis prædam navali pugna ab hoste captam, per dies plures vexit, ac nullo hoste insequente possedit, eamque in portum ejus principis, qui communis est utriusque amicus, deduxit propterea quod aut commeatu indigeret post longam navigationem, aut sevientem tempestati, ventisque adversis cederet. Qua necessitate Genuenses nunc se in Cretam insulam fuisse delatos dicunt. Et idem ab Antonio Gamma d. decis. 384. relatatum

latum de Gallis est, quos in amico Lusitaniæ regno ad anchoras stare non sua voluntas, sed vis coeli major adegerat. Hic verò nulla lex, nullus juris apex, sed nec ulla æquitatis ratio postliminium in regno communis amici admittit. Enimvero in bello postliminium captis esse, pace autem cum hoste facta non esse postliminium nisi his, de quibus in pacis conventionē cautum erat, ut redderentur, significatur à Pomponio in l. 20. pr. & à Laeone in l. 28. ff. de capt. & postl. Quam & Tryphonini sententiam esse in l. 12. pr. cod. tit. ex verbis ejus rectè constitutis conceptisque tradidit jam pridem Petrus Faber præles Tholosanus lib. 1. Semestr. cap. 7. quem secuti magno consensu omnes clarissimi juris interpretes sunt. Atque id quidem hic, ubi de belli, non de pacis tempore agitur, attingi non oportuisset, nisi ad casum propositum nostrum pertineret ratio differentiae, quam esse Tryphoninus ait inter eos, qui bello, & eos, qui pace redeunt. Causam enim denegandi in pace postliminii hanc ex Servio refert in d. l. 12. pr. *quia spem revertendi civibus in virtute bellica, non in pace, Romani esse voluerunt virtutem autem bellicam aibi Florentinus significat, Sive vi, Sive fallaciâ potestatem hostium evaseris*, l. 26. cod. Veteres enim doctum etiam bonum dicebant, & pro solertiâ hoc

hoc nomen accipiebant, si adversus hostem quis machinetur. l. 1. §. 3. de dol. Certè non potest dicere bellicà virtute suà suorumve, aut solertià fallaciàque suà aut suorum aliquid factum esse is, quem hostis navali pugnà captum & per maria diu raptatum semper in potestate ita retinuit, ut ne tunc quidem eum dimiserit, cum propter tempestates anchorà jecit in amico utriusque regno. Si eum dimisisset sponte victor, postliminium fore Florentinus respondit in d. l. 26. d. t. nunc in regno pacato, apud regem utriusque amicum, id sibi servat, quod ante dedit belli fors. Porro quemadmodum eos, qui ex hostium finibus fallacià solertiàque, aut vi suà suorumve ad communem amicum pervenerunt, pleno postliminii jure perfrui probatum jam antè est, quia id industriæ & virtuti bellicæ adscribitur, l. 5 §. 1. l. 19. §. 3. d. l. 12. pr. l. 26. d. t. ita è converso postliminium attribui his non potest, quibus nec ulla virtutis militaris subest causa, & nihil prætexitur, nisi pax, quæ, cum communi amico est. per dd. ll. Et rursus, si inter duos hostes pax mox inita non prodest ad postliminium eis, qui ante bello capti sunt, nisi inter paciscentes partes sic convenerit, d. l. 12. pr. l. 20. pr. l. 28. d. t. Nihil etiam tibi ab hoste deduci proderit ad littus amici, qui cum utroque pacem ita colit, neutrius ut bellum

bellum dirimat. Nisi forte pactionibus id ipsum complexus sit communis amicus, ut quos alter bellantium ab altero captos in portum communis amici deduxerit, his postliminii jus foret. Cujus rei grande documentum est in secundo fœdere, quod inter Romanos & Carthagenenses ictum esse his verbis Polybius lib. 3. cap. 24. refert, *Si qui Carthagenensium*, &c. Nimirum sciebant Romani Carthagenensesque jure gentium non esse postliminium his, quos ab alterutro hoste captos in portum communis amici deduxerit victor. Quare expressim & speciatim ut his postliminii jus competeret, pactione fœderis contra jus commune convenerat. Utique non pertinet ea fœderis pars ad illos etiam, qui vi aut fallacia ex hostium finibus ad communem amicum pervenissent. Nimis laxè & generatim ea verba accepisse videtur vir summæ doctrinæ Hugo Grotius lib. 3. de jur. bel. cap. 9. n. 2. non enim his postliminium ex communis amici pactione aliquâ, sed ex omnium gentium communi jure esse, ostensum probatumque jam antè est. Sed speciatim caput illud fœderis de his agit, quos jure belli captos in portum communis amici ipse victor deduxerat. Quibus utique citra expressam illam communis amici pactionem postliminium nullum esse potest, si modò ab ipso victore

in eum portum deducti sint. Et quomodo
verò citra eam communis amici pactionem
jus illis postliminii foret? Etenim cum nec
vi nec dolo potestatem hostium evaserint,
nihil virtuti bellicæ, aut industriæ suæ suo-
rumve tribuere possunt. Et rursus, hostis,
quem tempestas aut alia vis major illuc cum
præda detulit, haud dimittere eos vult.
Quorum tamen alterutrum in d.l. 26. & a-
liis in legibus requiri diximus. Restaret er-
go, quod extremum est, ut communis ami-
cus manum prædæ injiceret, eamque vi-
ctori adimeret. Atqui id profectò nulla æ-
quitate, nullaque ratione subnixum est. Uti-
que princeps, quem hostis uterque ami-
cum habet, jus utriusque partis integrum
esse finit; nihil verò alteri demit, aut alteri
adjicit. & in portibus quidem suis & terri-
toriis nullum ab utraque parte conflictum
edi, nihilque hostile patrari finit; cæterum
quæ ante extra territorium suum jure belli
hostiliter gesta sunt, non obliterat nec tol-
lit, nec eorum effectum rescindit. Dux
Carthaginiensium abstinuit manum à Scipio-
ne in Siphacis portu. etsi enim jam naves &
arma expediverat, tamen quia non poterat
eum aggredi antequam in portum idem se
intulisset, neminem ultra ansum fuisse in re-
gio portu tumultum agere Livius refert lib.
28. At non ait Livius Syphacem alterutri

R

quic-

quicquam , quod captum ante ab altero esset, ademisse, & alteri restituisse. quippe ut prius illud contra reverentiam est, quæ portus alienis debetur , ita posterius hoc pugnat cum fide publica , qua hostem utrumque intra fines suos communis amicus recipit jure gentium. Et est utique princeps non fidejussor modo ut securè tutoque in territorio suo vivatur ubique , sed procul dubio & violentiæ ultor adversus omnes , Sot. 1. de in. 1. a. 4. Cæpol. de S. R: 4. Gail. 2, 64. Schurff. 2. conf. 2: & cum præstet publicam securitatem apud se communi jure universis & singulis , non finit foederatorum alteri vim ullam ab altero fieri: & multò minus ipse alterius foederati gratiâ vim facit alteri : ne inde injuriarum nascatur occasio , unde remedia nascuntur. l. 6. C: vnde vi.

Nimis malè cum Genuensibus ageretur , si in portu id metuerent à Venetis amicis suis , quod ab hoste non poterant nisi extra portum pertimescere ; aut si periculum ab amico inciperet , ubi ab hoste cessaret : Denique postremo , si illud ipsum periculum , quod in portu amicus inferret , majus etiam graviusque illo esset , quod hostis in mari incutit. Certè nemo dubitat longè satius esse in mari cum hoste congregi , ubi incertus pugnae exitus, & spes iterum vicendi est.

At

At in portu, si publicæ securitatis spes de-
est, præsidium ab armis contra vim quærere
non sinunt tot arces & propugnacula. Per-
vulgatæ sunt, & in omnium manibus exstant
regni Gallici constitutiones; in quibus quo-
ties de præda edicîtur, quam forte amici aut
fœderati quidam in portus Gallicos ex mari
subvehunt, nihil aliud reges cavent, nisi ut
maris præfectus cognoscat utrum eam à ju-
sto hoste recte captam relinquere ei, qui ce-
pit, an vero improbe absque belli jure raptâ
auferre prædonibus, & reddere domino de-
beat. Cod. Henric. 111. lib. 20. tit. 7. artic. 14.
& artic. 23. & eod. lib. 20. tit. 13. art. 1. & art.
6. Et, quod amplius est, expressim in ea lege,
quam super rebus maritimis ab Henrico 111
latam Curia Rotomagensis 20 die Julii anno
1557 promulgavit, scriptum est, navem,
quam Gallo eripuit hostis, nisi statim recu-
perata sit, ita hostis propriam fieri ut eam
ille ad gentes quasunque amicas fœdera-
tasque non minus tutò perducere, quam in
suum ipsius deferre territorium possit. Hæc
stabili & perpetuo usu in Galliis semper ex
juris certissimi & legum regulis observata
non carent exemplo aliarum quoque gen-
tium. Nam & Antonius Gamma, ut ante ex
de decis. 384. relatum est, prædam, quam
Galli à Gaditanis hostibus suis in ora Mau-
ritaniæ captam ad Lusitanorum portum vi

maximâ ventorum compulsi deduxerant, cum Lusitanos uterque is populus pariter amicos haberet, concedendam esse Gallis victoribus jam ante 60 annos, ipse supremi Lusitanorum consistorii senator censuit, idque mox regina comprobavit.

Et in Anglia quoque nunquam aliter pronuntiatum aut judicatum fuit quamdiu magnæ Britannix Rex cum Hispaniarum rege pacem amicitiamque coluit Quoniam enim foedus ei etiam cum Hollandis est, etsi sæpissime illi ingentem prædam ab Hispanis hostibus captam in Angliæ portus deduxerunt, publicâ tamen securitate eos illic perfrui, atque inde iterum enavigare & prædam in Hollandiam atque in propria præsidia perferre passus est. Ventilata quidem ea res subinde publice in judicio fuit, cum legatus Regis Hispani jus Postliminii hic peteret, adhibita advocacione Alberici Gentilis ICⁱ Itali, cujus responsa quædam in hanc causam edita sunt: Sed Rex moris antiqui & justitiæ æquitatisque observantissimus, ac judices rerum maritimarum, qui has controversias non ex scriptis quibusdam ejus regni constitutionibus, sed ex communi jure gentium & civili decidere pridē soliti sunt, semper incorruptâ integritate in iis rationibus perstiterunt, quas pro Hollandis longus seculorum usus, & jus civile atque gentium

gentium dicitur. Et ipse vero Albericus Gentilis, qui causam eam instruxit, tandem diffidit argumentis illis, quæ pro legato regis Hispaniæ contra Hollandos attulit. Cum enim persentisceret solidas & veras robustasque juris rationes pro Hollandis stare, quæ conortis & minutis conclusiunculis labefactari non possunt, assertionem ipse suam destituit, & sponte veritati manum dedit. Sunt autem apprime notatu digna ejus verba, quæ in lib. 1. ad. vocat. Hisp. cap. 1. in fin. extant: *Sic ego*, inquit, *contra*, &c.

Primò significat, contrà in magna Britannia & in aliis regnis fieri solere, & res jam ac prædam victoris non admitti ei in amico regno. Deinde addit se id scire. Postremò ait se, cum hæc sciat, non admodum inniti argumentis suis. Hanc adedò rotundam confessionem summo IC^{to} expressit ingenuitas sua, & præclara legum scientia. Quæ res mirum in modum prodesse Genuensibus apud Venetòs debet ad præsidium causæ suæ. Certum est in portu communis amici esse debere tutam utrique hosti stationem. non videtur autem eam esse tutam, in qua alteri adimeretur quod jure belli in mari captum possideret. Est in portubus nexus firmissimus alternæ humanitatis, nec ii subeuntur ut quid amittas, sed ut retineas?

aut si retinere, quod possides, non liceat, tantundem est, ac si litorum & portuum aditu prohibearis. Prohiberi autem litore & portubus nemo jure gentium potest, nisi is, quem ipse territorii dominus habet hostem, metuitve. Carthaginensium quidem regina, cum apud eam Trojani queruntur barbaro more sibi litorum & portuum hospitium negari, non aliâ, quam privata quadam ratione, se defendit,

** Res dura, & regni novitas me talia cogunt
Moliri, & latè fines custode tueri.*

Aliàs servanda est communitas in omnibus rebus, quas ad communem hominum usum natura genuit*. Et quicquid sine detrimento potest commodari, idtribuendum est vel ignoto. Visa quondam justa Megarenensium querela fuit, quod præter jus gentium portubus Atheniensium prohiberentur, ^b atque etiam creditum est contra libertatem Græciæ id esse. Sola navigatio est, quæ omnibus inter se populis commercium dedit, & gentes locis dissipatas miscuit. Eam porro tollit & ingentia naturæ munera, in injuriam vertit, qui publicam securitatem in portu denegat his, quos illuc longæ navigationis languor aut tempestas vis ex alto appulit. Et sane cum hos in
com-

* Virg. 1. Æneid.
a Cic. lib. 1. de offic.

b Diodor. Sicul. lib. 12. Plut.
in Pericl.

alienam fidem confugere & ei se ac sua committere necessitas extrema aliqua & miserabilis casus adigit, prope est ut hi in eadem causa esse videantur, in qua sunt ii, qui periculi vitandi causa; hoc est, naufragii, ruinæ, tumultus gratia, res suas apud aliquem deponunt. Quod interpretes depositum miserabile & necessarium appellant. In quo fidem violasse gravius semper turpiusque existimatum est, ut etiam in duplum prætor actionem dederit l. i. §. i. de pos. Quemadmodum ex eadem causa idem quoque prætor in eum, qui ex incendio, ruina, naufragio, rate, nave expugnata quid rapuisse, recepisse dolo malo, damni-ve quid in his rebus dedisse dicetur, in quadruplum iudicium promittit, nullo inter manifestum & nec manifestum furtum discrimine, cujus ratio habita non est in ejusmodi delicto, quod ex modo & magnitudine doctores Qualificatum barbarè appellant. l. i. pr. & tot tit. ff. de incend. ruin. nauf. rat. nav. expugn. Ita miseratio & subita periclitantium necessitas magnum hujus juris patrociniū dedit, fidemque exegit etiam uberiores, quam in cæteris negotiis.

Neque est quod Veneti dicant, nolle se quidem Genuensibus nocere: sed tamen id quoque se operam dare ne alter hostis, quem pariter quoque amicum habent, in damno

læreat. Nimis facile dissolvi hæc ratio potest. Etenim ne hostium alter damnum alteri aut vim in amico regno inferat, id vero providendum communi amico est. at ut damna extra territorium suum accepta reparari in regno suo jubeat, haud esse æquum scit, cum & bellum perduret adhuc, & hæc incommoda secum ferat belli sors atque indoles. Quare adversa utriusque arma medius spectat. Et, ubi non potest alteri subvenire, nisi alterum lædat, mavult alterum non juvare, quam gravare alterum quod est ex divi Ambrosii sensu 3. de off. 9. Et eâ mente Hansiaticis civitatibus respondit Elisabetha Anglorum regina, *Non esse hoc colere cum utrisque hostibus amicitiam, si alteros ledas, juves alteros. at imo hoc esse auxiliari hostibus, & cum hostibus adversus alteros facere.* Nulla tamen res vetat communem amicum plura amicitiae officia parti alteri exhibere, & sine ulla offensione foederis cum uno niti, cujus causam esse justiore scit. Quippe cum arma utriusque non pariter probet, illud interdum fit ut conjunctio & necessitudo major sit cum altero. Quæ si ex æquo & bono spectes, etiam summa ratio suadet ut Vene- torum magis enixus favor & propensior in Genuenses voluntas sit. Quemadmodum magnæ Britanniae Rex, postquam pacem cum Hispaniarum rege fecerat, nunquam veritus fuit

fuit majora benevolentiae documenta Hollandis edere, qui & eandem religionem Hispano invifam tuentur, & olim etiam communia contra eundem hostem gesserunt arma. Satis jam ostensum est, nullum postliminii jus esse his, quæ hostis ab hoste suo capta in portum communis amici ipse deduxit. Nunc illud addendum est, pleraque omnia, quæ Genuenses ceperunt, ejus generis esse ut neq; alibi usquam, nedum apud communem amicum, recuperari postliminio possint. Cum enim postliminiū aut personarum aut rerum sit, l. 14. pr. de capt. & postl. admodum paucae res sunt, quæ ad postliminii causam pertinent. Nam res quidem immobiles pulsus hostibus postliminio recipiuntur, l. 20. §. 1. ff. de capt. & postl. l. 36. de relig. & lū pt. fun. l. 26. quib. mod. ususf. amit. quemadmodum de Sagunto oppido Livius refert. lib. 24. Aja. de jur. bell. lib. 1. cap. 5. n. 33. Coteræus de jur. mil. lib. 2. cap. 24. Grot. de jur. bell. ac pac. lib. 3. cap. 9. n. 13. Sed de his nulla hic controversia movetur. At vero rerum mobilium longè *aliud jus* est: Etenim ex rebus animatis recipiuntur postliminio servi. l. 10. l. 12. C. d. t. quos rerum, non personarum postliminio contineri certum est, quia perinde in patrimonio nostro sunt, ut quadrupedes, & alia animalia, l. 2. pr. & §. 2. ff. ad l. Aqu. in equis quoq; & equabus, sed

fræni patientibus, tantundem juris est. l. 2. §. 1. ff. d. t. quibus mulum quoque clitellarium Boëthius, atque item Festus Pomponius ex Ælio Gallo addunt. tum & inter res inanimatas mobiles solis navibus longis atque onerariis propter belli usum singulari favore postliminium est, non piscatoriis aut actuariis voluptatis causa paratis, non armis, non vestibus, l. 2. pr. & §. fin. l. 3. ff. d. t. De cæteris autem omnibus rebus mobilibus evidens est responsum Labeonis, qui ait in l. 28. ff. d. t. *Si quid bello captum est, in prada est, non postliminio redit.* Et mox servos in d. l. 28. Labeo excipit. quos exceptos fuisse dictum jam ante est ex l. 10. & l. 12. C. eod.

Hæc ex vero & genuino legunt & juris sensu sunt, & maximis interpretibus Bartolo, Angelo, Saliceto, Iasoni, Martino, Laudensi, & aliis placuerunt. Quæ & Balthasar Ajalla IC. Hispanus, & exercitus Regii apud Belgas supremus juridicus sequitur, lib. 1. de jur. & offic. bell. cap. 5. n. 35 & 36. & Coteræus lib. 2. cap. 26. de jur. mil. Ant. Fabr. Iurispr. Papin. quib. mod. jus patriæ pot. solv. pr. 8. ill. 4. & Grot. de jur. bell. ac pac. lib. 3. cap. 9. n. 14. Quod si quis juri Romano, & consensui tot auctorum haud acquieverit, is sciat & consuetudine hæc servari, & sic quoque judicatum esse, si modò præda apud victorem pernoctaverit. Cujus
rei

rei testis est Iason ad l. 1. pr. n. xi. ff. de acq. poss. & Angelus in disp. renovat. guerr. & passim alii.

Quinimo hodie omnium pene gentium mores, ac scriptæ etiam constitutiones non modò jus Romanum in eo sequuntur, quod præda cæterarum rerum mobilium careat postliminio, uti ante dictum est; sed insuper ad tollendam penitus postliminii causam jus illud novum introduxerunt, ut, cum antè dixerimus jure Romano ex omnibus rebus mobilibus inanimatis solas fuisse naves longas & onerarias, quibus propter belli usum fuerit postliminium datum, d. l. 2. pr. nunc ne naves quidem hujusmodi recipiantur postliminio, sed idem jus in navibus atque in mercibus sit, pariterque hæ atque illæ careant postliminio, quotiescunque eas hostis non eodem die iterum navali pugna amiserit, sed in potestate eas sua per diem noctemque retinuerit. In quam rem extat lex Regia Gallorum in codice regio Henrici III. lib. 20. tit. 13. art. 24. & simile est, quod refertur in Consulatu maris cap: 287. Atque eandem sententiam habet apud Hispanos regia Partitarum constitutio penult. tit. 9. part. 5. Covaruv. ad c. peccatum de Reg. jur. in 6. relect. part. 2. §. 11. n. 8. Quare omnino, sive jus Romanorum civile, sive receptam ubique consuetudinem, sive deni-

denique constitutiones aliarum illustrissimarum gentium spectes, præda hæc, quam ab hoste suo Genuenses ceperunt, cum in mercibus & rebus mobilibus consistat, cadere in postliminii causam neque apud Venetum communem amicum neque alibi usquam potest. Atque ex his, quæ antè dicta abunde sunt, satis confutantur omnes dubitandi rationes, quæ moveri in contrarium possunt. Sed tamen nequidam plenior cautionem desit, eas proposuisse breviter & diluissse utile fuerit. Non possunt autem contra Genuenses proferri aliæ rationes, quàm illæ ipsæ, quas in eodem planè casu deditâ operâ conquistavit Albericus Gentilis in advocacione Hisp. lib. 1. cap. 1. & 2. & 6. & 7. Nimirum dicitur res eas, quas ab hoste captas in portum communis amici deduxerunt Genuenses, non indigere postliminii, quia nondû ex jure gentium videtur Genuensibus acquisitum esse earum rerum dominium: ac proinde, cum earum dominium nondum amiserint priores domini, restitui illis debere quod suum est. Dominium autem à prioribus dominis ad Genuenses nondum translatum esse obtenditur ex eo, quod quæ ab hoste hostes capiunt, capientium non fiant, priusquam intra præsidia deducantur. Quod existimatur confici ex d. l. 5 §. 1. de capt. & postl.

Sed longè secus statuendum est, si quis obser-

oservet legem illam, quæ unica & sola in toto jure deductionem in præsidia requirit, duntaxat de civibus captis, deque eorum servitute, at non item de cæteris rebus captis loquitur: cum è contrario in cæteris legibus, quæ de alia prædâ captâ loquuntur, disertis verbis scriptum sit, eam jure gentium statim fieri capientium. l. 5. in fin. de A. R. D. Et quidem ratio, cur cæteræ res ab hoste captæ statim capientium fiant, hæc est, quia ex occupatione acquiruntur, ut significat IC^{tus} in l. 51. § 1. de A. R. D. & ad occupationis modos hanc acquisitionem Iustinianus refert in §. item ea. Inst. de rer. divis. occupatio autem fit per solam possessionis apprehensionem. Unde Paulus in l. 1. §. 1. de acq. vel amitt. poss. ait, dominium rerum ex naturali possessione cœpisse; ejusque rei vestigium remanere in his, quæ terrâ, mari, cœloque capiuntur. Nam hæc protinus eorum fieri, qui primi possessionem eorum apprehenderint, Item bello capta, & insulam in mari enatam, & gemmas, margaritas, lapillos in litoribus inventos ejus fieri, qui primus eorum possessionem nactus est. Quibus luculentissimis Pauli IC^{ti} verbis in d. l. 1. §. 1. nihil est significantius, nihil ad rem hanc aptius. Uno enim & eodem contextu de feris, avibus, & piscibus, terrâ marive & cœlo captis, de præda hostili occupata, de

de gemmis, lapillisque in littore apprehensis loquitur. & ea omnia protinus eorum fieri ait, qui primi eorum possessionem apprehenderint. Eamque acquisitionem ex naturali possessione esse ait. Atqui ad ferarum aviumque & piscium, & gemmarum ac lapillorum acquisitionem solâ apprehensione naturalis possessionis opus est, neque ea in domos nostros prius perducere necesse est. Quare nec præda hostilis deductionem in præsidia desiderat, cum sufficiat primi occupantis apprehensio, ut amissa proprietas priori domino sit. Cæterum libertatis favore in civibus captis aliam rationem secuti Romani olim sunt, ne statim capti fierent servi. Quippe placuit illis tempus quoddam intermedium esse, quo capti quidem essent, sed tamen adhuc cives manerent. Hoc autem fuit illud tempus, cum hostis civem Romanum captum nondum in præsidia sua perduxisset. Ait enim Pomponius in unico illo textu d. l. 5. §. 1. *Antequam in præsidia perducatur hostium, manet civis.* Non adfert rationem ejus rei I^C^{tus}. Sed ea initium ex fictione legis Corneliæ habet. Nimirum lex Cornelia iis consuluit, qui mortui quidem sunt, cum jam intra hostium præsidia servi sunt, sed ante tamen in civitate testamentum fecerunt, cum enim testamenta non aliter valeant,

leant, nisi testator fuerit civis & testamenti fictionem habuerit duobus temporibus, cum & testamentum faceret, & cum moreretur, l. 1.8. de bonor. poss. sec. tab. vitium hic in altera temporis extremitate inerat, & ne testamentum valeret, efficiebat. Igitur huic fictio legis Corneliae succurrit, & eum mortuum esse commiscitur, quo tempore adhuc civis esset, & heredem habere posset. l. 6. §. 12. de injust. rupt. l. 12. §. 1. l. 22. pr. de capt. & postl. tempus autem favorabiliter lex Cornelia illud fictioni suæ accommodavit, cum post captivitatem nondum ingressus hostium præsidia esset. Quod jus singulare ex lege Cornelia fuit, quæ ideo testamentaria appellata est, quod & ad falsa testamenta, & ad ultimas captivorum voluntates pertinebat. Anton. Fab. Jurisp. Papin. tit. quib. mod. patr. pot. solv.

Hujus rei fictio, ut in civium captorum personis utilitatem summam & necessitatem quandam habuit, ita in prædâ captâ causam habet nullam. Et licet causa aliqua subesset, tamen quoniam fictio omnis contra jus commune introducitur, ultra casus expressos eam porrigere nullius aut judicis aut interpretis est. Quod constanter & magno consensu traditum est à Bartolo, Iasone, Alciato, & al. dd. ad l. si is qui pro emptore,

emptore, 15. de usu cap. ubi latè pertractatur fictionum causa. Nusquam autem ulla lex fingit res, quæ ab hoste captæ sunt, priorum dominorum manere, quamdiu nondum in præsidia perductæ sunt, sed contra planè manifestis legum verbis statuitur eas solâ occupatione & naturali apprehensione protinus fieri possidentium, quemadmodum incipiunt occupantium possidentiumque statim esse feræ, aves, pisces, gemmæ, ac lapilli. d. l. 1. §. 1. de acq. poss.

Certè Iustinianus in d. §. item ead. Instit. de rer. divis. cum dixisset ea, quæ ex hostibus capiuntur, jure gentium statim capientium fieri, mox quidem de civibus captis addit, sed, quod notatu dignum est, aliâ locutione usus ait *eos in servitutem deduci*; ut in summâ brevitate diversum acquirendi modum in illis noter, & deductionem in præsidia significet. Quod itidem fit in Caji JCti concila locutione in l. 7. pr. de A. R. D. quam secutus Iustinianus est.

Hæc verissima juris & legum sententia est, & rationibus illis nititur, quæ convelli non possunt. Quare & Antonius Gamma in d. decis. 384 n. 3. & Aretinus ac Ripa, aliique plures ad d. l. 1. de acq. poss. in prædæ acquisitione deductionem in præsidia haud spectant, sed eam protinus, mox, atque incontinenti fieri capientium ajunt. Ac fatendum quidem

quidem est multos esse non ignobiles interpretes, qui hic vacillant & deducendam esse prædam in præsidia statuunt, inter quos & Grotius lib. 3. de jur. bell. cap. 6. n. 3. & cap. 9. n. 16. & Aiala de jur. bell. cap. 5. n. 37. Alberic. Gentil. in advocat. Hisp. cap. 2. & ibi citati. Estque hæc communis sententia, sed mirum in modum erronea, cum & leges illas, & differentię causas, quæ jam excusæ sunt, non perpenderit: sed eorum opinio vitæ communi ac rebus gerundis non congruit, ac planè.

Sensus moresque repugnant,

Atque ipsa utilitas justis prope mater & aequi.
 Quin & illi ipsi, qui contrariam opinionem sequuntur, usu tamen & consuetudine eam non servari fatentur. Iason ad d. l. 1. n. 12. Angel. disp. incip. renovata guerra. in 1. dub. Denique cum interpretatio doctorum hic valde incerta esset, at è contrario admodum certæ essent eæ leges juris civilis & rationes, de quibus diximus, confirmatio tandem rectissimi illius juris veteris accessit ex constitutionibus regum Hispaniæ, & Galliæ, quæ ante relatæ sunt ex Codice regio Henrici 111. lib. 20. tit. 13. art. 24. & ex regiis Partitarum legibus, constit. pen. tit. 9. part. 5. & ex Consulatu maris cap. 287. ubi statuitur eam prædam capientium fieri, quæ per 24. horas possessa à victore fuisset.

S

Atque

Atque eò pertinet quoque Hollandorum ordinum constitutio anno 1625. ut jam dubium non sit inter Europæos populos hæc custodiri.

Accedit quod illi ipsi interpretes, qui in prædâ acquirendâ deductionem in præsidia requirunt, quos citat Albericus Gentilis d. cap. 2. advoc. Hisp. cum sententiam ipsi suam interpretantur, illud duntaxat volunt, prædam perfectè ac pleno jure non esse capientium, cum nondum intra capientium præsidia esse cœpit: posse enim interim hostes occurrere, qui prædam iterum vi auferant. Et celebre est illud Angeli, quem Albericus in d. cap. 2. citat ex disput. incip. renovata guerr. ubi ait, *antequam præda sit perducta in præsidia, vel ad alia loca tuta, ad loca amicorum, vel ad loca confœderata, non refuto prædam transisse in dominium capientium, licet in territorium capientium ducta non sit; sed tamen facile virtute belli posset restitui, & eam tenentes de hoc debent verisimiliter dubitare. & sufficit dictus timor.* Et rursus Albericus ibidem ait, *incertam esse prædam, quamdiu intra præsidia ducta non est, ac vulgo dici, multa cadere inter calicem & suprema labra. Quod bellica ratio & sors satis probat. Hollandis enim, qui prædam ab Hispano hoste captam in Angliæ portum devexerant, adhuc erat nonnihil maris arandum:*
erant

erant radenda Flandria inimica litora, eaque adversus prædationes has intenta & instructa: erant timenda cali & maris mina. Hoc modo atque hoc sensu facile patiuntur Genuenses prædam dici nondum suam esse, quia vi tempestatum aut hostium in mari amittere eam possunt. Et sciunt recte Cajum IC^{tum} in l. 139. §. 1. de R. I. scripsisse, *non videri perfectè cujusque id esse, quod casu auferri potest.* Eodem enim modo, si jam Genuam in propria præsidia prædam pertulissent, ac eam deinde commercii causa in alias Italix partes mari traicere velint, sciunt eam non perfectè suam esse, quia tempestatibus maris & periculis incurfantium hostium obnoxia est. Parati sunt Genuenses è portu Cretensi enavigare, ac mari se committere, & hostium occursum expectare. Cogitant se homines esse, nihilque humani alienum à se videri, & cuivis posse accidere, quod cuiquam potest. Meminerunt non esse ista inter se contraria, rem aliquam meam esse, & posse me eam improvise casu amittere.

Illud duntaxat petunt, ut tuti sint in portu communis amici, in cujus fidem confugerunt: neve præda sibi, quam jure belli à justo hoste ceperunt, tanquam injustè capta auferatur. Si vis metuenda sit, ut hostis eam inferat, rogant. Non recusant in oculis amici de præda iterum cum hoste pugnare.

Quod si ab hoste intra portum tuti sint, tantundem ab amico expectant. Præclare Angelus, autor in hoc genere gravissimus, eo loco, quem Albericus d. cap. 2. citat, parem securitatem victori tribuit sive in propria, sive in amici communis præsidia venerit, quod quidem attinet ad ea mala, quæ metui intra præsidia possunt. Ait enim, *antequam sit ventum intra propria præsidia vel ad alia loca tuta, ad loca amicorum, vel ad loca confœderata, &c.* In quibus verbis magna vis inest contra ipsum Albericum, qui ea adducit. Conjunguntur enim præsidia propria, & amicorum; quia, ut victor intra propria præsidia tutus est, ita si amici fidem elegerit, & in ejus præsidia se & sua contulerit, etiam illic publico nomine tutus est. arg. lib. 19. § 3. de capt. & postl. Atque ex hoc ipso Angeli loco dissolvitur altera dubitandi ratio, ex qua Albericus in cap. 1. advoc. Hispan. vult postliminium esse apud communem amicum. Utitur enim illa ratione Albericus ex lib. 19. §. 3. de capt. & postl. quia qui ad socium amicumve pervenit, publico nomine tutus est. Atqui profecto quemadmodum hæc ratio postliminium captivo tribuit eo casu, quo captivus vi aut fallacia ex hostium finibus evasit, & ad communis amici præsidia pervenit, ac in possessione suæ libertatis est, ut hostis non possit

possit ibi manum ei iniicere, (de quo solo casu IC^{um} in d. l. 19. §. 3. loqui probavimus ante:) ita in casu converso & contrario, si non captivus ipse, sed is, qui eum cepit, possidetque & in potestate sua habet, fidem communis amici elegit, & intra præsidia ejus cum prædâ suâ venit, publico nomine ibi tutus est, & proinde ei non aufertur quod cepit, possidetque. Et utroque casu potior meliorque est possidentis conditio, argum. l. 128. pr. de R. I. l. 91. §. 3. in fin. de V. O.

Non minus facile est respondere ad id, quod Albericus lib. 1. cap. 6. advocat. Hisp. arguit, non licere cuiquam fæderato captivos in portum amici principis deducere, ob eam rationem, quia hostem captum non liceat ducere per territorium alienum. Primo enim id ipsum valde controversum est, & plures sunt IC^{ti}, qui captivum duci per fines alienos posse ajunt. Albericus de Rosat. ad rubric. c. de his, qui ad Eccles. Cæpoll. ad l. 16. de ædil. ed. Leonin. consil. 56. Felin. in c. de except. n. 5. Mynsing. lib. 2. observ. 28. quemadmodum & rationes non injustæ sunt: quia, & si forte in territorio alieno non liceat capere hostem, tamen ibi non liberatur qui captus alibi fuit. & , sicut illic non fiunt servi, ita nec fiunt illic liberi, ut contrariorum eadem

fit disciplina, & æquabile jus in omnibus. Quæ omnia ipse sibi objicit, & frigidè ac nullo colore dissolvit ibidem Albericus. Sed esto. hoc ipsum, quod rectius negari potest, concedatur Alberico, non posse captivos per alterius territorium duci. Malè tamen id Albericus usque eò producit, ut ob tempestatis causam aut ex alia necessitate haud liceat cum prædâ juste in mari captâ ad anchoras stare in portu amici. Quod nec ullus interpretum, quos adducit, per somnium dixit, nec ullæ rationes, quas recitat, concludunt. Quicquid authoritatis ex scriptoribus, quicquid rationum illuc obliquâ & reluctante jurisprudentiâ contorquet, omnino pertinet ad transitum, qui terrâ per agros alterius Principis armatâ manu fit. In quo & terroris aliquid & damni noxæque interdum inesse potest. etsi & ex Mosis historiâ Num. 20. & 21. & ex Augustino num. quæst. 41. & ex Tacito 4. histor. cum modo quodam & temperamento defenditur. Grot. de jur. bell. lib. 2. cap. 2. n. 13. & cap. 3. n. 12. At certe nihil formidinis, nihilque noxæ pervenire ad territorii incolas potest, si quis prætervehentium in littore aut portu amici principis cum navi & cum mercium captarum præda conquiescat. quod & juris gentium esse, & ex alterna humanitate proficisci, & inter innoxias utilitates videri, quæ sunt

sunt utentibus commodæ , concedentibus non molestæ, jam antè ostensum est. Quare nullus princeps navigantes his prohibuit, nisi hostes suos. Illud duntaxat ad agnoscendam principis jurisdictionem pertinet , significare præfecto portus, quæ sit navis, unde veniat, quid vehat. Quod in constitutionibus regni Gallici requiritur cod. reg. Henric. III. lib. 20. tit. 8. artic. 9. & 10. & 11. estque illud consentaneum ei juri, quod portubus, & rei maritimæ passim impositum apud alias nationes est.

Cætera, quæ in cap. 7. l. 1. advoc. Hisp. Albericus Gentilis contra Archidiaconum disputat, referenda sunt ad eum, qui extra cœmeterium vel Ecclesiam captus, mox per Ecclesiam vel cœmeterium ducitur: quem haud esse dimittendum rectissime tradidit Archidiaconus in cap. sicut. 17. q. 4. cujus sententiam multis & gravibus rationibus confirmavit Achilles Gigas in tract. de crimine læs. majest. rubric. qualiter & à quibus crimen læs. majest. comm. q. 10. n. 30. ubi & argumenta, quæ in contrarium afferri ab aliis quibusdam solent, confutat. Idque & Joannes Lupus sensit in repet. rubric. de don. int. vir. & ux. Itemque Decianus & Oldradus in consiliis: & sequitur Boër. decis. 178. n. 13. Et Andreas de Isernia in rubric. quæ sint regalia. in usib. feudor. ubi

exemplum ex Siculorum statutis refert, & glossam, Albericum, aliosque plures recitat. Quod autem Albericus Gentilis quosdam memorat, qui ab Archidiacono recesserunt, nihil mirum est. Solent quippe plerique olim juris Canonici interpretes flagrante studio quodam in his controversiis discutiendis paulo longius provehi, quam res & ratio, ac interdum etiam ipse Canonum tenor exigit. Et vero licet vel maxime assentiendum illis foret, qui ab Archidiacono discrepant, nihil tamen id Genuensibus tunc officeret. Quemadmodum enim ante dictum est, causam eorum, qui terram per alienam ditionem armatam manu iter faciunt, separatam esse ab usu maris litorumque & portuum, qui innoxius est, & omnibus, præterquam hostibus, patet; ita & hic simile discrimen est. Et præterea addi potest, singulare quid esse in loci sanctimonia, atque in cœmeterii & Ecclesiæ religione.

Quod porro ait Albericus cap. 1. ubi lex non distinguit, ibi nec nos distinguere debere, textum autem d. l. 5. §. 1. & l. 19. §. 3. de cap. & postl. haud distinguere inter communem amicum, & inter eum, qui alteri tantum parti amicus est, nihil ad rem facit. Jam enim ante ostensum est, ut ipse vult Albericus, tam de communi quam de proprio amico illic agi. Sed tamen additum est

est, eos textus ex mente & verbis ipsorum
 IC^{torum} pertinere ad eum casum, cum quis
 vi aut arte ex hostium potestate evaserit &
 ad amicum sive communem sive proprium
 pervenerit : Minime autem IC^{tos} eum ca-
 sum spectasse, cum quis ab ipso hoste, in cu-
 jus possessione & potestate adhuc est, in
 portum communis amici deducitur. De
 quo casu hic controversia est. Atque hinc
 simul etiam corrui argumentum, quo ait
 ibidem cap. 1, leges illas ideo etiam de
 communi amico accipiendas esse, quia, si
 solum de amico proprio agerent, jam esset
 is casus indubitabilis, cum tamen lex debeat
 intelligi de casu dubitabili : Tum etiam,
 quia in d. l. 5. §. 1. dicitur quis *ad nostros*
amicos reverti. *Nostrum* autem id esse vult,
 quod commune cum aliis sit. Etenim,
 quemadmodum hæc non usquequaque vera
 sunt, & magnâ cautione indigent, ita etiam
 secundum ejus sententiam admissa nihil
 efficiunt aliud nisi textus eos de communi
 utriusque partis amico accipi oportere.
 Atqui jam id concessum Alberico est, de
 communi quidem amico leges eas loqui,
 sed de eo utique, in cujus territorium fugâ
 quis ex hostium elapsus præfidiis ipse se re-
 ceperit, non de eo, qui victorem cum præ-
 dâ ad se venientem suscepit. Inter quos
 casus eam diversitatem esse dictum est, ut

prior postliminium admittat, non item posterior. Atque hæc in hunc modum pro Genuensium causâ rectissime dici posse videbantur.

Scribebam LUGDUNI BATAVORUM,

14 Iunii 1631.

ADOLFI VORSTII,

ÆLII EVER. F.

ORATIO FUNEBRIS,

Recitata in exequiis Viri incomparabilis,

D. PETRI CUNÆI,

Iuris & Politices Professoris

primarii,

Ad diem v 1 Decemb. cId Id c xxxviii.

VIRO. AMPLISSIMO. DOCTISSIMO QVE. GEORGIO. DOVBLETIO. RATALLERO. I. C. SVPREMAE. HOLLANDIAE. ZELANDIAE QVE. CVRIAE. SENATORI. DIGNISSIMO. ET. VIRTVTVM. CVNAEI. AEQVO. AESTIMATORI. OBSERVANTIAE. VETERIS QVE. AMICITIAE. ERGO. L. M. Q. D. D. ADOLFVS. VORSTIVS. AELII. F.

ADOLFI VORSTII
 ORATIO FUNEBRIS
 IN OBITVM
 V. CL. PETRI CUNÆI.

UEM, mortis à limine re-
 vocatum, cœlo huic & Aca-
 demiæ non ita pridem re-
 donaverat singularis Dei
 Dominique nostri benigni-
 tas, quem, reducem ab iti-
 nere parum auspicato, omnis prope hone-
 stiorum ordo hominum gratulabundus ac
 veluti ovans exceperat, saluumque mecum
 in multos volebat annos; eum, mutatis re-
 pentè rerum vicibus, & subductum nobis,
 funere immaturo, dolemus in præsens, &,
 quod pietatis atque officii erat omnium, ad
 sepulchrum prosequuti sumus mæsti atrati-
 que. Petrum Cunæum, non inficiandum sæ-
 culo nomen, virum & virtute, & doctrina,
 & dignitate amplissimum, amisimus, Audi-
 tores, damno vix reparabili. Eripuit hunc
 terris, non invida Parca, non Fati crudelitas,
 non casus aliquis fortuitus, verum arcana su-
 premi Numinis providentia. quod sicuti
 vitæ necisque omnium sedet arbiter, ita nec
 invidere novit, nec crudele esse potest, aut
 perpeti

perpeti ut temere fiat quidpiam. Absit quoque cogitatio ista ab humana audacia, ut abdita ejus consilia rimari, causasque inquirere velit anxie, cur tantum in republica, tantum in Academia lumen, cujus diuturnior usura optanda bonis omnibus erat, eo ipso tempore quo restitutum nobis credebatur, præter spem atque expectationem omnium fuerit extinctum. Habent imperii sui arcana principes, ad quæ caligant subditorum plerumque animi, quæque venerationem potius tacitam ac tutam, quam curiosam & cum periculo conjunctam postulant indaginem. De universi hujus rectore Deo, cui reges in ipsos imperium est, quis tam stolidus & væcors fuerit ut non parifentiat reverentia, imo majori longe, quandoquidem omnium est maximus? Sufficiat piis mentibus, justa esse, recta esse quæcunque gerit: & pro efficacissima sit ratione, divina ejusdem voluntas; quæ nullam admittit curiositatem, nullam vult expostulationem importunam. Susplicari interim, susplicari nobis licet, Auditores, & digna utique homine Christiano ea susplicio est, non parvam insigni huic calamitati ansam præbuisse delicta ac vitia nostra; quibus vel inter prima annumero odium, invidentiam, maledicentiam, nimium sui æstimatorem, alterius contemptorem animum, & de re
sæpe

sæpe nihili ac vana haud minus perniciosum quam pertinax certamen. Etenim, ex quo incepti iudicio aliquo meo in rebus humanis uti, sic me comparavi perpetuò, ut, quoties viros probitate, eruditione, prudentia cæteris præstantes mortalibus, ac Reipub. utiles, è medio excedere video præmaturè, toties fere sceleribus nostris Numen credam iratū, ac pænæ id loco nobis irrogari. Quidquid tandem sit, postquam summi Imperatoris jussu nos reliquit vir magnus, non perfunctoriè, sed cum cura, & remota omni lugentium scena, quod gravitatem ejus decet, laudandus est nobis, vobis faventibus. partim in exemplum præsentis ævi ac futuri, partim ne cum corpore memoriam quoque illius, aut cum amico amicitiam extulisse dicamur. Noluit ille quidem infirmus, & sub extremum vitæ tempus, quo personam nobis detrahimus, defuncto sibi hunc haberi honorem; quod animi est æterna jam cogitantis, & despicientis humana omnia. cæterum aliter faciendum censuit amplissimus Acad. Senatus, & me, quanquam ad dicendum multis inferiorem, partes hæc duriores uti susceperem, suo impulit rogatu. Amicus scilicet fueram tot annis, tanta animorum conjunctione; præstiterat vivus idem officii genus optimo parenti olim meo; denique, nemini quam mihi cognita melius atque explorata

plorata esse poterat vita ejus privata & indoles, ob diutinam intimamque familiaritatem. Quæ cum inficias ire non possem, & illi, ad quos è clarissimo Professorum ordine hoc ipsum pertinebat, justas obtendere mihi viderentur excusationes; ego, qui vivo nihil negare potui, extremam hanc mortuo denegare gratitudinem, quo potuissem colore, quâ fronte? Utinam vero pio affectui meo in tantum faveret Deus, ut vel digna tanto viro nostra existeret oratio, vel, si infra ejus sit merita, quod potius futurum reor, nihil tamen, culpâ meâ, de ejus decederet magnitudine. Natales Cunæi nostri, ut inde exordiar unde oportet, Flissinga, Zelandorum oppidum illustre & mari proximum, sibi vindicat. cujus cives, inter belli hujus Belgici initia, Ducis Albani, & qui sub eo militabant Hispanorum crudelitatem ac tyrannidem acerbissimam tam forti animo à suis repulerunt cervicibus, ut libertatis hujus, qua hodie fruimur, Deo res ita moderante, non exigua jecerint fundamenta. Bellicosa hæc & ferox gens, prima ejus viri aspexit incunabula, cui ad omnem humanitatem & politioem contigerat nasci literaturam. Vetera ut taceam, Batavia hæc nostra, oppidis duobus, à Musis itidem alienis, ac simili pene situ & genio, Hornæ Adrianum Junium, magnum Erasmum Roterodami

terodami in lucem edidit. Exemplo egregio, quovis loco ingenia nasci præclara, & in omnem victura æternitatem. Patre genitus est mercatore, viro spectabili atque integræ existimationis. Hic educatum Middelburgi, quæ gentis Mattiacorum clarissima est civitas, ac puerum jam duodecennem, non frequentia scholarum, aut publicis eum tradidit præceptoribus, verum domesticæ institutioni sanctissimi doctique senis, Hugonis Favolii; cujus operâ Latinam linguam discere cœpit primitus. Perceptis hujusce rudimentis, in Bataviam ablegatus est, ac curæ iterum privatae Ioannis Mathisii, Ecclesiastæ Harlemensis non minus eruditi, quàm rerum gnari, commissus. A quo postquam uberiore tinctus esset literarum cognitione, relicta ejusdem disciplina, Acad. hanc Lugdunensem adiit, anno ætatis decimo & quarto. Cum verò imbecillior adhuc ea ætas esset, quàm quæ sibi permetteretur, aut suapte se regere posset sponte, Ambrosio Regemortero, juveni literatissimo ac cognato suo se adjunxit, consiliaque ac ductum ejus secutus est fideliter. Hausit ex hoc ipso, inter studiorum primordia, Hebrææ Græcæque linguæ scientiam. augurio profectò felici ac minimè fallaci, eccellente aliquando eum in hisce literis fore, sicuti ipse postmodum

T

com-

comprobavit eventus. Tantus autem in eo erat ardor ad frugem aliquam in studiis humanitatis perveniendi, ut, cum anno tertio supra millesimum sexcentissimum in Magnam Britanniam navigasset, unica ætate & Græcæ poësis principem Homerum, & Poëtarum Græciæ plerosque alios, lectione continua ac severa absolverit. Qua diligentia hoc tandem consecutus est, ut, cum vellet, & Græcum scriberet epigramma, quod elegantia ac dictionis puritate ~~veteres~~, quos inter primas Callimacho tribuunt, imitaretur, & de virtutibus ac vitiis Græcorum poëmatum judicaret, etiam juvenis admodum, dexterrimè. quo nomine innotuit, ac charus olim fuit, Isaaco Casaubono, magno illi literarum, & Græcanicæ eruditionis lumini, postquam doctas Animadversiones suas in Nonni Dionysiacæ muneri illi misisset. extat inter viri incomparabilis epistolas, nuper vulgatas, una Cuzæo inscripta, quæ hoc luculenter testatur. E Britannia Lugduno redditus suo, relictoque apud Londinenses studiorum inspectore ductoreque Regemortero, qui sacro Belgicæ Ecclesiæ ministerio, ab eo tempore in hunc usque diem, magna probitatis ac doctrinæ cum laude, istic præfuit, varius esse cæpit ac desultorius, animumque per graviores disciplinas omnes circumferre; nullibi fere se sistens

nisi

nisi in literis humanioribus. Ad quæ studia acriores ei faces subdebat Petrus Regemorterus, avunculus; vir dignitate equestri insignis, &, propter eruditionem multiplicem, rerumque usum ac Politices scientiam, principibus, maximisque in republ. hominibus perquam gratus. Excitabant præterea eum, quod generosi celsique animi est proprium, magna illa in litteris nomina, Josephus Scaliger, Isaacus Casaubonus, Hugo Grotius, Dominicus Baudius, Bonaventura Vulcanius, Daniel Heinsius, Scaligeranæ eruditionis gloriæque genuinus hodie successor ac hæres, aliique, penes quos literarum principatus ea erat tempestate. Horum uti consuetudine, per hos proficere, & utile, & honorificum sibi putabat. Contigit illi, rara quadam felicitate, eadem vivere mensa cum Bonaventura Vulcanio per integrum triennium; postquam jam ante, spatio haud breviori, hospitio usus fuisset eodem, quod præstantissimi duo viri inhabitabant, C. Clusius, & Sylvester à Campen. quorum ille inter honorarios Academiæ hujus Professores, ob nominis claritudinem, ac rei herbariæ eximiam scientiam, fuit: alter verò, amplissimis in republ. perfunctus honoribus, utpote Goefanæ primum civitatis Syndicus, ac deinde inter Consiliarios Fœderatorum Ordinum delegatus, amore oris

literati ac vitæ privatæ, publicis se muneribus abdicaverat, ut inter eruditos Lugduni lateret; ipse eruditione & prudentia tam insignis, uti singula penè dicta ejus velut totidem haberentur oracula. Talibus ille, tantisque viris ac magistris, salutari consilio, reverentia singulari, formandum se permisit; tales sibi proposuit imitandos, quorum opera & imitatione tum doctior, tum melior fieret prudentiorque. raro sæculi hujus exemplo, quo adolescentes statim sapiunt, sciunt omnia; neminem verentur, imitantur neminem, atque ipsi sibi exempla sunt. Sed non ita noster, cujus hæc præcipua prudentia, quod alios prudentiores arbitratur; hæc præcipua eruditio, quod discere vellet. Eadem discendi proficiendique cupiditas Franekeram Frisiorum eum pellexit, uti opera consilioque clarissimi Joannis Drusii in ipsa Hebraismi adyta penetrafet. Hoc præceptore Chaldaica, ac Syriaca, & Rabbiorum commentarios adortus est. Ad quam rem, paucis usitatam, Iosephus Scaliger, Socrates ille sui temporis; & ingeniorum optimorum altor educatorque sagacissimus, mirificè eum inflammabat per literas. Enimverò Syriasmum & Hebræorum magistros intelligere, non cujuslibet est, aut vulgaris industriæ. Quam in hisce subactis olim fuerit ac solidus, citra ostentationem,

nem, amicus meus & collega desideratissimus, eruditi ejus de republ. Hebræorum libri, doctiorum calculo jamdudum approbati, fidem faciunt. Bonam quippe partem eorum commentariorum Rabbi Maimonides Ægyptius, qui solus ferè inter gentis Judaicæ scriptores Talmudicos non ineptire censetur, ei suggessit, iis ex libris suis quorum nulla extat interpretatio, quod sine peritia Rabbinismi esse non poterat. Lexici & interpretum ope citare aliquid ex hoc scriptorum genere, quilibet etiam potest, qui nihil in Hebraicis novit præter literarum formas ac nomina. Alterum illud majoris operæ ac studii est, penitiolemque ejus linguæ requirit intelligentiam. Ad summam, Drusii germanum discipulum in eo agnoverunt harum rerum periti; quem per epistolas, relicta jam Frisia, penè quotidie de gravissimis quæstionibus consulere non destitit, & sibi addictissimum perpetuò expertus est. Cujus vicissim ille filium, studiorum socium, ita dilexit, ut fratris loco haberet, & extincti desiderium ferret impatientissime. Præbuit sese ibidem auditorem sedulum Marci à Lyclama, nobilis Iurisconsulti, & Timæi Fabri, qui, in professione Iuris tunc recens, maximam postmodum in docendo auctoritatem habuit. Ita cum vitam instituisset suam ac studia, &

variarum eruditionis jam famam sibi comparasset inter doctos, anno millesimo sexcentesimo & undecimo ab amplissimis Acad. Curatoribus Latinæ primùm linguæ data ei professio est, ac deinde Politica. qua dum fungitur, Iuvenalem, Senecam philosophum, Suetonium Tranquillum, C. Tacitum, aliosque id genus scriptores interpretatus est, magna auditorum frequentia, & summa cum admiratione omnium. Quorum in numero & ipsum me adolescentem tunc fuisse, & meminisse, & gratulor mihi etiamnum. Inter hæc tamen Iurisprudentia semper præ cæteris ei placuit, ac potissima visa est ad ingenii sui explendam magnitudinem & capacitatem. in cuius studio cum eos se existimaret fecisse progressus, ut alios etiam erudire posset, publicum ejus rei testimonium petiit, tituloque Doctoris ornatus est à clarissimo Iurisconsulto, Cornelio Swanenburgio, Academici Senatus per id tempus præside. Exinde, non contentus nuda atque otiosa legum contemplatione, forum quoque adeundum sibi censuit, causasque ibidem agentes ac perorantes viros egregios audire voluit, quo usum Iuris perciperet uberiores. Quamobrem, impetrata à Curatoribus & Consulibus missione ad annum, Hagam Comitum se contulit, ut in maxima celebritate, & in media reipubl. luce

luce aliquandiu viveret, atque illic formaret
 Iurifconsultum patriæ Academiæque peruti-
 lem. Quæ res aded illi cessit feliciter, ut non
 potuerit magis. Excepit enim hîc eum ædi-
 bus suis honorificè ac benevolè admodum,
 vir amplissimus, eique amicissimus pariter,
Apollonius Scottus, supremæ Curiæ Iuridi-
 cæ Senator integerrimus, ac sydus fulgen-
 tissimum, omniumque eruditorum fautor
 æstimatorque eruditissimus. Exacto anno,
 Lugdunum reversus cum esset iterum ad so-
 litos labores, decretum est ab iisdem Acad.
 Curatoribus ac Urbis Consulibus, anno de-
 cimo & quinto supra millesimum sexcente-
 simum, ut, præter Politica, lus Civile inter-
 pretaretur, ac Digestorum sustineret profes-
 sionem. Quod munus & statim suscepit ma-
 gna alacritate, & parem ei se ostendit mox
 inter principia, omniumque abunde imple-
 vit expectationem. Cælibatum tandem
 pertæsus, animoque ad honoratum aliquod
 conjugium per ea tempora adjecto, duxit in
 uxorem Mariam Zeistiam, virginem lectis-
 simam, & viri consultissimi laudatissimique,
 Nicolai Zeistii, Leidenfium Syndici, filiam;
 amplissimi verò Ioannis Banchemii, Præsi-
 dis supremæ Curiæ, & Academiæ Curato-
 ris, neptem ex filia. Cum autem, elapsis ali-
 quot abhinc annis, fatali lege, vitæ similiter
 & Academiæ exemptus esset Iurifconsult-

tiff. C. Swanenburgius, ille judicatus est dignissimus, qui tanti viri vices subiret in Codicis interpretatione. quam professionem ad extremum vitæ spiritum ita ornavit, eaturatus est dignitate ac constantia, ut Iurifconsultorum nemini hac ætate cesserit, interpretandi subtilitate, ac docta legum enodatione. Quibus rebus effectum est, ut in magno domi forisque apud omnes esset pretio, & operam ejus privatam efflictim expecterent, quotquot sacro Iuris studio se addixerant. Nec hi tantum, sed summi æque atque infimi domum illius, de rebus controversis eum consulturi, tanquam oraculum quoddam civitatis frequentabant. Unde querebatur sæpenumero apud me, nimis densis se obrui negotiis, quodque de scribendo ultra aliquid in usum posteritatis, vix cogitare sibi liceret; cum otium & tempus deessent, scripturo ante omnia necessaria. De causis juris & facti, earumque differentiis, materia intricatissima, jamdudum commentarium confecerat, & retractare ac publici ipse juris facere sæpius sibi proposuerat. Lubenter quoque animo in vetera illa & humanitatis jucundissima redibat studia, & Flavium Iosephum, rerum Iudaicarum scriptorem gravissimum, ea excutiebat mente, ut commentario illustratum orbi literato exhiberet aliquando. Cujus expectatio

maximos

maximos etiam viros, domesticos extraneosque, hætenus tenuit suspensos. Quos inter, magnum illum heroem ac patronum quondam meum, Dominicum Molinum, augusti Venetorum Senatus decus immortale, fuisse dum viveret, tum ex ore ejus, tum ex literis mihi satis compertum est. Cujus viri grandia in me merita, ac constans perpetuæ erga me benevolentia significatio, facit ut non sine horrore ac lachrymis propemodum de eo cogitare possim; debeam verò plurimum clarissimis eloquentissimisque collegis, Heinsio Boxhornioque, qui tam illustre caput in omnem dederunt memoriam, ac præclaris ejus manibus, cum P. Scriverio, senne doctissimo, condigne parentârunt. Verùm Cunæo nostro evênit, quod plerisque eorum qui posteros cogitant, quibus nulla non mors repentina est, utpote quæ semper inchoatum aliquid abrumpat. Habemus præterea, quod fere exciderat, elegantissimam ejus Satyram Menippeam, in seculi hujus homines plerosque ineptè eruditos; in qua tamen, maturiore judicio ac ætate, nonnulla improbavit. Quàm grandia dicendi ornamenta ac præsidia in hoc viro fuerint, & vos testes plerosque auritos appello, & constat ex variis, quas publice edidit, orationibus. quarum uno volumine editionem, cum iis quas hætenus pressit, filio, juveni ornatissimo,

tissimo, ac paternarum virtutum æmulo, quem mæstum dejectumque præsentem intuemini, paulo ante obitum commendavit. Erat illi dictio tam castigata, tam concinna, tam pura ac perspicua, & minime affectata, ut aureum illud Latini sermonis sæculum, quod sub Iulio Cæsare, & Ciceronis atque Augusti temporibus vixit floruitque præcipue, in eo non desiderares. Hinc multos per annos, & quamdiu per graviores curas ac functiones licuit, juventuti generosæ, ex publica autoritate, ad veræ eloquentiæ laudem viam prævit. A quo onere Curat. ac Conss. humanitas, jam ultra biennium est, quod eum absolverit; relicto tamen laboris præteriti eodem illi præmio, ac muneris ejusdem functione translata in clarissimum, & ei rei inprimis idoneum, Marcum Boxhornium. Postremis vitæ annis ab Hollandiæ Ordinibus, patribus patriæ, amplo ornatus est stipendio, quo in maritimis negotiis, dubiis ac controversis, operam suam eis commodaret addiceretque perpetuam. Et, nisi fata eum prævenissent, Historici munus à Zelandiæ Ordinibus delatum, obivisset; Iacobo Eyndio, Haemstedii Domino, viro armis, litteris, ac nobilitate claro, in historia patria pertexenda jam designatus successor. Hujusce enim rei gratia, publicis literis evocatus, profectiorem in Zelandiam, inclinante

pante jam ætate, susceperat; ubi & morbi,
 & mortis quoque causam contraxisse vide-
 tur. Cum verò prudentia singulari, & ex di-
 gnitate, sæpius supremo in Acad. functus
 esset magistratu, ejusque in rebus agendis
 Curatores Consulesque perspexissent indu-
 striam, Consiliarii Academici titulo, non
 inani, sed fructuoso, decorandum insuper
 censuerunt. Equidem apparuit, magnis mi-
 nimisque rebus, quàm cordatus esset. Si in
 Senatu, si in foro dicenda esset sententia, si
 ex suggesto laboranti succurrendum Acade-
 miæ, si ad Ordinum confessum confugien-
 dum, si commendandus aliquis esset apud
 eos qui rebus cum imperio præsunt, semper
 se catum, semper virum ostendit, & admira-
 tionem sui vel invitis extorsit. Audivistis
 primam viri præstantis, audivistis adultam
 maturamque ætatem, audivistis studiorum
 quam inivit rationem, peritiam in litteris, in
 Iure, &, quæ hæc consequi solent, dignita-
 tes, honores, præmia. Vultisne, antequam
 ad tristia illa, & excessum ejus me confero,
 compendio indolem ejus ac mores cogno-
 scere privatos? Quanquam nec Apelles ego
 sum, neque Phidias, neque Praxiteles, ico-
 nem tamen animi ejus describere paucis co-
 nabor. Temperamento erat calido sicco-
 que, ac propterea ad iracundiam à natura
 propior: unde per vehementiorem hunc a-
 nimi

nimi motum, vel nolens abripiebatur sæpius, facillimeque de tranquillo mentis statu dejiciebatur. Quod ipsum, & frequenter apud amicos domesticosq; conquestus est, & cum hominem se esse meminisset, ut huic suæ ignoscerent infirmitati, nunquam eos rogare destitit. Melancholicum quadantenus fuisse eum si dixerō præterea, & quidem ex eorum revera numero quos ingeniosos esse ait philosophorum post Platonem princeps Aristoteles, nemo ob id falsi me arguerit merito. Solet namque ater quidam ac splendens succus, pondere certo sanguini permixtus calidiori, acris ingenii, & judiciosos viros ac graves, qualis hic fuit, efficere. Levitatem, inimicissimum quieti vitium, ac futilitatem, oderat quàm maxime. Cordatos & circumspectos sermones volebat, ubi res id postularet, aliosque libentius, quàm semet ipsum, loquentes audire solebat. Iactantiam, immodicas laudes, fucum & inania omnia severitate quadam judicii fastidiebat, homo paucorum & hominum & verborum. Acerri-
mus vitiorum insectator. quæ res, etsi ad veritatem ac vitæ emendationem spectare videatur, non tamen semper bene cedit apud illos, qui obsequium præferre solent, aut adulationem. Hunc verò ordinem in universa vita sequutus est, ut necessitates voluptatibus, seria jucundis anteponeret, ipse
semper

semper serius. Amicitias nec contraherat facile cum quoquam, & contractas constantissime servabat. Quod vel in me patreque meo, verissimo apparuit documento. Habuit etiam inter amicos addictiores, duo illa patriæ nostræ lumina erudita, & patricia capita, Ioannem Forestum, supremi Hollandiæ Zelandiæque confessus luridici senatorem gravissimum, & Simonem Bellimontium, variis clarum legationibus virum, ac summis in rep. dignitatibus egregiè defunctum, oppidi Rotterodamensis in præsens adsessorem. Foresto eum junxerat juvenem olim, præter cæteras animi dotes, græca literatura; cujus studium summum in utroque erat. Neque id extra rationem; cum absque interiore græcarum literarum cognitione, nemo unquam verè solideque doctus extiterit, aut venturis deinceps futurus sit ætatibus. Adjicio hinc celeberrimum I. Gerardum Vossium, Historiæ omnis & antiquitatis, tam sacrae quàm profanae, scientissimum, unà cum clarissimo Casparo Barlæo, quem inter cognatorum primos, singularis & variæ doctrinæ, tum morum ingenuitatis ergò, mecum dilexit semper effuse. Postremis vitæ annis, quod prætereundum minime duxi, admirari quoque cæpit Claudium Salmasium, promptuarium illud omnigenæ eruditionis inexhaustum, & Acad. nostræ ac literarum
pereun-

pereuntium nobile fulcrum, eoque insuper
uti familiaris. Sicuti autem iudicio, quo
 pollebat exacto, amicos sibi delegit, ita &
 patronos, ex nobilitate atque optimatibus,
 quos observaret. Coluit inprimis ac vene-
 ratus est, ut fautores suarumque æstimatores
 virtutum, Adria. à Matenesse, Corn. vander
 Myle, Joan. à Matenesse, Francisc. ab Aer-
 sen, Nicol. Cromholtium Præsidem, Adria-
 num Pavium, Rochum Honartium, Jacobum
 Catsium, magnum Ord. Hollandiæ consi-
 liarium, viros omnes equestres, & Academię
 hujus Curatores dignissimos. qui cum de
 virtutibus ejus atque ingenii ornamentis ju-
 dicare possent optimè, plurimis eum bene-
 ficiis ac humanitatis officiis & censuerunt
 eumlandum, & re ipsa tumularunt. Utque,
 quæ indolem ejus spectant, absolvamur om-
 nia, parcus erat temporis sui, vigil, laboriosus,
otiumq; suum, quod alii otiosissimis perdunt
 occupationibus, non nisi dignis impendebat.
 Si quis tamen officium amici ab eo exige-
 ret, promptum semper paratumque invenie-
 bat. Circa cibum portionemque non modò
 non indifferens, sed accuratus aded, ut ni-
 mis prope anxium hîc dixisses. Sobriam &
siccam habebat animam, qualem prudentis-
 simam esse, veterum quis pronuntiavit. No-
 trę frugalitatis, ac minime prodigus, nec ta-
men sordidus. Quâ re eum familiæ nume-
 rosa,

rosæ, quæ illi divinitus obtigerat, consulatur optime; rarius tamen eam curam in eruditos cadere animadvertimus. Proinde, nisi aliunde iis sit prospectum, nihil præter famam eruditionis & honestam paupertatem, bonæ mentis plerumque sororem, hæredibus suis relinquunt. Publicæ tranquillitatis securitatisque studiosissimus, religionem, quæ primum humani pectoris est bonum, ita amabat, ut tamen ubique consilia præferret moderata, animumque postularet mansuetum ab iis, qui hominibus atque Ecclesiis præsunt Christianis. Melanchthonis suavissima lenitas mirum in modum illi alubescbat. Quod & ego non semel ex illo audire me memini, &, pridie quàm moretetur, inter alios pios sermones, Abrahamo Heydano, qui ei tunc aderat, Theologo doctissimo, & quem mecum faciebat plurimi, retulit affirmavitque. Gallicis concionibus, linguæ gnarus, frequentius quàm Belgicis intererat; & languidum ac decumbentem hæc etiamnum cura angebat, ut commodus sessioni, auditionique locus ei assignaretur, nova in æde, quâ nuperrime sacra Christiana Gallice celebrantur. Tempus est, Auditores, ut manum de tabula hac tollamus, atque in ejus obitu, & consolatione, quæ ex virtutum tantarum capi potest memoria, desinamus. Redierat sub initium Novemb. ex
Zelan-

Zelandia, ubi febrem gravissimam, Dei misericordiâ, ope affinis sui, Medici præstantissimi, ipse & uxor ejus, matrona honestissima, & filiolus, quem unice deperibat, natu minor, evaserant. Simul atque innotuit ejus reditus, amici certatim omnes ac Collegæ ædes illius adire, gratulari valetudinem, & prospera omnia in futurum vovere. Nec defuit illi favor & humanitas Ampliss. hujus Urbis Consulum; qui, ut quanti eum facerent intelligeret, & jam ante per literas ei significari jusserant, ne prius quam plene convalesceret ex Zelândia discederet, & reversse eodem affectu domum adjere, atque eadem, de ratione habenda valetudinis, accurate inculcârunt. quæ sollicitudo aded illi grata fuit, ut Consulis tunc primarii, Jacobo Bröuchovii, viri amplissimi, & quæ est virtute, integritate, ac rerum usu, patriæ bono nati, humanitatem eximiam non semel apud me deprædicaverit. Tristis pallor, ex morbo priore epidemico, adhuc in vultu ejus sedebat; valetudo dubia erat, ut in convalescentibus fieri amat; & tamen valentulus sibi videri volebat, ac, plenus animi, plus se posse, quam vires permittebant; solitaque etiam repetere cogitabat ministeria. Repone-
 nere singulis officium suum voluit, & acri se exposuit non semel minus salubri, per hanc Autumni inconstantiam. Rediit febris male
 sepulta,

sepulta, & , velut doloso cineri suppositus
 ignis, lecto eum denuò affixit; primo in spe-
 ciem mitis, mox vehementior & continua,
 ac duplicis tertianæ typum gerens. Quæ
 post decem, aut duodecim dies, cum levibus
 per intervalla deliriis, virum omnibus nu-
 meris in sua professione absolutum, mihi que
 amicissimū, ad finem mortalitatis perduxit;
 quicquid contra sedulo ex arte molirentur
 Collegæ clarissimi, qui ei faciebant medici-
 nam. Cum morbi sui periculum cognovisset,
 turbatus uxoris etiam causa, quæ unà
 ægrotabat, ad exitum se componere cæpit,
 & rebus suis, quatenus per morbi vim licuit,
 dispositis, cælum cogitare ac Servatorem
 suum Iesum. Quotquot eum accedebant
 amici, testari illis hanc mentem suam, para-
 tum se esse, nisi Deo aliter visum, ad morien-
 dum: ac piis singulorum precibus apud
 Deum sese commendare. Firma fide se cre-
 dere dixit reverendo Dei ministro, Abr.
 Heydano, cælum sibi deberi, non quidem
 ullo suo, sed Christi solius merito. Nōrunt
 idem reverendi ac præstantissimi Collegæ,
 Ioannes Polyander, Antonii duo, Walæus
 Thysiusque; quos inter alios, ut amicos, co-
 luit amavitque. Utique, magnum quid vi-
 detur, doctum ac celebrem mori; multo ta-
 men majus est, Christianum mori, & Deo
 creatori, quod hic fecit, animam suam con-
 V stanti

stanti ac lubente animo reddere, ævoque exinde sempiterno cum pace frui. Ita amisimus, aut præmisimus potius, Auditores, clarissimum P. Cunaum, litterarum & scientiæ juris grande decus ac columen; sæculi sui Scævola, Papinianum, Ulpianum, aut si quod nomen honoratius est inter præcos istos Iuriconsultos. Amisimus, dico, illum, annum ætatis agentem quinquagesimum & tertium; florentem rebus omnibus, iisque honoribus & præmiis, quæ in tam insignitam virtutem conferri poterant; luctumque suis acerbum, nobis vero amicis sui desiderium reliquit immensum. Possem hæc prolixè, ex consuetudine, deplorare Academiæ damnum, familiæ orbitatem, amici tanti amissionem; sed malo ut, divini acquiescentes ordinationi, solatium potius in posterum ex grata virtutum ejus recordatione, quas recensuimus ex fide, capiamus, & nobis gratulemur, quod eum virum, in quem Deus Opt. Max. tam varia & egregia ingenii ac sapientiæ dona congefferat, tam diu nobis indulserit, in hac cruditorum eo in genere paucitate. Gratuletur sibi uxor, jure meritoque moestiissima, de tali marito; gratulentur sibi liberi de tali patre; affines de affine; amici de amico; & silentio tristitiam involvant singuli suam. Porro, faxit supremum Numen, ut, non vilis aliqua aut è trivio anima,

anima, sed dignus illi contingat successor, & Academiam hanc nostram, quam gemina, brevi adeo ex intervallo, affecit calamitate, servet, tueatur, augeat: ac, triste hoc spectaculum lætiore aliquo compenset eventu.

D I X I.

Magnorum Virorum •
ALIQOT EPICEDIA
In obitum Viri Clarissimi
PETRI CUNÆI I.C.

Haëtenus non edita.

*Ille tribus linguis toti celeberrimus orbi
Occidit, heu Legum regula, Iuris
honos!*

*Successor quarendus erit. Iam mitte, Batave,
Mitte per & terras, mitte per & maria.
Cum bene quæsieris gemino sub cardine, nosces
Quantum in Cunao res tua perdiderit.*

HUGO GROTIUS.

D. JOANNI CUNÆO F.

Magni magna patris proles, hæc accipe tanto
Debita, sed serò præstita, thura rogo.

Magni Cunæi manibus.

*Hoc Themis, hoc omnes habitarunt pectore Musæ;
Phæbus in hoc vultu conspiciendus erat.
Quem nunc urna capit, totus non caperat orbis.
Ingenio mundum clauferat ille suo.
Non satis in tantam Latium, nec Græcia, mentem,
Nec Solyma, & Memphis cum Babylone fuit.
Tot populos linguis, tot gentes artibus, unus
Præstitit; & mundi totius instar erat.
Tantum Leida viro quondam possedit in uno;
Nunc uno tantum perdidit orba viro.*

J. FORESTUS.

C Vnai cineres, Parcarum insigne tropæum,
 Condidit, heu! gelido terra Batava sinu.
 De Parcis ovat auctori mens reddita: tursum
 Ille dabit cineres igne calere suo.
CUNAEUM ostendunt opera immortalia totum;
 Igneaq; in toto vis micat orbe viri.

GUIL. STAECKMANS.

Οὗς φάσθ' ἦν νομικῆς, φάσθ' ἔστιν ἔννομον αὐγλῶ,
 Κοιτωμένος, μουῶνς ἔφασθ' ἀννομικῆς.
 Ἐν γὰρ ἐπιστήμῃ μέγ' ὑπέρροχ' ἔπλετο πάντων
 Γωμαϊκῇ πάσῃ, καὶ πάλιν Ἐλλαδικῇ.
 Μὴ λέγε Γωμαϊκῶ, μέθ' Ἐλλαδικῶ πάλι μούνῳ
 Ἰδὼς ἐπιστήμης καὶ πάλιν Ἐρραϊκῆς.
Ω φθονεραὶ μοῖραι! φεδ' πληλὺν ἄλυσθ' εἰς ἡμᾶς!
 Ἡλίθ' αὐτὸς ἐὼν ἥλιον ἔκείθ' ὄρεθ'.
Ἀξίθ' ἦν ζῆσαι τίσας ἐλαθ' ἐν παιδείᾳ, ὅσων
 Πλήθ' ἔσω τεχνῶν πάνσοφοι αἶς ἰδάν.
Ἀλλὰ βίη βραχέθ' ἔμετρον ἰλλοπὶς ἐκπληράσθ'
 Τὸ κλίθ' ἐκ φήμης ἔποπ' ἀπὸ μύθων.

Idem Latine.

L Egitimo lucis, qui lux erat unica legum,
 Cumæus jam nunc lumine cassus obit.
 Omnibus antistans Graias Latiasque per artes
 Claruit, haud juris fax modo clara fuit.
 Sed noli Latias, nec Graias dicere solas,
 Laude etiam Hebræas calluit ille pari.
 O quale, & quantum periit, fata invida, lumen!
 Sole caret, qui sol temporis ipse sui.
 Dignus erat totidem vivendo vincere sæcla,
 Quot doctrinarum dotibus auctus erat.
 Sed bene pensabit brevis ævi tempora, famæ
 Victurum sæclis, & sine fide decus.

CL. SALMASIUS.

C Vnai Flissinga parens sibi vendicat ortum,
 Mancipat hunc etiam terra Batava sibi.
 Vtraque diversis titulis. Zelandia jactat,
 Et merito, tantum se genuisse virum;
 Ingenii atq; animi formatrix altera terra est,
 Hac artes, linguas, carmina, Iura dedit.
 Ista habuit curias; tadas habet illa jugales:
 Ista quidem puerum vidit; at illa virum.
 Altera tergemiro dignum decoravit honore,
 Praeficiens Musis, praeficiens Themidi;
 Altera sed patrios jussit conscribere fastos,
 Posse negans dextra nobiliore coli.
 Noluit ambiguum Lachesis decidere litem;
 Vita ut in ancipiti, mors quoq; dixit, erit;
 Fila simul rumpens, lethum quoq; dividit ipsum,
 Neutra det ut tellus omnia, neutra nihil.
 Sic iterum Batava certat Zelandia terra:
 Hac mortis causam praeiuit, illa rogam.

GUIL. GROTIUS.

Q ualis in æquoreas Phœbus demittitur undas,
 Luminaque ex ipsa nocte diurna refert:
 Qualis in arduas morientia membra favillas
 Conjicit, & vitam ex morte resumit avis:
 Talis ab humano redimens sua corpora nexu,
 Cætera dum nato dat meliora suo,
 Mutavit vitam, non exiit: ipsaque fila,
 Quæ Lachesis rupit prima, secunda dedit.
 Hoc etiam Phœbo Cinxus & alite major,
 Illo, cui complent secula quinque dies.
 Quod cum non illi nisi post sua fata resurgant,
 Unus hic ante obitum jam redivivus erat.
 Fortunata domus, cui nunquam sole remoto
 Compositum fulget Lucifer ante diem.

P. GROTIUS:

